www.mruni.eu

Karolis ŠIMANSKIS

DAKTARO DISERTACIJA

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ IKISUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE

SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (S 001)
VILNIUS, 2022

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Karolis Šimanskis

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ IKISUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2022

Daktaro disertacija rengta 2015–2021 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:
prof. dr. Ramūnas Birštonas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

© Mykolo Romerio universitetas, 2022

Feci, quod potui, faciant meliora potentes

Iš visų asmenų, savo gera valia ar pagal pareigas mane lydėjusių rašant šią disertaciją, noriu išskirti ir nuoširdžiai padėkoti savo darbo vadovui prof. Ramūnui Birštonui, kurio dalykinės pastabos ir įvairi pagalba, o svarbiausia – pasitikėjimas ir tikėjimas manimi leido šį darbą pabaigti.

...skiriu savo sūnums Mykolui ir Benediktui.

Tikiuosi, šis mano kuklus darbas bus mano antrojo Jums priesako – Pastangos atsiperka – *įrodymas.*

TURINYS

ĮVADAS 10
Tyrimo problematika 10
Tyrimo aktualumas. 17
Tyrimo naujumas 18
Tyrimo objektas 23
Tyrimo tikslas 23
Tyrimo uždaviniai 23
Tyrimo metodai 24
Ginamieji teiginiai 25
Darbo struktūra. 26
I. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ IKISUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS TURININGOSIOS CHARAKTERISTIKOS 27
1.1. Bendroji perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose samprata ir reguliavimo tikslai 27
1.2. Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose paskirtis (funkcijos) 34
1.3. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimas 39
II. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ IKISUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS TEISINIS REGULIAVIMAS. 48
2.1. Viršnacionalinis reguliavimas 49
2.1.1. ES teisinis reguliavimas 49
2.1.2. Konvencijoje įtvirtintas reguliavimas 63
2.1.3. PPO teisinis reguliavimas 66
2.1.4. Tarptautinė *soft law* 68
2.2. Lietuvos nacionalinis reguliavimas 70
2.3. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinę atsakomybę reglamentuojančių nacionalinės teisės normų santykis ir jų kolizijos sprendimas 81
III. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ IKISUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMĄ DETERMINUOJANTYS VEIKSNIAI 93
3.1. Ieškovų tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principas kaip teisės aiškinimo ir plėtojimo pagrindas bei šaltinis 93

3.2.Tiekėjų pažeistų teisių veiksmingos gynybos principo turinys 101
3.3. Teisės į žalos atlyginimą derinimas su kitomis teisių gynybos (peržiūros procedūros) priemonėmis. 120
3.3.1. Bendroji tiekėjų teisių gynybos priemonių apžvalga. 120
3.3.2. Perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo santykis. 129
3.4. Ieškovų (tiekėjų) teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą 148
3.4.1. Procesinis (subjektinis) teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą. 159
3.4.2. Materialusis teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą. 174
IV. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ IKISUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMAS: GINAMŲ VERTYBIŲ (ŽALOS) RŪŠYS, ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS IR RIBOJIMAI 200
4.1. Bendrosios nuostatos ir kaltės kaip civilinės atsakomybės sąlygos problematika. 200
4.2. Valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus sąlygų taikymo viešųjų pirkimo srityje problematika 210
4.3. Neturtinės žalos atlyginimo viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose problematika. 219
4.4. Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose sąlygos 230
4.4.1. Neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai kaip jos civilinės atsakomybės sąlyga. 230
4.4.1.1. Materialieji aspektai 245
4.4.1.2. Procesiniai aspektai 261
4.4.2. Priežastinio ryšio nustatymo (įrodinėjimo) ir nustatymo problematika 274
4.4.2.1. Tarptautinių teismų praktika 279
4.4.2.1.1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija 279
4.4.2.1.2. ELPA teismo jurisprudencija 290

4.4.2.2. Nacionalinių teismų praktika 292
4.4.2.2.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija 292
4.4.2.2.2. Kitų valstybių teismų jurisprudencija 302
4.4.3.Turtinė žala ir nuostoliai (pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidos bei negautos pajamos) 308
4.4.3.1. Negautos pajamos. 314
4.4.3.2. Pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidos 322
IŠVADOS. 333
PASIŪLYMAI 336
LITERATŪROS SĄRAŠAS. 341
SANTRAUKA. 389
SUMMARY 419

DISERTACIJOJE VARTOJAMŲ SANTRUMPŲ (PAAIŠKINIMŲ) SĄRAŠAS

Konstitucija –	Lietuvos Respublikos Konstitucija
Konvencija –	Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija
Chartija –	Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija
SESV –	Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo
Direktyva 89/665 –	Tarybos 1989 m. gruodžio 21 d. Direktyva 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant iešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo
Direktyva 92/13 –	Tarybos 1992 m. vasario 25 d. Direktyva 92/13/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, ransporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo
Direktyva 2007/66 –	Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. gruodžio 11 d. Direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo
Peržiūros direktyva –	Direktyva 89/665

Peržiūros direktyvos –	Direktyvos 89/665 ir 92/13 kartu po pakeitimų, atliktų Direktyva 2007/66
Direktyva 2004/17 –	Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. Direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo
Direktyva 2004/18 –	Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. Direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo
Direktyva 2014/24 –	Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB
Direktyva 2014/25 –	Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB
CK –	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas
CPK –	Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas
VPĮ –	Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas
UNIDROIT principai –	UNIDROIT (Tarptautinis privatinės teisės unifikavimo institutas) tarptautinių komercinių sutarčių principai

Konstitucinis Teismas –	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
EŽTT –	Europos Žmogaus Teisių Teismas
Teisingumo Teismas –	vienas iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismą sudarančių teismų
Bendrasis Teismas –	*ex* Pirmosios instancijos teismas, vienas iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismą sudarančių teismų
Europos Sąjungos Teisingumo Teismas -	ES teisminė institucija, sudaryta iš nurodytų teismų; disertacijoje vartojama ši sąvoka apims abejus teismo rūmus
ELPA –	Europos laisvosios prekybos asociacija (angl. k. EFTA)
EEE –	Europos ekonominė erdvė
ELPA teismas –	ELPA Teisingumo Teismas
Kasacinis teismas –	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LVAT –	Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas
VPT -	Viešųjų pirkimų tarnyba, Lietuvos viešųjų pirkimų sistemos priežiūros ir metodinės pagalbos įstaiga

ĮVADAS

Tyrimo problematika

Viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą ir jo taikymą, arba, kaip jie įvardijami doktrinoje, sudėtingą teisinę ekosistemą, prie kurios, šio tyrimo autoriaus vertinimu, priskirtina ir viešųjų pirkimų teisės disciplina (doktrina), iš esmės sudaro dvi tarpusavyje susijusios teisinių santykių sritys – viešojo pirkimo paskelbimo ir vykdymo procedūros ir viešojo pirkimo organizatorių sprendimų (veiksmų) peržiūros procedūros. Perkančiųjų organizacijų (perkančiųjų subjektų[1]) civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose institutas priskirtinas būtent pastarajai sprendimų peržiūros procedūrai[2], t. y. teisės normų sistemai, kuria reguliuojamas perkančiųjų organizacijų sprendimų apskundimas ir viešųjų pirkimų konkursų dalyvių (tiekėjų, pateikusių pasiūlymus viešojo pirkimo konkurse) ar bet kurių kitų viešojo pirkimo sutarties sudarymu suinteresuotų ūkio subjektų teisių gynyba (įskaitant viešąjį interesą ginančių subjektų veiklą).

Ikisutartinis ginčo šalis saistančio santykio pobūdis suponuoja subjektų tarpusavio teisių ir pareigų turinį, o šis, nors ir susijęs su viešojo pirkimo sutarties sudarymu, iš esmės apima tik derybų dėl šios sutarties sudarymo stadiją. Viešųjų pirkimų teisės normos skirtinga apimtimi aktualios tiek ikisutartinei santykių stadijai, tiek viešojo pirkimo sutarties vykdymui, todėl perkančiosios organizacijos pareiga atsakyti už savo veiksmus viešojo pirkimo dalyviui ar kontrahentui gali būti atskirų tyrimų objektas.

---

[1] Šiame tyrime bus vartojama bendroji *perkančiosios organizacijos* sąvoka, apimanti visus viešojo sektoriaus pirkėjus. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal teisinį reguliavimą pirkėjai įvardijami skirtingai, priklausomai nuo sektoriaus, kuriame jie veikia ir (ar) rengia pirkimus: klasikiniame sektoriuje veikia perkančiosios organizacijos, komunaliniame – perkantieji subjektai.

[2] Šiame tyrime, *inter alia*, bus vartojama bendrosios *peržiūros* ar *peržiūros procedūros* sąvokos, apimančios perkančiųjų organizacijų sprendimų ir veiksmų revizavimą, t. y. ginčijimą. Šiame kontekste pabrėžtina, kad nacionalinėje viešųjų pirkimų doktrinoje (Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 60–61, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8928259/datastreams/MAIN/content) teigiama, jog peržiūros ir ginčų sąvokos nėra tapačios, o pastaroji įtvirtinta VPĮ iš esmės dėl to, kad tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų nesutarimus spręsti pavesta bendrosios kompetencijos teismams. Šio darbo autoriaus vertinimu, pirmiau nurodytas šios atskirties pagrindimas yra pernelyg sofistikuotas, juolab negali būti paaiškintas viešųjų pirkimų konfliktų sprendimo tvarkos reglamentavimo administracine kilme, nes VPĮ reglamentuojamos įvairios šalių nesutarimų sprendimų procedūros, *inter alia*, dėl viešojo pirkimo sutarties nutraukimo. Labiausiai tikėtina, kad, kaip ir nurodo pati Agnė Tvaronavičienė, peržiūros sąvokos neįtvirtinimas VPĮ ar kituose teisės aktuose pirmiausia lėmė nacionalinės teisinės terminijos vartojimo tradicijas. Iš tiesų „ginčas“ ir „peržiūra“ nėra lygiavertės sąvokos kitu aspektu – pirmoji reiškia šalių nesutarimą, konfliktą, antroji – daugiau jo sprendimo, nagrinėjimo procedūrą, todėl ginčų nagrinėjimas iš esmės ir atitinka peržiūrą (peržiūros procedūrą).

Šiame darbe bus koncentruojamasi būtent į civilinės atsakomybės klausimus, kylančius dėl pirkimo procedūrų (derybų) metu perkančiosios organizacijos priimtų sprendimų.

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės institutas iš esmės atkartoja bendrąjį viešųjų pirkimų teisinių santykių problematiškumą: reguliavimo tarpdisciplininiškumą ir daugiasluoksniškumą (viešoji ir privatinė teisė; nacionalinė ir viršnacionalinė teisė; materialiosios ir proceso teisės normos), įstatymų leidėjo veiklos ir teismų praktikos santykį, plačius teisinio reguliavimo tikslus (jie apima ne tik atitinkamų ūkio subjektų ir atitinkamų perkančiųjų organizacijų teises ir pareigas konkretaus pirkimo ar peržiūros procedūrose, bet ir ūkio subjektų konkurencijos, bendros rinkos laisvių, žmogaus teisių užtikrinimo ir pan. klausimus). Visi šie faktoriai, pirma, sudaro prielaidas teisės normų specifiškumui ir jų turinio nepastovumui, t. y. vis tobulinamas reguliavimas (visuotinai žinoma, bet primintina, kad VPĮ – vienas daugiausiai keičiamų nacionalinių teisės aktų) ir dinamiškai plėtojama jurisprudencija, todėl, antra, suponuoja didesnę nei įprastai šių santykių dalyvių ir institucijų praktikų svarbą.

Tiekėjų patirtos žalos atlyginimas yra ne tik jų pažeistų interesų atkūrimas, bet kartu ir pačios perkančiosios organizacijos teisėtumo įvertinimas, kuriuo patenkinamas visos visuomenės poreikis teisingumui ir teisėtumui. Viešųjų pirkimų teisinių santykių srityje, įskaitant ir ginčus dėl perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės, pirmiausia susiduria ne tik konkretaus santykio dalyvių – atitinkamo pirkėjo ir atitinkamo pardavėjo – interesai (pirmasis nori gauti geros kokybės vertybę ir už ją mokėti kuo mažiau, antrasis už šią vertybę nori gauti kuo daugiau), bet ir pirmiau nurodytiems dalyviams atstovaujančios socialinės grupės, visuomenės atitinkamos dalys ar net didžioji jos dalis. Neretai viešuosiuose pirkimuose kyla visuomenės intereso dėl pirkimo objekto sankirta su tiekėjų interesu sąžiningai ir lygiateisiškai dėl to pirkimo objekto varžytis, laimėti pirkimą[3]. Viešųjų pirkimų, įskaitant peržiūros procedūras, viešojo intereso pobūdis lemia poreikį rasti tinkamą ūkio subjektų ir perkančiųjų organizacijų (taip pat ir visuomenės) interesų pusiausvyrą.

Dėl nurodyto viešųjų pirkimų teisės kompleksiškumo kyla teorinio pobūdžio klausimų, susijusių su perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės instituto tu-

---

[3] Eglė Sakalauskaitė „Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2017), 5–6, 9, 33–37, 172, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:23456392/datastreams/MAIN/content; Dainius Kenstavičius „Konkurencijos užtikrinimas organizuojant viešuosius pirkimus“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), 73–74, 123–124, 150, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:39610870/datastreams/MAIN/content.

riniu, jos kvalifikavimu ir vertinimu, kuo ji panaši į bendrosios ikisutartinės atsakomybės problematiką ir kuo nuo šios skiriasi. Tai, be kita ko, suponuoja poreikį aiškintis, kokių galimų tikslų perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimu gali (turi) siekti, *inter alia*, atsižvelgdamas į ES teisės normas, įstatymų leidėjas ir koks reguliavimas geriausiai šiuos tikslus atspindi. Taip pat yra svarbūs perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės identifikavimo ir santykio su kitomis tiekėjų teisių gynybos priemonėmis (reikalavimu panaikinti ar pakeisti neteisėtus sprendimus, įskaitant sprendimą sudaryti viešojo pirkimo sutartį, taip pat prašymu teismui taikyti laikinąsias apsaugos priemones) klausimai, leidžiantys žalos atlyginimo priemonę kvalifikuoti kaip savarankišką ar kaip kitas teisių gynybos priemones papildantį instrumentą. Šis klausimas ES pozityviojoje viešųjų pirkimų teisėje atskirai reguliuojamas, įtvirtinant atitinkamus teisių gynybos modelius ir jų veikimo ribas.

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė atspindi *pirkimo vykdymo* procedūrų ir jose priimtų *sprendimų peržiūros* procedūrų susipynimą ir šių abiejų abipusę priklausomybę: tiekėjai iš perkančiųjų organizacijų reikalauja atlyginti žalą, kurią sukėlė viešojo pirkimo procedūrų metu priimti sprendimai jų pačių ar kitų ūkio subjektų atžvilgiu. Šiame kontekste keltinas esminis praktinio pobūdžio klausimas, ar ir kokia apimtimi perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės turinys priklauso nuo viešųjų pirkimų procedūrų vykdymo, jų reguliavimo VPĮ[4] ir jų aiškinimo jurisprudencijoje. Kitais žodžiais tariant, kiek, sprendžiant dėl tiekėjo reikalavimo atlyginti žalą iš perkančiosios organizacijos už šios neteisėtus veiksmus ikisutartinių derybų metu, svarbus viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimas ir iš jo išplaukiančios šalių teisės ir pareigos: viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose dominuojantys interesai, perkančiosioms organizacijoms suteikiamos diskrecijos priimti sprendimus apimtis, tiekėjų teisių gynybos priemonių prieinamumas bei veiksmingumas ir pan. Taigi, svarbu įvertinti ir nustatyti, ar perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose institutas apskritai gali būti aiškinamas ir taikomas apsiribojant civilinės atsakomybės sąlygomis, neatsižvelgiant į visą viešųjų pirkimų ekosistemą.

Teismų aktyvumas, ypač pastarąjį dešimtmetį, plėtojant viešųjų pirkimų teisę pastebimas Lietuvoje[5] ir kitose ES valstybėse narėse, *inter alia*, dėl perkančiųjų orga-

---

[4] „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas“, TAR, žiūrėta 2016 m. rugsėjo 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622.

[5] Pažymėtinos net trys kasacinio teismo parengtos viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalgos: Teismų praktika Nr. 31 (2009 m.), 38, 39 (2013 m.). Taip pat pažymėtina, kad, 2021 m. pabaigos duomenimis, iš kasacinio teismo kreipimosi į Teisingumo Teismą statistikos matyti, jog beveik kas trečias

nizacijų ikisutartinės atsakomybės. Teismų aktyvi veikla arba, kaip pasakytų kai kurie sociologinės jurisprudencijos atstovai, socialinė inžinerija perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje tiesiogiai koreliuoja su nacionalinėmis teisės tradicijomis, įprastai ribojančiomis žalos atlyginimą ikisutartinių santykių srityje, ir reguliavimu, kuris neretai perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje neišsamus, t. y. arba abstraktus (pavyzdžiui, Danijoje), arba apskritai įtvirtintas tik bendrosiose teisės normose (pavyzdžiui, Nyderlanduose)[6], suponuojančiu teismų iniciatyvą labiau užtikrinti tiekėjų pažeistus interesus.

Šiuo aspektu svarbus ne tik nacionalinio, bet ir ES peržiūros procedūrų reguliavimo lygmuo. Kaip pažymi Europos Komisija, viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimą reglamentuojančios direktyvos yra svarbiausia viešuosius pirkimus reglamentuojanti priemonė ir unikalus ES teisės akto, kuriuo ES suteikiamos teisės visiškai įgyvendinamos nacionaliniu lygmeniu, pavyzdys[7]. Kita vertus, pažymėtina, kad toks reguliavimas yra gan lakoniškas, jo turinys neišsamus. Nors žalos atlyginimo priemonė, priimant Peržiūros direktyvą 89/665[8], buvo naujovė nacionalinių reguliavimų, kuriuose tokia teisė tiekėjams ne visuomet buvo pripažįstama, atžvilgiu, bet iš laiko perspektyvos matyti, kad ji yra mažiausiai išplėtota visoje ES tiekėjų teisių gynybos priemonių sistemoje[9].

Dėl to, kaip nurodyta pirmiau, perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės klausimai neišvengiamai perėjo į teismų rankas, taip dar labiau prisidedant prie egzistuojančios teisių gynybos sistemų įvairovės, *inter alia*, dėl tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus, tarp jų ir dėl žalos, nagrinėjančių institucijų, ieškinio senaties termino, galimybės pirkimo procedūrų teisėtumą procese inicijuoti visuomeninėms or-

---

kreipimasis (8/28) buvo pateiktas dėl ES viešųjų pirkimų teisės aiškinimo. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad viešųjų pirkimų bylos kasmet sudaro apie 5 proc. visų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriuje išnagrinėtų bylų.

6 Steen Treumer, „Basis and condition for damages claim for breach of the EU public procurement rules“ iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 152–153.

7 „Europos Komisijos 2017 m. sausio 24 d. ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai COM(2007) 28 final dėl Direktyvos 89/665/EEB ir Direktyvos 92/13/EEB, su pakeitimais, padarytais Direktyva 2007/66/EB, peržiūros procedūrų veiksmingumo viešųjų pirkimų srityje“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

8 „Tarybos 1989 m. gruodžio 21 d. Direktyva 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2016 m. birželio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31989L0665&from=EN.

9 Saulius Lukas Kalėda, „Claims for damages in EU procurement and effective protection of individual rights“, *European Law Review* 39, 2 (2014): 207.

ganizacijoms ir pan.[10]. Kaip nurodo Europos Komisija, pagal 2017 m. duomenis visos valstybės narės taiko nuostatas, *inter alia*, dėl žalos atlyginimo kaip privalomos teisių gynybos priemonės, tačiau jų metodai gerokai skiriasi pagal teismines tradicijas[11], *inter alia*, dėl ginčų priskyrimo atitinkamai teisminei (bendrosios ar administracinės kompetencijos) jurisdikcijai (ar apskritai teismams) ar ieškovų galimybei žalos atlyginimo siekti kartu (iš karto) ginčijant neteisėtus perkančiųjų organizacijų veiksmus, galiausiai sampratos, ar žalos atlyginimo iš perkančiųjų organizacijų ginčas dėl viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo turi kokios nors specifikos (ar tai vis dar viešųjų pirkimų ginčas)[12].

Apskritai viešųjų pirkimų teisė – jurisprudencinė teisė. Kaip nurodo vienas žymiausių viešųjų pirkimų teisininkų Christopheris H. Bovisas, viešųjų pirkimų teisė suformuota, *inter alia*, remiantis Teisingumo Teismo praktika; šia jurisprudencija buvo suteiktas konkretus turinys pamatiniams principams, kuriais grindžiamas viešųjų pirkimų reguliavimas, ji prisidėjo prie viešųjų pirkimų *acquis* vystymo pateikiant doktrinai konceptualius viešųjų pirkimų direktyvų klausimus; galiausiai Teisingumo Teismo aktyvumas plėtojant teisės aiškinimą parodė, kad viešųjų pirkimų reguliavimo detalumas anaiptol nėra vertingas ir neužtikrina viešųjų pirkimų *acquis* veiksmingumo[13]. Albertas Sanchezas-Graellsas ir Constantas De Koninckas apskritai nurodo, kad itin dinamiška viešųjų pirkimų ginčų jurisprudencija suponuoja nuolatinę tyliąją reformą, o tinkamas ES viešųjų pirkimų teisės taikymas įmanomas tik susipažinus su atitinkamais Teisingumo Teismo išaiškinimais[14].

Kita vertus, jurisprudencijos vystymasis nebūtinai vertintinas pozityviai. Nuolatinis perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės probleminių klausimų (per)svarstymas teismų praktikoje sukelia pagrįstų abejonių, ar lakoniškas nacionalinis ir (ar) viršnacionalinis teisinis šios srities reguliavimas iš tiesų pajėgus užtikrinti ginčo šalių ir suinteresuotų viešųjų pirkimų sistemos subjektų teisinį saugumą. Taip

---

10 Christopher Bovis, *EC public procurement case law and reguliation* (Oxford: Oxford university press, 2006), 575–594.

11 „Europos Komisijos 2017 m. sausio 24 d. ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai COM(2007) 28 final dėl Direktyvos 89/665/EEB ir Direktyvos 92/13/EEB, su pakeitimais, padarytais Direktyva 2007/66/EB, peržiūros procedūrų veiksmingumo viešųjų pirkimų srityje“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

12 Duncan Fairgrieve, François Lichère, „Procedures and access to justice in damages claims for public procurement breahes“, iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 188–189.

13 Christopher Bovis ir kt., *Research Handbook on EU Public Procurement Law* (Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2016), 325.

14 Deividas Soloveičik, „Perkančiosios organizacijos diskrecijos panaudojimas nutraukiant viešojo pirkimo sutartį dėl esminio jos pažeidimo“, *Teisė* 116, (2020): 54.

pat aktualu nustatyti ir įvertinti, kokio detalumo perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimo lygmuo atitiks viešųjų pirkimų teisės kompleksiškumą (specifiškumą). Privatinės teisės paradigma suponuotų abstraktesnio reguliavimo poreikį, viešosios teisės – detalesnį. Ši problematika nėra vien tik teorinio (doktrininio) lygmens, o priešingai, t. y. daugiau sukelianti realių praktinių iššūkių, nes nacionalinis peržiūros procedūrų reguliavimas ir jį aiškinanti teismų praktika taikytini ir užsienio ieškovams tiekėjams, kurie dėl nacionalinės teisės savitumo tam tikrais atvejais gali atsidurti nepalankesnėje padėtyje nei pirkėjo kilmės šalies ūkio subjektai.

Nors tiek ES, tiek Lietuvos teisiniame reguliavime tiekėjų teisių gynybos būdai įtvirtinti kaip autonomiški, konkretus tiekėjų teisės į žalos atlyginimą turinys, *inter alia*, santykis su kitais peržiūros procedūros elementais, atsižvelgiant į pirmiau nurodytą teisinio reguliavimo lakoniškumą, atsiskleidžia teismams plėtojant viešųjų pirkimų ginčų jurisprudenciją. Pastarųjų metų kasacinio teismo praktika ne tik patvirtina tokį teisių gynybos priemonių tarpusavio ryšį, bet ir priverstinai orientuoja ieškovus žalos atlyginimo institutu naudotis tik išnaudojus kitus teisių gynybos būdus, o teismus – aktyviau taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir labiau susilaikyti nuo alternatyvių sankcijų taikymo, nes abi šios priemonės padidina tiekėjams žalos patyrimo grėsmę ir nuostolių atlyginimo priteisimo iš perkančiosios organizacijos tikimybę. Tokia teismo praktikos tendencija gali būti vertinama ne tik ieškovų teisių užtikrinimo, bet ir šių ribojimo aspektais.

Tiek nacionaliniai[15], tiek kitų šalių statistiniai duomenys[16] rodo, kad tinkamai vykdomos pirkimo procedūros yra retesnis reiškinys nei viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimai (santykis 1/3), vis dėlto žalos atlyginimas, kaip tiekėjų teisių gynybos būdas, yra vis labiau populiarėjanti, bet iki šiol santykinai mažai naudojama priemonė, *inter alia*, priklausanti nuo ieškovams taikytino teisinio režimo. Pavyzdžiui, 2011 m. duomenimis, Jungtinėje Karalystėje, kurioje šios priemonės taikymas nuolatos (įskaitant jurisprudencijos kaitą į griežtėjančią ar laisvėjančią pusę) buvo ribojantis, per metus buvo paduodami tik pavieniai ieškiniai, o Prancūzijoje, beje, palankiausioje šiuo aspektu šalyje, per metus pareiškiama apie 20 tokių ieškinių (iš visos 4000 peržiūros procedūrų masės)[17]. Viena iš tokių teisinių sistemų skirtybių priežasčių pripažįstamas nevienodas teismų iniciatyvumo lygmuo, nuo Jungtinėje Karalystėje dominuojančio

[15] Plačiau žr. vpt.lt// https://vpt.lrv.lt/lt/statistika-ir-analize/ketvirtines-ir-metines-ataskaitos-1.

[16] Pvz., Hanna Schebesta, *Damages in EU Public Procurement Law* (Cham: Springer International Publishing AG, 2016), 2.

[17] Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 192.

rungtyniškumo kulto iki Prancūzijoje vyraujančio administracinio teismo proceso inkvizicinio pobūdžio[18].

Taigi, tiekėjų siekis atkurti savo pažeistus interesus kompensuojant patirtą žalą nėra kasdienis socialinės tvarkos atkūrimo mechanizmas, jo prieinamumo ir galimybės taikyti ribojimai yra tiek formalūs (įstatymai ir teismų praktika), pavyzdžiui, dėl žyminio mokesčio taikymo, tiek neformalūs (teisinė tradicija, socialiniai ryšiai), pastarieji neįeina į nagrinėjamo tyrimo apimtį. Kai kuriose valstybėse tiekėjai apskritai nelinkę paduoti į teismus perkančiųjų organizacijų (ypač perkančiųjų subjektų), nes nenori sugadinti santykių su jomis[19]. Kai kurie autoriai yra padarę išvadą, kad žalos atlyginimo priteisimas koreliuoja su bendros peržiūros procedūros dažnumu, t. y. šalyse, kuriose yra aukštas perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros lygmuo, bus galimai daugiau ieškinių dėl žalos atlyginimo[20]. Kita vertus, pernelyg laisvas perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės taikymas gali sukelti priešingą efektą, nes perkančiosios organizacijos pernelyg atsargiai vykdys pirkimus[21].

Tiekėjų aktyvumas ginant galimai pažeistas teises koreliuoja su teismų praktika aiškinant ir taikant perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygas. Būtent teismams tenka svarbiausias vaidmuo užtikrinti ieškovų tiekėjų teisių į žalos atlyginimą veiksmingumo ir perkančiųjų organizacijų interesų nepermokėti už tą patį pirkimo objektą (atlyginant žalą ieškovui ir konkurso laimėtojui sumokant pagal neteisėtai sudarytą sutartį) pusiausvyrą. Šiuo aspektu kyla probleminių klausimų, ar ir kaip teismai turi atsižvelgti į bendrąjį ikisutartinės atsakomybės reguliavimą, o gal formuoti savarankišką perkančiųjų organizacijų teisinės atsakomybės sistemą, ar bendrosios civilinės atsakomybės normos yra pakankamos veiksmingai tiekėjų teisių apsaugai užtikrinti.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad privačių asmenų patirtos žalos atlyginimas iš savo valstybių narių ar jų atstovų už ES teisės pažeidimą ES pozityviojoje teisėje nėra įtvirtintas kaip bendroji norma (*a contrario* teisinis reguliavimas dėl ES institucijų civilinės atsakomybės), *a fortiori* tais atvejais, kai atitinkama ES teisė veikia tiesiogiai, t. y. ja galima pasinaudoti nacionaliniame teisme[22], taigi žalos atlyginimas, kaip teisių gynybos būdas, įgyvendinamas nacionalinės teisės pagrindu. Valstybių narių atsakomy-

---

18 Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 194-1955."

19 Pavyzdžiui, Nyderlanduose tik 3 proc. tiekėjų apskritai inicijuoja viešųjų pirkimų peržiūros procedūras. Schebesta, *supra note*, 16: 2.

20 Fairgrieve, Lichère, *op. cit.*, 192.

21 Bovis, *supra note*, 10: 89.

22 *Ibid*, 87–88.

bės už ES teisės pažeidimus savo subjektams koncepciją Teisingumo Teismas išplėtojo kaip atsvarą atvejams, kai atitinkama ES teisės norma neveikia tiesiogiai. Tiekėjų teisė į žalos atlyginimą, įtvirtinta viešųjų pirkimų peržiūros direktyvose, – vienas iš išimtinių atvejų, kai ES teisėje toks teisių gynybos būdas įtvirtintas *expressis verbis*. Vis dėlto ši aplinkybė galutinai neeliminavo valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus koncepcijos viešuosiuose pirkimuose taikymo, o tai lėmė praktinių sunkumų įrodinėjant ir nustatant civilinės atsakomybės sąlygas, pirmiausia – šiurkštaus pažeidimo kriterijų. Pastarojo (ne)taikymas konkrečiu atveju lemia skirtingą tiekėjų teisių turinį ir galimybę ją veiksmingai įgyvendinti.

Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose sąlygos ir kriterijai suponuoja reikšmingus praktinius nagrinėjamos temos klausimus, nuo kurių priklauso žalos atlyginimo sistemos vertinimas. Pažymėtina, kad, atsižvelgiant į pirmiau nurodytą teismų aktyvumą užtikrinant ieškovų (tiekėjų) pažeistas teises ir į ES peržiūros procedūrų reguliavimą, kurio tikslas – sustiprinti egzistuojančias nacionalines ūkio subjektų teisių gynybos priemones, gali susidaryti įspūdis, jog linkstama išimtinai į tiekėjų teisių užtikrinimo modelį. Vis dėlto, be pirmiau nurodytų aspektų, svarbu nustatyti, kaip ir kokiomis priemonėmis užtikrinama tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų teisių ir pareigų pusiausvyra, kokios taisyklės ir ribojimai taikomi šalims, siekiančioms gauti žalos atlyginimą ar nuo tokio reikalavimo apsiginti.

Tyrimo aktualumas

Tiekėjų pažeistų teisių gynimas ir jo veiksmingumas reikšmingas visai viešųjų pirkimų sistemai bent jau dėl dviejų priežasčių: pirma, tai padeda užtikrinti vienų iš santykių dalyvių – tiekėjų subjektinių teisių įgyvendinimą, be to, antra, preventyviai reguliuoja perkančiųjų organizacijų elgesį viešųjų pirkimų procedūrose. Taigi, perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė kaip viena iš teisių gynybos priemonių svarbi tiek patiems tiekėjams jų teisių užtikrinimo prasme, tiek ir visai visuomenei viešųjų pirkimų procedūrų efektyvumo kontekste. Tinkamas žalos atlyginimą reguliuojančių nuostatų aiškinimas ir taikymas reikšmingas ir pačioms perkančiosioms organizacijoms, kurioms svarbu užtikrinti pusiausvyrą tarp savo ir visuomenės poreikių patenkinimo vykdant viešojo pirkimo procedūras ir viešojo pirkimo konkurso dalyvių teisių. Šio tyrimo aktualumas tiekėjams ir perkančiosioms organizacijoms kyla ir dėl praktinio poreikio, kaip ikisutartinių santykių šalims suprasti savo teisių ir pareigų civilinės atsakomybės kontekste turinį, jų įgyvendinimo sąlygas ir ribojimus.

Atsižvelgiant į tai, poreikis tirti perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės institutą yra akivaizdžiai reikalingas ir naudingas šio santykio dalyviams, ypač tiekėjams, ir visiems kitiems suinteresuotiems asmenims, o tyrimo rezultatai gali prisidėti prie ikisutartinės atsakomybės viešuosiuose pirkimuose reguliavimo ir (ar) taikymo plėtojimo bei tobulinimo, juolab kad tokių tyrimų Lietuvoje labai stinga. Nacionalinis įstatymų leidėjas (taip pat ir teismai) neabejotinai suinteresuotas (-i) gauti nešališką peržiūros procedūros reglamentavimo analizę, kuri neturėtų apsiriboti tik formaliu nacionalinio reguliavimo atitikties ES teisei, įskaitant Teisingumo Teismo jurisprudenciją, vertinimu (teisėtumo poreikis), bet apimtų ir visapusišką perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės probleminių klausimų sritį, *inter alia*, tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesų pusiausvyros procese užtikrinimą, žalos atlyginimo ir kitų tiekėjų teisių gynybos priemonių tarpusavio taikymą, pirkimo procedūrų ir peržiūros procedūrų santykį (tinkamumo poreikį).

Tyrimo naujumas

Mokslinio tyrimo naujumą suponuoja du aspektai. Pirma, perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose reguliavimo naujumas (paprastai trumpesnį laiką pozityviojoje teisėje įtvirtinta norma bus mažiau išanalizuota už ilgiau taikomą normą) ir jo taikymo, įskaitant teismų praktiką, dažnumas; antra, doktrinos skiriamas dėmesys atitinkamai teisės problemai.

Dėl pirmojo aspekto pažymėtina, kad, kaip nurodo Europos Komisija, tiekėjų teisių gynimo priemonės rūšis, kuria dažniausiai buvo naudojamasi, buvo reikalavimas dėl perkančiosios organizacijos sprendimo, įskaitant diskriminuojančias specifikacijas, panaikinimo (negaliojimo) bei laikinųjų apsaugos priemonių taikymas[23]. Norvegijoje, ELPA ir EEE šalyje, kurioje taikytinas ES viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas[24], per 20

[23] „Europos Komisijos 2017 m. sausio 24 d. ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai COM(2007) 28 final dėl Direktyvos 89/665/EEB ir Direktyvos 92/13/EEB, su pakeitimais, padarytais Direktyva 2007/66/EB, peržiūros procedūrų veiksmingumo viešųjų pirkimų srityje“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

[24] ELPA yra 1960 m. įkurta tarpvyriausybinė organizacija, į kurią šiuo metu įeina Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija. 1992 m. buvo sudarytas tarptautinis EEE susitarimas (ES asociacijos sutartis), kuriuo, be kita ko, sudaromos sąlygos iš dalies į ES bendrąją rinką įtraukti ELPA šalis, išskyrus Šveicariją. ES teisės aktai dėl vidaus rinkos, EEE šalims sutikus į savo teisės aktus įtraukti jų nuostatas, tampa tų šalių teisės aktų dalimi. EEE apima daugiau negu įprasti laisvosios prekybos susitarimai, nes ELPA šalims (išskyrus Šveicariją), be tam tikrų konkrečių sričių (pavyzdžiui, žemės ūkis ar užsienio ir saugumo politika), nustatytos visapusiškos su ES vidaus rinka susijusios teisės ir pareigos. ES teisės aktai, įskaitant ir viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, pagal specialią procedūrą įtraukiami į EEE susitarimą, o vėliau, esant poreikiui, – į nacionalines teisės sistemas. Teisės aktus dėl vidaus rinkos pradėjus taikyti ELPA ir EEE šalims,

metų (1999–2019 m.) dėl negautų pajamų teismai priteisė nuostolių atlyginimą 21 byloje ir tik 2001 m. pirmą kartą priteistas negautų pajamų atlyginimas, nors nacionalinio viešųjų pirkimų reguliavimo pradžia datuojama nuo 1883 m.[25] Apskritai perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės institutas yra santykinai naujas reiškinys visoje ES ir EEE. Kaip pažymi autoriai, dar prieš 25 metus pagal Europos Komisijos inicijuotą tyrimą tuometinių 15 ES valstybių narių teismų praktikoje beveik visiškai neaptinkama tiekėjų žalos atlyginimo pavyzdžių[26]. Taip pat pažymėtina, kad Teisingumo Teismo praktikoje pateikta itin mažai išaiškinimų dėl perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose, o Bendrojo Teismo praktika dėl ES institucijų atsakomybės vykdant viešuosius pirkimus, nors yra daug gausesnė, tačiau ji šioje srityje reikšmingai kokybiškai kito per pastaruosius penketą metų, todėl dar nėra pakankamai įvertinta doktrinos.

Dėl nagrinėjamai temai skiriamo dėmesio teisės doktrinoje išskirtinas tarptautinis ir nacionalinis lygmuo. Civilinės atsakomybės tema bendrai Lietuvoje iš esmės nėra *terra incognita*, ji tirta ir nagrinėta įvairių mokslininkų skirtingais aspektais (šioje srityje priskaičiuojama beveik 20 disertacijų įvairiais civilinės atsakomybės klausimais). Be to, Lietuvoje yra atlikta ir specifinių tyrimų šioje srityje, t. y. dėl ikisutartinės civilinės atsakomybės (Agnė Jakaitė[27]) ir deliktinės ir sutartinės atsakomybės kolizijos (Evelina Ivanauskienė[28]). Vis dėlto perkančiųjų organizacijų ikisutartinė civilinė atsakomybė – Lietuvos doktrinos nepelnytai plačiau vis dar neištirta teisinių santykių sritis.

Apskritai[29] viešieji pirkimai Lietuvos moksle (ne tik teisės, bet ir vadybos bei ekonomikos) yra gan retai tyrinėjami, o jau pateikti tyrimai ganėtinai fragmentuoti[30].

---

jų perkėlimą į nacionalinę teisę ir taikymą stebi ELPA priežiūros institucija ir ELPA teismas https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060503/04A_FT(2013)060503_LT.pdf [Žiūrėta 2021-07-14]. Taigi viešųjų pirkimų procedūrų ir peržiūros direktyvos vienu metu yra ir ES, ir EEE teisės aktai, dėl kurių aiškinimo pagal kompetenciją sprendžia Teisingumo Teismas ir ELPA teismas.

25 Dag Sørlie Lund, „The Fosen-Linjen Saga – a Norwegian perspective“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 236; 238.

26 Treumer, *supra note,* 6: 149.

27 Agnė Jakaitė, „Civilinė atsakomybė esant ikisutartiniams santykiams“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2057777/datastreams/MAIN/content.

28 Evelina Ivanauskienė, „Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2016), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20079173/datastreams/MAIN/content.

29 Šiame darbe nebus atskirai apžvelgti Lietuvoje atlikti viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimo ir taikymo tyrimai, nes jie detaliai apžvelgti kitų autorių disertacijose, kurios parengtos ir apgintos per gana nedidelį laiko tarpą. Atsižvelgiant į tai, autoriaus vertinimu, tikslinga atskirai sutelkti dėmesį tik į nacionalinius peržiūros procedūrų tyrimus.

30 Sakalauskaitė, *supra note*, 3-1: 14.

Kad ir kaip būtų keista, viešųjų pirkimų teisė apgintų disertacijų prasme kol kas domina tik tyrimo autoriaus *Alma mater* (šiuo metu Vilniaus universitete keli tyrimai šioje srityje tik rengiami). Šia prasme išskirtinos Mykolo Romerio universitete apgintos Agnės Tvaronavičienės[31], Eglės Sakalauskaitės[32], Dainiaus Kenstavičiaus[33] ir Žydrūno Plytniko[34] disertacijos. Visų šių darbų tyrimų laukas – viešoji teisė. Pristatomas autoriaus tyrimas bus pirmasis privatinės teisės darbas viešųjų pirkimų srityje. Be to, išskirtina ir tai, kad šiame darbe nagrinėjama tema santykinai siaura, konkrečiai apima tik vieną VPĮ straipsnį, nors svarbios sąsajos ir su kitomis VPĮ bei CK[35] normomis, kurių santykis bus aptartas darbe.

Kaip jau buvo nurodyta, šio disertacinio tyrimo tema ir apskritai visa viešųjų pirkimų teisinių santykių sritis mažai nagrinėta Lietuvos teisės doktrinos atstovų. Išskirtinas dr. Deivido Soloveičiko indėlis į viešųjų pirkimų teisės analizę ir šios srities populiarinimą. Kiek tai tiesiogiai susiję su disertacinio tyrimo tema, pažymėtini du dr. D. Soloveičiko (šio autoriaus tyrimų sritis labiau apima viešųjų pirkimų procedūrų vykdymo problematiką) straipsniai: „Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus“[36] bei „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas“[37]. Taip pat pažymėtini du jo ir tyrimo autoriaus straipsniai[38], kuriuose, analizuojant viešojo pirkimo sutarties negaliojimo instituto Lietuvoje ir Europos Sąjungoje reguliavimo ir taikymo problemas, paliestas ir perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės klausimas. Šiame kontekste atskirai atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje parengti naujos redakcijos viešųjų pirkimų įstatymų komentarai, tarp kurių bendrautorių buvo ir šio disertacinio darbo autorius. Tyrimo autorius, rengdamas disertacinį darbą, su kitais bendraautoriais parengė

31 Tvaronavičienė, *supra note*, 2: 60–61.

32 Sakalauskaitė, *supra note*, 3-1.

33 Kenstavičius, *supra note*, 3-2.

34 Žydrūnas Plytnikas, „Viešųjų pirkimų kontrolės modelis Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:69983963/datastreams/MAIN/content.

35 „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.

36 Deividas Soloveičikas, „Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus“, *Teisė* 70, (2009): 67-85.

37 Deividas Soloveičikas, „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas“, *Justitia* 74, 2 (2010): 63–75.

38 Deividas Soloveičikas, Karolis Šimanskis, „Viešojo pirkimo sutarties negaliojimas pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę“, *Teisė* 83, (2012): 98-117; Deividas Soloveičikas, Karolis Šimanskis, „Viešųjų pirkimų sutarties pripažinimas negaliojančia Lietuvos teismų praktikoje“, *Teisė* 84, (2012): 46-65.

ir kelis straipsnius, kuriuose nagrinėjami specifiniai perkančiųjų organizacijų veiksmų teisėtumo vertinimo klausimai[39].

Žymiai daugiau dėmesio disertacinio tyrimo temai skyrė užsienio autoriai. Kita vertus, derėtų pažymėti, kad užsienio doktrinoje dominuoja bendresnieji peržiūros procedūros probleminiai klausimai (dėl šios procedūros inicijavimo ir tvarkos, viešojo pirkimo sutarčių nuginčijimo ir pan.), nors šių autorių darbuose viešųjų pirkimų vykdymo procedūros sulaukia daugiau dėmesio nei peržiūros procedūros[40]. Ypač išskirtini patys autoritetingiausi autoriai, atskirai ar bendrai nagrinėjantys peržiūros procedūros probleminius aspektus: Sue Arrowsmith[41], C. H. Bovisas[42], Peteris Trepte'as[43], Steenas Treumeris, François Lichère'as, Roberto Caranta, Martinas Burgi, Martinas Trybusas, Nicolas Gabayet[44], C. De Koninckas, Peteris Flamey[45]ir A. Sanchezas-Graellsas[46]. Šie autoriai viešųjų pirkimų peržiūros procedūrą, *inter alia*, žalos atlyginimo institutą, analizuoja bendrame viešųjų pirkimų reguliavimo kontekste, apžvelgdami Europos Sąjungos reglamentavimą, t. y. direktyvas, jų perkėlimą ir taikymą nacionalinės teisės sistemose, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką bei nacionalinę jurisprudenciją.

Be šio indėlio, taip pat išskirtinos dvi monografijos, kuriose atskirai ir išsamiai nagrinėta perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės problematika. Pirmojoje išskirtinas keliolikos autorių darbas, kuriam vadovavo Duncanas Fairgrieve'as ir F. Lichère'as[47]; šioje monografijoje perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomy-

---

[39] Deividas Soloveičik, Karolis Šimanskis, „The evolving concept of conflict of interest in European public procurement law", *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 12, 2 (2017): 112-131; Deividas Soloveičik, Karolis Šimanskis, „Interesų konflikto koncepcija pagal Lietuvos ir Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisę ir teismų praktiką", *Teisė* 111, (2019): 45–66; Ramūnas Birštonas, Karolis Šimanskis, „Komercinių paslapčių apsaugos ypatumai viešųjų pirkimų santykiuose", *Teisė* 112, (2019): 21–45.

[40] Pavyzdžiui, iš kone septynių dešimčių specializuoto viešųjų pirkimų teisės žurnalo „Public procurement law review" 2020–2021 m. tik trys straipsniai daugiau ar mažiau susiję su perkančiųjų organizacijų ikisutartine atsakomybe.

[41] Sue Arrowsmith, *The law of public and utilities procurement*. *Secon edition* (London: Sweet and Maxwell, 2005).

[42] Bovis, *supra note*, 10.

[43] Peter Trepte, *Public Procurement in The EU, A Practitioner's Guide, II Edition*. Oxford: Oxford Un. Press, 2007.

[44] Steen Treumer & François Lichère (eds), *Enforcement of the EU Public Procurement Rules,* DJOF Publishing Copenhagen, 2011.

[45] Constant De Koninck, Peter Flamey, *European Public Procurement Law-Part II Remedies: The European Public Procurement Remedies Directives*. Kluwer Law International.

[46] Albert Sánchez-Graells, *Public procurement and the EU competition rules. Second edition* (Oxford: Hart Publishing, 2015).

[47] Duncan Fairgrieve ir François Lichère, *Public Procurement Law: Damages as an Effective Remedy* (Oxford: Hart Publishing, 2011).

bės klausimu įvairiais bendrais aspektais (pavyzdžiui, dėl ES teisinio reguliavimo ir jurisprudencijos) ir skirtingų nacionalinių teisinių reguliavimų kontekste pasisakė keliolika autorių (Nicolas Gabayet, M. Burgi, Vero Eiró, Esperança Mealha, Fiona Banks, Michaelas Bowsheras QC, Janas M Hebly, Folkertas G Wilmanas, Silvia Ponzio, Catherine Donnelly, S. Treumeris, R. Caranta, D. Fairgrieve'as, F. Lichère'as, Danielis I Gordonas, Michaelas R Goldenas, Caroline Nicholas), kurių daugelio įžvalgos naudojamos šiame disertaciniame tyrime.

Antroji monografija parengta Hannos Schebestos[48] (ji 2013 m. šia tema apsigynė ir disertaciją). Nors autorė, kaip ir prieš tai nurodytoje monografijoje, atskirai apžvelgia kelių ES valstybių narių teisinį reguliavimą ir jį aiškinančią teismų praktiką, jos įžvalgos neapsiriboja vertikaliu tam tikrų jurisdikcijų tyrimu, o apima bendresnį viso ES reguliavimo, Teisingumo Teismo praktikos ir ES valstybėms narėms bendrų konceptų, pavyzdžiui, prarastos galimybės sampratos ir jos apraiškų, tyrimą ir apžvalgą.

Be monografijų ar kitų reikšmingesnių darbų, pažymėtina, kad planuojama disertacinio darbo tema rašo ir kiti autoriai, jų straipsniai publikuojami specializuotuose viešųjų pirkimų teisės leidiniuose, kuriuose įvairiais smulkesniais klausimais ar, atsižvelgiant į tam tikros šalies teisinį reguliavimą, aptariama peržiūros procedūros problematika, įskaitant žalos atlyginimą (pvz., R. Caranta[49], A. Sanchezas-Graellsas [50] ir kt.).

Nors, kaip minėta, užsienio autorių indėlis šia tema yra labai svarbus, jis paprastai apsiriboja nacionalinių praktikų studijomis ar lyginimu, taip pat tarptautinių teismų jurisprudencija, o Lietuvos nacionalinės dimensijos neapima[51]. Kita vertus, Lietuvos teisinio reguliavimo ir teismų praktikos analizė taip pat negali būti vertinama vien tik kaip nacionalinės doktrinos dalis, nes šios srities tyrimai aktualūs ne tik Lietuvos, bet ir užsienio teisės teoretikams ir praktikams. Be to, užsienio autorių tyrimai, be specialaus *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 2019 m. numerio, skirto šiai temai, yra kiek senesni, todėl nagrinėjama studija yra naujausias tyrimas šioje srityje. Galiausiai, kaip nurodyta pirmiau, nors perkančiųjų organizacijų ikisutartinė

---

48 Schebesta, *supra note*, 16.

49 Roberto Caranta, „Damages in EU public procurement law: Fosen-Linjen can hardly be the last chapter", *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 214–221.

50 Albert Sanchez-Graells, „You Can't Be Serious: Critical Reflections on the Liability Threshold for Damages Claims for Breach of EU Public Procurement Law After the EFTA Court's Fosen-Linjen Opinion", *Nordic Journal of European Law* 1, 1 (2018): 1–23, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3129430.

51 Išimtimi laikytinos S. Treumerio įžvalgos dėl Lietuvoje neva taikytino šiurkštaus pažeidimo kriterijaus, kurio pagrindu sprendžiama, ar perkančioji organizacija leistinai suklydo priimdama neteisėtą sprendimą. Treumer, *supra note,* 6: 161.

atsakomybė daug dažniau nagrinėta užsienio autorių, tačiau jų darbuose paprastai apsiribojama tik konkrečių civilinės atsakomybės sąlygų ir kriterijų nagrinėjimu, o šiame darbe yra siekiama plačiau ir kompleksiškai ištirti įvairių tiekėjų teisių gynybos priemonių santykį, be to, ryšį tarp peržiūros ir pirkimo vykdymo procedūrų. Tai, tyrimo autoriaus subjektyviu vertinimu, didžiausia šios studijos pridėtinė vertė.

Tyrimo objektas

Disertacinio darbo objektas – perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose Lietuvoje. Kita vertus, nors didžiausias dėmesys bus skiriamas nacionalinio reguliavimo ir jurisprudencijos analizei ir atitinkamų tyrimų pateikimui bei naujų išvadų suformulavimui, kartu bus pateikti ES ir kai kurių valstybių nacionalinis reguliavimas bei ES Teisingumo Teismo abejų rūmų ir tam tikrų nacionalinių teismų jurisprudencija. Vis dėlto ES teisės lygmens analizė bus pateikiama kaip sudėtinė Lietuvos teisės dalis, vertinant jų abiejų sąveiką ir suartėjimo ar išsiskyrimo priežastis bei veiksnius, o kitų valstybių narių jurisprudencija bus skirta parodyti, koks platus iškeltų probleminių aspektų sprendimų laukas egzistuoja kitose šalyse, kodėl kai kurie jų neperkelti Lietuvoje.

Tyrimo tikslas

Šio disertacinio darbo tikslas – įvertinti perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose instituto reguliavimo bei jo taikymo aspektus derinant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesus bei pasiūlyti sprendimus nustatytoms problemoms spręsti.

Tyrimo uždaviniai

Siekiant užsibrėžto tikslo, keliami šie pagrindiniai uždaviniai:

a) įvertinti perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose specifiką šios prievolės kvalifikavimo kontekste;

b) išanalizuoti perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės instituto atsiradimo ir plėtros procesus Lietuvos ir Europos Sąjungos pozityviojoje teisėje;

c) atskleisti tiekėjų gynybos veiksmingumo principo kaip prielaidos taikyti specialiąsias viešųjų pirkimų teisės normas turinį ir jo taikymo padarinius;

d) apibrėžti žalos atlyginimo svarbą tiekėjų interesų gynybos sistemoje, atskleisti jo santykį su kitomis teisių gynybos priemonėmis;

e) atskleisti, koks pagal Lietuvos teisinį reguliavimą veikia tiekėjų žalos atlyginimo modelis, kokios tiekėjų (ieškovų) ir perkančiųjų organizacijų (atsakovių) teisės ir pareigos pagal jį susiklosto;

f) įvertinti ieškovų kreipimosi į teismą dėl žalos atlyginimo procesines ir materialines prielaidas bei kriterijus (perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygas) ir jų taikymą;

g) pasiūlyti konkrečius sprendimus, kurių pagrindu būtų galima efektyviau derinti tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesus pirkėjų ikisutartinės atsakomybės aspektu.

Tyrimo metodai

Rengiamas tyrimas yra kokybinio pobūdžio, jo tikslui pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti taikyti šie mokslinio tyrimo metodai:

1. *teisinių dokumentų analizės* metodas taikomas analizuojant tiek nacionalinę, tiek tarptautinę teisinę bazę, įskaitant *soft law*, reglamentuojančią perkančiųjų organizacijų ikisutartinės civilinės atsakomybės klausimus, patenkančius į tyrimo objektą, taip pat šių teisės aktų *travaux préparatoires* bei jų komentarus, nacionalinę, užsienio ir viršnacionalinių teismų praktiką nagrinėjamu klausimu;

2. *lyginamasis (komparatyvinis)* metodas naudojamas lyginant Europos Sąjungos, Lietuvos ir kitų šalių nacionalinius teisės aktus bei jurisprudenciją perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose srityje, ypač atitinkamų civilinės atsakomybės sąlygų ir papildomų kriterijų aiškinimo ir taikymo atžvilgiu; šis metodas, be kita ko, taikomas vertinant nacionalinės teisės aktus – *lex specialis* ir *lex generalis*, taip pat atskirus nacionalinės ir (ar) tarptautinės jurisprudencijos pavyzdžius atitinkamu klausimu;

3. *metaduomenų* metodas naudojamas atliktų mokslinių tyrimų (monografijų, disertacijų, straipsnių), tiesiogiai ar netiesiogiai susijusių su nagrinėjama tema, duomenims vertinti ir pritaikyti; šis metodas ypač reiškėsi tiesiogiai su nagrinėjama tema nesusijusiose srityse, pavyzdžiui, pritaikant teisės doktrinos įžvalgas apie teismų inicia-

tyvumą kūrybiškai aiškinti ir plėtoti teisės normų turinį; kiek tai susiję su nagrinėjamos temos atliktais tyrimais, visi jie tam tikru lygiu buvo įvertinti, pateikti argumentuota pozicija, kodėl jiems (ne)pritariama;

4. *istorinis* metodas naudojamas siekiant pateikti nagrinėjamos problemos istorinę analizę teisinio reguliavimo ar jurisprudencijos vystymosi aspektu; šis metodas kartu su lyginamuoju skirtas teisinio reguliavimo ar teismų praktikos dinamikai atitinkamu aspektu visapusiškai atskleisti, parodant, kokiu pagrindu įvyko (ar turėjo įvykti) atitinkamas kokybinis pokytis;

5. *sisteminės* analizės metodas naudojamas perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės instituto problemoms nustatyti ir tirti įvairiais aspektais; pirmiausia šis metodas taikytas vertinant perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose santykį su kitomis tiekėjų teisių gynybos priemonėmis bendroje peržiūros procedūrų sistemoje, taip pat visame viešųjų pirkimų procese (t. y. ne tik peržiūros, bet ir pirkimo procedūrų atžvilgiu); šis metodas taip pat taikytas vertinant, koks konkretus tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų teisių ir pareigų balansas susiklosto įvairiose peržiūros procedūrų stadijose ir ar ši pusiausvyra kinta;

6. *teleologinis* metodas naudojamas iškeltų prielaidų pagrindu nustatant Lietuvos ir ES įstatymų leidėjo ir teismų tikslus bei intencijas atitinkamu būdu reguliuoti ir taikyti civilinės atsakomybės institutą viešuosiuose pirkimuose; šio metodo pagrindu keliamos turiningojo vertinimo hipotezės, kokios aiškiai neišreikštos priežastys paskatino įstatymų leidėjo ar teismų aktyvumą ar pasyvumą konkrečioje situacijoje nustatyti atitinkamą elgesio modelį; šiuo tikslu atskirai vertinami teisės aktų *travaux préparatoires*, jų aiškinamieji raštai, preambulės ir kt., taip pat atitinkami procesinių sprendimų motyvai, kuriais tiesiogiai nesuformuota konkreti teisės aiškinimo taisyklė, tačiau pateikiami naudingi teisės aiškinimai, kurių pagrindu galima daryti atitinkamas išvadas.

Ginamieji teiginiai

1. Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose institutui didesnę įtaką daro ne įstatymų leidėjo iniciatyvos, o jurisprudencijos raida, todėl jo taikymas pasižymi dinamiškumu, kuris suponuoja ieškovų teisių gynybos nepastovumo ir neapibrėžtumo grėsmę.

2. Nors tiekėjų patirtos žalos atlyginimas iš perkančiųjų organizacijų ir šių neteisėtų sprendimų panaikinimas *stricto sensu* yra savarankiškos tiekėjų teisių gynybos priemonės, Lietuvoje tarp jų egzistuoja toks glaudus ryšys, kad jos sudaro vieną integralią sistemą, kurioje derinami tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų priešpriešiniai interesai.

3. Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose instituto taikymas Lietuvoje laikytinas iš esmės palankiu ieškovams (tiekėjams), kurie dėl to paprastai gali efektyviai prisiteisti patirtų nuostolių atlyginimą.

Darbo struktūra

Disertacinį darbą, be įvadinių ir išvadinių (bei pasiūlymų) dalių, sudaro keturios nagrinėjamos temos dalys: pirmojoje apžvelgiamos perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės turiningosios charakteristikos – šio instituto samprata ir reguliavimo tikslai, paskirtis (funkcijos) ir kvalifikavimas, t. y. priskyrimo deliktinei ar sutartinei atsakomybei problematika; antrojoje iš istorinės perspektyvos pristatomas ES (ir kitų viršnacionalinių sistemų) teisinis reguliavimas perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje, jo įtaka nacionaliniams teisiniams režimams ir Lietuvos viešųjų pirkimų ginčų, *a fortiori* dėl tiekėjų žalos atlyginimo, teisinio reguliavimo plėtotė, be to, apžvelgiamas specialiųjų viešųjų pirkimų teisės normų ir bendrųjų civilinės teisės normų santykis ir galimos šių taisyklių kolizijos sprendimas; trečioje dalyje apžvelgiamos tiekėjų teisės į žalos atlyginimą efektyvaus įgyvendinimo prielaidos, kurios nagrinėjamos temos kontekste suprantamos kaip veiksmingos teisinės gynybos[52] (veiksmingumo) principo turinys ir reikšmė tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčams, taip pat dėl pastarųjų ikisutartinės atsakomybės, skirtingų tiekėjų teisių gynybos priemonių tarpusavio santykis ir taikymas, taip pat tiekėjų teisinis suinteresuotumas inicijuoti perkančiųjų organizacijų priimtų sprendimų teisėtumo vertinimo peržiūros procedūrą ir atskiri šio suinteresuotumo aspektai; ketvirtoje dalyje analizuojamos perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos, ypatingą dėmesį skiriant priežastiniam ryšiui, pateikiamas jų vertinimas ES Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų, ypač Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, praktikoje, apžvelgiama valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus problematika ir galimas pritaikymas perkančiųjų organizacijų atsakomybės srityje.

[52] Disertaciniame darbe kaip sinonimiškos bus vartojamos sąvokos „veiksmingos teisinės gynybos principas“, „veiksmingos tiekėjų teisių apsaugos principas“, „veiksmingumo principas“ bei įvairūs jų variantai, reiškiantys tą pačią teisinę kategoriją.

I. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ IKISUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS TURININGOSIOS CHARAKTERISTIKOS

Civilinei apyvartai tampant vis sudėtingesnei, sudėtingesni tampa ir jos dalyvių santykiai, jiems sudarant sutartis, todėl vis didesnę svarbą užima šalių derybos dėl sutarties sudarymo. Ši sutarties sudarymo (derybų vedimo) stadija suponuoja šalių ikisutartinių teisinių santykių susiklostymą, kurie reikšmingi nepriklausomai nuo to, ar šalys galiausiai sudarė sutartį. Šiame tyrime nagrinėjami ikisutartiniai viešojo pirkimo teisiniai santykiai klostosi formalizuotose ir smulkiai reglamentuotose konkurso procedūrose, o tai bendrąją ikisutartinių santykių problematiką papildo specifiniais aspektais, kurie yra sudėtingesni ir platesnio turinio nei įprastinės derybos dėl sutarties sudarymo ir šalių pareiga laikytis sąžiningumo imperatyvo.

1.1. Bendroji perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose samprata ir reguliavimo tikslai

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė kyla (gali kilti) viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose, nes būtent dėl tokio pirkėjo statuso susiklosto tokie specifiniai santykiai. Patikrinus, ar konkretus pirkėjas atitinka perkančiajai organizacijai pripažinti būtinus kriterijus, o tai dažniausiai nėra labai didelė problema, laikoma, kad jo santykiai su trečiaisiais asmenimis įsigyjant jam ar kitiems būtinus prekes, paslaugas ar darbus yra viešųjų pirkimų teisiniai santykiai. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė pačia bendriausia prasme pirmiausia reiškia pirkėjo pareigas (prievolę) laikytis atitinkamų viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime įtvirtintų pareigų, *a fortiori* paskelbti ir vykdyti viešąjį pirkimo konkursą pagal įstatymuose nustatytą tvarką, ir atitinkamai atsakyti, jei tokių pareigų nesilaikoma.

Nors VPĮ *expressis verbis* nėra įtvirtinta ikisutartinių santykių sampratos, bet tai, priešingai nei kituose ikisutartiniuose santykiuose (t. y. tokiuose, kurie gali baigtis kitos rūšies sutarties sudarymu), *per se* nesukelia nei teorinių, nei praktinių problemų. Apskritai viešųjų pirkimų teisiniai santykiai yra specifiniai ir iš kitų išsiskiriantys tuo, kad juose dominuoja ikisutartinis pirkėjo ir pardavėjo veiklos elementas, jų teisės ir pareigos labiausiai susipynusios būtent dėl pirkimo sutarties sudarymo. VPĮ 1 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad šio įstatymo tikslas – užtikrinti efektyvių ir skaidrių viešųjų pirkimų ir projekto konkursų atlikimą. Jau vien peržvelgus VPĮ turinį matyti, kad iš

daugiau kaip šimto straipsnių tik keliuose jų atskirai reguliuojami šalių sutartiniai santykiai, be kita ko, nukreipiant į kitus teisės aktus.

Taigi, viešųjų pirkimų teisė – iš esmės ikisutartinių santykių teisė, kurios normos apima pačius įvairiausius šios santykių stadijos aspektus, neapsiriboja įprastiniu derybų vedimo etapu, todėl ji yra platesnė už klasikinę ikisutartinių teisinių santykių sampratą[53]. Be to, viešųjų pirkimų ikisutartinių teisinių santykių ypatumas yra tas, kad, priešingai nei įprastose derybose, šalys, t. y. konkurso dalyviai ir ypač perkančioji organizacija, nedisponuoja tokios pačios apimties laisve ir autonomija, kokiomis šalys naudojasi įprastiniuose komerciniuose santykiuose. Apskritai įstatymo leidėjo perkančiosioms organizacijoms nustatyta ribota diskrecija, kurios taikymo teisėtumo vertinimas teismų praktikoje gali ją kiek praplėsti ar dar labiau susiaurinti, yra vienas kertinių elementų perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje, pavyzdžiui, sprendžiant dėl jų sprendimų teisėtumo ar vertinant priežastinio ryšio egzistavimą.

Kaip teisingai pažymi D. Soloveičikas, nors Lietuvoje viešųjų pirkimų pozityvioji teisė ir jos taikymo praktika negali būti kvalifikuojama kaip sistema, kurioje perkančiosioms organizacijoms leidžiama tik tiek, kiek sureguliuota VPĮ, perkančiųjų organizacijų vykdomoji (administracinė) diskrecija, t. y. teisė veikti savo nuožiūra viešuosiuose pirkimuose (procedūrose), yra smarkiai ribojama tiek detalaus, kazuistinio teisinio reguliavimo, tiek ir jurisprudencijos, kurioje galima rasti pavyzdžių, kai netgi neprivalomojo pobūdžio teisės aktų (VPT rekomendacinio pobūdžio gairės) nuostatos, teismų vertinimu, vis tiek aktualios sprendžiant dėl perkančiųjų organizacijų veiksmų teisėtumo, taigi jas saistančios ir nesančios vien tik *soft law*; taigi tokia nacionalinė viešųjų pirkimų praktika viršija turininguosius perkančiųjų organizacijų diskrecijos rėmus (viešųjų pirkimų principus ir reguliavimo tikslus)[54].

Ginčai dėl pirkimo sutarties, prasidėję prieš jos sudarymą, tęsiasi net ir ją sudarius, nes viešojo pirkimo santykiai savo esme yra daugiašaliai, nepriklausomai nuo viešojo pirkimo konkurse dalyvavusių ūkio subjektų skaitlingumo. Doktrinoje iš esmės laikomasi bendros pozicijos, jog tam, kad perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros sistema būtų veiksminga, teisinis suinteresuotumas naudoti teisių gynybos priemones turėtų būti pripažintas kuo platesniam ieškovų (tiekėjų) ratui[55].

---

53 Jakaitė, *supra note*, 27: 33–34.

54 Soloveičik, *supra note*, 14: 51–62.

55 Marko Turidić, „Locus standi and the interpretation of „Interest to obtain a particular contract“ in public procurement remedies“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 17, 1 (2022):15.

Kaip ne kartą yra pažymėjęs Teisingumo Teismas, Peržiūros direktyvose įtvirtintu reguliavimu ieškovams suteikiama teisė ginčyti ne tik savo pašalinimą iš viešojo pirkimo procedūrų, bet ir vėliau priimtus sprendimus, dėl kurių jis patirtų žalos, jeigu jo pašalinimas būtų panaikintas[56], o teisės skųsti sprendimą sudaryti viešojo pirkimo sutartį negali susilpninti nereikšmingos aplinkybės kaip pašalinto dalyvio pasiūlymo eiliškumas arba viešojo pirkimo dalyvių skaičius[57]. Nors atitinkamame vienos perkančiosios organizuotame konkurse *de facto* dalyvauja tik vienas tiekėjas, tačiau patį ginčą gali inicijuoti net jame nedalyvavęs ūkio subjektas; be to, tam tikrais atvejais šalių nesutarimų gali kilti net nesant paskelbto pirkimo (pavyzdžiui, dėl sudaryto vidaus sandorio). Atsižvelgiant į tai, perkančiųjų organizacijų pareiga tinkamai paskelbti ir vykdyti viešojo pirkimo konkursą jas saisto su visais potencialiais atitinkamos rinkos dalyviais (ūkio subjektais), o teisėto elgesio imperatyvas, atsižvelgiant į pirkimo objektą ir konkursų organizatoriaus statuso reikšmę, – apskritai su visa visuomene.

Kasacinio teismo konstatuota, kad tiekėjai turi teisėtų lūkesčių dėl viešojo pirkimo procedūrų ir sutarties vykdymo teisėtumo bei perkančiųjų organizacijų sutartinių įsipareigojimų tinkamo įvykdymo. Šie lūkesčiai teismo ginami tiek, kiek jų neriboja VPĮ ar kitas teisės aktas. Net ir nustačius VPĮ nuostatų pažeidimą, tiekėjo teisės ginamos tokia apimtimi, kiek VPĮ tiekėjui jų suteikia, t. y. vertinama, kokias teises tiekėjas įgytų, jei perkančioji organizacija laikytųsi įstatymo nustatytos tvarkos[58]. Akivaizdu, kad tiekėjų lūkestis dėl perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo yra pagrįstas tiek, kiek atitinkamais perkančiosios organizacijos veiksmais (sprendimais) bus pažeisti jų pačių interesai ar kils tokio pažeidimo grėsmė.

Civilinė atsakomybė yra atskira teisinės atsakomybės rūšis, įstatyme (CK 6.245 straipsnis) apibrėžta kaip turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti žalą ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytą žalą ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Atsižvelgiant į šio tyrimo objektą, susijusį su ikisutartinių santykių sritimi, perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė ikisutartiniuose viešųjų pirkimų santykiuose apima tik tiekėjų ir perkančiųjų organi-

[56] „Teisingumo Teismo 2016 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje Technische Gebäudebetreuung ir Caverion Österreich (C-355/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=6A658B20CD79C5510A1AECBDA631560D?text=&docid=186500&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=27009.

[57] „Teisingumo Teismo 2021 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje Randstad Italia (C-497/20)“, CURIA, žiūrėta 2022 m. liepos 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=251515&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=29903.

[58] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-320/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/216587.

zacijų priešpriešines teises ir pareigas atlyginti žalą dėl viešųjų pirkimų teisės normų (VPĮ) pažeidimo.

Perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose, atsižvelgiant į pirmiau nurodytą šių santykių specifiką, išsiskiria iš bendrosios ikisutartinių santykių reguliavimo raidos, kurioje svarbiausi klausimai buvo naujai apibrėžti sutarties sudarymo sampratą ir suderinti sutarties laisvės principą bei derybų dalyvių veikimo laisvės ribas[59]. Šios problemos ir bendrieji ikisutartinės atsakomybės reguliavimo tikslai – *sąžiningos konkurencijos ir rizika pagrįstos aplinkos bei derybų laisvės išsaugojimas, ikisutartinio pasitikėjimo ir pagrįsto tikėjimo sutarties sudarymo apsauga balansavimas tarp priešingų interesų polių*[60]– nėra tokie artimi ikisutartinei atsakomybei viešųjų pirkimų srityje. Viešųjų pirkimo procedūrų reguliavime įtvirtintas aiškus šalių elgesio modelis, todėl pagrindinis įstatymų leidėjų (ES ir nacionalinių) tikslas reguliuojant šį klausimą – veiksmingas tiekėjų žalos atlyginimas (nuostolių atlyginimo priteisimas), tiesiogiai nesusijęs su perkančiosios organizacijos ekonominiu sankcionavimu[61].

Kaip yra pažymėjęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, žalos atlyginimas yra vienas iš VPĮ įtvirtintų tiekėjo teisių gynybos būdų, kai, tiekėjui dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų pirkimo procedūrų metu praradus galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį, suteikiama teisė reikalauti iš perkančiosios organizacijos priteisti tiekėjo patirtų dalyvavimo išlaidų atlyginimą ar negautas pajamas[62], perkančiajai organizacijai taikant civilinę atsakomybę. Be VPĮ įtvirtintų nuostatų, sprendžiant dėl tiekėjo patirtos žalos atlyginimo, kartu (sistemiškai) taikomi ir CK 6.245–6.249, 6.251, 6.263 straipsniai bei kitos teisės normos, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų teisinio elemento specifiką; tiekėjų teisės į žalos atlyginimą reguliavimas, jo taikymas ir aiškinimas neturi iš esmės skirtis nuo kitų panašaus pobūdžio civilinės atsakomybės reikalavimų, be to,

[59] Dangutė Ambrasienė, Solveiga Cirtautienė, „Ikisutartinės atsakomybės taikymo problema: deliktinė, sutartinė ar sui generis“, *Jurisprudencija* 112, 10 (2008): 53.

[60] Jakaitė, *supra note*, 27: 58–65.

[61] Christopher Bovis, *The law of EU public procurement. Secon edition.* (Oxford: Oxford university press, 2015), 571–572.

[62] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nacionalinėje viešųjų pirkimų teisėje (jurisprudencijoje ir reguliavime) dominuoja turtinės žalos skirstymas į tiesioginius ir netiesioginius nuostolius, pastaruosius sutapatinant su negautomis pajamomis. Doktrinoje analizuojama tokio žalos pobūdžio skirstymo problematika, ypač susijusi su situacijomis, kai negautos pajamos yra vienintelis neteisėtų veiksmų padarinys (pavyzdžiui, negautos pajamos pažeidus sąžiningos konkurencijos taisykles ir praktiką). Nors ši sąvokų skirstymo problematika perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje iš esmės neaktuali, vis dėlto, siekiant išvengti nekorektiško sąvokų vartojimo ir prisidedant prie vis gausėjančių siūlymų netapatinti negautų pajamų su netiesioginiais nuostoliais, šiame darbe bus vartojama *negautų pajamų* sąvoka, atitinkamai keičiant cituojamus šaltinius. Siekiant išvengti panašių nekorektiškų sąvokų vartojimo, darbe sąvoka „tiesioginiai nuostoliai“ bus atitinkamai keičiama į „reali žala“ arba „pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidos“.

šios teisės įgyvendinimas turi būti realus bei veiksmingas[63].

Peržiūros procedūros koreliuoja su pačiomis viešųjų pirkimų konkursų procedūromis, jų visuma sudaro nedalomą ir kompleksinę viešųjų pirkimų teisinę sistemą[64], kurioje pirmosios yra antrųjų veiksmingo įgyvendinimo pagrindas. Direktyvos 89/665 preambulės 6–9 konstatuojamosiose dalyse nurodyta, kad ši direktyva priimta, *inter alia*, atsižvelgiant į tai, jog, pirma, tuo metu galiojantis viešųjų prekių ir darbų pirkimų procedūrų reguliavimas neturi jokių konkrečių nuostatų, užtikrinančių veiksmingą jo taikymą; antra, nacionaliniu ir Bendrijos lygmeniu galiojantys principai, užtikrinantys šio reguliavimo taikymą, ne visuomet yra pakankami, norint užtikrinti, kad būtų laikomasi atitinkamų Bendrijos nuostatų; trečia, skaidrumo ir nediskriminavimo garantijų padidinimo tikslui pasiekti reikalingos veiksmingos ir neatidėliotinos teisių gynybos priemonės, be kurių kai kurių valstybių narių įmonės negali dalyvauti ne savo kilmės šalyje paskelbtame konkurse.

Kaip teisingai nurodo A. Tvaronavičienė, viešųjų pirkimų peržiūros procedūrų – plačiąja (centralizuota Europos Sąjungos Komisijos atliekama kontrolė) ir siaurąja (decentralizuota išorinė atitinkamame pirkime vykdoma subjektinių teisių gynyba[65]) prasme[66] – reglamentavimas yra klasikinio ir komunalinio sektoriaus viešųjų pirkimų organizavimo priežiūros ir įgyvendinimo instrumentas bei visuomeninio pobūdžio teisėtumo viešųjų pirkimų proceso užtikrinimo pagrindas[67]. Analogiškos pozicijos laikosi ir Marko Turudićius, pažymėdamas, kad ES peržiūros procedūra suponuoja tiekėjų teisių gynybos ir bendrojo viešojo pirkimo procedūrų teisėtumo apsaugos sistemą, kuria gali naudotis tiekėjai[68]. C. H. Bovisas teigia, kad iš tiekėjų teisės į žalos atlyginimą reguliavimo išplaukia tikslas mobilizuoti suinteresuotus ūkio subjektus, siekiant prižiūrėti ES viešųjų pirkimų procedūrų direktyvų taikymą[69]. D. Soloveičikas šią viešųjų

[63] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-345-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1953591.

[64] Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų reguliavime konkursų vykdymo procedūros ir peržiūros procedūros visuomet reglamentuojamos viename teisės akte; po naujausios viešųjų pirkimų teisinio reglamentavimo reformos, įvykusios įgyvendinant Europos Sąjungos 2014 m. viešųjų pirkimų direktyvas 2014/24 ir 2014/25, Lietuvos įstatymų leidėjas pasirinko klasikinio ir komunalinio sektoriaus direktyvas perkelti į atskirus teisės aktus; vis dėlto atskiruose viešųjų pirkimų įstatymuose įtvirtintos analogiškos peržiūros procedūrų teisės normos, t. y. šios neįtvirtintos atskirai nuo pačių viešojo pirkimo procedūrų.

[65] Žr. taip pat Bovis, *supra note*, 10: 50; Christopher Bovis „Editorial of special issue on the Fosen-Linjen case“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 209.

[66] Šios dimensijos kartais įvardijamos kaip viešasis ir privatus ES viešųjų pirkimų teisės vykdymas. Schebesta, *supra note*, 16: 20–21.

[67] Tvaronavičienė, *supra note*, 2: 51–54, 65–66.

[68] Turidić, *supra note*, 55:15.

[69] Bovis, *supra note*, 10: 87; Bovis, *supra note*, 61: 573.

pirkimų procedūrų ir peržiūros priemonių koreliaciją išryškina dar daugiau, nurodydamas, kad, nesant efektyvaus mechanizmo, kuriuo būtų užtikrinamas tiekėjų teisių gynimas ir apsauga, nebūtų galimybės tikėtis vaisingų viešųjų pirkimų rezultatų ir tikslų įgyvendinimo, o tiekėjų teisių ir jų teisėtų interesų gynimas yra neatsiejama „viešųjų pirkimų DNR" dalis[70].

Pažymėtina, kad pagal ES teisę viešųjų pirkimų teisėtumas iš esmės (labiausiai) grindžiamas ūkio subjektų atliekamos peržiūros modeliu[71]. Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose taikymas, atsižvelgiant į tai, jog pagal ES teisę valstybės narės gali riboti teismų įgaliojimus panaikinti perkančiųjų organizacijų neteisėtus sprendimus panaikinimą, tampa dar svarbesnis. Tiekėjų teisės į žalos atlyginimą *de jure* ar *de facto* apribojimas suponuotų tiek pačios viešųjų pirkimų teisės, tiek viešojo pirkimo dalyvių interesų veiksmingumo fikciją[72].

Pirmiau nurodytas pirkimo procedūrų ir jose priimtų perkančiųjų organizacijų priimtų sprendimų apskundimo ryšys pripažįstamas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje: *peržiūros institucijos (teismo) vaidmuo ir pareiga saugoti viešąjį interesą aktualūs ne tik dėl visuomenei svarbių gėrių, užtikrinant VPĮ teisinio reguliavimo tikslų pasiekimą, apsaugos, bet ir siekiant skatinti sąžiningą tiekėjų varžymąsi; sąžiningas tiekėjų varžymasis priklauso ne tik nuo to, kaip perkančioji organizacija vykdo pirkimo procedūras, kaip jų laikosi, bet ir kaip veiksmingai tiekėjai gali apginti savo galbūt pažeistas teises*[73].

Šis skirtingų viešųjų pirkimų procesų – konkurso ir jo rezultatų revizavimo procedūrų – santykis nėra vien tik doktrininio (teorinio) pobūdžio, o *de facto* egzistuoja Lietuvos viešųjų pirkimų ginčų praktikoje: pirma, viešojo intereso sudėtinėmis dalimis pripažįstamas ne tik atitinkamos perkančiosios organizacijos ar visos visuomenės suinteresuotumas pirkimo objektu (prekėmis, paslaugomis ar darbais), bet ir tiekėjų tarpusavio varžymasis, konkuravimas dėl laimėjimo bei šio intereso užtikrinimas (gynimas); antra, nė viena iš šių dalių neturi pirmumo viena kitos atžvilgiu; atsižvelgiant į tai, trečia, socialiai jautrių ar visuomenei labai reikalingų viešųjų pirkimų objektų įsigijimo teisėtumas dėl savo svarbos *per se* neturi būti vertinamas kitaip nei dėl kitų įsigijimų, o

---

70 Soloveičikas, *supra note*, 36: 67.

71 Carri Ginter, Triin Väljaots, „Excluded tenderer's access to a review in a public procurement procedure", *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 13, 4 (2018): 302.

72 Miguel Assis Raimundo, „Damages in public procurement law: a right or a privilege?", *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 258.

73 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

tiekėjų sąžiningas varžymasis dėl to neturi būti vertinamas mažiau palankiai; ketvirta, tai *de jure* suponuoja visų tiekėjų teisėtą lūkestį dėl sąžiningo varžymosi ir veiksmingos teisių apsaugos kilus ginčui, nepriklausomai nuo pirkimo objekto ar perkančiosios organizacijos specifiškumo, bei teismų pareigą dėl perkančiųjų organizacijų veiksmų teisėtumo, *inter alia*, dėl jų civilinės atsakomybės, spręsti papildomai neteikiant prioriteto jautriems socialiniams, ekonominiams ir kitiems visuomeninės svarbos aspektams[74]. Taigi, nacionalinėje jurisprudencijoje siekiama įtvirtinti kuo universalesnį pirkimo procedūrų vykdymo ir iš jų kylančių ginčų sprendimo modelį.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2018 m. pabaigoje dar labiau išryškino pirmiau nurodytų teisinio reguliavimo ir jo taikymo turiningųjų aspektų tarpusavio ryšį, nurodydamas, kad *neteisėtai sudarytos viešojo pirkimo sutarties išsaugojimo, kaip išimtinės priemonės, ir kitų peržiūros procedūros instrumentų taikymas tam tikrais atvejais gali prisidėti prie perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės ginčų kilimo*; *teismai, priimdami sprendimus netaikyti laikinųjų apsaugos priemonių (sustabdyti viešojo pirkimo procedūras, įpareigoti nesudaryti viešojo pirkimo sutarties, sustabdyti jos vykdymą, kt.) ar išsaugoti neteisėtai sudarytą viešojo pirkimo sandorį, turi atsižvelgti į viešojo intereso sudėtinių dalių tarpusavio derinimą, įvertinti neteisėtai sudaryto sandorio išsaugojimo grėsmes, riziką, kad nepagrįstai iš viešojo pirkimo pašalintas ar jo laimėtoju nepripažintas ūkio subjektas dėl to gali siekti prisiteisti negautas pajamas*[75].

Nurodyti teisės aiškinimai suponuoja išvadą, kad teisiniai santykiai dėl perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės nekyla ir neegzistuoja izoliuotai, jiems reikšmingą įtaką daro ginčo šalių veiksmai ir teismų vaidmuo taikant kitas teisių gynybos priemones. Kasacinio teismo vertinimu, už perkančiosioms organizacijoms kylančios dvigubo mokėjimo (sudarytos viešojo pirkimo sutarties kontrahentui ir civilinės atsakomybės procesą inicijuojančiam ūkio subjektui) grėsmės sumažinimą (panaikinimą) atsakingiausi teismai. Vis dėlto akivaizdu ir tai, kad pirmiausia teisiniu reguliavimu turi būti užtikrinta ieškovo (tiekėjo) ir atsakovo (pirkėjo, konkurso organizatoriaus) bei visos visuomenės tinkama interesų pusiausvyra, *inter alia*, perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės srityje.

---

[74] Pvz., „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-411/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/873135.

[75] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

1.2. Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose paskirtis (funkcijos)

Ikisutartinės atsakomybės paskirtis paprastai suvokiama pagal bendrąsias civilinės atsakomybės funkcijas, *inter alia*, kurios yra šios (sąrašas nebaigtinis): kompensacinė (atkuriamoji), stimuliavimo (organizacinė), auklėjamoji (įspėjamoji), nuostolių perkėlimo (paskirstymo), pažeidėjo nepagrįsto praturtėjimo prevencijos, ekonomiškai nenaudingo elgesio išvengimo, socialinės tvarkos atkūrimo. Iš pirmiau nurodytų funkcijų pačiomis svarbiausiomis, atspindinčiomis civilinių santykių problematiką ir sudėtingumą, laikytinos *kompensacinė* ir *prevencinė* funkcijos. Prevencinė ikisutartinės atsakomybės funkcija nukreipta tiek į dabartį, tiek į ateitį, t. y. atspindi siekį priversti subjektus (visus ir kiekvieną atskirai) laikytis teisės ir užkardyti būsimus teisės pažeidimus. Kompensacinė funkcija susijusi su nukentėjusiojo teisių užtikrinimu *ex post*, t. y. jo pažeistų teisių atkūrimu (*restitutio ad integrum* principas), ji šiuolaikinėje teisėje pradėjo dominuoti prevencinės funkcijos atžvilgiu[76]. Išskiriamos bent kelios nukentėjusiojo teisių atkūrimo (kompensavimo) formos – kompensavimas ekvivalentu to, kas buvo patirta; praradimų pakaitalų kompensavimas arba paguodos kompensavimas; kompensavimas to, ko nukentėjusysis niekada ir neturėjo, palyginti su kitais panašiose situacijose[77].

Įdomu pažymėti, kad Lietuvos teisės doktrinoje bendrosios ikisutartinės atsakomybės kontekste akcentuojama kompensacinė ikisutartinės atsakomybės paskirtis, kurią labiausiai atspindi dalyvavimo derybose išlaidų ir praradimų, kurių nebūtų buvę, jei derybos būtų buvusios sąžiningos, atlyginimas (prarastos naudos kompensavimas) bei prarasto pasitikėjimo kompensavimas[78]. Pastaroji žala laikytina tam tikra prasme „išorinio" pobūdžio, nes nukentėjusiojo praradimai siejami ne su nesudaryta sutartimi ir iš jos išplaukiančia ekonomine nauda, o su turtinės padėties pablogėjimu, kurį papildomai sukėlė nenusisekusios derybos, t. y. žala dėl to, kad nebuvo sudaryta kita sutartis su sąžininga šalimi (prarasta galimybė sudaryti realią sutartį). Nors viešuosiuose pirkimuose ir egzistuoja skirtingos tiekėjų praradimų kompensavimo apskaičiavimo metodikos, paprastai šie praradimai suprantami kaip subjektų prarasto pelno atlyginimas, t.

---

[76] Agnė Jakaitė, „Civilinė atsakomybė esant ikisutartiniams santykiams" (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012), 65–69.

[77] *Ibid,* 68.

[78] Dangutė Ambrasienė, Indrė Kryžiūtė, „Atsakomybės už preliminariosios sutarties nevykdymą problemos", *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 566–567.

y. prarastos galimybės sudaryti konkrečią (individualizuotą) viešojo pirkimo sutartį, o ne kitą sandorį, atlyginimas. Tokia specifika ikisutartinę atsakomybę viešuosiuose pirkimuose apskritai priartina prie sutartinės atsakomybės (žr. plačiau dalį „Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimas“). Tai neišvengiamai viešuosius pirkimus išskiria iš kitų ikisutartinių civilinių santykių.

Viešųjų pirkimų teisės doktrinoje išskiriamos panašios ikisutartinės atsakomybės funkcijos, išplaukiančios iš tiekėjų žalos atlyginimo kaip teisių gynimo priemonės esmės. Kaip nurodo Miguelis Assisas Raimundo, perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė už žalą, pirma, yra pagrindinis (fundamentalusis) principas, užtikrinantis jų atskaitomybę ir paklusimą teisės viršenybei, todėl šis principas kartu yra ir viena iš esminių žmogaus teisių, antra, ji taip pat yra pagrindinis viešųjų pirkimų teisės vykdymo elementas, o tai yra pastaruųjų nuostatų veiksmingumo pagrindas[79].

Viešųjų pirkimų ginčų praktikoje atkartojamos šios pozicijos. Pavyzdžiui, ELPA teismas[80] yra nurodęs, kad žalos tiekėjams atlyginimu siekiama trijų pagrindinių tikslų: kompensuoti bet kokią patirtą žalą; atkurti pasitikėjimą taikytinos teisinės sistemos veiksmingumu; atgrasyti perkančiąsias organizacijas nuo neteisėto elgesio, o tai pagerins teisinio reguliavimo laikymąsi; be to, atsakomybė žalos atlyginimo pagrindu gali paskatinti kruopščiai rengtis pirkimo procedūroms, tai galiausiai užkardys resursų švaistymą ir privers perkančiąją organizaciją vertinti atitinkamos rinkos pobūdį; atsakomybės netaikymas gali suponuoti perkančiosios organizacijos diskrecijos padidėjimą[81].

Jurisprudencijoje atskirai aiškiai akcentuojama kita svarbi tiekėjų patirtos žalos atlyginimo paskirtis, susijusi su įvairių tiekėjų teisių gynybos priemonių taikymu ir jų tarpusavio santykiu. Teisingumo Teismas yra pažymėjęs, kad, atsižvelgiant į tai, jog, kaip nurodyta pirmiau, pagal ES reguliavimą galima riboti ieškovų (tiekėjų) reikala-

---

79 Assis Raimundo, *supra note*, 72: 258.

80 ELPA teismas (visas originalus pavadinimas – ELPA šalių Teisingumo Teismas) jos šalims analogiškai veikia kaip ES Teisingumo Teismas, *inter alia*, teikia teisės išaiškinimus (patariamąsias nuomones) pagal nacionalinių teismų paklausimus dėl EEE susitarimą sudarančios teisės, taigi ir ES viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo. Kita vertus, ELPA teismo sprendimai nesaisto ES Teisingumo Teismo. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismo generaliniai advokatai kartais savo išvadose remiasi ELPA teismo argumentais ir tik išimtiniais atvejais Teisingumo Teismas kaip *obiter dictum* atsižvelgia į ELPA teismo jurisprudenciją („Teisingumo Teismo 1999 m. birželio 15 d. sprendimas byloje Rechberger ir kt., (C-140/97)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61997CJ0140. (žr. plačiau Halvard Haukeland Fredriksen, „The Fosen-Linjen saga from an EEA law perspective“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 241– 247).

81 „ELPA teismo 2017 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS prieš AtB AS (E-16/16)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/16-16-judgment/?wpdmdl=1271.

vimų panaikinti neteisėtus perkančiųjų organizacijų sprendimus patenkinimą, žalos atlyginimas tokiu atveju iškyla kaip alternatyva tokiam ribojimui[82]. Šiuo aspektu ELPA teismas pridūrė, kad nors pageidautina, jog viešųjų pirkimų teisės pažeidimai būtų ištaisyti iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo, gali būti atvejų, kai toks pažeidimas gali būti ištaisytas tik atlyginant žalą, todėl, atsižvelgiant į veiksmingos teisių gynybos principą, konkurso nelaimėjusiam tiekėjui turi būti įmanoma teismo keliu pasiekti viešųjų pirkimų teisės pažeidimo konstatavimą, net jei kitos teisų gynybos priemonės nebetaikytinos[83]. Pagal Norvegijos Aukščiausiąjį Teismą, net jei tiekėjas įrodytų perkančiosios organizacijos sprendimo nutraukti pirkimo procedūras neteisėtumą, vienintelė priemonė, kuria jis tokiu atveju galėtų pasinaudoti, galėtų būti tik žalos atlyginimas, nes negalima versti perkančiosios organizacijos sudaryti sutartį[84]. Lietuvos kasacinis teismas taip pat yra konstatavęs, kad žalos atlyginimas neretai tampa vienintele teisių gynybos alternatyva, negalint pasinaudoti kitomis gynybos priemonėmis (pvz., laikinosiomis apsaugos priemonėmis)[85].

Kaip pažymi S. Arrowsmith, tokia kaip vienintelės teisių gynybos priemonės funkcija reiškiasi abiem atvejais – tiek *de jure*, tiek *de facto* – nesant galimybės pasinaudoti kitomis teisių gynybos priemonėmis[86]. Atskirai pažymėtina, kad žalos atlyginimo alternatyvumo pobūdis neturėtų būti suprantamas kaip klasikinis pasirinkimo „1/2“ mechanizmas, o turėtų būti vertinamas kaip substitutas, t. y. kaip pakeičiančioji, netgi tam tikra prasme kraštutinė priemonė (*ultima ratio*). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal ES reguliavimą (žr. 2.1.1 skyrių) valstybės narės gali nustatyti vienpakopę ar dvipakopę tiekėjų žalos atlyginimo sistemą, t. y. įtvirtinti pareigą ieškovams, prieš jiems kreipiantis dėl nuostolių atlyginimo priteisimo, nuginčyti neteisėtus perkančiųjų organizacijų veiksmus. Nors Lietuvoje įvairiais laikotarpiais vyravo skirtingos sistemos, tačiau bet kokiu atveju žalos atlyginimo alternatyvumas kasacinio teismo praktikoje labiau pripažintas tik kaip kitas (kitos formos) pažeistų teisių atkūrimo mechanizmas.

---

82 „Teisingumo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Strabag ir kt., (C-314/09)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=14B062E-CA1550218C759CDCE0AAF4D59?text=&docid=83731&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&-dir=&occ=first&part=1&cid=5401221.

83 „ELPA teismo 2017 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS prieš AtB AS (E-16/16)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/16-16-judgment/?wpdmdl=1271.

84 Lund, *supra note*, 25: 234.

85 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

86 Sue Arrowsmith, John Linarelli ir Don Wallace, *Regulation Public Procurement - National and International Perspectives* (Hague: Kluwert Law international, 2000), 795.

Kaip yra pažymėjęs kasacinis teismas, šalių ginčas dėl perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės yra jų buvusio ginčo dėl neteisėtų veiksmų panaikinimo tąsa[87].

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė gali būti vertinama mikro- ir makrolygiais arba, kaip nurodo Saulius Lukas Kalėda, iš tiekėjo subjektinių teisių veiksmingos gynybos ir viešojo intereso perspektyvų[88]. Pirmuoju atveju aktuali tiekėjų subjektinių teisių gynyba ir tiesiog pamatinio teisingumo poreikio įgyvendinimas – jei tiekėjas dėl objektyvių priežasčių negali užsitikrinti viešojo pirkimo sutarties sudarymo, t. y. konkurso laimėjimo, žalos atlyginimas tampa atsvara prarastai ekonominei vertei, kurią jis būtų įgijęs iš šios sutarties, todėl kilusi žala atkuriama kitais būdais. Taigi, taip įgyvendinama civilinės atsakomybės prasmė atkurti pažeistą teisingumą[89] ir, kaip nurodytų prof. A. Vaišvila, atkuriama subjektinių teisių ir pareigų pusiausvyra[90].

Makrolygmeniu žalos atlyginimu užtikrinamas teisėtumo įgyvendinimas, kurio interesas yra ne tik subjektyvaus, bet ir viešojo intereso pobūdžio. Dėl pastarojo aspekto atkreiptinas dėmesys į tai, kad iš kasacinio teismo bendrosios viešųjų pirkimų praktikos matyti, jog šis aspektas pripažįstamas kaip labai svarbus (kaip nurodyta pirmiau, sąžininga tiekėjų konkurencija pripažįstama sudėtine viešojo intereso dalimi, kurios negali nustelbti poreikis pirkimo objektui[91]) ir neišvengiamai daro įtaką perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje. Kaip pažymi S. Arrowsmith, žalos atlyginimas kaip viešojo intereso užtikrinimo, *inter alia*, pažeidimų prevencijos, pobūdis šią priemonę priartina prie finansinės sankcijos[92]. Ši problematika ypač aktuali dėl realios žalos atlyginimo, laikantis pozicijos, kad tiekėjas, nepriklausomai nuo perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo, bet kokiu atveju patiria atitinkamas dalyvavimo sąnaudas.

Perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės funkcijų realus įgyvendinimas, užtikrinimas teisiniame reguliavime ir (ar) teismų praktikoje, tiesiogiai koreliuoja su tiekėjų žalos atlyginimo prisiteisimo efektyvumu. Kad ir kaip būtų paradoksalu,

---

87 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

88 Kalėda, *supra note*, 9: 193–194.

89 Algis Norkūnas, „Civilinės teisinės atsakomybės samprata“, iš Mykolo Romerio universitetas, *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 973.

90 Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija: vadovėlis* (Vilnius: Justitia, 2000), 350–360.

91 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-155/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/199126. https://www.infolex.lt/tp/1676090

92 Sue Arrowsmith, *The law of public and utilities procurement* (London: Sweet and Maxwell, 1996), 132.

tiekėjų subjektinių teisių gynybos tikslo (kompensacinės funkcijos) akcentavimas kitų funkcijų atžvilgiu nėra pats palankiausias ieškovams. Kaip pažymi Roxana Vornicu, Jungtinėje Karalystėje, kurioje žalos atlyginimas iš viešųjų juridinių asmenų apskritai ribojamas, tiekėjų žalos atlyginimo priemonė pripažįstama daugiau kaip individų subjektinių teisių gynybos instrumentas, o ne kaip atgrasymo nuo neteisėtų viešųjų pirkimų procedūrinių sprendimų priemonė, o Prancūzijoje, kuri laikytina viena iš tiekėjams palankiausių valstybių (vieninteliu jos trūkumu pripažįstama tik proceso trukmė[93]), ir jos teisės tradiciją perėmusiose Italijoje, Belgijoje ir Rumunijoje žalos atlyginimas visuomet buvo vertinamas kaip veiksmingas neteisėtumo prevencijos instrumentas[94].

Nors atrodytų priešingai, bet iš tiesų panašiai dėl skirtingų ikisutartinės atsakomybės tikslų santykio pasisako ir S. Arrowsmith[95], komentuodama 1970 m. JAV teismo sprendimą, kuriuo tiekėjui dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų buvo priteistas tik dalyvavimo išlaidų atlyginimas, tačiau atmestas reikalavimas dėl prarasto pelno. Autorės teigimu, teisių gynybos priemonės skirtos labiau viešųjų pirkimų procedūrų laikymuisi, o ne subjektinių teisių gynybai užtikrinti, tokiu būdu dalyvavimo išlaidų atlyginimas laikytinas pakankamu tiekėjų paskatinimu reikšti ieškinius ir taip užtikrina taisyklių laikymąsi, todėl nebūtina kompensuoti visos žalos[96]. Bet kokiu atveju manytina, kad tiekėjų teisių gynybos modelio patrauklumas tiesiogiai koreliuoja su įstatymo leidėjo ir teismų siekiu perkančiųjų organizacijų ikisutartinę atsakomybę laikyti ir taikyti tik kaip unitarinį modelį ar kaip kompleksinį įvairių tikslų pasiekimo instrumentą. Tą iš esmės pripažįsta ir pati autorė, teigdama, kad Europoje, kur paprastai siekiama ir teisių gynybos, ir pažeidimų užkardymo tikslų, priteisiama atlyginti tiek realią žalą, tiek negautas pajamas[97].

Atsižvelgiant į siekiamų tikslų apimtį ir pobūdį, įvairiose valstybėse egzistuoja skirtingi – griežtesnis ar švelnesnis – perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygų ir tam tikrų kriterijų (pavyzdžiui, pažeidimo pobūdžio) modeliai ir ieško-

---

93 Treumer, *supra note,* 6: 152–153.

94 Roxana Vornicu, „Procurement damages in the UK and France – why so different? Revisiting the issue in light of the Fosen-Linjen saga“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 228.

95 Arrowsmith, Linarelli, Don Wallace, *supra note*, 86: 801.

96 Kita vertus, pati autorė, vertindama, kuriam tiekėjui – ar tam, kurio pasiūlymas buvo tinkamas, ar visiems, įskaitant ir tuos, kuriems nepasisekė, leisti reikšti dalyvavimo išlaidų atlyginimo ieškinius, atsiduria paradoksų kryžkelėje, nes protinga prielaida padaryti teisminę gynybą prieinamą tik tiems tiekėjams, su kuriais, nesant pažeidimo, būtų sudaryta sutartis, suponuoja mažesnį viešųjų pirkimų taisyklių laikymosi laipsnį.

97 Arrowsmith, Linarelli, Don Wallace, *op. cit.*, 86: 802.

vams tenkantis įrodinėjimo standartas. Pavyzdžiui, Prancūzijoje tiekėjams yra lengviau prisiteisti žalos atlyginimą nei kitose valstybėse dėl bendro deliktinės atsakomybės nustatymo pagrindo – blogo administravimo (bendros pareigos elgtis teisėtai) ir dėl specifinio priežastinio ryšio[98]; Norvegijoje sunkiau, kad ir lyginant su Lietuva, prisiteisti dalyvavimo išlaidų atlyginimą, nes nors neatsižvelgiama į perkančiosios organizacijos sugebėjimus ir galias, gali būti reikšmingas viešojo pirkimo procedūrų taisyklių sudėtingumas[99]. Lietuvoje, atsižvelgiant į kasacinio teismo praktiką, perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje iš esmės akcentuojamas subjektinių teisių įgyvendinimo tikslas. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į bendrojoje viešųjų pirkimų ginčų jurisprudencijoje suformuotus esminius teisės aiškinimus, susijusius su viešojo intereso apsauga, viešųjų pirkimų normų imperatyvumu, aktyviu teismų vaidmeniu ir kitais šiuos santykius charakterizuojančiais aspektais, kurie visi kartu atskleidžia atgrasymo tikslo bei apskritai teisingumo (teisėtumo) užtikrinimo svarbą.

1.3. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimas

Pritariant pozicijai, kad viešųjų pirkimų teisė kaip vientisa teisės normų sistema susiduria su skirstymo į privatinę ir viešąją teisę problematiškumu (dichotomija)[100], bet kokiu atveju akivaizdu, kad perkančiosios organizacijos ikisutartinė atsakomybė – civilinės teisės institutas. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės civilinės atsakomybės samprata ir funkcijos suponuoja poreikį nustatyti tokios atsakomybės kaip perkančiosios organizacijos prievolės kilimo pagrindus, t. y. kvalifikuoti, ar tai sutartinė ar deliktinė, o gal net specifinė (*sui generis*) atsakomybė. Tinkamas perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimas konkrečios jos rūšies pagrindu, nors ir nepatenka į klasikinę deliktinės ir sutartinės atsakomybės pagrindų konkurencijos išsprendimo situaciją, tačiau, kaip savo disertaciniame darbe nurodo E. Ivanauskienė, laikytinas specifiniu tokių pagrindu konkurencijos išsprendimu vadinamosiose tarpinėse situacijose.

Tokio kvalifikavimo poreikis yra tiek teorinio, tiek praktinio pobūdžio. Teoriniu požiūriu tinkamas civilinės atsakomybės kvalifikavimas leidžia priskirti atitinkamą atsakomybę prie jai būdingų teisės normų, įvertinti teisinį reguliavimą ir jį aiškinančią teismų praktiką, atlikti lyginamuosius tyrimus. Praktiniu požiūriu tinkamas civilinės

98 Vornicu, *supra note*, 94: 223–224.
99 Lund, *supra note*, 25: 235.
100 Tvaronavičienė, *supra note*, 2: 33-51.

atsakomybės kvalifikavimas pirmiausia svarbus dėl teisingo teisės normų taikymo, taip užtikrinant šio santykio šalių interesus ir jų teisinį tikrumą, taip pat tinkamą ginčų sprendimą taikant atitinkamas teisės normas, t. y. sudaro prielaidas teisingam teisės veikimui ir jį lemia. Kaip pažymi A. Jakaitė ir E. Ivanauskienė, nors tiek sutartinė, tiek deliktinė atsakomybė pagrįsta *restitutio ad integrum* principu, tačiau ikisutartinės atsakomybės kontekste tinkamas jos kvalifikavimas svarbus dėl konkrečių taikytinų sąlygų, žalos nustatymo ypatumų, priteistinų nuostolių atlyginimo apimties, taikytinos teisės, jurisdikcijos ir pan.[101].

Apskritai ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimas (atskyrimas) yra problemiškas, nes šiuolaikinėje teisėje, kurioje reglamentuojami vis sudėtingesni ir įvairesni teisiniai santykiai ir reiškiniai, neretai sutartis ir deliktas gina tuos pačius interesus[102], todėl ikisutartinė atsakomybė, kaip vienas iš naujausių šiuolaikinės civilinės teisės koncepcijos pavyzdžių, laviruoja tarp sutarčių ir deliktų teisės[103]. Pažymėtina, kad užsienio teisės sistemose nėra bendros sampratos dėl ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo, pavyzdžiui, Prancūzijoje ji priskiriama prie deliktinės teisės (išskyrus preliminarios sutarties ar ne tokių formalizuotų dokumentų sudarymo atvejį, dėl kurio atsakomybei taikytinos sutartinės atsakomybės nuostatos), Vokietijoje, *culpa in contrahendo* principo gimtinėje[104], – prie kvazisutartinės[105]. Kitas šių atsakomybės rūšių išskyrimo problematiškumo aspektas slypi bendrojo sąžiningumo ir atidumo imperatyvų turinyje, nes šie aktualūs tiek sudarius ir vykdant sutartį, tiek siekiant ją sudaryti[106].

Vertinant deliktinės ir sutartinės atsakomybės atskyrimą pagal tai, kad pirmoji siejama su įstatyme įtvirtintos pareigos pažeidimu, o antroji – su savo noru prisiimtos pareigos pažeidimu, t. y. bendro pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimas ir sutartinės pareigos savanoriškumas[107], perkančiosios organizacijos ikisutartinė atsakomybė labiau atitinka įstatyme įtvirtintos pareigos pažeidimo atvejus, juolab kad, kaip nurodyta pirmiau, viešųjų pirkimų procedūrų vykdymo reguliavimas ir išsiskiria būtent ypatingu detalumu. Kita vertus, dėl to paties pirkimo procedūrų reguliavimo detalumo net ir sudarius sutartį perkančiosios organizacijos veiksmai, atlikti derybų stadijoje, gali būti vertinami grynai rūpestingumo principo atžvilgiu. Net dėl sutarties sudarymo

101 Jakaitė, *supra note*, 27: 69–70; Ivanauskienė, *supra note*, 28: 62–119.
102 Ivanauskienė, *op. cit.,* 30.
103 Jakaitė, *op. cit.*, 27: 69.
104 Kalėda, *supra note*, 9: 196.
105 Jakaitė, *op. cit.*, 27: 71.
106 Ivanauskienė, *op. cit.,* 55–56, 60.
107 *Ibid*, 32.

pasibaigus konkursui, kontrahentų derybų stadijoje atlikti veiksmai patenka į viešųjų pirkimų principų – įstatymo normos, o ne savanoriškai prisiimamo įsipareigojimo – taikymo sritį[108].

Šiame kontekste taip pat kyla papildomų paradoksalių problemų, atsižvelgiant į tai, kad, pirma, kaip nurodyta anksčiau, šalys, ypač perkančiosios organizacijos (nors viešojo pirkimo sutartis tiekėjų atžvilgiu pripažįstama kaip prisijungimo), nesinaudoja įprastine sutarties sudarymo autonomija, o Lietuvoje – netgi priešingai, yra beveik priverstos sudaryti sutartį kaip nenutrūkstamo pirkimo procedūros rezultatą[109]; dėl to, antra, vienintelė aplinkybė, kad teisės pažeidimas buvo padarytas iki formalaus sutarties pasirašymo, nėra pakankama tik šiuo pagrindu jos nelaikyti sutartine, kadangi nei tiekėjas yra laisvas keisti savo pateiktos konkrečios ofertos, nei perkančioji organizacija gali keisti savo išankstinių ir detalių akceptavimo[110] sąlygų.

Kitais atvejais, kai pasiūlymas ir jo priėmimas būtų laikomi tinkamais (atitinkančiais iš anksto nustatytas sąlygas), tokie santykiai galėtų būti vertinami kaip sutartiniai, o jų kilimo pagrindas būtų apsikeitimas išsamiais dokumentais (CK 6.181 straipsnis). Kasacinio teismo dėl preliminarių sutarčių (sudaromų ne viešuosiuose pirkimuose) konstatuota, kad tam tikrais atvejais ikisutartiniai santykiai transformuojasi į sutartinius taip, kad sudėtinga nustatyti jų ribą. Pavyzdžiui, jeigu ikisutartiniame dokumente šalys sutaria dėl esminių sutarties sąlygų, įvertinus konkrečios situacijos aplinkybes, gali būti pripažinta, kad šalys sudarė sutartį, nors tas dokumentas jų pavadintas ketinimų protokolu, susitarimu ar pan. Nustatant tai, ar šalių susitarimas gali būti kvalifikuojamas kaip pagrindinė sutartis, esminę reikšmę turi šalių atlikti veiksmai, šių veiksmų tikslai, sutarties objekto formavimo specifika[111].

Viešiesiems pirkimams iš dalies netinkamas santykių kvalifikavimo kriterijus

---

[108] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1934696.

[109] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-219-690/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1470040.

[110] Doktriniškai įdomus klausimas dėl pirkimo sąlygų paskelbimo ir tiekėjų pasiūlymų pateikimo kvalifikavimo. Iš tiesų pirkimo sąlygos gali būti laikomos tiek kaip viešoji oferta (oferta neapibrėžtam adresatų ratui), tiek kaip išankstinės akceptavimo sąlygos, kurios, autoriaus vertinimu, yra tikslesnis pirkimo sąlygų apibūdinimas, nes tik tiekėjo pasiūlymo pateikimas yra nepakankama sąlyga sudaryti sutartį ar laikyti ją sudaryta, nes jis turi būti patikrintas. Dėl to perkančiosios organizacijos veiksmai vertinant tiekėjų pasiūlymus, *a fortiori* konkurso rezultatų paskelbimas, savo turiniu ir prilygsta akceptavimui. Vienintelė aplinkybė, kad būtent perkančioji organizacija (akceptantė) inicijuoja sutarties sudarymą, nėra teisiškai reikšminga, nes jai tokia pareiga kyla iš įstatymo ir pagrįsta skaidrumo imperatyvu.

[111] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje (Nr. 3K-P-382/2006)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/67801.

pagal šalis saistančios teisinės prievolės egzistavimą[112], nes jau tiekėjo pasiūlymo pateikimas perkančiosios organizacijos paskelbtame konkurse reiškia ganėtinai konkrečius tarpusavio prievolinius santykius, *inter alia*, perkančiosios organizacijos pareigą pateiktus pasiūlymus įvertinti ir spręsti dėl tolesnės konkurso eigos, taip pat tiekėjų teisę į sutarties sudarymą pagal iš anksto paskelbtas sąlygas. Atsižvelgiant į tai, kad viešojo pirkimo sutarties šalių laisvė nėra tapati kitų sandorių atžvilgiu, tampa problemiškas perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimas pagal derybų šalių laisvę nutraukti derybas ir atsakomybę už rezultato nepasiekimą deliktinės atsakomybės koncepcijos atžvilgiu. Kita vertus, sutartinės atsakomybės koncepcija ne visai atsako į klausimą, kodėl, šalims nepasirašius nei preliminariosios, nei pagrindinės sutarties ir derybų stadijai dar nesant galutinei, šalis sieja tvirtesni nei įprastai pasitikėjimo santykiai[113].

Kaip yra pažymėjęs kasacinis teismas, klasikinis ikisutartinės atsakomybės modelis viešiesiems pirkimams bet kokiu atveju sunkiai pritaikomas, *inter alia*, dėl šių priežasčių: pirma, viešuosiuose pirkimuose atsakomybės kaip ikisutartinės kvalifikavimas santykinis, nes tiekėjų pasiūlymai teikiami pagal labai tikslias pirkimo sąlygas, kurias privaloma atitikti ir tai įrodyti; tiekėjai ribojami keisti pasiūlymus, o perkančiosios organizacijos – koreguoti konkursų sąlygas; dėl to šie santykiai, nors ir formaliai dar ne sutartiniai[114], bet labai tokiems artimi ir panašūs į sutarties sudarymą dokumentų apsikeitimo būdu; antra, viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose, priešingai nei kituose ikisutartiniuose santykiuose, ieškovas gali ne tik reikalauti atsakomybės iš atsakovo, bet ir reikalauti netiesiogiai apginti jo teisę į sutarties sudarymą (tai pirmiausia užtikrinama viešojo pirkimo konkursų rezultatų kvestionavimu)[115].

Dėl pirmiau nurodytų priežasčių, suponuojančių viešųjų pirkimų teisės specifiškumą, perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose kvalifikavimas kaip sutartinės ar deliktinės problemiškas ginamo intereso koncepcijos, kuri doktrinoje įvardijama kaip viena esmingiausių jų atskirčių, atžvilgiu. Ši atsakomybių atskirtis pagrįsta pozicija, kad sutarčių teisė gina lūkesčių interesą (angl.

112 Ambrasienė, Cirtautienė, *supra note*, 59: 57.

113 Ambrasienė, Kryžiūtė, *supra note*, 78: 58–59.

114 Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija tik 2022 m. pasiūlė pakeisti VPĮ 86 straipsnio 1 dalį: „Rašytinė sutartis laikoma sudaryta, kai sutarties šalys ją pasirašo“ („Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projektas“, LRS, žiūrėta 2022 m. liepos 17 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b5c9cf60dcc611ecb1b39d276e924a5d?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=092de38e-2f05-4cea-93d4-4e490765f5e0).

115 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

expectation interest), o deliktinė – pasitikėjimo (angl. *reliance interest*): šiame kontekste lūkestis suprantamas kaip finansinis ekvivalentas to, ką ieškovas gautų, jei sutartis būtų sudaryta, ir iš jos išplaukiančią naudą, o pasitikėjimas suprantamas kaip ekvivalentas to, ką būtų gavęs ieškovas, jei derybos nebūtų vykusios, todėl pirmu atveju siekiama užtikrinti, kad pažadas bus įgyvendintas, o antru – *status quo*[116]. Paprastai doktrinoje vertinama, kad ikisutartinė atsakomybė daugiau susijusi su pasitikėjimo interesu. Atsižvelgiant į tai, pavyzdžiui, UNIDROIT principų komentare nurodoma, kad pasitikėjimo nuostoliai kaip atlygintina žala sietini ne su dėl atsakovo neteisėtų veiksmų nesudaryta sutartimi, o su prarasta galimybe sudaryti sutartį su sąžininga šalimi; negautų pajamų atlyginimas būtų pripažintas tikėtinais[117] nuostoliais, būdingais posutartinei situacijai[118]. Tai, *inter alia*, aiškinama tuo, kad deliktu sumažinama vertė (*status quo* pablogėjimas), o sutarties pažeidimu vertė nepadidėja (*status quo* nepagerėjimas)[119].

Vis dėlto kasacinio teismo viešųjų pirkimų praktika[120] atskleidžia visiškai priešingą poziciją, nes, kaip nurodyta pirmiau, perkančiosios organizacijos diskrecija, *inter alia*, prailginti pirkimo procedūras, jas nutraukti ar nesudaryti sutarties ribojama, be to, tiekėjai, ginčydami pirmiau nurodytus sprendimus, taip gali netiesiogiai įgyvendinti savo teisę sudaryti sutartį, o ne tik atkurti šios teisės praradimą kitomis teisių gynybos priemonėmis, tiekėjų interesai, nors ir išplaukia iš VPĮ ir atitinkamo pirkimo sąlygų, yra labai konkrečiai apibrėžti, jų aiškinimas nėra labai platus, galiausiai žalos atlyginimas Lietuvoje iš esmės yra paskutinė priemonė pažeistiems interesams užtikrinti, tačiau ne todėl, kad toks yra ieškovo pasirinkimas, o dėl to, kad visos kitos kaip pirmaeilės leistinos priemonės jau išnaudotos ir nedavė pageidaujamų rezultatų. Taip pat pažymėtina, kad tiekėjams atlyginama prarasta galimybė (jos piniginė vertė), kuri Lietuvoje iš esmės prilygsta (kitur jam artima) negautam pelnui, daugiau susijusi ne su bendru pasitikėjimu, o su konkrečiu prarastos naudos lūkesčiu, būdingu sutartiniams

---

116 Ambrasienė, Kryžiūtė, *supra note*, 78: 565; Ambrasienė, Cirtautienė, *supra note*, 59: 59.

117 Pažymėtina, kad Danijoje ieškovai, įrodinėdami priežastinį ryšį, *inter alia*, turi parodyti, kad viešųjų pirkimų pažeidimas kaip tiesioginė ir anksto numatoma priežastis lėmė ekonominius praradimus (negautas pajamas). Bovis, *supra note*, 10: 579.

118 Andrius Ivanauskas, „Prarastos galimybės piniginė vertė“, *Justitia* 63, 1, (2007): 46–48.

119 Ivanauskienė, *supra note*, 28: 37–39.

120 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-320/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/216587; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-219-690/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1470040; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

santykiams.

Tokia praktika, *inter alia*, pagrįsta tuo, kad viešojo pirkimo sutarties objektas dažnai nėra vienetinis, individualus (pavyzdžiui, ne konkretus nekilnojamojo turto objektas, o konvejeriniu principu gaminamos prekės (kanceliarijos reikmenys) ar santykinai neribojamos paslaugos, valymo ar maisto tiekimo paslaugos keliolikai klientų). Be to, tiekėjų (pardavėjų) laikas, kurį jie prarado, dalyvaudami neteisėtai pasibaigusiame viešojo pirkimo konkurse, nėra atskirai ginama vertybė, nes jie vienu metu gali savarankiškai ar bendradarbiaudami su kitais ūkio subjektais dalyvauti keliuose konkursuose ir, susiklosčius palankioms aplinkybėms, visus juos laimėti. Atsižvelgiant į tai, UNIDROIT principų komentare pateikiami nesąžiningų derybų dėl restorano įsigijimo ar banko paskolos gavimo pavyzdžiai[121] paprastai bus nepritaikomi viešųjų pirkimų teisėje dominuojančiai problematikai.

Ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimo klausimui spręsti atskirai sprendžiama dėl preliminariosios sutarties sudarymo įtakos: neretai toks formaliai apibrėžtas sandoris gali būti pagrindas atskirti sutartinę atsakomybę nuo deliktinės (Prancūzijos atvejis). Nors ir dėl šio aspekto reikšmės nesutariama, vieniems laikant, kad preliminari sutartis ikisutartinę atsakomybę priartina prie sutartinės atsakomybės, o kitiems teigiant, kad šis argumentas neįtikinantis, pažymėtina, jog viešųjų pirkimų srityje preliminari sutartis dėl savo turinio ir sudarymo tikslų gali būti laikoma ne įprastu organizaciniu instrumentu, o kone klasikine sutartimi. Pabrėžtina, kad preliminariosios viešojo pirkimo–pardavimo sutartys, atsižvelgiant į jų išsamumą, skiriamos į dvi rūšis: preliminariąsias viešojo pirkimo–pardavimo sutartis, kuriomis susitariama dėl visų (angl. *Framework agreement*) viešojo pirkimo–pardavimo sutarties sąlygų, ir preliminariąsias viešojo pirkimo sutartis, kuriomis susitariama dėl esminių pagrindinės pirkimo–pardavimo sutarties sąlygų (angl. *Framework agreement stricto sensu*)[122]. Pastaroji atitinka CK 6.165 straipsnio reguliavimą, o pirmoji iš esmės yra klasikinis pirkimo–pardavimo sandoris su išlyga pirkėjui neišpirkti viso pirkimo objekto.

Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad perkančiosios organizacijos neteisėti veiksmai gali pasireikšti be galo įvairiose situacijose ir jie retai kada būna susiję su preliminariosios sutarties pažeidimu. Manytina, kad viešųjų pirkimų srityje ikisutartinės atsakomybės kvalifikavimas pagal derybų stadiją yra netinkamas. Net ir atme-

---

121 Ivanauskas, *supra note*, 118: 46–48.

122 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-56-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1862354.

tant preliminariosios sutarties sudarymo atvejį, kuris Lietuvoje nėra jau toks paplitęs, būtų sunku nuspręsti, kuri viešojo pirkimo stadija yra tokio brandumo, kad deliktiniai santykiai transformuotųsi į kvazisutartinius ar sutartinius. Kita vertus, būtų gan keblu daryti atskirtį tarp įvairių perkančiosios organizacijos pažeidimų, galimai priskirtinų prie delikto ar (kvazi)sutarties pažeidimo, atsižvelgiant į tai, kad perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumas vertinamas ne tik pagal konkrečias VPĮ normas, bet ir pagal bendrąsias normas – viešųjų pirkimų principus. Galiausiai patys perkančiosios organizacijos veiksmai pagal savo pobūdį yra gan panašūs, nors atliekami skirtingose stadijose: pavyzdžiui, tiekėjo kvalifikacijos ir jo pasiūlymo vertinimas.

Nors, akivaizdu, didžiausią tikimybę prisiteisti nuostolių atlyginimą turi toks tiekėjas, kurio atžvilgiu teisės pažeidimas padarytas kuo vėlesnėje konkurso stadijoje, pavyzdžiui, išrinkus laimėtoją, perkančiosios organizacijos veiksmai gali būti pripažinti neteisėtais net už pirkimo ribų. Pavyzdžiui, perkančiosios organizacijos ikisutartinė atsakomybė gali kilti dėl pirkimo nepaskelbimo; tik jį paskelbus, t. y. dėl pirkimo sąlygų, kurių neteisėtumas paprastai nė vienam iš ūkio subjektų nesukelia teisėtų lūkesčių sudaryti sutartį; dėl pasiūlymų vertinimo; dėl konkurso nutraukimo ar net dėl netinkamo sutarties sudarymo, pavyzdžiui, leidimo sudaryti sutartį praleidus jos sudarymo terminą (pagal įstatymą laikoma, kad po šio termino tiekėjas *de jure* atsisako sudaryti sutartį) ar nepateikus visų išankstinių privalomų dokumentų, pavyzdžiui, banko garantijos. Taigi, šiuo aspektu perkančiosios organizacijos pažeidimai, išplaukiantys iš atitinkamo viešojo pirkimo konkurso vykdymo, yra susiję daugiau su bendrąja pareiga elgtis rūpestingai, ši aktuali visoms perkančiosioms organizacijoms, esančioms analogiškoje situacijoje (prievolė *in rem*), nei su konkrečios (*ad hoc*) sutartinės pareigos prisiėmimu (prievolė *in personam*)[123].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos teisės doktrinoje, vadovaujantis užsienio reguliavimo, doktrinos ir jurisprudencijos pavyzdžiais, nuo 2008 m. pradėjo ryškėti pozicija, jog ikisutartinė atsakomybė yra atskira trečioji (*tertium quid*), savarankiška (*sui generis*) atsakomybė, kuriai aktualūs tiek deliktinės, tiek sutartinės atsakomybės principai ir saviti, tik šiai atsakomybės rūšiai būdingi ribojimai[124]. Manytina, kad viešųjų pirkimų srityje perkančiųjų organizacijų atsakomybė gali būti priskirta būtent prie *sui generis* atsakomybės dėl toliau nurodomų priežasčių.

Pirma, praktiniu požiūriu *sui generis* atsakomybė nekelia papildomų teisės tai-

[123] Ivanauskienė, *supra note*, 28: 33, 36.
[124] Ambrasienė, Kryžiūtė, *supra note*, 78: 567–568; Ambrasienė, Cirtautienė, *supra note*, 59: 58–60.

kymo problemų, nes ieškinio senaties terminas bet kokiu atveju bus vienodas[125]; taikytina teisė ir jurisdikcija aiškiai apibrėžta VPĮ ir CK taip, kad ji priskirta apygardos teismams, nepriklausomai nuo reikalavimo sumos dydžio[126]; perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė yra griežtoji, t. y. be kaltės[127]; neatsižvelgiama į nukentėjusio kreditoriaus kaltę; priežastinis ryšys neapsunkinamas žalos numatomumo kriterijumi[128]; nekyla netiesioginės atsakomybės taikymo problemų[129], nes visuomet atsako perkančioji organizacija, vykdžiusi pirkimą, net jei tai atlikta pagal įgaliojimą; kitos problemos, kaip veiksnumas ar atsakomybės draudimas, apskritai *de facto* neaktualios.

Antra, tiek Lietuvos, tiek užsienio (pavyzdžiui, Prancūzijos) teismų praktikoje suformuota atskira jurisprudencijos linija dėl kai kurių atsakomybės sąlygų, *a fortiori* priežastinio ryšio, taip pat žalos nustatymo ir apskaičiavimo principų, kuriuos gali būti keblu priskirti kokiai nors konkrečiai civilinės atsakomybės sričiai (rūšiai). Apskritai praktiniu požiūriu neefektyvu rinktis tarp civilinės atsakomybės sričių, nes toks pasirinkimas neturės didesnės pridėtinės vertės. Kaip 2001 m. rugpjūčio 30 d. sprendime pažymėjo Norvegijos Aukščiausiasis Teismas, viešųjų pirkimų teisė pasižymi specifiniais bruožais ir turi tiek sutarčių, tiek deliktų teisės elementų, dėl šios priežasties nėra pagrindo spręsti atsakomybės klausimo, remiantis pasirinkimu tarp šių sistemų[130].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kasacinis teismas savo viešųjų pirkimų jurisprudencijoje, be detalesnių paaiškinimų, perkančiųjų organizacijų atsakomybę įvardija kaip deliktinę, tačiau iš jo praktikos matyti, kad toks aptariamų santykių kvalifikavimas neatitinka klasikinio deliktinės atsakomybės modelio, pagal kurį šalys grąžinamos ten, kur buvo prieš pažeidimą. Manytina, kad tokia kasacinio teismo pozicija tiesiog pabrėžiama sutarties nesudarymo aplinkybė, todėl siekta suderinti praktiką, pagal kurią viešojo pirkimo sutartis sudaroma ir keičiama griežtai laikantis VPĮ įtvirtintų reikalavimų, *inter alia*, sutarties sudarymo raštu, t. y. pasirašytinai[131].

---

125 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-63-969/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1471020.

126 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-8-248/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1571640.

127 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

128 Ivanauskienė, *supra note*, 28: 71–73.

129 *Ibid*, 102–103.

130 Lund, *supra note*, 25: 239.

131 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-75/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/498352; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-564-469/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1151220.

Be to, tokia kasacinio teismo pozicija gali būti paaiškinama ir tuo, kad, šiam klausimui stokojant praktinės reikšmės, t. y. šiuo atveju taikant specifines atsakomybės sąlygas, tik dėl kvalifikavimo iš esmės nesikeičiant ginčo rezultatui, buvo vengiama, esant kodifikuotam teisės aktui (CK), kuriame įtvirtintos klasikinės atsakomybės rūšys, bendrai sukurti trečiąją, juolab labai specifinių ginčų pagrindu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos doktrinoje, *inter alia*, laikomasi pozicijos, kad ikisutartinė atsakomybė – ne savarankiška atsakomybės rūšis, o *civilinės atsakomybės taikymą tam tikrame civilinių santykių etape – ikisutartiniuose santykiuose – pabrėžiantis institutas, kuris, atsižvelgiant į pažeistų ikisutartinių pareigų prigimtį, remiasi atitinkamai sutartinės arba deliktinės civilinės atsakomybės taisyklėmis*[132].

Apibendrinant šią dalį pažymėtina, kad viešųjų pirkimų ikisutartiniai teisiniai santykiai yra platesnės apimties nei klasikinės derybos, pradėtos pagrindinei sutarčiai sudaryti, todėl perkančiosios organizacijos civilinė atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose pasižymi specifiškumu, kylančiu iš detalaus viešųjų pirkimų procedūrų vykdymo teisinio reguliavimo. Šios turtinės prievolės turinys yra platesnės apimties nei bendrasis (klasikinis) sąžiningumo imperatyvas, todėl ji laikytina *sui generis* atsakomybe, tiesiogiai neatitinkančia klasikinių deliktinės ar sutartinės atsakomybės sampratų, pasižyminčia tik jai būdingais tikslais. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė, nors pirmiausia ir skirta ūkio subjektų (tiekėjų) praradimams kompensuoti, iš kitų panašaus pobūdžio prievolių (ikisutartinės atsakomybės) išsiskiria siekiu įvertinti perkančiosios organizacijos veiksmų atitiktį imperatyviosioms teisės normoms ir ją paskatinti susilaikyti nuo pažeidimų ateityje. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės išskirtinumas išryškėja, atsižvelgiant į ES viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime įtvirtintą galimybę riboti nacionalinių teismų įgaliojimus panaikinti perkančiųjų organizacijų neteisėtus sprendimus.

---

[132] Jakaitė, *supra note*, 27: 91.

II. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ IKISUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS TEISINIS REGULIAVIMAS

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė reglamentuojama[133] tiek nacionalinės teisės, tiek tarptautinės (viršnacionalinės), *a fortiori* ES teisės normų, kuriomis reguliuojama ikisutartinė atsakomybė apskritai bei konkrečiai perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė. Pažymėtina, kad tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės instituto reguliavimas palaipsniui keitėsi iš visiško nereguliavimo ar menko reguliavimo į vis didesnį teisės sistemų vienodinimą. Kita vertus, pažymėtina, kad visame perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros procedūros reglamentavime perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės institutas yra vienas mažiausiai sunormintų klausimų, ypač Europos Sąjungos lygmeniu, todėl ši sritis tebeišlieka labai įvairialypė, priklausomai nuo kiekvienos valstybės narės, be to, dėl pirmiau nurodytų priežasčių dominuoja teismų ir jurisprudencijos svarba.

Lex specialis normose įtvirtintas tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčų reguliavimas ES ir nacionaliniu (bent Lietuvos) lygmeniu iš esmės yra *vienos krypties eismo reguliavimas*, kurio tikslas – apibrėžti būtent tik tiekėjų (ūkio subjektų) teisių gynybą. Teisingumo Teismas, aiškindamas ES peržiūros procedūrų reguliavimą, yra pažymėjęs, kad iš ES teisės nuostatų formuluotės negalima daryti išvados, jog Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas taip pat norėjo perkančiąsias organizacijas pripažinti subjektais, kurie gali reikalauti viešųjų pirkimų sutarčių sudarymo procedūrų peržiūros; šią išvadą patvirtina peržiūros procedūrų reguliavimo tikslas, *inter alia*, veiksmingomis peržiūros procedūromis efektyviai taikyti pagrindines Europos Sąjungos teisės nuostatas viešųjų pirkimų srityje, kuriomis valstybėse narėse įsteigtiems ūkio subjektams siekiama garantuoti neiškraipytą ir kuo didesnę konkurenciją; tačiau Europos Sąjungos teisei neprieštarauja nacionalinis reguliavimas, pagal kurį išplečiamas galimų ieškovų ratas[134].

Kasacinis teismas šiuo klausimu yra konstatavęs, kad iš VPĮ nuostatų negalima daryti išvados, jog Lietuvos įstatymų leidėjas siekė išplėsti asmenų, galinčių skųsti

---

[133] Atsižvelgiant į tai, kad teisės doktrinoje jau nagrinėta bendroji viešųjų pirkimų instituto genezė (istorinė raida iki šiuolaikinių laikų), šiame darbe šis klausimas nebus detaliau pristatomas; žr. plačiau Tvaronavičienė, *supra note*, 2: 25-33.

[134] „Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje Symvoulio Apochetefseos Lefkosias (C-570/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83636&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5402455.

perkančiosios organizacijos sprendimus, ratą; to nematyti ir iš įstatymo *travaux préparatoires*[135]. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors pagal VPĮ perkančiosios organizacijos pačios negali savarankiškai kvestionuoti savo pačių priimtų sprendimų teisėtumo, t. y. pareikšti ieškinio, dėl to jos nepraranda galutinai teisės peržiūros procedūroje, ypač dėl jų ikisutartinės atsakomybės, atskirai įrodinėti ir remtis galima savo pačių veiksmų neatitiktimi viešųjų pirkimų teisės normoms.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad didesnė peržiūros procedūrų srities reguliavimo iniciatyva kilo iš Europos Sąjungos, o ne nacionalinių teisės sistemų, dėl kurių skirtingumo, trukdžiusio veiksmingai veikti bendrai rinkai, ir buvo nuspręsta ES lygmeniu imtis iniciatyvos vienodinti teisę. Vis dėlto perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė, kaip ir kiti tradiciniai civilinės teisės institutai (pavyzdžiui, sutarties negaliojimas), dėl savo svarbos nacionalinėms teisinėms sistemoms ir jų skirtingoms teisės tradicijoms lėmė, ypač atsižvelgiant į anuomet egzistavusią bendrosios ir kontinentinės teisės dichotomiją, tai, kad ES teisėje sukurtas tik minimalus tiekėjų teisių apsaugos standartas[136] (*a contrario* – išsamiai sureguliuoti nauji konstruktai, pavyzdžiui, atvangos, susilaikymo (*stand still*) terminas ar alternatyviųjų sankcijų skyrimas). Kita vertus, Teisingumo Teismo aktyvumas aiškinant peržiūros direktyvų nuostatas iš dalies paneigė jų minimalaus suderinamumo pobūdį.

2.1. Viršnacionalinis reguliavimas

2.1.1. ES teisinis reguliavimas

Pažymėtina, kad nors pradinės ir vėlesnės peržiūros procedūrų direktyvos, *inter alia*, pagrįstos bendruoju tikslu sukurti vidaus rinką, įtvirtino tiekėjų teisę į žalos atlyginimą dėl neteisėtų perkančiųjų organizacijų veiksmų, pirminė Europos Sąjungos teisė (steigimo sutartys) perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės klausimo tiesiogiai ir atskirai niekada nereguliavo.

---

[135] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-415/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/706831.

[136] Teisingumo Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Direktyvos 89/665 nuostatomis subjektams, suinteresuotiems viešojo pirkimo sutarties sudarymu, nustatytas minimalusis apsaugos standartas ir bendrieji viešojo pirkimo peržiūros procedūrų kriterijai, kuriuos turi atitikti nacionalinėse teisės sistemose nustatytos peržiūros procedūros, kad būtų užtikrintas Europos Sąjungos teisės reikalavimų sudarant viešojo pirkimo sutartis laikymasis. Pvz., „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje GAT (C-315/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47944&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5403209.

Prie pirminės ES teisės, kurioje reguliuojamas žalos atlyginimas, priskirtinos nuostatos dėl ES ir valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus. ES deliktinė atsakomybė reguliuojama SESV[137] 340 straipsnio (*ex* ES sutarties 288 straipsnio) nuostatomis, kuriose nurodyta, kad Sąjunga pagal bendrus valstybių narių įstatymams būdingus principus atlygina bet kokią žalą, kurią, eidami savo pareigas, padaro jos institucijos ar jų tarnautojai, taigi, *inter alia*, ir vykdydami viešuosius pirkimus. Priešingai, valstybių narių atsakomybė tiesiogiai ES teisėje neįtvirtinta ir kildinama iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos. Šie du atskirai atsiradę, bet tarpusavyje susiję institutai – ES ir valstybių narių atsakomybė – ypač svarbūs nacionaliniams tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčams sprendžiant pastarųjų atsakomybės klausimą. Valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus jurisprudencija yra vienas iš reikšmingiausių šaltinių teismams sprendžiant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus šioje srityje, o ES deliktinės atsakomybės reguliavimas ir aiškinimas dėl sąsajumo su valstybių narių atsakomybės institutu, nors ne taip tiesiogiai, reikšmingai daro įtaką šiems ginčams.

ES pirminė teisė apima ir bendruosius teisės principus, *a fortiori* nediskriminavimo ir lygiateisiškumo, kurie taip pat iš dalies varžo valstybių narių diskreciją reguliuoti ir taikyti žalos atlyginimo priemonę. Atskirai atkreiptinas dėmesys ir į Chartiją[138], kuri po Lisabonos sutarties įgavo privalomąjį Europos Sąjungos pirminės teisės šaltinio statusą[139]. Iš tiesų Chartijoje nėra įtvirtinta jokios konkrečios nuostatos, kuria išimtinai tiekėjai galėtų remtis prieš perkančiąsias organizacijas, siekdami šių civilinės atsakomybės. Labiausiai su perkančiųjų organizacijų ikisutartine atsakomybe susiję: Chartijos 17 straipsnis, kuriuo garantuojama teisė į nuosavybę, ypač atsižvelgiant į šio straipsnio formuluotę[140], kiek ši koreliuoja su Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsniu; Chartijos 41 straipsnis, kuriame įtvirtintas bendrasis ES institucijų gero administravimo principas (taigi, ši nuostata aktuali tik dėl pačios ES atsakomybės); bei Chartijos

---

137 „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT.

138 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT.

139 Pažymėtina, kad Teisingumo Teismas, dar prieš priimant Chartiją (2000 m.), savo jurisprudencijoje nuosekliai pabrėžė žmogaus teises kaip bendruosius Europos Sąjungos principus, t. y. pamatines nuostatas, kurios, be kita ko, laikytinos ir materialiosios teisės normų aiškinimo ir taikymo pagrindu. Ši Teisingumo Teismo pozicija, *inter alia*, buvo pagrįsta nacionalinėmis valstybių narių konstitucijomis ir tarptautiniais teisės šaltiniais. Žr. plačiau Egidijus Jarašiūnas, „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje“, *Jurisprudencija* 24, 1 (2017): 6–34.

140 Iš tiesų galėtų susidaryti įspūdis, kad taip, kaip suformuluota teisė į nuosavybę, ši apsauga galėtų apimti tik realią žalą: „Kiekvienas turi teisę valdyti teisėtai įgytą nuosavybę, ja naudotis, disponuoti ir palikti paveldėtojams.“

47 straipsnis, kuriuo užtikrinama veiksminga asmenų pažeistų teisių teisminė apsauga. Doktrinoje nurodoma, kad Chartijos nuostatos nėra vien tik deklaracinio pobūdžio, o visavertis teisinių taisyklių rinkinys[141], kadangi ES, jos institucijos ir valstybės narės turi gerbti teises, laikytis principų ir juos taikyti pagal turimus atitinkamus įgaliojimus (Chartijos 51 straipsnio 1 dalis), įskaitant kiekvieno asmens teisę teisme pasinaudoti veiksminga subjektinių teisių ir laisvių gynyba (Chartijos 47 straipsnio 1 dalis).

Kita vertus, atsižvelgiant į Chartijos 51, 52 straipsnius, kuriuose, *inter alia*, nurodoma jos taikymo sritis ir sąlygos[142], Chartijos taikymas pirmiausia priklauso nuo atitinkamų konkrečių pirminės ar antrinės Europos Sąjungos teisės normų. Teisingumo Teismas, aiškindamas Chartijos 51 straipsnio turinį, iš esmės pasirinko ne formalų, o funkcinį metodą, t. y. nepakanka, kad nacionalinis teisės aktas priimtas įgyvendinant direktyvą ar taikant reglamentą, reikia nustatyti, jog valstybė narė atitinkamoje situacijoje veikia pagal Europos Sąjungos teisę[143], ir nustatyti pakankamą kiekvienos konkrečios nacionalinės priemonės ryšį su Europos Sąjungos teise[144]. Atsižvelgiant į tai, Chartijos nuostatų taikymo galimybė ne tik priklauso nuo atitinkamų Europos Sąjungos teisės nuostatų egzistavimo – visos šios normos taikytinos ir aiškintinos kartu. Vadinasi, nagrinėjamoje situacijoje svarbiausi tampa Europos Sąjungos antrinės teisės aktai, kuriuose tiesiogiai ar netiesiogiai reglamentuojama perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė.

Iš esmės pirmuoju (ir bene vieninteliu[145], neįskaitant iš esmės analogiško turinio Direktyvos 92/13[146], antrinės teisės aktu) peržiūros procedūrą, *inter alia*, ginčus dėl

[141] Assis Raimundo, *supra note*, 72: 258.

[142] *Chartijos nuostatos skirtos Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams, tinkamai atsižvelgiant į subsidiarumo principą, bei valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę*; *ji neišplečia Sąjungos teisės taikymo srities už Sąjungos įgaliojimų ribų, nenustato Sąjungai naujų įgaliojimų ar užduočių ir nepakeičia Sutartyse nustatytųjų*; *principus apibrėžiančios šios Chartijos nuostatos gali būti įgyvendinamos,* inter alia*, valstybių narių teisės aktais, kuriuos jos pagal savo įgaliojimus priima įgyvendindamos Sąjungos teisę*; *Teisingumo Teismo proceso metu jomis galima remtis tik aiškinant tokius aktus ir priimant sprendimą dėl jų teisėtumo.*

[143] S. Žaltauskaitė-Žalimienė siūlo taikyti ne vertikalųjį – ar egzistuoja konkreti ES teisės norma, o horizontalųjį ES ir valstybių narių kompetencijos tam tikroje srityje pasidalijimą. Žr. Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė, „Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos turinio paieškos“, *Teisė* 97, (2015): 61–62.

[144] Žr. Jarašiūnas, *supra note*, 139: 21.

[145] Pažymėtina, kad Reglamento „Roma I“ 1 straipsnio 2 dalies i punkte *expressis verbis* nurodyta, jog Reglamentas netaikomas prievolėms, kylančioms iš santykių iki sutarties sudarymo („Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. birželio 17 d. reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I)“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. liepos 5 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32008R0593).

[146] „Tarybos 1992 m. vasario 25 d. Direktyva 92/13/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2016 m. birželio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/

žalos, patirtos dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, atlyginimo, *expressis verbis* reglamentuojančiu teisės aktu Europos Sąjungoje laikytina Direktyva 89/665. Šioje direktyvoje įtvirtinta tiekėjų teisių apsaugos sistema apima tris pagrindinius elementus: pirma, nepriklausomas peržiūros institucijas, antra, minimalų subjektų, galinčių skųsti perkančiosios organizacijos sprendimus, ratą ir, trečia, minimalų peržiūros institucijų įgaliojimų, kuriais šie subjektai galėtų pasinaudoti, sąrašą. Bendrąja prasme Direktyva 89/665 laikytina analogų neturinčiu teisės aktu Europos Sąjungos teisėje apibrėžiant subjektų interesų apsaugą nacionaliniu lygmeniu viešųjų pirkimų srityje[147] (paprastai procedūrinės taisyklės paliekamos valstybių narių kompetencijai). Tai atspindi pirmiau nurodytą konkurso ir jame priimamų sprendimų peržiūros procedūrų glaudų tarpusavio ryšį bei ginčo procedūrinių taisyklių svarbą visam viešųjų pirkimų teisiniam reguliavimui.

Kita vertus, negalima nesutikti ir su jai reiškiama kritika, kad nors peržiūros procedūrų direktyva buvo siekiama (*de minimis* taip joje deklaruojant) sukurti savarankišką tiekėjų teisių gynybos priemonių sistemą, šiame teisės akte tokia sistema nepateikiama[148]. Nepriklausomai nuo Direktyvos 89/665 preambulės 7-osios konstatuojamosios dalies, kurioje pažymėtas nacionalinių ir Europos Bendrijos viešųjų pirkimų teisinių reguliavimų ribotumas, ir 11-osios konstatuojamosios dalies, kurioje nurodytas siekis užtikrinti deramų procedūrų, *inter alia*, leidžiančių nukentėjusiesiems atlyginti žalą, egzistavimą visose valstybėse narėse, šiame teisės akte perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė iš esmės yra deklaratyviai įtvirtinta tik kaip viena iš galimų teisių gynybos priemonių. Šios direktyvos 2 straipsnyje lakoniškai nurodyta, kad tiekėjai, be teisės reikalauti taikyti laikinąsias apsaugos priemones ar panaikinti neteisėtus perkančiųjų organizacijų sprendimus, iš peržiūros institucijos gali reikalauti nuostolių atlyginimo priteisimo. Iš esmės sutiktina su H. Schebesta, kad teiginys, jog peržiūros direktyvoje reguliuojamas tiekėjų patirtos žalos atlyginimas, yra perdėtas[149].

Kita vertus, kaip pažymi S. Arrowsmith, šioje peržiūros direktyvoje, priešingai nei kituose tarptautiniuose šaltiniuose, žalos atlyginimas yra aiškiai įtvirtintas kaip savarankiška teisių gynimo priemonė ta prasme, kad jos taikymas nėra susietas su ga-

TXT/?uri=CELEX%3A31992L0013.

147 Tvaronavičienė, *supra note*, 2: 66; Steen Treumer, „Enforcement of the EU public procurement rules: the state of law and current issues“ iš *Enforcement of the EU public procurement rules*, Steen Treumer, François Lichère (Copenhagen: DJØF Publishing, 2011), 17.

148 Soloveičikas, *supra note*, 36: 69.

149 Žr. Hanna Schebesta, „Community law requirements for remedies in the field of public procurement: damages“*, European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 5, 1 (2010): 25.

limybe ištaisyti teisės pažeidimą (pavyzdžiui, neįtvirtinta priklausomybė nuo viešojo pirkimo sutarties įvykdymo)[150]. Pateiktas tiekėjų teisių gynybos priemonių trejetas siejamas su Prancūzijos administracinės teisės tradicija[151]. Vis dėlto direktyvoje plačiau nereglamentuojamos perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės įgyvendinimo sąlygos, *a fortiori* neišskirti ar neapibrėžti viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimai (jų pobūdis), dėl kurių gali kilti perkančiųjų organizacijų atsakomybė[152], o tai, kaip šiame tyrime bus parodyta vėliau, kai kuriems tarptautiniams ar nacionaliniams teismams suponavo tokių ginčų nagrinėjimo iššūkių.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Direktyvos 89/665 1 straipsnio 3 dalyje nurodyta, jog *valstybės narės užtikrina, kad remiantis išsamiomis taisyklėmis, kurias gali nustatyti valstybės narės, būtų įmanoma taikyti peržiūros procedūras bent jau kiekvienam suinteresuotam asmeniui, kuris nori arba norėjo, kad su juo būtų sudaryta tam tikra viešojo prekių pirkimo arba viešojo darbų pirkimo sutartis, ir kuris dėl tariamo pažeidimo rizikavo arba rizikuoja patirti žalą*.

Pirma, iš šios normos matyti, kad šią direktyvą įgyvendinančios nacionalinės teisės nuostatos ir jų išsamumas iš esmės priklauso nuo pačių valstybių narių diskrecijos, šiuo atveju reiškiančios ne pasirinkimą, ar šį Europos Sąjungos teisės aktą apskritai perkelti į nacionalinės teisės sistemą, o kaip tai padaryti[153]. Pavyzdžiui, Direktyvos 89/665 2 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad valstybės narės gali (taigi neprivalo) nustatyti tokį reguliavimą, pagal kurį žalos atlyginimo procesas būtų išskaidytas į du etapus, t. y. ieškovas, siekiantis žalos atlyginimo iš perkančiosios organizacijos dėl šios neteisėtų veiksmų, pirmiausia turėtų kreiptis į peržiūros instituciją, kad ši tokį sprendimą pripažintų neteisėtu ir panaikintų. Vadinasi, tokiu atveju neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai negalėtų būti ieškinio pagrindu civilinės atsakomybės procese, o privalėtų būti skundžiami kaip savarankiško reikalavimo objektas atskirame procese.

Atsižvelgiant į tai, kaip nurodyta pirmiau, ypač kiek tai susiję su tiekėjų teise į žalos atlyginimą dėl neteisėtų perkančiųjų organizacijų veiksmų, priimtų organizuojant viešojo pirkimo konkursus, šios srities reguliavimas buvo ganėtinai menkas ir kokybiškai iš esmės nekeičiantis nacionalinių teisės sistemų, nebent jose prieš tai perkančiųjų

---

150 Arrowsmith, Linarelli, Don Wallace, *supra note*, 86: 795.

151 Roberto Caranta, „Many different paths, but are they all leading to effectiveness?“ iš *Enforcement of the EU public procurement rules*, Steen Treumer, François Lichère (Copenhagen: DJØF Publishing, 2011), 56–57.

152 Treumer, *supra note,* 6: 155–156.

153 Žr. taip pat Soloveičikas, Šimanskis, *supra note*, 38-1: 100.

organizacijų civilinė atsakomybė būtų buvusi visai nesureguliuota arba tokio pobūdžio ginčai *expressis verbis* būtų buvę apriboti saugant valstybės ir jos institucijų (organų) turtinius interesus.

Pažymėtina, kad pozityvioji valstybių narių pareiga įtvirtinti tiekėjų teisių gynybos instrumentus įgyvendintina autonomiškai, tačiau taip, kad sukurtos nacionalinės peržiūros procedūros leistų tiekėjams veiksmingai pasinaudoti teisių, garantuojamų klasikinio sektoriaus viešųjų pirkimų direktyvomis, gynyba šios pažeidimo atveju[154]. Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad valstybės narės imasi reikiamų priemonių užtikrinti, kad sutarčių sudarymo procedūrų, kurioms taikomos viešųjų pirkimų direktyvos, atžvilgiu perkančiosios organizacijos priimti sprendimai galėtų būti veiksmingai ir, svarbiausia, kaip galima greičiau apsvarstyti iš naujo pagal šios direktyvos nuostatose nurodytas sąlygas.

Be to, pagal Teisingumo Teismo praktiką[155] Europos Sąjungos teisės nepažeidžia tai, kad nacionaline teise būtų reguliuojami tam tikri peržiūros procedūros aspektai, kurie nereglamentuojami peržiūros direktyvomis, tačiau nacionalinės procesinės taisyklės neturi būti mažiau palankios nei taikomos panašiems iš nacionalinės teisės sistemos kylančių teisių apsaugai numatytiems ieškiniams (lygiavertiškumo arba ekvivalentiškumo principas) ir dėl jų naudojimasis Sąjungos teisėje nustatytomis teisėmis neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas)[156].

Bet kokiu atveju nei tuometiniame reguliavime (pavyzdžiui, Direktyvos 89/665 preambulėje), nei tuo labiau ankstyvojoje šiuo klausimu (XX a. pabaigos) Teisingumo Teismo praktikoje nebuvo detaliau atskleistas tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principas[157]. Šią spragą palaipsniui pildė Teisingumo Teismo jurisprudencija, kuri vėliau buvo iš dalies legitimizuota revizuojant peržiūros direktyvas. Kaip bus parodyta toliau, perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės kontekste toks jurisprudencijos norminimo procesas iš esmės neįvyko tiek dėl įstatymų leidėjo pasyvumo, tiek dėl ES jurisprudencijos stokos šiuo klausimu.

Antra, Direktyvos 89/665 1 straipsnio 3 dalyje vartojama sąvoka „žalos patyrimas“ daugiau reiškia ne atsakovo civilinę atsakomybę kaip turtinę prievolę nukentėju-

---

154 Soloveičikas, Šimanskis, *supra note*, 38-1:100.

155 „Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 18 d. sprendimas byloje HI (C-92/00)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47427&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5405316.

156 Dėl veiksmingumo principo sampratos žr. toliau 3.1 skyrių.

157 Apie tiekėjų teisių apsaugos veiksmingumo principą plačiau bus aptariama 3.2 skyriuje.

sio asmens naudai, o bendresnę kategoriją[158] – turtinių interesų pažeidimą, *a fortiori* teisės sudaryti viešojo pirkimo sutartį apribojimą. Tokia išvada pirmiausia darytina dėl to, kad aptariamoje normoje reguliuojamas tiekėjo – ieškovo teisinis suinteresuotumas ginčyti[159] perkančiosios organizacijos veiksmus ir siekti peržiūros vienu ar keliais iš galimų instrumentų: sprendimų panaikinimu, laikinųjų apsaugos priemonių taikymu ar žalos atlyginimu (prie šių gynybos priemonių priskirtinas ir Direktyvos 2007/66 2d straipsniu įtvirtintas viešojo pirkimo sutarčių dėl tam tikrų neteisėtumo pagrindų panaikinimas). Kitais žodžiais tariant, reikalavimas atlyginti žalą yra viena iš teisių gynybos priemonių, o ne prielaida apskritai inicijuoti peržiūros procedūrą[160]. Atsižvelgiant į tai, žalos patyrimas – prielaida reikalauti peržiūros procedūros pasirinktinomis teisių gynybos priemonėmis, o reikalavimas priteisti atlyginti nuostolius yra viena iš tokių priemonių, o ne išankstinė sąlyga inicijuoti tiekėjo ir perkančiosios organizacijos ginčą.

Dėl riboto Direktyvos 89/665 reguliavimo pažymėtina ir tai, kad valstybių narių *pareigos* nacionalinėse teisės sistemose įtraukti peržiūros procedūrines, institucines ir kitas taisykles apėmė tik ginčus dėl viešojo pirkimo sutarčių, kurios, pirma, tam tikrą laiką sudarytos tik dėl prekių ir darbų[161], antra, kurių vertė siekia tam tikrą ribą, vadinamąją tarptautinio pirkimo vertę, trečia, kurias sudarančios atitinkamos perkančiosios organizacijos veiklos pobūdis patenka į klasikinio sektoriaus viešųjų pirkimų sritį, t. y. ji nėra komunalinio sektoriaus (oro, vandens, pašto, geležinkelių ir pan.) perkančioji organizacija[162]. Žinoma, tai savaime neribojo valstybių narių įtvirtinti tokį teisinį reguliavimą, kuris apimtų platesnę ūkio subjektų teisių gynybos sistemą, tačiau bet kokiu atveju tai priklausė nuo konkrečios atitinkamos valstybės narės diskrecijos.

---

158 Ginter, Väljaots, *supra* note, 71: 302.

159 Apie tiekėjo-ieškovo teisinį suinteresuotumą plačiau bus aptariama 3.4 skyriuje.

160 Apie tiekėjų-ieškovų teisių gynybos priemonių tarpusavio santykį plačiau bus aptariam 3.3 skyriuje.

161 Europos Sąjungos lygmeniu aštuntajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje pirmiausia buvo kodifikuoti viešieji darbų pirkimai (direktyva 71/305/EEB), kiek vėliau – prekių pirkimai (direktyva 77/62/EEB). Paslaugų viešieji pirkimai direktyva 92/50/EEB buvo reglamentuoti tik po penkiolikos metų, t. y. 1992 m. Pastaruoju teisės aktu atitinkamai buvo išplėsta direktyvos 89/665 taikymo sritis, apėmusi ir paslaugas. Bet kokiu atveju direktyvos taikymo sritį visą laiką apribojo sutarčių vertė, o nuo 1990 m. – ir perkančiosios organizacijos veiklos pobūdis.

162 Iki Tarybos 1990 m. rugsėjo 17 d. direktyvos 90/531/EEB dėl viešųjų pirkimų tvarkos vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose viešieji pirkimai buvo skirstomi tik pagal pirkimo objektą, o ne perkančiosios organizacijos veiklos pobūdį, t. y. klasikinį ar komunalinį. Po pirmiau nurodytos direktyvos buvo priimta Tarybos 1992 m. vasario 25 d. direktyva 92/13/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo (Komunalinio sektoriaus peržiūros direktyva). Direktyvos 90/531 ir 92/13 turėjo būti įgyvendintos vienu metu, taip apribojant Direktyvos 89/665 taikymo sritį komunalinio sektoriaus pirkimams.

Primintina, kad Direktyvos 89/665 taikymas lemia Chartijos nuostatų taikymą, nes, kaip nurodyta pirmiau, pastarosios aiškintinos ir taikomos ne savarankiškai, o kartu su kitomis Europos Sąjungos teisės ir jas įgyvendinančiomis nacionalinės teisės normomis sprendžiant dėl jų turinio ir taikymo[163]. Kita vertus, net ir tais atvejais, kai konkreti sutartis (pirkimas) *de jure* nepatenka į peržiūros direktyvos reguliavimo sritį (o valstybėje narėje nenustatyta bendra perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros sistema), vadovaujantis Teisingumo Teismo praktika, tokiems viešojo pirkimo teisiniams santykiams taikytini bendrieji ES teisės principai, *a fortiori* nediskriminavimo, lygiateisiškumo ir skaidrumo principai, o tai materialiąja prasme kartu lemia ganėtinai panašų ginčų nagrinėjimo standartą, t. y. nebūtina pagal analogiją taikyti visų procedūrinių nuostatų, bet peržiūros procedūros veiksmingumo laipsnis turi būti panašus[164]. Kaip pažymėjo generalinė advokatė E. Sharpston, *jeigu ieškinys dėl žalos atlyginimo yra pagrįstas vieno iš Europos Sąjungos Sutarties pagrindinių principų ar taisyklių, kurie taikomi aptariamai viešojo pirkimo procedūrai, pažeidimu, tuomet teisė į veiksmingą teisminę gynybą ir lygiavertiškumo bei veiksmingumo principų reikalavimai toliau taikomi, net jeigu pati procedūra nepatenka į Paslaugų direktyvos, taigi ir Peržiūros priemonių direktyvos, taikymo sritį*[165].

Šiuo aspektu taip pat pažymėtina, kad tokia tuometinė Europos Sąjungos įstatymo leidėjo valia pasirinkti labai menką perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimą[166] gali būti iš dalies paaiškinta dėl tuo metu pasiekto valstybių narių kompromiso aptariamu klausimu[167]. Kita vertus, šiam teisių apsaugos instrumentui akivaizdžiai ir nepelnytai neskirta didesnio dėmesio, ypač atsižvelgiant į tai, kad pagal Direktyvos 89/665 6 straipsnio 2 dalį *valstybė narė gali numatyti, kad pasirašius sutartį po jo suteikimo institucijos, atsakingos už peržiūros procedūras, įgaliojimai ap-*

---

163 Žr. taip pat Žaltauskaitė-Žalimienė, *supra note*, 143: 58.

164 Roberto Caranta, „Damages for breaches of EU public procurement law. Issue of causation and recoverable losses“, iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 172–173.

165 „Generalinės advokatės Eleanoros Sharpston 2009 m. spalio 29 d. išvada Teisingumo Teismo sujungtose bylose Club Hotel Loutraki ir kt. (C-145/08 ir C-149/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=DE546CCECA956C1049168272AFF03F60?text=&docid=76023&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6028302.

166 Šiuo aspektu taip pat pažymėtina, kad pirminiame Direktyvos 89/665 projekte buvo nustatytos trys žalos atlyginimo rūšys (dalyvavimo išlaidos dėl nereikalingų tyrimų, prarastas pelnas ir prarasta galimybė), tačiau vėliau tekste liko bendra nuostata dėl teisės į žalos atlyginimą. Bovis, *supra note*, 10: 88–89.

167 Kompromisu pirmiausia laikytinos Direktyvos 89/665 nuostatos, pagal kurias valstybės narės peržiūros institucijoms galėjo nesuteikti įgaliojimų naikinti (pripažinti negaliojančiomis) sudarytas viešojo pirkimo sutartis. Žr. plačiau Soloveičikas, Šimanskis, *supra note*, 38-1: 101.

ribojami žalos atlyginimu visiems nukentėjusiems asmenims. Taigi, priklausomai nuo atitinkamos valstybės narės pasirinkto peržiūros procedūrų direktyvos įgyvendinimo modelio, žalos atlyginimas gali būti vienintelė[168] reali tiekėjų teisių gynybos priemonė, ypač kai nėra galimybių imtis laikinojo poveikio priemonių.

Kaip pažymima teisės doktrinoje, Teisingumo Teismas 2003 m. sprendime byloje *EVN ir Wienstrom*, C-448/01, yra nurodęs, kad, atsižvelgiant į tai, jog valstybės narės pagal Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalį po sutarties sudarymo galėjo susiaurinti peržiūros institucijos įgaliojimus apribodamos juos tik žalos atlyginimu visiems dėl pažeidimo nukentėjusiems asmenims, toks įgaliojimų susiaurinimas galėjo būti priešpriešintas tiekėjo nenaudai tik tokiu atveju, kai ieškinys paduotas po sutarties sudarymo; priešingu atveju (t. y. ieškinį pareiškus prieš sutarties sudarymą) peržiūros institucijos galėjo naudotis visais įgaliojimais pagal Direktyvos 89/665 2 straipsnio a, b, c punktus; vis dėlto anuomet Europos Sąjungos lygmeniu nesant įtvirtintų atidėjimo terminų, per kuriuos tiekėjai galėtų pateikti ieškinį dėl sutarties sudarymo, ar kitų suderintų veiksmingų peržiūros instrumentų, įskaitant ir sutarties pripažinimą negaliojančia, peržiūros institucijų įgaliojimų susiaurinimas pagal Direktyvą 89/665 bent jau *de facto*, o dažnai ir *de jure* egzistavo[169].

1992 m. priimta kita peržiūros direktyva, kuria reguliuojama tiekėjų teisių gynyba komunalinio sektoriaus viešųjų pirkimų atvejais. Direktyva 92/13, be tam tikrų smulkių pakeitimų[170], iš esmės atkartojo Direktyvos 89/665 nuostatas su visomis jos teigiamybėmis ir trūkumais, kurie aptarti pirmiau. Atskirai atkreiptinas dėmesys į tai, kad valstybėms narėms buvo suteikta teisė, be Direktyva 89/665 peržiūros institucijoms (teisminėms ar neteisminėms) suteiktų įgaliojimų taikyti laikinąsias apsaugos priemones, naikinti neteisėtus perkančiųjų organizacijų sprendimus ir priteisti iš jų žalos atlyginimą, be kita ko, ir nustatyti tam tikro pobūdžio administracinę atsakomybę, kai neteisėtiems perkančiosios organizacijos veiksmams nebuvo užkirstas kelias arba nustatyti pažeidimai neištaisyti (Direktyvos 92/13 2 straipsnio 1 dalis). Vis dėlto tokia perkančiųjų organizacijų atsakomybė nelaikytina civiline bent jau *ratione personae* pa-

---

168 Be šios, dar išskirtina galimybė kreiptis į Europos Komisiją, kad ši inicijuotų ieškinį dėl valstybės įsipareigojimų nevykdymo Teisingumo Teisme, tačiau šios galimybės įgyvendinimas visiškai priklauso nuo Europos Komisijos diskrecijos kreiptis ar ne su ieškiniu. Soloveičikas, Šimanskis, *supra note*, 38-1: 103.

169 *Ibid*

170 Pavyzdžiui, atestavimo sistema, pagal kurią perkantieji subjektai galėjo iš anksto įvertinti, ar jų naudojama viešųjų pirkimų procedūra atitinka Europos Bendrijos viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, bei taikinimo mechanizmas, kuriuo buvo nustatytas neteisminis ginčų sprendimas. Pažymėtina, kad šie instrumentai nepasiteisino, buvo mažai naudojami, todėl Direktyva 2007/66 buvo panaikinti.

grindu, nes tokios piniginės prievolės kreditorius būtų ne privatus asmuo – tiekėjas, o valstybė. Taigi, tokia priemonė iš esmės laikytina tarnybine, drausmine, bet ne civiline atsakomybės įgyvendinimo forma.

Kita vertus, perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės klausimui spręsti buvo skirtas kiek didesnis dėmesys, lyginant su Direktyva 89/665. Visų pirma Direktyvos 92/13 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog *valstybės narės užtikrina, kad nebus diskriminuojamos įmonės, galinčios pareikšti pretenziją dėl žalos sutarties sudarymo tvarkos atveju, atsižvelgiant į skirtumą, kuris numatytas šioje direktyvoje tarp Bendrijos teisės aktus įgyvendinančių nacionalinių taisyklių ir kitų nacionalinių taisyklių.* Šia norma atskirai materializuotas bendrasis nediskriminavimo dėl pilietybės principas (SESV 18 straipsnis), taip pat, kaip nurodyta pirmiau, iš Teisingumo Teismo praktikos išplaukiantys lygiavertiškumo ir veiksmingumo imperatyvai, kurių turi laikytis valstybės narės, įgyvendindamos Europos Sąjungos teisę nacionaliniame reguliavime. Vis dėlto nors tai – pirmoji reikšmingesnė legislatyvinė iniciatyva, tačiau iš tiesų ji nėra kokybiškai nauja ar esminga. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad aptariamoje nuostatoje nurodytas potencialus reguliavimo skirtumas tarp šią direktyvą įgyvendinančių ir ankstesnių nacionalinių nuostatų galimas tik dėl to, kad šioje direktyvoje nustatytas konkretesnis reguliavimas, taikytinas žalos atlyginimo ieškiniams.

Būtent tokia nuostata, kuria *expressis verbis* reguliuojamas perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės klausimas, laikytina Direktyvos 92/13 2 straipsnio 7 dalis, kurioje nurodyta, kad *kai yra pareiškiama pretenzija dėl žalos atlyginimo, kurios dydis yra tokio pat dydžio, kaip pasiūlymo parengimo arba dalyvavimo sutarties sudarymo tvarkoje išlaidos, reikalaujama, kad pretenziją pareiškiantis asmuo tik įrodytų, jog buvo pažeisti Bendrijos teisės aktai viešųjų pirkimų srityje arba tuos teisės aktus įgyvendinančios nacionalinės taisyklės ir kad jis būtų turėjęs realią galimybę laimėti sutartį, o dėl to pažeidimo jis tos galimybės neteko*. *Iš šios normos formuluotės* matyti, kad ES įstatymų leidėjas joje įtvirtino kai kuriose valstybėse narėse taikytą prarastos galimybės koncepciją, aktualią kai kuriose valstybėse narėse (apie tai plačiau tyrimo dalyje apie priežastinio ryšio sąlygą).

Iš aptariamos nuostatos turinio taip pat matyti, kad, pirma, ja pirmą kartą konkrečiai nustatomos civilinės atsakomybės sąlygos, taikytinos perkančiųjų organizacijų ikisutartinei atsakomybei, ir kad ieškovui, be neteisėtų veiksmų, žalos ir priežastinio ryšio tarp jų, nereikia įrodinėti konkursą organizavusio subjekto ar jo atstovų kaltės; antra, ši norma apima tik reikalavimą atlyginti realius praradimus, tačiau ja neregu-

liuojamas negautų pajamų atlyginimo priteisimas, todėl šiam aktualios pirmiausia nacionalinės teisės normos, kuriomis vadovaujantis priteisiamos atlyginti negautos pajamos pagal analogiškas taisykles arba kuriomis kitaip (atskirai) būtų reguliuojamos civilinės atsakomybės sąlygos ar paskirstoma įrodinėjimo našta ir pan.

Reikšmingiausiu klasikinio ir komunalinio sektoriaus peržiūros procedūros teisės aktu, kurio svarba išliko iki šiol, laikytina Direktyva 2007/66[171], kuri iš dalies pakeitė pirmiau nurodytas Direktyvą 89/665 ir Direktyvą 92/13. Pačiu svarbiausiu šios direktyvos aspektu pripažįstamas iki jos Teisingumo Teismo priimtų sprendimų legislatyvinimas bei naujų procedūrinių ir materialiųjų taisyklių įtvirtinimas, visų pirma atsižvelgiant į ankstesnių peržiūros direktyvų trūkumus ir taikytinų padarinių ribotumą[172], kuriuos iš esmės nulėmė nepasiekti nepamatuoti ES įstatymų leidėjo tikslai, vien tik įtvirtinus efektyvumo principą ir fragmentines tiekėjų teisių gynybos priemones, sukurti veiksmingą teisinį reguliavimą[173].

Prie svarbiausiųjų naujovių priskirtinos šios: a) atidėjimo terminas, per kurį perkančioji organizacija negali sudaryti sutarties tam, kad tiekėjas galėtų (spėtų) užginčyti jos sprendimą; b) pažeidimai, dėl kurių peržiūros institucija privalėtų sandorį pripažinti negaliojančiu (negaliojančio sandorio prezumpcijos)[174]; c) galimybė dėl viešojo intereso priežasčių išsaugoti sandorį, kuris atitinka negaliojimo pagrindus, ir taikyti alternatyvias sankcijas (baudą ar sandorio trukmės sutrumpinimą); d) detalus tiekėjų informavimas apie viešojo pirkimo konkurse priimtus sprendimus, *inter alia*, laimėtojo išrinkimo priežastis.

Neginčytina, kad šios ir kitos priemonės padidino tiekėjų ieškovų galimybes veiksmingai apskųsti perkančiosios organizacijos sprendimus, dėl kurių jie neteisėtai nebuvo pripažinti laimėtojais ar tokiais neteisėtai pripažinti jų konkurentai. Taip jų teisėtas lūkestis sudaryti viešojo pirkimo sutartį ar galimybė jį patenkinti kitame

---

171 „Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. gruodžio 11 d. Direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2016 m. birželio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32007L0066.

172 Žr. taip pat Direktyvos 2007/66 3-iąją konstatuojamąją dalį.

173 Soloveičikas, *supra note*, 36: 71.

174 Nors Lietuvoje, priešingai nei kitose valstybėse narėse, ši norma nebuvo labai didelė naujovė, nes teismai nesusidurdavo su konceptualiomis problemomis pripažinti neteisėtai sudarytą viešojo pirkimo sutartį negaliojančia (pavyzdžiui, dėl teisinio tikrumo ar *pacta sund servanda* principų), ES lygmeniu tiekėjų teisių apsauga išaugo, nes vienintelė anksčiau buvusi posutartinė teisių gynybos priemonė – žalos atlyginimas – pirmą kartą pasipildė nauju instrumentu (Schebesta, *supra note*, 149: 25). Be to, tiekėjams atsirado papildomas naujai sureguliuotas perkančiųjų organizacijų neteisėtų veiksmų nustatymo kriterijus (atsakomybės sąlyga).

viešojo pirkimo konkurse (pavyzdžiui, nelikus nė vieno tinkamo tiekėjo ar jo pasiūlymo) tapo labiau apsaugotas ir lengviau įgyvendinamas. Tokia nauja perspektyva netiesiogiai palengvino ieškovų galimybes prisiteisti nuostolių atlyginimą iš perkančiosios organizacijos, kadangi lengvesnis jos neteisėto sprendimo apskundimo mechanizmas proporcingai koreliuoja su ieškovo galimybėmis prisiteisti nuostolių atlyginimą iš perkančiosios organizacijos. Vis dėlto tiek, kiek tai susiję su pačia ikisutartine perkančiųjų organizacijų atsakomybe, naujasis reguliavimas *in concreto* jokių reikšmingų pokyčių neatnešė, nors Europos Komisija dar 1996 m. žaliojoje knygoje „Viešieji pirkimai Europos Sąjungoje: penas apmąstymams apie ateitį" atkreipė dėmesį į nevienodą žalos atlyginimo praktiką ne tik tarp atskirų valstybių narių, bet ir kai kurių viduje, taip pat pažymėjo poreikį įtvirtinti negautų pajamų atlyginimo priteisimą[175].

Direktyva 2007/66 į Direktyvą 89/665 buvo perkelta (atkartota) pirmiau aptarta Direktyvos 92/13 1 straipsnio 2 dalies nuostata. Nors tarp Direktyvos 89/665 (po Direktyvos 2007/66 pakeitimų) 1 straipsnio 2 dalies ir Direktyvos 92/13 1 straipsnio 2 dalies, kuri Direktyva 2007/66 nebuvo keista, egzistuoja tam tikrų nereikšmingų skirtumų[176], tai – iš esmės tapačios nuostatos[177], kuriomis deklaratyviai įtvirtinta pareiga užtikrinti įmonių teisę reikšti žalos atlyginimo ieškinius perkančiosioms organizacijoms dėl šių neteisėtų veiksmų vykdant viešojo pirkimo procedūras, patenkančias į Europos Sąjungos reguliavimo sritį. Vien tik tokios pozityviosios valstybių narių pareigos įtvirtinimas nesuponuoja veiksmingesnės tiekėjų interesų apsaugos. Kaip nurodyta pirmiau, ES lygmeniu perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė beveik nesureguliuota, todėl atitinkamas nacionalinis teisinis reguliavimas (išskyrus *expressis verbis* ieškovų ribojimą prisiteisti nuostolių atlyginimą iš perkančiųjų organizacijų) ES teisės atžvilgiu iš esmės turėtų būti vertinamas kaip užtikrinantis minimalius peržiūros procedūros reikalavimus šioje srityje.

Naujuoju reguliavimu nepakeistos anksčiau aptartos Direktyvos 89/665 ir Direktyvos 92/13 nuostatos, kuriomis, *pirma*, žala ar jos kilimo rizika yra vienas iš tiekėjo

---

[175] 1996.11.27 COM 583 (final) https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=-COM:1996:0583:FIN:FR:PDF

[176] Direktyvoje 89/665 nurodyta, kad *valstybės narės turi užtikrinti, kad nebūtų diskriminuojamos įmonės, teigiančios, kad sutarties suteikimo procedūros metu jos patyrė žalą dėl šia Direktyva sukuriamų skirtumų tarp Bendrijos teisę įgyvendinančių nacionalinių taisyklių bei kitų nacionalinių taisyklių*, o Direktyvoje 92/13 – *kad valstybės narės užtikrina, kad nebus diskriminuojamos įmonės, galinčios pareikšti pretenziją dėl žalos sutarties sudarymo tvarkos atveju, atsižvelgiant į skirtumą, kuris numatytas šioje direktyvoje tarp Bendrijos teisės aktus įgyvendinančių nacionalinių taisyklių ir kitų nacionalinių taisyklių*.

[177] Pažymėtina, kad prancūziškojoje Direktyvos 2007/66 versijoje pirmiau nurodytų nuostatų lingvistinės išraiškos identiškos.

ieškovo teisinį suinteresuotumą kvalifikuojančių požymių[178]; *antra*, tam tikrais atvejais pagal valstybių narių teisinį reguliavimą peržiūros institucijų įgaliojimai lieka apriboti, nors ir mažesne apimtimi[179], tik žalos atlyginimu; trečia, valstybės narės žalos atlyginimo procesą gali išskaidyti į du atskirus – neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų įrodinėjimo (skundžiamo sprendimo panaikinimo) ir žalos atlyginimo – procesus.

Bene vienintele, tačiau nelabai reikšminga naujove perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimo kontekste laikytina Direktyvos 2007/66 nuostata, kuria identiškai papildomos abi peržiūros procedūrų direktyvos, kad žalos atlyginimo priteisimas nėra laikomas tinkama (pakeičiančiąja) priemone, sprendžiant alternatyvių sankcijų taikymo klausimą, kai dėl viešojo intereso apsaugos priežasčių peržiūros institucija nusprendžia išsaugoti neteisėtai sudarytą sandorį (jo nenaikinti)[180]. Kitais žodžiais tariant, vienintelė aplinkybė, kad teismas tiekėjui priteisė nuostolių atlyginimą iš perkančiosios organizacijos, nėra pagrindas netaikyti baudos ar sandorio termino sutrumpinimo, kai neteisėtai sudaryta viešojo pirkimo sutartis paliekama galioti.

Įdomu atkreipti dėmesį į tai, kad nors Direktyva 2007/66 klasikinio ir komunalinio sektoriaus direktyvos buvo atskirai iš dalies keičiamos, bet ne „reorganizuotos“ į vieną teisės aktą, šie pakeitimai iš esmės sulygino peržiūros procedūras, o tai, galima teigti, suponavo jų perkėlimą į vieną teisės aktą Lietuvoje. Vis dėlto Direktyva 2007/66 nepadaryta pokyčių dėl Direktyvos 92/13 2 straipsnio 7 dalies, kurioje, kaip nurodyta pirmiau, reglamentuojamos tiekėjo dalyvavimo išlaidų atlyginimo priteisimo sąlygos. Atsižvelgiant į tai, Europos Sąjungos lygmeniu negautų pajamų priteisimas ir toliau liko atskirai detaliau nesureguliuotas, o realios žalos – tik komunalinio sektoriaus peržiūros procedūroje.

Šis reguliavimo skirtumas yra pagrįstas[181] siekiu komunalinio sektoriaus viešųjų pirkimų reglamentavimą daryti (palikti) paprastesnį[182], nors iš tiesų nėra pagrįstų prie-

---

[178] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad patikslintas tiekėjų teisinis suinteresuotumas, t. y. jis susietas su viešojo pirkimo dalyvių suinteresuotumu, apibrėžiamu kaip interesu pirkimo rezultatais, kol nepriimtas atitinkamam tiekėjui nepalankus galutinis sprendimas, t. y. tiekėjas galutinai dar nėra pašalintas iš konkurso. Kita vertus, tam tikrais atvejais suinteresuotumas nebūtinai siejamas su dalyvavimu viešojo pirkimo konkurse, pavyzdžiui, neskelbiamų derybų atveju (žr. plačiau 3.4 skyrių).

[179] Soloveičikas, Šimanskis, *supra note*, 38-1: 104–105.

[180] Tiekėjų teisių gynybos priemonių santykis bus aptartas plačiau 3.3 skyriuje.

[181] PĮ aiškinamasis raštas https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=-vkzfyfx6d&documentId=7e6b4a62891411e5bca4ce385a9b7048&category=TAK.

[182] Kaip priimant Direktyvą 92/13 pažymėjo Europos Komisija, tiekėjų teisių gynybos veiksmingumas komunalinio sektoriaus srityje gali sumenkti dėl viešųjų paslaugų svarbos viešajam interesui, kurį pažeisti gali viešojo pirkimo procedūrų sustabdymas, todėl ieškiniai dėl žalos atlyginimo gali suponuoti visų šalių interesų pusiausvyrą;

žasčių skirtingai spręsti žalos atlyginimo klausimus, priklausomai nuo viešojo pirkimo sektoriaus[183]. Greičiausiai jau Direktyvos 92/13 2 straipsnio 7 dalies nuostatos Europos Sąjungos įstatymų leidėjui (kartu ir valstybėms narėms) pasirodė pernelyg drąsios, todėl, be kita ko, egzistuojant civilinės atsakomybės teisinio reguliavimo skirtybėms įvairiose šalyse, kurių skaičius ES tarp dviejų peržiūros direktyvų priėmimo momento kone padvigubėjo, naująja 2007 m. peržiūros direktyva nesiekta šių nuostatų perkelti į klasikinį sektorių, t. y. Direktyvą 89/665. Kaip jau ne kartą minėta, tiek realios žalos klasikiniame sektoriuje, tiek ir negautų pajamų abiejuose sektoriuose atlyginimo priteisimo konkretūs mechanizmai palikti valstybių narių reguliavimo diskrecijai.

Europos Komisija, pateikdama pasiūlymą dėl Direktyvos 92/13, pažymėjo, kad, pirma, žalos atlyginimo priemonė, kaip įmanoma ir pakankama užsibrėžtiems tikslams pasiekti, yra sąmoningai reguliuojama siaurai tam, kad visose valstybėse narėse tokie ieškiniai būtų praktiškai galimi; antra, aukštas žalos dydžio apskaičiavimo suderinimo lygis šiame etape yra nerealus tikslas; trečia, ieškiniai dėl kitokio pobūdžio žalos, pavyzdžiui, prarasto pelno, įvairiose valstybėse narėse taikomi skirtingai, *inter alia*, tokių nuostolių apskaičiavimo metodai; didžioji dalis nacionalinių teisės normų dėl tiekėjų patirtos žalos atlyginimo yra pagrįstos teismų praktika ir bendruoju jos taikymu ne viešųjų pirkimų srityje[184].

Tenka sutikti su bendrąja doktrinos pozicija, kad, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimo pokyčius, Europos Komisija ir valstybės narės sąmoningai vengė peržiūrėti viešųjų pirkimų ginčų reguliavimą[185], todėl anuometinis jos pažangumas šiuo metu suponuoja jos ydingumą, trūkumus, dėl kurių peržiūros direktyvos apibūdinamos kaip drąsios dvasios, bet nedrąsių taisyklių[186]. Kaip nurodo H. Schebesta, peržiūros direktyvos tikslas, apsiribojantis tik nacionalinių sistemų koordinavimu (suderinimu), suponuoja tai, kad nacionalinis žalos atlyginimo standartas yra tik iš dalies pagrįstas šia direktyva, kurioje daugelis aspektų nesureguliuoti, todėl ši teisių gynybos priemonė aiškintina ir taikytina atsižvelgiant į pirminę ES teisę, įskaitant bendruosius

---

žr. Europos [Bendrijų] Komisijos 1990 m. liepos 25 d. pasiūlymą Tarybai COM(90) 297 final dėl būsimos peržiūros direktyvos komunaliniame viešųjų pirkimų sektoriuje. OJ C 21 6, 1999-08-31. http://aei.pitt.edu/4780/1/003354_1.pdf

183 Steen Treumer, „Damages for Breach of the EC public procurement rules – changes in European regulation and practice", *Public procurement law review*, 2 (2006): 159, 164.

184 Žr. Europos [Bendrijų] Komisijos 1990 m. liepos 25 d. pasiūlymą Tarybai COM(90) 297 final dėl būsimos peržiūros direktyvos komunaliniame viešųjų pirkimų sektoriuje. OJ C 21 6, 1999-08-31. http://aei.pitt.edu/4780/1/003354_1.pdf.

185 Bovis, *supra note*, 65: 209.

186 Caranta, *supra note*, 49: 215.

ES teisės principus, taip pat į jurisprudenciją[187].

Kaip ne kartą pažymėta pirmiau, žalos atlyginimo priemonė naujoje peržiūros direktyvoje nebuvo reorganizuota, todėl tai iš esmės nesukėlė spaudimo ir nacionaliniams įstatymų leidėjams. Pagal naująją direktyvą tiesiog atkartota bendroji valstybių pareiga užtikrinti tiekėjų teisę pareikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo. Toks Komisijos pasyvumas yra dar labiau šokiruojantis, atsižvelgiant į pačios Komisijos pastabas[188] rengiant Direktyvą 2007/66, pagal kurias, jos vertinimu, viena vertus, ikisutartinės teisių gynybos priemonės yra veiksmingesnės nei posutartinės, kita vertus, tiekėjai ribojami kreiptis dėl žalos atlyginimo, nes: (i) tokie ieškiniai neturi realaus korekcinio poveikio, (ii) jie saistomi praktinių kliūčių, o (iii) teismo procesas yra ilgas ir brangus[189].

Kaip pažymi C. H. Bovisas, esama įvairių priežasčių, kodėl ir nacionaliniu lygmeniu neįvyko (nevyksta) reikšmingesnių pokyčių: kai kurių šalių teismų praktikoje dėl ES teisės pažeidimo nepripažįstama valdžios institucijų atsakomybė privatiems asmenims ar joje laikomasi požiūrio, kad ieškovų praradimai išplaukia iš jų ekonominės rizikos; kitose šalyse žalos atlyginimas tiekėjams vertinamas kaip nepriimtinas valdžios institucijų įstatyme įtvirtintos ar administracinės veiklos, kuri atliekama sąžiningai ir vadovaujantis bendrąja pareiga užtikrinti viešąjį interesą, laisvės suvaržymas[190]. Atsižvelgiant į tai, skirtingose valstybėse narėse egzistuoja milžiniškas tiekėjų patirtos žalos atlyginimo efektyvumo skirtumas: kai kurių jų jurisprudencijoje ieškovams, pagrindusiems žalos tikimybę, priteisiamas nuostolių atlyginimas yra baudžiamojo pobūdžio, kitose ieškovams reikia įrodyti, kad sutartis būtų sudaryta su jais[191].

2.1.2. Konvencijoje įtvirtintas reguliavimas

Prie viršnacionalinio reguliavimo, į kurio taikymo sritį patenka perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės klausimas, priskirtina ir Konvencija[192]. Kaip pažy-

---

187 Schebesta, *supra note*, 149: 23–24.

188 COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES Brussels, 4.5.2006 SEC(2006) 557, COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, Annex to the Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Council Directives 89/665/EEC and 92/13/EEC CEE with regard to improving the effectiveness of review procedures concerning the award of public contracts (presented by the Commission) COM(2006) 195}, IMPACT ASSESSMENT REPORT – REMEDIES IN THE FIELD OF PUBLIC PROCUREMENT. https://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/ia_carried_out/docs/ia_2006/sec_2006_0557_en.pdf.

189 Žr. taip pat Schebesta, *op cit.*, 149: 25.

190 Bovis, *supra note*, 65: 210.

191 *Ibid,* 212.

192 „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, ECHR, žiūrėta 2018 m. balan-

mi prof. E. Jarašiūnas, Teisingumo Teismas ne tik valstybių narių konstitucijomis, bet ypač Konvencija grindė savo priimamus prejudicinius sprendimus, kol Chartija neturėjo pirminės teisės statuso[193]. Nors dabartinė Konvencijos reikšmė aiškinant ir taikant Europos Sąjungos teisę sumenko (Teisingumo Teismo jurisprudencijoje ja remiamasi ir iki šiol, bet mažiau), vis dėlto atkreiptinas dėmesys į Chartijos 52 straipsnio 3 dalį, kurioje įtvirtintas glaudus jos ir Konvencijos ryšys ir atitinkamų asmens teisių turinio sutaptis. Ši žmogaus teisių sistemų darna, be kita ko, nekliudo Chartija nustatyti didesnio apsaugos lygio[194]. Šiuo metu Konvencija ir ją aiškinanti EŽTT jurisprudencija – Teisingumo Teismo vertinimą sustiprinantis komponentas[195].

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės (ir apskritai civilinės atsakomybės) klausimas tiesiogiai Konvencijos nuostatų nereguliuojamas, tačiau pagal EŽTT jurisprudenciją teisė į žalos atlyginimą iš esmės patenka (gali patekti) į Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnio, kuriuo reglamentuojama teisė į nuosavybę, taikymo apimtį[196]. Konvencijoje nuosavybės samprata neapibrėžta, jos turinys išplaukia iš EŽTT jurisprudencijos, pagal kurią į Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnio taikymo apimtį įeina visos teisės, kurios turi ekonominę vertę ir dėl kurių gali būti keliamas efektyvus reikalavimas[197]. Nuosavybės sąvoka, vartojama Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnyje, yra aiškinama autonomiškai, neapsiriboja materialaus turto nuosavybe ir yra nepriklausoma nuo oficialaus klasifikavimo pagal nacionalinę teisę. Kaip ir materialus turtas, taip ir kai kurios kitos teisės ir interesai, sudarantys turtą, gali būti laikomi nuosavybės teisėmis ir nuosavybe šios nuostatos tikslais[198]. Sąvoka „nuosavybė“ apima ne tik „egzistuojančią nuosavybę“, bet ir ieškinius, kurių pagrindu asmuo teigia, jog turi pagrįstų ir teisėtų lūkesčių veiksmingai naudotis nuosavybės teise[199].

Taigi teisės į nuosavybę apsaugai svarbu nustatyti pareiškėjo teisėtą lūkestį. Tei-

---

džio 1 d., https://www.echr.coe.int/documents/convention_lit.pdf.

193 Jarašiūnas, *supra note*, 139: 26.

194 *Ibid*, 27.

195 *Ibid*, 28.

196 Šis ginamų interesų ir vertybių santykis pripažįstamas ir Teisingumo Teismo praktikoje („Teisingumo Teismo 2003 m. liepos 10 d. sprendimas sujungtose bylose Booker Aquaculture ir Hydro Seafood (C-20/00 ir C-64/00)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48497&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5407069).

197 Eglė Švilpaitė, „Konstitucija ir nuosavybės teisės apribojimo galimybės“, *Jurisprudencija* 30, 22 (2002): 70.

198 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. balandžio 18 d. sprendimas byloje Iatridis prieš Graikiją (Nr. 31107/96)“, HUDOC, žiūrėta 2021 m. kovo 1 d., https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-47868.

199 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. rugsėjo 28 d. sprendimas byloje Kopecký prieš Slovakiją (Nr. 44912/98)“, HUDOC, žiūrėta 2021 m. kovo 1 d., https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-66760.

sėtų lūkesčių principas EŽTT jurisprudencijoje, taikant Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnį, pirmą kartą buvo suformuotas 1991 metais[200]. Teisėti lūkesčiai paprastai grindžiami pagrįstu tikėjimu teisės aktu, turinčiu tvirtą teisinį pagrindą ir įtaką nuosavybės teisėms[201]. EŽTT savo praktikoje yra atskyręs paprastą viltį nuo teisėto lūkesčio, kuris turi būti konkretesnio pobūdžio negu vien tik viltis ir pagrįstas teisine nuostata arba teisės aktu, pavyzdžiui, teismo sprendimu[202]. Kai turtinis interesas yra reikalavimo pobūdžio, asmuo, kuriam jis priklauso, gali būti laikomas turinčiu teisėtą lūkestį Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnio prasme, jei šiam interesui yra pakankamas pagrindas nacionalinėje teisėje ar nusistovėjusioje nacionalinių teismų praktikoje (gintinas teisėtas lūkestis gali atsirasti įvairiais pagrindais – dėl teisinio akto, turinčio tvirtą teisinį pagrindą ir suteikiančio turtines teises, pvz., išduoto leidimo, sudarytos sutarties, ar suformuotos nacionalinių teismų praktikos, leidžiančios pagrįstai manyti, kad atitinkamas reikalavimas bus patenkintas, ir pan.)[203]. Kita vertus, teisėto lūkesčio nėra tais atvejais, kai yra ginčas dėl teisingo nacionalinės teisės aiškinimo bei taikymo ir nacionaliniai teismai galiausiai atmeta pareiškėjo argumentus („ginčytinas reikalavimas“ nėra kriterijus, nustatant teisėto lūkesčio, saugomo Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnyje, egzistavimą)[204].

Atsižvelgiant į EŽTT jurisprudenciją, aiškinančią Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnio taikymą, darytina išvada, kad tiekėjų teisės į žalos atlyginimą dėl neteisėtų perkančiųjų organizacijų veiksmų, atliktų vykdant viešojo pirkimo procedūras, įgyvendinimą lemia daug veiksnių (prielaidų). Šios teisės įgyvendinimas pirmiausia priklauso nuo nacionalinio reguliavimo ir (ar) jį aiškinančios ir taikančios teismų praktikos taip, kad teisės normos ir jų taikymo jurisprudencija ieškovui turi sukurtą realų ir pagrįstą teisėtą lūkestį į nuosavybę. Ši išvada papildomai suponuoja tai, kad tiekėjų

---

200 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje Pine Valley Developments Ltd ir kt. prieš Airiją (Nr. 12742/87)“, HUDOC, žiūrėta 2021 m. kovo 1 d., https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57711.

201 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. lapkričio 12 d. Pyrantienė prieš Lietuvą (Nr. 45092/07)“, HUDOC, žiūrėta 2021 m. kovo 1 d., https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-172584&filename=CASE%20OF%20PYRANTIEN%C4%96%20v.%20LITHUANIA%20-%20%5BLithuanian%20Translation%5D%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Lithuania.pdf.

202 „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 10 d. sprendimas dėl priimtinumo byloje Gratzinger ir Gratzingerova prieš Čekijos Respubliką (Nr. 39794/98)“, HUDOC, žiūrėta 2021 m. kovo 1 d., https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-22710&filename=GRATZINGER%20AND%20GRATZINGEROVA%20v.%20THE%20CZECH%20REPUBLIC.pdf&logEvent=False.

203 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *Biuletenis „Teismų praktika Nr. 33“* (Vilnius, 2010), 478.

204 *Ibid,* 479.

nuosavybės apsauga pagal Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnį įvairiose valstybėse narėse yra skirtinga ir įvairialypė, priklausomai nuo teisinio reguliavimo ir jurisprudencijos.

Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į Konvencijos 41 straipsnį, pagal kurį, jeigu EŽTT nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu susitariančiosios šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, prireikus, Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai *teisingą* atlyginimą, t. y. nebūtinai atitinkantį *restitutio ad integrum* principą. Be to, iš šios nuostatos matyti, kad pagal Konvenciją Europos Tarybos narės neprivalo iki galo sureguliuoti žalos atlyginimo apimties ir su juo susijusių klausimų. Doktrinoje EŽTT praktika dėl Konvencijos 41 straipsnio kvalifikuojama kaip nenuosekli ir neaiški, todėl vertinama kaip mažai naudinga sprendžiant dėl bendro valstybių (jos institucijų) atsakomybės modelio, juolab kad pats EŽTT pripažįsta beribės apimties teises, todėl sunku nustatyti priežastinį ryšį tarp pažeidimo ir žalos[205].

2.1.3. PPO teisinis reguliavimas

Į tarptautinio reglamentavimo, įskaitant ES, sritį patenka ne tik pačios Europos Sąjungos (ar Europos Tarybos) priimtas teisinis reguliavimas, bet ir toks, prie kurio prisijungia Bendrija, pavyzdžiui, Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) narių susitarimai – sutartys, įskaitant Sutartį dėl viešųjų pirkimų (*Agreement on Government Procurement*). Sutartis dėl viešųjų pirkimų (SVP) 1994 m. balandžio 15 d. sudaryta Marakeše, ji iš esmės vienintelė teisiškai įpareigojanti PPO sutartis, kurioje reglamentuojami viešieji pirkimai[206]. SVP narės 2012 m. kovo 30 d. po derybų priėmė protokolinį sprendimą dėl SVP dalinio pakeitimo. Europos Komisijos vertinimu[207], pakeista SVP labiau priartėjo prie ES teisinio reguliavimo (direktyvų).

Sutarties dėl viešųjų pirkimų 2012 m. redakcijos nuostatos daugiausia skirtos viešojo pirkimo procedūroms, o peržiūros procedūros beveik nereguliuojamos. Peržiūros procedūrai skirto vienintelio XVIII straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekviena šalis nustato ir laiku taiko veiksmingas, skaidrias ir nediskriminacines arba teismines per-

[205] Assis Raimundo, *supra note*, 72: 257.

[206] Šis susitarimas įtrauktas į PPO steigimo sutarties 4 priedą, kuriame pateikiamas daugiašalių prekybos susitarimų sąrašas. Tad jis įtrauktas į PPO steigimo sutartį tik tiems PPO nariams, kurie jam pritarė (ir jis privalomas tik tiems nariams) (PPO steigimo sutarties II straipsnio 3 dalis).

[207] „Europos Komisijos 2013 m. kovo 22 d. pasiūlymas COM(2013) 143 final dėl Tarybos sprendimo dėl Protokolo, kuriuo iš dalies keičiama Sutartis dėl viešųjų pirkimų, sudarymo“, Eur-lex, žiūrėta 2019 m. liepos 5 d., https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:4d9e2487-0f97-48ce-88c6-95abf5882d69.0011.01/DOC_3&format=PDF.

žiūros procedūras, kuriomis tiekėjas gali ginčyti SVP ar ją įgyvendinančių nacionalinių nuostatų pažeidimą arba netaikymą pagal raštu nustatytas ir viešai prieinamas ginčų sprendimų procedūrines taisykles. Kitose šio straipsnio nuostatose įtvirtinamos bendro pobūdžio procedūrinės peržiūros taisyklės ir garantijos, pavyzdžiui, teisės skųsti pirkimo organizatoriaus sprendimus taisyklės. To paties straipsnio 7 dalyje, *inter alia*, nustatyta, kad kiekviena šalis priima arba toliau taiko procedūras, kuriomis, *jei peržiūros įstaiga nustato, jog buvo pažeistos nuostatos arba netaikytos priemonės [dėl SVP ar ją įgyvendinančių normų taikymo], imamasi taisomųjų veiksmų arba skiriama kompensacija už patirtus nuostolius ar patirtą žalą, kuriais gali būti laikomos tik pasiruošimo konkursui išlaidos arba tik su skundu susijusios išlaidos, arba ir viena, ir kita*.

Taigi, pagal šią nuostatą tiekėjams pripažįstama teisė reikalauti perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės tik dėl pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų atlyginimo, kurias, be kita ko, apskritai gali apimti tik peržiūros procedūros inicijavimo (bylinėjimosi) išlaidos. Kita vertus, 2013 m. kovo 22 d. Tarybos sprendimo 3 straipsnyje įtvirtinta, kad šis Protokolas nėra aiškinamas kaip suteikiantis teises ar nustatantis prievoles, kuriomis būtų galima tiesiogiai remtis Sąjungos ar valstybių narių teismuose. Taigi peržiūros procedūros reglamentavimo srityje SVP normos (XVIII straipsnis) yra tiesiogiai netaikomos, jos daugiau laikytinos[208] pačios ES teisinio reguliavimo šaltiniu, bet kokiu atveju nesuponuojančiu reikšmingesnės įtakos peržiūros procedūros reglamentavimui.

---

[208] Pagal Teisingumo Teismo praktiką sutarties, kurią su trečiosiomis šalimis sudarė Bendrija, nuostata yra tiesiogiai taikoma, jei, atsižvelgiant į jos formuluotę, tikslą ir sutarties pobūdį, ji nustato aiškią ir tikslią pareigą, kurios vykdymas nepriklauso nuo jokio kito akto priėmimo ateityje („Teisingumo Teismo 1987 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Demirel prieš Stadt Schwäbisch Gmünd (12/86)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61986CJ0012); PPO sutarčių tikslas – ne nustatyti susitariančiųjų šalių nacionalinės teisės sistemoje teisines priemones, kurios gali užtikrinti šių sutarčių vykdymą gera valia, todėl šių sutarčių normos nėra skirtos Europos Sąjungos institucijų aktų teisėtumui kontroliuoti („Teisingumo Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. sprendimas byloje Portugalija prieš Tarybą (C149/96)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61996CJ0149; tačiau PPO susitarimai galioja tiesiogiai, kai Bendrija iškelia tikslą laikytis PPO atžvilgiu prisiimtą įsipareigojimą („Teisingumo Teismo 1989 m. birželio 22 d. sprendimas byloje Fediol prieš Komisiją (70/87)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0070); arba kai Bendrijos aktas tiesiogiai pateikia nuorodą į PPO sutartis („Teisingumo Teismo 1991 m. gegužės 7 d. sprendimas byloje Nakajima prieš Tarybą (C69/89)“ Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61989CJ0069).

2.1.4. Tarptautinė *soft law*

Prie viršnacionalinio reguliavimo, kuriuo šalys tiesiogiai remtis negali arba yra ribojamos, priskirtinos ir *soft law* normos, kurios nagrinėjamu klausimu arba lakoniškos, arba jo visai nereglamentuoja. Vienas žymiausių ir reikšmingiausių tokio pobūdžio nuostatų – 1994 m. parengti (ir kelis kartus atnaujinti kas dešimtmetį) UNIDROIT principai[209]; tai yra pavyzdinės prekių pardavimo ir paslaugų teikimo normos[210]. Šiomis priemonėmis sukurti standartai, kuriais kaip pavyzdinėmis normomis vadovaujasi viso pasaulio įstatymų leidėjai (taip pat ir Lietuvos[211]) ir komercinių sutarčių šalys, kurios jų negali pasirinkti kaip tam tikrus sutarčių aspektus reglamentuojančios teisės, tačiau gali įtraukti kaip nuorodą, kaip nustatyta reglamento „Roma I“ 3 straipsnyje kartu su 13 konstatuojamąja dalimi. Vis dėlto šie principai taikomi tik tarp įmonių sudaromoms komercinėms sutartims[212]. Be to, nėra mechanizmo, užtikrinančio vienodą jų taikymą valstybėse narėse. Galiausiai šiomis priemonėmis nekliudoma taikyti imperatyviųjų nacionalinių normų (Principų 1.4 straipsnis)[213].

Prie perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės klausimo labiausiai priskirtinos šių UNIDROIT principų nuostatos: *1.7 straipsnis*, kuriame reglamentuojama bendroji pareiga elgtis sąžiningai, įskaitant derybas dėl sutarties, ir kuris įvairiais aspektais atsispindi ir kitose principų nuostatose; *2.1.15 straipsnis*, kuriame įtvirtinta šalių laisvė derėtis dėl sutarties, t. y. jos nėra atsakingos, jei derybos nesibaigia sutarties sudarymu, tačiau jos turi elgtis sąžiningai, šį imperatyvą pažeidusi šalis, *inter alia*, turėjusi išankstinį ketinimą nesudaryti sutarties, turi atlyginti kitos patirtą žalą; 7.4.1 straipsnis, kuriame įtvirtinta bendroji kreditoriaus teisė į žalos atlyginimą (tik jų

---

209 Institut international pour l'unification du droit privé, *Principes d'Unidroit relatifs aux contrats du commerce international* (Rome: UNIDROIT, 2016), https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2016-French-i.pdf

210 Tiek užsienio, tiek Lietuvos teismų praktika ir doktrina iš esmės pripažįsta šių principų taikymą ir nacionalinėms situacijoms, t. y. dviejų tos pačios kilmės valstybės subjektų sudarytoms sutartims, juolab kad, pavyzdžiui, šie principai perkelti į LR CK, kur apskritai tokia teritorinio taikymo sąlyga nenustatyta.

211 Stasys Drazdauskas, „Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2008), 22, 25, 60, http://web.vu.lt/tf/s.drazdauskas/files/2011/09/DISERTACIJA-SD-080527-print-v3.pdf.

212 Kita vertus, esama ir platesnio šios sampratos aiškinimo, ypač atsižvelgiant į monistinę Lietuvos civilinės teisės sistemą, kurioje atskirai neišskiriamos *komercinės* ir kitos civilinės sutartys. *Ibid*, 35, 36.

213 „European Commission green paper, 1.7.2010, COM(2010) 348 final, on policy options for progress towards a European Contract Law for consumers and businesses“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d., https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/api/files/COM(2010)348_0/de00000000664919?rendition=false.

ar kartu su kitomis teisių gynimo priemonėmis) dėl skolininko pažeistos prievolės[214]; 7.4.2 straipsnis, kuriuo įtvirtintas visiško žalos (turtinės ir neturtinės) atlyginimo (realios žalos ir negautų pajamų) principas; 7.4.3 straipsnis, kuriame atlygintina žala susiejama su jos tikėtinumu; šio straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad galimybės praradimas (pranc. *la perte d'une chance*) atlygintinas tiek, kiek ta galimybė buvo tikėtina įvykti (pranc. *La perte d'une chance peut être réparée dans la mesure de la probabilité de sa réalisation*; angl. *Compensation may be due for the loss of a chance in proportion to the probability of its occurrence*); 7.4.4 straipsnis, kuriuo žalos atlyginimas ribojamas skolininko išankstiniu žinojimu (supratimu) apie jos apimtį.

Iš esmės analogiškos (neįskaitant taikymo teritorijos apibrėžties Europos Sąjunga) nuostatos įtvirtintos ir Europos sutarčių teisės komisijos 2000–2003 m. parengtuose Europos sutarčių teisės principų (PECL)[215] atitinkamai 1:102, 1:201 (sąžiningo elgesio imperatyvas), 2:301 (laisvė vesti derybas, civilinė atsakomybė jų nepasiekus, kai viena iš šalių nesąžininga), 9:501–503 (teisės į žalos atlyginimą bendrosios nuostatos) straipsniuose ir PECL pagrindu Europos civilinio kodekso studijų grupės parengto Bendros principų sistemos projekto (angl. *Draft Common Frame of Reference*) (DCFR)[216] atitinkamai antrosios knygos 1:102 (sąžiningumo pareiga), 3:301 (derybų sąžiningumas, atsakomybė už šios pareigos nevykdymą), trečiosios knygos 1:103 (sąžiningumas), 3:701–703 (bendrosios civilinės atsakomybės nuostatos) straipsniuose.

Galiausiai pažymėtinas Jungtinių Tautų tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) 2011 m. pavyzdinis viešųjų pirkimų įstatymas[217], kuriuo buvo pakeistas 1994 m. redakcijos įstatymas, šie abu Generalinės Asamblėjos rezoliucijomis Jungtinių Tautų narėms rekomenduojami įgyvendinti susitariančiosiose šalyse. Nors šiuose teisės aktuose ir esama daug progresyvių peržiūros procedūros normų, apimančių perkančiųjų organizacijų sprendimų ginčijimą ir jo poveikį pirkimo procedūrai bei ginčų sprendimų institucijos įgaliojimus, dėl žalos atlyginimo šalių santykiai iš esmės

---

[214] UNIDROIT principų komentare nurodyta, kad šis straipsnis taikytinas ir ikisutartinei atsakomybei, pavyzdžiui, dėl 2.1.15 straipsnio pažeidimo.

[215] Commission du droit européen des contrats, *Les principes du droit Europeen des contrats* (København: 1998), https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/PECL2fr.html.

[216] Study group on a European civil code and the Research Group on EC private law (Acquis group), *Principles, definitions and model rules of European private law draft common frame of reference (DCFR)* (Sellier: European law publishers, 2008), https://www.fondation-droitcontinental.org/fr/wp-content/uploads/2014/01/traduc-vbar-livre_i-ii-iii-_08-2008.pdf.

[217] „Loi type de la CNUDCI sur la passation des marchés publics", uncitral.un.org., žiūrėta, 2020 gruodžio 1 d., https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/fr/2011-model-law-on-public-procurement-f.pdf.

nereguliuojami (net neįtvirtinta bendroji ieškovo teisė dėl to kreiptis). Vienintelės šiuo klausimu 67 straipsnio 9 dalies, kurioje nurodomi peržiūros institucijos įgaliojimai, i papunktyje nurodyta, kad ji, *inter alia*, gali priteisti protingų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą ir bet kokios patirtos žalos atlyginimą, kurį galima susiaurinti arba iki pasiūlymo parengimo išlaidų, arba bylinėjimosi išlaidų, arba šių abiejų išlaidų kartu atlyginimo.

2011 m. Pavyzdinio viešųjų pirkimų įstatymo komentare pažymima, kad pirmiau nurodytame 67 straipsnio 9 dalies i papunktyje valstybėms paliekama laisvė įtvirtinti siauresnį ar platesnį žalos atlyginimo modelį, kuriame galėtų būti nustatytas prarasto pelno kompensavimas; valstybės turi įvertinti, kaip jų sistemose reguliuojama grynai ekonominio pobūdžio žala, tam, kad jos galėtų suderinti tokią platesnę žalos atlyginimo priemonę (būtent kokia apimtimi ieškovas turi įrodyti aplinkybę, kad jei perkančioji organizacija nebūtų pažeidusi šio įstatymo, jis būtų laimėjęs pirkimą); žalos apskaičiavimas paliekamas nacionalinei teisei, kuri gali atsižvelgti į viešųjų pirkimų specifiką; valstybės gali norėti atidžiai prižiūrėti šios priemonės taikymą, nes ji suponuoja nepagrįstų ieškinių grėsmę ir mažų perkančiųjų organizacijų apsunkinimą[218].

2.2. Lietuvos nacionalinis reguliavimas

Lietuva patenka į kontinentinės Europos šalių ratą, kuriose subjektų teisės į žalos atlyginimą iš viešųjų subjektų pripažinimas yra viena svarbiausių istorinio proceso, privertusio tokius subjektus laikytis teisės viršenybės, dalių. Siekiant kompensuoti nukentėjusiesiems žalą, nacionalinėse teisės sistemose šis tikslas buvo įgyvendintas įvairiais būdais (privatinės, viešosios teisės ar specifiniais teisiniais instrumentais), atsisakant prieš tai gyvavusios idėjos, kuri kai kuriose šalyse dar visai neseniai egzistavo, kad valstybė negali būti atsakinga (nekyla žalos atlyginimo prievolė) už savo veiksmus, kadangi ji veikė viešojo intereso srityje ir (ar) vedama specifinių tikslų[219].

Lietuvos[220] Konstitucijos[221] 30 straipsnyje, *inter alia*, įtvirtinta, kad *asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas*[222]. Konstitucinio

[218] *Guide to Enactment of the UNCITRAL Model Law on Public Procurement* (UNCITRAL secretariat, Vienna, 2014), 324, https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/guide-enactment-model-law-public-procurement-e.pdf.

[219] Assis Raimundo, *supra note*, 72: 256.

[220] *Ibid,* 256. Kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Italijoje, Vokietijoje, Portugalijoje, Ispanijoje) valstybių atsakomybės principas yra toks svarbus, kad jis tiesiogiai įtvirtintas jų konstitucijose.

[221] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, TAR, žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA.

[222] Priešingai nei aprašytu Konvencijos aiškinimo atveju EŽTT praktikoje, Konstitucinis Teismas teisės į

Teismo jurisprudencijoje buvo nuosekliai pabrėžiama teisės į žalos atlyginimą svarba, jos konstitucinis statusas ir negalimumas nustatyti tokį teisinį reguliavimą, dėl kurio žala ją patyrusiam subjektui būtų neatlyginta[223]. Iš Konstitucinio Teismo suformuotos jurisprudencijos šiuo klausimu darytinos tokios išvados: pirma, tiekėjų teisė į žalos atlyginimą dėl perkančiųjų organizacijų neteisėtų veiksmų vykdant viešojo pirkimo procedūras turi būti įtvirtinta ordinariniuose įstatymuose, antra, juose turėtų būti ne tik bendrai įtvirtintos, bet ir detalizuotos tokios žalos įgyvendinimo sąlygos, trečia, bet kokiu atveju Konstitucijai prieštarauja teisinis reguliavimas, kuriuo nenustatyta ar ribojama asmenų teisė į žalos atlyginimą. Kita vertus, reali ir efektyviai įgyvendinama ieškovų teisė į žalos atlyginimą neapsiriboja tik formaliu normų įtvirtinimu teisiniame reguliavime – jai reikšminga ir tokių normų aiškinimo ir taikymo praktika. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės institutas – vienas iš pavyzdžių, kai, iš esmės nesikeičiant abstrakčiam (bendro pobūdžio) teisiniam reguliavimui, tačiau evoliucionuojant jurisprudencijai, kito realus tiekėjų teisių įgyvendinimas.

Apžvelgiant Lietuvos ordinarinį teisinį perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros, *inter alia*, ikisutartinės atsakomybės, reguliavimą, pirmiausia pažymėtina, kad jis daug statiškesnis už viešųjų pirkimų konkursų procedūrų reglamentavimą. Visuotinai pabrėžiamu nuolatiniu viešųjų pirkimų sistemos tobulinimu iš esmės apibūdinama pačių pirkimo procedūrų, t. y. derybų stadijos, reguliavimo kaita. Nuo priėmimo dienos per pastaruosius du dešimtmečius VPĮ buvo pakeistas daugiau nei pusšimtį

žalos atlyginimą neaiškina Konstitucijos 23 straipsnio (teisės į nuosavybę) kontekste.

223 <...> *saugant ir ginant žmogaus (ir apskritai asmens – ne tik fizinio, bet ir juridinio) teises ir laisves,* inter alia, žmogaus orumą, ypatinga svarba tenka žalos atlyginimo institutui. <...> būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas. <..> šis konstitucinis principas neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo: įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai. Taigi Konstitucija imperatyviai reikalauja įstatymu nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti. <...> iš Konstitucijos neišplaukia, kad įstatymais galima nustatyti kokias nors išimtis, pagal kurias asmeniui padaryta materialinė ir (arba) moralinė žala neatlyginama <...>. <...> jokiu būdu negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad būtų paneigta asmens teisė kreiptis į teismą ir reikalauti teisingai atlyginti neteisėtais veiksmais padarytą žalą. <...> asmuo pagal Konstituciją turi teisę reikalauti neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais padarytos žalos atlyginimo ir tada, kai atitinkamas žalos atlyginimo atvejis jokiame įstatyme nėra nurodytas, o teismai, pagal savo kompetenciją sprendžiantys tokias bylas, turi konstitucinius įgaliojimus atitinkamą žalos atlyginimą priteisti, tiesiogiai taikydami Konstituciją (joje įtvirtintus teisingumo, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, proporcingumo, tinkamo teisinio proceso, asmenų lygiateisiškumo, teisėtų lūkesčių apsaugos principus, kitas Konstitucijos nuostatas), bendruosius teisės principus, vadovaudamiesi, inter alia*, protingumo principu ir kt.* (pvz., „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Dėl žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo (Nr. 23/04)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 1 d., https://www.infolex.lt/tp/62733).

kartų. Vis dėlto peržiūros procedūrų, *a fortiori* perkančiųjų organizacijų atsakomybės, reguliavimas keitėsi žymiai rečiau ir ganėtinai nereikšmingai. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros procedūrų reglamentavimo dinamika daugiau susijusi su Europos Sąjungos teisiniu reguliavimu ir pozityviąja Lietuvos Respublikos pareiga jį įgyvendinti nacionalinėje teisėje nei su pačios valstybės iniciatyva šį reguliavimą keisti. Tai rodo Lietuvos įstatymų leidėjo mažesnį susidomėjimą viešųjų pirkimų ginčais, lyginant su pačiomis pirkimo procedūromis, dėl kurių tų ginčų iš esmės ir kyla.

Kai kurie autoriai[224] nepriklausomos Lietuvos perkančiųjų organizacijų peržiūros procedūrų reguliavimo apžvalgą pradeda nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžios[225]. Vis dėlto tiek, kiek tai susiję su[226] perkančiųjų organizacijų ikisutartine atsakomybe, disertaciniame darbe nagrinėjamai temai aktualus Lietuvos specialusis viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas prasideda nuo 1997 m. sausio 1 d. įsigaliojus VPĮ[227].

Originalios VPĮ redakcijos 40 straipsnyje buvo įtvirtinta, kad *jeigu perkančioji organizacija nevykdo šio įstatymo ir kitų teisės aktų nustatytų pareigų ar pažeidžia tiekėjo (rangovo) teises, tiekėjas turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą ir išieškoti padarytus nuostolius*. Dėl pirmiau nurodyto reguliavimo atkreiptinas dėmesys į tai, kad perkančiųjų organizacijų peržiūra apėmė dvi savarankiškas procedūras, reglamentuojamas skirtingų teisės normų. Tiekėjai, siekiantys pasinaudoti teise į žalos atlyginimą, peržiūros procedūrą bendrųjų normų pagrindu turėjo inicijuoti ieškiniu kreipdamiesi į teismą. Šiuo aspektu pažymėtina, kad kitų teisių gynybos priemonių, *a fortiori* dėl perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo, įgyvendinimas buvo atskirai sureguliuotas VPĮ, jame įtvirtinant ieškovų pareigą iš pradžių pateikti skundą Viešųjų pirkimų tarnybai (VPĮ 36 straipsnio 2 dalis), o nesutinkant su jos sprendimu

---

224 Tvaronavičienė, *supra note*, 2: 111-113.

225 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. liepos 25 d. nutarimas Nr. 254 „Dėl valstybinio užsakymo nuostatų“. Valstybės žinios. 1990, Nr. 23-586; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 355 „Dėl prekių (paslaugų) įsigijimo tvarkos biudžetinėse įstaigose“ Valstybės žinios, 1992, Nr. 20-604; Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. birželio 9 d. nutarimo Nr. 444 „Dėl Valstybinio užsakymo konkurso nuostatų, Valstybinio užsakymo sutarties nuostatų, Valstybinio užsakymo įsipareigojimų nevykdymo nuostolių įvertinimo metodikos patvirtinimo“ Valstybės žinios, 1992, Nr. 24-716.

226 Pirmiau nurodytuose teisės aktuose iš esmės reguliuojama šalių sutartinė atsakomybė; LRV nutarime Nr. 254 tam tikros ikisutartinės atsakomybės nuostatos buvo įtvirtintos tik tiekėjų, anuomet vadintų valstybinio užsakymo vykdytojais, atžvilgiu; o LRV nutarime Nr. 355 perkančiųjų organizacijų atstovų atsakomybė nustatyta kaip viešoji, sankcionuojanti (administracinio ar baudžiamojo pobūdžio), nes žala išieškoma į valstybės biudžetą; be to, šiems asmenims atsakomybė iš esmės buvo taikoma tik už pernelyg didelę (padidintos kainos) sandorio vertę.

227 „https://www.infolex.lt/ta/40606:ver1“.

– kreiptis teisminės gynybos. Toks peržiūros procedūrų reguliavimas nebuvo iki galo nuoseklus bei potencialiai kėlė taikymo sunkumų, ypač atsižvelgiant į tiekėjo galimybę reikalauti perkančiosios organizacijos atsakomybės viename procese, kuriame iš karto būtų įrodinėjami, taigi ir netiesiogiai ginčijami, neteisėti jos veiksmai.

Iki pirmojo visos VPĮ redakcijos[228] pakeitimo (1999 m. vid.) (t. y. antrosios įstatymo redakcijos)[229] peržiūros procedūros reguliavimas taip pat visiškai nekito; 1999 m. įstatymo redakcijos 43 straipsnio nuostatos pažodžiui atkartojo ankstesnės redakcijos 40 straipsnį, kuriame bendrai (abstrakčiai) įtvirtinta tiekėjo teisė kreiptis į teismą su reikalavimu atlyginti žalą iš perkančiosios organizacijos, jei ši pažeidžia VPĮ ar kitų teisės aktų nuostatas ar jo teises. Taigi perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės reguliavimas buvo nustatytas ne kaip atskira, integrali tiekėjų teisių gynybos dalis, o kaip bendrasis civilinėje teisėje įtvirtintas teisių gynybos mechanizmas.

Toks reguliavimas, be kita ko, iš esmės nesukūrė jokios kokybinės pridėtinės vertės, lyginant su bendrosiomis nacionalinėmis teisės normomis (Civiliniu kodeksu, tiek 1964 m., tiek 2001 m.). Kitaip tariant, tiekėjams teisė į žalos atlyginimą bet kokiu atveju būtų pripažinta, nepriklausomai nuo bendro pobūdžio normų įtvirtinimo VPĮ. Antrojoje VPĮ redakcijoje įtvirtintu reguliavimu taip pat buvo nustatyta, kad tiekėjų reikalavimus atlyginti žalą spręsdavo tik teismai pagal bendrąsias civilinės atsakomybės teisines nuostatas (pavyzdžiui, žyminis mokestis, teismingumas ir pan.) ir susiklosčiusią teisminę praktiką.

Trečiojoje[230] VPĮ redakcijoje (2002 m.), be tam tikrų bendrosios peržiūros procedūros pakeitimų, perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės klausimai reguliuojami ankstesnės tvarkos pagrindu. Įdomu pabrėžti, kad pirmą kartą VPĮ pateikiamos nuorodos į ES viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą – pirkimų ir peržiūros procedūrų direktyvas, t. y. nacionalinės teisės suderinamumą su ES teise, tai buvo aktualu ne tik įstojusioms į ES, bet ir pretenduojančioms tapti Bendrijos narėmis. Atsižvelgiant į tokias ES teisės suderinamumo (įgyvendinimo) nuorodas, be kita ko, atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiek peržiūros procedūros reguliavimas apskritai, tiek nuostatos dėl perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės Lietuvoje niekada nebuvo susieti su kokia nors pirkimo (sutarties) verte, nors į ES pirkimo procedūrų ir peržiū-

---

228 Disertaciniame darbe sąvoka „įstatymo redakcija“ bus suprantama ir vartojama toms situacijoms, kai įstatymo leidėjas naujai išdėsto visą įstatymo tekstą, o ne atskirus jo straipsnius, ar priimdamas naujus straipsnius.

229 „https://www.infolex.lt/ta/27649“.

230 „https://www.infolex.lt/ta/49151“.

ros procedūrų reguliavimo apimtį įeina tik tam tikros vertės, vadinamieji tarptautinės vertės, pirkimai. Iki Lietuvos įstojimo į ES momento toks nacionalinio įstatymo leidėjo pasirinkimas aiškintinas vien tik kaip jo diskrecijos įgyvendinimas, tačiau po 2004 m. gegužės 1 d. tai kartu reiškė, kad Lietuvoje peržiūros procedūrų, *inter alia*, ginčų dėl žalos iš perkančiosios organizacijos atlyginimo, reguliavimas ES teisės atžvilgiu išplečiamas ir taikomas visiems tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų nesutarimams, nepriklausomai nuo pirkimo (sutarties) vertės.

Vis dėlto ketvirtojoje VPĮ redakcijoje (2005 m. pab.)[231], kuri priimta iš esmės įgyvendinant Direktyvas 2004/17[232] ir 2004/18[233] dėl klasikinio ir komunalinio sektoriaus viešųjų pirkimų procedūrų ir todėl mažai reikšminga peržiūros procedūros reguliavimui, pirmą kartą pretenzijos iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo teikimas perkančiajai organizacijai įtvirtintas kaip privaloma ikiteisminės ginčų stadijos dalis. Žalos atlyginimas, kaip ir ankstesnėse įstatymo redakcijose, – vis dar neintegrali tiekėjų teisių gynybos priemonė, VPĮ nuostatose atskirai pakartojant bendruosiuose teisės aktuose nustatytą teisių įgyvendinimą. VPĮ nuostatose ne tik nepatikslinta, kokios konkrečiai rūšies žalos tiekėjas gali reikalauti, bet ir kokios tokio teisių gynybos būdo įgyvendinimo sąlygos, todėl jos aiškinamos taikant kitus teisės aktus. Pavyzdžiui, priešingai nei dėl konkurso rezultatų ginčijimo, dėl kurių VPĮ buvo atskirai įtvirtintos teismingumo taisyklės (pirmąja instanciją tiekėjų ginčus nagrinėja apygardos teismai), ieškiniai dėl žalos (realios žalos ir negautų pajamų priteisimo) galėjo būti (ir buvo) pagal bendrąsias teisės normas teikiami, priklausomai nuo reikalaujamos priteisti sumos, arba apylinkės, arba apygardos teismui. Atsižvelgiant į tai, procese dėl žalos atlyginimo, kuriame, be kita ko, tiesiogiai ar netiesiogiai būtų taikomos VPĮ nuostatos, vertinama perkančiosios organizacijos veiksmų atitiktis įstatymo imperatyvams, dėl ieškovo reikalavimo galėjo spręsti *nespecializuotas* apylinkės teismas. Tai rodo, kad Lietuvos įstatymų leidėjas anuomet nei suprato žalos atlyginimo svarbą ginant tiekėjų teises, nei siekė įtvirtinti atskirą šios priemonės vietą peržiūros procedūroje.

Ketvirtoji VPĮ redakcija 2010 m. pradžioje, vėluojant į nacionalinę teisę per-

---

231 „https://www.infolex.lt/ta/66317“.

232 „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. Direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=-CELEX%3A32004L0017.

233 „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. Direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32004L0018.

kelti Direktyvos 2007/66 nuostatas, papildyta, *inter alia*, nauju peržiūros procedūros reguliavimu[234] (visas įstatymo V skyrius išdėstytas naujai), kuriame žalos atlyginimo iš perkančiosios organizacijos institutui jau skiriamas reikšmingiausias ligi tol dėmesys.

Pirma, bent formaliai žalos atlyginimas įtvirtinamas kaip viena iš galimų tiekėjų teisių gynybos priemonių, t. y., priešingai nei anksčiau, šis instrumentas kartu su kitais sudaro bendrą peržiūros procedūros branduolį. Taip, be kita ko, teismams buvo sudarytos aiškesnės prielaidos žalos atlyginimo instituto normas aiškinti ir taikyti ne izoliuotai, o kartu su kitomis tiekėjų teisių gynybos priemonėmis, *a fortiori* laikinųjų apsaugos priemonių taikymu, viešojo pirkimo sutarties panaikinimu ar išsaugojimu. Antra, kaip ir dėl kitų ieškovo reikalavimų, ieškinys atlyginti žalą teiktinas apygardos teismams kaip pirmosios instancijos jurisdikcijai. Pažymėtina, kad pagal naująjį specialųjį reguliavimą, priešingai nei bendrosiose proceso taisyklėse, teismingumo taisyklių taikymas nepriklausė nuo ieškinio sumos, ir visi žalos atlyginimo ieškiniai teikiami apygardos teismams. Trečia, įstatyme atskirai apibrėžtos kai kurios[235] reikalavimo atlyginti žalą taikymo sąlygos ir santykis su kitomis teisių gynybos priemonėmis: a) iš Direktyvos 92/13 į VPĮ perkeltos nuostatos dėl dalyvavimo išlaidų įrodinėjimo sąlygų, kurios Lietuvos įstatymų leidėjo iniciatyva taikomos visų rūšių (o ne tik komunalinio sektoriaus) pirkimams; b) iš abiejų peržiūros procedūrų direktyvų perkeltos nuostatos dėl galimybės teismui tenkinti reikalavimą tik dėl žalos atlyginimo, jei nenustatyta tam tikrų pamatinių įstatyme įtvirtintų nuostatų pažeidimo.

Kita vertus, naujasis peržiūros procedūros, *inter alia*, žalos atlyginimo reguliavimas neišsprendė visų perkančiųjų organizacijų ikisutartinę atsakomybę reguliuojančių teisės normų aiškinimo ir taikymo iššūkių. Taigi, nors žalos atlyginimas *de jure* jau įtvirtintas kaip integrali peržiūros procedūros dalis, tačiau *de facto* ši teisių gynybos priemonė dėl teisinio reguliavimo aiškumo stokos netapo patogiau ir dažniau naudojamu instrumentu[236].

[234] „https://www.infolex.lt/ta/130779“. Visos reikšmingiausios peržiūros procedūros naujovės susijusios su Direktyvos 2007/66 nuostatų (pvz., atidėjimo terminas, negaliojančios sandorio prezumpcijos, alternatyvių sankcijų taikymas ir pan.), kurios buvo pristatytos pirmiau, įgyvendinimu.

[235] Pažymėtina, kad VPĮ vis dar nebuvo nurodyta, kokios yra reikalavimo priteisti negautas pajamas sąlygos, todėl teismų praktikoje buvo remiamasi bendruoju CK įtvirtintu reguliavimu šioje srityje iki Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-7-32/2013 (žr. taip pat toliau).

[236] Remiantis „Infolex“ teismų praktikos duomenų bazės duomenimis, matyti, kad 2007–2013 m. apygardos teismuose per metus vidutiniškai pateikiama iki (t. y. maksimaliai) 4 ieškinių tiekėjų žalai atlyginti (tikėtina, kad šis skaičius yra kiek didesnis dėl kai kurių ieškovų kreipimosi į apylinkės teismus). Tuo tarpu žvelgiant į 2017–2021 m. viešųjų pirkimų ginčų statistiką, kuri neapima nesutarimų dėl viešojo pirkimo sutarčių vykdymo, vidutiniškai per metus apygardos teismuose paduodama apie 380 ieškinių (žr. taip pat :

Pirmiausia naujuoju reguliavimu aiškiai[237] neapibrėžtas teisių gynybos – monistinis ar dualistinis (ar pasirinktinis) – modelis prisiteisiant žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos. Dėl to tik iš tokio teisinio reguliavimo nėra aišku, ar tiekėjas, siekdamas prisiteisti žalos atlyginimą, privalo prieš tai nuginčyti galimai neteisėtą perkančiosios organizacijos sprendimą, tapusį kliūtimi jam sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Nors, atrodytų, subjektų teises ribojančios normos turi būti aiškiai įtvirtintos ir bet kokiu atveju taikomos siaurai, dėl dereguliavimo šioje srityje kasacinio teismo pozicija 2013–2018 metais keitėsi (žr. toliau).

Be to, realios žalos atlyginimas reguliuojamas pernelyg siaurai, nes *de jure* nustatytas tik tiems atvejams, kai dėl pažeidimo tiekėjas netenka galimybės sudaryti sutartį. Dėl to toks reguliavimas tiesiogiai neapima situacijų, kai dėl perkančiosios organizacijos veiksmų viešojo pirkimo sutartis objektyviai negali būti sudaryta su nė vienu ūkio subjektu (neteisėtos pirkimo sąlygos, per didelė pasiūlymų kaina ir kt.), tačiau dėl to tiekėjo išlaidos dalyvaujant tokiame viešojo pirkimo konkurse tampa ekonomiškai neracionalios, t. y. išlaidos neatsiperka ne dėl sąžiningai pralaimėtos konkurencinės kovos, o dėl pačios perkančiosios organizacijos kaltės[238].

Galiausiai pažymėtina, kad iš peržiūros procedūrų direktyvų perkelta nuostata, pagal kurią teismas ieškovui gali priteisti tik žalos atlyginimą (taigi negalėtų naikinti sutarties), dėl pernelyg plačios taikymo apimties iš esmės tapo *negyva* norma, t. y. nors *de jure* įtvirtinta, bet *de facto* nepritaikyta. Tam, kad pagal VPĮ 96 straipsnio 2 dalį[239] teismas tenkintų tik žalos atlyginimo reikalavimą, reikia nustatyti, kad nebuvo pažeistos iš esmės visos pačios svarbiausios viešųjų pirkimų ir peržiūros procedūrų

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkas Marius Bajoras: „Teismas – aktyvus arbitras viešųjų pirkimų bylose“, *Teismai.lt*, 2022 m. sausis, 1 (44), 21), iš kurių ieškinių dėl žalos atlyginimo pateikiama iki 4. Taigi, iš šių preliminarių duomenų matyti, kad naudojimosi teisių gynyba žalos atlyginimo forma skaitlingumui Lietuvoje nedaro įtakos teisinio reguliavimo ir teismų praktikos kaita.

237 Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad, pagal peržiūros direktyvas, galimybė valstybėms narėms susiaurinti peržiūros institucijų įgaliojimus ieškovams priteisti tik nuostolių atlyginimą (t. y. nenaikinti neteisėtais pripažintų sprendimų, *inter alia*, dėl sutarties sudarymo) *expressis verbis* susieta su aplinkybe, kad ieškovams nenustatyta pareiga prieš tai inicijuoti atskiro proceso dėl perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo. Atsižvelgiant į tai, aptariama VPĮ norma dėl tiekėjų reikalavimų tenkinimo apimties suponuoja vertinimą, kad Lietuvos įstatymų leidėjas neturėjo atskiro tikslo įstatyme nustatyti tiekėjų pareigą iš pradžių nuginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, nes priešingu atveju tai lemtų netinkamą direktyvos perkėlimą.

238 „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-458-302/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1682354.

239 *Teismas tenkina tiekėjo reikalavimą tik dėl žalos atlyginimo, jeigu pirkimo sutartis jau sudaryta, o perkančioji organizacija pirkimo procedūros metu laikėsi šio įstatymo 18 straipsnio 1 ir 9 dalių, 32 straipsnio 7 dalies, 39 straipsnio 7 dalies, 41 straipsnio 1 dalies, 94 straipsnio, 94[1] straipsnio 2 dalies, 95 straipsnio 2 dalies, 95[1] straipsnio 1–4 dalių, 95[2] straipsnio reikalavimų.*

nuostatos. Dėl to tampa neaišku, dėl kokių pažeidimų galima tokią normą pritaikyti[240]. Maža to, pagal VPĮ 95^1 straipsnio 2 dalį teismas gali pripažinti viešojo pirkimo sutartį negaliojančia iš esmės bet kokios imperatyviosios normos pažeidimo atveju. Taigi, tam, kad būtų galima priteisti tik žalos atlyginimą, teismas negali nustatyti VPĮ įtvirtinto imperatyvo pažeidimo, vis dėlto jei tokios aplinkybės nebus nustatyta, atsakovui bet kokiu atveju negalės kilti civilinė atsakomybė, nes nebus nustatyta viena iš jos sąlygų – neteisėti veiksmai.

Keičiantis peržiūros procedūros reguliavimui atskirai paminėtinas 2011 m. viduryje atliktas CPK papildymas XX^1 skyriumi[241], kuriame atskirai sureguliuoti viešųjų pirkimų ginčų proceso aspektai, dėl kurių daugiausia pasisakyta ligtolinėje jurisprudencijoje: ikiteisminės stadijos svarba, papildomi reikalavimai, keliami procesiniams dokumentams, papildomos laikinosios apsaugos priemonės, teismų teisės ir aktyvus vaidmuo, kt. Atkreiptinas dėmesys į CPK 423^1 straipsnio 2 dalį, kurioje įtvirtinta, kad šiame skyriuje nustatyta tvarka nagrinėjami dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių kylantys ginčai, išskyrus ginčus dėl žalos atlyginimo; *ginčai dėl žalos atlyginimo sprendžiami šiame skyriuje nustatyta tvarka, kai reikalavimas dėl žalos atlyginimo pareikštas kartu su reikalavimais, atsirandančiais iš viešųjų pirkimų teisinių santykių*; *jeigu reikalavimo dėl žalos atlyginimo nagrinėjimas užvilkintų bylos nagrinėjimą, teismas gali šį reikalavimą išskirti į atskirą bylą arba priimti dalinį sprendimą byloje*.

Iš pastarosios normos turinio išplaukia tam tikri žalos atlyginimo probleminiai aspektai. Pirma, Lietuvos pozityviojoje teisėje pirmą kartą apibrėžiamos žalos atlyginimo proceso modelio taikymo situacijos, tačiau nepateikiama aiškesnio atsakymo dėl ieškovo teisių ir pareigų derinant teisių gynybos priemones; iš aptariamos normos darytina išvada, kad ieškovams iš esmės suteikiama teisė pasirinkti, ar žalos atlyginimo iš perkančiosios organizacijos reikalauti viename bendrame procese, ar, prieš reikalaujant atlyginti žalą, iš pradžių nuginčyti žalą sukeliančio jos sprendimo teisėtumą. Kita ver-

---

[240] Prie tokių retų pavyzdžių, autoriaus vertinimu, teoriškai galima būtų priskirti pažeidimus, susijusius su konfidencialios informacijos atskleidimu ar su kitais juridinio asmens neturtinių teisių pažeidimais (pvz., reputacijos sumenkinimu), juolab kad VPĮ įtvirtinta, jog tais atvejais, kai tiekėjui padaryta žala kildinama iš neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų ar sprendimų, tačiau šiame įstatyme nenustatyta pareiga perkančiajai organizacijai raštu informuoti tiekėjus arba paskelbti apie jos veiksmus ar sprendimus, taikomi Civiliniame kodekse nustatyti ieškinio pareiškimo senaties terminai. Kita vertus, tokio pobūdžio ginčai, nors iš dalies ir susiję su viešaisiais pirkimais, nes galimi teisės pažeidimai įvykdyti atliekant viešojo pirkimo procedūras, nėra išimtinai būdingi tik šiems teisiniams santykiams, todėl bet kokiu atveju nukentėjusysis, siekdamas prisiteisti žalos atlyginimą, galėtų remtis bendrosiomis teisės normomis.

[241] „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d., . https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.10D407E502F2.

tus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors teisių gynybos priemonių derinimo reguliavimui ir būdingas tam tikras procedūrinis elementas, tačiau jis daugiau yra susijęs su materialiosios teisės sritimi – teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo sąlygomis. Taigi, toks teisių gynybos priemonių taikymo santykis pirmiausia turėjo būti įtvirtintas VPĮ, o tai neatlikta iki šiol.

Antra, iš naujojo civilinio proceso normų reguliavimo matyti, kad Lietuvos įstatymų leidėjas, apibrėždamas dvi galimas ieškovo gynybos situacijas, joms suteikia visiškai skirtingą reikšmę. Jei reiškiamas tik reikalavimas atlyginti žalą, specialusis civilinio proceso reguliavimas netaikytinas apskritai; jei kartu reiškiamas ir atskiras (ne kaip ieškinio pagrindas, o dalykas) reikalavimas dėl perkančiosios organizacijos sprendimo teisėtumo, tuomet specialusis reguliavimas iš esmės taikomas, nebent teismas dėl proceso koncentruotumo nuspręstų priešingai[242].

Tinkamo teisės normų taikymo klausimas šiuo atveju nėra tik teorinio pobūdžio, nes specialiųjų CPK normų (ne)taikymas dėl teismų vaidmens gali suponuoti visiškai skirtingą teismo procesą, kadangi pagal CPK XX[1] skyriaus nuostatas teismai *turi teisę savo iniciatyva rinkti įrodymus, kuriais šalys nesiremia, jeigu, jų nuomone, tai yra būtina siekiant teisingai išspręsti bylą*; *atsižvelgdami į ieškinio pagrindą sudarančias ir teismo posėdyje paaiškėjusias bylos aplinkybes, turi teisę viršyti pareikštus reikalavimus, t. y. gali patenkinti daugiau reikalavimų, negu jų buvo pareikšta, taip pat priimti sprendimą dėl reikalavimų, kurie nebuvo pareikšti, tačiau yra tiesiogiai susiję su pareikšto ieškinio dalyku ir pagrindu*; *jeigu byloje pareikštas vienas iš įstatymuose numatytų alternatyvių reikalavimų, nustatę, kad tenkinti pareikštą reikalavimą nėra pagrindo, gali savo iniciatyva, kai yra pagrindas, taikyti įstatymuose numatytą alternatyvų asmens teisių ar teisėtų interesų gynimo būdą* (CPK 423[8] straipsnio 1–3 dalys).

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad pagal 2010–2011 m. VPĮ ir CPK reguliavimą, kaip nurodyta pirmiau, žalos atlyginimas iš perkančiųjų organizacijų iš tiesų

---

[242] Pažymėtina, kad nors pagal įstatymo normos konstrukciją turėtų vyrauti bendrasis vieno proceso dėl reikalavimo atlyginti žalą ir pripažinti perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais modelis, atsižvelgiant į tai, jog kitomis CPK normomis nustatyta, kad pirmosios instancijos teismas ginčą turi išspręsti per šešiasdešimt dienų, o apeliacinės instancijos teismas – per keturiasdešimt penkias, manytina, kad *de facto* vyraujantis modelis turėtų būti priešingas, juolab kad iš teisminio nagrinėjimo statistikos matyti, kad tik apie pusę viešųjų pirkimų ginčų (neišskiriant pagal dalyką) paprastai sprendžiami neviršijant pirmiau nurodytų terminų. Iš viešai prieinamų duomenų matyti, kad nuo 2011 m., kai CPK buvo įtvirtinta rašytinė viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo tvarka, ginčai dėl perkančiųjų organizacijų procedūrinių veiksmų teisėtumo pirmosios instancijos teismuose vidutiniškai išsprendžiami per 60–70 dienų (LR Ekonomikos ir inovacijų ministerija, „Viešųjų pirkimų problematika ir sprendimų kryptys“, eimin, žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/Viesuju%20pirkimu%20problematika2021(1).pdf).

tampa sudėtine tiekėjų teisių gynybos dalimi. Vis dėlto šiai priemonei, lyginant su kitais teisių apsaugos instrumentais, suteikiama daug mažesnė reikšmė, tiekėjo galimybė pasinaudoti žalos atlyginimo normomis potencialiai yra sudėtingesnė nei tais atvejais, kai jis tik kvestionuoja procedūrinį perkančiosios organizacijos sprendimą. Tai, kaip bus parodyta vėliau, neišvengiamai lėmė, pirma, labai mažą civilinės atsakomybės ieškinių skaičių, antra, bent iš pradžių atsargią bei mažiau palankią ieškovams teismų poziciją tokių (civilinės atsakomybės) procesų atveju.

Iki penktosios VPĮ redakcijos (2017 m. vidurio)[243], kuri pati siejama su naujausių ES direktyvų (Direktyvos 2014/24[244] ir 2014/25[245]) perkėlimu į Lietuvos teisinę sistemą, iš esmės jokių didesnių peržiūros procedūros, įskaitant žalos atlyginimą, nuostatų reguliavimo pakeitimų nebuvo padaryta. Tai, *inter alia*, paaiškinama tuo, kad ES lygmeniu keitėsi viešųjų pirkimų procedūrų, o ne peržiūros procedūrų reguliavimas, todėl pastarojoje srityje per paskutinį dešimtmetį Lietuvos įstatymų leidėjo atlikti tik nereikšmingi pakeitimai (VPĮ V skyriaus ir VPĮ 96 straipsnio, kuriame įtvirtintas žalos atlyginimo iš perkančiosios organizacijos institutas, pavadinimų tobulinimas, kelių patikslinančių normų, perimtų iš teismų praktikos, įtvirtinimas ir pan.).

VPĮ naujausios redakcijos VII skyriaus („Ginčų nagrinėjimas, žalos atlyginimas, pirkimo sutarties pripažinimas negaliojančia, alternatyvios sankcijos“) nuostatos *iš esmės*[246] liko nepakitusios, lyginant su ketvirtąja įstatymo redakcija. Pažymėtina, kad į VPĮ 107 straipsnį (buv. 96 straipsnis) naujai perkelti kasacinio teismo išaiškinimai dėl ieškovo reikalavimų priteisti kartu (vienu metu) dalyvavimo išlaidų atlyginimą ir negautas pajamas tenkinimo tvarkos.

Perkančiųjų organizacijų, kaip ir kituose teisiniuose santykiuose veikiančių subjektų, civilinės atsakomybės institutas sureguliuotas ir bendrosiomis civilinės teisės

---

243 „https://www.infolex.lt/ta/424112“.

244 „Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB“, Eur-lex, žiūrėta 2016 m. birželio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32014L0024.

245 „Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB“. Eur-lex. Žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32014L0025.

246 Vienas didžiausių naujojo reguliavimo pakeitimų, kuris nėra tiesiogiai susijęs su peržiūros procedūros reguliavimu, yra tas, kad, kaip nurodyta pirmiau, nuo 2017 m. Lietuvoje viešieji pirkimai reguliuojami ne vienu, o dviem atskirais teisės aktais – VPĮ ir PAVETPPSPSĮ (Komunalinių pirkimų įstatymu, KPĮ). Nors taip iš esmės atkartojama ES reguliavime įtvirtinta viešųjų pirkimų procedūrų ir peržiūros procedūrų dichotomija, vis dėlto nacionaliniu lygiu – VPĮ ir KPĮ – tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčai reglamentuojami tapačiai. Dėl to darbe bus teikiama nuoroda į VPĮ, tačiau kartu atitinkamai nukreipiant į KPĮ.

normomis – CK nuostatomis, į kurias daugiausia perkelta pirmiau aptarta tarptautinė *soft law*. Šiose atskirai reglamentuojami nagrinėjamam klausimui aktualūs aspektai: bendroji sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose ir šią pareigą pažeidusio subjekto atsakomybė (CK 6.163 straipsnis), civilinės atsakomybės samprata ir rūšys (CK 6.245 straipsnis), civilinės atsakomybės sąlygos (CK 6.246–6.249 straipsnis), žalos ir nuostolių rūšys (CK 6.249, 6.250 straipsniai), atleidimas nuo civilinės atsakomybės (CK 6.253 straipsnis), sutartinės (CK 6.256–6.262 straipsniai) ir deliktinės (CK 6.263–6.291 straipsniai) atsakomybės bendrosios ir specialiosios nuostatos, tarp kurių atskirai sureguliuota deliktinė atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (CK 6.271 straipsnis).

Šiame kontekste atskirai atkreiptinas dėmesys ir į CK šeštosios knygos XLIX skyriaus („Viešas konkursas“) nuostatas, kuriose, *inter alia*, reguliuojama viešųjų konkursų organizatorių, taigi ir perkančiųjų organizacijų (subjektų) ikisutartinė atsakomybė. CK 6.948 straipsnio 3 dalyje reglamentuojama konkurso dalyvio teisė į išlaidų atlyginimą, jei konkurso sąlygos pakeičiamos ar jis atšaukiamas[247]. Kita vertus, atsižvelgiant į tai, kad pagal šio straipsnio 1 dalį (priešingai nei pagal VPĮ ir jį aiškinančią teismų praktiką) viešojo konkurso sąlygų keitimas ar nutraukimas iš esmės yra leidžiamas, konkurso dalyvio išlaidų padengimas *per se* nelaikytinas konkurso organizatoriaus civilinės atsakomybės instituto dalimi. Priešingai, CK 6.952 straipsnio 1, 2 dalyse yra įtvirtintas klasikinis ikisutartinės atsakomybės reguliavimas dėl konkurso organizatoriaus statuso ir iš jo veiklos išplaukiančių pareigų nevykdymo ar konkurso nugalėtojo teisių neįgyvendinimo[248], vis dėlto jame aiškiau nereglamentuotos civilinės atsakomybės sąlygos, taikymo tvarka, žalos rūšys ir pan.

Pažymėtina, kad, kaip nurodyta pirmiau, tiek nacionaliniame[249], tiek tarptautiniame reguliavime subjektų, įskaitant viešųjų pirkimų organizatorius, ikisutartinė atsakomybė nėra atskirai detaliai reglamentuota, todėl šio instituto samprata ir konkre-

[247] *Pakeitus konkurso sąlygas ar jį atšaukus, konkurso organizatorius privalo atlyginti kiekvieno asmens, įvykdžiusio konkurso sąlygose numatytą darbą iki tol, kol jis sužinojo ar turėjo sužinoti apie konkurso sąlygų pakeitimą ar jo atšaukimą, turėtas išlaidas.*

[248] *Jeigu paskelbęs konkursą asmuo nesilaiko paskelbtos darbų ar projektų įvertinimo tvarkos ar terminų, pateikto ir atitinkančio kitus konkurso reikalavimus darbo ar projekto autorius įgyja teisę gauti jam padarytų nuostolių atlyginimą; jeigu konkurso nugalėtojui nesuteikiama speciali teisė (teisės), jam turi būti atlyginti nuostoliai.*

[249] Pavyzdžiui, CK 6.163 straipsnio 3 dalyje, kurios reguliavimas iš esmės artimiausias ikisutartinės atsakomybės institutui (*šalis, kuri pradeda derybas dėl sutarties sudarymo ar derasi nesąžiningai, privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius*), neįtvirtinta jokių nuorodų į CK nuostatas dėl bendrojo civilinės atsakomybės reguliavimo, *inter alia*, dėl jos taikymo sąlygų, taip pat į atitinkamas normas dėl sutartinės ar deliktinės atsakomybės.

tus įgyvendinimas išplaukia iš teismų formuojamos praktikos. Be to, pabrėžtina, kad Lietuvos viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime daug mažiau[250] nei Europos Sąjungos lygmeniu pozityviojoje teisėje perkeliamos teismų praktikoje suformuluotos teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės[251], todėl žalą dėl netinkamai įvykdytų viešojo pirkimo procedūrų patyrusių asmenų teisių gynyba priklauso nuo, pirma, šios jurisprudencijos žinojimo, o tai atitinkamai suponuoja profesionalios teisių gynybos (vidinio ar išorinio atstovavimo) poreikį ir iš jo išplaukiančius padarinius (išlaidos, gynybos pasiekiamumas ir pan.), antra, nuo šios jurisprudencijos stabilumo.

Dėl to aiškesnio ir detalesnio perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimo poreikis akivaizdus. Europos Sąjungos teisinio reguliavimo lakoniškumas galėtų būti paaiškinamas tuo, kad kyla poreikis derinti daugiapoles pozicijas (ES institucijų ir valstybių narių) ir įvairias nacionalines teisės sistemas ir tradicijas, nors bet kokiu atveju Teisingumo Teismo praktika, pavyzdžiui, bent jau dėl ikisutartinės atsakomybės sąlygų išvardijimo[252], galėtų būti ir detaliau formalizuota peržiūros direktyvose. Vis dėlto Lietuvos nacionalinio teisinio reguliavimo lakoniškumas[253] šioje srityje, ypač atsižvelgiant į VPĮ keitimo iniciatyvų ir jų įgyvendinimo dažnumą, nėra nei suprantamas, nei pateisinamas.

2.3. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinę atsakomybę reglamentuojančių nacionalinės teisės normų santykis ir jų kolizijos sprendimas

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reglamentavimas bendrosiomis CK ir specialiosiomis VPĮ nuostatomis neišvengiamai suponuoja konkrečių tei-

---

250 Bene vienintele išimtimi laikytina kasacinio teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartyje suformuluotos taisyklės dėl priteistinų realios žalos ir negautų pajamų santykio perkėlimas į VPĮ 107 straipsnio 2 dalį, kurioje įtvirtintos tiesioginių ir netiesioginių nuostolių sąvokos („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. Nr. 3K-3-413-378/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1068163).

251 Pavyzdžiui, kaip jau buvo pažymėta, Direktyvos 2007/66 preambulėje *expressis verbis* nurodyta, kad jos reguliavimas inspiruotas iš Teisingumo Teismo praktikos išplaukiančių nacionalinio reguliavimo trūkumų.

252 Kaip nurodyta pirmiau, tokios sąlygos įtvirtintos tik Direktyvoje 92/13, kuri reglamentuoja komunalinių pirkimų peržiūros procedūrą, be to, tik dėl reikalavimo priteisti dalyvavimo išlaidų atlyginimą.

253 Žr. VPĮ pakeitimo įstatymo projekto aiškinamąjį raštą. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e200b7f0891311e5bca4ce385a9b7048?positionInSearchResults=52&searchModelUUID=-d6128f12-e9c3-41c9-bb97-4e8c350be328.

sės normų pasirinkimo problemą, t. y. taikytinos teisės klausimą, kurio svarba iš esmės priklauso nuo vertinimo, ar šis institutas turinio prasme iš esmės reglamentuojamas vienodai. Atrodytų, kad akivaizdus teisinio reguliavimo bendrosiomis ir specialiosiomis teisės normomis apimties skirtumas (VPĮ 101 straipsnyje įtvirtinta tik bendroji ieškovų tiekėjų teisė reikalauti žalos atlyginimo, o šiai konkrečiai skirtame 107 straipsnyje tik lakoniškai nustatytas žalos atlyginimo ir kitų teisių gynybos priemonių taikymo santykis, specialioji realios žalos ir negautų pajamų atlyginimo priteisimo taisyklė bei ikisutartinės atsakomybės sąlygos dalyvavimo išlaidų atlyginimo priteisimo atveju) turėtų neišvengiamai suponuoti CK normų taikymo pirmumą VPĮ nuostatų atžvilgiu, nepaneigiant jų reikšmės. Vis dėlto šis bendrųjų ir specialiųjų normų santykis nėra toks aiškus, koks galėtų atrodyti pagal teisinio reguliavimo apimtį, detalumą.

CK 1.1 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad juo, *inter alia*, reglamentuojami asmenų turtiniai santykiai. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės santykiai kvalifikuotini kaip turtiniai, taigi, patenka į CK normų reguliavimo sritį. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad turtiniams santykiams, kurie pagrįsti įstatymų nustatytu asmenų pavaldumu valstybės institucijoms ir kurie tiesiogiai atsiranda, kai valstybės institucijos atlieka valdžios funkcijas (realizuojamas pavaldumas) arba įstatymų nustatytas asmenims pareigas valstybei ar jos taiko įstatymų nustatytas administracines ar baudžiamąsias sankcijas, įskaitant valstybės mokesčių, kitų privalomų rinkliavų ar įmokų valstybei ar jos institucijoms, valstybės biudžeto santykius, bei kitokiems santykiams, kuriuos reglamentuoja viešosios teisės normos, šio kodekso normos taikomos tiek, kiek šių santykių nereglamentuoja atitinkami įstatymai, taip pat šio kodekso įsakmiai nurodytais atvejais. Ši bendrosios teisės normų taikymo taisyklės išimtis suponuoja poreikį atskirai įvertinti viešųjų pirkimų teisinių santykių turinį, šalių tarpusavio teisių ir pareigų pobūdį bei nustatyti, ar dėl viešųjų pirkimų specifinio reguliavimo šių santykių reglamentavimas pagrįstas kitų (ne CK) normų taikymu.

Akivaizdu, kad nors viešųjų pirkimų teisinių santykių šalys ir nesinaudoja ta pačia sutarties laisvės autonomija (viešojo pirkimo sutartys priskirtinos prie prisijungimo sutarčių[254]), šių šalių teisės ir pareigos yra gan detaliai sureglamentuotos, tačiau bet kokiu atveju jų viena su kita nesieja pavaldumo santykiai, pirmiausia būdingi viešojo administravimo srityje[255]. Net jei viešojo pirkimo teisiniai santykiai ir galėtų būti priski-

---

[254] Pvz., „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-360-916/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1956927.

[255] Žr. plačiau Tvaronavičienė, *supra note*, 2: 43-44.

riami administracinės teisės reguliavimo sričiai (nors autorius laikytųsi kitos pozicijos), bet kokiu atveju tiekėjų teisė į žalos atlyginimą dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų vykdant viešojo pirkimo procedūras – privatinės teisės reguliavimo sritis[256].

CK 1.1 straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad jo nuostatos yra suderintos su Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio kodekso priede, nuostatomis. Pažymėtina, kad pirmiau minėtame priede viešųjų pirkimų peržiūros direktyvos nenurodytos. CK 1.3 straipsnio 2, 3 dalyse nustatyta, kad jeigu yra šio kodekso ir kitų įstatymų prieštaravimų, taikomos šio kodekso normos, išskyrus atvejus, kai šis kodeksas pirmenybę suteikia kitų įstatymų normoms, be to, įgyvendinant Europos Sąjungos teisės aktus, kituose įstatymuose gali būti nustatytos kitokios, negu nustato šis kodeksas, civilinius teisinius santykius reglamentuojančios normos. Tokiu atveju šis kodeksas taikomas tiek, kiek kiti įstatymai nenustato kitaip.

Aptariant bendrųjų ir specialiųjų teisės normų reguliavimą atkreiptinas dėmesys ir į CK 6.382 straipsnį, kuriame nurodyta, kad viešojo pirkimo–pardavimo sutartims šio kodekso normos taikomos tiek, kiek kiti įstatymai nenustato ko kita. Vis dėlto manytina, kad ši nuostata aiškintina siaurai, t. y. tik kaip apimanti viešojo pirkimo sutartinius santykius, todėl kalbant apie perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės taikymą ši norma, įtvirtinta CK šeštosios knygos 4 dalyje „Atskiros sutarčių rūšys“, apskritai nėra aktuali.

VPĮ 1 straipsnyje, *inter alia*, nustatyta, kad šio įstatymo tikslas – užtikrinti efektyvių ir skaidrių viešųjų pirkimų ir projekto konkursų atlikimą (1 dalis); šis įstatymas reglamentuoja viešųjų pirkimų valdymo ir atlikimo tvarką, įskaitant viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių vykdymą ir *ginčų sprendimo tvarką*, nustato viešųjų pirkimų subjektų teises, pareigas ir atsakomybę (2 dalis); šio įstatymo nuostatomis įgyvendinami šio įstatymo 7 priede nurodyti Europos Sąjungos teisės aktai (3 dalis).

Iš pateikto CK ir VPĮ teisinio reguliavimo darytinos šios bendrųjų ir specialiųjų teisės normų santykio išvados: pirma, abiejuose įstatymuose (CK ir VPĮ) daugiau ar

---

[256] Pavyzdžiui, atkreiptinas dėmesys į tai, kad teisiniame administracinių ginčų reguliavime, pavyzdžiui, Administracinių bylų teisenos įstatyme, prie bylų dėl žalos, atsiradusios dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo atskirai pateikta nuoroda į CK 6.271 straipsnį, vis dėto pastaraja nuostata visų grandžių teismuose nesiremiama sprendžiant dėl perkančiosios organizacijos deliktinės atsakomybės. Kaip nurodoma CK šeštosios knygos komentare, nepriklausomai nuo rūšinio teismingumo, santykiai, susiję su valstybės ar savivaldos institucijų padarytos žalos atlyginimu, yra civiliniai teisiniai, o ne administraciniai (Valentinas Mikelėnas ir kt., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. (I)*, (Vilnius: Justitia, 2003), 377; „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis administracinėje byloje (Nr. A552-2084/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/775884.

mažiau (tiesiogiai ar netiesiogiai) yra reglamentuojami šalių teisiniai santykiai, kylantys dėl viešojo pirkimo organizatoriaus civilinės (įskaitant ikisutartinę) atsakomybės; antra, tik VPĮ tiesiogiai įgyvendinamos ES viešųjų pirkimų peržiūros direktyvos[257], kuriose, be kitų klausimų, reglamentuojama perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė; trečia, atsižvelgiant į ES peržiūros direktyvų nuostatų lakoniškumą perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje, potencialių VPĮ ir CK nuostatų prieštarų galėtų kilti dėl viršnacionalinių ir nacionalinių teismų praktikos aiškinant atitinkamas peržiūros procedūros nuostatas išsiskyrimo; ketvirta, atsižvelgiant į VPĮ ir CK nuostatų išorinę išraišką, t. y. formuluotes, nematyti akivaizdžios teisinių reguliavimų prieštaros (pavyzdžiui, nė viename teisės akte tiekėjų teisė reikalauti iš perkančiųjų organizacijų atlyginti žalą už jų teises pažeidžiančius veiksmus nėra *expressis verbis* ribojama); penkta, jei vertinant CK ir VPĮ nuostatų vidinę struktūrą, t. y. turinį, būtų nustatyta kokybinių prieštaravimų, kadangi VPĮ įgyvendinama ES teisė, būtent VPĮ nuostatoms turėtų būti suteikiama pirmenybė (CK 1.3 straipsnio 3 dalis).

Pastarąją poziciją patvirtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl VPĮ kaip *lex specialis* statuso, reikšmės ir santykio su kitais ordinariniais ar kodifikuotais teisės aktais. Iš šios praktikos matyti, kad VPĮ reikšmė ypač svarbi iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo, taigi aktuali ir perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje, vėliau, ikisutartiniams santykiams transformavusis į sutartinius, ginčai, kylantys iš tokio sandorio vykdymo, iš esmės (be tam tikrų išimčių, pavyzdžiui, materialiųjų viešojo pirkimo sutarties keitimo ribojimų) sprendžiami pagal CK ar kitų teisės aktų nuostatas, tačiau atsižvelgiant į VPĮ reguliavimą ir juo siekiamus tikslus. Kasacinio teismo konstatuota, kad koncesijos ar viešojo pirkimo sutartys iš esmės nekvalifikuotinos kaip atskiros, savarankiškos sutartys, o laikomos bendraisiais (įprastiniais) sandoriais (pvz., pirkimas, ranga, lizingas, kt.), kuriems taikomas specialus teisinis režimas, ypač jų ikisutartinei stadijai[258]. Kasacinis teismas, pavyzdžiui, yra ne kartą konstatavęs, kad viešojo darbų pirkimo sutartims taikytinos CK nuostatos, kuriose reguliuojami rangos teisiniai santykiai, *inter alia*, papildomų darbų įsigijimo ir jų apmokėjimo klausimai[259].

[257] Kita vertus, tokia išvada *per se* nesuponuoja vertinimo, kad CK normos yra nesuderintos su ES teisiniu reguliavimu, juolab kad teismai, aiškindami ir taikydami nacionalinę teisę, bet kokiu atveju privalo tai daryti nepažeisdami aukštesnės galios, *inter alia*, ES teisės, pavyzdžiui, taikydami netiesioginio direktyvų veikimo doktriną, suformuotą Teisingumo Teismo (plačiau „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-155/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/199126).

[258] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-230-378/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1741736.

[259] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-261-

Kasacinis teismas formuoja bendrą praktiką, kad Lietuvoje tiekėjų parinkimas ir sutarčių su jais sudarymas reguliuojamas VPĮ, į kurį taip pat perkeltas Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas (direktyvos). VPĮ pagal kasacinio teismo praktiką pripažįstamas *lex specialis* tiek CK, tiek kitų[260] teisės aktų atžvilgiu. VPĮ, kaip specialiojo įstatymo, aiškinimą ir taikymą lemia šio įstatymo tikslai ir juo reguliuojamų santykių pobūdis. Teismai, nagrinėdami tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus, *ex officio* (pagal pareigas) sprendžia dėl VPĮ taikymo. VPĮ siekiama tinkamos kokybės prekių ir paslaugų, reikalingų valstybės ir savivaldybių darniai ir tinkamai veiklai, racionaliam valstybės biudžeto lėšų naudojimui užtikrinti, konkurencijai ir rinkos plėtrai skatinti, lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo principus įgyvendinančioms priemonėms garantuoti, atsižvelgiant į kovos su korupcija teisės aktų tikslus ir uždavinius. Viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas susijęs su viešojo intereso apsauga, todėl VPĮ viešiesiems pirkimams nustatyti specialūs reikalavimai, o šio įstatymo nuostatos aiškintinos ir taikytinos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas[261].

Be to, pagal nuosekliai suformuotą kasacinio teismo praktiką, atsižvelgiant į tai, kad viešųjų pirkimų teisiniai santykiai reguliuojami specialiojo įstatymo, kitų teisės aktų nuostatos turi būti taikomos *subsidiariai* VPĮ atžvilgiu. Kitų teisės aktų nuostatų subsidiarus taikymas VPĮ naudai pasireiškia tuo, kad pirmiausia reikia taikyti galiojančias VPĮ nuostatas, o visos kitos teisės normos taikytinos tais atvejais, kai VPĮ nereguliuoja tam tikro klausimo arba VPĮ normose įtvirtintos blanketinės nuostatos. Aptartas specialiojo įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatų subsidiaraus taikymo pobūdis neeliminuoja imperatyviųjų reikalavimų, įtvirtintų ne VPĮ, taikymo. VPĮ nuostatų negalima aiškinti ir taikyti taip, kad būtų nukrypta nuo kitų teisės aktų teisės normų, o šių taikymas negali būti laikomas prieštaraujančiu VPĮ nuostatų taikymui, nebent VPĮ *expressis verbis* būtų įtvirtintas priešingas reguliavimas[262]. Atsižvelgiant į tai, perkan-

690/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1484224.

260 Pavyzdžiui, Komercinio arbitražo įstatymo („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-304/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/227684https://www.infolex.lt/tp/1484224); Transporto veiklos pagrindų įstatymo („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-534/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/939842); Atliekų tvarkymo įstatymo („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-374-248/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1651703), Konkurencijos įstatymo („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-494-469/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1789464) atžvilgiu.

261 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-583/2008)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/92072.

262 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-411/2014)“,

čiųjų organizacijų ir tiekėjų teisiniai santykiai, *a fortiori* laimėtojo išrinkimo ir sutarties sudarymo tvarka, visose ūkio srityse reguliuojami šio specialaus įstatymo, išskyrus jame aiškiai nustatytas išimtis[263].

Pirmiau minėta kasacinio teismo praktika, kuria iš esmės favorizuojamas VPĮ taikymas kitų teisės aktų, įskaitant ir CK, atžvilgiu, koreliuoja ir su kitomis dviem jurisprudencijoje formuluojamomis VPĮ normų aiškinimo ir taikymo kryptimis.

Pirma, net tais atvejais, kai tam tikra teisinių santykių sritis nepatenka į VPĮ reguliavimo sritį, įstatyme *expressis verbis* įtvirtinus jo taikymo išimtį, VPĮ normos tiesiogiai netaikytinos, tačiau jurisprudencija dėl šio įstatymo gali būti aktuali ir taikytina *mutatis mutandis*; jei atskirą teisinių santykių sritį, kuri nepatenka į VPĮ, reguliuojančiame teisės akte (pvz., tvarkoje, apraše) įtvirtinta, kad perkančioji organizacija konkurso procedūrų metu ir sudarydama sutartį laikosi skaidrumo, nediskriminavimo, lygiateisiškumo ir racionalaus lėšų panaudojimo principų, jų turinys dėl šių santykių reikšmės visuomenei iš esmės (bet nepaneigiant ir jų skirtumų) neturėtų skirtis nuo viešųjų pirkimų principų; atsižvelgiant į tai, tokiame dokumente įtvirtintų principų taikymas užtikrinamas taikant viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos analogiją, tačiau taip, kad nebūtų paneigta įstatymų leidėjo valia tam tikrus santykius reguliuoti atskirai[264].

Kita vertus, antra, kitais atvejais, kai kyla poreikis spręsti dėl viešajame pirkime pateikto tiekėjo pasiūlymo atitikties iškeltiems reikalavimams, taikytina iš esmės priešinga taisyklė, pagal kurią neaktuali analogija su kitais teisės aktais, jei jų nuostatos aiškiai ir nedviprasmiškai neperkeltos į pirkimo dokumentus. Kasacinio teismo ne kartą pasisakyta, kad mokslo srityje vartojamos sąvokos, sampratos *per se* neturi visuomet turėti tapačios reikšmės kaip ir viešojo pirkimo sąlygose, *a fortiori* kai tokia perkančiosios organizacijos valia aiškiai neįtvirtinta pirkimo sąlygose; iš tiesų neatmestinos situacijos, kai pirkėjas pasirenka vertinti tiekėjų pasiūlymus pagal vieną ar kelias (o ne visas) iš sudėtinių tam tikros kategorijos, reiškinio dalių[265].

VPĮ ir kitų teisės aktų galimos kolizijos srityje išskirtinas teisės normų santykis ne tik materialiąja prasme, bet atskirai ir laiko atžvilgiu. VPĮ 29 straipsnio 2 da-

Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/873135.

263 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-534/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/939842.

264 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-534/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/939842.

265 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-369-916/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1537946.

lies 1 punkte įtvirtinta, kad pirkimo (ar atskiros pirkimo dalies) ar projekto konkurso procedūros baigiasi, kai sudaroma pirkimo sutartis ir pateikiamas sutarties įvykdymo užtikrinimas, jeigu jo buvo reikalaujama, sudaroma preliminarioji sutartis, sukuriama dinaminė pirkimų sistema arba nustatomas projekto konkurso laimėtojas. Šia norma iš esmės įtvirtinama akivaizdi ikisutartinių santykių transformacija į sutartinę jų būseną ir atitinkamai viešųjų pirkimų teisinių santykių keitimasis į įprastinius komercinius (civilinius) santykius (nors ir ne visa apimtimi, nes ir kai kurie sutartiniai aspektai reguliuojami VPĮ).

Kasacinio teismo ne kartą konstatuota, kad VPĮ imperatyviosios normos tiekėją ir perkančiąją organizaciją saisto ir po sutarties sudarymo; vien viešojo pirkimo sutarties sudarymas nereiškia, kad sutarties šalių nesaisto imperatyviosios VPĮ normos; tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad VPĮ reguliuoja tam tikrus sutarties šalių teisinių santykių aspektus, kurie išeina už viešojo pirkimo procedūrų; nors, pagal VPĮ, sudarius viešojo pirkimo sutartį, pirkimas pasibaigia, tačiau perkančiosios organizacijos ir tiekėjo viešojo pirkimo teisiniai santykiai nesibaigia; taigi tokiems viešojo pirkimo sutarties vykdymo santykiams taikytinas VPĮ, kiek jis juos reguliuoja: pavyzdžiui, viešojo pirkimo sutarties keitimas, papildomų darbų pirkimas; viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimas – VPĮ reguliuojama sritis, kuriai nustatytos imperatyviosios teisės normos ir apribojimai, susiję su viešojo pirkimo procedūrų vykdymu bei išplaukiantys iš viešųjų pirkimų principų turinio[266].

Nors savaime taikytinos teisės (VPĮ ar CK) klausimas tik dėl to, kad pasibaigė (pasikeitė) viešojo pirkimo teisiniai santykiai (jų stadija)[267], nėra tiesiogiai aktualus sprendžiant dėl perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės, nes tokios turtinės prievolės pradžiai (CK 6.2 straipsnis) ir pabaigai (CK 6.123 straipsnio 1 dalis) nedaro įtakos vėlesni skolininko veiksmai, viešųjų pirkimų teisinių santykių tebeegzistavimo klausimas reikšmingas bendrai visai peržiūros procedūrai ir tiekėjų ieškovų galimybėms pirmiausia savo interesus ginti skundžiant procedūrinius veiksmus, o tik vėliau reikalaujant žalos atlyginimo. Kitaip tariant, tiekėjų galimybė patenkinti savo poreikį sudaryti viešojo pirkimo sutartį užginčijant viešojo pirkimo rezultatus net ir esant

---

[266] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1934696.

[267] Kita vertus, perkančiosios organizacijos ikisutartinė atsakomybė gali kilti ne tik dėl to, kad ji priėmė neteisėtus sprendimus viešojo pirkimo procedūros metu ir ieškovas galbūt neteisėtai nebuvo pripažintas laimėtoju, bet ir nesant viešojo pirkimo procedūrų apskritai, pavyzdžiui, ieškovui ginčijant viešojo pirkimo procedūrų nutraukimą ar neteisėtą tiesioginių sutarčių sudarymą (t. y. kontrahento išrinkimą be konkurencinės procedūros).

sudarytai viešojo pirkimo sutarčiai tiesiogiai koreliuoja su poreikiu šių subjektų teises ginti kitais teisių gynybos būdais, *inter alia*, reikalauti atlyginti žalą.

Iki 2009–2010 m. teismų praktikoje buvo laikomasi pozicijos, kad, sudarius viešojo pirkimo sutartį ir dėl to pasibaigus viešojo pirkimo procedūroms, ieškovas tiekėjas negali reikalauti panaikinti neteisėtų perkančiųjų organizacijų sprendimų, nes viešojo pirkimo teisiniai santykiai pasibaigė. Siekdamas pakeisti tokį aiškinimą kasacinis teismas sukūrė ir išplėtojo vadinamąją šalių grįžimo į prieš pažeidimą buvusią padėtį koncepciją, pagal kurią tam tikrais atvejais, kai teismas konstatuoja viešojo pirkimo procedūrų ydingumą, prieštaravimą VPĮ normoms, ieškovas su perkančiąja organizacija ir kitais procedūrų dalyviais grąžinami pakartotinai atlikti pagal įstatymą nustatytų procedūrų (ar jose pakartotinai dalyvauti).[268] Atsižvelgiant į tai, vien viešojo pirkimo sutarties sudarymas netampa kliūtimi efektyviai užginčyti viešojo pirkimo rezultatų ir galimybei pakeisti jo laimėtoją, todėl tokiu atveju žalos atlyginimas nėra vienintelė priemonė ieškovams, laimėjusiems teismo procesą, patenkinti savo turtinius interesus. Įdomu pabrėžti, kad, *inter alia*, būtent dėl tokios praktikos, t. y. ieškovų galimybės savo interesus patenkinti ir kitais būdais, JAV, priešingai nei daugelyje ES valstybių narių, tiekėjams atlyginama tik reali žala, tačiau nepripažįstama teisė į prarastą pelną[269]. Pažymėtina, kad Lietuvoje tiekėjų gynybos teisių apimtis ir turinys nedaro tokios įtakos jų galimybėms prisiteisti visų tipų žalos atlyginimą.

Kita vertus, teisės kolizijos sprendimas kurio nors teisės akto taikymo pirmumo prasme aktualus tiek, kiek reali teisės normų prieštara, t. y. ar perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimas VPĮ skiriasi nuo CK. Subsidiaraus teisės normų taikymo taisyklė VPĮ naudai ir jos taikymas reikšmingas, jei atitinkama sritis kituose teisės aktuose reguliuojama kitaip arba VPĮ apskritai nereguliuojama. Taigi, toks teisės normų kolizijos sprendimas yra tik prielaida nustatyti taikytiną teisę, bet ne šios teisės taikymą sukuriantis veiksnys. Nors egzistuoja objektyvus poreikis specifinį viešųjų pirkimų teisinių santykių aspektą sureguliuoti būtent *lex specialis* normomis, tačiau, kaip nurodyta pirmiau, VPĮ ikisutartinės perkančiųjų atsakomybės srityje įtvirtinus lakonišką reguliavimą, pirmenybė suteiktina bendrajam reguliavimui – CK normoms – ir jį aiškinančiai teismų praktikai[270].

[268] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-425/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/178703; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

[269] Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 186.

[270] Primintina, kad VPĮ 107 straipsnyje *expressis verbis* įtvirtinta tik bendroji norma dėl tiekėjų teisės

Atsižvelgiant į tai, tik pasikeitęs VPĮ reguliavimas ar besivystanti jo aiškinimu paremta teismų praktika galėjo pakeisti bendrųjų ir specialiųjų teisės normų tarpusavio santykį. Kita vertus, žinoma, pats poreikis keisti (nustatyti naują) ikisutartinės atsakomybės ginčams taikytiną teisinį režimą savaime neturi tikslo, jei egzistuojančios normos yra pakankamos, išsamios, sudaro prielaidas efektyviai ir teisingai spręsti šalių nesutarimus. Vis dėlto, kaip bus pažymėta vėliau, CK normų taikymas perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės ginčuose nesuponavo pirmiau nurodytų tikslų pasiekimo, pats kasacinis teismas tai atskirai pažymėjo 2013 m. kovo 12 d. išplėstinės kolegijos nutartyje, nurodydamas, kad keistina kaip nepakankama ir tiekėjų ieškovų teisių neužtikrinanti CK nuostatų taikymo praktika dėl civilinės atsakomybės sąlygų ir jų įrodinėjimo standarto[271].

Pažymėtina, kad iki 2013 m. ginčai dėl ikisutartinės perkančiųjų organizacijų atsakomybės kasacinio teismo spręsti iš esmės pagal CK normas ir jas aiškinančią jurisprudenciją[272]. Nors teismų procesiniuose sprendimuose iš esmės kiekvieną kartą buvo cituojamos atitinkamos VPĮ nuostatos, tačiau, vertinant šių dokumentų turinį ir juose pateikiamą argumentavimo pagrindimą, matyti, kad teismų praktikoje tiesiogiai ar netiesiogiai remiamasi išimtinai bendrosiomis teisės normomis. Ši praktika pradėjo keistis 2011 m.[273] kasaciniam teismui pirmą kartą šioje srityje pradėjus aiškinti ir taikyti *tiekėjų pažeistų teisių veiksmingos gynybos principą*[274] ir iš jo išplaukiančias šalių teises ir pareigas, o 2013 m.[275] išplėstinei teisėjų kolegijai, kaip nurodyta pirmiau, net pakeitus ligtolinę jurisprudenciją.

Būtent veiksmingumo principas, kuriam savarankiško veikimo (taikymo) pradžią[276] davė Teisingumo Teismo jurisprudencija, leido kasaciniam teismui ne tik pakar-

---

reikalauti priteisti realią žalą (dalyvavimo išlaidas) ar negautų pajamų atlyginimą, tačiau, pavyzdžiui, dėl negautų pajamų atskirai nenustatyta perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės sąlygų, be to, apskritai nėra nurodyta, ar tiekėjai gali reikalauti tik turtinės, ar ir neturtinės žalos atlyginimo.

271 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

272 Žr. taip pat Soloveičikas, *supra note*, 36: 84.

273 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-506/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/311000.

274 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiekėjų teisių gynybos veiksmingumo principas *expressis verbis* kasacinio teismo praktikoje pirmą kartą paminėtas 2009 m. vasario 9 d. nutartyje, kurioje buvo sprendžiama dėl perkančiosios organizacijos teisės nagrinėti jai pavėluotai pateiktas pretenzijas („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-35/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/95119https://www.infolex.lt/tp/311000).

275 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

276 Neginčytina, kad apskritai teisės normos, jei jos tam tikru tikslu sukurtos, turi būti veiksmingos ir

totinai įvertinti ir iš naujo „atrasti“ perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės institutą, bet ir iš esmės pagrįsti ir plėtoti jo *sui generis* prasmę (turinį) ir egzistavimo tikslą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokiu keliu nuėjo ir kitų valstybių narių teismai, kurie tapačiai kaip kasacinis teismas veiksmingumo principo pagrindu nukrypo nuo buvusios praktikos, aiškinančios bendrąsias normas[277]: tokiu būdu Jungtinėje Karalystėje tapo apskritai įmanoma prisiteisti realios žalos ar negautų pajamų atlyginimą dėl pažeidimo; Norvegijoje – gauti prarasto pelno priteisimą (nors ir pagal papildomas sąlygas); Danijoje (žalos atlyginimą priteisia administracinė institucija[278]) sušvelnėjo priežastinio ryšio (tai įvyko ir Švedijoje) ir žalos dydžio įrodinėjimas bendrųjų taisyklių atžvilgiu[279]. Nors CK normos neignoruojamos, tačiau bet kokiu atveju pirmenybė jau teikiama VPĮ nuostatoms, *inter alia*, veiksmingumo principui.

Kad būtent tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principas ir padarė įtaką VPĮ bei CK normų taikymo pusiausvyrai, o kartu ir visai šios srities ginčų praktikai, patvirtina ir tai, jog pačių tiekėjų ikisutartinės atsakomybės atveju, šiems neteisėtai atsisakius su perkančiąja organizacija sudaryti viešojo pirkimo sutartį, atsižvelgiant į tai, kad ieškovėms perkančiosioms organizacijoms papildomai netaikytinas aptariamas veiksmingumo principas, tokiems ginčams ligi šiol taikomos civilinės atsakomybės nuostatos, įtvirtintos CK, įskaitant ikisutartinę atsakomybę, jos taikymo sąlygas ir pan.[280]

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, tik priėmus ketvirtąją VPĮ redakciją, kuri įsigaliojo 2010 m. kovo 2 d., viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime kaip vieninteliai subjektai (ieškovai), kurie už šiame ar kituose įstatymuose įtvirtintų pareigų nevykdymą

realiai veikiančios, vis dėlto *effet utile* kriterijus užtikrintinas aktyviais įstatymų leidėjo ir teismų veiksmais, o ne tik šio poreikio deklaravimu. Kaip pažymima doktrinoje, *bet kuris, taigi ir teisminės gynybos prieinamumo, principas gali būti formalus arba realus. Nepakanka tik formaliai garantuoti asmens teisės kreiptis į teismą, dar būtina sudaryti ir* protingas *sąlygas šiai teisei be kliūčių įgyvendinti* (Egidijus Laužikas, Valentinas Mikelėnas ir Vytautas Nekrošius, *Civilinio proceso teisė I tomas* (Vilnius: Justitia, 2003), 141).

277 Kalėda, *supra note*, 9: 208.

278 Pažymėtina, kad nuo 2001 m. Danijoje iš civilinių teismų Viešųjų pirkimų ginčų komisijai, kuri sprendžia dėl perkančiųjų organizacijų veiksmų teisėtumo, buvo perduotos nagrinėti tiekėjų pretenzijos dėl žalos, o ši reforma, kai kurių autorių teigimu, pagrįsta nacionalinio įstatymo leidėjo vertinimu, kad tokių ginčų sprendimas susijęs daugiau su viešųjų pirkimų taisyklių nei su žalos atlyginimo principų taikymu (Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 188-189).

279 Treumer, *supra note,* 6: 162-165.

280 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-541-690/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1147093; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-56-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1862354; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-67-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1862692.

galėtų reikalauti kitos šalies civilinės atsakomybės, VPĮ nurodyti tik tiekėjai, t. y. pačių perkančiųjų organizacijų teisė siekti žalos atlyginimo iš viešojo pirkimo dalyvių reguliuojama bendrosiomis teisės normomis.

Vis dėlto toks viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo pasikeitimas *per se* nepaneigia pirmiau nurodytos išvados, kad būtent teismų praktika, susijusi su veiksmingumo principo aiškinimu ir taikymu, suponavo tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės teisinių režimų atskirtį: pirma, net ir šiuo metu galiojančioje VPĮ redakcijoje veiksmingumo principas iš esmės (išskyrus alternatyvių sankcijų skyrimą) nenurodytas bei įstatyme bet kokiu atveju neįtvirtintas taip, kaip bendrieji viešųjų pirkimų principai; antra, kaip ne kartą nurodyta, tiekėjų teisė reikalauti žalos atlyginimo iš perkančiųjų organizacijų dėl šių neteisėtų veiksmų vykdant viešojo pirkimo procedūras VPĮ reglamentuojama gan lakoniškai, neišsamiai, todėl tokia jų teisė tik dėl įtvirtinimo vietos (VPĮ) nebūtų prioritetiškai taikoma bendrųjų CK normų atžvilgiu.

Apibendrinant šią dalį, pažymėtina, kad perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reglamentavimas tarptautiniu lygmeniu, *a fortiori* ES, yra labai lakoniškas. Tiekėjų teisės reikalauti žalos atlyginimo iš perkančiųjų organizacijų dėl šių neteisėtų procedūrinių veiksmų reguliavimas, nors ir svarbus (kitose srityse teisė į žalos atlyginimą paprastai nereguliuojama), yra tik minimalaus jų apsaugos standarto (kartu su laikinosiomis apsaugos priemonėmis ir sprendimų panaikinimu) dalis, kurią konkrečiai turi įgyvendinti ir taikyti kiekviena valstybė narė, ribojama lygiateisiškumo ir veiksmingumo principų. Toks perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimo ES teisėje pobūdis neišvengiamai lemia nacionalinių teisės sistemų išsiskyrimą (savitumą) šioje srityje, o tokiai situacijai keistis artimiausiu metu nėra prielaidų.

VPĮ nuo 1997 m. visuomet buvo įtvirtinta bendroji tiekėjų teisė reikalauti žalos atlyginimo dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos procedūrinių sprendimų, tačiau ji (teisė) tik nuo 2010 m. yra kiek labiau detalizuota dalyvavimo išlaidų priteisimo atžvilgiu, todėl pagal VPĮ ir CK normų santykį (VPĮ ir kitų teisės aktų subsidiaraus taikymo taisyklė) dažniausiai tiekėjų reiškiamiems reikalavimams priteisti negautų (prarastų) pajamų atlyginimą turėtų būti taikomas bendrasis reguliavimas. Lietuvos teisinio reguliavimo ypatumas tas, kad perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės taikymas nepriklauso nuo viešojo pirkimo konkurso (sutarties) vertės ir pirkimo rūšies (klasikinis ar komunalinis sektorius). Lakoniškas Lietuvos ir kitų šalių nacionalinis perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimas sustiprino teismų vaidmenį šioje srityje, kurie ėmėsi iniciatyvos plėtoti perkančiųjų organizacijų

ir tiekėjų ginčų sprendimo modelius, neretai pagrįstus veiksmingos tiekėjų teisių apsaugos principu (tikslu). Būtent šis imperatyvas, kuris nėra kaip bendroji norma įtvirtintas VPĮ (tik antrinėje ES teisėje), leido kasaciniam teismui perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės instituto aiškinimą ir taikymą pagrįsti specialiuoju viešųjų pirkimų teisiniu reguliavimu ir sudarė prielaidas plėtoti savitą šio instituto koncepciją.

III. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ IKISUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMĄ DETERMINUOJANTYS VEIKSNIAI

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės taikymą *de facto* lemia ne vien atsakomybės sąlygų aiškinimas ir taikymas, bet ir kiti veiksniai, kurie daro įtaką tiekėjų galimybei iš perkančiųjų organizacijų prisiteisti nuostolių atlyginimą, *inter alia*, procedūriniai pretenzijų padavimo terminai, ieškinio senaties terminas, proceso trukmė, bylinėjimosi išlaidos, procesiniai ir materialieji teisių gynybos reikalavimai ir pan. Šie veiksniai reikšmingi ne tik tiekėjams, bet ir pačioms perkančiosioms organizacijoms, siekiančioms išvengti pareigos atlyginti žalą. Taigi, teisių gynybos priemonių (instrumentų) taikymas suponuoja tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesų derinimą ikisutartinės atsakomybės procese, jų taikymo padariniai apibrėžia, kokia efektyvi žalos atlyginimo sistema tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų atžvilgiu.

Šioje dalyje bus apžvelgti, tyrimo autoriaus vertinimu, patys reikšmingiausi veiksniai, determinuojantys perkančiųjų organizacijų ikisutartinę atsakomybę: tiekėjų teisinis suinteresuotumas, įvairių tiekėjų teisių gynybos priemonių derinimas ir tiekėjų teisių gynybos veiksmingumo kaip savarankiškos normos taikymas.

3.1. Ieškovų tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principas kaip teisės aiškinimo ir plėtojimo pagrindas bei šaltinis

Teisių gynybos veiksmingumo principas kaip savarankiška teisinė kategorija, kurios pagrindu būtų galima aiškinti ir taikyti kitas įstatymo nuostatas, užpildyti teisės spragas ir tiesiog teisingai išnagrinėti kilusį ginčą, VPĮ niekada nebuvo tiesiogiai įtvirtintas. Pažymėtina, kad tokia situacija, net ir atsižvelgiant į ES teisinį reguliavimą ir Teisingumo Teismo praktiką, *per se* nelaikytina *legislatyvine omisija*[281], juolab kad na-

[281] Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavęs, kad teisės spraga, *inter alia*, legislatyvinė omisija, visuomet reiškia, jog atitinkamų visuomeninių santykių teisinis reguliavimas apskritai nei eksplicitiškai, nei implicitiškai nėra nustatytas nei tam tikrame teisės akte (jo dalyje), nei kuriuose nors kituose teisės aktuose, tačiau poreikis tuos visuomeninius santykius teisiškai sureguliuoti yra, o legislatyvinės omisijos atveju tas teisinis reguliavimas turi būti nustatytas būtent tame teisės akte (būtent toje jo dalyje), nes to reikalauja kuris nors aukštesnės galios teisės aktas, *inter alia* pati Konstitucija (pvz., 2008 m. lapkričio 5 d., 2010 m. liepos 2 d., 2011 m. rugpjūčio 25 d. sprendimai); tai, kad konkrečiame įstatyme (jo dalyje) nėra nustatyta specialaus tam tikriems santykiams reguliuoti skirto teisinio reguliavimo, anaiptol nereiškia, kad šioje srityje esama teisės spragos, nes šie santykiai gali būti sureguliuoti bendrosiomis eksplicitinėmis arba implicitiškai nustatytomis normomis („Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. sausio 25 d. nutarimas konstituci-

cionaliniu lygmeniu teismai, vykdydami teisingumą (Konstitucijos 109 straipsnis), privalo užtikrinti viešojo intereso, *inter alia*, sąžiningo tiekėjų varžymosi, apsaugą. Dėl to teismai, esant reikalui, privalo tiesiogiai taikyti Konstituciją, o Europos Sąjungos teisės įgyvendinimo kontekste tokia jų pareiga reiškia tai, kad teismai, kaip valdžios institucija, įgyvendindami lojalaus bendradarbiavimo su ES principą, taiko Teisingumo Teismo suformuluotas tiesioginio ir netiesioginio direktyvų veikimo koncepcijas[282].

Atsižvelgiant į minėtą veiksmingos teisių gynybos principo vietą Lietuvos viešųjų pirkimų teisės sistemoje, taip pat į aplinkybę, kad ginčų dėl peržiūros procedūros reguliavimo aiškinimo ir taikymo yra kur kas mažiau nei dėl bendrųjų pirkimo procedūrų normų, ši pamatinė peržiūros procedūros nuostata nacionalinėje jurisprudencijoje pirmą kartą lakoniškai paminėta tik 2009 m. pradžioje[283]. Skirtingai nuo panašaus pobūdžio bendrųjų pirkimo procedūrų imperatyvų – viešųjų pirkimų principų ir pirkimo tikslo racionaliai panaudoti pirkimui skirtas lėšas[284], kurie pirmą kartą VPĮ *expressis verbis* įtvirtinti 2002 m. gruodžio 3 d. redakcijoje, tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principui nacionalinėje jurisprudencijoje niekada nebuvo pripažintas šiems lygiavertis principo-normos statusas ir reikšmė.

Pamatinių pirkimo procedūras reglamentuojančių nuostatų aiškinimo ir taikymo kontekste pirmiausia pažymėtini nuosekliai suformuluoti kasacinio teismo išaiškinimai, kad *viešųjų pirkimų principai yra tos imperatyviosios normos, kurių kontekste vertinama dauguma viešųjų pirkimų proceso elementų, taip pat kuriomis galima tiesiogiai remtis siekiant apginti tiekėjų pažeistas teises viešojo pirkimo srityje*[285]; *viešųjų pirkimų principai yra ne tik perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų teisių bei pareigų viešojo*

nės justicijos byloje Dėl pareigūnų išleidimo į atsargą amžiaus, kurio sulaukus gali būti skiriama valstybinė pensija (Nr. 40/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1179067; „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Dėl kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo tiriant korupcinio pobūdžio tarnybinius nusižengimus (Nr. 11/2017-5/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1716470).

[282] Plačiau „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-155/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/199126.

[283] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nacionalinėje doktrinoje jau 2009 m. buvo pasirodę siūlymų Lietuvos įstatymų leidėjui papildyti VPĮ, jame tiesiogiai nurodant, kad viešųjų pirkimų ginčai sprendžiami ir tiekėjų teisės ginamos vadovaujantis efektyvumo principu. Žr. Soloveičikas, *supra note*, 36: 77.

[284] Pažymėtina, kad kasacinio teismo praktikoje palaipsniui šis pirkimo tikslas eksplicitiškai buvo pervadintas į racionalaus lėšų panaudojimo principą (pirmą kartą tokia formuluotė nurodyta kasacinio teismo 2007 m. nutartyje: „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-403/2007)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/81442).

[285] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-583/2008)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/92072.

pirkimo srityje tiesioginis šaltinis, bet ir tiesiogiai taikytinos teisės normos; *vien viešųjų pirkimų principų pažeidimo konstatavimas, nesiremiant jokia papildoma norma, yra pakankamas pagrindas reikalauti teismo pripažinti neteisėtais perkančiosios organizacijos veiksmus*[286]. Nors vėlesnėje kasacinio teismo praktikoje viešųjų pirkimų principų tiesioginio taikymo apimtis sumažėja[287], tačiau bet kokiu atveju šių pamatinių nuostatų kaip imperatyviųjų normų reikšmė tebešlieka[288].

Iš esmės tapačios pozicijos kasacinis teismas laikosi (laikėsi)[289] ir dėl racionalaus lėšų panaudojimo principo, nurodydamas, kad tiek pastarasis principas, tiek bendrieji viešųjų pirkimų principai laikytini pamatinėmis viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo nuostatomis; *perkančioji organizacija, veikdama VPĮ reguliavimo srityje, privalo laikytis ir nepažeisti viešųjų pirkimų principų, tinkamai ir teisėtai siekti viešųjų pirkimų tikslo*; *išskirtinos dvi perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo vertinimo situacijos – ar nepažeistas tik viešųjų pirkimų tikslas ar kartu ir viešųjų pirkimų principai*; *viešųjų pirkimų ginčus nagrinėjantys teismai dėl perkančiosios organizacijos veiksmų gali spręsti bet kuriuo iš nurodytų jos veiklos vertinimo pagrindų*; *viešųjų pirkimų tikslo ir principų santykis bei ryšys* per se *neeliminuoja situacijų, kai perkančioji organizacija viešojo pirkimo procedūras atlieka vadovaudamasi VPĮ reikalavimais,* inter alia*, užtikrindama viešųjų pirkimų principų laikymąsi, tačiau viešojo pirkimo sutartį sudaro neracionaliai*

---

[286] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. http://www.infolex.lt/tp/8731353K-3-25/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/94000.

[287] Kasacinio teismo pažymėta, kad *atitinkamos VPĮ normos – konkreti viešųjų pirkimų principų išraiška, todėl būtent jos pirmiausia turėtų būti taikomos sprendžiant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčą; tinkamas konkrečių VPĮ nuostatų taikymas kartu reiškia ir tinkamą viešųjų pirkimų principų laikymąsi; kai kurios VPĮ normos aiškios, tikslios, iš esmės nepaliekančios taikymo laisvės, t. y. išimties; bendrųjų įstatymo normų – viešųjų pirkimų principų (ar bendrųjų teisės principų) – taikymas, taip pat siekis užtikrinti viešąjį interesą nepateisina praktikos, kuria būtų akivaizdžiai nukrypta nuo teisinio reguliavimo, iškreipta įstatymo leidėjo valia sureguliuoti atitinkamus teisinius santykius* („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-219-690/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1470040).

[288] *Nors pagal kasacinio teismo praktiką atitinkamos VPĮ normos – konkreti viešųjų pirkimų principų išraiška, tačiau pažymėtina ir tai, kad nemažai VPĮ normų yra iš esmės procedūrinio pobūdžio, jose* expressis verbis *neįtvirtinta konkreti perkančiųjų organizacijų pareiga veikti atitinkamu būdu. Dėl to VPĮ nuostatų taikymo rezultatas bet kokiu atveju negali būti nesuderinamas su proporcingumo, protingumo, sąžiningumo imperatyvais* („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771).

[289] Galimu jurisprudencijos pasikeitimu laikytina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pakitusi praktika dėl tiekėjų galimybės tiesiogiai remtis racionalaus lėšų panaudojimo principu. Iš pradžių šiam principui-normai buvo pripažįstama ta pati tiesioginio taikymo galia, tačiau vėliau kasacinio teismo pripažinta, kad tiekėjams nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas remtis šia nuostata („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-255/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/822091).

panaudodama pirkimui skirtas lėšas, t. y. iš dalies nepasiekia viešųjų pirkimų tikslo[290].

Iš kasacinio teismo praktikos[291] matyti, kad nors tiekėjai, gindami savo teises, gali tiesiogiai remtis veiksmingos teisinės gynybos principu, šio imperatyvo pažeidimas paprastai nelemia perkančiosios organizacijos sprendimo pripažinimo neteisėtu. Kasacinio teismo ne kartą nurodyta, kad pagal VPĮ nuostatas griežčiausi veiksmingumo principo pažeidimo padariniai siejami su nustatymu, ar perkančiosios organizacijos neteisėtais veiksmais tiekėjui buvo užkirsta galimybė sudaryti sutartį bei pasinaudoti kitais teisių gynybos būdais (VPĮ 105 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Nustatęs veiksmingumo principo pažeidimą, kuris pagal įstatymą nesudaro pagrindo naikinti sudarytą viešojo pirkimo sutartį, teismas į šią aplinkybę gali atsižvelgti vertindamas perkančiosios organizacijos veiksmus dėl tiekėjo pasiūlymo vertinimo, taip pat paskirstydamas tarp šalių jų patirtas bylinėjimosi išlaidas[292].

Atskirai atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal VPĮ 105 straipsnio 1 dalies 4 punktą teismas pripažįsta pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį negaliojančia *nustatęs kitų šio įstatymo imperatyviųjų nuostatų šiurkščių pažeidimų*. Neabejotina, kad tiekėjų pažeistų teisių veiksmingos gynybos principas priskirtinas prie pamatinių VPĮ normų, laikytinas imperatyviąja nuostata. Vis dėlto, išskyrus aiškiai įstatyme įtvirtintus atvejus (nepaskelbimas apie pirkimą, t. y. tiesioginių sutarčių sudarymas nesant įstatyme įtvirtinto pagrindo, taip pat atidėjimo termino, per kurį nesudaroma sutartis tam, kad galėtų būti pateikta pretenzija, esant reikalui, ir ieškinys, nesuteikimas kartu nustačius, jog toks pažeidimas turėjo įtaką tiekėjo teisei sudaryti viešojo pirkimo sutartį, taigi nustatomas papildomas VPĮ nuostatų pažeidimas, dėl kurio kyla poreikis spręsti dėl viešojo pirkimo rezultatų neteisėtumo), šio imperatyvo pažeidimas *paprastai*[293] nesuponuoja neteisėtumo pripažinimo ne tik sudaryto sandorio, bet ir viešojo pirkimo rezultato at-

---

[290] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-249/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/205342.

[291] Pvz., „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-406-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1654566.

[292] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-324/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/690996.

[293] Vis dėlto esama ir išimčių, pavyzdžiui, tiekėjui nepagrįstai nesuteikus informacijos apie kito tiekėjo pasiūlymą, teismas gali nuspręsti šalių ginčo nenagrinėti iš esmės, o procese išviešinęs reikalautą medžiagą, šalis grąžinti į prieš pažeidimą buvusią padėtį („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-495/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/731610); prie tokių pavyzdžių galėtų būti priskirtos ir situacijos, kai perkančioji organizacija, atmesdama tiekėjo pasiūlymą, visiškai nenurodo jokių tokio sprendimo pagrindų („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-397-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1653395).

žvilgiu, juolab kad patys tiekėjai savo veiksmais[294] ar teismai procese gali bent tam tikra dalimi sumažinti neveiksmingos teisių gynybos neigiamus padarinius. Taip iš esmės atsiskleidžia veiksmingumo principo turinyje dominuojantis procedūrinis (procesinis) jo elementas.

Pažymėtina, kad Direktyvose 89/665 ir 2007/66 tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumui skiriamas ypatingas dėmesys. Direktyvos 89/665 preambulėje atskirai, *inter alia*, pažymėta, kad tuo metu galiojusiose viešųjų pirkimų procedūrų direktyvose nebuvo įtvirtinta jokių konkrečių nuostatų, užtikrinančių veiksmingą jų taikymą, o viešųjų pirkimų principai, užtikrinantys pirkimo procedūras reglamentuojančių direktyvų taikymą, ne visuomet yra pakankami, norint užtikrinti atitinkamų Bendrijos nuostatų laikymąsi, ypač kai dar galima atitaisyti įvykusius pažeidimus. Šios direktyvos preambulėje, be kita ko, nurodyta, kad, siekiant įgyvendinti skaidrumo ir nediskriminavimo garantijas, būtina užtikrinti veiksmingas ir neatidėliotinas teisių gynimo priemones, šių stoka suponuoja nepakankamą ūkio subjektų konkurenciją (susilaikymą nuo dalyvavimo), be kita ko, deklaruotas siekis visose valstybėse narėse įtvirtinti procedūras, kurių pagrindu tiekėjams, *inter alia*, būtų atlyginama jų patirta žala.

Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad valstybės narės imasi reikiamų priemonių užtikrinti, kad sutarčių sudarymo procedūrų, kurioms taikomos atitinkamos viešųjų pirkimų procedūrų direktyvos, atžvilgiu perkančiosios organizacijos priimti sprendimai galėtų būti veiksmingai ir, svarbiausia, kaip galima greičiau apsvarstyti iš naujo pagal tolesniuose straipsniuose, ir ypač 2 straipsnio 7 dalyje nurodytas sąlygas (valstybės narės užtikrina, jog sprendimai, kuriuos priima už peržiūros procedūras atsakingos institucijos, būtų veiksmingai įgyvendinami), nes tokie sprendimai pažeidė Bendrijos teisę dėl viešųjų pirkimų arba nacionalines tą teisę įgyvendinančias taisykles.

Aiškindama šias nuostatas, generalinė advokatė E. Sharpston byloje *Lämmerzahl* (C-241/06) padarė išvadą, kad Bendrijos veiksmingumo (veiksmingos teisių gynybos) principas sudaro apsaugos, kurią teikia Direktyva 89/665, esmę[295]. Tokios pozici-

---

[294] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-324/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/690996.

[295] „Generalinės advokatės Eleanoros Sharpston 2007 m. birželio 7 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Lämmerzahl (C-241/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=63242&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6030656.

jos iš esmės laikosi ir pats Teisingumo Teismas[296]. Panašūs teisės aiškinimai pateikti ir kasacinio teismo praktikoje, kurioje pažymima, kad *veiksmingumo principas tiesiogiai išplaukia iš VPĮ normų turinio ir tikslo, o VPĮ tiesiogiai ir įtvirtintas, nors neapribotas viena jo nuostata*[297]. Vis dėlto pirmiau nurodyti teisės aiškinimai yra grindžiami jurisprudencijos, o ne teisinio reguliavimo vystymusi.

Dėl šio ES reguliavimo pažymėtina, kad veiksmingumo principas tiek pirkimo, tiek ginčų procedūrų direktyvose įtvirtintas ne kaip savarankiška norma, o tik kaip perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros mechanizmų veikimo savybė. Vis dėlto net ir toks konkretaus turinio stokojantis reguliavimas papildomai pasižymi ES teisei būdingu ribotumu, susijusiu su privačių (fizinių ir juridinių) asmenų galimybe pasinaudoti direktyvų nuostatomis. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad direktyvos nėra tiesioginio taikymo teisės aktas[298], todėl peržiūros procedūrų veiksmingumo reikalavimas visų pirma skirtas valstybėms narėms bendriausia prasme (ne konkrečioms perkančiosioms organizacijoms) bei legislatyvinėje (teisės norminimo) srityje, o ne konkrečiai atliekant pirkimo procedūras[299].

Privatūs subjektai dėl pirmiau nurodyto nekonkretaus peržiūros procedūrų veiksmingumo reguliavimo, be kita ko, bent iš dalies ribojami pasinaudoti ir išimtine tiesioginio direktyvų veikimo koncepcija, suformuota Teisingumo Teismo jurisprudencijoje. Teisingumo Teismo suformuota tiesioginio direktyvų veikimo doktrina pagrįsta tam tikromis išlygomis ir sąlygomis, todėl ne kiekvienos, ne laiku ir netinkamai įgyvendintos direktyvos nuostatos pobūdis, bendra struktūra ir formuluotė gali turėti tiesioginį poveikį valstybių narių ir asmenų santykiams[300]. Dėl to privatūs asmenys prieš valstybę (ar jos organus, taigi iš esmės prieš absoliučią daugumą perkančiųjų organizacijų) teisme gali tiesiogiai remtis neįgyvendintos direktyvos nuostatomis, jei šios, atsižvelgiant į jų turinį, yra besąlygiškos ir pakankamai aiškios[301]. Taip yra, be kita ko,

---

296 „Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 6 d. sprendimas byloje Orizzonte Salute (C-61/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=169187&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5411363.

297 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-119/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/196642.

298 SESV 288 straipsnio 3 pastraipoje įtvirtinta, kad direktyva yra privaloma kiekvienai valstybei narei, kuriai ji skirta, rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu, bet nacionalinės valdžios institucijos pasirenka jos įgyvendinimo formą ir būdus.

299 Žr. taip pat Soloveičikas, *supra note*, 36: 70.

300 „Teisingumo Teismo 1974 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje Van Duyn prieš Home Office (41/74)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT-EN-FR/TXT/?from=FR&uri=CELEX%3A61974CJ0041.

301 „Teisingumo Teismo 2017 m. vasario 15 d. sprendimas byloje British Film Institute (C-592/15)“,

tuo atveju, kai atitinkamoje direktyvos nuostatoje yra įtvirtinta pareiga, kuriai nenustatyta jokių išlygų ar sąlygų, dėl kurios, atsižvelgiant į jos pobūdį, Sąjungos institucijos ar valstybės narės neturi priimti jokio akto ir kurią vykdydamos valstybės narės neturi jokios diskrecijos[302].

Manytina, kad tiekėjų teisių gynybos veiksmingumas kaip peržiūros procedūrų įgyvendinimo ir veikimo tikslas nepasižymi tokiu turinio aiškumu ir konkretumu, dėl kurio privatūs asmenys galėtų juo remtis prieš perkančiąsias organizacijas nagrinėjant tarpusavio viešųjų pirkimų ginčus, *inter alia*, dėl pastarųjų ikisutartinės atsakomybės. Dėl panašaus pobūdžio (turinio) ES direktyvos nuostatos[303] Teisingumo Teismas pažymėjo, jog tam, kad būtų įgyvendintas veiksmingumo principas pagal Direktyvą 1999/62, valstybės narės turi priimti reikalingus teisės aktus pagal savo nacionalinę teisę, nes šios direktyvos 9a straipsnyje yra įtvirtinta pareiga, dėl kurios pobūdžio šios valstybės narės turi priimti teisės aktą, ir jos turi didelę diskreciją šią pareigą perkeldamos į nacionalinę teisę; atsižvelgdamas į tai, Teisingumo Teismas konstatavo, kad šioje direktyvoje nėra konkretesnių taisyklių dėl nurodytų nacionalinių sankcijų nustatymo ir, be kita ko, nenustatyta jokio aiškaus kriterijaus, kaip vertinti šių sankcijų veiksmingumą, todėl tokia nuostata stokoja aiškumo ir nėra besąlyginė, taigi ir neturi tiesioginio poveikio; atsižvelgiant į tai, veiksmingumo reikalavimo negalima aiškinti taip, kad juo nacionalinis teismas įpareigojamas imtis veiksmų vietoj nacionalinio teisės aktų leidėjo[304].

Nekonkretų peržiūros procedūrų veiksmingumo reikalavimo turinį iš dalies kompensuoja teismų taikoma netiesioginio direktyvos veikimo doktrina[305], pagal kurią nacionalinė teisė turėtų būti aiškinama ir taikoma taip, kad atitiktų direktyvos nuostatas

---

CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=187864&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5418836.

302 „Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas sujungtose bylose Gavieiro Gavieiro et Iglesias Torres (C444/09 ir C456/09)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83450&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5419318.

303 Europos Parlamento ir Tarybos 1999 m. birželio 17 d. direktyvos 1999/62/EB dėl sunkiasvorių krovininių transporto priemonių apmokestinimo už naudojimąsi tam tikra infrastruktūra 9 a straipsnyje nurodyta, kad valstybės narės nustato tinkamą kontrolę ir sankcijų sistemą, taikomą pagal šią direktyvą priimtų nacionalinių nuostatų pažeidimams; jos imasi visų būtinų priemonių, siekdamos užtikrinti jų įgyvendinimą; nustatytos sankcijos privalo būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios.

304 „Teisingumo Teismo 2018 m. spalio 4 d. sprendimas byloje Link Logistik N&N (C-384/17)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=206428&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5419885.

305 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-415/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/706831.

ir jos dvasią (priėmimo tikslus)[306]. Šią doktriną Teisingumo Teismas priminė ir pirmiau nurodytame sprendime byloje *Dooel UvozIzvoz Skopje Link Logistic N&N* (C-384/17), vis dėlto ji taip pat turi savo taikymo ribas, pavyzdžiui, draudimą aiškinti nacionalinę teisę *contra legem*, be to, joje iš esmės užkoduota priklausomybė nuo nacionalinių teisės sistemų ir atitinkamų valstybių narių jurisprudencijos. Taigi, vien tai, kad vienoje valstybėje narėje peržiūros procedūros priemonė (ar jos įgyvendinimo praktika) bus laikytina veiksminga, *per se* nereiškia tokios pačios išvados tiekėjui (ieškovui) ginant savo teises kitoje šalyje.

Sutiktina su D. Soloveičiku, kuris, komentuodamas nurodytas Direktyvos 89/665 nuostatas, teisingai pažymi, jog tam, kad tiekėjų teisės viešojo pirkimo metu būtų maksimaliai apsaugotos, nepakako išimtinai ES sutartyje įtvirtintų ir ją aiškinant suformuluotų lygiateisiškumo, nediskriminavimo, skaidrumo, proporcingumo, abipusio pripažinimo ir kitų principų, kuriais remiantis tiekėjų teisių gynimas vykdant viešąjį pirkimą negalėjo būti veiksmingas, nenustatant *sui generis* priemonių, kuriomis tiekėjai galėtų siekti savo teisėtų interesų apsaugos[307]. Vis dėlto būtent iš teismų praktikos (o ne konkrečios ES ar nacionalinės teisės normos) išplaukiantis veiksmingumo principas ir tapo atskiru teisiniu instrumentu, kuris bent iš dalies užpildė teisinio reguliavimo spragas, suponavo galimybę teismams aiškinti ir taikyti atitinkamas peržiūros procedūros nuostatas bei spręsti šalių ginčus.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors Direktyvoje 2007/66, į kurią perkeliama didžioji dalis ligtolinės Teisingumo Teismo praktikos (tai *expressis verbis* pažymima direktyvos preambulėje), nors ir pažymimas Direktyvų 89/665 ir 92/13 įtvirtintų teisių gynybos priemonių nepakankamumas ir trūkumai, tačiau bendrasis veiksmingumo reikalavimo reguliavimas liko visiškai nepakitęs, t. y. jis nenustatytas kaip savarankiška norma, jo turinys nėra išplėstas. Neginčytina, kad pagrindiniai Direktyvos 2007/66 pakeitimai susiję su veiksmingumo principu, įgyvendinant Teisingumo Teismo išaiškinimus konkrečiose bylose, tačiau naujosios nuostatos pačios tapo savarankiškais peržiūros procedūros elementais (pavyzdžiui, pareiga po viešojo pirkimo rezultatų paskelbimo tam tikrą laiką nesudaryti viešojo pirkimo sutarties su konkurso laimėtoju), kurių taikymas, kaip anuomet pagal Direktyvą 89/665, priklauso nuo veiksmingumo reikalavimo.

---

306 Aistė Samuilytė-Mamontovė, „Netiesioginio direktyvos veikimo doktrinos taikymo ribos“, *Socialinių mokslų studijos* 5, 3 (2013): 868–883.

307 Soloveičikas, *supra note*, 36: 69.

Šią išvadą patvirtina tai, kad nors iki Direktyvos 2007/66 priėmimo Teisingumo Teismas buvo pasisakęs dėl tiekėjų teisės į žalos iš perkančiųjų organizacijų atlyginimą įgyvendinimo, tačiau šioje peržiūros procedūrų direktyvoje, kaip nurodyta pirmiau, perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimas iš esmės liko nepakitęs. Panaši tendencija atsispindi ir Lietuvos kasacinio teismo praktikoje įgyvendinant VPĮ.

3.2. Tiekėjų pažeistų teisių veiksmingos gynybos principo turinys

Kaip nurodo C. H. Bovisas, veiksmingumo principas yra svarbiausias iš peržiūros direktyvų išplaukiantis reikalavimas, pasižymintis dviem bruožais, pirma, greitu ginčų sprendimu, antra, sprendimų vykdytinumu[308]. Teisingumo Teismo praktika dėl veiksmingumo principo tam tikra prasme neišsiskiria iš bendrosios jo jurisprudencijos krypties (ES teisės tiesioginio ir netiesioginio veikimo doktrina, ES teisės viršenybės principas, bendrųjų ES teisės principų vystymas, vidaus rinkos laisvių turinio plėtojimas ir pan.) kūrybingai ir plačiai aiškinti atitinkamas ES pirminės ar antrinės teisės normas. Tai Teisingumo Teismo jurisprudencinę veiklą leidžia kvalifikuoti kaip turiningąjį teisės aiškinimą, neretai balansuojantį netoli teisės kūrybos srities.

Teisės doktrinoje pažymima, kad ribotos teisėjo galimybės objektyviai nustatyti teisės normos teksto reikšmę, visuomeninių santykių kaita, įstatymo leidėjo darbo trūkumai suponuoja išvadą, jog vien teisės normos teksto aiškinimas nėra pakankamas teisėjui nagrinėjant konkretų ginčą ir siekiant nustatyti taikytinos teisės normos turinį; išsėmus lingvistinio ir loginio aiškinimo metodų galimybes, teisėjui tenka teisės turinio ieškoti už kalbos ribų, t. y. už pačios teisės normos ir įstatymų leidėjo sukurtos pozityviosios teisės sistemos ribų[309]. Turiningasis teisės aiškinimas – ne įstatymo raidės nustatymas ir formalusis jos išaiškinimas, o pirmenybės suteikimas jos dvasiai ir fundamentaliems tikslams, kūrybiškai taikant protingo ir racionalaus, t. y. idealaus, įstatymo leidėjo standartą[310]. Turiningasis teisės aiškinimas netampa išimtinai subjektyviu (savavališku) teisės aiškinimu, nes teisėjo kūrybą riboja būtinybė atsižvelgti į principus, vertybes (prigimtines teises) ir tikslus (padarinius)[311]. Pastarasis teisės aiškinimo aspek-

---

308 Bovis ir kt., *supra note*, 13: 334.

309 Rūta Latvelė „Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2010), 114, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1891893/datastreams/MAIN/content.

310 *Ibid*, 116.

311 *Ibid*

tas įvardijamas kaip funkcinė interpretacija, t. y. teisėjo atsižvelgimas į teisės normos sukūrimo tikslus ir galimus padarinius[312]. Teisėjas, aiškindamas teisės normos turinį, turi atsakyti į klausimą, kam, kokiu tikslu ši taisyklė buvo nustatyta, kokio blogio ji turėtų padėti išvengti ar kokį gėrį turėtų padėti pasiekti[313]. Šiuo tikslu teisėjas įvertina tiek konkretaus įstatymų leidėjo valią nustatyti tam tikrą elgesio taisyklę, šios sukūrimo tikslus, tiek viso įstatymo, įstatymų sistemos ar visos teisės sistemos tikslus ir uždavinius (teleologinis aiškinimo būdas)[314]. Be to, teisėjas privalo atsižvelgti į teisės normos taikymo padarinius (pragmatinė jurisprudencija arba ekonominės teisės jurisprudencija), priimti pagrįstą, o ne deklaratyviai teisingą sprendimą, taip ne atrasdamas, o sukurdamas teisę[315]. Kaip apibendrina Rūta Latvelė, *kai teisinis reguliavimas nespėja paskui gyvenimą, teisiniai santykiai yra sudėtingi, susipynę ir juos reikia subalansuoti, neapibrėžtos teisinės sistemos situacijos susiklosto savaime. Teisėjas neišvengiamai turi būti pripažįstamas įstatymų leidėjo partneriu, teisės ginamų vertybių saugotoju ir garantu, iš dalies kūrybiškai prisidedančiu prie teisės turinio formavimo*[316].

Iš Teisingumo Teismo praktikos matyti, kad veiksmingumo principas nėra vien tik viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo dalis, jis būdingas visai ES teisės sistemai. Kalbant apie tai, akreiptinas dėmesys į iš jurisprudencijos išplaukiantį šio principo daugiasluoksniškumą, kurio atskiri elementai, šio darbo autoriaus vertinimu, sudaro bendrą jo turinį. Veiksmingumo principas pirmiausia reiškiasi kaip atitinkamos materialiosios teisės realaus įgyvendinimo matas[317], be to, kaip savarankiška teisė į teisminę interesų apsaugą[318]. Kaip pažymėjo Teisingumo Teismas chrestomatiniame sprendime sujungtose bylose *Brasserie du Pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93), prie Europos

312 Latvelė, *supra note*, 309: 148.

313 *Ibid*, 148.

314 *Ibid,* 152–153

315 *Ibid*, 165–166.

316 Rūta Latvelė, „Argumentavimas, remiantis teisės tikslu: teorija ir Lietuvos Teismų praktika“ iš *Teisės viršenybės link*: recenzuotų mokslo straipsnių rinkinys, Bronius Sudavičius (Vilnius: Vilniaus universitetas, 2019): 157–158, https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2019/06/teises_virsenybes_link_145x205mm_INTERNETUI_geras.pdf.

317 Kaip pažymėjo Teisingumo Teismas, pati Direktyva 89/665 buvo priimta tam, kad nustačius tinkamas peržiūros procedūras būtų galima veiksmingai taikyti pagrindines Europos Sąjungos teisės nuostatas viešųjų pirkimų srityje, kuriomis valstybėse narėse įsteigtiems ūkio subjektams siekiama garantuoti neiškraipytą ir kuo didesnę konkurenciją („Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje Symvoulio Apochetefseos Lefkosias (C-570/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83636&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5402455).

318 Žr. taip pat „Generalinio advokato Niilo Jääskineno 2015 m. gegužės 7 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Orizzonte Salute (C-61/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=164145&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6032287.

Bendrijos teisinės sistemos principų, *inter alia*, priskirtini visiškas Bendrijos normų veiksmingumas ir veiksminga jomis suteikiamų teisių apsauga.

Nors neretai doktrinoje[319] veiksmingumo ir teisminės gynybos veiksmingumo principai kvalifikuojami kaip savarankiški, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad peržiūros procedūra yra teisių gynybos priemonių sistema, veiksmingumo principas apima[320] abu pirmiau nurodytus jo aspektus, t. y. kaip vertinimo kriterijų ar kaip savarankišką teisę[321]. Šie tarpusavyje susiję aspektai įtvirtinti ir pačioje peržiūros direktyvoje: jos 1 straipsnio 1 dalyje nustatytas reikalavimas, kad perkančiųjų organizacijų sprendimai būtų *veiksmingai* ir operatyviai peržiūrėti, o 3 dalyje įtvirtintas reikalavimas apskritai sukurti išsamią ir kuo prieinamesnę peržiūros sistemą (procedūras), t. y. užtikrinti teisę į veiksmingą teisių gynybą[322].

Iš tiesų situacija, kai teismas atitinkamą peržiūros procedūros aspekto, įtvirtinto pozityviojoje teisėje, taikymą pripažintų kaip stokojantį veiksmingumo (pavyzdžiui, taikant procedūrinį ar procesinį terminą būtų neatsižvelgiama į reikšmingas aplinkybes), *de facto* panaši į atvejį, jei teismas konstatuotų, kad perkančioji organizacija neužtikrino tiekėjui teisės į veiksmingą teisių apsaugą, nors šis pažeidimas ir nebūtų pagrįstas atitinkama peržiūros procedūros norma, t. y. būtų pažeista bendroji

---

319 Schebesta, *supra note*, 16: 34–35.

320 Šie aspektai kartu atsispindi Teisingumo Teismo byloje *Varec* („Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Varec (C-450/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71573&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5420598), kurioje buvo sprendžiama dėl tiekėjo teisės į teisminę gynybą santykio su kito tiekėjo teise į konfidencialios informacijos apsaugą. Pirmoji teisė, koreliuojanti su Konvencijos 6 straipsniu, yra sudėtinė peržiūros procedūros dalis, antroji – susijusi su iš pirkimo procedūrų reguliavimo išplaukiančiu tiekėjų ir perkančiosios organizacijos tarpusavio pasitikėjimu, užtikrinančiu veiksmingą ūkio subjektų konkurenciją, kuri yra ES viešųjų pirkimų direktyvų pagrindinis reguliavimo tikslas (dėl konfidencialios informacijos viešuosiuose pirkimuose problematikos žr. plačiau: Birštonas, Šimanskis, *supra note*, 39-3: 21–45).

321 Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas 2021 m. rugsėjo 7 d. sprendime byloje, *inter alia*, nurodė, kad tiekėjo supažindinimo su kito dalyvio pasiūlymu procedūroje perkančiosios organizacijos sprendimas atsisakyti pateikti informaciją ar atmesti pretenziją būtų motyvuotas ir kad *teisė į veiksmingą teisinę gynybą, kuria naudojasi nelaimėjęs konkurso dalyvis, neprarastų veiksmingumo* („Teisingumo Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras (C-927/19)“ CURIA, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=245661&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5421396).

322 Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismas kartais vartoja kiek skirtingą terminiją, priklausomai nuo savo argumentavimo perspektyvos: kai jis pasisako apie tiekėjų (ieškovų) teisių gynybą, paprastai vartoja sąvoką „teisė į teisinę gynybą“, kai vertina perkančiųjų organizacijų ir teismų pareigas (kompetenciją) – sąvoką „teisė į teisminę gynybą“ („Teisingumo Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras (C-927/19)“ CURIA, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=245661&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5421396).

pareiga (principas), o ne konkreti teisės norma. Vis dėlto teisės doktrinoje[323] tokia Teisingumo Teismo pozicija, kai jis, be kita ko, vienose bylose taiko iš bendrojo ES teisės viršenybės principo išplaukiantį veiksmingumo principą, kitose – teisminės gynybos veiksmingumo principą, yra kritikuojama kaip neaiški.

Bendroji veiksmingumo principo samprata, turinys iš esmės reiškia, kad asmenų naudojimasis (įskaitant teisių gynybą) teisėmis neturi būti pernelyg sudėtingas ar apskritai neįmanomas. Teisingumo Teismas nurodė, jog vienintelė aplinkybė, kad nacionalinė nuostata atitinka protingumo, teisinio saugumo ir veiksmingumo principus, nereiškia, jog, atitinkamoje situacijoje susiklosčius specifinėms aplinkybėms, *inter alia*, pačios perkančiosios organizacijos tam tikram ūkio subjektus klaidinančiam elgesiui, tiekėjų teisių gynyba atitiks pirmiau nurodytus principus[324].

Šiuo aspektu Teisingumo Teismas nuosekliai pabrėžia teismų pareigą, vadovaujantis ES sutarties 4 straipsnio 3 dalyje įtvirtintu lojalaus bendradarbiavimo principu, pagal savo jurisdikciją, atsižvelgiant į visą vidaus teisės normų sistemą, *inter alia*, į joje pripažintus aiškinimo būdus, užtikrinti Bendrijos teisės veiksmingumą, ja siekiamą tikslą ir jos taikymo vienodumą bei privačių asmenų subjektinių teisių, kylančių iš Europos Sąjungos teisės, teisminę apsaugą, *inter alia*, *ex officio* taikant ES teisės viršenybės ir netiesioginio direktyvos veikimo doktrinas[325]. Tuo atveju, jei nacionalinių nuostatų negalima aiškinti taip, kad jos atitiktų atitinkamos direktyvos nuostatas, nacionalinis teismas pagal savo kompetenciją privalo užtikrinti pagal šią direktyvą privatiems asmenims suteikiamą teisinę apsaugą ir visišką jos veiksmingumą netaikydamas jokios direktyvai galinčios prieštarauti nacionalinės teisės nuostatos[326]. Be to, Bendrijos teisės reguliuojamą ginčą nagrinėjantis teisėjas turi turėti teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, siekdamas užtikrinti visišką būsimo teismo sprendimo dėl pagal

---

323 Pvz., Sacha Prechal, Rob Widdershoven, „Redefining the Relationship between "Rewe-effectiveness" and Effective Judicial Protection", *Review of European Administrative Law* 4, 2 (2011): 39.

324 „Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 27 d. sprendimas byloje Santex (C-327/00)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48085&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5422914.

325 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-415/2013)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/706831; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-178-378/2018)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1599021.

326 „Teisingumo Teismo 2014 m. birželio 19 d. sprendimas sujungtose bylose Specht ir kt. (C501/12–C506/12, C540/12 ir C541/12)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=153813&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5726552.

Bendrijos teisę reikalaujamų teisių buvimo veiksmingumą[327].

Teisingumo Teismas savo praktikoje išplėtojo vadinamąją procedūrinės autonomijos taisyklę (toks pavadinimas iš pradžių kilo iš doktrinos, vėliau, 2004 m., *expressis verbis* atsirado ir paties Teisingumo Teismo praktikoje (nors generalinių advokatų išvadose buvo pasirodęs ir anksčiau)), pagal kurią, nesant iš Sąjungos teisės kylančių asmenų teisių teisminę gynybą reglamentuojančių Sąjungos teisės aktų, kiekviena valstybė narė savo nacionalinėje teisinėje sistemoje turi paskirti kompetentingus teismus ir nustatyti ieškinių, skirtų iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, procedūrines taisykles[328]. Tokiu atveju neretai veiksmingumo principas tampa šios procedūrinės autonomijos pagrįstumo vertinimo, t. y. ribų nustatymo, pagrindu[329]. Kaip nurodo C. H. Bovisas, trys pamatiniai – veiksmingumo, autonomijos ir nediskriminavimo – principai sudaro peržiūros procedūros pagrindą[330].

Teisingumo Teismo ne kartą nurodyta, kad nors EB sutartis įtvirtino tam tikrą skaičių tiesioginių ieškinių, kuriuos privatūs asmenys prireikus gali pareikšti Bendrijos teisme, ji nesiekė Bendrijos teisės laikymosi tikslu sukurti nacionaliniuose teismuose įgyvendinamų papildomų teisinių priemonių, be tų, kurios jau įtvirtintos nacionalinėje teisėje. Kitaip būtų tik tuo atveju, jei iš nacionalinės teisinės sistemos organizavimo būtų matyti, kad nėra jokių gynybos priemonių, leidžiančių, kad ir netiesiogiai, užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių laikymąsi. Taigi nors asmens teisė ir suinteresuotumas kreiptis į teismą iš esmės nustatomi pagal nacionalinę teisę, pagal Bendrijos teisę vis dėlto reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktai nepažeistų teisės į veiksmingą teisminę gynybą. Valstybės narės turi numatyti teisių gynimo priemonių ir procedūrų sistemą, leidžiančią užtikrinti šios teisės laikymąsi[331].

Ieškiniams, skirtiems iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, taikomos procedūrinės taisyklės negali būti mažiau palankios už taikomas pa-

[327] „Teisingumo Teismo 2001 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Siples (C-226/99)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=45480&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5425224.

[328] „Teisingumo Teismo 1976 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje Rewe prieš Landwirtschaftskammer für das Saarland (33/76)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61976CJ0033.

[329] „Generalinės advokatės Eleanoros Sharpston 2016 m. balandžio 28 d. išvada Teisingumo Teismo sujungtose bylose Star Storage (C-439/14 ir C-488/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=177322&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6033077·

[330] Bovis ir kt., *supra note*, 13: 334; Bovis, *supra note*, 65: 209.

[331] „Teisingumo Teismo 2007 m. kovo 13 d. sprendimas byloje Unibet (C-432/05)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=62136&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5427570.

našiems nacionaline teise grindžiamiems ieškiniams (lygiavertiškumo principas) ir dėl jų Bendrijos teisėje nustatytų teisių įgyvendinimas neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas)[332]. Kiekvieną atvejį, kai kyla klausimas, ar dėl nacionalinės procesinės nuostatos naudojimasis Sąjungos teisės sistema asmenims suteiktomis teisėmis tampa neįmanomas ar pernelyg sudėtingas, reikia nagrinėti atsižvelgiant į šios nuostatos svarbą visam procesui, į proceso eigą ir jo ypatumus įvairiose nacionalinėse institucijose[333]. Taigi veiksmingumo principas taikomas ne tik kaip tam tikras vertinimo standartas ar nacionalinės teisės atitikties ES teisei matas, bet ir kaip vertinimo metodas, kuriuo nustatomas subjektinių teisių suvaržymo pagrįstumas taikant nacionalines normas.

Nacionaliniai teismai, kiek tai yra įmanoma, turi aiškinti juose pareikštiems ieškiniams taikomas procedūrines taisykles, pavyzdžiui, konkretaus teisinio santykio tarp ieškovo ir valstybės buvimo reikalavimą, taip, kad šios taisyklės būtų taikomos prisidedant prie tikslo – užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių veiksmingą teisminę gynybą – įgyvendinimo[334]. Kaip pažymėjo generalinis advokatas Miguelis Poiaresas Maduro, veiksmingumo principas reiškia, kad Bendrijos teise suteikiamos teisės praktikoje turi būti naudingos[335]. Iš esmės jis reiškia, kad jeigu Bendrijos teise yra suteikiamos teisės, turi būti ir teisinės gynybos priemonės[336].

Kaip pažymėjo Teisingumo Teismas, lygiavertiškumo ir veiksmingumo reikalavimai, išreiškiantys bendrąją valstybių narių pareigą užtikrinti teisminę iš Bendrijos teisės išplaukiančių asmenų teisių apsaugą, taip pat taikomi ir teismams, turintiems kompetenciją nagrinėti šia teise grindžiamus ieškinius, nustatyti, o pirmiau nurodytų reikalavimų nesilaikymas, kaip ir jų nesilaikymas neapibrėžus procedūrinių taisyklių,

---

332 Neretai šie principai vadinami *Rewe* testu ar standartu (taisykle) pagal pirmą kartą juos paminėjusio sprendimo pavadinimą byloje *Rewe prieš Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 33/76.

333 Pvz., „Teisingumo Teismo 2012 m. spalio 4 d. sprendimas byloje Byankov (C-249/11)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=128008&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5426872.

334 „Teisingumo Teismo 2007 m. kovo 13 d. sprendimas byloje Unibet (C-432/05)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=62136&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5427570.

335 „Generalinio advokato Miguelio Poiareso Maduro 2007 m. kovo 1 d. išvada Teisingumo Teismo sujungtose bylose van der Weerd ir kt. (C-222/05–C-225/05)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=61250&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6033652.

336 „Teisingumo Teismo 1990 m. birželio 19 d. sprendimas byloje The Queen prieš Secretary of State for Transport, ex parte Factortame (C-213/89)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61989CJ0213.

gali pažeisti veiksmingos teisminės gynybos principą[337]. Teisė į veiksmingą teisės gynimo priemonę yra pagrindinis Sąjungos teisės principas; tam, kad šia teise būtų galima veiksmingai naudotis, reikia, kad nacionalinis teismas galėtų patikrinti, ar pagrįsti yra motyvai, dėl kurių kompetentinga administracinė valdžios institucija priėmė atitinkamą sprendimą, ir, atsižvelgiant į jo motyvus, negalima preziumuoti, kad jų teisėtumas neginčijamas[338].

Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką veiksmingos teisminės gynybos principas yra bendrasis Bendrijos teisės principas, kylantis iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, įtvirtintas Konvencijos 6 ir 13 straipsniuose[339]. Kaip jau buvo pažymėta, šis principas, be kita ko, įtvirtintas Chartijos 47 straipsnio nuostatose[340]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors pagal Chartijos 52 straipsnio 1 dalį bet koks šios Chartijos pripažintų teisių ir laisvių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymo ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės; remiantis proporcingumo principu, apribojimai galimi tik tuo atveju, kai jie būtini ir tikrai atitinka Sąjungos pripažintus bendrus interesus arba reikalingi kitų teisėms ir laisvėms apsaugoti, vis dėlto paprastai viešųjų pirkimų bylose Teisingumo Teismas proporcingumo testo netaiko, o tiesiog vertina, ar atitinkama priemonė suderinama su veiksmingumo principu[341].

Doktrinoje ir generalinių advokatų išvadose bendrai sutariama, kad per beveik penkis pastaruosius dešimtmečius Teisingumo Teismo vykdoma ES teisės įgyvendinimo (laikymosi) kontrolė suintensyvėjo nuo kuklaus lygiateisiškumo ir veiksmingu-

---

337 „Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 15 d. sprendimas byloje Impact (C-268/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71395&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5431163.

338 „Teisingumo Teismo 2011 m. liepos 28 d. sprendimas byloje Samba Diouf (C-69/10)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=108325&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5432027.

339 „Teisingumo Teismo 1986 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje Johnston prieš Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary (222/84)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0222.

340 Teisingumo Teismas, aiškindamas atitinkamų ES direktyvų nuostatas Chartijos 47 straipsnio kontekste, iš esmės laikosi pozicijos, kad direktyvose *in abstracto* įtvirtintas veiksmingumo principas, teisė į pažeistų teisių gynybą iš esmės atitinka Chartijos 47 straipsnio turinį (šį patvirtina), o atitinkamos teisių gynybos priemonės, įgyvendinimo instrumentai laikytini konkrečia Chartijos 47 straipsnio nuostatų išraiška (pvz., „Teisingumo Teismo 2021 m. balandžio 15 d. sprendimas byloje Braathens Regional Aviation (C-30/19)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=239882&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5433223).

341 „Generalinės advokatės Eleanoros Sharpston 2016 m. balandžio 28 d. išvada Teisingumo Teismo sujungtose bylose Star Storage (C-439/14 ir C-488/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=177322&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6033077.

mo principų taikymo valstybių autonomijos ribų vertinimo kontekste iki teisminės gynybos kaip žmogaus teisių paradigmos, *inter alia*, įrodymų taisyklių taikymo aspektu, taip susiaurinant pačių valstybių narių veikimo laisvę[342]. Doktrinoje pripažįstama, kad dėl tiekėjų teisių vertinimo, *inter alia*, veiksmingos teisminės gynybos principo pagrindu, šie subjektai (lygiai kaip ir vartotojai) išskirtini kaip specifiškai Teisingumo Teismo saugoma grupė[343]. Vis dėlto, kad ir kaip būtų keista, Teisingumo Teismas viešųjų pirkimų srityje nebuvo toks ryžtingas kaip kitose panašaus pobūdžio srityse (vartotojų, konkurencijos[344], lygių galimybių srityse).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl veiksmingumo principo ne tik perėmė Teisingumo Teismo išaiškinimus, bet juos net dar labiau išplėtojo, sustiprindamas tiekėjų teisės gynybos pasiekiamumą. Ši tendencija, *inter alia*, grindžiama sprendimuose bylose *Santex* (C-327/00), *GAT* (C-315/01) ir kt. Teisingumo Teismo pateikiamu išaiškinimu, jog Direktyvoje 89/665 įtvirtinti tik minimalūs reikalavimai, kuriuos turi atitikti nacionalinėse teisės sistemose nustatytos peržiūros procedūros, tam, kad užtikrintų Bendrijos teisės reikalavimų sudarant viešojo pirkimo sutartis laikymąsi. Šiuo aspektu taip pat pažymėtina, kad kasacinio teismo praktikoje atskirai nedetalizuojamas veiksmingumo principo turinys, o bendrai vartojamas tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principas.

Kasacinio teismo praktikoje dėl tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principo pabrėžiami tiekėjams prieinami ir efektyvūs jų teisių gynybos mechanizmai, reali galimybė jais pasinaudoti bei aktyvus teismo vaidmuo užtikrinant jų prieinamumą. Veiksmingumo principas reikalauja, kad perkančiosios organizacijos sprendimų peržiūros procedūra ir jos taikymas neturi būti toks, kad pasinaudojimas šia procedūra tiekėjams pasidarytų praktiškai neįmanomas ar labai sudėtingas[345]. Peržiūros procedūrų veiksmingumo principas neapribotas tik teismine ginčo stadija. Perkančiosios organizacijos privalo užtikrinti, jog tiekėjų galimybė pasinaudoti peržiūros procedūromis būtų ne formali, bet realiai įgyvendinama. Pareiga užtikrinti peržiūros procedūros veiksmingumą perkančiajai organizacijai kyla dėl jos įgaliojimų nagrinėti tiekėjų pre-

342 Jan Jans, Sacha Prechal, Rob Widdershoven, *Europeanisation of Public Law. 2 ed.* (Groningen: Europa Law Publishing, 2015), 399–411.

343 Schebesta, *supra note*, 16: 59.

344 Pavyzdžiui, žalos atlyginimo dėl kartelių srityje Teisingumo Teismas ėmėsi didesnio teisės aiškinimo ir plėtojimo vaidmens, *inter alia*, pasisakydamas dėl ieškovams priteistinų nuostolių rūšių ir sąlygų. Panaši iniciatyva pastebima ir dėl Komisijos nesąžiningiems ūkio subjektams skiriamų baudų, kurios skiriamos jai naudojantis plačia diskrecija, kruopštaus vertinimo.

345 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-158/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/199125.

tenzijas. Perkančioji organizacija pagal savo kompetenciją ir turimas priemones turi imtis reikalingų veiksmų, užtikrinančių tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumą[346].

Kasacinio teismo akcentuojama, kad perkančiosios organizacijos sprendimų peržiūros procedūros veiksmingumas vertinamas ne tik *in abstracto*, bet ir *in concreto*, t. y. atsižvelgiant ne tik į ginčo nagrinėjimo metu egzistavusias teisės normas (VPĮ normos), kitas nuostatas (pirkimo sąlygos) ar buvusią praktiką, bet ir į tai, koks rezultatas pasiektas šias normas pritaikius. Teismai, spręsdami tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus, materialiosios ir proceso teisės normas *ex officio* aiškina ir taiko taip, kad tiekėjui būtų leista efektyviai įgyvendinti teisę į pažeistų teisių gynybą. Nepriklausomai nuo to, jog peržiūros procedūros nuostatos pritaikytos teisėtai, jų taikymas konkrečiu atveju gali lemti neveiksmingą, pernelyg suvaržytą pažeistų teisių gynybą. Teismai turi patikrinti ne tik tai, kaip buvo laikytasi peržiūros procedūros nuostatų[347], bet ir tai, ar naudojimasis jomis suponavo veiksmingą tiekėjo teisių gynybą[348]. Dėl viešųjų pirkimų svarbos ir santykio su viešuoju interesu teismų iniciatyvumas skatintinas. Vis dėlto ne kiekvienu atveju, kai teismai *ex officio* neperžengia ieškinio ribų, toks ginčo sprendimas *per se* nelaikytinas nesuderinamu su veiksmingumo principu[349].

Peržiūros direktyvose ir atitinkamai VPĮ atskirai *expressis verbis* įtvirtinus konkrečias teisių gynybos priemones – ieškinius dėl perkančiųjų organizacijų neteisėtų veiksmų, laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir žalos atlyginimo (taip pat viešojo

---

346 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-119/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/196642; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-384-916/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1791078.

347 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

348 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vienas iš Lietuvos nacionalinės jurisprudencijos išskirtinumų aiškinant ir taikant veiksmingumo principą yra tas, kad jo pagrindu ne tik vertinami perkančiųjų organizacijų veiksmai, bet ir sprendžiama dėl pačių teismų svarbos ir jų procesinio elgesio tinkamumo užtikrinant tiekėjų teisių gynybą. Kasacinio teismo vertinimu, iš esmės tik teismai (o ne, pavyzdžiui, arbitrai) kompetentingi užtikrinti veiksmingą tiekėjų teisių gynybą („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-304/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/227684).

349 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-78-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1872212; „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje GAT (C-315/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47944&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5403209; „Teisingumo Teismo 2018 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje Hochtief (C-300/17)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=204751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5433653.

pirkimo sutarčių dėl tam tikrų neteisėtumo pagrindų panaikinimą) – veiksmingumo principo svarba, be tam tikrų išimčių, Teisingumo Teismo ir kasacinio teismo jurisprudencijoje iš esmės išryškėjo sudarius realią galimybę pasinaudoti pirmiau nurodytais instrumentais, t. y. dominuoja daugiau ne teisių gynybos instrumentų nacionalinėje teisėje (ne)egzistavimo problema, o jų tinkamo taikymo klausimai. Kaip ne kartą yra pažymėjęs kasacinis teismas, tiekėjų teisių gynybos, įskaitant žalos atlyginimą, *veiksmingumą* užtikrina ne tik šios priemonės reglamentavimas, bet ir reali subjekto galimybė teisme šia teise pasinaudoti. Teisingumo Teismas taip pat ne kartą pasisakė, kad ūkio subjektų apsauga nuo savavalių sprendimų gali būti veiksminga tik tuomet, kai konkurso dalyvis šiomis taisyklėmis gali remtis prieš perkančiąją organizaciją[350].

Aiškinant ir taikant peržiūros direktyvas ir VPĮ pirmiausia susiduriama su teisių gynybos įgyvendinimo vertinimu, kuris teismų praktikoje atsiskleidžia pagal „draudžiama-leidžiama" modelį tiek nacionalinės teisės atitikties ES teisei (subjektinių teisių užtikrinimo ir viešosios teisės įgyvendinimo), tiek atitinkamo suvaržymo pagrįstumo vertinimo teisės sistemoje aspektais. Kaip pažymima doktrinoje, Teisingumo Teismo praktikoje bendrasis veiksmingumo principas (*Rewe* standartas) daugiau taikomas neigiamu aspektu, t. y. pagrindžiant draudimą, o veiksmingos teisminės apsaugos principas (Chartijos 47 straipsnis) – daugiau pozityviąja prasme, t. y. motyvuojant valstybes ir jų subjektus – teismus aktyviai veikti atitinkamu būdu, nors iš principo ir šiuo atveju gali būti nustatytos ir negatyviosios pareigos susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų[351].

Pagal Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką su veiksminga tiekėjų teisių gynyba nesuderinamas toks nacionalinis teisinis reguliavimas ar praktika, kai (jei):

- tiekėjo teisinis suinteresuotumas reikalauti peržiūros nacionalinėje teisėje ar teismų praktikoje būtų aiškinamas ar taikomas siauriau, nei tai nustatyta Direktyvos 89/665 1 straipsnyje[352]*; kita vertus, su veiksmingumu nesuderinama tokia teisių gynybos situ-*

[350] „Teisingumo Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje Komisija prieš Austriją (C-212/02)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49310&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5435883.

[351] Prechal, Widdershoven, *supra note*, 323: 40–41.

[352] „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Fritsch, Chiari & Partner ir kt. (C-410/01)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48444&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437190; „Teisingumo Teismo 2004 m. vasario 12 d. sprendimas byloje Grossmann Air Service (C-230/02)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48915&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437738; „Teisingumo Teismo 2013

acija, kai tiekėjui būtų pripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti viešojo pirkimo sąlygas ne iš karto, o po to, kai jų pagrindu perkančioji organizacija paskelbė galutinius konkurso rezultatus[353];

- žyminiu mokesčiu būtų apmokestinamas ne tik pagrindinis ieškinys, bet ir jo papildymai, patikslinimai, jei šie nėra savarankiški peržiūros procedūros reikalavimai[354];

- teisėtumo kontrolė apsiribotų vien perkančiosios organizacijos sprendimų savavališkumo patikrinimu[355];

- į perkančiosios organizacijos skundžiamų sprendimų ratą, priklausomai nuo šios veiksmų turinio ir priėmimo laiko ar pagrindo, neįeitų kokie nors jos sprendimai, įskaitant sprendimą sudaryti sutartį be konkurso procedūrų ar sprendimą nutraukti paskelbtą konkursą, jei šie sprendimai tiekėjams sukuria atitinkamas teises ir pareigas[356];

---

m. liepos 4 d. sprendimas byloje Fastweb (C-100/12)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=139104&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5438233; „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 5 d. sprendimas byloje PFE (C-689/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=175548&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5438928; „Teisingumo Teismo 2017 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje Archus ir Gama (C-131/16)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190585&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5439879; „Teisingumo Teismo 2018 m. lapkričio 28 d. sprendimas byloje Amt Azienda Trasporti e Mobilità ir kt. (C-328/17)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=208242&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5440924; „Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. sprendimas byloje Lombardi (C-333/18)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217491&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5442120; „Teisingumo Teismo 2021 m. kovo 24 d. sprendimas byloje NAMA ir kt. (C-771/19)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=239242&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5443748.

353 „Teisingumo Teismo 2004 m. vasario 12 d. sprendimas byloje Grossmann Air Service (C-230/02)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48915&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437738.

354 „Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 6 d. sprendimas byloje Orizzonte Salute (C-61/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=169187&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5411363.

355 „Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 18 d. sprendimas byloje HI (C-92/00)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47427&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5405316.

356 „Teisingumo Teismo 1999 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Alcatel Austria ir kt. (C-81/98)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44818&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5445176; „Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 18 d. sprendimas byloje HI (C-92/00)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47427&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5405316; „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Hackermüller (C-249/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47942&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5449488; „Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Stadt Halle ir RPL Lochau (C-26/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.js-

- dėl viešojo pirkimo sąlygų ir (ar) pačios perkančiosios organizacijos pasyvumo objektyviai ir kruopščiai nesiaiškinant laimėtojo pasiūlymo atitikties, tiekėjas, siekdamas inicijuoti peržiūros procedūrą dėl konkurso rezultatų, perkančiosios organizacijos sprendimo teisėtumą gali kvestionuoti ne objektyvių įrodymų pagrindu, o tik laimėtojo pateikta atitikties deklaracija (tautologijos ar uždaro rato situacija)[357];

- tiekėjas, siekdamas nuginčyti viešojo pirkimo rezultatus dėl perkančiosios organizacijos ar jos pasitelktų subjektų (ekspertų) atstovų ir konkurso dalyvio santykių (vertikalaus interesų konflikto atvejis) ar tarp dviejų tame pačiame pirkime dalyvaujančių tiekėjų (horizontalaus interesų konflikto atvejis), turėtų įrodyti ne tik objektyviąsias interesų sankirtos aplinkybes, bet ir pasiūlymus vertinusių asmenų šališkumą (subjektyvųjį interesų sankirtos aspektą)[358] *ar negalėtų remtis objektyviais ir nuosekliais netiesioginiais įrodymais*[359]; *kita vertus, neleistina tiekėjui, patenkančiam į interesų sankirtą (pavyz-*

---

f?text=&docid=49805&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5450586; „Teisingumo Teismo 2005 m. birželio 2 d. sprendimas byloje Koppensteiner (C-15/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=60185&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5454539; „Teisingumo Teismo 2017 m. balandžio 5 d. sprendimas byloje Marina del Mediterráneo ir kt. (C-391/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=189625&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5455242; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-211-248/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601482; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-175-415/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1234148.

357 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-119/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/196642; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-458/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/292955; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-359/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/390505; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-77-969/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1573776; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-358-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1926171; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771.

358 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-436/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/762693; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-309-248/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1048346; „Teisingumo Teismo 2015 m. kovo 12 d. sprendimas byloje eVigilo (C-538/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=162829&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5456598.

359 „Teisingumo Teismo 2018 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje Specializuotas transportas (C-531/16)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=202044&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5457714; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-317-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1604926.

džiui, prisidėjusiam prie viešojo pirkimo sąlygų rengimo), iki pasiūlymų vertinimo stadijos nepranešti apie sprendimą, ar jam leidžiama dalyvauti konkurse ar ne[360];

- perkančiosios organizacijos sprendimas išrinkti laimėtoją ir su juo sudaryti sutartį sutaptų laiko atžvilgiu[361]*, dėl to ieškovai negalėtų teikti prašymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir apskųsti viešojo pirkimo rezultatų iki sutarties sudarymo*[362]*; tokiu atveju toks sprendimas negalėtų būti apskųstas, siekiant išvengti tiekėjų interesų pažeidimų arba užkirsti tam kelią, todėl jis* de facto *neįeitų į peržiūros procedūros apimtį*[363]*; tapačiai neveiksmingas toks reguliavimas, kai tiekėjas privalo teikti pretenziją, bet jos nagrinėjimas nesustabdo ir neatnaujina peržiūros procedūros termino, todėl atsakymas į pretenziją gali būti gaunamas prieš pat viešojo pirkimo sutarties sudarymą ar jau ją sudarius*[364]*;*

- perkančioji organizacija nedideliu laikotarpiu priima vienas po kito einančius sprendimus dėl procedūrų, pavyzdžiui, pakartoti derybas, dėl to tiekėjai, siekiantys peržiūros, priversti vienu metu skųsti pirmąjį sprendimą ir kartu dalyvauti tolesnėse proce-

---

360 „Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 3 d. sprendimas sujungtose bylose Fabricom (C-21/03 ir C-34/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=55035&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5727025.

361 „Teisingumo Teismo 1999 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Alcatel Austria ir kt. (C-81/98)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44818&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5445176; „Teisingumo Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Universale-Bau ir kt. (C470/99)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47592&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5459747; „Teisingumo Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje Komisija prieš Austriją (C-212/02)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49310&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5435883; „Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje Komisija prieš Ispaniją (C-444/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71032&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5461521.

362 Direktyvos 2007/66 2a straipsnyje buvo įtvirtinti atidėjimo terminai.

363 Šis Teisingumo Teismo išaiškinimas koreliuoja su kasacinio teismo praktika, pagal kurią viešojo pirkimo sutarties sudarymu realizuojami paskelbti konkurso rezultatai, todėl sprendimo dėl pasiūlymų eilės galiojimas *de jure* baigiasi. Atsižvelgiant į tai, pastarojo perkančiosios organizacijos sprendimo teisinis vertinimas realizuojamas ne pripažinimu (ne)galiojančiu, t. y. ne panaikinimu ar palikimu galioti, o tik pripažinimu (ne)teisėtu („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-23-248/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1427260). Taigi, Teisingumo Teismo *Alcatel Austrija ir kt.* sprendimu (C-81/98) iš esmės ir siekta užkirsti kelią tokioms situacijoms, kad tiekėjai nebegalėtų ginčyti dar galiojančių perkančiosios organizacijos sprendimų.

364 „Teisingumo Teismo 2009 m. birželio 11 d. sprendimas byloje Komisija prieš Prancūziją (C-327/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74479&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5466361; „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje Komisija prieš Airiją (C-455/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74263&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5467357.

dūrose[365]*; analogiškai neteisėtomis pripažįstamos situacijos, kai dėl perkančiosios organizacijos veiksmų ne laiku informuoti apie tiekėjo pasiūlymo neatitiktį (vienas pagrindas pranešamas sprendimu, kitas – atsakant į pretenziją dėl šio sprendimo) tiekėjas priverstas vienu metu dalyvauti dviejose peržiūros procedūrose*[366];

- nors nacionaliniame reguliavime teisėtai nustatyti naikinamieji peržiūros procedūros terminai, bet tam tikromis aplinkybėmis jų taikymas lemia neveiksmingą gynybą, inter alia*, kai naikinamasis terminas pažeidimui užginčyti pradedamas skaičiuoti anksčiau, nei konkurso dalyvis sužinojo apie pažeidimą, arba jeigu konkurso dalyviui taikomos kitokios sankcijos už tai, kad jis neužginčijo pažeidimo tokiomis aplinkybėmis, kurioms esant jis nežinojo ir negalėjo žinoti apie pažeidimą*[367]*; taigi su veiksmingumu nesuderinama situacija, kai apskundimo terminai nebus skaičiuojami nuo datos, kai pareiškėjas sužinojo arba turėjo sužinoti apie tariamą minėtų nuostatų pažeidimą*[368];

- absoliutus (neatsižvelgiant į atitinkamas konkretaus atvejo aplinkybes) perkančiosios organizacijos ribojimas nagrinėti pavėluotai pateiktas pretenzijas, ypač atsižvelgiant į anuomet VPĮ nustatytą šio termino trumpumą (5 dienos)[369];

- tiekėjas perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą kvestionuotų tik teismo procese, prieš tai atitinkamų aplinkybių ar reikalavimų nenurodydamas ikiteisminėje

---

365 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-150/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/156204.

366 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-324/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/690996; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-426-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1934253.

367 „Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 27 d. sprendimas byloje Santex (C-327/00)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48085&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5422914; „Teisingumo Teismo 2010 m. sausio 28 d. sprendimas byloje Uniplex (UK) (C-406/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=56D74F99818FDFB915C6E0DF5D4EBBBC?text=&docid=75574&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=995446; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-158/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/199125; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-359/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/390505.

368 „Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje Lämmerzahl (C-241/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69840&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5462230; „Teisingumo Teismo 2014 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje Idrodinamica Spurgo Velox ir kt. (C-161/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=151967&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=996169; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-177-916/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1234146.

369 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-35/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/95119.

ginčo stadijoje[370] *(pretenzijoje)*[371];

Veiksmingumo principui neprieštarauja (jį atitinka) toks nacionalinis teisinis reguliavimas ar praktika, kai:

- jungtinės veiklos partneriai, dalyvavę kartu viešojo pirkimo procedūrose, peržiūros procedūrą galėtų inicijuoti (išskyrus reikalavimą dėl žalos) tik visi kartu, o ne individualiai[372]; *kita vertus, nacionaliniame reguliavime galimas ir tiekėjams palankesnis teisinis režimas, pagal kurį būtų leidžiama ir pavieniams jungtinės veiklos partneriams atskirai ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus*[373];

- iš tiekėjo, inicijuojančio peržiūros procedūrą, reikalaujama perkančiosios organizacijos naudai pateikti geros elgsenos garantiją (piniginį užstatą arba atitinkamos sumos banko garantiją), jeigu ši garantija grąžinama pareiškėjui, nesvarbu, koks yra skundo rezultatas[374];

- tiekėjas ginčija perkančiosios organizacijos sprendimą per tam tikrą nacionalinėje teisėje nustatytą terminą[375]*, kuris turi būti protingas, t. y. atitiktų,* inter alia*, teisinio saugumo principą*[376]; *prie pirmiau aptartų situacijų priskirtini atvejai, kai teisėje įtvirtinti*

---

[370] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-506/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/141164; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-158/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/199125; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-408/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/448405; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-160-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1600035.

[371] Žr. CPK 423^2 straipsnio 1 dalį, 423^3 straipsnio 3 dalį.

[372] „Teisingumo Teismo 2005 m. spalio 8 d. sprendimas byloje Espace Trianon ir Sofibail (C-129/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59567&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=997213; „Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 6 d. sprendimas sujungtose bylose Club Hotel Loutraki ir kt. (C-145/08 ir C-149/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81179&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=998613.

[373] „Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 4 d. nutartis byloje Consorzio Elisoccorso San Raffaele (C-492/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69832&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=999285.

[374] „Teisingumo Teismo 2016 m. rugsėjo 15 d. sprendimas sujungtose bylose Star Storage (C-439/14 ir C-488/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=183368&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=999667.

[375] „Teisingumo Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Universale-Bau ir kt. (C470/99)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47592&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5459747; 2019 m. vasario 14 d. nutartis byloje *Cooperativa Animazione Valdocco*, C-54/18.

[376] Kita vertus, Teisingumo Teismo 2010 m. sausio 28 d. sprendimuose byloje *Uniplex (UK)*, C-406/08, ir byloje *Komisija prieš Airiją*, C-456/08, buvo pripažinta, kad nacionalinis reguliavimas, kuriuo ieškinio senaties terminas, *inter alia*, buvo apibrėžiamas taip, kad šis terminas susiejamas su ieškovų pareiga teikti ieškinius greitai, ir dėl to buvo suteikta didelė diskrecija teismams, neatitinka veiksmingumo principo.

ir taikomi perkančiųjų organizacijų sprendimų apskundimo terminai[377] *yra naikinamieji*[378];

- tiekėjui neatnaujinamas pretenzijų padavimo termino skaičiavimas tik dėl to, kad jis, kreipęsis į perkančiąją organizaciją paaiškinimo, šį gauna, jei be šio kreipimosi ir atsakymo į jį tiekėjas realiai disponavo prašoma suteikti informacija[379];

- apie perkančiosios organizacijos sprendimus, a fortiori *sudaryti sutartį, informuojami konkurso dalyviai tam, kad jie, esant reikalui, galėtų inicijuoti peržiūros procedūrą*[380]; *informavimas apie perkančiosios organizacijos sprendimus apima ir jos atsakymą į tiekėjo pateiktą pretenziją*[381]*;*

- tiekėjas, kuris kreipęsis į perkančiąją organizaciją dėl informacijos suteikimo (pavyzdžiui, dėl supažindinimo su kito tiekėjo pasiūlymu ar pirkimo sąlygų paaiškinimo), bet tokios informacijos negavęs, gali inicijuoti peržiūros procedūrą tik dėl tokio atsisakymo, atskirai nekvestionuodamas konkurso rezultatų[382]; *ta pati tvarka galioja ir tais*

---

377 Pažymėtina, kad vėliau Direktyvos 2007/66 2c straipsnyje buvo įtvirtinti minimalūs peržiūros procedūros terminai.

378 „Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 27 d. sprendimas byloje Santex (C-327/00)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48085&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5422914; „Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje Lämmerzahl (C-241/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69840&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5462230; 2019 m. vasario 14 d. nutartis byloje *Cooperativa Animazione Valdocco*, C-54/18.

379 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-450-690/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1363831.

380 „Teisingumo Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje Komisija prieš Austriją (C-212/02)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49310&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5435883; „Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje Komisija prieš Ispaniją (C-444/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71032&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5461521; 2019 m. vasario 14 d. nutartis byloje *Cooperativa Animazione Valdocco*, C-54/18.

381 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-231/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/203688; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-426-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1934253.

382 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-212-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601765; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-384-916/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1791078; „Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje Lämmerzahl (C-241/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69840&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5462230; „Teisingumo Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras (C-927/19)“ CURIA, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=245661&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5421396.

atvejais, kai tiekėjo pasiūlymas atmetamas be jokių motyvų, t. y. galima kvestionuoti sprendimo teisėtumą tik informacijos nepakankamumo pagrindu[383];

- perkančioji organizacija savo iniciatyva, t. y. valingai, ar to net nesiekdama, atnaujinusi praleistą pretenzijos padavimo terminą, dėl to ne atmeta pretenziją ar ją palieka nenagrinėtą, o dėl jos sprendžia iš esmės, t. y. tartum šis procedūrinis terminas nebuvo praleistas[384];

- perkančioji organizacija atsisako nagrinėti turinio prasme pakartotinę tiekėjo pretenziją[385] *ar kitokio pobūdžio kreipimąsi*[386];

- nors ieškinio senaties terminas skaičiuojamas ne tik nuo pretenzijos išnagrinėjimo momento, bet ir tais atvejais, kai įstatymo nustatytu metu ji neišnagrinėjama, pastaroji sąvoka aiškintina siaurai ir neapima tokių situacijų, kai pretenzijos nagrinėjimo procedūra vyksta ilgiau nei įprastai ir apie tai tiekėjas yra informuojamas arba jam sudaromas lūkestis dėl pretenzijos nagrinėjimo procedūros tąsos[387];

- tiekėjui suteikiama teisė ginčyti abstraktaus pobūdžio viešojo pirkimo sąlygas po to, kai pasiūlymai yra pateikti, jei jų turinys paaiškėja šias pritaikius de facto[388];

- teismas, išsprendęs tiekėjo ir perkančiosios organizacijos ginčą ir pastarosios veiksmus pripažinęs neteisėtais, neapsiriboja tik šios veiksmų kvalifikavimu, bet ją įpareigoja, jei tai dar įmanoma (pavyzdžiui, neįvykdyta sutartis), iš naujo atlikti viešojo pirkimo procedūras pagal procesiniame sprendime nustatytas ir įvertintas aplinkybes[389];

---

383 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-397-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1653395.

384 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-35/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/95119.

385 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. rugpjūčio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-466-969/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1091669; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-211-248/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601482.

386 Žr. VPĮ 103 straipsnio 1 dalį.

387 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-371-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1651699.

388 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-436/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/762693; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-309-248/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1048346; „Teisingumo Teismo 2015 m. kovo 12 d. sprendimas byloje eVigilo (C-538/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=162829&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5456598.

389 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-425/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/178703; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

- teismas, įvertinęs ginčo dėl nesupažindinimo su kito tiekėjo pasiūlymu aspektus, nusprendžia tiekėjui ieškovui ne suteikti teisę patikslinti ieškinį, o grąžina šalis į peržiūros procedūrą, kur jos iš naujo apibrėžia ginčo apimtį[390];

- teismas vien tik dėl ekonominių priežasčių neišsaugo[391] *(nepripažįsta niekine ar laikinai nepratęsia kontrahentų tarpusavio teisių ir pareigų) neteisėtai sudarytos viešojo pirkimo sutarties*[392];

- teismas alternatyvią sankciją – baudą už neteisėtą viešojo pirkimo sutarties pakeitimą pagal nacionalinę teisę skiria ne tik perkančiajai organizacijai (kaip tai nustatyta VPĮ), bet ir kitam kontrahentui – tiekėjui[393].

Iš išdėstytos Teisingumo Teismo ir kasacinio teismo praktikos matyti, kad nors teisių gynybos veiksmingumo principas iš esmės skirtas tiekėjų teisėms apsaugoti, jis tam tikrais konkrečiais aspektais apima ir pačių perkančiųjų organizacijų interesų užtikrinimą, pavyzdžiui, ginantis nuo pareikšto ieškinio atitinkamais pagrindais (praleistas naikinamasis procesinis terminas, ieškinys dėl panaikinimo pareikštas ne visų jungtinės veiklos partnerių *in corpore*, neišnagrinėta pakartotinė pretenzija ir pan.) ar skatinant didesnę konkurenciją (išnagrinėta pretenzija, kuri buvo pateikta praleidus VPĮ įtvirtintą terminą).

Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl tiekėjų veiksmingos teisminės gynybos įgyvendinimo iš esmės sutampa dėl pagrindinio šių kaip viešojo pirkimo dalyvių (tiekėjų) teisių įgyvendinimo – neteisėtų perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimo. Vis dėlto jurisprudencijos takoskyra išryškėja dėl tiekėjų teisės į žalos atlyginimą. Iš tiesų tiek kasacinis teismas, tiek Teisingumo Teismas dėl perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės veiksmingumo principą taiko pagal pirmiau nurodytą „draudžiama-leidžiama" modelį, t. y. teisėtumo patikros kriterijų. Taip abu teismai iš esmės tapačiai pasisakė dėl perkančiųjų organizacijų ikisu-

---

390 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-495/2013)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/731610.

391 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-323/2009)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/130205; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-155/2011)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/199126.

392 Žr. Direktyvos 2007/66 2 d straipsnį.

393 „Teisingumo Teismo 2020 m. gegužės 14 d. sprendimas byloje T-Systems Magyarország ir kt. (C-263/19)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=226485&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5464223.

tartinės atsakomybės sąlygų[394] ar pavienio jungtinės veiklos partnerio teisės vienam (savarankiškai, be likusių partnerių) iš perkančiosios organizacijos reikalauti žalos atlyginimo[395].

Vis dėlto pažymėtina, kad šioje srityje kasacinio teismo praktika yra ne tik įvairesnė ir apimanti tokius klausimus kaip perkančiosios organizacijos teisės vykstant žalos atlyginimo procesui priešieškiniu ar naujame procese nuginčyti savo sprendimą dėl paties ieškovo pasiūlymo vertinimo[396] ar santykį tarp žalos atlyginimo ir kitų teisių gynybos priemonių[397]; šioje praktikoje ne tik taikomas teisėtumo vertinimo kriterijus, t. y. ar perkančiosios organizacijos ir (ar) teismų veiksmai ikiteisminėje ginčo stadijoje ar teismo procese suderinami su veiksmingumo principu, bet ir atitinkamos teisės normos aiškinamos ir plėtojamos ginčo šalims „sukuriant“ teises ir pareigas[398].

---

394 „Teisingumo Teismo 2005 m. birželio 9 d. sprendimas byloje Komisija prieš Italiją (C-270/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=58353&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1000862; „Teisingumo Teismo 2008 m. sausio 10 d. sprendimas byloje Komisija prieš Portugaliją (C-70/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69544&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1001339; „Teisingumo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Strabag ir kt., (C-314/09)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=14B062ECA1550218C759CDCE0AAF4D59?text=&docid=83731&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5401221; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-280/2007)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/79290; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

395 „Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 6 d. sprendimas sujungtose bylose Club Hotel Loutraki ir kt. (C-145/08 ir C-149/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81179&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=998613; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-404/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/331130.

396 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901.

397 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

398 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-128-469/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1448684.

3.3. Teisės į žalos atlyginimą derinimas su kitomis teisių gynybos (peržiūros procedūros) priemonėmis

Tiekėjų galimybė pasinaudoti teise į žalos atlyginimą, o perkančiosioms organizacijoms – išvengti šios prievolės vykdymo priklauso ne tik nuo perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimo ir taikymo efektyvumo, bet ir nuo santykio su kitomis teisių gynimo priemonėmis, šių prieinamumo. Kaip jau buvo pažymėta, kai kuriose valstybėse tiekėjų galimybė prisiteisti žalos atlyginimą iš perkančiųjų organizacijų tiesiogiai priklauso nuo jų galimybės pasinaudoti kitomis teisių gynybos priemonėmis. Nors toks teisių gynybos priemonių tarpusavio taikymo ryšys daugelyje šalių yra aiškiai neįtvirtintas ir (ar) netaikomas (pavyzdžiui, be tam tikrų išimčių, nėra nuostolių dydžio ir išankstinio perkančiosios organizacijos sprendimo nuginčijimo koreliacijos ar laikinųjų apsaugos priemonių taikymas nepriklauso nuo tikimybės gauti žalos atlyginimą)[399], bet kokiu atveju nuostolių atlyginimo priteisimas nėra visiškai izoliuotas tiekėjus ir perkančiąsias organizacijas saistantis santykis, o ankstesni jų ginčai neišvengiamai turi reikšmės atlyginant žalą.

3.3.1. Bendroji tiekėjų teisių gynybos priemonių apžvalga

Direktyvos 89/665 (kartu su jos pakeitimais, padarytais Direktyva 2007/66) 2 straipsnio 1 dalyje išvardytos pirmiau nurodytos trys pagrindinės tiekėjų teisių gynybos priemonės (laikinųjų apsaugos priemonių taikymas, neteisėtų perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimas ir žalos atlyginimas). Lietuvos teisiniame reguliavime (VPĮ ir CPK), *inter alia*, įgyvendinant aptartą procedūrinę autonomiją, iš pažiūros įtvirtintas platesnis teisių gynybos priemonių sąrašas, be išvardytų pagrindinių, apimantis ne tik perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimą, bet ir pakeitimą, taip pat pirkimo (preliminariosios ar pagrindinės) sutarties pripažinimą negaliojančia, alternatyvių sankcijų taikymą, pirkimo sutarties nutraukimo dėl esminio pažeidimo pripažinimą nepagrįstu (VPĮ 103 straipsnio 1 dalis).

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal kasacinio teismo praktiką, nors VPĮ to *expressis verbis* neįtvirtinta, kai kuriais atvejais tiekėjai turi teisę reikalauti iš teismo įpareigoti perkančiąją organizaciją atlikti tam tikrus veiksmus (CK 1.138 straipsnio 4 punktas), *a fortiori* įpareigoti atskleisti kito tiekėjo pasiūlymo duomenis[400] arba

[399] Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 189.

[400] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-211-

pakartotinai atlikti viešojo pirkimo procedūras ir jose priimti naujus sprendimus[401]. Kita vertus, pastarojo reikalavimo kilmė yra daugiau jurisprudencinė nei normatyvinė: kasacinio teismo ne kartą pasisakyta, kad, teismo sprendimu pripažinus perkančiųjų organizacijų veiksmų neteisėtumą, jos įpareigotinos (net to konkrečiai nenurodžius teismui) toliau tęsti pirkimo procedūras, jose atlikti pakartotinius veiksmus ir dėl to priimti atitinkamus sprendimus; tokio modelio išimtimi laikytinos situacijos, kai teismas nutraukia pirkimo procedūras arba nelieka pagrindo bei poreikio pakartotinai atlikti procedūrinių veiksmų (pavyzdžiui, sudaryta ir (ar) įvykdyta viešojo pirkimo sutartis dėl viešojo intereso išsaugoma, o teismas paskiria alternatyvią sankciją)[402]. Taigi pakartotinis procedūrų atlikimas iš esmės kvalifikuotinas kaip vienas iš perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų padarinių.

Atrodytų, kad Lietuvoje teisių gynybos priemonių sąrašas yra žymiai platesnis už ES reguliavimą, vis dėlto pirmiau aptarti skirtumai nėra esminiai. Pirma, nors tiekėjai *ex lege* turi teisę reikalauti ne tik panaikinti neteisėtus perkančiųjų organizacijų sprendimus, bet ir juos pakeisti, iš tiesų šios teisės įgyvendinimas tiek ieškovų, tiek teismų beveik nenaudojamas, nepriklausomai nuo to, kad kasacinio teismo praktikoje bandyta pagrįsti tokios priemonės naudojimo tikslingumą ir pavyzdžius[403]. Toks šios teisės *de jure* ir *de facto* skirtingas būvis pagrįstas pernelyg griežta teismų pozicija atskirti teismų ir perkančiųjų organizacijų funkcijas ir kompetencijas, laikant, kad teismai neva jokiais atvejais negali veikti už perkančiąsias organizacijas, *inter alia*, nežinodami jų tikrųjų tolimesnės viešojo pirkimo eigos poreikių[404]. Dėl to teismų praktikoje vyrauja pozicija tik panaikinti neteisėtus perkančiųjų organizacijų tarpinius ar galutinius sprendimus, tačiau, pavyzdžiui, iš esmės vengiama, patenkinus pagrindinį reikalavimą dėl konkurso rezultatų, nustatyti naują laimėtojų eilę.

Antra, dėl reikalavimų, susijusių su sudarytos sutarties ginčijimu (VPĮ 101 straipsnio 1 dalies 3 punktas), pažymėtina, kad pagal nacionalinį reguliavimą, kuriame įtvirtinta ikiteisminė ginčo stadija, taigi, ieškovų pareiga pirmiausia ginčyti procedūrinius perkančiųjų organizacijų sprendimus, sandorių ginčijimas paprastai nekvalifi-

248/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601482.

401 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-406-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1654566.

402 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

403 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-317-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1604926.

404 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-437-690/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1080787.

kuotinas kaip savarankiškas reikalavimas[405]. Poreikis ginčyti viešojo pirkimo sutartį pirmiausia priklauso nuo to, ar pirkimo laimėtojas ir jo organizatorius savanoriškai ar pritaikius laikinąją apsaugos priemonę susilaikė nuo jos sudarymo. Kita vertus, nuoseklioje kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama teismų pareiga atitinkamu atveju spręsti dėl viešojo pirkimo sutarties panaikinimo ir jo padarinių[406]. *Inter alia*, atsižvelgdamas į tai bei į Direktyvoje 2007/66 įtvirtintas negaliojančio sandorio prezumpcijas (Direktyvos 86/665 2 d straipsnis, VPĮ 105 straipsnis), kasacinis teismas konstatavo, kad savarankiškas reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu yra skirtas tik tokioms situacijoms, kai tiekėjams neįmanoma pasinaudoti ikiteismine ginčų stadija (tiesioginių sutarčių, t. y. be atviro konkurso, sudarymas, atidėjimo termino nesuteikimas)[407]. Taigi, aptariamas reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu, viena vertus, yra įtvirtintas ES teisiniame reguliavime, kita vertus, jo taikymo sritis yra gana ribota.

Trečia, nors reikalavimas pripažinti pirkimo sutarties nutraukimą dėl esminio jos pažeidimo nepagrįstu ES peržiūros direktyvose atskirai neįtvirtintas, tačiau ši teisių gynybos priemonė ir nėra klasikinis peržiūros procedūros, kuri iš esmės skirta arba užkardyti, arba kaip įmanoma greičiau atitaisyti viešojo pirkimo metu įvykdytiems pažeidimams[408], instrumentas. Tokios neatskiriamos nuo viešojo pirkimo sutarties vykdymo priemonės atskiras įtvirtinimas VPĮ pagrįstas, viena vertus, jos išskyrimu iš panašaus pobūdžio reikalavimų, įtvirtintų bendrosiose teisės normose (CK), *inter alia*, siekiant įtvirtinti sutrumpintus ieškinio senaties terminus, kita vertus, ši priemonė koreliuoja su Lietuvos nacionaliniu viešųjų pirkimų reguliavimu, pagal kurį už netinkamą viešojo

[405] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-376/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/833552.

[406] Teismas, nustatęs, kad sandoris prieštarauja imperatyviosioms teisės normoms, turi *ex officio* pripažinti sandorį niekiniu ir negaliojančiu ir taikyti atitinkamus teisinius padarinius, neatsižvelgdamas į bylos dalyvių reikalavimus (CK 1.78 straipsnio 5 dalis). Taigi teismas pripažįsta sandorį niekiniu tiek bylos dalyviams pareiškus tokį reikalavimą, tiek jo nepareiškus ir kiekvienu atveju sprendžia dėl niekinio sandorio teisinių padarinių, nes, tik išsprendus dėl negaliojančio sandorio teisinių padarinių, užbaigiamas ginčo sprendimas ir atkuriama teisinė taika. Restitucijos taikymas turi užtikrinti perkančiosios organizacijos ir tiekėjų grąžinimą į prieš pažeidimą buvusią teisinę padėtį, tačiau bendrosios restitucijos taisyklės nustato teismui teisę išimtiniais atvejais keisti restitucijos būdą ir iš viso jos netaikyti, jeigu pagal susiklosčiusią teisinę situaciją niekinio sandorio konstatavimo metu šalių grąžinimas į ankstesnę padėtį prieštarautų viešajam interesui, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principams (CK 6.145, 6.146 straipsniai). Dėl to teismai, sprėsdami dėl niekinio sandorio padarinių, turi tirti sutarties vykdymo eigą, jos vykdymo specifiką, įvykdymo laipsnį, kitas reikšmingas aplinkybes ir parinkti restitucijos būdą arba, esant išskirtinėms aplinkybėms, jos netaikyti (pvz., „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-505/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/141163).

[407] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-415/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/706831.

[408] Pvz., „Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 6 d. sprendimas byloje Orizzonte Salute (C-61/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=169187&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5411363.

pirkimo sutarčių vykdymą tiekėjai tam tikrą laiką ribojami dalyvauti vėlesniuose kituose viešuosiuose pirkimuose (Nepatikimų („juodojo“) tiekėjų sąrašo reglamentavimas, VPĮ 46 straipsnio 4 dalies 6 punktas, 91 straipsnis). Be to, aptariamas teisių gynybos instrumentas dėl jo naudojimo tikslo ir momento iš esmės susijęs ne su ikisutartine perkančiųjų organizacijų (ar tiekėjų) atsakomybe, o kontrahentų sutartine atsakomybe.

Ketvirta, dėl tiekėjų reikalavimo perkančiosioms organizacijoms pagal VPĮ 106 straipsnio nuostatas taikyti alternatyvias sankcijas išsaugojus neteisėtai sudarytą sandorį ar nustačius peržiūros procedūros veiksmingumo pažeidimą pirmiausia pažymėtina abejonė, ar tiekėjui iš tiesų pripažintinas suinteresuotumas[409] iš teismo reikalauti perkančiajai organizacijai taikyti kurią nors alternatyvią sankciją (skirti baudą ar sutrumpinti viešojo pirkimo sutarties terminą). Kaip nurodo VPĮ komentaro autoriai[410], baudos, mokėtinos į valstybės biudžetą, perkančiajai organizacijai skyrimas neturi absoliučiai jokios įtakos tiekėjo teisėms ir (ar) teisiniams interesams. Tuo tarpu dėl alternatyvios sankcijos – pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties trukmės sutrumpinimo – tiekėjas gali turėti teisinį suinteresuotumą, kadangi, pasibaigus sutrumpintai sutarties galiojimo trukmei, perkančioji organizacija gali skelbti naują viešąjį pirkimą dėl atitinkamų prekių, paslaugų ar darbų tolimesnio vykdymo (įsigijimo), kuriame gali dalyvauti ir tiekėjas.

Vis dėlto ir pastaruoju atveju alternatyvi sankcija yra išvestinė priemonė (neteisėtumo padarinys), kurios taikymas priklauso nuo pagrindinio reikalavimo pripažinti perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais[411]. Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į tai, kad, net ir prieš VPĮ nuostatose įgyvendinant Direktyvos 2007/66 2 e straipsnio reguliavimą dėl alternatyvios sankcijos – viešojo pirkimo sutarties termino sutrumpinimo, teismai taikė iš esmės analogišką priemonę, skirtą viešajam interesui užtikrinti[412].

---

409 Dėl tiekėjų teisinio suinteresuotumo plačiau žr. 3.4 skyrių „Ieškovų (tiekėjų) teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą“.

410 Žydrūnė Biliūnaitė ir kt., *Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo komentaras* (Vilnius, 2020), 1101–1102, https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/mp/komentarai/VPI_komentaras.pdf.

411 VPĮ komentaro autorių nuomone, suinteresuotumo sutarties termino sutrumpinimu išimtimi galėtų būti laikomos situacijos, kai yra neabejotinai aišku, kad ginčo pirkimo objektas yra vienetinis ir ateityje dėl jo nebus pakartotinai skelbiamas viešasis pirkimas. Kita vertus, net jei paprastai tiekėjui pripažintinas suinteresuotumas sutrumpinti viešojo pirkimo sutarties terminą, bet kokiu atveju pagrindinis jo ginamas interesas turėtų būti neteisėtų perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimas ir sutarties pripažinimas negaliojančia. Tiekėjas negalėtų išimtinai reikalauti aptartos alternatyvios sankcijos, nes taip, viena vertus, iš dalies ginamas viešasis interesas, o tai patenka į kitų institucijų kompetencijos sritį, antra vertus, kiekvieno tiekėjo pagrindinis tikslas – sudaryti viešojo pirkimo sutartį, dėl šio intereso gynimo ir inicijuotina peržiūros procedūra.

412 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-155/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/199126.

Kita vertus, teismų praktikoje galima rasti paradoksalių pavyzdžių, kai alternatyvios sankcijos, kurios pagal įstatymą priklauso išimtinei teismo diskrecijai, nes tik šis kompetentingas spręsti dėl neteisėtumo padarinių, tampa sudėtine šalių taikaus susitarimo užbaigti ginčą dalimi, t. y. šalys susitaria, kaip turi būti įvertinti neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai[413], arba net sutaria, kad teismo nustatyti pažeidimai apskritai būtų teisiškai neįvertinti VPĮ 106 straipsnio nuostatų prasme[414].

Kasacinio teismo praktikoje konstatuota, kad CK 1.137 straipsnyje įtvirtinta asmens teisė savo nuožiūra laisvai naudotis civilinėmis teisėmis, tarp jų ir teise į teisminę gynybą, nėra absoliuti. CK 1.138 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilines teises įstatymų nustatyta tvarka gina teismas, neviršydamas savo kompetencijos, šiame straipsnyje nurodytais ir kitais įstatymų nustatytais būdais. Toks teisinis reglamentavimas suponuoja bylą nagrinėjančio teismo pareigą įvertinti, ar ieškovo pasirinktas teisių gynybos būdas atitinka įstatyme įtvirtintą reglamentavimą, be kita ko, ar toks būdas gali būti taikomas konkretaus teisių pažeidimo atveju, ar egzistuoja alternatyvūs teisių gynybos būdai, ar įstatyme neįtvirtinta konkretaus teisių gynybos būdo taikymo[415].

Vienas iš klasikinių teisių gynybos priemonių tarpusavio taikymo problematikos aspektų, aktualių ne tik viešųjų pirkimų ginčuose, yra kaip savarankiško reikalavimo pripažinti teisę santykis su kitomis teisių gynybos priemonėmis, *inter alia*, žalos atlyginimu. Pagal kasacinio teismo praktiką ginčuose dėl draudimo, lizingo ir kt. teisinių santykių paprastai konstatuojamas ieškovo teisinis nesuinteresuotumas reikalauti pripažinti atsakovo veiksmus neteisėtais (atsisakymą pripažinti įvykį draudžiamuoju, sutarties nutraukimą ir pan.), siekiant ateityje antrame procese (ar neteismine tvarka) reikalauti jo civilinės atsakomybės ar kitokio pobūdžio piniginės prievolės (pavyzdžiui, išmokėti draudimo išmoką).

Kasacinio teismo šiuo aspektu nuosekliai pažymima, kad teisės kreiptis į teismą, kaip konstitucinės asmens teisių ir laisvių garantijos, įtvirtintos Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje, CPK 5 straipsnio 1 dalyje, turinys – kiekvieno suinteresuoto asmens teisė įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginči-

[413] „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-14-798/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1962957.

[414] „Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugpjūčio 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2-1845-934/2021)“. Susipažinta teismo leidimu *ad hoc*. Nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teismas patvirtino taikos sutartį, kuria ginčo šalys susitarė, kaip bus atlygintos bylinėjimosi išlaidos, nors šią bylą nagrinėjęs ir į pirmąją instanciją grąžinęs kasacinis teismas, *inter alia*, nustatė imperatyviųjų normų dėl atidėjimo termino pažeidimą ir atskirai pirmosios instancijos teismui nurodė, kad šis turi paskirti atitinkamą alternatyvią sankciją.

[415] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-203-469/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1730013.

jama subjektinė *materialioji* teisė arba įstatymų saugomas interesas. Asmenų, kurių materialiosios subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesų gynimas – įstatyme įtvirtintas civilinio proceso tikslas (CPK 2 straipsnio 1 dalis). Įgyvendinus teisę į teisminę gynybą pasiekiamas materialusis teisinis efektas, t. y. modifikuojamos (sukuriamos, panaikinamos, pakeičiamos) suinteresuoto asmens subjektinės teisės ar pareigos. Materialiųjų teisinių padarinių nesukeliantis reikalavimas negali būti savarankiškas bylos nagrinėjimo dalykas, nes jo nagrinėjimas ir patenkinimas nėra teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas[416]. Be to, asmuo, kuris kreipiasi į teismą siekdamas civilinių teisių gynybos, *inter alia*, turi nurodyti, kokių materialiųjų teisinių padarinių jis siekia, t. y. suformuluoti ieškinio dalyką (CPK 135 straipsnio 1 dalies 4 punktas). Dėl to tais atvejais, kai asmuo kreipiasi į teismą su reikalavimu, kurio patenkinimas nesukelia materialiųjų teisinių padarinių, teismas, priklausomai nuo procesinės situacijos, turi arba nustatyti terminą ieškinio trūkumams pašalinti, įpareigodamas asmenį suformuluoti ieškinio dalyką, arba atsisakyti priimti tokį reikalavimą kaip nenagrinėtiną teisme (CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punktas), arba nutraukti civilinę bylą tuo pačiu pagrindu (CPK 293 straipsnio 1 dalies 1 punktas), jeigu ji jau iškelta. Tokie teismo veiksmai negali būti vertinami kaip suinteresuoto asmens teisės į teisminę gynybą pažeidimas, nes, jo reikalavimą teismui priėmus ir išnagrinėjus, teisė į teisminę gynybą nebūtų įgyvendinta[417].

Viešųjų pirkimų bylose dėl ieškinių pripažinti ieškovui teisę kasacinis teismas laikosi iš esmės panašios pozicijos riboti tokių reikalavimų nagrinėjimą iš esmės[418]. Vis

---

416 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-453/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/728522.

417 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-74-611/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1997113.

418 Kasacinis teismas, pavyzdžiui, konstatavo, kad reikalavimas pripažinti tiekėjo teisę perkančiajai organizacijai siūlyti pirkimo objektui lygiavertes prekes yra perteklinis. Pažymėtina, kad tokia teisė aiškiai įtvirtinta VPĮ, todėl teismas, neturėdamas galimybės priimti sprendimo, kuris ją paneigtų, pirmiau nurodyto reikalavimo negali nagrinėti iš esmės. Perkančiosios organizacijos, atmesdamos tiekėjų pasiūlymus dėl neatitikties pirkimo sąlygoms, tokios teisės *de jure* nepaneigia, o tik vertina, kad atitinkamo dalyvio pasiūlymas negali būti vertinamas kaip lygiavertis iškeltiems reikalavimams. Toks perkančiosios organizacijos sprendimas skųstinas VPĮ nustatyta tvarka („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-584-378/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1154291). Analogiškai kaip perteklinis pripažintas ir tiekėjo reikalavimas įpareigoti perkančiąją organizaciją pripažinti, kad viešojo pirkimo laimėtoju pripažinto ūkio subjekto pasiūlymas neatitinka tam tikrų viešojo pirkimo sąlygų, ir atmesti jo pasiūlymą. Teismui ginčijamą perkančiosios organizacijos sprendimą išrinkti konkurso laimėtoją pripažinus neteisėtu, praranda prasmę papildomas atsakovės įpareigojimas pripažinti, kad laimėtojo pasiūlymas neatitinka iškeltų reikalavimų, ir jį atmesti, juolab kad tokio reikalavimo tenkinimas nederėtų su šalių grąžinimo į prieš pažeidimą buvusią padėtį doktrina („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-140-916/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio

dėlto dėl šių ginčų specifikos, *inter alia*, dėl teisių gynybos veiksmingumo principo taikymo pažymėtina, kad teismai daugiau linkę ne taikyti pačius griežčiausius netinkamo procesinio elgesio padarinius, o labiau perkvalifikuoti ieškovų reikalavimus, juos priartindami prie įtvirtintų VPĮ. Kasacinis teismas yra ne kartą pasisakęs tuo aspektu, kad galimos šalių ginčo kvalifikavimo situacijos, kai nors jų nesutarimas formaliai kyla ir nagrinėjamas dėl vieno aspekto, tačiau pagal teikiamus argumentus ir procesinį elgesį iš tiesų šalys ginčijasi dėl kito aspekto[419]. Dėl to teismas reikalavimą dėl pasiūlymų vertinimo iš esmės gali perkvalifikuoti į ginčą dėl pirkimo sąlygų teisėtumo arba *vice versa*[420].

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad VPĮ įtvirtinta privaloma ikiteisminė ginčo nagrinėjimo procedūra – pretenzijos teikimas pirkėjui, jos nagrinėjimas, atsakymas tiekėjui ir (ar) papildomų procedūrinių veiksmų atlikimas – ir šios ikiteisminės stadijos glaudus ryšys su teismo procesu (ieškinio pagrindų ir reikalavimų sutaptis su pretenzija, taip pat atsakymo į pretenziją argumentų sutaptis su atsiliepimu į ieškinį). Atsižvelgiant į tai, ieškinių tik dėl perkančiųjų organizacijų veiksmų pripažinimo neteisėtais praktika objektyviai negalėjo paplisti dėl to, kad tokio pobūdžio reikalavimus perkančiosios organizacijos, kurios paprastai kartu yra ir viešojo administravimo subjektai, iš pradžių sprendžia praktinio viešųjų pirkimų procedūrų tolesnio atlikimo aspektu, t. y. ar skundžiamas perkančiosios organizacijos sprendimas ar veiksmas, atsižvelgiant į reiškiamus ūkio subjekto prieštaravimus, gali toliau galioti, ar turi būti panaikintas ir (ar) pakeistas. Kreipdamiesi į perkančiąją organizaciją tik dėl veiksmų pripažinimo neteisėtais, tiekėjai turėtų pasiekti iš esmės tapačių padarinių, kaip ir tuo atveju, jei jie būtų tiesiogiai kvestionavę (prašę panaikinti) neteisėtus sprendimus: jų pretenzija arba atmetama, arba tenkinama ir priimami papildomi procedūriniai sprendimai.

Viešųjų pirkimų ginčuose, priešingai nei daugelyje įprastinių bylų, reikalavimas dėl pripažinimo (pavyzdžiui, pripažinti perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais) yra didesnio savarankiškumo laipsnio, nes toks reikalavimo patenkinimas gali sukelti išvestinių padarinių[421]. Pažymėtina, kad, be kita ko, atsižvelgiant į tai, jog tiekėjų

3 d., https://www.infolex.lt/tp/1859024).

[419] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-319-969/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1640774.

[420] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-330-248/2020), Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1951709.

[421] Pavyzdžiui, kasacinis teismas, pasisakydamas dėl įvykio pripažinimo draudžiamuoju (ne)galėjimo būti savarankišku civilinės bylos nagrinėjimo dalyku, išaiškino, kad pripažinimas, jog įvykis yra draudžiamasis, būtinas siekiant gauti draudimo išmoką, tačiau toks pripažinimas nesukurtų skolininko civilinės atsakomybės prievolės ir kreditorių atitinkamų reikalavimo teisių, nes įvykio pripažinimas draudžiamuoju yra tik

ir perkančiųjų organizacijų nesutarimams spręsti taikytinos imperatyviosios teisės normos, viešųjų pirkimų teisinių santykių reguliavimas suponuoja teismų aktyvų vaidmenį, *inter alia*, pareigą papildomai *ex officio* įvertinti byloje nustatytus VPĮ pažeidimus[422]. Šiuo aspektu, be pirmiau nurodytos teismų pareigos *ex officio* spręsti dėl neteisėtai sudarytos viešojo pirkimo sutarties (sutarties panaikinimo, galimo restitucijos taikymo ar sandorio išsaugojimo ir alternatyvių sankcijų skyrimo) ar neteisėtų pirkimo procedūrų, jei sutartis dar nesudaryta ar neįvykdyta (įpareigojimo pakartoti viešojo pirkimo procedūras), padarinių, išskirtina kasacinio teismo praktika, pagal kurią, kai teismas dėl pareikšto reikalavimo (ar *ex officio*) atitinkamą viešojo pirkimo sąlygą bet kokiu VPĮ normų ar kitų teisės nuostatų (pvz., Konkurencijos įstatymo) pagrindu pripažįsta neteisėta, tik ieškinio patenkinimas – nepakankamas sprendžiant dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų padarinių. Tokiu atveju teismas privalo *ex officio* tokį pirkimą nutraukti nepriklausomai nuo pareikšto reikalavimo. Taigi, toks teismo sprendimas būtų šalių grąžinimo į pirminę prieš pažeidimą buvusią padėtį išimtis[423].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad bendrojoje teismų praktikoje ieškovų ribojimas teikti teisės (faktų) pripažinimo ieškinius (CK 1.138 straipsnio 1 punktas), jei šie nesukelia tiesioginių padarinių ieškovui procesinės sėkmės atveju, *inter alia*, pagrįstas tam tikro pobūdžio „procesinio gudravimo“ užkardymu, kai tokiu proceso išskaidymu valingai ar netiesiogiai bandoma ne tik supaprastinti bylinėjimąsi, bet ir apeiti teisinį reguliavimą dėl reikalavimų apmokestinimo, t. y. iš esmės turtinis reikalavimas priteisti piniginę prievolę (skolą, draudimo išmoką ir pan.) reiškiamas kaip neturtinis tik dėl prievolės dalies, susijusios su teisės ar faktų pripažinimu į tokią prievolę (reikalavimas

---

viena iš sąlygų, kuriai esant įrodytai draudikui atsiranda pareiga mokėti draudimo išmoką (net ir pripažinus įvykį draudžiamuoju, esant tokiam draudėjo pareigų pažeidimui, kuris nurodytas kaip pagrindas mažinti draudimo išmoką ar jos apskritai nemokėti, draudikas neturėtų prievolės (būtų atleistas nuo prievolės) mokėti draudimo išmoką ar jos dalį). Dėl to reikalavimo pripažinti įvykį draudžiamuoju patenkinimas reikštų prejudicinio fakto kitai civilinei bylai dėl draudimo išmokos priteisimo nustatymą, tai – civiliniai procesiniai, bet ne materialieji padariniai („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-297-403/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1769603).

422 Iš Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimo byloje *MedEval*, C-166/14, taip pat matyti, kad Austrijos viešųjų pirkimų teisiniame reguliavime buvo nustatyta, jog, priėmus sprendimą sudaryti sutartį be konkurso, ieškovas gali pateikti ieškinį tik dėl neteisėtumo pripažinimo, ir jį pripažinusi peržiūros institucija privalėtų tokią sutartį panaikinti („Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval (C-166/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002046).

423 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-249/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/205342.

pripažinti įvykį draudžiamuoju, sutarties nutraukimą neteisėtu ir pan.)[424]. Viešųjų pirkimų bylose, kai kvestionuojami perkančiosios organizacijos viešojo pirkimo metu priimti sprendimai, tokių problemų iš esmės nekyla, nes visi tokie reikalavimai pirmiausia laikytini neturtiniais[425], be to, jie atskirai apmokestinami pagal specialiąsias tokių ginčų nuostatas, kuriose įtvirtintas padidintas žyminis mokestis.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad galimybė reikšti ieškinius dėl teisės (faktų) pripažinimo negalėtų (neturėtų) būti grindžiama VPĮ 101 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintu reikalavimu pakeisti perkančiosios organizacijos sprendimą, nes pastarasis reikalavimas turėtų reikšti ne perkančiosios sprendimo motyvų (pagrindų) keitimą, o kokybiškai naujo sprendimo sukūrimą (pavyzdžiui, reikalavimas nustatyti naują pasiūlymų eilę). Vis dėlto tam tikrais atvejais, ypač kiek tai susiję su skųstinu pirkimo organizatoriaus sprendimu nutraukti pirkimo procedūras, ieškovo reikalavimas panaikinti perkančiosios organizacijos sprendimą dėl procedūrų pabaigos, jei toks ir būtų reiškiamas, gali būti objektyviai netenkintas, nepriklausomai nuo to, kad teismas nustatytų neteisėtus jos veiksmus, pavyzdžiui, kai prarastas poreikis pirkimo objektui ar prarastos finansinės galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutartį[426]. Tokiu atveju tiekėjas galėtų patekti į ydingą uždarą ratą, kai, laimėjęs peržiūrą dėl neteisėto sprendimo atmesti jo pasiūlymą, grįžtų su perkančiąja organizacija į pirkimo procedūras, o šios būtų teisėtai nutraukiamos[427].

Dėl to bei siekiant užtikrinti tiekėjų teisės į žalos atlyginimą veiksmingumą iš principo gali būti leidžiami ieškovo reikalavimai pripažinti neteisėtu perkančiosios organizacijos neveikimą[428], ypač atsižvelgiant į tai, kad pagal toliau nurodomą kasacinio

---

424 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-297-403/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1769603.

425 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-436/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/292953; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-376/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/833552.

426 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-437-916/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1549485.

427 „Šiaulių apygardos teismo 2021 m. balandžio 14 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. e2-247-368/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 2 d., https://www.infolex.lt/tp/2000500.

428 Šiuo aspektu išskirtinas perkančiojo subjekto ir tiekėjo ginčas dėl pirkimo procedūrų nutraukimo pagrindo ir motyvų pakeitimo. Nors abu teismai konstatavo neteisėtus pirkimo organizatoriaus veiksmus, tačiau pirmosios instancijos teismas, tenkindamas ieškovo ieškinį, atsakovo veiksmus pripažino neteisėtais ir ginčijamą sprendimą panaikino, o Lietuvos apeliacinis teismas, pakeisdamas pirmosios instancijos teismo sprendimo rezoliucinę dalį, ieškinį patenkino iš dalies ir atsakovo neveikimą pripažino neteisėtu. Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, kad nors ieškovė ikiteisminio ginčo stadijoje ir teismo procese ir ginčijo sprendimo nutraukti pirkimo procedūras motyvus, tačiau ji pateikė argumentus dėl neteisėto perkančiojo subjekto

teismo praktiką tiekėjai įpareigojami iš pradžių nuginčyti neteisėtus perkančiųjų organizacijų veiksmus, o tai atlikę, gali reikalauti žalos atlyginimo. Siekdamas užkardyti priežastinio ryšio nutraukimo situacijas, kai perkančioji organizacija priima neteisėtus sprendimus, o vėliau naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu nutraukia pirkimo procedūras, kasacinis teismas ne tik žymiai griežčiau (siauriau) nei Teisingumo Teismas pripažįsta pirkėjų teisę (diskreciją) nutraukti pirkimus[429], bet ir vertina, kad dėl pirkimo procedūros nutraukimo *per se* neišnyksta priežastinis neteisėtų veiksmų ir jais sukeltos žalos ryšys[430].

Atsižvelgiant į apžvelgtą VPĮ įtvirtintą peržiūros procedūros priemonių reguliavimą ir jo aiškinimą bei taikymą teismų praktikoje, darytina išvada, kad, kaip ir ES reguliavime, Lietuvoje pagrindinėmis ir dažniausiai naudojamomis[431] tiekėjų teisių gynybos priemonėmis, taikytinomis ginčijant neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus *viešojo pirkimo procedūrų metu*, laikytinas procedūrinių pirkimo organizatoriaus sprendimų panaikinimas ir žalos atlyginimas.

3.3.2. Perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo santykis

Iš Teisingumo Teismo praktikos, kurioje peržiūros procedūros instrumentai, įtvirtinti ES direktyvose, paprastai išvardijami eilės tvarka, darytina išvada, kad šie

neveikimo. Teismas pažymėjo, kad nors ieškovui nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas kvestionuoti pirkimo procedūrų nutraukimą, nes pirkimo sutartis dėl susiklosčiusių aplinkybių bet kokiu atveju nebūtų sudaryta, tačiau nagrinėjamu atveju kyla poreikis perkvalifikuoti ieškovo reikalavimą, *inter alia*, laikant, jog peržiūra inicijuota dėl neveikimo, t. y. ieškinio pagrindą nagrinėti kaip reikalavimą („Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-545-790/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1978082).

429 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-437-916/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1549485.

430 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

431 Šiuo aspektu pažymėtina, kad iš tiesų pagal naudojimo dažnumą ir taikymo momentą prie tokių peržiūros procedūros priemonių neabejotinai priskirtinos ir laikinosios apsaugos priemonės. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad šis instrumentas nėra savarankiškas ta prasme, kad jo taikymu siekiama sustiprinti kitų priemonių taikymą arba užkirsti kelią žalai, todėl šis procesinis instrumentas laikytinas „aptarnaujančiuoju“. Atsižvelgiant į tai, laikinųjų apsaugos priemonių ir kitų teisių gynybos priemonių tarpusavio santykis nėra tapatus ir šiame skyriuje nebus apžvelgtas plačiai. Kita vertus, toliau kalbant apie sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo instrumentų santykį, bus išdėstyti kasacinio teismo nurodymai teismams dėl laikinųjų apsaugos priemonių ir alternatyvių priemonių taikymo ir jo reikšmės. Vis dėlto šie nurodymai yra daugiau ne dėl aptariamų peržiūros procedūros instrumentų santykio, nes jie adresuoti teismams, o ne ieškovams, kurie bet kokiu atveju turi teisę pasirinkti, pavyzdžiui, ar reikalauti taikyti laikinąsias apsaugos priemones.

laikytini iš esmės lygiaverčiais, tiekėjai, galėdami pasinaudoti visomis teisių gynybos priemonėmis, nėra ribojami kurios nors atžvilgiu[432]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Direktyvoje 89/665 (kartu su jos pakeitimu Direktyva 2007/66) įtvirtintos dvi perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo reikalavimų kolizinio naudojimo situacijos: pirma, 2 straipsnio 6 dalyje nurodyta, jog valstybės narės gali nustatyti, kad jei reikalaujama atlyginti žalą remiantis tuo, kad sprendimas buvo priimtas neteisėtai, tai tokį ginčijamą sprendimą pirmiausia turi panaikinti reikiamus įgaliojimus turinti institucija (VPĮ tokia norma *expressis verbis* niekada nebuvo įtvirtinta); antra, 2 straipsnio 7 dalyje nurodyta, kad, išskyrus tuos atvejus, kai sprendimas turi būti panaikintas iki žalos atlyginimo priteisimo, valstybė narė gali numatyti, kad, sudarius sutartį nepažeidus reikalavimų dėl atidėjimo termino, už peržiūros procedūras atsakingos institucijos turi įgaliojimus tik priteisti žalos atlyginimą bet kuriam asmeniui, nukentėjusiam dėl pažeidimo (VPĮ 107 straipsnio 1 dalis).

Kaip nurodyta pirmiau, pastaroji taisyklė, įtvirtinta VPĮ 107 straipsnio 1 dalyje, dėl papildomų jos taikymo sąlygų yra *disposition morte* (negyva norma)[433]. Kalbant apie VPĮ 107 straipsnio 1 dalies taikymą papildomai atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismas, aiškindamas Direktyvos 89/665 2 straipsnio 7 dalies nuostatas, yra pažymėjęs, jog šią ribojančią nuostatą tiekėjų nenaudai galima taikyti ne tik tada, kai sudaryta viešojo pirkimo sutartis, bet ir kai pati peržiūros procedūra inicijuota po šio sandorio sudarymo[434]. Pažymėtina, kad Lietuvoje, be tam tikrų retų atvejų, iš esmės visuomet yra galima pasinaudoti peržiūros procedūra perkančiajai organizacijai pateikiant pretenziją dar prieš sutarties sudarymą, juolab kad pagal VPĮ 103 straipsnio 1 dalį perkančiosios organizacijos ir privalo nagrinėti tik tas pretenzijas, kurios joms pateiktos iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo.

Teisingumo Teismo praktikoje perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo santykis (Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalis) pagrįstas labiau ne tiekėjo pasirinkimo reikšti atitinkamus reikalavimus ar teismo veiksmų juos tenkinant ribojimu taikant šias teisių gynybos priemones (jei valstybės narės pasinaudoja pirmiau nurodytomis kolizinėmis taisyklėmis, tokie jų veiksmai kaip leidžiami

---

[432] „Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval (C-166/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002046.

[433] Žr. plačiau: Soloveičikas, Šimanskis, *supra note*, 38-1: 110–111.

[434] „Teisingumo Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje EVN ir Wienstrom (C-448/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48779&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002764.

pagal direktyvas laikytini teisėtais), o šių savarankiškų teisės gynybos instrumentų įgyvendinimo sąlygų apibrėžtimi, jų nevienodo taikymo pagrindimu.

Šiame kontekste atskirai išskirtinas generalinės advokatės Juliane Kokott indėlis į šių teisės gynybos priemonių konceptualų įvertinimą[435], kurio didesnę dalį vėliau perėmė ir Teisingumo Teismas. Savo išvadose, teiktose bylose *pressetext Nachrichtenagentur GmbH*[436], *Uniplex*[437] ir *MedEval*[438], J. Kokott pažymėjo, kad ES įstatymų leidėjas peržiūros procedūrų normomis atskirai sureguliavo perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimą ir žalos atlyginimą, šios priemonės nėra lygiavertės, todėl joms ir neturi būti taikomas analogiškas teisinis režimas, *inter alia*, vienodas veiksmingos teisinės apsaugos lygis. Šios generalinės advokatės vertinimu, sprendimų, įskaitant ir dėl viešojo pirkimo sutarties (pavyzdžiui, dėl tiesioginių sutarčių sudarymo, kai laiko atžvilgiu sutampa sprendimas sudaryti sutartį ir pats jos sudarymas), panaikinimas priskirtinas pirminei tiekėjų apsaugai, o žalos atlyginimas ar jo prielaidų sukūrimas (pavyzdžiui, neteisėtumo konstatavimo, kai pati viešojo pirkimo sutartis neginčijama) kvalifikuotinas kaip antrinė jų apsauga.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į Europos Sąjungos Teisingumo Teismo abejų rūmų, ypač Bendrojo Teismo, jurisprudenciją dėl deliktinės ES institucijų atsakomybės, *inter alia*, viešųjų pirkimų srityje. Pagal šių teismų jurisprudenciją ieškinys dėl žalos atlyginimo pagal SESV 268 straipsnį ir SESV 340 straipsnio antrą pastraipą buvo įtvirtintas kaip autonominė teisių gynimo priemonė, iš esmės reiškianti ieškovo pasirinkimą reikšti išimtinai tik tokį reikalavimą, atskirai nereiškiant ieškinio dėl perkančiosios organizacijos sprendimo, dėl kurio kilo žala, panaikinimo. Tokiam auto-

---

435 Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad generalinės advokatės įžvalgos nėra perdėm novatoriškos, nes tiek doktrinoje, tiek ir Europos Komisijos direktyvos 2007/66 parengiamuosiuose dokumentuose buvo pažymimas žalos atlyginimo ir kitų teisių gynybos priemonių taikymo veiksmingumo skirtumas, jų kvalifikavimas kaip ikisutartinių ir posutartinių gynybos instrumentų ir pan. Vis dėlto būtent generalinė advokatė J. Kokott nuosekliai ir išsamiai apibrėžė įvairių teisių gynybos priemonių santykį teisinio reguliavimo kontekste, be to, dėl institucinės sąrangos būtent jos įžvalgos galimai padarė didžiausią įtaką Teisingumo Teismo jurisprudencijai.

436 „Generalinės advokatės Juliane Kokkot 2008 m. kovo 13 d. išvada Teisingumo Teismo byloje pressetext Nachrichtenagentur (C-454/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=70504&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6035503.

437 „Generalinės advokatės Juliane Kokkot 2009 m. spalio 29 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Uniplex (UK) (C-406/08) CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72564&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6035685.

438 „Generalinės advokatės Juliane Kokkot 2015 m. gegužės 21 d. išvada Teisingumo Teismo byloje MedEval (C-166/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=164347&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6036473.

nomiškumo principo taikymui (ieškovo pasirinkimui) nustatyta vienintelė išimtis, kai ieškiniu dėl žalos atlyginimo ieškovas iš esmės siekia ne panašių (pavyzdžiui, ieškinyje dėl žalos atlyginimo reikalaujama atlyginti suma yra identiška sumai, kurią ieškovė būtų galėjusi gauti, jeigu toks aktas nebūtų buvęs priimtas), o tų pačių padarinių kaip ieškiniu dėl sprendimo panaikinimo ir tokiu būdu siekia užmaskuoti savo tikrąją valią, t. y. piktnaudžiauja procesu, juolab kad ieškiniams dėl sprendimo panaikinimo taikomi griežtesni priimtinumo reikalavimai.

Vis dėlto, atsižvelgiant į ginčų dėl Sąjungos viešųjų pirkimų specifinį pobūdį, nei ieškinio dėl žalos atlyginimo dalykas, nei jo teisinis ir ekonominis poveikis nėra tokie patys kaip ieškinio dėl šio sprendimo panaikinimo, todėl sprendimas, išnagrinėjus tokį ieškinį, negali panaikinti šio sprendimo pasekmių; ieškiniu dėl panaikinimo siekiama sankcionuoti už teisiškai privalomo akto neteisėtumą, ieškinio dėl žalos atlyginimo dalykas – prašymas atlyginti žalą, atsiradusią dėl Sąjungos institucijai ar organui priskirtino neteisėto akto ar veiksmų; teismo sprendimas, kuriuo patenkinamas ieškinys dėl perkančiosios organizacijos sprendimo panaikinimo, turi *ex tunc* poveikį, o teismo sprendimas dėl atsakomybės – *ex nunc* poveikį ir iš principo negali atgaline data panaikinti šio akto teisinio pagrindo[439].

Nepriklausomai nuo ieškinių dėl žalos atlyginimo autonomiškumo, iš Bendrojo Teismo jurisprudencijos matyti, kad *de facto* dominuoja ieškiniai dėl perkančiosios organizacijos sprendimų dėl tiekėjų pašalinimo ar jų pasiūlymų vertinimo panaikinimo, o žalos atlyginimo ieškiniai (reikalavimai) keliami tuo pačiu metu arba po pirmojo proceso dėl sprendimų panaikinimo. Doktrinoje, be kita ko, pažymima, kad ieškiniai dėl ES institucijų kaip perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės tapo ne savarankiško, o papildomo pobūdžio. Be to, pats Bendrasis Teismas dėl savo perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimo praktikos dėl kai kurių pažeidimų, susijusių su nepakankamu pasiūlymų vertinimo motyvavimu, iš esmės orientuoja ieškovus pasirinkti tokią teisių gynybos strategiją, kai iš pradžių (pirmame procese) reikštinas savarankiškas ieškinys dėl panaikinimo, o tik vėliau – dėl žalos atlyginimo[440] (žr. plačiau 4.4.2 skyrių).

Pirmiau nurodytas pirminės ir antrinės ieškovų teisinės apsaugos lygių skirtu-

---

[439] „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m.birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

[440] Kalėda, *supra note*, 9: 198.

mas pagrįstas tam tikrų vertybių (prioritetų) nustatymo ir tarpusavio derinimo sistema bei padariniais ginant skirtingus subjektų interesus. Kai susiduriama su pirmine apsauga, ieškovų teisminės gynybos veiksmingumas turi būti derinamas su perkančiosios organizacijos ir pirkimo laimėtojo pripažinto ūkio subjekto interesais, peržiūros procedūros operatyvumu ir viešojo pirkimo sutarties, jei tokia sudaryta, šalių teisinio saugumo užtikrinimu[441]. Šis vertybių santykis išplaukia ir iš Direktyvos 2007/66 25 ir 27 konstatuojamųjų dalių. Jei siekiama tik antrinės apsaugos, ieškovo teisių ir interesų apsaugos svarba išauga, atsižvelgiant į tai, kad siekiama ne panaikinti viešojo pirkimo sutartį, o tik prisiteisti žalos atlyginimą, todėl toks teisių gynybos būdas *de jure*[442] apima ne trijų, o dviejų subjektų interesus, tokiu atveju ieškinio patenkinimas nesuponuotų pačių sunkiausių padarinių.

Atsižvelgiant į tai, pateisinama, kad gali ir net turi egzistuoti skirtumai tarp pirminės ir antrinės tiekėjų apsaugos ieškinio senaties termino trukmės ir pobūdžio (reguliavimo dėl terminų naikinamojo efekto nustatymo)[443]. Dėl to, nepriklausomai nuo to, kad atitinkamoje valstybėje prieš kreipiantis dėl žalos atlyginimo reikia nuginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, tokiam reikalavimui negali būti taikomi sutrumpinti ieškinio senaties terminai kaip tiesioginių sutarčių ginčijimo (panaikinimo) ieškinių atveju[444], be to, ieškinio senaties terminai negali būti pradėti skaičiuoti nuo sutarties sudarymo, neatsižvelgiant į tikrąjį savo interesų pažeidimo sužinojimo momentą, nors tokia tvarka leistina sutarties ginčijimo atveju[445].

Nors Teisingumo Teismas savo sprendimuose ir nevartoja pirminės ir antrinės

---

441 Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 190.

442 *De facto* ir antrinės apsaugos atveju viešojo pirkimo sutarties šalis – konkurso laimėtojas gali patirti tam tikrų ekonominių suvaržymų, pavyzdžiui, pasiekti taikų susitarimą su perkančiąja organizacija atlyginti dalį žalos, jei ji atliko neteisėtus veiksmus vertindama būtent jo pasiūlymą. Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į viešai nuskambėjusią panašaus pobūdžio situaciją (kuri kvalifikuotina kaip pirminės apsaugos atvejis), kai Lietuvos tiekėjas, laimėjęs Liepkalnio sankryžos pirkimą, bet vėliau pripažintas melavusiu dėl savo kvalifikacijos atitikties, deklaravo galimybę prisidėti prie perkančiajai organizacijai (Vilniaus miesto savivaldybei) priteistos alternatyvios sankcijos – baudos atlyginimo („2020-11-12 LNK žinios“, https://lnk.lt/zinios/112707).

443 „Teisingumo Teismo 2014 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje Idrodinamica Spurgo Velox ir kt. (C-161/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=151967&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=996169.

444 Teisingumo Teismo vertinimu sprendime byloje *MedEval* (C-166/14), 6 mėnesių ieškinio senaties terminas yra pagrįstas ginčyti tiesiogiai sudarytos viešojo pirkimo sutarties teisėtumą, bet ne reikalauti žalos atlyginimo.

445 „Generalinės advokatės Juliane Kokkot 2008 m. kovo 13 d. išvada Teisingumo Teismo byloje pressetext Nachrichtenagentur (C-454/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=70504&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6035503.

teisių apsaugos terminų, vis dėlto iš esmės pritardamas generalinei advokatei šiuo aspektu pažymi būtent viešojo pirkimo sutarties šalių teisinio saugumo svarbą, nurodo, kad peržiūros direktyvoje konkretūs peržiūros terminai ES lygmeniu nustatyti tik dėl negaliojančio sandorio prezumpcijų (VPĮ 105 straipsnio 1 dalies 1–3 punktai), todėl pagrįsta ginčijant viešojo pirkimo sutartį ieškinio senaties terminų skaičiavimo pradžią susieti su jos sudarymu, o ne ieškovo sužinojimu apie tai. Vis dėlto tokio vertinimo jis netaiko ieškiniams dėl žalos atlyginimo, kurie reguliuojami išimtinai pagal nacionalinę teisę. Vien tik Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalyje įtvirtinto mechanizmo, pagal kurį pirmiausia reikia panaikinti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, nustatymas nacionalinėje teisėje *per se* nesuponuoja vertinimo, kad ieškinio senaties terminai gali būti skaičiuojami ne nuo pažeidimo paaiškėjimo momento[446].

Neginčytina, kad Teisingumo Teismo išvada sprendime byloje *MedEval*, jog ES teisei prieštarauja tokia tvarka, pagal kurią tam, kad būtų galima pareikšti ieškinį dėl žalos, patirtos dėl teisės normos viešųjų pirkimų srityje pažeidimo, atlyginimo, reikia, kad prieš tai būtų konstatuotas atitinkamos sutarties sudarymo procedūros neteisėtumas dėl to, jog iš anksto nebuvo paskelbta apie pirkimą, kai šiam prašymui dėl neteisėtumo konstatavimo taikomas šešių mėnesių naikinamasis terminas, pradedamas skaičiuoti nuo kitos dienos po to, kai buvo nuspręsta sudaryti nagrinėjamą viešojo pirkimo sutartį, nepaisant to, ar prašymą pateikęs asmuo galėjo žinoti, kad šis perkančiosios organizacijos sprendimas neteisėtas, suponuoja peržiūros procedūros veiksmingumą, tačiau kartu sukuria teisių gynybos priemonių tarpusavio taikymo problemų.

Pirma, jei bet kokiu atveju perkančiosios organizacijos sprendimo sudaryti sutartį neteisėtumas (kaip tai buvo įtvirtinta Austrijos pozityviojoje teisėje) įpareigoja peržiūros instituciją panaikinti tokią sutartį, o tiekėjai, teikdami ieškinį dėl tokio sprendimo, neprivalo iš anksto deklaruoti savo interesų gynybos tikslų, t. y. ar jie siekia tik sprendimo panaikinimo ar ir žalos atlyginimo, tokia tvarka sudaro prielaidas pažeisti peržiūros procedūrų operatyvumą (ieškovai visuomet procese galės nurodyti, kad ateityje galbūt sieks žalos atlyginimo, todėl negalėjimas taikyti naikinamųjų terminų suponuoja jų fiktyvų egzistavimą); antra, dėl to kyla klausimas, ar, praėjus tam tikram laikui, neturėtų būti ribojami peržiūros institucijų įgaliojimai panaikinti sutartis; trečia, ar teisės normose įtvirtintas teisių gynybos priemonių naudojimo prioritetiškumas su-

---

[446] „Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval (C-166/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002046.

derinamas su peržiūros procedūros terminų naikinamuoju pobūdžiu. Darytina išvada, kad teisių gynybos priemonių teisinis režimas, kai kartu nustatytas: a) prioritetas reikšti perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo reikalavimą žalos atlyginimo atžvilgiu; b) ieškinio dėl panaikinimo senaties termino, skaičiuojamo ne nuo sužinojimo, o juridinio fakto pradžios, naikinamasis pobūdis; c) peržiūros institucijų įgaliojimai naikinti neteisėtai sudarytas viešojo pirkimo sutartis, yra neefektyvus.

Lietuvoje panašaus pobūdžio problemų nekyla pirmiausia dėl ieškinio senaties terminų sampratos ir skaičiavimo tvarkos. VPĮ 102 straipsnio 3 dalyje[447] įtvirtintas 6 mėnesių ieškinio senaties terminas, skaičiuojamas nuo neteisėtos sutarties sudarymo (tiesiogiai ar pažeidžiant peržiūros procedūros veiksmingumo reikalavimą) momento, atrodytų, nukrypsta nuo CK 1.127 straipsnyje įtvirtinto reguliavimo, pagal kurį šių terminų pradžia siejama su sužinojimo momentu. Kita vertus, aptariamoje normoje, priešingai nei Direktyvos 2007/66, ieškinio senaties terminas neapibrėžtas kaip naikinamasis. Atsižvelgiant į tai, tiek reikalavimo panaikinimo perkančiosios organizacijos sprendimus žalos atlyginimo atžvilgiu prioritetiškumas, tiek galimi peržiūros institucijos įgaliojimai sprendžiant dėl perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės neturėtų lemti neveiksmingos tiekėjų teisių gynybos.

Kita vertus, Lietuvoje reikalavimas atlyginti žalą dėl neteisėtai sudarytos sutarties (VPĮ 105 straipsnio 1 dalies 1–3 punktai, Direktyvos 2007/66 2 d straipsnis) sudaro palyginti nedidelę dalį ieškinių, nes peržiūros procedūra paprastai inicijuojama dėl viešai paskelbtų pirkimo sąlygų pripažinimo neteisėtomis ar atliktų pirkimo procedūrų teisėtumo (neteisėto ieškovo nepripažinimo laimėtoju jį pašalinus iš konkurso ar laimėtoju nepagrįstai pripažinus kitą ūkio subjektą). Dėl to apskritai, kaip nurodyta pirmiau, viešojo pirkimo sutarties ginčijimas yra išvestinis reikalavimas[448]. Pažymėtina, kad tiek Lietuvos nacionaliniame teisiniame reguliavime, tiek teismų praktikoje viešojo pirkimo sutarties kontrahentų teisinio saugumo principo svarba menkesnė nei kitose šalyse[449], užleidžia vietą laisvai ir sąžiningai tiekėjų konkurencijai. Tokia nacionalinė

---

447 *Tiekėjas turi teisę pareikšti ieškinį dėl pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pripažinimo negaliojančia per 6 mėnesius nuo pirkimo sutarties sudarymo dienos*.

448 Žr. taip pat plačiau Soloveičikas, Šimanskis, *supra note*, 38-1: 112.

449 Pažymėtinas, pavyzdžiui, Prancūzijos teisinio reguliavimo ypatumas, susijęs su valdžių padalijimo principu, kuris buvo aiškinamas ir taikomas taip, kad teismai bent iš dalies buvo ribojami vykdomajai valdžiai pateikti nurodymus, *inter alia*, įpareigoti nutraukti sutartį; kita vertus, toks ribojimas nebūdingas Vokietijos ir Jungtinės Karalystės (su tam tikromis išimtimis vyriausybės atžvilgiu) teisinėms sistemoms (žr. plačiau „Generalinio advokato Yves'o Boto 2009 m. spalio 27 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Wall (C-91/08)", CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72764&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6036923).

praktika pagrįsta daugiau ne tiekėjų interesų apsauga, jų teisių gynybos kvalifikavimu kaip pirminės ir antrinės ir iš to išplaukiančia skirtinga teisių apsauga, o teisėtumu, niekinio sandorio institutu (CK 1.80 straipsnis), imperatyvų apsauga.

Taip pat pažymėtina, kad pagal Lietuvos viešųjų pirkimų ginčų praktiką dėl viešojo pirkimo sutarties neteisėto sudarymo (ar pratęsimo) teismai turi taikyti įstatymuose įtvirtintus padarinius nepriklausomai nuo šią sutartį sudariusio ir (ar) vykdžiusio tiekėjo veiksmų. Toks įsikišimas į sutartį, pavyzdžiui, jos panaikinimas ar termino sutrumpinimas (alternatyvios sankcijos skyrimas), *per se* nelaikoma jos draudžiamu keitimu. Laikantis priešingos pozicijos, paremtos, pavyzdžiui, sudarytos sutarties uždarumu ar jos išsaugojimo prioriteto ar panašiais sutarčių teisės pagrindais, teismų veiksmai dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų teisėtumo apsiribotų tik neteisėtumo konstatavimu. Be to, net ir tais atvejais, kai neteisėtai sudaryta (pratęsta) viešojo pirkimo sutartis įvykdyta, tiekėjui nepripažįstamas lūkestis į ekonominę naudą pagal tokią neteisėtą sutartį, jo interesai ginami tik perkančiosios organizacijos galimo neteisėto praturtėjimo aspektu[450].

Kaip nurodyta pirmiau, pagal VPĮ bendrąją ES valstybių narių reguliavimo tendenciją[451] *expressis verbis* neįtvirtinus Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalies modelio, pagal kurį reikalavimas atlyginti žalą gali būti reiškiamas tik prieš tai nuginčijus neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, dėl šių teisės gynimo priemonių taikymo santykio atskirai buvo sprendžiama nacionalinėje teismų praktikoje. Priešingai nei Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, kasacinio teismo praktikoje ieškinių dėl žalos atlyginimo ir sprendimų panaikinimo santykis reiškėsi daugiau ne dėl vienos priemonės taikymo padarinių kitos priemonės taikymui, o dėl ieškovo teisės pasirinkti atitinkamą teisių įgyvendinimo strategiją ribojimo. Pastarąjį dešimtmetį teismų praktikoje buvo sprendžiama, ar tais atvejais, kai turi galimybę pasirinkti ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus ar dėl jų neteisėtumo iš karto reikalauti priteisti atlyginti nuostolius, tiekėjas yra laisvas pasirinkti bet kurią iš šių teisių gynybos priemonių.

Pirmą kartą dėl šio santykio, kad ir ne tiesiogiai, pasisakyta kasacinio teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartyje (*Ecovitos* byla[452]), kurioje buvo sprendžiama dėl šių faktinių aplinkybių: *perkančioji organizacija, po neįvykusio atviro konkurso atlikusi*

---

450 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-89-378/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1257641.

451 Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 189.

452 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-506/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/311000.

neskelbiamų derybų procedūras su pasibaigusio pirkimo dalyviais, kurių kvalifikacijos pakartotinai nevertino, ir išrinkusi laimėtoją, su juo 2008 m. sausio 8 d. sudarė vienerių metų trukmės viešojo pirkimo sutartį, ją vėliau pratęsė iki 2009 m. liepos 8 d.; 2009 m. birželio 19 d. ieškovas, antros vietos laimėtojas, kreipėsi į teismą dėl žalos atlyginimo (negautų pajamų) iš perkančiosios organizacijos dėl šios neteisėtų veiksmų, inter alia*, vertinant laimėtojo kvalifikaciją*.

Kasacinis teismas *Ecovitos* byloje konstatavo, kad perkančioji organizacija iš tiesų netinkamai įvykdė viešojo pirkimo procedūras, o apie pirkimo laimėtojo netinkamą kvalifikacijos vertinimą ieškovui paaiškėjo tik sudarius viešojo pirkimo sutartį, todėl jis negalėjo objektyviai tokių perkančiosios organizacijos veiksmų kvestionuoti ikiteismine ginčo tvarka. Vis dėlto kasacinis teismas, priešingai nei pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, kurie priteisė dalį ieškovo reikalautų negautų pajamų atlyginimo, nurodė, kad ieškovas savo interesų, skirtų viešojo pirkimo sutarties sudarymui užtikrinti, aktyviai negynė[453] ir ieškinį dėl žalos pateikė, kai ginčo viešojo pirkimo sutartis jau buvo iš esmės įvykdyta. Teismo vertinimu, tokia įvykių seka ir sutarties pobūdis bei terminas *leidžia abejoti ieškovo pastangų sudaryti sutartį realumu ir jo elgesio sąžiningumu*, todėl išvada dėl priežastinio atsakovo neteisėtų veiksmų ir ieškovo negautų pajamų ryšio pagrįsta prielaidomis.

Tokios kasacinio teismo išvados iš esmės suponavo perkančiosios organizacijos sprendimų (sutarties) ginčijimo prioritetą žalos atlyginimo atžvilgiu, nors VPĮ toks santykis formaliai ir nebuvo nustatytas. Be to, pagal teismo išaiškinimus šių teisių gynybos priemonių santykis išryškėja ir kitu aspektu – žalos atlyginimas laikytinas tik kompensacine priemone, daugiau išimtiniu teisių apsaugos instrumentu, kai kitais neįmanoma pasinaudoti arba tai buvo atlikta, bet nepasiekti numatyti padariniai, *a fortiori* su ieškovu nesudaryta viešojo pirkimo sutartis. Galimai dėl tokių teisinių padarinių, kurie, kaip nurodyta pirmiau, tiesiogiai neįtvirtinti pozityviojoje teisėje, kasacinis teismas per kitus septynerius metus (iki 2018 m. pabaigos) formuojamoje praktikoje iš esmės nesilaikė *Ecovitos* byloje pateiktų išaiškinimų.

2013 m. balandžio 12 d. nutartyje[454] kasacinis teismas pažymėjo (atkreiptinas

---

[453] Ieškovas prieš sutarties sudarymą pateikė kelias pretenzijas kitais pagrindais, o po viešojo pirkimo sutarties sudarymo nekvestionavo jos teisėtumo – nors į atitinkamas nacionalines institucijas su paklausimais kreipėsi 2008 m. birželio 9 d. ir 2009 m. kovo 26 d., jų atsakymus gavo atitinkamai 2008 m. liepos 15 d. ir 2009 m. balandžio 8 d., bet ieškinį dėl žalos atlyginimo jis pateikė tik 2009 m. birželio 19 d.

[454] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-247/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/662682.

dėmesys į tai, kad pati byla ne dėl perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės), kad pagal Lietuvos teisės normas, reguliuojančias perkančiosios organizacijos veiksmų peržiūros procedūras, nereikalaujama, jog tiekėjas, siekiantis žalos atlyginimo, turėtų iš pradžių atskirame procese įrodyti perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą (Direktyvos 2007/66 2 straipsnio 7 dalies 2 pastraipa); atsižvelgdami į tokį pažeistų teisių gynybos instrumentų sistemą ir galimybę jais pasinaudoti, tiekėjai dėl atitinkamo ginčo faktinių aplinkybių *turėtų* įvertinti veiksmingiausią ir racionaliausią savo pažeistų teisių gynybos būdą. Vėliau, 2013 m. gruodžio 11 d., kasacinis teismas pridūrė[455], kad, žinoma, tiekėjas tokia peržiūros procedūra prieš perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės procesą gali pasinaudoti, be to, tokie tiekėjų veiksmai palengvina jų procesinę padėtį vėliau sprendžiant dėl reikalavimo atlyginti žalą tenkinimo.

Nors ši pasikeitusi kasacinio teismo pozicija buvo pateikta netaikant precedentų keitimo taisyklių, galimai iš dalies „prisidengiant“ dviem teisiškai silpnais argumentais – nuoroda į išplėstinės kolegijos nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-32/2013[456] ir aplinkybe, kad *Ecovitos* byla priimta dar prieš Direktyvos 2007/66 įgyvendinimą[457], abu pirmiau nurodyti 2013 m. išaiškinimai kartu ar atskirai iki 2018 m. pabaigos *de jure* buvo oficiali kasacinio teismo išvada šiuo klausimu: išaiškinimai buvo nurodyti naujausioje Viešųjų pirkimų apžvalgoje[458], metiniame teismo veiklos pranešime, buvo cituoti ir vėlesnėse nutartyse[459].

Atsižvelgiant į tai bei siekiant vėl grįžti prie *Ecovitos* bylos *ratio decidendi*, nepakako, pirma, darsyk latentiškai pakeisti teisės aiškinimą (primintina, kad ši sritis VPĮ

---

455 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901.

456 Pažymėtina, kad kasacinio teismo nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-247/2013 iš tiesų *expressis verbis* buvo pateikta nuoroda į civilinę bylą Nr. 3K-7-32/2013, kurioje žalos atlyginimo buvo reikalauta atskirai neginčijus pirkimo nutraukimo teisėtumo, tačiau, kaip nurodyta pirmiau, pirkimo nutraukimo ginčijimas yra labai specifinis, jis gali neturėti įtakos priežastinio ryšio įrodinėjimo procese, be to, išplėstinės kolegijos nagrinėtame ginče buvo susiklosčiusios išskirtinės aplinkybės, kai pirkimo procedūros buvo nutrauktos ne vieną kartą, todėl akivaizdu, kad pirkėjo sprendimų ginčijimas negalėjo tęstis neribotai.

457 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ir pradinėje, ir pakeistoje Direktyvos 89/665 versijose buvo įtvirtina galimybė valstybėms narėms iš tiekėjų, siekiančių žalos atlyginimo, reikalauti pirmiausia inicijuoti sprendimo panaikinimo procedūrą.

458 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *Biuletenis „Teismų praktika Nr. 38“* (Vilnius, 2013); Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *Biuletenis „Teismų praktika Nr. 39“* (Vilnius, 2013).

459 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-255/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/822091; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-319-969/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1640774; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-323-969/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1640940.

visuomet buvo dereguliuota), antra, šį pakeitimą atlikti pagal tos pačios *Ecovitos* bylos nutarties argumentus. Būtent dėl to 2018 m. gruodžio 20 d. kasacinis teismas išplėstinės kolegijos nutartyje *Institos* byloje[460] savo iniciatyva (dėl to šalių ginčas nebuvo kilęs) darsyk pakeitė galiojusią jurisprudenciją, šįsyk tą aiškiai nurodydamas[461], iš esmės grįždamas prie pradinės savo pozicijos, tik remdamasis kitais argumentais. Kasacinis teismas nurodė, kad, pirma, už operatyvų ir racionalų viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimą ir jų baigtį atsakingi ne tik teismai, bet ir pačios proceso šalys; antra, konkretus teisių gynybos priemonių derinimo mechanizmas grindžiamas tiekėjų socialiai atsakingo elgesio imperatyvu, viešųjų pirkimų reguliavimo tikslais, *a fortiori* procedūrų skaidrumu ir efektyvumu, racionaliu lėšų panaudojimu; trečia, sprendimų panaikinimo prioritetiškumas žalos atlyginimo atžvilgiu suponuoja teisinių santykių stabilumą ir atitinka pagrindinį tiekėjo interesą sudaryti viešojo pirkimo sutartį.

Remdamasis pirmiau nurodytais argumentais, kasacinis teismas 2018 m. gruodžio 21 d. nutartyje suformulavo tokias teisės aiškinimo taisykles: *tiekėjui pripažįstamas teisinis suinteresuotumas iš perkančiosios organizacijos reikalauti atlyginti patirtą žalą (VPĮ 101 straipsnio 1 dalies 2 punktas), jei šis reikalavimas bus grindžiamas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, kuriuo bus pripažinta, kad perkančiosios organizacijos sprendimas, dėl kurio jis nebuvo pripažintas viešojo pirkimo laimėtoju, yra neteisėtas*; *vis dėlto tiekėjo teisė tame pačiame procese prisiteisti negautas pajamas iš perkančiosios organizacijos dėl šios neteisėtų veiksmų turi būti pripažįstama, jei civilinės atsakomybės byloje tiekėjas įrodo, kad jis dėl objektyvių priežasčių negalėjo iš anksto nuginčyti neteisėto perkančiosios organizacijos sprendimo*.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad *Institos* byloje kasacinis teismas savo iniciatyva taip pat pasisakė dėl žalos atlyginimo ir perkančiosios organizacijos sprendimų ginčijimo plačiąja prasme, *inter alia*, pažymėdamas, jog žalos atlyginimo procesas yra pirmojo ginčo dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų tąsa. Kasacinio teismo vertinimu, teismų veikla siekiant apsaugoti viešąjį interesą viešojo pirkimo sutarčių naudai – netaikant laikinųjų apsaugos priemonių ir vėliau išsaugant viešojo pirkimo sutartis – iš dalies prisideda prie ieškovų teisių apsaugos įgyvendinimo žalos atlyginimo priemone, o tai, teismo vertinimu, suponuoja dvigubo mokėjimo už sutartį situacijas (pareiga sumokėti kontrahentui pagal sutartį ir atlyginti žalą neteisėtai šios sutarties nelaimėju-

---

[460] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

[461] Pačioje nutartyje kasacinis teismas savo praktiką pripažino kaip iš dalies nenuoseklią.

siam tiekėjui). Toks teismo vertinimas koreliuoja su pirmiau nurodyta jo netiesiogine išvada, kad žalos atlyginimas – *ultima ratio*, todėl teismai turi sudaryti sąlygas ieškovams lengviau ir efektyviau pasinaudoti kitomis[462] teisių gynybos priemonėmis[463]. Be to, taip siekiama apsaugoti perkančiąją organizaciją ne tik finansiškai, bet ir jos tikslų pasiekimo prasme, nes jei išsaugoma neteisėtai sudaryta sutartis, jos įvykdymo rizikingumas, priklausomai nuo laimėtojo pasiūlymo trūkumų reikšmės, išauga[464].

Nors pastarojoje 2018 m. gruodžio 20 d. nutartyje kasacinis teismas to tiesiogiai neįvardijo, tačiau, atsižvelgiant į jo kelis kartus akcentuotą tiekėjų socialiai atsakingo elgesio imperatyvą, kuris daro įtaką taikant teisės gynimo priemones, manytina, kad vienas iš tikslų teismų praktikoje įtvirtinti sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo priemonių konkretų tarpusavio taikymo santykį susijęs su siekiu užkardyti situacijas, kai ieškovas teisėtais būdais vienu teisių gynybos instrumentu pasiekia papildomų padarinių, taip iš esmės teisėtai apeidamas konkrečiai priemonei taikomus ribojimus. Teisingumo Teismo ir jo generalinių advokatų nuomonė apie pirminės ir antrinės tiekėjų teisių apsaugos skirtumus, pagrįstus peržiūros institucijos įgaliojimais (ne)panaikinti viešojo pirkimo sutartis, nedera su Lietuvoje egzistavusia praktika, pagal kurią, kaip nurodyta pirmiau, nei teisinio saugumo, nei *pacta sunt servanda* principai nenusverdavo imperatyviųjų viešųjų pirkimų teisės normų laikymosi ir kontrolės, t. y. teisėtumo tikslo.

Taip pat pažymėtina tai, kad *Ecovitos* byloje pirmosios ir kasacinės instancijos teismai *ex officio* viešojo pirkimo sutartį pripažino negaliojančia, nors kasacinis teismas pagrindinį reikalavimą dėl žalos atlyginimo atmetė. Tokia nacionalinė jurisprudencija

---

462 Pažymėtina, kad po paskelbimo ši nutartis pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų praktikoje buvo labai dažnai cituojama, jos citavimas nuolat didėjo būtent laikinųjų apsaugos priemonių procesiniuose sprendimuose, ir jų kokybinė kryptis – iš įprasto laikinųjų apsaugos priemonių netaikymo į išimtinį – akivaizdžiai pasikeitė.

463 Kaip nurodė kasacinis teismas 2018 m. gruodžio 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-7-359-469/2018, *viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas ir teismų taikomos bylų nagrinėjimo organizacinės priemonės suponuoja palyginti operatyvų viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimą (neretai terminas nuo ieškinio padavimo iki kasacinio teismo procesinio sprendimo paskelbimo trunka apie metus). Dėl to pagrįsta ir racionalu, išskyrus tam tikras specifines situacijas, kai iš tiesų būtina skubiai, neatsižvelgiant į ginčo baigtį, užtikrinti viešąjį interesą dėl pirkimo objekto ar jo teikiamos naudos, apginti ieškovų tiekėjų turtinius interesus,* inter alia*, dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir neteisėtai sudarytos viešojo pirkimo sutarties panaikinimo, jau pirmame teismo procese dėl neteisėtų perkančiųjų organizacijų veiksmų, o ne vėliau sprendžiant ginčus dėl pastarųjų civilinės atsakomybės* („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090).

464 *Institos* byloje, *inter alia*, pati perkančioji organizacija dėl savo veiksmų pirkimo procedūrose ir teismo procese nukentėjo dvigubai: neteisėtai laimėtoju pripažintas tiekėjas išsaugotos sutarties neįvykdė, o ieškovui galiausiai buvo priteistas negautų pajamų atlyginimas.

iš esmės suponuoja Lietuvos reguliavimo aiškinimą ir taikymą, priešingą SESV dėl ES deliktinės atsakomybės tuo aspektu, kad nei VPĮ, nei CK, nei kituose teisės aktuose ar jų normų taikymo praktikoje nepripažįstamas ieškinių dėl žalos atlyginimo autonomiškumas ir skirtingas įvairių teisių gynybos priemonių poveikis. Atsižvelgiant į tai, kilo objektyvus poreikis užkardyti galimą tiekėjų piktnaudžiavimą.

Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad, pirma, iš tiesų praktikoje pirmiau nurodyta piktnaudžiavimo tendencija neišplito, antra, tokio tikslo buvo galima pasiekti būtent autonomiškumo principo pagrindu, t. y. aiškiai įtvirtinti ribojimą teismui žalos atlygimo procese *ex officio* panaikinti prieš tai nenuginčytą viešojo pirkimo sutartį. Šiuo aspektu taip pat pažymėtina, kad net ir pagal ligtolinę jurisprudenciją pakeitusią *Institos byloje* suformuluotą taisyklę, kuria tiekėjai įpareigojami konkrečiu būdu įgyvendinti savo teisių gynybą, iš tiesų įmanomos situacijos, kai tiekėjas dėl objektyvių priežasčių negalės iš anksto pasinaudoti perkančiosios organizacijos sprendimo nuginčijimo priemone. Vadinasi, net ir iš dalies pasikeitusi peržiūros procedūros sąranga visiškai neeliminuoja kontrahentų teisinio neužtikrintumo (nesaugumo), nes, žalos atlyginimo procese nustačius neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, turėtų būti sprendžiama ir dėl viešojo pirkimo sutarties teisėtumo (galiojimo). Atsižvelgiant į pirmiau apžvelgtą ES teisę ir jos aiškinimą Teisingumo Teismo praktikoje, manytina, kad ir Lietuvoje būtina įtvirtinti aiškesnę pirminės ir antrinės teisių gynybos priemonių takoskyrą neigiamų padarinių šalims taikymo atžvilgiu[465].

Dėl *Institos byloje* suformuluotos taisyklės taip pat pažymėtina, kad kasacinis teismas tiekėjų pareigas derinti teisių gynybos instrumentus įtvirtino iš dalies nekorektiškai tuo aspektu, kad šios pareigos buvo susietos su tiekėjų (ieškovų) teisiniu suinteresuotumu (*tiekėjui pripažįstamas teisinis suinteresuotumas iš perkančiosios organizacijos reikalauti atlyginti patirtą žalą, jei...*). Tiekėjų materialusis teisinis suinteresuotumas kaip išankstinė jų reikalavimų nagrinėjimo prielaida *per se* nepriklauso nuo to, ar žalos atlyginimo iš perkančiosios organizacijos reikalaujama prieš tai nuginčijus neteisėtus jos sprendimus, juolab kad peržiūros direktyvose abu teisių gynybos modeliai (t. y. viena peržiūros procedūra ar dvi savarankiškos – sprendimo panaikinimo ir žalos atlyginimo – procedūros) yra galimi ir teisėti, taigi nedaro įtakos ieškovo teisinio suinteresuotumo turiniui.

Teisingumo Teismo praktikoje bendrai pripažįstama, kad *nacionalinis teismas turi patikrinti, ar nukentėjęs asmuo buvo pakankamai rūpestingas, kad išvengtų žalos ar*

[465] Tyrimo autorius savo darbe pateiks atitinkamus pasiūlymus Lietuvos įstatymų leidėjui.

ją sumažintų, ir ar, be kita ko, jis tinkamu laiku pasinaudojo visomis jam prieinamomis teisinės gynybos priemonėmis; veiksmingumo principui prieštarautų tai, jei iš nukentėjusio asmens būtų reikalaujama sistemiškai pasinaudoti visomis jam prieinamomis teisinės gynybos priemonėmis, net jei tai būtų pernelyg sunku ar to negalima būtų pagrįstai iš jo reikalauti; Bendrijos teisė nedraudžia taikyti nacionalinės nuostatos, pagal kurią nukentėjusiajam negali būti atlyginta žala, jei jis tyčia ar dėl nerūpestingumo nepasinaudojo teisinės gynybos priemonėmis, kad užkirstų kelią žalai atsirasti, su sąlyga, jog galima pagrįstai reikalauti *iš nukentėjusio asmens pasinaudoti aptariama teisinės gynybos priemone*[466].

Kita vertus, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad ieškovas nepraranda suinteresuotumo atitinkama sutartimi tik dėl to, kad nesikreipė į ūkio subjektus ir perkančiąsias organizacijas sutaikančią įstaigą, prieš kreipdamasis į peržiūros instituciją[467]. Nors Teisingumo Teismo byloje *Fritsch, Chiari & Partner ir kt.* aplinkybės tiesiogiai nesutampa su *Institos* modelio turiniu, tačiau nurodytoje byloje buvo sprendžiama dėl nacionalinės nuostatos padarinių ieškovo teisiniam suinteresuotumui viešojo pirkimo sutartimi, o Lietuvoje aptariamas teisių gynybos modelis sukurtas nacionalinio teismo.

Svarbiausia iš *Institos byloje* suformuluotos taisyklės išplaukianti kontroversija būtent susijusi su valdžių padalijimu, teismo kompetencija naujai nustatyti ieškovų teisių gynybos priemonių naudojimą, t. y. ne dėl aptariamos teisės aiškinimo taisyklės taikymo, jos padarinių, bet apskritai galimybės ją nustatyti. Teisės doktrinoje kritikuojamas Lietuvos nacionalinių teismų iniciatyvumas viešųjų pirkimų srityje sukuriant pozityviojoje teisėje aiškiai neįtvirtintas normas (ar neprivalomoms nuostatoms suteikiant vykdytinumo galią), nes taip, kaip nurodyta pirmiau, pažeidžiami valdžių padalijimo ir teisinės valstybės principai, tokia situacija nedera su teisinių santykių dalyvių teisėtais lūkesčiais, be to, taip nepagrįstai varžoma iš įstatymo išplaukianti atitinkamos šalies (šiuo atveju – tiekėjo) diskrecija, keičiama šalių teisių ir pareigų pusiausvyra[468].

Kita vertus, tyrimo autoriaus vertinimu, šiuo atveju pirmiau nurodyta kritika susijusi su formos, o ne turinio aspektais. Iš tiesų neginčytini kasacinio teismo aiškiai ar tarp eilučių (pavyzdžiui, net jei kasacinis teismas anuomet apie tai nepagalvojo, iš tiesų

---

466 „Teisingumo Teismo 2009 m. kovo 24 d. sprendimas byloje Danske Slagterier (C-445/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77796&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5710077.

467 „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Fritsch, Chiari & Partner ir kt. (C-410/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48444&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437190.

468 Soloveičik, *supra note*, 14: 56–57.

Institos modelis eliminuoja kai kuriose valstybėse aktualią ieškinio senaties taisyklių taikymo problemą, susijusią su terminų trukme priklausomai nuo ieškovų žinojimo pobūdžio apie savo teisių pažeidimą)[469] nurodyti peržiūros procedūros priemonių taikymo tikslai ir jų tarpusavio santykis. Prie šių pozityvių padarinių galima priskirti ir tai, kad, atskyrus sprendimo panaikinimo ir žalos atlyginimo procesus, nors greičiausiai ir nevalingai, bet išvengta Teisingumo Teismo praktikoje suformuoto šiurkštaus pažeidimo kriterijaus kaip vienos iš civilinės atsakomybės už ES teisės pažeidimus sąlygų taikymo (žr. 4.2 skyrių).

Be to, manytina, kad savo užsibrėžtų peržiūros procedūros racionalizavimo (joje dalyvaujančių asmenų teisių ir pareigų subalansavimo ir viešojo intereso užtikrinimo) tikslų kasacinis teismas kitomis priemonėmis ir negalėjo pasiekti, nes jomis, pavyzdžiui, sprendimu dėl ieškinio pagrindo (CPK 261 straipsnio 3 dalis), pasiekiama ne tokio paties masto padarinių. Dėl pastarojo instrumento pažymėtina, kad didesnė jo taikymo iniciatyva priklauso teismui, o ne ginčo šalims, šių prašymas žalos atlyginimo procese išspręsti nesutarimo dalį tik dėl neteisėtų veiksmų *per se* nesaisto teismo, be to, tai bet kokiu atveju nepadarytų įtakos, to iš esmės ir siekė kasacinis teismas, teisių gynybos priemonių tarpusavio santykiui (vienos ribojimo kitos atžvilgiu), nepakeistų teismų įgaliojimų *ex officio* naikinti neteisėtai sudarytas viešojo pirkimo sutartis ir pan. Kita vertus, apskritai kyla klausimų, ar kaip savarankiškai reiškiamas (disponuojamas) reikalavimas atlyginti žalą suderinamas su dabartiniu VPĮ peržiūros procedūros reguliavimu, kuriame įtvirtinta privaloma ikiteisminė ginčo stadija ir trumpi procedūriniai pretenzijos padavimo ir ieškinio senaties terminai.

Vis dėlto abejotina, ar šios priežastys ir pirmiau nurodyti teigiami *Institos byloje* suformuluotos taisyklės aspektai pateisina situaciją, kad ES teisė iš esmės *de jure* į nacionalinės teisės sistemą perkelta teismo sprendimu. Kasacinis teismas teisus nurodydamas, kad Direktyvoje 2007/66 įtvirtinta galimybė VPĮ nustatyti *Institos* bylos *ratio decidendi*, taip pat kad sprendimų panaikinimo prioritetas žalos atlyginimo atžvilgiu *per se* nepažeidžia tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principo. Vis dėlto akivaizdu ir tai, kad peržiūros direktyvų (kaip ir dėl kitų sričių) nuostatos pirmiausia skirtos valstybėms narėms ir jų įstatymų leidybos procesui, o ne teismai, spręsdami ginčus, renkasi būdus bei priemones joms įgyvendinti. Be to, kaip nurodė Teisingumo Teismas, Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalyje tik nustatyta valstybių narių teisė įtvirtinti sprendimų panaikinimo priemonės taikymo prioritetą žalos atlyginimo atžvilgiu,

[469] Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 190–192.

tačiau direktyvoje visiškai nenurodyta, kokias sąlygas ar ribojimus galima, jei reikia, nustatyti perkeliant ir taikant šią nuostatą; dėl to valstybės narės gali laisvai nustatyti sąlygas, kuriomis jų teisės sistemose turi būti taikomos Direktyvos 89/665 2 straipsnio 6 dalį perkeliančios nacionalinės teisės normos, taip pat galimus, jei reikia, šio taikymo ribojimus, išimtis ar nukrypimus[470].

Atsižvelgiant į tai, pateikta kasacinio teismo iniciatyva balansuoja ties *contra legem* riba. Pažymėtina, kad net jei peržiūros direktyvose ir nebūtų *expressis verbis* įtvirtinta gynybos priemonių santykio nustatymo galimybė, konkrečių teisių ir pareigų peržiūros procedūroje sukūrimas teismų praktikoje bet kokiu atveju yra problemiškas, išskyrus veiksmingumo principo pritaikymą konkretaus ginčo atveju[471]. Kita vertus, į tokią aplinkybę, t. y. ieškovo pasyvumą nesikreipti dėl perkančiosios organizacijos sprendimo panaikinimo, kai kuriose šalyse (pavyzdžiui, Italijoje) atsižvelgtina sprendžiant dėl priteistino nuostolių atlyginimo dydžio sumažinimo[472].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismas laikosi bendrosios pozicijos (ją iš esmės perėmė ir kasacinis teismas, išskyrus šį atvejį), kad tiekėjų nenaudai negalima priešpriešinti jokių pareigų, aiškiai neįtvirtintų pirkimo sąlygose ar teisės normose[473]. Atsižvelgiant į tai, kritikuotinas ir įstatymų leidėjo pasyvumas neįtvirtinant *Institos* byloje suformuluotų aiškinimo taisyklių arba aiškiai sureguliavus gynybos priemonių santykį kitaip, nei nurodė kasacinis teismas[474]. Konkretaus elgesio taisyklės

---

[470] „Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval (C-166/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002046; „Teisingumo Teismo 2018 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje Hochtief (C-300/17)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=204751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5433653.

[471] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos kasacinis teismas nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-656/2013 būtent kaip nesuderinamus su veiksmingumo principu, todėl ir draudžiamus, pripažino perkančiosios organizacijos veiksmus vykstant žalos atlyginimo procesui inicijuoti savarankišką savo pačios sprendimo peržiūros procedūrą, siekiant paneigti priežastinio ryšio egzistavimą.

[472] Caranta, *supra note*, 164: 181.

[473] Teisingumo Teismas pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo paklausimą byloje *Specializuotas transportas* nurodė, kad *konkurso dalyvių įpareigojimas savo iniciatyva deklaruoti jų ryšius su kitais dalyviais, nors tokia pareiga nenumatyta nei taikytinoje nacionalinėje teisėje, nei viešojo pirkimo skelbime apie konkursą ar konkurso sąlygose, nebūtų aiškiai nustatyta sąlyga, kaip tai suprantama pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją. Tokiu atveju dalyviams būtų sunku nustatyti tikslią tokios pareigos apimtį, juo labiau kad, atsižvelgiant į patį sutarties sudarymo procedūros pobūdį, ne visada galima žinoti visų tos pačios procedūros dalyvių tapatybę, kol nesibaigė terminas pasiūlymams pateikti*. („Teisingumo Teismo 2018 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje Specializuotas transportas (C-531/16)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=202044&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5457714).

[474] Tyrimo autorius darbe įstatymų leidėjui pateiks atitinkamus VPĮ tobulinimo pasiūlymus.

egzistavimas tik teismų praktikoje suponuoja teisinį neapibrėžtumą *de minimis* užsienio tiekėjų atžvilgiu. Išvadą, kad po *Institos* bylos reikėtų aktyvesnės įstatymų leidėjo iniciatyvos, patvirtina tai, kad nauji kasacinio teismo išaiškinimai nėra iki galo suderinti su galiojančiu peržiūros procedūros reguliavimu. Kaip nurodyta pirmiau, gynybos priemonių tarpusavio santykio modelis neveikia (netaikytinas) izoliuotai, jis turi įtaką ir kitoms VPĮ ir (ar) CPK nuostatoms.

Pirma, iš *Institos* byloje sukurtos teisės aiškinimo taisyklės nėra iki galo aišku, kokiais atvejais tiekėjai gali būti apriboti iš anksto nuginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, taigi galėtų teisėtai žalos atlyginimo reikalauti prieš tai neinicijavę atskiros peržiūros procedūros dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų. Kaip nurodyta pirmiau, VPĮ peržiūros procedūros (pretenzijos pateikimo ir ieškinio senaties) terminai neįtvirtinti kaip naikinamieji, todėl ieškovai turėtų teisę, esant atitinkamoms aplinkybėms, reikalauti iš teismo netaikyti terminų praleidimo neigiamų padarinių[475]. Manytina, kad tiekėjai neturėtų būti verčiami kreiptis į teismą dėl perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo, kai procesinės sėkmės atveju jiems nekiltų jokių potencialių padarinių (pavyzdžiui, sudaryta viešojo pirkimo sutartis visiškai įvykdyta, todėl procedūrinių sprendimų panaikinimas ieškovo teisėms tiesioginės įtakos nedarytų, išskyrus palengvintą bylinėjimąsi dėl žalos atlyginimo).

Antra, VPĮ nėra įtvirtinto atskiro ieškinio senaties termino reikalauti žalos atlyginimo (išskyrus nuorodą į CK nuostatas, kai žala kyla dėl neteisėtų pirkėjo veiksmų, apie kuriuos nereikia pranešti raštu; VPĮ 102 straipsnio 5 dalis). Manytina, kad, vyraujant išskaidytų procesų dėl sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo modeliui, antrajam procesui netaikytinos specialiosios VPĮ normos dėl ieškinio senaties, nes pastarosios susietos su ikiteismine ginčo stadija taip, kad ieškinio senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo pretenzijos išnagrinėjimo (atsakymo pateikimo) ar turėjimo išnagrinėti momento[476]. Jei tiekėjas nuginčija neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, bet be žalos atlyginimo negali pakeisti savo teisinės padėties (pavyzdžiui, teismas išsaugo neteisėtai sudarytą sandorį), akivaizdu, kad jam objektyviai neįmano-

[475] Atskirai pažymėtina ir tai, kad, pagal kasacinio teismo praktiką, dėl susidėjusių aplinkybių ieškovui pagal VPĮ iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo negalint pateikti privalomos pretenzijos perkančiajai organizacijai (pavyzdžiui, tik po sutarties sudarymo ieškovas supažindinamas su kitų tiekėjų pasiūlymais), tai jo *per se* neriboja iš karto, sužinojus apie galimą savo teisių pažeidimą, kreiptis ieškiniu į teismą. Kitais žodžiais tariant, jei objektyviai negalima pasinaudoti privaloma ikiteisminė ginčo stadija, tai nereiškia, kad ieškinio teisena dėl to taip pat negalima („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-326-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1049430).

[476] Tyrimo autorius darbe įstatymų leidėjui pateiks atitinkamus VPĮ tobulinimo pasiūlymus.

ma pateikti pretenzijos iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo. Pretenzijos padavimas pagal VPĮ 101 straipsnio 3 dalį siejamas su perkančiosios organizacijos veiksmų ar sprendimų ginčijimu, tačiau tokio poreikio nėra, kai neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai konstatuoti teismo sprendimu.

Kita vertus, VPĮ įtvirtinti bendrieji terminai akivaizdžiai netinkami peržiūros procedūrai dėl žalos, kad ir kokia ji būtų, atlyginimo, kadangi, Teisingumo Teismo vertinimu, kaip nurodyta pirmiau, operatyvumas nėra toks svarbus tokio pobūdžio bylose[477]. Nors ir manytina, kad bendrasis CK 1.125 straipsnio 8 dalyje įtvirtintas trejų metų ieškinio senaties terminas nėra optimalus, *inter alia*, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų teisinių santykių viešojo intereso svarbą, šių santykių stabilumo ir aiškumo poreikį, tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų profesionalumą ir pan. (daugelyje ES valstybių narių jis yra ilgesnis[478]), pirmiau nurodytos priežastys nėra pakankamos viešųjų pirkimų teisinių santykių sričiai išskirti iš kitų, kuriose taip pat gali būti keliamas vienos iš derybų šalių ikisutartinės atsakomybės klausimas, todėl šio tyrimo autorius nesiūlo keisti bendrojo 3 metų ieškinio senaties termino.

Trečia, pažymėtina, kad peržiūros procedūra nukreipta į teisės būti pripažintam laimėtoju (ginčo ar būsimame konkurse), t. y. teisės sudaryti viešojo pirkimo sutartį, įgyvendinimą ir gynimą. Vis dėlto perkančiosios organizacijos veiksmų, kuriais pažeidžiamos iš VPĮ išplaukiančios tiekėjų materialiosios teisės, gynimas nebūtinai tiesiogiai susijęs su konkurso rezultatų gynimu. Akivaizdžiausia teisės pažeidimo ir peržiūros procedūra garantuojamų interesų apsaugos takoskyra išryškėja dėl ūkio subjektų konfidencialios apsaugos. Pagal kasacinio teismo praktiką susipažinimas su kito tiekėjo (konkurento) pasiūlymo informacija laikytinas sudėtine peržiūros procedūros dalimi, nukreipta į dalyvio subjektinių teisių gynimą, o atsisakymas supažindinti yra atskirai skųstinas sprendimas[479]. Vis dėlto, kai savo interesus siekia ginti ne informacijos prašytojas, o jos turėtojas, jo teisių gynyba ne visuomet tiesiogiai nukreipta į viešojo pirkimo sutarties sudarymą (neretai siekis apsaugoti informaciją yra nukreiptas į jos apsaugą ne dėl paties turinio ir jo svarbos, o tikslų, susijusių išimtinai su laimėtojo statuso

---

477 „Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval (C-166/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002046; „Teisingumo Teismo 2018 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje Hochtief (C-300/17)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=204751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5433653.

478 Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 190–192.

479 Žr. 4.4.1 skyrių.

apsauga[480]), o į konfidencialios informacijos apsaugą. Pavyzdžiui, jei ūkio subjektas, nepriklausomai nuo jo statuso konkurse, sužino, kad perkančioji organizacija pažeidė pareigą (VPĮ 20 straipsnio 1 dalis) saugoti jai patikėtą konfidencialią informaciją ir dėl to viešojo pirkimo procedūrų metu nebuvo kilęs ginčas, *Institos* bylos modelio taikymas tampa pernelyg komplikuotas ir neracionalus, todėl VPĮ būtina patikslinti teisių gynybos įgyvendinimą tais atvejais, kai ieškovo interesų apsaugos ir viešojo pirkimo sutarties ryšys yra labai menkas arba neegzistuojantis.

Ketvirta, VPĮ 107 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas teismo kompetencijos (galių) ribojimas tik priteisiant tiekėjui nuostolių atlyginimą yra ne tik, kaip nurodyta pirmiau, negyva norma dėl pernelyg siaurai suformuluotų jos taikymo kriterijų, bet ji apskritai tampa perteklinė, nes akivaizdžiai prieštarauja peržiūros direktyvose įtvirtintai sąlygai, kad galimybė riboti tiekėjo reiškiamų reikalavimų apimtį priklauso nuo to, ar jam buvo nustatyta pareiga prieš tai nugināyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus. Taigi vienu metu negali egzistuoti tiekėjo pareiga iš anksto atskirai ginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus ir jo reikalavimų tenkinimo ribojimas: jei ieškovui pavyko nugināyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, jų pakartotinai kvestionuoti žalos atlyginimo procese nėra poreikio, jei ne – pats perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės taikymas tampa iš esmės neperspektyvus. Išimtimi laikytinos situacijos, kai ieškovas objektyviai negalėjo pasinaudoti sprendimo panaikinimo procedūra, vis dėlto ir tokiu atveju dabartinis teismo įgaliojimų siaurinimas sukonstruotas nekorektiškai, todėl taisytinas[481].

Penkta, CPK 423[1] straipsnio 2 dalis[482] iš esmės sukonstruota taip, kad tiekėjas turėtų pasirinkimą reikšti žalos atlyginimo reikalavimą kartu ginčydamas sprendimą arba atskirai nuo jo. Atsižvelgiant į tai, aptariama proceso norma nėra visiškai įgyvendinama[483], nes: a) kai tiekėjas nugināijo neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, jam žalos atlyginimo procese atskirai to ginčyti nebereikia (prejudicija), o jei jis iš karto kreipiasi žalos atlyginimo, nes objektyviai negalėjo kvestionuoti neteisėtų pirkėjo

---

480 Dėl konfidencialios informacijos problematikos žr. plačiau Birštonas, Šimanskis, *supra note*, 39-3: 21–45.

481 Tyrimo autorius darbe įstatymų leidėjui pateiks atitinkamus VPĮ tobulinimo pasiūlymus.

482 *Šiame skyriuje nustatyta tvarka nagrinėjami dėl viešųjų pirkimų ir koncesijų suteikimo teisinių santykių kylantys ginčai, išskyrus ginčus dėl žalos atlyginimo. Ginčai dėl žalos atlyginimo sprendžiami šiame skyriuje nustatyta tvarka, kai reikalavimas dėl žalos atlyginimo pareikštas kartu su reikalavimais, atsirandančiais iš viešųjų pirkimų arba koncesijų suteikimo teisinių santykių. Jeigu reikalavimo dėl žalos atlyginimo nagrinėjimas užvilkintų bylos nagrinėjimą, teismas gali šį reikalavimą išskirti į atskirą bylą arba priimti dalinį sprendimą byloje.*

483 Tyrimo autorius darbe įstatymų leidėjui pateiks atitinkamus VPĮ tobulinimo pasiūlymus.

veiksmų, šie paprastai ginčijami ne teikiant savarankišką reikalavimą, o jais grindžiant reikalavimą dėl žalos, t. y. ne kaip ieškinio dalykas, o pagrindas; b) žalos atlyginimo reikalavimas objektyviai negali užvilkinti proceso, nes pagal *Institos* bylą pirmiausia atskirai turi būti inicijuota peržiūros procedūra dėl atsakovo veiksmų pirkimo procedūrose, o jei objektyviai galima pasinaudoti tik bendru procesu, tai nėra pagrindo dar labiau riboti ieškovo teisių, nes ir proceso vilkinimas menkai įmanomas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad CPK specialiojo XXI[1] skyriaus viešųjų pirkimų ir koncesijų ginčus reglamentuojančių teisės normų taikymas nėra formalus, „teisinės švaros" aspektas, nes tik pagal šį skyrių nagrinėtini ginčai *ex lege* kvalifikuotini kaip turintys viešojo intereso gynimo elementą, kuris suponuoja aktyvų teismo vaidmenį, jo teisę veikti *ex officio*, peržengti skundo ribas, savo iniciatyva rinkti įrodymus ir pan. (CPK 423[8] straipsnis)[484].

3.4. Ieškovų (tiekėjų) teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą

Tiekėjų teisės į žalos atlyginimą (ar kitos teisės) įgyvendinimas neapsiriboja tik pačiu teismo procesu, o apima ir ieškovo teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo sąlygų (prielaidų) taikymą. Visuotinai pripažįstama, kad įstatymo reikalavimus atitinkančio procesinio dokumento, kuriuo siekiama inicijuoti bylą, pateikimas savaime nelaikytinas tinkamu teisės į kreiptis į teismą įgyvendinimu. Pirminė sąlyga asmeniui kreiptis į teismą yra teisinio suinteresuotumo turėjimas[485].

Doktrinoje pažymima, kad iš visų bendrųjų interesų (poreikių), kurie aiškinami kaip arba asmens dėmesys konkretiems išoriniams objektams, objektyvioji būtinybė, teisės subjektų veiklos priežastis, arba kaip vidinė subjekto būsena, skatinanti pažintinę veiklą, arba kaip šių objektyvių ir vidinių apraiškų sąveika, nukreipta į visuomeninius santykius, išskiriami ypatingi teisiniai interesai – teisinis suinteresuotumas, kuris pasireiškia teisiniame santykyje, kurio atsiradimo pasikeitimo ar pasibaigimo siekia teisės subjektas, ir juridiniuose faktuose, kurių pagrindu atsiranda šis teisinis santykis[486]. Teisinis suinteresuotumas yra dvejopo pobūdžio – materialusis ir procesinis, priklausomai nuo subjekto ir jo veiklos jį įgyvendinant.

---

[484] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-12/2014)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/801300.

[485] „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 2-393-943/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1871526.

[486] Egidijus Krivka, „Intereso problema civilinio proceso teisėje", *Jurisprudencija* 95, 5 (2007): 26.

Materialusis teisinis interesas – tai pirmiausia subjektinėmis materialiosiomis teisėmis ir įstatymo bendrai saugomas interesas (CPK 5 straipsnio 1 dalis), teisminės gynybos dalykas: teismas suteikia teisminę gynybą asmeniui, nustatęs, kad ieškovas turi subjektinę materialiąją teisę ir siekia jos gynybos ar siekia apsaugoti iš įstatymo jam išplaukiantį interesą (socialinius poreikius)[487]; procesinis teisinis interesas – pagrindas (poreikis) pradėti procesą ir jame dalyvauti, kad paaiškėtų ginčijama padėtis, kad būtų nustatyta ginčijama materialioji teisė arba įstatymo saugomas interesas, kuriam būtų suteikta teisminė gynyba; būtina, kad asmuo turėtų ne tik procesinį faktinį interesą (turėti norą ir siekį kreiptis teisminės gynybos), bet ir procesinį teisinį interesą (įstatyme įtvirtintą pagrindą pradėti procesą)[488]. Tarp materialiojo ir procesinio teisinio suinteresuotumo yra glaudus ryšys, pasireiškiantis tuo, kad paprastai (išskyrus viešojo intereso gynybos atvejus) materialiojo teisinio intereso buvimas įrodo, kad yra ir procesinis teisinis interesas[489].

Panašią, tik daug lakoniškesnę materialiojo ir procesinio suinteresuotumo sampratą pateikia ir civilinio proceso vadovėlio autoriai, pagal jurisprudenciją aiškindami atitinkamas CPK nuostatas[490]. CPK 5 straipsnyje, *inter alia*, nurodyta, kad kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas; teismas imasi nagrinėti civilinę bylą pagal asmens (arba jo atstovo), kuris kreipėsi, kad būtų apginta jo teisė arba įstatymų saugomas interesas, pareiškimą; įstatymų nustatytais atvejais prokuroras, valstybės ir savivaldybių institucijos ir kiti asmenys gali pareikšti ieškinį ar pareiškimą viešajam interesui ginti. Be to, pagal CPK 37 ir 41 straipsnių nuostatas ieškovas – civilinio proceso šalis – priskirtinas prie dalyvaujančių byloje asmenų – proceso dalyvių, turinčių teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi. Galiausiai CPK 137 straipsnio 2 dalies 1 punkte įtvirtinta, kad teismas atsisako priimti ieškinį, *inter alia*, jeigu ginčas nenagrinėtinas teisme civilinio proceso tvarka.

Kasacinis teismas, savo praktikoje cituodamas Konstitucinio Teismo jurisprudenciją dėl teisminės gynybos prieinamumo principo (Konstitucijos 30 straipsnis), kartu pažymi bendrosios kompetencijos teismų poziciją, kad asmens teisės turi būti įgyvendintos laikantis įstatymuose nustatytos tvarkos, o tai yra teisminės gynybos

---

487 Egidijus Krivka, „Intereso problema civilinio proceso teisėje“, *Jurisprudencija* 95, 5 (2007): 28–29.
488 *Ibid*, 29–30.
489 *Ibid*, 30.
490 Artūras Driukas ir Valančius Virgilijus, *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. *I t. Vadovėlis* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005), 31, 208–210, 219, 467.

įgyvendinimo sąlyga; be to, nurodo, kad pagal Konvenciją galimi tam tikri teisės į teisminę gynybą ribojimai, šie bus suderinami su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi, jeigu atitiks teisėtą tikslą ir egzistuos pagrįstas proporcingas ryšys tarp taikomų priemonių ir siekiamo tikslo[491]. Aiškindamas CPK 5 straipsnio 1 dalies nuostatas, kasacinis teismas visuomet akcentuoja, kad joje nurodyta ne bet kurio, o suinteresuoto asmens teisė kreiptis į teismą. O suinteresuotumas – tai savarankiškas teisinis interesas ir poreikis jį ginti; teisė kreiptis į teismą nereiškia, kad asmuo gali reikalauti ginti nuo pažeidimų bet kieno teisę, o reiškia galimybę kreiptis į teismą dėl to, jog būtų apginta jo subjektinė teisė ar įstatymų saugomas interesas, ne bet kokia, o būtent įstatymų nustatyta tvarka; šia (blanketine) teisės norma įstatymų leidėjas įtvirtino galimybę suinteresuotų asmenų teisę kreiptis į teismą (šios teisės įgyvendinimo tvarką) reglamentuoti ir kitais įstatymais (CPK 1 straipsnio 2 dalis)[492].

Kaip jau buvo pažymėta, Direktyvose 89/665 ir 2007/66 įtvirtinta bendroji ieškovų teisinio suinteresuotumo nuostata, pagal kurią *valstybės narės turi užtikrinti, kad būtų peržiūros procedūros, kuriomis pagal išsamias taisykles, kurias gali nustatyti valstybės narės, galėtų pasinaudoti bent bet kuris asmuo, kuris yra arba buvo suinteresuotas gauti konkrečią sutartį ir kuriam dėl tariamo pažeidimo buvo padaryta žala ar kilusi tokios žalos rizika*[493].

Kaip nurodoma doktrinoje, ši nuostata sustiprina argumentą, kad peržiūros direktyvomis siekiama tiekėjų privačių interesų apsaugos[494]. Kita vertus, doktrinoje pažymima, kad peržiūros procedūros sistemos veiksmingumą, *inter alia*, užtikrina kuo didesnis galimų ieškovų (tiekėjų), galinčių pasinaudoti teisių gynybos priemonėmis, ratas ir dauguma valstybių narių, siekiant užtikrinti ne tik sąžiningą ūkio subjektų konkurenciją, bet ir mokesčių mokėtojų lėšų racionalų panaudojimą, nustatytas gan palankus ieškovų teisinio suinteresuotumo režimas[495]. C. H. Bovisas nurodo, kad iš tiesų Direktyvos 89/665 1 straipsnio 3 dalies nuostatoje nėra įtvirtinta jokių subjekto

---

491 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-252/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/126785.

492 *Ibid*

493 Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į tai, kad pacituotos Direktyvų 89/665 ir 2007/66 1 straipsnio 3 dalies lietuviškosios versijos turi tam tikrų nežymių skirtumų, tačiau direktyvų prancūziškosios versijos iš esmės identiškos.

494 Despina Pachnou, „The effectiveness of bidder remedies for enforcing the EC public procurement rules: a case study of the public works sector inthe United Kingdom and Greece“ (daktaro disertacija, Notingamo universitetas, 2003), 106, https://www.nottingham.ac.uk/pprg/documentsarchive/phdtheses/despina_pachnou_thesis.pdf.

495 Turidić, *supra note*, 55: 15.

suinteresuotumo gauti (sudaryti) sutartį kokybinių ar kiekybinių apibrėžčių[496], todėl visuotinai pripažįstamas platus šios normos turinys[497], kuris suponuoja problemą, kaip apibrėžti sąvoką „interesas gauti sutartį“[498].

Aptariama peržiūros direktyvų norma perkelta į VPĮ 101 straipsnio 1 dalies nuostatas, kuriose įtvirtinta, kad tiekėjas, kuris mano, kad perkančioji organizacija nesilaikė šio įstatymo reikalavimų ir tuo pažeidė ar pažeis jo teisėtus interesus, šiame skyriuje nustatyta tvarka gali kreiptis į teismą. Šiose ES ir nacionalinėse peržiūros procedūrų nuostatose iš esmės nustatytas ieškovų procesinis ir materialinis suinteresuotumas kaip sąlyga inicijuoti peržiūros procedūrą, t. y. apibrėžtas asmenų, kurie, įgyvendindami savo kaip ieškovų (būsimų, kai teikiama pretenzija) teises, gali inicijuoti peržiūros procedūrą ir joje dalyvauti bei yra suinteresuoti ginčo baigtimi, ratas ir jų teisių gynybos inicijavimo prielaida, susijusi su esamu ar būsimu jų teisių pažeidimu, kuriam jie nori užkirsti kelią ar atkurti pažeistus interesus.

Tiekėjų teisinį suinteresuotumą apibrėžiančios sąvokos turėjo būti (ir buvo) patikslintos ES ir nacionalinėje jurisprudencijoje. Kita vertus, pažymėtina, kad Teisingumo Teismo šiuo aspektu išaiškinta, jog tai, kad Direktyvos 89/665 1 straipsnio 3 dalimi valstybėms narėms aiškiai leidžiama nustatyti sąlygas, kuriomis remdamasis kiekvienas asmuo, kuris yra arba buvo suinteresuotas sudaryti viešojo pirkimo sutartį ir dėl tariamo pažeidimo patyręs ar rizikuojantis patirti žalą, turėtų galimybę pasinaudoti direktyvoje nustatyta peržiūros procedūra, vis dėlto nesuteikia valstybėms narėms teisės aiškinti sąvoką „suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties sudarymu“ taip, kad tai turėtų neigiamą poveikį praktiniam direktyvos veiksmingumui[499].

Atrodytų, kad VPĮ ieškovų teisinis suinteresuotumas apibrėžtas siauriau nei ES teisės normose, nes pastarosiose peržiūros procedūrų inicijavimas skirtas *bet kuriam asmeniui, turinčiam ar turėjusiam interesą gauti sutartį*[500], o Lietuvos teisėje prie galimų ieškovų priskirtini tik *tiekėjai*. Vis dėlto, įvertinus VPĮ 2 straipsnio nuostatas (ir atitinkamas Direktyvos 2014/24 normas), kuriose atskirai išskirtos viešojo pirkimo dalyvio, suinteresuoto viešojo pirkimo dalyvio ir kandidato, *tiekėjo*[501] sąvokos, matyti,

[496] Bovis ir kt., *supra note*, 13: 339.

[497] Žr., pvz., Sánchez-Graells, *supra note*, 46: 440.

[498] Pachnou, *supra note*, 494: 106.

[499] „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Fritsch, Chiari & Partner ir kt. (C-410/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48444&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437190.

[500] Pažymėtina, kad tokia konkreti intereso sudaryti sutartį sąsaja suinteresuotumui nustatyti įtvirtinta ir Anglijos bei Velso teisėje (Pachnou, *op. cit.,*155).

[501] VPĮ 2 straipsnio 36 dalis: *tiekėjas – ūkio subjektas – fizinis asmuo, privatusis ar viešasis juridinis as-*

kad pastaroji[502] yra dar platesnė už įtvirtintą ES teisėje ir nesusieta su jo interesu sudaryti konkrečią viešojo pirkimo sutartį. Tokia ieškovo ir konkrečios viešojo pirkimo sutarties sąsaja įtvirtinta nacionalinių teismų praktikoje, kurioje pažymima, kad tiekėjo teisinis suinteresuotumas siejamas su viešojo pirkimo sutarties sudarymu, kuris reiškia suinteresuotumą gauti ekonominės naudos[503].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors pagal VPĮ 2 straipsnio 44 dalį viešojo pirkimo sutartimi pripažįstamas dvišalis ar daugiašalis tiekėjo ir perkančiosios (-iųjų) organizacijos (-ų) sudarytas sandoris dėl ekonominės naudos, kuri toje pačioje nuostatoje apibrėžiama plačiai (piniginis atlygis arba kitoks atlygis tiekėjui, pavyzdžiui, teisė nemokėti mokesčių, pasinaudoti pirkimo sutarties vykdymo rezultatu, galimybė gauti pajamas iš trečiųjų asmenų ir panašiai), esama situacijų, kai viešojo pirkimo sutartis bus neatlygintinė, t. y. neatneš ekonominės naudos ūkio subjektui arba bus jam net nuostolinga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas iš esmės laikosi plataus funkcinio požiūrio į viešojo pirkimo sutartį ir jos nesieja išimtinai su finansiniu atlygiu tiekėjui, pripažįsta, kad tiekėjas gali siekti ir kitokios naudos, pavyzdžiui, reklamos, patekimo į rinką tikslų, kvalifikacijos kaupimo ir pan.[504].

Teisingumo Teismas laikosi griežtesnės pozicijos ir pirmiau nurodytus rinkodaros ūkio subjektų motyvus vertina kaip abejotinus. Jis yra pažymėjęs, kad viešojo pirkimo sutarties atlygintinumas suponuoja šalių veiksmų atlikimą viena kitos naudai (mainus), o šalių įsipareigojimų abipusiškumas yra esminis tokios sutarties pobūdis, dėl kurio neišvengiamai sukuriamos teisiškai privalomos kiekvienos sutarties šalių prievolės, kurių įvykdymo galima reikalauti teisme, vis dėlto viešojo pirkimo sutarties sąvoka ES teisėje įtvirtinta tik siekiant nustatyti, ar taikytina viešųjų pirkimų direktyva,

---

muo, kita organizacija ir jų padalinys arba tokių asmenų grupė, įskaitant laikinas ūkio subjektų asociacijas, kurie rinkoje siūlo atlikti darbus, tiekti prekes ar teikti paslaugas.

[502] Iš nurodytos VPĮ nuostatos matyti, kad tiekėju gali būti pripažintas fizinis ar juridinis asmuo arba įvairios jų grupės: pavieniai fiziniai asmenys, fizinių asmenų grupės, juridiniai asmenys (privatūs ar viešieji) ar jų grupės, taip pat fizinių ir juridinių asmenų grupės. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors viešojo pirkimo dalyvių teisinė forma negali būti kliūtis jiems dalyvauti viešojo pirkimo konkursuose, ypač atsižvelgiant į tai, kad ūkio subjektų, turinčių subjektines teises ir galinčių sukurti (įgyti) teises ir pareigas, teisinis statusas įvairiose valstybėse reguliuojamas skirtingai (žr., pvz., Teisingumo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. sprendimą byloje *Frigerio Luigi & C.*, C-357/06), pagal VPĮ 18 straipsnio 2 dalį, perkančiajai organizacijai priėmus sprendimą su atitinkamų ūkio subjektų grupe sudaryti pirkimo sutartį, iš šios grupės gali būti reikalaujama įgyti tam tikrą teisinę formą, jeigu tai yra būtina siekiant tinkamai įvykdyti pirkimo sutartį.

[503] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-252/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/126785.

[504] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-216/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/161202.

o tai siejama su numatoma sutarties verte, o ne pateiktu tiekėjo pasiūlymu[505].

Su šiuo išaiškinimu koreliuoja kasacinio teismo pozicija, kad jei dėl tam tikrų rinkos ypatybių iš tiesų realu, jog tiekėjai už nulį eurų perkančiajai organizacijai suteiktų paslaugas, ši galėtų vertinti teisines galimybes aptariamas paslaugas įsigyti ne viešųjų pirkimų, reglamentuojamų VPĮ, būdu, o kitokio pobūdžio sutartinių santykių pagrindu, visiems suinteresuotiems rinkos dalyviams sudarydama galimybę be konkurso vienodomis sąlygomis ir jų nediskriminuojant kokiais nors pagrindais sudaryti abipusiškai naudingus sandorius ir taip išvengti formalių ir privalomų viešojo pirkimo procedūrų[506]. Vis dėlto poreikių patenkinimas ne VPĮ tvarka *per se* nereiškia, kad tiekėjai savo subjektinių teisių negalėtų ginti, tiesiog jų teisinis suinteresuotumas ir jo įgyvendinimo sąlygos būtų nustatomi pagal kitas, bendrąsias teisės normas ir jas aiškinančią jurisprudenciją.

Teisinis suinteresuotumas – iš esmės teismo proceso teisės kategorija, neatsiejama nuo teisių gynybos įgyvendinant teismo jurisdikcinę veiklą. Vis dėlto, Lietuvoje VPĮ įtvirtinus ikiteisminę ginčo stadiją, kurioje būtent perkančiosioms organizacijoms, o ne išoriniams subjektams, pavyzdžiui, Viešųjų pirkimų tarnybai[507], suteikta kompetencija spręsti dėl joms pateiktų tiekėjų (dalyvių) pretenzijų, pastarųjų subjektų teisinis suinteresuotumas tampa aktualus ir viešojo pirkimo procedūrų metu. Primintina, kad pagal kasacinio teismo praktiką[508] iš VPĮ išplaukia perkančiųjų organizacijų pareiga užtikrinti tiekėjų gynybos veiksmingumo principą, su visais ūkio subjektais (tiek su pateikusiais pretenzijas, tiek su tais, dėl kurių pasiūlymų vertinimo pretenzijos pateiktos) bendradarbiauti. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad, esant akivaizdžiam subjekto procesiniam ar materialiniam nesuinteresuotumui, perkančioji organizacija galėtų šiuo pagrindu atmesti (nenagrinėti iš esmės) pretenziją. Šią išvadą patvirtina iš teisinio reguliavimo išplaukiantis glaudus ikiteisminės ginčo stadijos ir teismo proceso

---

505 „Teisingumo Teismo 2020 m. rugsėjo 10 d. sprendimas byloje Tax-Fin-Lex (C-367/19)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=230864&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1003427.

506 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-300-469/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1495835.

507 Primintina, kad Lietuvoje iki 2002 m. VPT kaip ikiteisminė institucija nagrinėjo tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus, o 2020 m. gegužės 21 d. dekretu Lietuvos Respublikos prezidentas pasiūlė šią tvarką atnaujinti (https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/7e0ece909b5011eaa51db668f0092944?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=8ac52700-5b6f-4248-862f-9b3c528b73e8).

508 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-119/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/196642; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-94-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1993382.

ryšys (pavyzdžiui, ieškovo keliamų pagrindų ir reikalavimų sutaptis) ir besiformuojanti peržiūros procedūrų vykdymo praktika, kurios kaip neteisėtos nepripažino kasacinis teismas[509].

Kaip nurodyta pirmiau, nors pagal ES teisę galima išplėsti ieškovų ratą, Lietuvos įstatymų leidėjas šia galimybe nepasinaudojo ir ieškovų ratą apibrėžė tik ūkio subjektais – tiekėjais, todėl kitų subjektų, ypač ginančių viešąjį interesą, procesinis teisinis suinteresuotumas reguliuojamas bendrosiomis teisės normomis. VPĮ 95 straipsnio 2 dalies 9 punkte (nuo 2017 m. liepos 1 d.) ir įtvirtinta Viešųjų pirkimų tarnybos teisė, nustačius šio įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų pažeidimus, ginant viešąjį interesą, kreiptis į teismą dėl pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pripažinimo negaliojančia ir (arba) alternatyvių sankcijų taikymo, tačiau šia norma tik atkartojama dalis bendrojo reguliavimo ir sudaromos prielaidos jį taikyti, nes CPK 49 straipsnio 2 dalyje valstybės institucijų viešojo intereso gynimo funkcija susieta su tokios teisės įtvirtinimu kituose teisės aktuose[510].

Peržiūros procedūra, ypač kiek tai susiję su perkančiųjų organizacijų ikisutartine atsakomybe, apibrėžta materialiosios teisės normomis, t. y. VPĮ. Pažymėtina, kad, kaip nurodyta pirmiau, Lietuvos įstatymų leidėjas išplėtė peržiūros procedūros taikymo sritį, kuri Lietuvoje apima ne tik tuos pirkimus, kurie patenka į ES teisinį reguliavimą, t. y. tarptautinės vertės pirkimus, bet visus reguliuojamus VPĮ nepriklausomai nuo jų vertės[511]. Kita vertus, pirkimų, kurių forma ir turinys panašūs į reguliuojamus VPĮ, bet nepatenka į šį *lex specialis*, peržiūros (ginčo) procedūros reguliuojamos kitais teisės aktais, nebent šiuose būtų įtvirtinta nuoroda į VPĮ[512].

Iš pateiktų ieškovų (tiekėjų) teisinio suinteresuotumo reguliavimo probleminių aspektų bei nacionalinių teismų ir Teisingumo Teismo praktikos (vėliau tai bus apta-

[509] Kasacinio teismo nagrinėtoje byloje *UAB „Baltikameda“ v. VšĮ Klaipėdos universitetinė ligoninė ir Klaipėdos miesto savivaldybės administracija* vienas iš atsakovų argumentų dėl ieškovo pretenzijos (*inter alia*, šiuo pagrindu ji ir buvo atmesta) ir ieškinio nepagrįstumo buvo tiekėjo teisinis nesuinteresuotumas, susijęs su jo teise verstis atitinkamų medicinos priemonių prekyba (specialaus leidimo vykdyti veiklą su jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais). Nors kasacinis ir apeliacinės instancijos teismai nepritarė perkančiosios organizacijos ir pirmosios instancijos teismo išvadai dėl ieškovo teisinio nesuinteresuotumo, kartu ir nepaneigė pirkėjų galimybės kvestionuoti pardavėjų teisę inicijuoti peržiūros procedūrą, t. y. buvo nepritarta ne pačiam suinteresuotumo vertinimo procesui, o jo rezultatui („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-184-248/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1960768).

[510] Kitose valstybėse narėse prie ieškovų priskirtini ir kiti viešieji subjektai, pavyzdžiui, Danijoje Konkurencijos ir vartotojų taryba, Prancūzijoje – prefektai. Caranta, *supra note*, 151: 62.

[511] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *Biuletenis „Teismų praktika Nr. 39“* (Vilnius, 2013).

[512] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-350/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/168401.

riama detaliau) matyti, kad nors doktrinoje tiekėjų teisinis suinteresuotumas paprastai aiškinamas plačiai, kaip ne neįtraukiantis subjektų, o universalus modelis[513], būtent viešųjų pirkimų specialusis reguliavimas ir ypatingas viešųjų pirkimų teisinių santykių pobūdis suponuoja ieškovų teisinį suinteresuotumą aiškinti ir taikyti kaip tam tikrą jų teisės į teisminę gynybą barjerą, pirminę prielaidą įgyvendinti teisę inicijuoti peržiūros procedūrą. Kasacinio teismo praktikoje dėl teisės kreiptis į teismą viešųjų pirkimų bylose teisinio reglamentavimo yra pateikti išaiškinimai, kurių esmė ta, kad tiekėjo teisinis suinteresuotumas ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus yra teisės kreiptis į teismą viešųjų pirkimų bylose įgyvendinimo sąlyga[514].

Tiekėjų teisės inicijuoti peržiūros procedūrą išankstinę sąlygą – teisinį suinteresuotumą galima vertinti ir iš perkančiųjų organizacijų perspektyvos, nes tai yra ne tik bendroji šių atsakovių gynybos nuo pareikštų reikalavimų teisme priemonė, bet, atsižvelgiant į išskaidytus sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo procesus, kartu ir galimybė apskritai išvengti ikisutartinės atsakomybės proceso. Kitais žodžiais tariant, jei tiekėjas nesugebės pagrįsti savo teisinio suinteresuotumo nuginčyti neteisėtą perkančiosios organizacijos sprendimą, tai iš esmės užkirs jam kelią efektyviai reikalauti žalos atlyginimo, nes jis bus iš anksto neįrodęs neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, kurių iš naujo nustatyti ikisutartinės atsakomybės procese jis jau nebegalės.

Nors ieškovų teisinis suinteresuotumas iš esmės aktualus bet kokiame civiliniame ginče, neginčytina ir tai, kad būtent viešųjų pirkimų ginčų bylose šis procesinis aspektas yra labai reikšmingas, jo svarba atskirai deklaruojama teismų[515]. Toks teismų nustatomas ir perkančiųjų organizacijų taikomas atsikirtimų nuo pareikštų ieškinių modelis iš dalies panašus į kai kuriose bendrosios teisės šalyse (JAV, Kanadoje, Australijoje) ar jų teritoriniuose vienetuose galiojantį reguliavimą, kuriuo siekiama užkirsti kelią vadinamajam strateginiam bylinėjimuisi prieš asmenis, įsitraukusius į tam tikrą viešąjį dalyvavimą ar viešojo intereso gynimą (*strategic lawsuit against public participation (SLAPP)*)[516], ir kurį siekiama atskirai sureguliuoti CPK 95[1] straipsnyje[517], Lietuvos teisėje įtvirtinant naujovišką atsakovo gynimosi nuo nesąžiningų ieškovo veiksmų pa-

[513] Sánchez-Graells, *supra note*, 46: 440.

[514] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-404/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/331130.

[515] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-330-248/2020), Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1951709.

[516] Žr. „LR Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus 2018 m. spalio 10 d. analitinė apžvalga Nr. 18/79“, LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 2 d., https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=9946.

[517] https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/73853df0202a11ecad9fbbf5f006237b?jfwid=s0xvzkzqb.

reiškiant nepagrįstą ieškinį priemonę.

Ieškovų teisinio suinteresuotumo kaip išankstinės perkančiųjų organizacijų gynimosi priemonės taikymo aktualumą patvirtina ir teismų praktika. Pavyzdžiui, iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. priimtų ir paskelbtų procesinių sprendimų viešųjų pirkimų ginčų srityje matyti, kad iš dviejų dešimčių nutarčių (neįskaitant vieno prejudicinio paklausimo Teisingumo Teismui) net devyniose jų plačiau ar lakoniškiau pasisakyta dėl tiekėjų teisinio suinteresuotumo, *inter alia*, šiuo pagrindu atmetant jų ieškinius, net nenagrinėjus iš esmės jų pareikštų reikalavimų. Išvadą, kad Lietuvoje viešųjų pirkimų ginčuose ieškovų teisinis suinteresuotumas taikomas kaip peržiūros procedūros, taip pat ir reikalavimo perkančiajai organizacijai atlyginti žalą, inicijavimo prielaida ir sąlyga, patvirtina aktuali jurisprudencija.

Pirma, kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad teismai, nepriklausomai nuo subjekto teisinės ir faktinės padėties viešojo pirkimo procedūrose, privalo visada įvertinti, ar toks subjektas yra suinteresuotas skundžiamos viešojo pirkimo sutarties sudarymu, įskaitant ir tuos atvejus, kai, pripažinus skundžiamą sutartį negaliojančia, jis pagrįstai galėtų tikėtis, jog iš naujo vykdomos viešojo pirkimo procedūros leis jam konkuruoti su kitais tiekėjais dėl naujos viešojo pirkimo sutarties sudarymo[518], arba suinteresuotas teisės į būsimą žalos atlyginimą įgyvendinimu[519]. Tokia teismų pareiga ypač aktuali, kai dėl ieškovų suinteresuotumo abejones kelia kiti byloje dalyvaujantys asmenys, todėl teismai turi įvertinti, ar bylos nagrinėjimo objektas ir ginčo nagrinėjimo teisinė prasmė nėra išnykusi[520]. Teisinio suinteresuotumo nustatymas atliekamas *ex officio*, atsižvelgiant į civilinio proceso principus, *inter alia*, teisę būti išklausytam ir teisę į rungtynišką procesą, ypač jei dėl to nebuvo šalių ginčo ikiteisminėje stadijoje. Ši praktika atitinka bendrąsias teismų pareigas *ex officio* patikrinti, ar ginčas (jo atskiras reikalavimas) nagrinėtinas teisme, *inter alia*, ar konkretus ieškinyje pareikštas reikalavimas gali būti savarankišku nagrinėjamo ginčo dalyku, taip pat ar į teismą kreipėsi ir reikalavimus pareiškė suinteresuotas asmuo[521].

---

[518] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-255/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/822091.

[519] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1973837.

[520] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-184-248/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1960768.

[521] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-255-1075/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1930827.

Antra, tam tikrais atvejais teismas gali susidurti su sunkumais nustatyti, ar ieškovas iš tiesų yra suinteresuotas ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus, ypač materialiojo teisinio suinteresuotumo atžvilgiu. Vis dėlto, jei susiduriama su tokiomis kliūtimis ar abejonėmis, tai pagal kasacinį teismą nesuponuoja išvados, kad teisinio (ne)suinteresuotumo turėjimą reikėtų vertinti ieškovo nenaudai ar dėl to civilinę bylą grąžinti nagrinėti iš naujo. Atsižvelgiant į tai, kad teisiškai nesuinteresuotų subjektų teisės teismine tvarka neginamos, tik neabejotinas suinteresuotumo neturėjimas (ar praradimas) gali lemti tai, jog teismas šalių ginčo nenagrinėtų iš esmės[522]. Dėl tokio teisinio suinteresuotumo aiškinimo ieškovų naudai modelio pasisakoma ir teisės doktrinoje, kurioje, plačiai interpretuojant Teisingumo Teismo praktiką, laikomasi pozicijos, kad teisminės ir neteisminės peržiūros institucijos turėtų pripažinti tiekėjui teisę naudotis teisių gynybos priemonėmis, užuot jo *locus standi* apribojus procedūriniais pagrindais[523].

Kita vertus, pripažinus ieškovo teisinį nesuinteresuotumą inicijuoti peržiūros procedūrą, teismo pozicija vis tiek pasisakyti dėl šalių ginčo *de jure* nekvalifikuotina kaip jo sprendimas atitinkamus klausimus nagrinėti *ex officio*. Kasacinio teismo šiuo aspektu pripažįstama, kad tokie apeliacinės instancijos teismo veiksmai užtikrina proceso koncentruotumą, o išvada apie ieškovo teisinį nesuinteresuotumą nelaikytina pažeidžiančia jo teises[524]. Taigi tokia teismo veikla, kai nusprendus, kad ieškovas nepagrindė savo suinteresuotumo pradėti ir (ar) tęsti ginčo nagrinėjimą, tačiau dėl pareikšto reikalavimo pateikiami teismo argumentai, iš principo laikytina teismo apsidraudimu, jei aukštesnės instancijos teismas su tokia išvada nesutiktų ir tik dėl to nereikėtų bylos grąžinti nagrinėti iš naujo[525].

---

[522] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771.

[523] Turidić, *supra note*, 55: 21.

[524] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-330-248/2020), Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1951709.

[525] Ši pozicija koreliuoja su kasacinio teismo aiškinimais dėl ginčo nagrinėjimo iš esmės net ir tais atvejais, kai atsakovas prašo taikyti praleistą ieškinio senaties terminą. Prieš 20 metų kasacinis teismas yra išaiškinęs (vėliau šios praktikos nebuvo nuosekliai laikomasi), kad *prieš atmesdamas ieškinį tuo pagrindu, kad suėjo ieškininės senaties terminas, teismas visų pirma turi nustatyti ieškovo nurodytos subjektinės teisės egzistavimo faktą; taip pat privalu išsiaiškinti ir šios teisės pobūdį, nuo kurio priklauso, ar teisės pažeidimu ieškovo įvardytus atsakovo veiksmus galima laikyti subjektinės teisės pažeidimu; ieškininės senaties termino pasibaigimas reiškia ne ieškovo materialinės subjektinės teisės išnykimą, o teisės į priverstinį jos įgyvendinimą praradimą* („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-384/2001)“, Susipažina kasacinio teismo archyve 2021 m. spalio 4 d.).

Trečia, pagal kasacinio teismo praktiką tiekėjo teisinis suinteresuotumas vertintinas ne tik ieškinio padavimo, bet ir bylos atitinkamame teisme nagrinėjimo metu; tai, kad padavęs ieškinį teisme ieškovas yra suinteresuotas ginčo baigtimi, *per se* nereiškia, kad proceso metu jis šį interesą būtinai išsaugo; dėl specifinių konkretaus atvejo aplinkybių tiekėjas gali galutinai *de jure* prarasti suinteresuotumą ginčo baigtimi, net ir jam palankaus teismo sprendimo atveju[526].

Ketvirta, tiekėjo teisinis nesuinteresuotumas daro įtaką teismų iniciatyvai peržengti skundo ribas. Nors kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad teismai, konstatavę ieškovo teisinį nesuinteresuotumą inicijuotu ginču, vis tiek gali nagrinėti ginčą iš esmės, jei taip savo iniciatyva siekia užtikrinti viešojo intereso apsaugą[527], akivaizdu, jog ieškovo teisinio nesuinteresuotumo pagrindu galima formaliai teisėtai užbaigti procesą. Kita vertus, tokiu atveju, t. y. nenustačius ieškovo teisinio suinteresuotumo, pats kasacinis teismas ne visuomet šias ribas peržengia ir, net įtardamas imperatyviųjų teisės normų pažeidimą, ne nagrinėja ginčą ar perduoda jį pakartotinai spręsti žemesnės instancijos teismams, o apie galimą viešojo intereso pažeidimą atskirąja nutartimi informuoja kompetentingas valstybės institucijas[528], taip aiškiai nubrėždamas ieškovo teisės į teisminę gynybą ribas.

Pagal kasacinio teismo viešųjų pirkimų ginčų praktiką tiekėjų suinteresuotumą, kaip sąlygą inicijuoti perkančiosios organizacijos veiksmų peržiūros procedūrą, apibrėžia dviejų elementų visuma: ieškovo tinkamumas ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus (veiksmus), įskaitant sprendimą nustatyti atitinkamas pirkimo sąlygas, ir jo subjektinių teisių pažeidimas dėl galimai neteisėtų pirkimo sąlygų. Tai – privalomos ir kartu taikomos teisinio suinteresuotumo sąlygos, kurios lemia tai, kad teismai nagrinėja šalių ginčą iš esmės tik tuo atveju (nebent dėl viešojo intereso apsaugos tai darytų savo iniciatyva), kai ieškinį laikydamasis įstatymuose nustatytos tvarkos pareiškia tinkamas ieškovas, įtikinamai ir patikimai įrodęs, jog būtent jo teisėtus interesus pažeidžia atitinkamos pirkimo sąlygos[529].

---

[526] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-179-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1892842; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771.

[527] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-296-378/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1770321.

[528] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-94-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1993382.

[529] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-296-378/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1770321.

Taip pat pažymėtina, kad tiekėjų teisės inicijuoti peržiūros procedūrą įgyvendinimas priklauso nuo ieškovo naudojamo civilinių teisių gynybos būdo, todėl tiekėjų suinteresuotumo ginčyti viešojo pirkimo nuostatas ir reikšti kitokio pobūdžio reikalavimus turinys (sąlygos) nėra visiškai tapatus[530]. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad, kaip nurodyta pirmiau, pagal kasacinio teismo praktiką įtvirtinus teisių gynybos priemonių taikymo prioritetiškumą, ieškovų teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą paprastai aiškintinas ir taikytinas kaip jų teisės būtent ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus ir sprendimus įgyvendinimo pagrindas.

3.4.1. Procesinis (subjektinis) teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą

Procesinis (subjektinis)[531] ieškovų suinteresuotumas ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus ar veiksmus išplaukia iš tiekėjo sąvokos ir jos turinio, įtvirtinto teisiniame reguliavime ir jį aiškinančioje teismų praktikoje. Ribojimai procesinio teisinio suinteresuotumo atžvilgiu ieškovams inicijuoti peržiūros procedūra yra susiję su dviem pagrindiniais tiekėjo statuso aspektais, kuriuos galima nustatyti uždavus du klausimus ir gavus atsakymus į juos: a) ar ieškovas laikytinas tiekėju ginčo pirkimo atžvilgiu; b) jei atsakymas į šį klausimą teigiamas, ar ieškovas išlaikė tiekėjo statusą inicijavęs peržiūros procedūrą ir viso teismo proceso metu.

Dėl ieškovų procesinio subjektiškumo aspekto pirmiausia pažymėtina, kad jų teisė ginčyti perkančiųjų organizacijų sprendimus (veiksmus) priklauso nuo jų teisės dalyvauti komercinėje veikloje, *inter alia*, įgyvendinti viešojo pirkimo dalyvių teises. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ES teisėje įtvirtintai ekonominės veiklos vykdytojo sąvokai, atitinkančiai tiekėjo sąvoką pagal VPĮ, pagal Teisingumo Teismo praktiką suteikiamas kaip įmanoma plačiausias turinys, iš esmės nenustatant jokių išimčių (ribojimų)[532]. Kadangi ekonominės veiklos vykdytojo sąvoka – ES teisės sąvoka, valstybės narės savo

[530] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-404/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/331130; „Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval (C-166/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002046.

[531] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo viešųjų pirkimų ginčų praktikoje dėl ieškovų teisinio suinteresuotumo ne visuomet *expressis verbis* išskiriamas procesinis ir materialusis teisinio suinteresuotumo aspektai (tai ne visuomet daroma ir doktrinoje), todėl, *inter alia*, atsižvelgiant į jų glaudų ryšį, šie aspektai toliau aptariami remiantis subjektyviu šio tyrimo autoriaus vertinimu.

[532] Roberto Caranta, Gunilla Edelstam ir Martin Trybus, *EU Public Contract Law. Public Procurement and Beyond* (Bruxelles: Bruylant, 2014), 106.

teisiniame reguliavime ir teismų praktikoje negali įtvirtinti kokių nors tokios sąvokos turinį siaurinančių kriterijų.

Teisingumo Teismas, aiškindamas Direktyvos 2004/18 nuostatas, pažymėjo, kad pirkimo dalyviai neskirstomi pagal tai, ar pagrindinis jų tikslas yra pelno siekimas, be to, šiose nuostatose aiškiai nenurodyta, jog pirkimuose negali dalyvauti konkretūs subjektai, pavyzdžiui, universitetai[533]; tiekėju pripažįstamas ne tik bet koks fizinis ar juridinis asmuo, bet aiškiai ir viešasis subjektas ar tokių subjektų grupė, rinkoje siūlantys teikti paslaugas; pastaroji sąvoka gali apimti ir organizacijas, kurių pagrindinis tikslas nėra pelno siekimas, jos neturi įmonės organizacinės struktūros ir rinkoje veikia ne nuolat; Bendrijos teisės aktų leidėjas neketino į sąvoką „ūkio subjektas, kuris siūlo paslaugas rinkoje“ įtraukti tik tuos subjektus, kurie turi įmonės organizacinę struktūrą, taip pat numatyti atskiras sąlygas, galinčias nustatyti papildomus dalyvavimo viešojo pirkimo konkurse apribojimus, pagrįstus ūkio subjektų teisiniu statusu ir vidaus organizacine struktūra[534].

Be to, pagal Teisingumo Teismo praktiką Bendrijos taisyklės nereikalauja, jog asmuo, kuris sudaro sutartį su perkančiąja organizacija, galėtų tiesiogiai savo lėšomis suteikti sutartą paslaugą, kad būtų pripažintas rangovu, t. y. ūkio subjektu; pakanka, kad jis gebėtų suteikti aptariamą paslaugą, pateikdamas tam būtinas garantijas[535]. Šiame kontekste VPĮ komentaro autoriai, analizuodami kasacinio teismo praktiką, pažymi, kad *tiekėjas nebūtinai turi būti pats tiesioginis prekės gamintojas, paslaugų ar darbų teikėjas, o gali būti prekės pardavėjas (platintojas), darbų tiekimo ir paslaugų teikimo procesų organizatorius; aptariama galimybė siūlyti neturi būti suprantama išimtinai tik*

---

533 Dėl šios subjektų grupės pažymėtina daugybė Italijos bylų, kuriose nacionaliniai teismai įvairiais aspektais, susijusiais su viešosios teisės reguliuojamu subjektų veiklos ir (ar) finansavimo specifiškumu, neva darančiu įtaką lygiavertei konkurencijai, kvestionuodavo mokslo ar kitų įstaigų teisę dalyvauti pirkimuose. Žr. „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje CoNISMa (C-305/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77183&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1003947; 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimą byloje *Ordine degli Ingegneri della Provincia di Lecce ir kt.*, C-159/11; 2014 m. gruodžio 18 d. sprendimą byloje *Data Medical Service*, C-568/13; 2020 m. birželio 11 d. sprendimą byloje *Parsec Fondazione*, C-219/19; kt. Atsižvelgiant į tai, Direktyvos 2014/24 14 konstatuojamojoje dalyje atskirai pažymėta, kad ekonominės veiklos sąvoka aiškintina plačiai, ji nepriklauso nuo atitinkamiems subjektams taikytino teisinio režimo, todėl į tokių subjektų ratą patenka ir universitetai.

534 „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje CoNISMa (C-305/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77183&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1003947.

535 „Teisingumo Teismo 2001 m. liepos 12 d. sprendimas byloje Ordine degli Architetti ir kt. (C-399/98)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46535&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1005280.

kaip egzistuojanti faktinė situacija, o gali būti reali (pavyzdžiui, į rinką tiekiamas naujas produktas, subjekto veikla nėra tiesiogiai susijusi su komerciniais sandoriais ar dėl specifinės prekės anksčiau nebuvo sudaroma sandorių ar potenciali tokio tiekėjo galimybė atlikti darbus, tiekti prekes ar teikti paslaugas)[536].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kasacinis teismas, pavyzdžiui, yra konstatavęs, jog tiekėjas rangovas turi procesinį teisinį suinteresuotumą ginčyti techninės specifikacijos nuostatas, pagal kurias statybos rangos darbus reikia atlikti naudojant konkrečias (atitinkamo gamintojo tikrinio pavadinimo) statybos medžiagas. Teismo vertinimu, *teisiškai nepagrįsta pozicija, pagal kurią perkančiosios organizacijos viešojo darbų pirkimo sąlygose galėtų įtvirtinti reikalavimus dėl naudotinų medžiagų (ar įrenginių), bet jų niekas negalėtų ginčyti: nei rangovai, nes jie prekių negamina ir neplatina, nei prekių gamintojai ir platintojai – nes jie nebūtų tinkami ieškovai viešojo darbų pirkimo atžvilgiu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad VPĮ nėra jokios nuorodos į tokį tiekėjų (rangovų) teisių ribojimą, nes bendrųjų nediskriminavimo ir konkurencijos užtikrinimo imperatyvų taikymas nesusietas su konkrečiu pirkimo objektu*[537]. Atsižvelgiant į tai, leidžiama dalyvauti ar pateikti savo kandidatūrą visiems asmenims ar subjektams, kurie, išnagrinėję skelbime apie pirkimą nurodytas sąlygas, mano galintys įvykdyti šią sutartį – tiesiogiai ar pasitelkdami subrangovus, nepaisant jų statuso ir veiklos pobūdžio bei jiems taikytino reguliavimo, įskaitant finansavimo aplinkybes[538].

Kita vertus, pagal ES reguliavimą, pavyzdžiui, Direktyvos 2004/18 4 straipsnio 1 dalį, valstybės narės turi teisę leisti arba ne tam tikroms ūkio subjektų kategorijoms teikti tam tikras paslaugas ir gali reglamentuoti tam tikrų atskirų subjektų veiklą. Jos taip pat gali leisti arba ne šiems subjektams veikti rinkoje, atsižvelgiant į tai, ar aptariama veikla yra suderinama su jų steigimo arba įstatuose nurodytais tikslais. Vis dėlto, jeigu ir tiek, kiek šiems subjektams leidžiama teikti tam tikras paslaugas rinkoje, nacionalinės teisės nuostatomis, perkeliančiomis viešųjų pirkimų direktyvas į vidaus teisę, negalima jiems uždrausti dalyvauti viešojo pirkimo procedūrose dėl tų pačių paslaugų teikimo[539]. Taigi, jei atitinkamas subjektas pagal nacionalinę teisę gali dalyvauti civiliniuose santykiuose su kitais subjektais ir jam nėra nustatyti jokie papildomi ūkinės vei-

---

536 Biliūnaitė ir kt., *supra note*, 410: 72.

537 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-296-378/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1770321.

538 „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje CoNISMa (C-305/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77183&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1003947.

539 *Ibid*

klos ribojimai, jis iš esmės laikytinas tiekėju (ekonominės veiklos vykdytoju), galinčiu pirmiausia įgyvendinti dalyvio teises ir, esant reikalui, inicijuoti peržiūros procedūrą, *inter alia*, reikalauti atlyginti žalą dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų (sprendimų). Atsižvelgiant į tai, perkančioji organizacija su skirtingais subjektais gali įgyvendinti tiek pirkėjo, tiek pardavėjo (tiekėjo) teises ir interesus. Vienintelė aplinkybė, kad viešasis juridinis asmuo yra finansuojamas valstybės, *per se* nesuteikia teisės atmesti jo pasiūlymo[540].

Nors Lietuvos *viešųjų pirkimų* teisiniame reguliavime iš esmės nenustatyta atskirų ribojimų atitinkamiems ūkio subjektams dalyvauti viešojo pirkimo konkursuose (taigi, ir būti ieškovais ginčijančiais perkančiųjų organizacijų sprendimus), šis klausimas anaiptol nėra toks vienareikšmis. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo[541] 9^1 straipsnyje, siekiant apriboti savivaldybės įmonių ar jų kontroliuojamų įmonių veiklos plėtojimą, įtvirtintas reguliavimas, pagal kurį tokių įmonių teisei versti *nauja veikla*[542] nustatytas kelių pakopų atitinkamų sąlygų nustatymo ir vertinimo modelis – nauja veikla turi būti skirta savivaldybės bendruomenės bendriesiems interesams tenkinti, tokios veiklos kiti ūkio subjektai nevykdytų arba ją vykdytų ne visa apimtimi, nauja veikla nediskriminuos kitų ūkio subjektų, o jos vykdymui ar naujo subjekto steigimui turi būti gautas išankstinis Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos pritarimas, kurio taikymas, be išskirtinių atvejų, šiems viešiesiems subjektams iš esmės uždraudžia naujos veiklos vykdymą.

Primintina, kad pagal VPĮ ir kitų teisės aktų subsidiarų taikymą viešųjų pirkimų teisiniai santykiai netiesiogiai reguliuojami ir kitais teisės aktais, jei VPĮ tam tikra sritis nesureguliuota ar į kitus teisės aktus teikiama nuoroda. Ši teisės aktų kolizinio taikymo taisyklė, kaip nurodyta pirmiau, aktuali ir dėl VPĮ bei Konkurencijos įstatymo santykio, pavyzdžiui, reabilituojant anksčiau teismų praktikoje neteisėtais pripažintus vidaus sandorius[543]. Taigi, Vietos savivaldos įstatymo 9^1 straipsnyje įtvirtintas reguliavimas su-

---

[540] „Teisingumo Teismo 2000 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje ARGE (C-94/99)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d.,. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=45867&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1006254.

[541] „Lietuvos Respubikos vietos savivaldos įstatymas“, TAR, žiūrėta 2017 m. liepos 9 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/asr.

[542] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad veiklos naujumas kvalifikuojamas ne *de jure*, o *de facto*, nes tokia veikla įmonė turėjo nesiversti trejus pastaruosius metus, taigi vien įstatų tekstas nebus pakankamas pagrįsti, kad veikla nėra nauja, jei ji niekada nebuvo vykdyta ar vykdyta seniai.

[543] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-494-469/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1789464.

siįęs su subjektų teise dalyvauti civilinėje apyvartoje[544], todėl gali neišvengiamai gali daryti įtaką tiekėjų teisei dalyvauti viešojo pirkimo procedūrose, taigi ir jų teisei inicijuoti peržiūros procedūrą. Pavyzdžiui, gali būti keliamas klausimas, ar savivaldybės įmonė gali ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus (sprendimus) pirkimo procedūrose, jei šis paskelbtas dėl tokios ūkinės veiklos, kuri laikytina nauja tokio ieškovo veikla Vietos savivaldos įstatymo 9^1 straipsnio taikymo prasme.

Jei pagal nacionalinį teisinį reguliavimą atitinkamo subjekto komercinė veikla, *inter alia*, teisė dalyvauti viešojo pirkimo konkurse, nėra atskirai apribota, turi būti nustatyta, ar tarp ieškovo, jo vykdomos veiklos ir pirkimo objekto, kurio įsigijimo procedūrinius veiksmus jis kvestionuoja, egzistuoja pakankamai glaudus ryšys, iš esmės parodantis, jog, nepriklausomai nuo ginčytinų perkančiosios organizacijos sprendimų, ieškovas (vienas ar su kitais ūkio subjektais) galėjo arba dalyvauti pirkime, arba galėjo net būti pripažintas jo laimėtoju. Teisės doktrinoje laikomasi tokio plataus tiekėjo veiklos ir pirkimo objekto sąsajos vertinimo pažymint, kad kiekvienam subjektui, kuris yra pakankamai suinteresuotas atitinkamu pirkimu, turėtų būti suteikta teisė pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis, o tai yra tais atvejais, kai pirkimo objektas patenka į ūkio subjekto veiklos sritį[545]. Būtent tokiu tiekėjo ir jo vykdomos veiklos ir pirkimo objekto ryšio nustatymo kriterijumi, kaip nurodyta pirmiau, įgyvendinama ne tik viešųjų pirkimų procedūrų reguliavime (Direktyva 2014/24) įtvirtintos tiekėjo (ekonominės veiklos vykdytojo) sąvokos praktinė reikšmė, bet kartu užtikrinamas ir peržiūros procedūrų reguliavime (Direktyvos 89/665) nustatytas ieškovų teisinio suinteresuotumo taikymas.

Dėl šio aspekto kasacinio teismo praktikoje pirmą kartą konkrečiai pasisakyta

---

[544] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dėl šio klausimo netiesiogiai buvo sprendžiama vienoje viešųjų pirkimų ginčų byloje, kurioje šalys dėl pirmiau nurodyto reguliavimo reikšmės, tyrimo autoriaus vertinimu, neteisingai ginčijosi tiekėjų teisės verstis veikla aspektu (iš tiesų pagal šią VPĮ normą teisės verstis veikla įrodinėjimas atliekamas pačios specifinės veiklos, o ne subjekto atžvilgiu) („Panevėžio apygardos teismo 2020 m. gegužės 28 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. e2-326-425/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 2 d., https://www.infolex.lt/tp/1912925). Šioje byloje ieškovė ginčijo perkančiosios organizacijos sprendimą dėl pasiūlymų eilės tuo aspektu, kad pirkimo laimėtoju vežti komunalines atliekas savivaldybėje A buvo pripažintas savivaldybės B kontroliuojama įmonė, su kuria ši savivaldybė sudarė iš esmės analogiškų paslaugų teikimo vidaus sandorį (sutartį, kuriai sudaryti netaikytinos VPĮ procedūros ir kontrahentas atrinktas atviro varžymosi būdu); vienas iš ieškovės argumentų buvo tas, kad savivaldybės B kontroliuojamos įmonės veikla ne savo savivaldybės teritorijoje laikytina nauja veikla Vietos savivaldos įstatymo 9^1 straipsnio nuostatų prasme. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai tokiai ieškovės pozicijai nepritarė, o Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ieškinį (kasacinį skundą) atmetė dėl materialiojo suinteresuotumo stokos („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-94-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1993382).

[545] Turidić, *supra note*, 55: 15.

2009 m. birželio 8 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-252/2009. Šioje byloje draudimo bendrovė kvestionavo savivaldybės atliktą statinio griūties ekspertizės paslaugų pirkimą dviem aspektais – dėl kainos ir paties pirkimo būdo (neskelbiamų derybų). Ieškovo interesas ginčyti ekspertizės pirkimo procedūras, kurį jis pats deklaravo teismo procese, buvo pagrįstas ne tiesioginiais, ne viešojo pirkimo dalyviams būdingais tikslais laimėti pirkimą, o siekiu išvengti savo kaip draudiko pareigos atlyginti žalą, kurią galimai lėmė rangovo – draudėjo veiksmai, arba sumažinti tokios pareigos mastą. Taigi, nors ieškovas bendriausia prasme neišvengiamai laikytinas tiekėju, *de minimis* draudimo paslaugų srityje (tačiau, kaip konstatavo visų instancijų teismai, ne ginčo konkurso atveju), bet tik dėl to jo ir ekspertizės paslaugų sutarties atžvilgiu nesieja tiesioginis[546] turtinis interesas (ryšys), kurį jis gali ginti įstatymų nustatyta tvarka. Panašios pozicijos laikomasi ir užsienio teismų[547].

Kaip pirmiau nurodytoje civilinėje byloje konstatavo kasacinis teismas, sprendžiant asmenų procesinio subjektiškumo klausimą, teisiškai reikšmingas ieškovo teisinis suinteresuotumas viešojo pirkimo sutartimi, t. y. jos sudarymu; teisinis suinteresuotumas viešojo pirkimo sutarties sudarymu reiškia tiekėjo suinteresuotumą gauti finansinį atlygį už suteiktas paslaugas, pristatytas prekes ar atliktus darbus, tačiau nereiškia naudos ar kitokio pobūdžio suinteresuotumo pačiu pirkimo rezultatu; tik ryšys tarp tam tikrų teismo procesų nesuponuoja subjekto teisinio suinteresuotumo ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus, jei ieškovas nelaikytinas tiekėju ginčo konkurso atžvilgiu ir nesiekia apginti savo teisės sudaryti viešojo pirkimo sutartį; priešinga pozicija sukeltų grėsmę teisinės sistemos stabilumui ir teisinio saugumo principui bei viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo specifiškumui. Kasacinio teismo vertinimu, tai reikštų, kad *tiek perkančioji organizacija, tiek viešojo pirkimo konkurso laimėtoju pripažintas tiekėjas niekada (ieškinio senaties ribose) nebūtų užtikrinti sudarytos viešojo pirkimo sutarties vykdymo nepertraukiamumu, nes visi subjektai, parodę netiesioginį ryšį su ginčijamomis viešojo pirkimo procedūromis, galėtų jas kvestionuoti, pavyzdžiui, prekių gamintojai galėtų inicijuoti peržiūros procedūrą, jeigu jų prekėmis prekiaujantys tiekėjai*

[546] Pažymėtina, kad Graikijos viešųjų pirkimų teisėje *expressis verbis* teisinis ieškovo suinteresuotumas susietas su jo interesu gauti konkrečią sutartį (Pachnou, *supra note*, 494: 205).

[547] Šiuo aspektu pažymėtina, kad Anglijoje, nors pagal 1981 m. Aukščiausiojo Teismo įstatymo 31 straipsnį ieškovo teisinis suinteresuotumas pripažįstamas, jei jis parodo pakankamą interesą byloje (šiuo pagrindu doktrinoje diskutuojama, ar ir viešųjų pirkimų ginčuose taikant analogiją galėtų kreiptis į teismą ne tik tiekėjai), tačiau, pavyzdžiui, Aukštojo Teismo yra spręsta, kad miesto savivaldos organo (tarybos) ir kelių privačių pareiškėjų iškeltoje byloje dėl infrastruktūros projektų vietinei valdžiai priklausančioje žemėje tokiems ieškovams nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti viešųjų pirkimų būdo, nes pastarasis nedaro įtakos ieškovų teisėms. Pachnou, *op. cit.*, 156-157.

nebuvo pripažinti konkurso nugalėtojais arba iš viso nedalyvavo viešojo pirkimo procedūrose dėl diskriminacinių konkurso sąlygų[548].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad procesinio (subjektyviojo) teisinio suinteresuotumo stoka subjekto vykdomos veiklos ir pirkimo objekto santykio atžvilgiu ne visuomet yra akivaizdi ir paprastai teismai dėl to sprendžia, kai atsakovė (perkančioji organizacija) ir (ar) trečiasis asmuo (konkurso laimėtojas) dėl to atskirai pasisako. Dėl to teismų praktikoje neatmestinos situacijos, kai dėl neteisėtų perkančiųjų organizacijų veiksmų galimai buvo spręsta pagal nesuinteresuotų asmenų prašymus[549]. Kita vertus, pažymėtina, kad pati teismų praktika sudarė prielaidas egzistuoti neaiškaus procesinio teisinio suinteresuotumo situacijoms, nes dėl tam tikrų ginčų atribojo tiekėjo ir dalyvio sampratas kaip pagrindą inicijuoti peržiūros procedūrą (peržiūros procedūrą gali inicijuoti tiekėjas, o ne dalyvis, t. y. nebūtina dalyvauti konkurse, siekiant kvestionuoti jame priimtus sprendimus).

Iš tiesų, jei subjektu, kuris suinteresuotas sudaryti viešojo pirkimo sutartį, taigi ir turinčiu procesinį suinteresuotumą reikšti reikalavimus dėl perkančiosios organizacijos procedūrinių sprendimų konkurse, būtų pripažįstami tik dalyviai, t. y. subjektai, *de facto* dalyvaujantys konkretaus pirkimo teisiniuose santykiuose, *a fortiori* pateikę pasiūlymus, paaiškinimus dėl jų, išrinkti laimėtojų eilėje ir pan. (ar bent jau juose dalyvavę, pavyzdžiui, kurių pasiūlymai dėl neatitikties pirkimo sąlygoms buvo atmesti), peržiūros procedūros negalėtų inicijuoti ne tik glaudesnio ryšio su pirkimu neturintys ūkio subjektai, bet apskritai jokie fiziniai ar juridiniai asmenys, kurie kokia nors forma nebūtų dalyvavę atitinkamame pirkime. Vis dėlto pagal teismų praktiką tam tikrais atvejais, ypač kvestionuojant pirkimo inicijavimo veiksmus: perkančiosios organiza-

---

[548] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-252/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/126785.

[549] Pažymėtina, kad pagrįstų abejonių, remiantis viešai prieinama informacija iš juridinių asmenų registrų, kelia bent du atvejai kasacinio teismo praktikoje, kurioje buvo sprendžiama dėl viešojo pirkimo sąlygų teisėtumo: *pirma*, civilinėje byloje *UAB „4 DEBT“ v. Šiaulių apskrities vyriausiasis policijos komisariatas* ginčas kilo vykdant priverstinio transporto priemonių nutempimo paslaugų pirkimą, nors ieškovė pagal viešai prieinamus duomenis verčiasi teisinių paslaugų veikla („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-456/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/876149); antra, civilinėje byloje *MB „Pirkimų ABC“ v. Šiaulių miesto savivaldybės administracija* ginčas kilo vykdant savivaldybės veiklos (vieno langelio) analizės ir optimizavimo paslaugų pirkimą, nors ieškovė pagal viešai prieinamus duomenis verčiasi viešųjų pirkimų konsultavimo veikla („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-204-916/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1900244); be to, iš viešai prieinamų duomenų matyti, kad šis subjektas skundžia išimtinai tik viešojo pirkimo sąlygas, tačiau labai skirtinguose pirkimuose (ir rangos, ir paslaugų; kt.). Abu atvejai leidžia daryti prielaidą, kad ieškovai buvo ne savarankiški teisių įgyvendinimo subjektai, o jų užslėpti atstovai.

cijos sprendimą nustatyti konkrečias pirkimo sąlygas, pirkimą vykdyti tam tikru būdu (pavyzdžiui, nerengiant atviro ir konkurencingo ūkio subjektų varžymosi, o atliekant neskelbiamų derybų ar vidaus sandorio procedūras)[550], procesinis teisinis suinteresuotumas nepriklauso nuo realaus dalyvavimo viešojo pirkimo procedūrose.

Teisingumo Teismas nurodė, kad asmuo, nepateikęs pasiūlymo, gali sunkiai įrodyti turįs suinteresuotumą ginčyti galimai neteisėtą perkančiosios organizacijos sprendimą sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Vis dėlto tuo atveju, jei įmonė nepateikė pasiūlymo dėl tariamai diskriminacinių konkurso dokumentuose ar konkurso sąlygose pateiktų specifikacijų ir konkrečiai dėl jų ji nebūtų galėjusi teikti visų prašomų paslaugų, būtų nepagrįsta reikalauti, kad ji pirma pateiktų pasiūlymą per ginčijamą sutarties sudarymo procedūrą tam, kad vėliau galėtų pasinaudoti peržiūros procedūromis pagal Direktyvą 89/665, siekdama užginčyti tokias specifikacijas, net jeigu dėl tokių specifikacijų jos galimybės laimėti sutartį būtų niekinės arba net pasiūlymo pateikimas būtų neįmanomas[551]. Kita vertus, Teisingumo Teismas kartu yra konstatavęs, kad ekonominės veiklos vykdytojo, kuris nepateikė pasiūlymo, teisė pareikšti ieškinį gali būti pripažinta tik išimtiniais atvejais, dėl to negali būti laikoma nepagrįsta iš jo reikalauti įrodyti, jog dėl konkurso sąlygų apskritai nebuvo įmanoma pateikti pasiūlymo, jei tai konkrečiu atveju nesuponuos neveiksmingos pažeistų teisių gynybos[552].

Su tokia tiekėjų – ne dalyvių procesinio teisinio suinteresuotumo ribojimo praktika koreliuoja ir kasacinio teismo pozicija, pagal kurią neracionalu ir neproporcinga versti ūkio subjektą pateikti pasiūlymą jam iš anksto žinant, kad šis pasiūlymas bus atmestas dėl neatitikties, jo vertinimu, neteisėtoms viešojo pirkimo sąlygoms. Dėl to reikalavimas pateikti pasiūlymą, kai ginčijamos viešojo pirkimo sąlygos, nekvalifikuotinas kaip teisinio suinteresuotumo turėjimo sąlyga (prielaida). Tačiau jei ieškovo reikalavimas dėl viešojo pirkimo sąlygų teisėtumo iš tiesų nukreiptas ne į savo kaip potencialaus dalyvio teisių gynybą, tokiam ūkio subjektui gali būti nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus, jei jis laiku nebus

---

[550] Kita vertus, dėl šių atveju pažymėtina, kad ieškovas objektyviai paprastai negalėtų įgyvendinti dalyvio teisių, jei apie pirkimą nepaskelbta pagal konkurencingai procedūrai taikytiną reguliavimą.

[551] „Teisingumo Teismo 2004 m. vasario 12 d. sprendimas byloje Grossmann Air Service (C-230/02)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48915&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437738; „Teisingumo Teismo 2018 m. lapkričio 28 d. sprendimas byloje Amt Azienda Trasporti e Mobilità ir kt. (C-328/17)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=208242&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5440924.

[552] *Ibid*

pateikęs pasiūlymo pirkime[553]. Tokia situacija gali, *inter alia*, susiklostyti tuomet, kai ieškovui pirkimo sąlygų turinys aiškus, jis pagal jas gali pateikti pasiūlymą (bet nepateikė[554]), o perkančiosios organizacijos veiksmus ginčija dėl to, kad pirkimo dokumentuose nenustatyti atitinkami reikalavimai (t. y. peržiūros procedūra inicijuota ne dėl atitinkamų pirkimo sąlygų nustatymo, o nenustatymo), kuriems esant jam lengviau (ar, jo vertinimu, sąžiningiau) būtų varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo[555]. Teisminės gynybos prieinamumas tokiu atveju nebus kvalifikuojamas kaip peržiūros direktyvų veiksmingumo pažeidimas[556].

Kita vertus, iš nacionalinės jurisprudencijos matyti, kad, priešingai nei kitose valstybėse narėse (pavyzdžiui, Italijoje), Lietuvoje tiekėjams ieškovams, nustatant jų suinteresuotumą, iš esmės netaikomas reikalavimas pagrįsti realią materialaus pobūdžio galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį (pavyzdžiui, pagal likusias nekvestionuojamas teisėtas pirkimo sąlygas). Kasacinio teismo vertinimu, *tik tai, kad paties ieškovo pasiūlymas atmestas,* per se *nereiškia, jog šis ūkio subjektas kitame pirkime negalėtų kokybiškai pagerinti savo pasiūlymo, pateikti kitos įrangos ar bendradarbiauti su kitais ūkio subjektais; tuo tikslu kasacinio teismo praktikoje įtvirtintas potencialaus perkančiosios organizacijos poreikių patenkinimo (ieškovo tinkamumo) kriterijus, juolab kad, nepaskelbus naujo viešojo pirkimo, tikroji jos valia dar niekam objektyviai ir nežinoma*[557]; be to, tai, kad ieškovas, ginčo viešajame pirkime nepateikęs pasiūlymo dėl neteisėtų sąlygų, galimai neatitinka ir kitų, *per se* nereiškia, jog, teisėtai pasiekęs naujos procedūros paskelbimą, jis jų negalėtų atitikti[558], ypač jei ši atitiktis įgyvendinama atlikus administracinę sertifikavimo (atestavimo) procedūrą[559] ar papildomai pasitelkus

---

553 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-330-248/2020), Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1951709.

554 Tokios pačios pozicijos laikomasi ir Graikijos peržiūros institucijų praktikoje. Pachnou, *supra note*, 494: 221.

555 Ši pozicija koreliuoja su ankstesne kasacinio teismo praktika susiaurinti tiekėjų suinteresuotumą ginčyti perkančiųjų organizacijų veiksmus racionalaus lėšų panaudojimo principo pagrindu, laikant, kad šis pagrindas nesusijęs su privatų interesą ginančių ieškovų teisėmis („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-255/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/822091).

556 Bovis ir kt., *supra note*, 13: 342.

557 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-78-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1872212.

558 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-184-248/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1960768.

559 Nagrinėjamu atveju ieškovo teisinis suinteresuotumas ginčyti viešojo pirkimo sąlygas, dėl kurių jis negalėjo dalyvauti medicinos įrenginių pirkime, perkančiosios organizacijos buvo grindžiamas aplinkybe, jog ieškovas neturi atitinkamo specialaus leidimo prekiauti savo siūlomais įrenginiais, tačiau jau teismo proceso metu toks leidimas buvo gautas ir pateiktas teisme.

trečiuosius asmenis.

Atsižvelgiant į tai, jei tiekėjas turi dalyvio statusą, t. y. pirkime pateikė pasiūlymą (žinoma, jei tokie veiksmai nėra fiktyvūs), jam pripažįstamas procesinis teisinis suinteresuotumas, jei jis tokio statuso neturi, jo suinteresuotumo turėjimas priklauso nuo jo veiklos ir pirkimo objekto ryšio, kurio turinys nereiškia konkrečios ūkio subjekto galimybės vienam, be papildomų veiksmų atitikti pagrindines viešojo pirkimo sąlygas ar perkančiosios organizacijos poreikius. Be to, manytina, kad bet kokios abejonės ieškovo procesiniu teisiniu suinteresuotumu, kaip nurodyta pirmiau, turėtų būti aiškinamos jo naudai, todėl tik labai akivaizdus ūkio subjekto veiklos ir pirkimo objekto pobūdžių išsiskyrimas galėtų lemti atsisakymą ginti tokio ieškovo teisėtus interesus jau pradinėje proceso stadijoje.

Procesinis teisinis suinteresuotumas aktualus ne tik vertinant, ar ieškovui *ex lege* pripažįstamas tiekėjo statusas ir ar jis laikytinas suinteresuotu tiekėju ginčo pirkimo atžvilgiu, tačiau ir tais atvejais, kai jis, tokį statusą turėdamas viešojo pirkimo metu (kartais ir inicijavus peržiūros procedūrą), jo neišsaugo. Šios situacijos iš esmės susijusios su jungtinių (daugianarių) ūkio subjektų bendru dalyvavimu viešojo pirkimo procedūrose, bet tik vieno jų dalyvavimu peržiūros procedūrose.

Šiame kontekste pirmiausia atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką[560] su tiekėjų lygiateisiškumo principu iš esmės suderinamos situacijos, kai, viešojo pirkimo procedūrose leidus dalyvauti daugianariam dalyviui, sudarytam iš dviejų jungtinės veiklos partnerių, vėliau dėl vieno iš partnerių nemokumo leidžiama pakeisti tokio jungtinio dalyvio sudėtį ją redukuojant (tačiau ne multiplikuojant), t. y. leidžiama procedūrose toliau dalyvauti vienam iš partnerių, jei jis vienas atitinka iškeltus reikalavimus ir tai nepažeis kitų dalyvių interesų[561]. Vis dėlto tokios situacijos daugiau susijusios su, kaip nurodo Teisingumo Teismas, atitinkamo dalyvio teisinio ir materialaus tapatumo pasikeitimu. Atsižvelgiant į tai, jei konkrečiu atveju įvyksta teisėtas tokio tapatumo pokytis, ieškovo (pavienio ūkio subjekto ar sumažėjusios jų grupės) procesinis teisinis suinteresuotumas vertinamas taip, lyg jis (jie) pats vienas

---

[560] „Teisingumo Teismo 2016 m. kovo 24 d. sprendimas byloje MT Højgaard et Züblin (C-396/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=178581&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1006772.

[561] Nors Teisingumo Teismas šiame sprendime nedetalizavo, kokiais atvejais jungtinio tiekėjo materialaus ir teisinio tapatumo mažėjimo prasme pokytis galėtų pažeisti kitų tiekėjų (dalyvių) interesus, *inter alia*, lygiateisiškumo ir skaidrumo principus ir konkurencinę padėtį, manytina, kad tai galėtų įvykti, jei perkančioji organizacija viešojo pirkimo sąlygose kelių ūkio subjektų dalyvavimą būtų įtvirtinusi kaip privalomą sąlygą ar kitais panašiais atvejais.

(ar likę keli) iš pradžių ir teikė pasiūlymą bei dalyvavo pirkime, jei nekeičiamos kitos jo dalyvavimo sąlygos[562].

Kokybiškai kita situacija susiklosto tuo atveju, kai pirkime nuosekliai, be jungtinio (daugianario) tiekėjo tapatumo pokyčio dalyvauja keli atitinkamu teisiniu pagrindu tarpusavyje susiję ūkio subjektai, bet peržiūros procedūrą *de facto* ir (ar) *de jure* inicijuoja tik vienas jų (pavyzdžiui, vienas jų savo gynybos teises įgyvendina pažeisdamas vidaus administravimo, atstovavimo tvarką). Kalbant apie tai, išskirtinos kelios vertinimo kryptys, priklausomai nuo ūkio subjektų bendradarbiavimo formos.

Teisingumo Teismas šiuo aspektu konstatavo, jog nacionalinė proceso taisyklė, pagal kurią reikalaujama, kad ieškinys dėl perkančiosios organizacijos sprendimo sudaryti viešojo pirkimo sutartį panaikinimo būtų pareikštas visų konkurse dalyvaujančių konsorciumą sudarančių narių, neapriboja galimybės pasinaudoti tokia peržiūra ir nepažeidžia Direktyvos 89/665 1 straipsnio 3 dalies, ypač kai pagal nacionalinę teisę klausimą dėl konsorciumo teisės pareikšti ieškinį šio konsorciumo nariai gali išspręsti bet kuriuo metu prieš pareikšdami ieškinį – tarpusavio susitarimo būdu, be jokio kito formalumo; ES teisei neprieštarauja toks nacionalinis reguliavimas, pagal kurį tam, kad galėtų pareikšti ieškinį, konsorciumas savo atstovavimą turi užtikrinti pagal tam tikram teisiniam statusui, kurį jo nariai patys pasirinko, kad galėtų pateikti pasiūlymus, taikytinas taisykles, neatsižvelgiant į tai, ar prašymai grindžiami Bendrijos, ar nacionalinės teisės pažeidimu ir ar jie susiję su viešojo pirkimo sutartimis, ar su kitais sandoriais[563].

Pirmiau nurodyta nacionalinė procesinio teisinio suinteresuotumo taisyklė gali būti taikoma tiek tais atvejais, kai ieškinį pateikia tik vienas iš konsorciumo narių, tiek tuomet, kai jis pateikiamas viso konsorciumo narių, tačiau vėliau vieno iš bendraieškių atžvilgiu konstatuojamas ieškinio nepriimtinumas. Vis dėlto Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad peržiūros direktyvose, kuriose įtvirtintas tik minimalus ieškovų apsaugos standartas, nesant specialios nuostatos dėl procesinės pavienio konsorciumo nario teisės kreiptis į teismą, valstybės narės savo vidaus teisės sistemose turi *konkrečiai* apibrėžti, ar į asociaciją, kuri pateikė pasiūlymą dėl viešojo pirkimo, susibūrusios įmonės

---

562 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-359/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/390505. Šioje byloje, *inter alia*, buvo sprendžiama, ar gali pirkime toliau dalyvauti tiekėjas, kuris pirkimo procedūrų metu buvo reorganizuotas, t. y. sujungtas su kitu ūkio subjektu, nepateikusiu pasiūlymo; kasacinis teismas vertino, kad toks pasikeitimas teisėtas iki tol, kol nekeičiama pirminio tiekėjo pasiūlymo esmė.

563 „Teisingumo Teismo 2005 m. spalio 8 d. sprendimas byloje Espace Trianon ir Sofibail (C-129/04)“, 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59567&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=997213.

taip pat turi teisę pradėti peržiūros procedūras ir kokiomis sąlygomis tai turėtų būti vykdoma[564].

Kita vertus, pavienio konsorciumo nario procesinis teisinis suinteresuotumas priklauso tik nuo nacionalinio teisinio reguliavimo ir iš jo išplaukiančio atitinkamo draudimo ar leidimo tokiam ieškovui teikti ieškinį perkančiajai organizacijai[565]. Vis dėlto galimybė riboti pavienio grupės nario teisę reikšti ieškinį dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų pagal analogiją netaikytina tais atvejais, kai toks ieškovas peržiūros procedūrą inicijuoja siekdamas žalos atlyginimo. Teisingumo Teismas nurodė, kad lygiateisiškumo ir veiksmingumo principams prieštarauja toks nacionalinis reguliavimas ir jo taikymo praktika, kai yra nustatyta tiekėjų pareiga prieš reikalaujant žalos atlyginimo nuginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos sprendimus, kuriuos gali kvestionuoti tik visi konsorciumo nariai kartu, todėl pavieniam jo nariui užkertamas kelias reikalauti jo individualiai patirtos žalos atlyginimo[566].

Pažymėtina, kad Lietuvoje nekilo poreikis pildyti *Institos* byloje nurodytų teisės aiškinimų vieno iš jungtinės veiklos narių (partnerių) atžvilgiu, nes pagal kasacinio teismo praktiką pavienis laikinos grupės dalyvis gali savarankiškai inicijuoti peržiūros procedūrą ginčydamas galimai neteisėtus perkančiosios organizacijos procedūrinius sprendimus[567]. Kasacinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, VPĮ konkrečiai nereglamentuojamas klausimas, ar pavieniam jungtinės veiklos partneriui pripažįstamas teisinis suinteresuotumas reikšti ieškinį teisme dėl perkančiosios organizacijos veiksmų ar sprendimų; tiekėjo statusas (pavienis ar grupė) yra materialioji teisės norma, apibrėžianti asmenų teisę į dalyvavimą viešojo pirkimo teisiniuose santykiuose, t. y. kas gali perkančiajai organizacijai pateikti pasiūlymą, ši norma nereguliuoja asmenų teisės į teisminę gynybą sąlygų ir šios teisės įgyvendinimo; dėl to VPĮ 2 straipsnyje įtvirtinta tiekėjo sąvokos apibrėžtis nenustato baigtinio asmenų, turinčių teisę kreiptis

---

564 „Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 4 d. nutartis byloje Consorzio Elisoccorso San Raffaele (C-492/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69832&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=999285.

565 Pažymėtina, kad konsorciumo narių teisminės gynybos siekimas atskirai gali būti ribojamas ir kitais būdais. Pavyzdžiui, Graikijoje vienam iš konsorciumo narių pateikus prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones, kitas konsorciumo narys negali kreiptis į teismą dėl to paties ginčijamo perkančiosios organizacijos sprendimo (Pachnou, *supra note*, 494: 220).

566 „Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 6 d. sprendimas sujungtose bylose Club Hotel Loutraki ir kt. (C-145/08 ir C-149/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81179&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=998613.

567 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-404/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/331130.

į teismą viešųjų pirkimų ginčuose, sąrašo; CK šeštosios knygos LI skyriaus normos nereglamentuoja iš jungtinės veiklos atsirandančių civilinių procesinių santykių (bylų nagrinėjimo tvarkos), *inter alia*, teisės kreiptis į teismą; dėl to civiliniuose ginčuose, kylančiuose iš jungtinės veiklos santykių, taikomos bendrosios CPK normos, taip pat CPK 5 straipsnis, pagal kurį teisę kreiptis į teismą turi teisiškai suinteresuotas asmuo; dėl to jungtinės veiklos partneriai gali pareikšti ieškinį teismui tiek visi kartu, tiek atskirai, jeigu atitinka teisinio suinteresuotumo kriterijų; atitinkamai civilinėje byloje jie gali dalyvauti kaip procesiniai bendrininkai – ieškovai (CPK 43 straipsnis) arba tretieji asmenys, pareiškiantys savarankiškus reikalavimus ar jų nepareiškiantys (CPK 46, 47 straipsniai).

Šiame kontekste, be kita ko, keltinas klausimas dėl kitų ūkio subjektų – ne jungtinės veiklos partnerių, kurie įeina į daugianario viešojo pirkimo dalyvio sudėtį, procesinio teisinio suinteresuotumo. Nacionalinėje ir tarptautinėje jurisprudencijoje, aiškinančioje viešojo pirkimo dalyvio ir kitų trečiųjų asmenų bendradarbiavimą, išskiriamos kelios teisinės sąvokos „kito subjekto pasitelkimas“ reikšmės, turinčios praktinį poveikį viešojo pirkimo procedūrų metu, pirmiausia dėl galimybės tikslinti su trečiaisiais asmenimis susijusią pasiūlymo informaciją, ir galimai suponuojančios tokių subjektų ar jų dalies pripažinimą kaip turinčių procesinį teisinį suinteresuotumą, t. y. galinčių būti ieškovais. Tretieji asmenys, bendradarbiaujantys su dalyviu viešojo pirkimo metu, gali būti, pirma, tik kvalifikacijos skolintojai, pasitelkiami išimtinai pakankamai tiekėjo kvalifikacijai įgyti ir pagrįsti, bet tiesiogiai nedalyvausiantys vykdant viešojo pirkimo sutartį; ir (arba), antra, subrangovai, kuriuos kaip tokius kvalifikuoja privalomas prisidėjimas vykdant viešojo pirkimo sutartį, nepriklausomai nuo to, ar viešojo pirkimo procedūrų metu jų kvalifikacija skolinama tiekėjui ir atskirai dėl to tikrinama[568]. Subrangovų ir kvalifikacijos skolintojų kategorijos netapačios, nors kartais subjektas gali turėti abu statusus, t. y. subrangovui gali būti tik perleista dalis viešojo pirkimo sutarties vykdymo ar kartu ir pasitelkiama kvalifikacija, siekiant įrodyti jos atitiktį, apibrėžtą pirkimo sąlygose; atsižvelgiant į pirkimo objekto specifiką, šių statusų sutaptis gali būti ne atsitiktinė, o įtvirtinta kaip privaloma[569] (VPĮ atskirai nurodyti to-

[568] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-354-690/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1548641; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-86-916/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1866162.

[569] „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 7 d. sprendimas byloje Partner Apelski Dariusz (C-324/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=175666&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1007240; „Teisingu-

kie atvejai, pavyzdžiui, susiję su profesine patirtimi ar teise verstis veikla).

Pagal Direktyvą 89/665 valstybės narės ieškinius dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų privalo leisti reikšti *bent jau* kiekvienam suinteresuotam viešojo pirkimo sutarties sudarymu, todėl platus suinteresuotų asmenų ratas iš principo ES teisei neprieštarauja (ją atitinka), o pagal VPĮ nuostatas, kaip nurodyta pirmiau, procesinis teisinis suinteresuotumas nustatytas tiekėjams, t. y. bet kokiems ūkio subjektams (fiziniams ir juridiniams asmenims ar jų grupėms), galintiems rinkoje pasiūlyti atitinkamų prekių, paslaugų ar darbų. Vis dėlto manytina, kad ne visiems pirmiau aptartiems tretiesiems asmenims pripažintinas procesinis teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą, *inter alia*, reikalauti žalos atlyginimo dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų. Nors doktrinoje dėl to reiškiamos abejonės[570], tačiau manytina, kad ne tik tiekėjams siaurąja prasme (dalyviams), bet ir kai kuriems kitiems su jais glaudžiai susijusiems subjektams galėtų būti pripažįstamas teisinis suinteresuotumas. Šio tyrimo darbo autoriaus vertinimu, toks interesas turėtų būti pripažintas tik subrangovams, bet ne kvalifikacijos skolintojams.

Akivaizdu, kad kvalifikacijos skolintojo statusas neleidžia daryti išvados, jog tokio trečiojo asmens teisiniai santykiai su viešojo pirkimo dalyviu nukreipti į tiesioginį interesą sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Pažymėtina, kad kvalifikacijos skolinimas gali egzistuoti tik *de jure*, o ne *de facto*, pavyzdžiui, trečiajam asmeniui pasižadėjus, esant reikalui, teikti konsultacijas pirkimą laimėjusiam ūkio subjektui dėl viešojo pirkimo vykdymo. Be to, kvalifikacijos skolinimas gali peržengti konkretaus viešojo pirkimo ribas ir būti sudėtine ilgalaikių ūkio subjektų santykių dalimi, pavyzdžiui, subjektas A suteikia subjektui B panaudos būdu patalpas, kurių valdymo faktas kaip techninis pajėgumas VPĮ 47 straipsnio 1 dalies 3 punkto prasme turi būti išviešintas subjekto B pasiūlyme. Vis dėlto panaudos teisiniai santykiai ir viešojo pirkimo teisiniai santykiai neturi tiesioginės priklausomybės ryšio ir gali egzistuoti atskirai. Galiausiai tiekėjo ir trečiojo asmens kvalifikacijos skolintojo santykiai, kaip jau buvo pažymėta, ne visuomet gali būti atlygintiniai, todėl perkančiosios organizacijos veiksmai nesukels materialinių padarinių tokiam trečiajam asmeniui. Net jei šiuos subjektus saisto kokios nors tarpusavio piniginės prievolės, tai, kad dėl perkančiosios organizacijos veiksmų nukenčia ne tik tiekėjas, bet ir su juo bendradarbiaujantis išorinis subjektas, neturėtų

mo Teismo 2016 m. liepos 14 d. sprendimas byloje Wrocław - Miasto na prawach powiatu (C-406/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=181688&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1007717.

570 Pachnou, *supra note*, 494: 106.

suponuoti pastarojo suinteresuotumo ginčyti procedūrinių pirkėjo sprendimų, nes jo praradimai galimai būtų priskirti prie grynai ekonominio pobūdžio žalos[571], kurios atlyginimo reikalavimas iš esmės negalimas pagal kasacinio teismo praktiką[572].

Nors dėl subrangovų procesinio teisinio suinteresuotumo teismų praktikoje *expressis verbis* nepasisakyta, tam tikrų nuorodų dėl pačių subrangovų statuso VPĮ normų prasme galima rasti. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad VPĮ neįtvirtinta nei jungtinės veiklos partnerio apibrėžties (ji nustatytina pagal bendrąsias CK normas), nei subrangovo apibrėžties, tačiau tik pirmasis gali įeiti į tiekėjo sąvoką, o subtiekėjai (subrangovai) – ūkio subjektai, kurie nelaikytini tiekėjais VPĮ prasme, tačiau jiems taikomi tam tikri reikalavimai tiekėjams, be to, jie turi būti išviešinti tiekėjo pasiūlyme, jų pakeitimas vykdant viešojo pirkimo sutartį yra ribotas; pagrindinis subtiekimo (subrangos) skirtumas nuo jungtinės veiklos tas, kad subtiekėjo (subrangovo), priešingai nei partnerio, tiesiogiai su perkančiąja organizacija nesieja prievoliniai teisiniai santykiai: pasiūlymą teikia, viešojo pirkimo sutartį sudaro, už jos vykdymą atsako tik pasiūlymą pateikęs tiekėjas – dalyvis; taigi subtiekėjas (subrangovas) tik vykdo dalyviui, viešojo pirkimo sutarties kontrahentui, tenkančių prievolių dalį, bet už visas savo prievoles dalyvis atsako perkančiajai organizacijai (CK 6.650 straipsnis)[573].

Sutiktina su VPĮ komentaro autoriais, kad tokia kasacinio teismo praktika yra pernelyg siaura, nors neginčytinas subrangovų atsakomybės perkančiajai organizacijai ribojimas, ja neatsižvelgiama į kitus svarbius aspektus: pirma, subrangovui kaip daugianario dalyvio nariui taikytini tokie patys reikalavimai kaip ir pagrindiniams tiekėjams; antra, subrangovo kvalifikavimas priklauso nuo jo tiesioginio dalyvavimo viešojo pirkimo sutarties vykdymo procese, nepriklausomai nuo subrangos dalies (ji gali būti labai maža, bet gali būti ir daug didesnė nei pagrindinio rangovo, kuris tokiu atveju užsiima darbų organizavimo veikla)[574]; trečia, subrangovo tik netiesioginiai santykiai su perkančiąja organizacija nesuponuoja jo priskyrimo prie dalyvių, tačiau dėl atitinkamų dalyvavimo pirkimo procedūrose ir viešojo pirkimo sutartyje aspektų jis galėtų

---

[571] Šiuo aspektu žr. plačiau Simona Selelionytė-Drukteinienė, „Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip specifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje“*, Jurisprudencija* 118, 4 (2009): 123-146.

[572] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-252/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/126785.

[573] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-359/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/390505.

[574] Pažymėtina, kad subrangovų nesuinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą paprastai aiškinamas aplinkybe, kad jie neturi intereso laimėti konkursą (sutartį), vis dėlto akivaizdu, kad viešojo pirkimo sutarties sudarymas darys tiesioginę finansinę, teisinę ir kt. įtaką tokių subjektų interesams, dalyvaudami konkurse, kad ir netiesiogiai, jie šio pokyčio ir siekia.

būti laikomas sudėtine tiekėjo dalimi; ketvirta, VPĮ įtvirtinta perkančiosios organizacijos tiesioginio atsiskaitymo su subrangovais galimybė[575] (manytina, kad tokiu atveju subrangovai ir rangovai taptų *ad hoc* solidariai atsakingi, nes pastarieji saistomi viešojo pirkimo sutarties, o subrangovai galėtų gauti atlygį už savo atliktų darbų (suteiktų paslaugų) dalį, kai ši būtų įvertinta kaip tinkama ir priimta užsakovo).

Be pirmiau nurodytų aspektų, pažymėtina ir tai, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką leidžiamas toks nacionalinis reguliavimas, kai dalyvio pasiūlymas atmetamas dėl to, kad jo subrangovo padėtis atitinka vieną iš pirkimo sąlygose įtvirtintų tiekėjų pašalinimo pagrindų, pavyzdžiui, pareigų aplinkos, socialinės ir darbo teisės srityse nevykdymas, įrodomas bet kokiomis perkančiajai organizacijai prieinamomis priemonėmis[576]. Kaip nurodoma VPĮ komentare, tiekėjo pasiūlymas gali būti atmetamas dėl melagingos informacijos, susijusios su subrangovo kvalifikacija, nepriklausomai nuo to, kad viešojo pirkimo dalyvis galimai pats jo buvo suklaidintas[577]. Galiausiai tam tikrais atvejais perkančioji organizacija, nustačiusi subrangovo kvalifikacijos reikalavimų neatitiktį ar aplinkybę, kad jo padėtis atitinka pašalinimo pagrindus, pagal VPĮ 49 straipsnio 4 dalį ir (ar) 88 straipsnio 5 dalį privalo paprašyti tiekėjo pakeisti tokį subrangovą. Akivaizdu, kad toks prašymas – skųstinas perkančiosios organizacijos sprendimas VPĮ prasme, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad juo daroma įtaka ne tik dalyvio, bet ir jo subrangovo teisėms ir pareigoms, pastarajam taip pat turėtų būti pripažįstamas procesinis teisinis suinteresuotumas kreiptis teisminės gynybos dėl tokio (ar kitų) perkančiosios organizacijos sprendimo.

3.4.2. Materialusis teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą

Kaip nurodyta pirmiau, antrasis ieškovų teisinio suinteresuotumo aspektas – ieškovų subjektinių teisių pažeidimas ir jų gynimas. Pažymėtina, kad, pavyzdžiui, A. Sanchezas-Graellsas apskritai nurodo, jog procesinis ir materialusis teisinio suinteresuotumo aspektai neturėtų būti nustatomi kaip dvi bendrai taikytinos sąlygos, nes būtų sunku įsivaizduoti situaciją, kad ūkio subjekto, dalyvavusio viešojo pirkimo pro-

[575] Biliūnaitė ir kt., *supra note*, 410: 74–75.

[576] „Teisingumo Teismo 2020 m. sausio 30 d. sprendimas byloje Tim (C-395/18)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=222884&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1008235; „Teisingumo Teismo 2021 m. birželio 3 d. sprendimas byloje Rad Service ir kt. (C-210/20)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=242035&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1008649.

[577] Biliūnaitė ir kt., *op. cit.,* 641-643.

cedūrose ir turėjusio interesą sudaryti konkrečią sutartį, teisėms dėl viešųjų pirkimų pažeidimo nebūtų iškilusi pažeidimo rizika, kuri *per se* pakankama teisiniam suinteresuotumui nustatyti, ypač atsižvelgiant į tai, kad pagal Direktyvos 2007/66 2a straipsnį apie galutinius konkurso rezultatus informuojami visi *atitinkami* dalyviai[578]. Nors procesinis ir materialusis suinteresuotumas bei šių aspektų atskirtis ir ryšys labiau pabrėžiami kasacinio teismo, ir iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad abu teisinio suinteresuotumo poliai yra išskiriami kaip savarankiški ir reikšmingi.

Atrodytų, kad įvairūs asmenų procesinio teisinio suinteresuotumo aspektai, nuo kurių priklauso jų subjektinių teisių įgyvendinimas, suponuoja reikšmingą ieškovų teisių teisminės gynybos pasiekiamumo ribojimą, tačiau daug didesniu slenksčiu laikytinas materialiojo suinteresuotumo nustatymas ir taikymas, ypač dėl teisės į žalos atlyginimą, atsižvelgiant į teisės gynybos priemonių santykį pagal *Institos* modelį. Iš tiesų Lietuvoje (manytina, kad ir kitose valstybėse narėse) dominuoja peržiūros procedūros situacijos, kai perkančiosios organizacijos veiksmus (sprendimus) ginčija vienasmenis viešojo pirkimo dalyvis (ar visi daugianarį dalyvį sudarantys subjektai), paprastai kvestionuojantis konkurso rezultatus, t. y. galimai neteisėtą savo pasiūlymo atmetimą arba savo konkurento pasiūlymo pripažinimą tinkamu ir tokio subjekto pripažinimą viešojo pirkimo konkurso laimėtoju. Atsižvelgiant į tai, kaip nurodyta pirmiau, tais atvejais, kai ieškovo teises įgyvendina viešojo pirkimo dalyvis, teismams paprastai nekyla keblumų vertinti, kad egzistuoja ieškovo procesinis teisinis suinteresuotumas.

Teismų praktikoje subjekto materialusis teisinis suinteresuotumas aiškinamas kaip asmens aiškiai identifikuotas suinteresuotumas apginti materialiosios teisės normų saugomą teisę ar interesą, kitaip tariant, asmuo turi turėti savarankišką teisinį interesą ir poreikį jį ginti. Įgyvendinus teisę į teisminę gynybą pasiekiamas materialusis teisinis efektas, t. y. modifikuojamos (sukuriamos, panaikinamos, pakeičiamos) suinteresuoto asmens subjektinės teisės ar pareigos. Materialiųjų teisinių padarinių nesukeliantis reikalavimas negali būti savarankiškas bylos nagrinėjimo dalykas, nes jo nagrinėjimas ir patenkinimas nėra teisės į teisminę gynybą įgyvendinimas. Tokiu būdu materialusis teisinis reikalavimas yra susijęs su veiksmais ar aktais, kurie nustato asmenų teises ar pareigas ar kitaip joms turi teisinės reikšmės. Atitinkamai, jeigu aktai ar veiksmai, dėl kurių reiškiamas reikalavimas teismui, nenustato asmens teisių ir pareigų, tai toks reikalavimas nevertinamas kaip materialinis teisinis reikalavimas, sudarantis

---

578 Sánchez-Graells, *supra note*, 46: 440.

ieškinio pagrindą[579].

Paprastai ieškovas, siekiantis nuostolių atlyginimo priteisimo iš atsakovo, pradinėje teismo proceso stadijoje (ieškinio priėmimo metu) neturi pareigos įrodinėti civilinės atsakomybės sąlygų, nes tai ginčo nagrinėjimo iš esmės dalykas. Kasacinio teismo formuojama bendroji teisinio suinteresuotumo viešųjų pirkimų ginčų bylose praktika, pagal kurią ieškovo teisinis suinteresuotumas, pagrindžiantis teisę į teisminę gynybą, negali būti paneigiamas argumentais dėl tokio kreipimosi tikslingumo ar besikreipiančio asmens reiškiamų reikalavimų pagrįstumo; sprendžiant, ar asmuo turi teisę kreiptis į teismą, nevertinamos aplinkybės, kurios yra bylos nagrinėjimo iš esmės dalykas ir kurių pagrindu teismas sprendžia, ar patenkinti ieškinį (pvz., tiekėjo galimybė laimėti viešąjį pirkimą)[580]. Atsižvelgiant į tai, kad tiekėjai, siekiantys žalos atlyginimo dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos procedūrinių sprendimų, pirmiausia turi šiuos veiksmus nuginčyti, jiems atsiranda papildomas materialiojo teisinio suinteresuotumo slenkstis, kurio įrodinėjimo našta, ypač kai dėl šio intereso proceso šalys kelia abejones, tenka būtent ieškovams. Dėl to subjektinių teisių pažeidimo realumo įrodinėjimas supanašėja su išankstiniu priežastinio ryšio įrodinėjimo modeliu (iš dalies prie jo priartėja).

Pagal Direktyvos 89/665 (po pakeitimų, atliktų Direktyva 2007/66) 1 straipsnio 3 dalį peržiūros procedūros turi būti prieinamos bent jau tiems viešojo pirkimo sutarties sudarymu suinteresuotiems subjektams, *kuriems dėl pažeidimo buvo padaryta žala ar kilo jos rizika*. Aptariamos formuluotės turinys suponuoja išvadą, kad valstybės narės neprivalo užtikrinti šių procedūrų prieinamumo bet kuriam asmeniui, norinčiam, kad su juo būtų sudaryta viešojo pirkimo sutartis, bet jos gali nustatyti reikalavimą, kad dėl atitinkamo asmens nurodomo pažeidimo buvo pažeistos jo teisės ar būtų kilusi tokio pažeidimo rizika[581]. Užsienio teisės doktrinoje sutinkama su tuo, kad ieškovo *locus standi* pagal pirmiau nurodytą ES teisės normą pripažįstama visiems atitinkamiems subjektams (ypač konkursų dalyviams), realios ar galimos žalos kilimo kriterijaus taikymo prasme iš jų papildomai nereikalaujant įrodyti galimybės (tikimybės) laimėti viešojo pirkimo sutartį, jei viešojo pirkimo procedūros būtų buvę vykdytos teisėtai[582].

---

[579] „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 2-393-943/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1871526.

[580] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-404/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/331130.

[581] „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Hackermüller (C-249/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47942&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5449488.

[582] Turidić, *supra note*, 55: 15.

Vis dėlto būtent tiekėjo (ieškovo) teisių pažeidimo ir gynimosi nuo jo samprata teismų, ypač Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, praktikoje, kiek tai susiję su perkančiosios organizacijos sprendimų ginčijimu, aiškinama siaurai, nustatant papildomas procesines pareigas ieškovams, kuriems materialiajam teisiniam suinteresuotumui pagrįsti nepakanka tiesiog nurodyti neteisėtą perkančiosios organizacijos sprendimą (pažeistą subjektinę teisę). Dėl to įrodyti suinteresuotumą dėl neteisėto perkančiosios organizacijos sprendimo panaikinimo yra sunkiau nei pagrįsti interesą gauti žalos atlyginimą.

Pagal Teisingumo Teismo praktiką iš esmės egzistuoja vienintelis atvejis[583], kai

---

[583] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismas tam tikrose bylose, susijusiose su peržiūros procedūros reguliavimu, *a fortiori* dėl terminų apskųsti perkančiosios organizacijos sprendimus, laikymusi, *inter alia*, atsižvelgdamas į peržiūros direktyvų formuluotę asmuo, kuris yra arba buvo suinteresuotas gauti konkrečią sutartį, neretai tiekėjų pareigų nevykdymą (laiku kreiptis peržiūros, laikytis sąlygos dėl ikiteisminės ginčų tvarkų) vertina jų materialiojo teisinio suinteresuotumo kontekste (pvz., „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Fritsch, Chiari & Partner ir kt. (C-410/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48444&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437190; „Teisingumo Teismo 2004 m. vasario 12 d. sprendimas byloje Grossmann Air Service (C-230/02)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48915&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437738). Panašaus vertinimo laikomasi ir Graikijos peržiūros institucijų praktikoje, kai tiekėjui nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti atitinkamą perkančiosios organizacijos sprendimą, jei vėlesniais veiksmais buvo nutrauktas jo teisių pažeidimo ir ginčijamo akto ryšys, o tai paprastai įvyksta, kai asmuo tiesiogiai ar netiesiogiai su ginčijamu sprendimu sutinka, ypač perėjus iš vienos konkurso stadijos į kitą (t. y. vienos stadijos sprendimas neužginčijamas iki kitos stadijos pradžios) (Pachnou, supra note, 494: 221–222). Tyrimo autoriaus vertinimu, iš tiesų tokios situacijos daugiau susijusios su ikiteisminės ginčo stadijos ar bendrai peržiūros procedūros reikalavimų nesilaikymo neigiamais padariniais. Kaip pažymi C. H. Bovisas, tokie tiekėjo veiksmai parodo jo elgesį, kuris yra nesuderinamas su peržiūros direktyvų dvasia ir tikslu (Bovis ir kt., *supra note,* 13: 341). Manytina, kad dėl tokios situacijos, kai, pavyzdžiui, tiekėjas pavėluotai užginčija jo teises pažeidžiančius neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus (sprendimus), jam kyla neigiami padariniai, t. y. atsisakymas ginti jo teises, yra susijusios daugiau ne su jo suinteresuotumo stoka, o jam tenkančių pareigų pažeidimu. Teisybės dėlei pažymėtina, kad kasacinis teismas keliose viešųjų pirkimų bylose buvo pritaikęs Teisingumo Teismo teisės aiškinimo taisykles, kai ieškovas (teikėjas) pavėluotai ginčijo pirkimo sąlygas, tačiau nacionalinėje jurisprudencijoje susiklosčius tokioms situacijoms vis dėlto vadovaujamasi ne teisinio suinteresuotumo (ne)turėjimo, o pasinaudojimo peržiūros procedūros teisėmis (ne)tinkamumo koncepcija, atitinkančia bendrąją jo jurisprudenciją šioje srityje. Pavyzdžiui, kasacinio teismo ne kartą konstatuota, kad *nors ieškinio senaties termino pasibaigimas nepanaikina asmens teisės kreiptis į teismą, prašant apginti pažeistą teisę, tačiau, ginčo šaliai pareikalavus taikyti ieškinio senatį, yra pagrindas atmesti ieškinį, jeigu teismas nepripažįsta, kad šis terminas praleistas dėl svarbios priežasties; jeigu suinteresuotas asmuo, žinodamas arba turėdamas žinoti apie savo teisės pažeidimą, per visą ieškinio senaties terminą nesikreipė į teismą su ieškiniu, kad apgintų pažeistą teisę, priešinga teisinio santykio šalis gali pagrįstai tikėtis, jog toks asmuo atsisako savo teisės arba nemano, kad jo teisė yra pažeista; ieškinio senaties terminų nustatymas skatina nukentėjusią šalį imtis priemonių savo pažeistoms teisėms operatyviai ir tinkamai ginti; ieškinio senaties institutas sumažina teisinio neapibrėžtumo neigiamą poveikį civilinei apyvartai, ieškinio senaties terminų nustatymas sudaro objektyvias prielaidas materialiajai tiesai byloje nustatyti* („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-138-684/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1586130.

tiekėjai (ieškovai) objektyviai negalės įrodyti savo materialiojo teisinio suinteresuotumo inicijuota peržiūros procedūra, todėl jų teisė į teisminė gynybą gali būti suvaržyta. Tai – *res judicata* galią turintis teismo (ar kitokios peržiūros institucijos) sprendimas, kuriuo galutinai pripažįstama, kad paties ieškovo pasiūlymas buvo atmestas teisėtai, taigi, ieškovas ginčo konkurso atžvilgiu prarado suinteresuoto dalyvio statusą. Pagal Teisingumo Teismą tai, kad perkančiosios organizacijos sprendimas dėl tiekėjo pašalinimo dar nėra galutinis, lemia tokių konkurso dalyvių teisę skųsti sprendimą sudaryti sutartį, o šios teisės negali susilpninti kitos, nesvarbios, aplinkybės, kaip antai pašalinto dalyvio pasiūlymo eiliškumas arba viešojo pirkimo procedūros dalyvių skaičius[584].

Tokia Teisingumo Teismo praktika nemaža dalimi buvo inspiruota Italijos nacionalinių administracinių pirmosios ar apeliacinės instancijos teismų prejudicinių paklausimų, kuriais buvo kvestionuojama *Consiglio di Stato* (Valstybės tarybos; LVAT atitikmuo) suformuota praktika dėl ginčo šalies teisės procese gintis kitos šalies teisinio suinteresuotumo stokos (trūkumo) pagrindu. Pagal šią *Consiglio di Stato* jurisprudenciją trečiajam asmeniui, viešojo pirkimo laimėtojui, leidžiama kvestionuoti ieškovo (antros ar žemesnės vietos laimėtojo) teisę inicijuoti peržiūros procedūrą dėl konkurso rezultatų paties ieškovo pasiūlymo atitikties pirkimo sąlygoms pagrindu; trečiajam asmeniui pateikus tokio pobūdžio priešpriešinį reikalavimą dėl ieškovo pasiūlymo vertinimo teisėtumo, teismai pirmiausia dėl to turėjo spręsti; nustačius, kad iš tiesų ieškovo pasiūlymas neatitinka konkurso sąlygų, ieškovo ieškinys atmetamas dėl jo nesprendžiant iš esmės[585].

Atsižvelgiant į tai, Italijos teismų vertinimu, toks trečiojo asmens priešpriešinis reikalavimas dėl ieškovo teisinio nesuinteresuotumo laikytinas „išimtiniu“ ar „paralyžiuojančiu“. Pagal *Consiglio di Stato* teisę pateikti skundą dėl sprendimo sudaryti konkrečią viešojo pirkimo sutartį turi tik teisėtai konkurse dalyvavęs subjektas, o išvada, kad skundą dėl šio sprendimo pateikusiai šaliai konkurse leista dalyvauti neteisėtai, turi atgalinio veikimo galią, be to, galutinis šios šalies pašalinimas iš viešojo pirkimo procedūros reiškia, kad ji nebegali ginčyti šios procedūros rezultato; ieškovo praktinis suinteresuotumas surengti pakartotinę viešojo pirkimo procedūrą nesukuria jam teisi-

---

584 „Teisingumo Teismo 2021 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje Randstad Italia (C-497/20)“, CURIA, žiūrėta 2022 m. liepos 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=251515&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=29903.

585 „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 5 d. sprendimas byloje PFE (C-689/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=175548&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5438928.

nio suinteresuotumo (teisinio statuso), toks jo interesas nesiskiria nuo bet kurio kito atitinkamos srities subjekto, kuris siekia dalyvauti naujame pirkime[586].

Teisingumo Teismas byloje *Fastweb* tokiai *Consiglio di Stato* pozicijai iš dalies nepritarė, nurodė, kad dėl konkurso laimėtojo priešpriešinio skundo negali būti atmestas kito dalyvio skundas tuo atveju, kai per tą pačią procedūrą ir tais pačiais pagrindais ginčijamas kiekvieno iš subjektų pasiūlymo tinkamumas. Esant tokiai situacijai kiekvienas konkurentas gali remtis lygiaverčiu teisėtu suinteresuotumu, kad būtų atmestas kito subjekto pasiūlymas, o tai gali lemti, kad perkančioji organizacija negalės atrinkti tinkamo pasiūlymo. Atsižvelgiant į tai, pagal ES teisę draudžiama, prieš tai atlikus laimėtojo nepriimtinumu grindžiamo prieštaravimo vertinimą, ieškovo skundą pripažinti nepriimtinu, nenusprendus, ar viešojo pirkimo konkurso laimėtojo ir pagrindinį skundą pateikusio dalyvio pasiūlymai atitinka konkurso reikalavimus[587].

Ši taisyklė aktuali ir taikytina ne tik tais atvejais, kai konkurse pasiūlymus pateikė tik ieškovas ir laimėtoju pripažintas ūkio subjektas (nes jei kurio nors vieno pasiūlymas bus pripažintas netinkamu, kitas galės tikėtis sudaryti sutartį, jei abiejų – jie abu įgis interesą iš naujo varžytis dėl to paties pirkimo objekto), bet ir kai esama daugiau ekonominės veiklos vykdytojų[588]. Teisingumo Teismas byloje *PFE* nurodė, kad kiekvienas iš besiginčijančių tiekėjų turi materialųjį teisinį suinteresuotumą, kad jo konkurento pasiūlymas būtų atmestas, be to, pagrindai, dėl kurių reikėtų atmesti vieno tiekėjo (ar jų abiejų) pasiūlymus, gali būti aktualūs ir peržiūros procedūroje tiesiogiai nedalyvaujantiems tiekėjams[589], o galima bendra visų tiekėjų (tiek dalyvavusių, tiek nedalyvavu-

---

586 „Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 4 d. sprendimas byloje Fastweb (C-100/12)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=139104&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5438233.

587 *Ibid*

588 „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 5 d. sprendimas byloje PFE (C-689/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=175548&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5438928.

589 Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į iš esmės analogišką kasacinio teismo formuojamą poziciją suformuotą šalių grąžinimo (grįžimo) į prieš pažeidimą buvusią padėtį: *šalių grąžinimo į pirminę padėtį apimtis priklauso*, inter alia*, nuo to, kokio pobūdžio procedūroje konstatuotas perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumas. Jei neteisėtais pripažinti veiksmai bus bendrojo pobūdžio – į pirminę padėtį neišvengiamai turėtų būti grąžinami visi konkurso dalyviai, nepriklausomai nuo to, dalyvavo jie teismo procese ar ne. Kita vertus, teismui nustačius perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, paprastai negaliojančiais pripažįstami tokie jos sprendimai, kurie tiesiogiai apima ne vieno dalyvio teises (pvz., sprendimas sudaryti preliminarią eilę). Dėl to nors preliminarioje eilėje įrašyti tiekėjai tiesiogiai nedalyvauja teismo procese, jie yra „pasyvieji proceso dalyviai“, nes perkančiosios organizacijos iš naujo vykdomos procedūros gali pakeisti jų padėtį (pvz., jų kaina galbūt pateks į neįprastai mažos kainos apimtį ar pasikeis jų vieta preliminarioje ar laimėtojų eilėje). Ginčo šalis grąžinus į prieš pažeidimą buvusią padėtį, perkančioji organizacija dėl visų tiekėjų privalo pakartoti bendrojo pobūdžio veiksmus. Be to, dėl kitų dalyvių turi būti*

sių teismo procese) pasiūlymų neatitiktis tam tikru pagrindu suponuos naujos viešojo pirkimo procedūros vykdymo poreikį, todėl atitinkamos viešojo pirkimo procedūros dalyvių skaičius, skundus pateikusių dalyvių skaičius ir jų nurodytų pagrindų skirtumai neturi reikšmės sprendžiant dėl ieškovo materialiojo teisinio suinteresuotumo[590].

Pastarojoje byloje Teisingumo Teismas, atsakydamas į paties *Consiglio di Stato* paklausimą dėl nacionalinės praktikos suderinamumo su ES teise, nurodė, kad trečios vietos laimėtojas, kurio pasiūlymas atmestas, turi materialųjį teisinį suinteresuotumą ginčyti pirmų dviejų vietų pasiūlymų vertinimą, nes procesinės sėkmės atveju neatmestina tikimybė, kad *perkančioji organizacija galėtų nuspręsti panaikinti procedūrą ir pradėti naują konkursą, nes likę tinkami pasiūlymai nepakankamai atitinka perkančiosios organizacijos lūkesčius*. Teisingumo Teismo vertinimu, priimtinumas negali būti siejamas su sąlyga, kad minėtas konkurso dalyvis įrodytų, jog perkančioji organizacija turės iš naujo organizuoti viešojo pirkimo procedūrą. Tai, kad tokia galimybė egzistuoja, šiuo atveju turi būti laikoma pakankama.

Ieškovo ir konkurso laimėtojo interesų lygiavertiškumas, suponuojantis ieškovo materialųjį teisinį suinteresuotumą, pripažįstamas tuomet, kai ieškovas vienoje procedūroje ginčija tiek savo pasiūlymo atmetimą, tiek konkurento pripažinimą konkurso laimėtoju, nors ir dėl proceso eigos šie pasiūlymus pateikę ūkio subjektai jau galės varžytis tik naujose pirkimo procedūros, t. y. suinteresuotumas sudaryti viešojo pirkimo sutartį gali reikšti suinteresuotumą dalyvauti naujame konkurse[591]. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad interesų lygiavertiškumas pripažįstamas, *inter alia*, tais atvejais, kai ieškovo pasiūlymas buvo atmestas pradinėje viešojo pirkimo stadijoje (pavyzdžiui, įvertinus kandidatų tinkamumą), dėl to jo ir laimėtojo pripažinto tiekėjo pasiūlymų atitiktis procese kvestionuojama netapačiais pagrindais[592].

Vis dėlto bylų *Fastweb* ir *PFE ratio decidendi* netaikytinas, t. y. ieškovui nepripažįstamas materialusis teisinis suinteresuotumas ginčyti viešojo pirkimo rezultatus,

---

pakartotinai atliktos tos procedūros (turinio prasme), kurios bus vykdomos dėl ieškovo („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-425/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/178703).

590 „Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. sprendimas byloje Lombardi (C-333/18)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217491&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5442120.

591 „Teisingumo Teismo 2017 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje Archus ir Gama (C-131/16)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190585&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5439879.

592 „Teisingumo Teismo 2021 m. kovo 24 d. sprendimas byloje NAMA ir kt. (C-771/19)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=239242&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5443748.

tais atvejais, kai jo paties pasiūlymas atmestas galutiniu sprendimu – dėl to įsiteisėjus teismo sprendimui arba perkančiosios organizacijos sprendimo atmesti ieškovo pasiūlymą neapskundus įstatymo nustatyta tvarka. Kaip nurodė Teisingumo Teismas, bylų *Fastweb* ir *PFE ratio decidendi* suformuotas tiems atvejams, kai ieškovo pasiūlymas pirkimo procedūros metu apskritai nebuvo atmestas, be to, ieškovo ir konkurso laimėtojo pasiūlymo tinkamumas buvo vertinamas vienu metu. Dėl to tais atvejais, kai iš pradžių atmetamas ieškovo pasiūlymas, dėl tokio sprendimo inicijuota peržiūros procedūra baigiasi jo nenaudai (dėl pareikšto reikalavimo ieškinys atmetamas), o teismo sprendimas įgauna *res judicata* galią, toks ieškovas ne(be)turi materialiojo teisinio suinteresuotumo ginčyti viešojo pirkimo sutarties sudarymo su kitu ūkio subjektu[593].

Vis dėlto nacionalinis reguliavimas, pagal kurį, susiklosčius aprašytai situacijai, ieškovui nepripažįstamas materialusis teisinis suinteresuotumas, nereiškia, kad tiekėjams negalėtų būti taikomas ir palankesnis teisinis režimas, nes pats Teisingumo Teismas savo praktikoje nurodo, kad aptariamu pagrindu ieškovo teisminės gynybos prieinamumas *gali*, bet ne privalo būti ribojamas. Be to, kaip ne kartą jau buvo nurodyta, peržiūros procedūrų direktyvose įtvirtintas tik minimalus tiekėjų apsaugos standartas, nevaržantis valstybių narių ieškovams nustatyti platesnę teisinio suinteresuotumo erdvę.

Vertinant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudenciją dėl ieškovų materialiojo teisinio suinteresuotumo ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus (sprendimus) pateiktų Teisingumo Teismo išaiškinimų kontekste pažymėtina, kad ji tam tikrais aspektais griežtesnė, kitais – palankesnė tiekėjams. Pažymėtina, kad kasacinio teismo praktikoje tiekėjų materialusis teisinis suinteresuotumas, viena vertus, mažiau priklauso nuo teismo proceso dėl ieškovų pasiūlymų vertinimo eigos (nors ši taip pat yra svarbi), tačiau, antra vertus, ieškovams neretai nustatoma didesnė įrodinėjimo pareiga konkrečiai įrodyti savo teisių pažeidimą.

Doktrinoje esama nuomonių, kad iš peržiūros direktyvos išplaukianti teisinio suinteresuotumo apibrėžtis, pagal kurią ieškovui, siekiančiam užginčyti laimėtojo parinkimą, iš esmės užtenka parodyti pakankamą interesą šiuo klausimu, būtent suponuoja tokio ginčo priskyrimą viešosios, o ne privatinės teisės sričiai[594]. Vis dėlto kasacinio teismo praktikoje viešųjų pirkimų ginčai vertinami kaip įprastiniai civiliniai ginčai,

[593] „Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. sprendimas byloje Lombardi (C-333/18)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217491&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5442120.

[594] Caranta, *supra note*, 151: 61.

kurie sprendžiami konkrečių subjektinių teisių apsaugos tikslu. Šio vertinimo nekeičia tai, kad suinteresuotumas, kaip nurodyta pirmiau, nepriklauso nuo dalyvio statuso, vis dėlto, kaip nurodyta pirmiau, šią praktiką linkstama siaurinti ir griežtinti.

Šia tema kasacinio teismo bendrai nurodoma, kad ieškovams pripažįstamas materialusis teisinis suinteresuotumas tiek, kiek jie gina būtent savo subjektines tiekėjo (dalyvio) teises ir pažeistą savo teisę varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo. Pagal CPK 2 ir 5 straipsnius teisminė gynyba taikoma tiems asmenims, kurie įrodo, kad jų teisės ir teisėti interesai pažeidžiami, tačiau jeigu jie neįrodo, jog turi teisę ar teisėtą interesą dėl ginčo dalyko, tai ieškinys gali būti atmetamas taikant CPK 5 straipsnį kaip pareikštas netinkamo ieškovo – asmens, kuris neįrodė, kad jam priklauso teisė, kad jo teisė pažeidžiama ar ginčijama, kad jis turi teisinį interesą dėl ginčo dalyko[595]. Tiekėjas, kurio teisės nėra pažeistos, negali ginti kitų tiekėjų teisių, nes taip veikti įgalioti VPT, prokurorai ar kitos valdžios institucijos; atsižvelgiant į tai, konkurencijos sąlygų iškraipymas, kaip perkančiosios organizacijos veiksmų vertinimo pagrindas, tiekėjų naudotinas siekiant apginti pažeidžiamas jų teises, o ne visų galimų panašioje situacijoje esančių subjektų interesus[596].

Atskirai išskirtini teisės aiškinimai dėl ieškovų teisinio suinteresuotumo ginčyti konkurso rezultatus ir kvestionuoti pirkimo sąlygų teisėtumą.

Dėl ieškovų materialiojo teisinio suinteresuotumo ginčyti viešojo pirkimo sąlygas pažymėtina nuosekliai griežtėjanti kasacinio teismo praktika šioje srityje, prasidėjusi nuo viešųjų pirkimų principų[597] suabsoliutinimo ir besivystanti iki ieškovo subjektinių teisių konkretaus įrodytinumo. Pažymėtina, kad ieškovo teisių gynyba gali būti ribojama ne tik tiesiogiai teisinio suinteresuotumo neturėjimo pagrindu, bet ir netinkamu savo teisių įgyvendinimu. Pavyzdžiui, kasacinio teismo konstatuota, kad ieškovas formaliai ginčijo viešojo pirkimo sąlygas dėl pirkimo objektų sujungimo į

---

595 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-252/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/126785.

596 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-255/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/822091.

597 Kita vertus, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad pagal kasacinio teismo jurisprudenciją, kuri *stricto sensu* nėra susijusi su teisiniu suinteresuotumu, atsižvelgiant į ieškovų praktiką naudotis viešųjų pirkimų principų svarba viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose, *a fortiori* sprendžiant dėl perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo, *reikalavimą pateikusi šalis turi realiai įrodyti viešųjų pirkimų principų pažeidimo faktą, o ne tik remtis viešųjų pirkimų pažeidimo prielaida ir pasekmėmis, o vertinant viešųjų pirkimų principų pažeidimo faktą, būtina nustatyti, kokiais būtent perkančiosios organizacijos veiksmais ir kokios viešojo pirkimo procedūros metu buvo pažeisti viešųjų pirkimų principai* (pvz., „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-506/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/141164).

vieną, tačiau tikrasis jo tikslas buvo sumažinti kvalifikacijos reikalavimus, todėl, nors dėl abiejų tipų pirkimo sąlygų jam pripažįstamas teisinis suinteresuotumas, tačiau toks netiesioginis pirkimo sąlygų ginčijimas kvestionuojant susijusias nuostatas suponavo vertinimą, kad pateikti reikalavimai nepagrįsti tinkamais įrodymais[598]. Taigi, nuginčijęs sąlygas dėl pirkimo objektų sujungimo, ieškovas galimai pasiektų savo pirminį tikslą pakeisti kvalifikacijos reikalavimų turinį, tačiau tokią teisių gynybą jis gali įgyvendinti tik tinkamai pagrįsdamas pareikštą reikalavimą, o ne remdamasis bendruoju teisėtumo pagrindu. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad vėlesnėje kasacinio teismo praktikoje šis aspektas ieškovų nenaudai sugriežtintas ir netinkama teisių gynyba (ieškinio reikalavimų nepagrįstumas) iš esmės pavirto į teisinį nesuinteresuotumą.

Kaip nurodyta pirmiau, kasacinis teismas 2014 m. balandžio 25 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-255/2014 pakeitė ankstesnę kasacinio teismo praktiką, pagal kurią tiekėjai dėl perkančių organizacijų veiksmų galimo neteisėtumo negali remtis racionalaus lėšų panaudojimo principu, nes šis pažeidimas nėra tiesiogiai susijęs su jų subjektinėmis teisėmis, o viešųjų finansų tinkamas naudojimas priskirtinas viešąjį interesą ginančioms institucijoms[599]. Pastarojoje nutartyje kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovui nepripažįstamas materialusis teisinis suinteresuotumas ginčyti viešojo pirkimo sąlygas, kai jis jas atitinka ir pagal viešai iškeltus reikalavimus yra pateikęs pasiūlymą, nes nelaikoma, jog tiekėjo interesai yra pažeisti, nepriklausomai nuo to, kad dėl pakeistų pirkimo sąlygų jam būtų lengviau dalyvauti konkurse, *inter alia*, pateikti geresnės kainos pasiūlymą. Tokia pozicija, *inter alia*, pagrįsta iš VPĮ tiekėjams išplaukiančiu imperatyvu ginčyti perkančiųjų organizacijų sprendimus neperžengiant socialiai atsakingo ieškovo veiksmų ribų ir nepažeidžiant bendrųjų teisingumo ir sąžiningumo reikalavimų, kurių nepaneigia platus tiekėjo teisinio suinteresuotumo viešojo pirkimo sutarties sudarymu aiškinimas[600].

---

[598] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-319-969/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1640774.

[599] Papildomai atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors 2017 m. birželio 2 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-258-378/2017 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog privataus ieškovo (tiekėjo) materialusis teisinis suinteresuotumas dėl racionalaus lėšų panaudojimo principo galimo pažeidimo iš esmės galėtų būti išsaugomas, jei būtų įrodytas ieškovo subjektinių teisių pažeidimas, tačiau iš tiesų keblu nustatyti tiesioginę šio principo ir privataus intereso koreliaciją. Net ir pastarojoje 2017 m. nutartyje kasacinis teismas iš esmės perkvalifikavo ieškovo reikalavimus į viešojo pirkimo sąlygų, dėl kurių šiam subjektui buvo apribotos galimybės pateikti pasiūlymą, teisėtumo ginčą („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-258-378/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1484066).

[600] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-293/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/215188.

Nors šis pagrindas panašesnis į akivaizdžiai nepagrįstų ieškinių teikimo užkardymą, kai tiekėjai, *de facto* atitinkantys viešojo pirkimo sąlygas, papildomai *de jure* kelia jų teisėtumo klausimus, tačiau iš tiesų esama situacijų, kai tiekėjų ieškovų veiksmų nesąžiningumas gali lemti jų teisinio suinteresuotumo praradimą. Kasacinio teismo, pavyzdžiui, spręsta, kad tiekėjo veiksmai, kuriais jis iš pradžių skundžia galimai neteisėtas pirkimo sąlygas, kurias perkančioji organizacija, tenkindama pretenziją, pakeičia, tuomet tiekėjas ginčija šiuos sąlygų pakeitimo veiksmus kaip neatitinkančius teisinio reguliavimo, nors pats jų ir siekė, suponuoja piktnaudžiavimo teise grėsmę, todėl jam nepripažįstamas materialusis teisinis suinteresuotumas ginčyti naujos redakcijos reikalavimų[601]. Vis dėlto kitaip vertinama situacija, kai tiekėjas, laimėjęs projektavimo ir darbų pirkimą, parengęs projektą, kuriame buvo nurodytos konkrečios statybos darbams atlikti naudotinos medžiagos, pradėjęs darbus, bet jų neužbaigęs, naujame viešajame pirkime dėl darbų atlikimo (be projektavimo) kvestionuoja pirmiau nurodytą pirkimo sąlygą, nes jo padėtis tarp dviejų konkursų galėjo pasikeisti[602].

Vis dėlto pirmiau nurodytoje 2019 m. spalio 21 d. nutartyje (civilinė byla Nr. e3K-3-296-378/2019) kasacinis teismas dėl tiekėjų materialiojo suinteresuotumo ginčyti pirkimo sąlygas papildomai pažymėjo, kad toks ieškovų statusas suponuoja jų pareigą ne tik nurodyti neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų turinį, jo neatitiktį imperatyviesiems VPĮ reikalavimams, bet ir konkrečiai įrodyti, kad ir kokiu būdu galbūt neteisėtos pirkimo sąlygos pažeidė[603] jų subjektines teises. Nors atitinkamos viešojo pirkimo sąlygos visiems ūkio subjektams taikomos vienodai, tačiau jos tiekėjams gali sukelti skirtingų padarinių, pirmiausia atitikties aspektu. Kita vertus, tai, kad tiekėjas neatitinka pirkimo sąlygų, turi būti aiškiai ir konkrečiai jo paties įrodyta, dėl to vienin-

---

601 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-319-969/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1640774.

602 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-296-378/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1770321.

603 Šiuo aspektu pažymėtina, kad pažeidimo sąvoka aiškintina funkciškai ir plačiai. Tiekėjų materialiojo teisinio suinteresuotumo ginčyti viešojo pirkimo sąlygas kontekste pažymėtina kasacinio teismo pozicija, kad ieškovas, inicijavęs peržiūros procedūrą dėl pirkimų sąlygų teisėtumo, nepraranda suinteresuotumo ginčo baigtimi net ir tais atvejais, kai vykstant teismo procesui viešasis pirkimas buvo nutrauktas atmetus visus pasiūlymus, išskyrus atvejus, kai būtų visiškai aišku, jog analogiškas pirkimas ateity nebus skelbiamas (t. y. ginčo pirkimas buvo *ad hoc*, proginis ir pan.) („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-163-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1023741). Be to, šalių ginčas dėl pirkimo sąlygų spręstinas iš esmės, taip pripažįstant tiekėjo teisinį suinteresuotumą, ir tuomet, kai viešojo pirkimo sutartis buvo sudaryta bei įvykdyta prieš pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimą („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-690/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/994829).

telė aplinkybė, kad pirkimo sąlyga neatitinka atitinkamų teisės normų ar jas aiškinančios jurisprudencijos, *per se* nepagrindžia konkretaus tiekėjo subjektinių teisių pažeidimo[604]. Nagrinėjamoje byloje ieškovas ginčijo daugiabučių namų renovavimo pirkimo sąlygas, pagal kurias fasadams dengti turėjo būti naudojamos konkretaus gamintojo plokštės. Ieškovas tuo pagrindu įrodinėjo konkurencijos suvaržymą, rėmėsi bendruoju teisėtumo pagrindu ir VPĮ nuostatomis, kuriose įtvirtintas draudimas pirkimo sąlygose nurodyti konkretaus gamintojo prekes, vis dėlto, kaip konstatavo kasacinis teismas, ieškovas procese neparodė, kad jis turi blogesnes sąlygas įsigyti reikalautas statybos medžiagas ar turi geresnes panašių (lygiaverčių) apdailos medžiagų įsigijimo sąlygas[605].

Neginčytina, kad materialusis teisinis suinteresuotumas suponuoja poreikį ieškovui atskleisti, kokios jo subjektinės teisės yra pažeidžiamos, tačiau reikalavimas konkrečiai įrodyti, kaip jos buvo pažeistos, gali ištrinti ribą tarp teisinio intereso ir pačios ginčo esmės (dalyko) įrodinėjimo, taip visiškai paneigiant teisę į teisminę gynybą. Tai ypač aktualu, kai tiekėjas iš principo gali pateikti pasiūlymą, bet yra apsunkintas tai padaryti dėl neaiškių pirkimo sąlygų ar tiksliai neapibrėžtos rizikos, išplaukiančios iš viešojo pirkimo sutarties (pavyzdžiui, neaiškiai įtvirtintos kainodaros taisyklės). Kitais žodžiais tariant, dalyvavimas yra apsunkintas ne absoliučiai (neapibrėžtas tik atitinkamo pirkimo objekto ar tiekėjų atžvilgiu), bet santykinai, kai tiekėjas negali tiksliai apskaičiuoti jam teksiančios rizikos.

Atsižvelgiant į tai, šiuo aspektu kasaciniam teismui kilo poreikis patikslinti pirmiau nurodytas teisinio suinteresuotumo ginčyti viešojo pirkimo sąlygas aiškinimo taisykles, juolab kad teismų praktikoje pradėjo formuotis pozicija dėl ieškovo pareigos tiksliai ir konkrečiai parodyti pirkimo sąlygų neaiškumą[606]. Kasacinis teismas išaiškino, kad ieškovui pripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti neaiškiai apibrėžtą pir-

---

[604] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-296-378/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1770321.

[605] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šioje byloje kasacinis teismas, konstatavęs, jog ieškovas netinkamai įrodinėjo galimą savo teisių pažeidimą, nenurodė, kokie galimi įrodymai panašaus pobūdžio ginčuose būtų tinkami ir priimtini. Bet kokiu atveju nagrinėjamoje byloje dėl pirmiau nurodytų priežasčių ieškovo reikalavimai dėl pirkimo sąlygų neteisėtumo nebuvo nagrinėjami iš esmės.

[606] Lietuvos apeliacinis teismas 2020 m. kovo 12 d. nutartyje konstatavo, kad ieškovui, kuris ginčijo pirkimo sąlygas dėl minimalaus užsakomų prekių kiekio nenustatymo, o tai, jo vertinimu, sukuria pirkimo neapibrėžtumą, sudaro nepalankias sąlygas tiekėjams dėl rizikos prisiėmimo ir potencialiai didina kainas, nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas kvestionuoti reikalavimus racionalaus lėšų panaudojimo principo pagrindu, jei ginčijami perkančiųjų organizacijų veiksmai nepažeidžia jo subjektinių kaip viešojo pirkimo dalyvio teisių, o procese ieškovė savo subjektinių teisių pažeidimo neįrodė („Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-727-790/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1867379).

kimo objektą (pavyzdžiui, nenustatytą minimalų išperkamų prekių kiekį), *nes tiekėjas negali iš anksto detaliai parodyti, jog jis neatitinka viešojo pirkimo reikalavimų ar nekonkrečios sąlygos ir jog ji jam* per se *jam kliudo dalyvauti konkurse, juolab kad tokio pobūdžio reikalavimai gali būti aktualūs ne tik viešojo pirkimo procedūrų metu, bet ir vykdant viešojo pirkimo sutartį; atitinkami ieškovo poziciją pagrindžiantys įrodymai ir jų vertinimas viršija tiekėjų teisinio suinteresuotumo nustatymą, nes tai yra ginčo iš esmės nagrinėjimas*[607].

Dėl ieškovų materialiojo teisinio suinteresuotumo ginčyti tarpinius ar galutinius viešojo pirkimo rezultatus (perkančiosios organizacijos procedūrinius sprendimus dėl pasiūlymų vertinimo ar sprendimo sudaryti galutinę pasiūlymų eilę) pirmiausia pažymėtina, kad pagal kasacinio teismo praktiką teisė ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus siejama su tiekėjo intereso sudaryti viešojo pirkimo sutartį gynimu, kai dėl perkančiosios organizacijos veiksmų atitinkamas tiekėjas neteisėtai ribojamas ar jam neleidžiama sudaryti sutarties, arba turtinės padėties atkūrimu, ypač kai šio intereso jau nebeįmanoma įgyvendinti[608]. Taigi, kaip ne kartą nurodyta pirmiau, pagal kasacinio teismo praktiką laikomasi bendrosios pozicijos, kad ieškovai turi ginti išimtinai tik savo teisėtus interesus, o ne viešąjį interesą.

Atsižvelgiant į tai, ieškovams nepripažįstamas materialusis teisinis suinteresuotumas skųsti perkančiosios organizacijos sprendimą dėl konkurento pasiūlymo vertinimo tik tuo aspektu, kad šis galimai pateikė melagingą informaciją apie savo atitiktį kvalifikacijos reikalavimams, dėl ko turėtų būti įrašytas į Melagingą informaciją pateikusių tiekėjų sąrašą ir vienerius metus negalėtų dalyvauti kitų perkančiųjų organizacijų rengiamuose pirkimuose[609], taip pat tais atvejais, kai, ieškovo vertinimu, perkančioji organizacija netinkamai inicijavo konkurso laimėtojo atitikties nacionalinio saugumo interesams patikrą, dėl to buvo pažeistas *visų* (net ir pašalintų iš konkurso) ūkio subjektų lygiateisiškumas[610]. Vadinasi, vienintelė aplinkybė, kad, ieškovui laimėjus teismo procesą, pablogėtų jo konkurento padėtis, *per se* nesuponuoja jo paties (ieškovo) padėties pagerėjimo ar prielaidų tam įvykti, todėl tokia peržiūros procedūra nebūtų susijusi

---

607 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-330-248/2020), Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1951709.

608 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-184-248/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1960768.

609 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771.

610 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1973837.

su ieškovo subjektinių teisių gynimu. Kaip nurodė kasacinis teismas, tiekėjų siekis savo naudai sumažinti konkurenciją kituose pirkimuose ir (ar) šiuos padaryti skaidresnius nelaikytinas ginčo viešojo pirkimo peržiūros procedūros objektu[611].

Ieškovų materialusis teisinis suinteresuotumas ginčyti procedūrinius perkančiosios organizacijos sprendimus *per se* nepriklauso nuo peržiūros procedūros eigos, *a fortiori* aplinkybės, ar buvo sustabdytas viešojo pirkimo sutarties sudarymas ir (ar) vykdymas, todėl tai, kad vykstant teismo procesui sudaroma ir vykdoma viešojo pirkimo sutartis, nereiškia, jog ieškovo interesas ginčyti konkurso rezultatus išnyko ir jis galėtų nebent reikalauti žalos atlyginimo (juolab kad tam tikrais atvejais galima restitucija, be to, teismui pritaikius alternatyvią sankciją, ieškovui paankstėtų naujo varžymosi dėl pirkimo objekto galimybė)[612]. Taigi, tai, kad dėl pasikeitusių aplinkybių ieškovo materialinė padėtis sėkmingos ginčo baigties atveju šiam nesuponuotų visų siektų padarinių, ypač galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutartį, nereiškia, kad dėl to jo teisinis suinteresuotumas ginčyti konkurso rezultatus sumenko (kasacinis teismas šiuo aspektu pažymi, kad pasikeičia suinteresuotumo turinys). Šiuo aspektu kasacinio teismo nuosekliai nurodoma, kad *tiekėjų teisinis suinteresuotumas nebūtinai turi lemti tiesioginius ir konkrečius padarinius jiems palankaus teismo procesinio sprendimo priėmimo atveju. Pakanka nustatyti, kad tiekėjui (ieškovui) sudaromos prielaidos įgyvendinti savo subjektines teises,* inter alia*, teisę į žalos atlyginimą, teisę dalyvauti naujame viešojo pirkimo konkurse ir pan.*[613] Manytina, kad tokia pozicija, *inter alia*, pagrįsta *Institos* modeliu, kurio taikymo išimtys, kaip nurodyta pirmiau, susijusios su išskirtinėmis situacijomis, kai tiekėjas objektyviai negali iš anksto ginčyti neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų.

Kita vertus, susiklosčius tam tikroms specifinėms faktinėms aplinkybėms, kurių pagrindu galima daryti išvadą, kad ginčo nagrinėjimo rezultatas, taigi, ir subjektinių teisių įgyvendinimas (gynyba), tiekėjui (ieškovui) nesuponuos ne tik realių padarinių, bet ir jų kilimo prielaidų, ieškovui gali būti nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti procedūrinius perkančiosios organizacijos sprendimus, net ir tuo atveju, jei

---

611 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-94-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1993382.

612 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771.

613 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-296-378/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1770321; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1973837.

peržiūros procedūros inicijavimo metu toks interesas egzistavo[614]. Nors tokio nurodytoje byloje pateikto teisės aiškinimo pagrindu buvusios faktinės aplinkybės iš tiesų unikalios[615], tačiau jos leido pačiam kasaciniam teismui konstatuoti, kad tiekėjų materialiojo teisinio suinteresuotumo tvarumas (išlaikymas) ginčijant pirkimo sąlygas ir konkurso rezultatus skiriasi ieškovų nenaudai. Dėl to tiekėjui gali būti sunkiau išsaugoti intereso ginču dėl procedūrinių sprendimų tvarumą, atsižvelgiant į galimus teismo proceso baigties padarinius, suponuojančius jo potencialų subjektinių teisių turinį proceso laimėjimo atveju.

Kaip nurodyta pirmiau, teisės doktrinoje pažymima, kad tiekėjui nebūtina įrodyti pirkimo sutarties gavimo (sudarymo) galimumo, nes peržiūros direktyvose teisinis suinteresuotumas siejamas su interesu sudaryti sutartį, o ne konkurso laimėjimo tikimybe; vis dėlto su ES teise turėtų būti suderinamas atsisakymas pripažinti ieškovo teisinį suinteresuotumą, jei su juo bet kokiu atveju nebūtų sudaroma sutartis[616]. Vis dėlto Lietuvoje būtent šis elementas – potencialus ieškovo subjektinių teisių turinys proceso laimėjimo atveju – tapo dominuojantis kasacinio teismo praktikoje sprendžiant dėl tiekėjų materialiojo teisinio suinteresuotumo ginčyti viešojo pirkimo konkursus. Kita vertus, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Teisingumo Teismo pozicijų (pagal pastarąją užtenka vien įvertinti galimybę, kad gali kilti ir tokių padarinių, kurių ieškovas, inicijuodamas peržiūros procedūrą, tiesiogiai ir nesiekė) [617] išsiskyrimą galima paaiškinti tuo, kad, kaip nurodyta pirmiau, Lietuvoje perkančiosioms organizacijoms pripažįstama labai siauros apimties diskrecija pirkimo procedūrų nutraukimo atžvilgiu.

Tokia kasacinio teismo jurisprudencija tiekėjų teisinio suinteresuotumo srity-

---

614 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-179-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1892842.

615 Kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovas prarado turėtą teisinį suinteresuotumą ginčyti konkurso rezultatus dėl to, kad tebevykstant teismo procesui jo pasiūlymo atmetimas buvo patvirtintas *res judicata* galią turinčiu teismo sprendimu, o pirminė peržiūros procedūra dėl konkurso rezultatų buvo inicijuota ne dėl visų konkurso dalyvių, todėl ieškovo interesas tokiu atveju galėtų egzistuoti, jei jo veiksmai būtų nukreipti ne į rezultatų pakeitimą (pasiūlymų eilės korekciją), o į viso konkurso nutraukimą ir naujų procedūrų vykdymą.

616 Pachnou, *supra note*, 494: 106.

617 Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas sprendime byloje *Lombardi* nurodė, kad ieškovas, trečios vietos laimėtojas, kurio pasiūlymas dėl priešpriešinio pirmos vietos laimėtojo reikalavimo teismo procese buvo pripažintas neatitinkančiu pirkimo sąlygų, išlaiko teisinį suinteresuotumą ginčyti pirmų dviejų vietų pasiūlymų vertinimo teisėtumą, nepriklausomai nuo to, kiek konkurse apskritai yra pateikta pasiūlymų. Teisingumo Teismas neatmetė tikimybės, kad, tokiam ieškovui (trečios vietos laimėtojui) pavykus įrodyti pirmų dviejų vietų tiekėjų pasiūlymų vertinimo neteisėtumą, perkančioji organizacija galbūt norės nutraukti pirkimo procedūras, nes ketvirtos ir žemesnės vietos pasiūlymai jai gali pasirodyti nepatrauklūs („Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. sprendimas byloje Lombardi (C-333/18)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217491&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5442120).

je, kaip nurodyta pirmiau, suponuoja glaudų perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo ir jos ikisutartinės atsakomybės procesų ryšį. Kasacinio teismo praktikos sukurtas *Institos* modelis atskleidžia tik akivaizdžią tiekėjų teisių gynybos priemonių koreliaciją ta prasme, kad ieškovas (tiekėjas) vienu instrumentu gali pasinaudoti tik jei prieš tai panaudojo kitą priemonę. Vis dėlto būtent kasacinio teismo praktika dėl tiekėjų teisinio suinteresuotumo iš esmės reiškia, kad ginče dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos sprendimų nuginčijimo preliminariai sprendžiama, kiek realu ir tikėtina, jog ieškovas savo teises galės įgyvendinti, *inter alia*, gaudamas žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos. Taigi, teisiniai ikisutartinės atsakomybės teisiniai santykiai tarp šalių pradeda vystytis jau ginčo dėl perkančiosios organizacijos sprendimo panaikinimo stadijoje.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika suponuoja papildomų procesinių pareigų ieškovams įrodyti savo teisių gynybos materialųjį perspektyvumą, ypač ginčo pabaigos metu. Aptariamas esamų ir būsimų (potencialių) aplinkybių nustatymas sukuria poreikį, be kita ko, įvertinti ieškovo padėtį ginčo konkurso metu, *inter alia*, kiek viešajame pirkime dalyvavo ūkio subjektų, kokia jo baigtis, kurią vietą užėmė ieškovas, ar jo pasiūlymas buvo atmestas ir pan. Nors pagal kasacinio teismo praktiką tiekėjų teisinio suinteresuotumo inicijuoti peržiūros procedūrą turėjimo vertinimas iš esmės pagrįstas teisiniu prielaidų ir tikimybių vertinimu, tačiau šis vertinimas taip pat neturi būti pernelyg hipotetinis ir priklausyti ne tik nuo ieškovui galbūt palankaus teismo proceso ir jo galimų padarinių, bet ir nuo trečiųjų asmenų veiksmų, ypač jei ieškovas procese niekaip *de facto* nepagrindžia tokių aplinkybių egzistavimo[618]. Dėl to Lietuvoje teismo procese ieškovui nepakanka iškelti įrodymais nepagrįstos prielaidos, kad po teismo proceso viešojo pirkimo sutartį galbūt atsisakys sudaryti iš antros vietos į viršų pakilęs tiekėjas ar perkančioji organizacija dėl šiuo metu nežinomų priežasčių nuspręs nutraukti viešojo pirkimo procedūras, todėl ieškovas galbūt įgis teisę iš naujo varžytis dėl to paties ar panašaus pirkimo objekto ir t. t.

Atsižvelgiant į tai, kad ieškovo materialiojo teisinio suinteresuotumo pripažinimas tiesiogiai koreliuoja su tikėtinų (potencialių) peržiūros procedūros padarinių

---

[618] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-300-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942777; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-94-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1993382.

egzistavimu, vienas svarbiausių kriterijų ieškovui kreipiantis į teismą dėl perkančiosios organizacijos sprendimų nuginčijimo yra, kaip nurodyta pirmiau, jo paties padėtis konkurse – ar jo pasiūlymas nebuvo atmestas ir kokią vietą jis užėmė. Dėl to kuo tiekėjas, inicijuodamas peržiūros procedūrą, yra toliau nuo konkurso laimėjimo (pirmos vietos užėmimo), tuo jam sunkiau įgyvendinti savo teisę į teisminę gynybą: jei ieškovas buvo (ar tikėtina, kad būtų) pirmos vietos laimėtoju ir jo pasiūlymas buvo atmestas, jam pakanka ginčyti tik pastarąjį perkančiosios organizacijos sprendimą; jei jis buvo antroje ar žemesnėje vietoje ir jo pasiūlymas nebuvo atmestas, siekiant pagrįsti savo materialųjį teisinį suinteresuotumą sudaryti viešojo pirkimo sutartį, jam reikia nuginčyti visų prieš jį esančių tiekėjų pasiūlymų vertinimo teisėtumą: antros vietos laimėtojas privalo nuginčyti pirmos vietos pasiūlymo vertinimą, trečios vietos laimėtojas – pirmų dviejų vietų tiekėjų pasiūlymų vertinimą ir t. t.

Kaip nurodė kasacinis teismas, ginče dėl dalyvių pasiūlymų vertinimo tiekėjui nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas tais atvejais, kai jis aiškiai išreiškia valią ateityje kvestionuoti ir dėl šios teisės gynybos kreipiasi į teismą ne dėl visų tiekėjų, kurie eilėje yra pirmesni, pasiūlymų vertinimo teisėtumo; tokiu atveju ieškovas nepagrindžia ir ateityje negalės pagrįsti savo suinteresuotumo konkurso rezultatu ir savo pažeistų teisių gynyba; laimėtojų eilės galimas pakeitimas, dėl kurio ieškovui negalėtų kilti tiesioginių ar išvestinių padarinių (pavyzdžiui, galimybės siekti savo teisių įgyvendinimo kituose procesuose), nelaikytinas jo pažeistų teisių – vieno iš privalomo teisinio suinteresuotumo elementų – gynimu[619]. Tokia ieškovo teisių gynyba nesuderinama su proceso ekonomiškumu ir koncentruotumu[620].

Pirmiau nurodyta kasacinio teismo praktika dėl ieškovo materialiojo teisinio suinteresuotumo, be kita ko, determinuoja perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės taikymą. Teisė į žalos atlyginimą, nors ir netiesiogiai, iš esmės pripažįstama tik tokiam tiekėjui, kurio inicijuota peržiūros procedūra dėl neteisėto sprendimo

[619] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-362-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1056730; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-179-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1892842; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-300-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942777; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-94-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1993382.

[620] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-300-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942777.

nuginčijimo jam sukuria tiesioginius padarinius: jis sukuria prielaidas arba pakartoti viešojo pirkimo procedūras ir tapti naujuoju laimėtoju, arba, jei toks teisių gynybos padarinys jau nebegalimas, savo pažeistus interesus atkurti finansiniu ekvivalentu – nuostolių atlyginimo priteisimu. Taigi, ne kiekvienam ūkio subjektui, kuris siekia kvestionuoti viešojo pirkimo rezultatus, ne tik bus pripažinta teisė į neteisėtų sprendimų peržiūros įgyvendinimą, bet taip pat, esant reikalui, ir teisė į žalos atlyginimą. Tokia praktika *de minimis* realios žalos atlyginimo atžvilgiu yra griežtesnė už kai kuriose ES valstybėse (pavyzdžiui, Prancūzijoje, Italijoje) vyraujančią praktiką (žr. 4.4.2 skyrių).

Pažymėtina, kad kai ieškovas yra antros ar žemesnės vietos laimėtojas ir jo pasiūlymas nebuvo atmestas, jam kyla poreikis susipažinti su kito (-ų) tiekėjo (-ų) pasiūlymais, išskyrus atvejus, jei jis iš anksto žino kokią nors savo aukštesnės vietos konkurento neatitiktį pirkimo sąlygoms ir dėl to perkančioji organizacija priėmė neteisėtą sprendimą, t. y. tokio pasiūlymo neatmetė. Ieškovo teisė sužinoti kitų tiekėjų pasiūlymus yra viena svarbiausių, VPĮ įtvirtinta kaip savarankiška, todėl atskirai ginama teismo[621]. Net ir tais atvejais, kai tiekėjui pripažintinas teisinis suinteresuotumas, tačiau dėl jo keliamų reikalavimų nėra pagrindo naikinti perkančiosios organizacijos sprendimų dėl pasiūlymų eilės sudarymo, o sudarytą viešojo pirkimo sutartį pripažinti negaliojančia, peržiūros institucija (teismas) vis tiek privalo užtikrinti veiksmingą pažeistų teisių gynybą (nepaneigiant šalių galimybės kvestionuoti VPĮ 20 (*ex* 6) straipsnio taikymą dėl prašymo supažindinti su kitų tiekėjų pasiūlymais pateikimo momento (savalaikiškumo) ir atskleistinos informacijos apimties, o teismams tai vertinti), *inter alia*, įpareigodama perkančiąją organizaciją supažindinti ieškovą su jo prašyta informacija, reikalinga naujai peržiūros procedūrai inicijuoti[622].

Kai ieškovas yra trečios ir žemesnės vietos laimėtojas, jis pagal naująjį (nuo 2017 m. liepos 1 d. galiojantį) viešųjų pirkimų reguliavimą, be bendrosios problematikos susipažįstant su savo konkurentų pasiūlymais, *a fortiori* vengimo supažindinti dėl tariamo konfidencialumo[623], gali susidurti bent su dviem papildomomis problemomis. Pirma, pagal VPĮ 20 straipsnio 4 dalį suinteresuoti dalyviai (t. y. visi dalyviai, išskyrus tuos, kurių pasiūlymai buvo galutinai pašalinti iš viešojo pirkimo; VPĮ 2 straipsnio 31

---

621 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-211-248/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601482; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-212-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601765.

622 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-326-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1049430.

623 Žr. plačiau Birštonas, Šimanskis, *supra note*, 39-3: 21–45.

punktas) gali susipažinti su *laimėjusio tiekėjo*, t. y. pirmą vietą užėmusio ūkio subjekto, pasiūlymu ar paraiška, todėl *de jure* trečios ir žemesnės vietos laimėtojai yra apsunkinami susipažinti su antros ir atitinkamai kitas vietas užėmusių tiekėjų pasiūlymais. Antra, pagal VPĮ 50 straipsnio 6 dalį perkančioji organizacija, prieš tai įvertinusi visų dalyvių kvalifikacijos atitikties deklaraciją (Europos bendrąjį viešųjų pirkimų dokumentą), tik iš ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą pateikusio dalyvio, t. y. konkurso laimėtojo, gali reikalauti pateikti šią atitikties deklaraciją patvirtinančius dokumentus. Atsižvelgiant į tai, net jei perkančioji organizacija ir ieškovo konkurentai geranoriškai sutiktų jį supažindinti su prieš jį esančių tiekėjų pasiūlymais, o tai pagal Lietuvoje vyraujančią praktiką yra menkai tikėtina, antros ir žemesnių vietų tiekėjai gali nebūti pateikę kvalifikaciją pagrindžiančių dokumentų, todėl ieškovui sumažėja perkančiosios organizacijos galimai neteisėtų sprendimų pagrindų ratas.

Iš kasacinio teismo praktikos matyti, kad ieškovas bet kokiu atveju turėtų įgyvendinti savo teisę susipažinti su visų atitinkamų tiekėjų pasiūlymais (nebent reikalinga informacija jis jau disponuoja kitu pagrindu[624]). Taigi ieškovas turėtų siekti susipažinti ne tik su pirmos vietos pasiūlymu, bet, esant reikalui, ir su žemesnės vietos, dėl jų visų pasiūlymų vertinimo teisėtumo inicijuoti peržiūros procedūrą. Perkančiosios organizacijos atsisakymas supažindinti su pirmos ir žemesnes vietas užėmusių tiekėjų pasiūlymais skųstinas įstatymų nustatyta tvarka, nes būtent tik tokia teismo proceso eiga jos sėkmės atveju suponuotų materialinius padarinius ar jų kilimo prielaidas ieškovui. Be to, kasacinis teismas nurodė, kad nors pagal VPĮ 50 straipsnio 6 dalį perkančioji organizacija kvalifikacijos atitikties įrodomųjų dokumentų prašo tik iš konkurso laimėtojo, tačiau pagal to paties straipsnio 4 dalį ji turi teisę tokių dokumentų bet kuriuo metu prašyti iš visų dalyvių, todėl ieškovas, bendradarbiaudamas su konkurso organizatoriumi, kuriam iš VPĮ kyla veiksmingos teisinės gynybos principo užtikrinimo pareiga, iš esmės galėtų susipažinti ir, esant reikalui, ginčyti ne tik pirmos, bet ir visų žemesnių vietų (iki jo paties) tiekėjų pasiūlymų vertinimo teisėtumą[625].

Kitas specifinis tiekėjų materialiojo teisinio suinteresuotumo įgyvendinimo

---

[624] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šią kasacinio teismo praktiką Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija siūlo įgyvendinti naująja VPĮ pakeitimo iniciatyva, kuria 58 straipsnyje būtų nustatyta, jog tiekėjas gali susipažinti ne tik su laimėtojo, bet ir kitų dalyvių pasiūlymais („Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projektas“, LRS, žiūrėta 2022 m. liepos 17 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b5c9cf60dcc611ecb1b39d276e924a5d?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=092de38e-2f05-4cea-93d4-4e490765f5e0.

[625] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-94-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1993382.

atvejis, kai perkančioji organizacija neatmeta ieškovo pasiūlymo, yra susijęs su pirkimo organizatoriaus sprendimu savo iniciatyva ar pagal kompetentingos institucijos įpareigojimą nutraukti viešojo pirkimo procedūras. Tuo atveju, jei pirkimo procedūros nutraukiamos pradinėje konkurso stadijoje, ieškovui, ginčijančiam tokį perkančiosios organizacijos sprendimą, nereikėtų atskirai kvestionuoti ir savo konkurentų pasiūlymų vertinimo, tačiau jei pirkimas baigiamas jau sudarius laimėtojų eilę, o ieškovas joje nebuvo pripažintas pateikusiu geriausią pasiūlymą, jam iš esmės reikėtų ginčyti du perkančiosios organizacijos sprendimus, t. y. tiek procedūrų nutraukimą, tiek ir kitų, prieš jį esančių, tiekėjų pasiūlymų vertinimą. Pažymėtina, kad pastaroji teisinio suinteresuotumo įgyvendinimo tvarka skiriasi nuo atvejų, kai ieškovas ginčija viešojo pirkimo sąlygas, o teismo proceso metu pirkimas pasibaigia atmetus visus pasiūlymus (t. y. ieškovui nereikia atskirai kvestionuoti pirkimo pabaigos teisėtumo), nes pirkimo sąlygų ginčijimu ieškovas siekia sudaryti sutartį ne pagal ginčijamas, o jo norimas pakeisti sąlygas, be to, nuginčijus sąlygas, pirkimas turi būti nutraukiamas, todėl ieškovo pirminis interesas ir yra susijęs su naujo pirkimo paskelbimu[626].

Kita vertus, bet kokiu atveju ieškovas, kvestionuodamas pirkimo procedūrų nutraukimą, turėtų nuginčyti visus tokio sprendimo pagrindus (priežastis). Kasacinio teismo konstatuota, kad perkančioji organizacija, įvykdžiusi VPT įpareigojimą, *de jure* sutinka su šios institucijos nustatytais viešojo pirkimo procedūros pažeidimais, dėl kurių ji (VPT) priėmė sprendimą įpareigoti nutraukti pirkimo procedūras; dėl to tiekėjas, siekiantis panaikinti perkančiosios organizacijos veiksmus, VPĮ nuostatose įtvirtinta tvarka kartu turi nuginčyti ir skundžiamo sprendimo nutraukti pirkimo procedūras pagrindus, t. y. įrodyti, kad VPT nustatytų pažeidimų nėra arba jie nėra tokio pobūdžio (nėra esminiai), kad reikėtų nutraukti pirkimo procedūras; VPT nustatytų pažeidimų nuginčijimas reiškia ieškovo procesinę pareigą dėl ieškinio pagrindo, bet ne dėl dalyko, t. y. tiekėjas neteikia reikalavimo panaikinti įvykdytą administracinį aktą, kuriuo perkančioji organizacija įpareigojama nutraukti pirkimo procedūras, nes, šį aktą įgyvendinus, ginčas dėl jo prarado objektą, bet savo reikalavimą panaikinti perkančiosios organizacijos sprendimą grindžia VPT nustatytomis, tačiau nenuginčytomis aplinkybėmis[627]. Nors kasacinis teismas šioje byloje *expressis verbis* ir nevartojo teisinio suinteresuotumo sąvokos, iš procesinio dokumento turinio matyti, kad jis *de facto* pritaikė tą

[626] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-163-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1023741.

[627] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-132/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/370798.

patį modelį, t. y. ieškovo pareigą teisminės gynybos būdu kvestionuoti visas aplinkybes, faktus ar sprendimus, dėl kurių jis neteko galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutartį.

Pirmiau nurodytas teisių gynybos modelis, kai ieškovas siekia pakeisti konkurso rezultatus (t. y. ginčija prieš jį esančių tiekėjų pasiūlymų vertinimą), iš esmės tapačiai taikytinas ir tais atvejais, kai ieškovo pasiūlymas atmetamas. Vis dėlto šioje srityje yra tam tikrų skirtumų.

Visų pirma, tiekėjui pripažįstamas iš esmės besąlyginis teisinis suinteresuotumas ginčyti savo pasiūlymo atmetimą, nepriklausomai nuo to, kurioje pirkimo stadijoje jo pasiūlymas buvo atmestas, t. y. ar jis (ne)buvo įtrauktas į laimėtojų eilę[628]. Atsižvelgiant į tai, nepriklausomai nuo to, kad galbūt toks teismo procesas jam neatneštų realių padarinių ar jų kilimo prielaidų (pavyzdžiui, jis pateikė didžiausios kainos pasiūlymą[629]), kurių jis pats ir nesiekia neginčydamas kitų pasiūlymų vertinimo, jo teisė ginčyti jam nepalankų perkančiosios organizacijos sprendimą neturėtų būti papildomai apribota, nes priešingu atveju tokie pirkėjo veiksmai apskritai būtų neskųstini (kiti tiekėjai negalėtų dėl to reikšti pretenzijų, o viešojo intereso gynimas, nenustačius jokios realios žalos, išskyrus VPĮ pažeidimus, taip pat menkai tikėtinas)[630]. Be to, peržiūros institucija negali atmesti ieškovo ieškinio panaikinti perkančiosios organizacijos sprendimą pašalinti tiekėją iš konkurso tik tuo pagrindu, kad *ex officio* pripažino ankstesnį perkančiosios organizacijos sprendimą neteisėtu (t. y. pripažino neteisėtomis viešojo pirkimo sąlygas), dėl ko būtų laikoma, jog ieškovas bet kokiu atveju negalėtų būti pripažintas

---

628 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-326-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1049430.

629 Ši pozicija netiesiogiai atsispindi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartyje, kurioje kasacinis teismas, spręsdamas ginčą dėl ieškovo pasiūlymo atmetimo, ieškovo pasiūlymo kainą kaip svarbią aplinkybę nurodė tik perkančiajai organizacijai skirdamas alternatyvią sankciją; taigi, ieškovo pasiūlymo kaina (beje, ji ir buvo mažiausia) nėra svarbi sprendžiant, ar jis teisėtai buvo pašalintas iš pirkimo procedūrų („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-405-469/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 23 d., https://www.infolex.lt/tp/2032547).

630 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, nors cituojamoje byloje kasacinis teismas ieškovo ieškinį, kuriuo reikalauta panaikinti perkančiosios organizacijos sprendimą atmesti jo pasiūlymą ir sudaryti pasiūlymų eilę, atmetė, konstatuodamas, jog teismas atskirai nesprendžia dėl visų ieškinio reikalavimų tais atvejais, kai nustatoma, kad dėl procesinio sprendimo ieškovui nekils (negali kilti) jokių teisinių padarinių (išskyrus patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą), tačiau, pirma, ieškovo reikalavimą dėl jo paties pasiūlymo atmetimo nagrinėjo iš esmės, jį pripažino pagrįstu ir dėl to perskirstė bylinėjimosi išlaidas, taigi, šiuo aspektu ieškovo materialųjį teisinį suinteresuotumą pripažino kaip realiai egzistuojantį, antra, nagrinėjamu atveju pripažinimas, kad ieškovas netinkamai įgyvendino savo teisių gynybą ginčyti pasiūlymų eilės sudarymą, suponavo viso ieškinio atmetimą, taigi, taip netiesiogiai buvo pripažinta, jog būtent pastarasis reikalavimas procese dominavo, kita vertus, tokia procesinė baigtis, kai ieškinio atmetimas buvo paliktas nepakeistas, nors vienas iš reikalavimų buvo pripažintas pagrįstu, galėjo būti nulemta kasacinio teismo intencijos nekoreguoti procesinių rezultatų, kurie nelems realaus ginčo šalių teisių ir pareigų pusiausvyros pokyčio ir savarankiško vykdymo eigos.

konkurso laimėtoju[631]. Tokios pozicijos laikomasi ir kasacinio teismo praktikoje[632].

Kaip pažymi C. H. Bovisas, jei peržiūros institucija atmestą pasiūlymą pateikusiam tiekėjui nepripažintų teisinio interesuotumo ginčyti tokį perkančiosios organizacijos sprendimą, jam būtų suvaržyta teisė ne tik jį užginčyti, bet ir kvestionuoti tokio sprendimo priėmimo pagrindo teisėtumą, taip paneigiant jo, kaip subjekto, kurio teisės galimai buvo pažeistos, statusą[633]. Ši pozicija koreliuoja su Teisingumo Teismo praktika, pagal kurią vien tai, kad peržiūros procedūros pabaigoje paaiškės, jog iš tiesų tiekėjo pasiūlymas turėjo būti atmestas, negali būti priežastimi nepriimti nagrinėti jo skundo[634], ir pirmiau nurodyta kasacinio teismo teisės aiškinimo taisykle dėl peržiūros procedūros tikslingumo[635].

Tais atvejais, kai ieškovas ginčija savo pasiūlymo atmetimą, o teismo proceso metu paaiškėja, kad pirkimas baigėsi atmetus ir kitus tiekėjų pasiūlymus, jam nekyla pareiga atskirai kvestionuoti pirkimo pabaigos teisėtumo (juolab kad jis taip veiktų prieš savo interesus), todėl jam pakanka nugінčyti tik savo pasiūlymo vertinimą ir procesinės sėkmės atveju jis taptų vieninteliu jo dalyviu[636]. Vis dėlto tais atvejais, kai kitų nepašalintų tiekėjų esama, priklausomai nuo to, ar tiekėjas, kurio pasiūlymas buvo atmestas, (tebe)ginčija tokį perkančiosios organizacijos sprendimą ir ar toks perkančiosios organizacijos sprendimas tapo galutinis, t. y. arba nebuvo apskųstas, arba dėl jo priimtas *res judicata* galią turintis teismo sprendimas, skiriasi ieškovo materialiojo teisinio suinteresuotumo įgyvendinimas ginčijant perkančiosios organizacijos sprendimus dėl konkurso rezultatų.

Pagal pateiktą *potencialaus ieškovo subjektinių teisių turinio proceso laimėjimo atveju* modelį ieškovas turi ginčyti visų prieš jį nurodytų tiekėjų pasiūlymų vertinimo teisėtumą. Jei perkančiosios organizacijos sprendimas atmesti ieškovo pasiūlymą nėra

631 „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje GAT (C-315/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47944&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5403209.

632 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-325-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1644492; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-151-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/2009229.

633 Bovis ir kt., *supra note*, 13: 343.

634 „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Hackermüller (C-249/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47942&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5449488.

635 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-404/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/331130.

636 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-86-916/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1866162.

galutinis (dėl to tebevyksta ginčas) ir žinoma (bent preliminariai), kokią vietą užėmė (užimtų) ieškovas, teisinio suinteresuotumo įgyvendinimas suponuotų jo pareigą ginčyti tik tų tiekėjų, kurie yra aukščiau už jį patį, pasiūlymų vertinimą[637]; jei perkančiosios organizacijos sprendimas atmesti ieškovo pasiūlymą tapo galutinis, įskaitant atvejį, kai toks sprendimas nebuvo apskritai skundžiamas, ieškovas privalėtų kvestionuoti visų konkurse likusių tiekėjų pasiūlymų, nepriklausomai nuo jų skaičiaus, vertinimo teisėtumą.

Tokia kasacinio teismo metodologija koreliuoja su anksčiau nurodyta jo praktika, pagal kurią siekiama kaip labiau materializuoti ieškovų pareikštus reikalavimus į kokius nors skųstinus perkančiosios organizacijos sprendimus. Atsižvelgiant į tai, iš kasacinio teismo praktikos dėl tiekėjų teisinio suinteresuotumo netiesiogiai matyti, kad ieškovo neišrinkimas laimėtoju yra ne savarankiškas ar bendras sprendimas, nes perkančioji organizacija priima atskirus sprendimus dėl kiekvieno atitinkamo ūkio subjekto ir jo pasiūlymo vertinimo, todėl būtent *dėl* vis*ų* savo tiesioginių konkurent*ų* (t. y. išskyrus esančius žemiau už ieškovą) pasiūlymų atitikties konkurso sąlygoms ieškovas ir privalo reikšti reikalavimus teisme.

Aptariama kasacinio teismo pozicija, be kita ko, pagrįsta jo nuoseklia praktika, kad tiekėjo teisinis suinteresuotumas gali būti nukreiptas ne tik į ginčo pirkimo laimėjimą, bet ir į siekį (kiek jis teisėtas ir tinkamai įgyvendinamas) atnaujinti tiekėjų varžymąsi dėl to paties pirkimo objekto, kai ginčo pirkime nelieka apskritai ar tinkamų (pvz., priimtinos kainos) pasiūlymų[638]. Taigi, kasacinio teismo, kaip ir Teisingumo Teismo, pripažįstama, kad ieškovas gali turėti interesą teisėtai *sabotuoti* pirkimą, t. y. teisę siekti jo nutraukimo tam, kad galėtų varžytis naujose pirkimo procedūrose. Atsižvelgiant į tai, Peržiūros direktyvose įtvirtinta ieškovų (tiekėjų) suinteresuotumo sąlyga gauti konkrečią sutartį Lietuvoje siejama ne su ginčo konkursu, o su galimybe apskritai sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tokia nacionalinės teisės taikymo, atsižvelgiant į ES teisę, praktika nėra universali, nes kitose valstybėse narėse (pavyzdžiui, Kroatijoje) peržiūros institucijos ir teismai tiekėjo interesą sudaryti sutartį sieja tik su konkrečiu pirkimu, todėl tais atvejais, kai dėl per didelės kainos pašalintas tiekėjas neginčija savo pasiūlymo atmetimo, jam nesuteikiama teisė ginčyti

---

637 Pažymėtina, kad, tebevykstant ginčui dėl ieškovo pasiūlymo atmetimo, peržiūros procedūra dėl konkurso rezultatų įgyvendinama tapačiai, lyg ieškovo pasiūlymas nebūtų atmestas, todėl jo suinteresuotumas įgyvendinamas ta pačia tvarka.

638 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-326-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1049430.

laimėtojo išrinkimo[639].

Vis dėlto, priešingai nuo Teisingumo Teismo praktikos, Lietuvoje tokia teisė pripažįstama visiems be išimties tiekėjams (buvusiems dalyviams), nepriklausomai nuo to, ar jų pasiūlymų atmetimas tapo galutinis. Kaip nurodyta pirmiau, tokiu atveju skiriasi tik teisinio intereso įgyvendinimo sąlygos, kurios turi būti pagrįstos ne hipotetinėmis prielaidomis, o tikėtinai sėkmingo teismo proceso padariniais. Iš tiesų Teisingumo Teismo pozicija, pagrįsta suinteresuoto dalyvio sąvoka, riboti galutinai pašalintų tiekėjų teisę siekti atnaujinto varžymosi yra diskutuotina, kadangi tam tikrais atvejais, ypač dėl nacionalinio reguliavimo ypatumų, vienintelis situacijų, kai ieškovui leidžiama (arba ne) įgyvendinti savo teisių gynybą, skirtumas yra tas, kad peržiūros institucija (teismas) jau priėmė galutinį sprendimą, nors abiem atvejais ieškovas galbūt būtų galėjęs pasiekti tą patį rezultatą, t. y. atnaujinti procedūras.

Kaip pažymi Carri Ginteras ir Triin Väljaots, toks Teisingumo Teismo sukurtas modelis suponuoja tiekėjų teisių gynybos kvalifikavimą kaip galimybių žaidimą, kuriame *locus standi* tampa priklausomas nuo perkančiųjų organizacijų veiklos ir ypač teismo proceso (*inter alia*, lyginant, kuris teismas – nagrinėjantis ieškovo pasiūlymo atmetimo teisėtumą ar jo konkurento pripažinimo laimėtoju tinkamumą – buvo operatyvesnis) spartos; šie autoriai konstatuoja, kad taip galima prieiti prie išvados *ad absurdum*, jog teisinis suinteresuotumas ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus pripažįstamas subjektui, siekiančiam konkrečios sutarties, tačiau ne asmeniui, kuris dalyvavo ginčo pirkimo procedūrose, bet buvo iš jų pašalintas[640].

Kasacinis teismas šiuo aspektu nurodė, kad Lietuvoje, priešingai nei Italijoje ar kitose ES valstybėse narėse, iš esmės neegzistuoja priešpriešinių reikalavimų (ieškinių) pateikimo praktika, kai laimėtoju pripažintas tiekėjas ginčija antros ir žemesnių vietų dalyvių, inicijavusių peržiūros procedūrą, pasiūlymų atitiktį[641]; atsižvelgiant į tai, anksčiau laimėtoju pripažintas, tačiau teismo sprendimu galutinai iš konkurso pašalintas tiekėjas dėl to nepraranda teisinio suinteresuotumo, nes priešinga pozicija, be kita ko, sukurtų prielaidas egzistuoti palankesniam tiekėjų, kurie sėkmingai pasinaudojo

639 Turidić, *supra note*, 55: 19–20.

640 Ginter, Väljaots, *supra note*, 71: 304–305.

641 Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad Lietuvoje bet kokiu atveju pirmos vietos laimėtojas peržiūros procedūroje dėl jo pasiūlymo vertinimo negalėtų kvestionuoti antros vietos laimėtojo teisinio suinteresuotumo šio pasiūlymo ydingumo aspektu, nes dėl tokio tiekėjo pasiūlymo vertinimo turėtų būti pradėtas nagrinėti atskiras ginčas (juk perkančioji organizacija ieškovo pasiūlymą pripažino tinkamu, tik ne pačiu geriausiu), o pirmą vietą užėmusiam tiekėjui būtų problemiška pagrįsti savo suinteresuotumą, kuris, kaip nurodyta pirmiau, negali būti grindžiamas konkurentų padėties bloginimu, o turi būti nukreiptas į savo paties padėties gerinimą.

peržiūros procedūra, teisių gynybos mechanizmui, lyginant su iš pradžių laimėtojais išrinktų, bet vėliau teismo iš viešojo pirkimo procedūrų pašalintų ūkio subjektų teisėmis, ypač kai abiejų tokių dalyvių pasiūlymų vertinimo teisėtumas kvestionuojamas tais pačiais pagrindais[642]. Kitais žodžiais tariant, aplinkybė, kad antros vietos laimėtojui pavyko užginčyti pirmos vietos laimėtojo pasiūlymo vertinimo teisėtumą ir pasiekti jo pašalinimą iš konkurso, nesukuria jam apsaugos nuo pašalinto tiekėjo ieškinio naujame procese ginčyti naujojo konkurso laimėtojo pasiūlymo vertinimo teisėtumą.

Pažymėtina, kad aptarta kasacinio teismo praktika, *pagal kurią ieškovo teisinis suinteresuotumas ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus priklauso ne nuo to, ar tiekėjo pašalinimas įgijo* res judicata *galią*[643]*, o nuo to, kurią vietą tiekėjas užėmė pirkime (jei iš jo nėra apskritai pašalintas) ir kokį skaičių prieš jį eilėje einančių neatmestų pasiūlymų vertinimą kvestionuoja*, Teisingumo Teismo jurisprudencijos kontekste vertintina kaip aptarto ūkio subjektų teisių gynybos priemonių – sprendimų panaikinimo pirmenybės prieš žalos atlyginimą – kompensacinio santykio praktinis įgyvendinimas.

Apibendrinant šią dalį pažymėtina, kad tiekėjų pažeistų teisių veiksmingumo principas, išplaukiantis iš ES peržiūros procedūrų direktyvų kaip bendroji valstybių narių pareiga atitinkamai reguliuoti tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčų procedūras, palaipsniui pildėsi ES ir nacionalinėse jurisprudencijose konkrečioms situacijoms suformuluotomis teisės aiškinimo taisyklėmis. Šių taisyklių leitmotyvas susijęs su valstybių narių reguliavimo ribojimais ir teismų pareigomis užtikrinti tokį tiekėjų teisių apsaugos modelį, kuriame tiekėjų teisių gynyba nebūtų pernelyg apsunkinta ar apskritai negalima. Šie tikslai aktualūs ir perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje.

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinę atsakomybę determinuoja daugybė veiksnių, tarp kurių vieni reikšmingiausių yra įvairių teisių gynybos priemonių tarpusavio

---

642 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-78-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1872212.

643 Šiuo aspektu primintina, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką ribojimas galutinai pašalintiems tiekėjams ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus pagrįstas sąvokos „suinteresuotas dalyvis“ aiškinimu (konsoliduotos Direktyvos 89/665 2 a straipsnis). Ši kategorija siejama su atidėjimo terminu ir galimybe veiksmingai užginčyti sprendimą sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Vis dėlto, kaip jau buvo pažymėta, žalos atlyginimo priemonės įgyvendinimas pagal Teisingumo Teismą (sprendimas byloje MedEval, C-166/14) nesuponuoja poreikio užtikrinti kontrahentų teisinį saugumą taip, kaip to reikalaujama ginčijant neteisėtus procedūrinius sprendimus. Dėl to tai, kad pagal Teisingumo Teismą galutinai pašalintiems tiekėjams nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti viešojo pirkimo sutarties sudarymą, *per se* nereiškia analogiškos išvados reikalavimo atlyginti žalą atžvilgiu.

santykis ir tiekėjų teisinio suinteresuotumo apimtis. Lietuvoje ieškovų teisių gynyba, atsižvelgiant į įvairių gynybos priemonių, pirmiausia perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimą, taikymą, yra aukšto prieinamumo lygmens, sustiprinamo teismų aktyvumu sprendžiant šalių ginčus, vyraujančiu teisėtumo tikslo siekimu, turinčiu pirmenybę prieš sudarytos viešojo pirkimo sutarties šalių interesus, taip pat perkančiųjų organizacijų diskrecijos, kuri lemia priimamų sprendimų turinį ir tiekėjų galimybę įrodyti jų neteisėtumą bei dėl to prisiteisti žalos atlyginimą, ribojimu.

Tiekėjų galimybė atskirame procese įrodyti perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą iš esmės lengvina jų padėtį vėliau siekiant patirtos žalos atlyginimo, juolab kad VPĮ *de jure* įtvirtintas ribojimas tam tikrais atvejais panaikinti neteisėtus perkančiosios organizacijos sprendimus *de facto* neveikia tiek dėl perteklinių šio ribojimo taikymo kriterijų, tiek dėl kasacinio teismo praktikoje suformuoto ieškovų teisių gynybos būdų tarpusavio taikymo. Tiekėjų teisinio suinteresuotumo ribojimai (ypač dėl perkančiosios organizacijos sprendimų, susijusių su tiekėjų pasiūlymų vertinimu), išplaukiantys iš kasacinio teismo praktikos, nors ir susiaurina galimų ieškovų ratą, tačiau vėlesniame žalos atlyginimo procese sustiprina tiekėjų padėtį įrodinėjant tam tikras civilinės atsakomybės sąlygas (priežastinį ryšį ir nuostolius). Vis dėlto tiekėjų teisių gynybos modelis, pagal kurį jie privalo iš pradžių nuginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus ir tik vėliau kreiptis dėl žalos atlyginimo, kritikuotinas, nes yra pagrįstas ne teisiniu reguliavimu, o tik kasacinio teismo suformuluotu precedentu, kuriuo iš esmės įgyvendinama valstybių narių įstatymų leidėjo pasirinkimo laisvė.

IV. PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ IKISUTARTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMAS: GINAMŲ VERTYBIŲ (ŽALOS) RŪŠYS, ATSAKOMYBĖS SĄLYGOS IR RIBOJIMAI

4.1. Bendrosios nuostatos ir kaltės kaip civilinės atsakomybės sąlygos problematika

Kaip nurodyta pirmiau, *lex specialis* – VPĮ – perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos ilgą laiką nebuvo įtvirtintos, todėl teismai, spręsdami tokio pobūdžio ginčus, iš esmės rėmėsi bendrosiomis teisės normomis. Dėl to, tik nuo 2010 m. kovo 2 d. pradėjus galioti ketvirtosios VPĮ redakcijos, kurioje perkelta Direktyva 2007/66, nuostatoms, perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos (neteisėti veiksmai, žala ir priežastinis ryšys) buvo įtvirtintos, tačiau tik realios žalos atlyginimo atžvilgiu. Taigi, iki šiol dėl negautų pajamų VPĮ atskirai nenustatytos perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos.

Pagal CK 6.246 straipsnį civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. CK 6.263 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Žalą, padarytą asmeniui, turtui, o įstatymų nustatytais atvejais – ir neturtinę žalą privalo visiškai atlyginti atsakingas asmuo (CK 6.263 straipsnio 2 dalis). Tai yra specialioji deliktinės atsakomybės norma, kurioje kartu su bendrąja CK 6.246 straipsnio 1 dalies norma įtvirtintas vadinamasis generalinis deliktas, kurio esmė yra užtikrinti pagrindinę civilinės atsakomybės funkciją – kompensuoti nukentėjusiam asmeniui jo teisių pažeidimu padarytą žalą. Deliktinė atsakomybė kyla tik tuomet, kai nustatomos visos deliktinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys ir kaltė, išskyrus atvejus, kai įstatyme nustatyta atsakomybė be kaltės[644].

Pažymėtina, kad pagal generalinio delikto taisyklę atsakomybės pagrindas yra bendro pobūdžio rūpestingumo ir atsargumo pareigos pažeidimas, sukėlęs kitam as-

[644] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-148-248/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1730628.

meniui žalos. Pagal CK 6.248 straipsnio 3 dalį laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Ši norma asmens neteisėtus veiksmus, pasireiškusius bendro pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimu, susieja su jo kalte, t. y. kaltė apima ir neteisėtus veiksmus. Tai reiškia, kad kiekvienu konkrečiu atveju turi būti vertinama, ar asmens elgesys atitiko tvarkingo, rūpestingo, padoraus asmens elgesio standartą, o nustačius tokio elgesio neatitiktį, konstatuojamas asmens kaltas elgesys, kuris kartu reiškia ir veiksmų neteisėtumą, ir kaltės elementą. Jeigu tokiu elgesiu sukeliama žalos kitam asmeniui, tai yra pagrindas reikalauti žalos atlyginimo. Taigi, taikant generalinio delikto taisyklę, iš esmės yra tik trys civilinės atsakomybės sąlygos: asmens kaltė, kuri apima ir neteisėtus veiksmus, taip pat žala bei neteisėtų veiksmų ir žalos priežastinis ryšys. Nustačius, kad asmuo pažeidė bendro pobūdžio atsargumo ir rūpestingumo pareigą, to pakanka kaltei ir neteisėtiems veiksmams, kaip civilinės atsakomybės sąlygoms, konstatuoti[645].

Taip pat pažymėtina, kad tiek doktrinoje[646], tiek teismų praktikoje[647] vyrauja pozicija, jog CK 6.271 straipsnio („Atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų“) nuostatos, kuriose, *inter alia*, atsakomybei kilti kaltė netaikytina kaip būtinoji jos sąlyga, viešiesiems subjektams (o kartais ir privatiems šios normos taikymo prasme) taikomos tik tuomet, kai šie padaro žalos veikdami viešojo administravimo srityje. Vis dėlto pirmiau nurodyta CK norma laikytina kaip tinkama taikyti ir viešųjų pirkimų teisiniams santykiams, *inter alia*, dėl žalos atlyginimo tiekėjams, nes, pirma, skolininkas apibrėžiamas kaip viešasis subjektas ar privatus, jei jis vykdo valdžios funkcijas[648], o tokios yra absoliuti dauguma perkančiųjų organizacijų, antra, aktas apibrėžiamas kaip bet koks veikimas ar neveikimas, kuris tiesiogiai daro įtaką asmenų teisėms ir interesams, trečia, šie aktai, *inter alia*, gali būti individualaus taikymo aktai ar kiti (taigi, ir perkančiųjų organizacijų sprendimai konkurso metu), neapsiribojant konkrečia jų išraiška, išskyrus teismų aktus. Dėl pastarojo aspekto taip pat pažymėtina, kad pagal kasacinio teismo praktiką CK 6.271 straipsnio taikymas neeliminuoja ir ben-

[645] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-539/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/483485.

[646] Mikelėnas, *supra note*, 256: 378.

[647] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-539/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/483485.

[648] Manytina, kad viena iš priežasčių šią normą susieti su viešojo administravimo sritimi yra būtent privačių subjektų vykdoma veikla, vis dėlto iš pažiūros CK 6.271 straipsnio 2 dalimi plačiai apibrėžiamas subjektų ratas, o ne siaurai jų vykdoma veikla. Toks aiškinimas, be kita ko, atitiktų plačią valstybės sąvoką Teisingumo Teismo praktikoje taikant tiesioginio direktyvų veikimo koncepciją.

drosios rūpestingumo pareigos taikymo (CK 6.246 straipsnio 1 dalis)[649].

Manytina, kad, *inter alia*, dėl tokio Lietuvoje vyraujančio hibridinio viešosios valdžios atsakomybės taikymo ieškovų teisių gynyba laikytina palankia. Pažymėtina, kad šią specialiųjų ir bendrųjų normų atskirtį ir poveikį tiekėjų teisių gynybai labai atskleidžia Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės reguliavimo skirtumai, kai pirmojoje, palankesnėje ieškovams, sistemoje taikytina bendrojo delikto koncepcija, o antrojoje išskiriami atskiri deliktai su jiems būdingais kriterijais ir sąlygomis, pavyzdžiui, dėl rimto pažeidimo pobūdžio[650].

Vis dėlto Lietuvoje dominuoja pozicija, kad tais atvejais, kai valstybė veikia lygiais pagrindais su kitais civilinių santykių subjektais, t. y. neįgyvendina valdžios ar neatlieka viešojo administravimo[651], jai (jos atstovams) netaikytinos specialiosios atsakomybės nuostatos[652]. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad kitokiai nei vyraujančiai teismų praktikai dėl CK 6.271 straipsnio nuostatų taikymo viešosios valdžios funkcijų vykdymo aspektu sudaro prielaidas egzistuoti atskiri jurisprudencijos pavyzdžiai dėl platesnės aptariamos nuostatos sampratos[653]. Kasacinio teismo šiuo aspektu, be kita ko, pažymėta, kad aplinkybė, ar reikalavimas atlyginti žalą kildinamas iš valdžios institucijų veiksmų viešojo administravimo srityje, yra teisiškai reikšmin-

649 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-528-706/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1394636.

650 Vornicu, *supra note*, 94: 223–224.

651 Ieva Deviatnikovaitė, *Administracinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 651–652.

652 Dėl valstybės atsakomybės dėl socializacijos centrų veiklos žr. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. birželio 5 d. nutartis administracinėje byloje (Nr. A-1764-624/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 4 d., https://www.infolex.lt/tp/1730032; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-20-403/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1723387.

653 Kasacinio teismo praktikoje CK 6.271 straipsnis taip pat buvo taikomas ginčams dėl valdžios institucijų neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimo, kai policijos pareigūnai, atvykę į eismo įvykio vietą, nesiėmė visų įmanomų priemonių eismo saugumui bei naujų eismo įvykių prevencijai užtikrinti, dėl to įvyko antras eismo įvykis („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-91/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/152401); kai savivaldybės administracija ilgą laiką nesiėmė veiksmų, kad bešeimininkiai nuotekų tinklai, dėl kurių netvarkingumo buvo sugadintas (užlietas) asmens turtas, būtų įtraukti į apskaitą ir perduoti savivaldybės nuosavybėn („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-90/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/526529); kai laisvės atėmimo įstaiga nesugebėjo užtikrinti, kad joje kaliniai nesinaudotų mobiliuoju ryšiu, kuriuo naudojantis apgaulės būdu buvo išvilioti lėšos („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-320/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/697951); kai prokuroras, gindamas viešąjį interesą, administraciniam teismui pateikė ieškinį dėl individualių teisės aktų, susijusių su konkretaus statinio statybos leidžiamųjų dokumentų išdavimu, panaikinimo („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-307-969/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1947641).

ga sprendžiant dėl bylos rūšinio teismingumo, t. y. jos priskyrimo administraciniams teismams (Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 3 punktas) arba bendrosios kompetencijos teismams, o ne dėl valstybės civilinei atsakomybei už žalą, atsiradusią dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, taikytinos teisės normos[654].

Pažymėtina, kad, nors ir retais atvejais, tačiau perkančiosios organizacijos gali nepatekti net į privačių subjektų, atliekančių valdžios funkcijas, ratą, pavyzdžiui, veikiantis kultūros srityje subjektas, kuris dėl viešojo finansavimo turi perkančiosios organizacijos statusą[655]. Tokiu atveju, jei vis dėlto įsivyrautų praktika perkančiųjų organizacijų ikisutartinei atsakomybei taikyti CK 6.271 straipsnį, tokiems privatiems pirkėjams pastaroji norma galėtų būti taikoma pagal įstatymo analogiją (CK 1.8 straipsnio 1 dalis). Nors CK 6.271 straipsnis ir yra specialioji norma, akivaizdu, kad dėl panašių neteisėtų veiksmų egzistuojančiuose viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose neturėtų būti taikomi skirtingi atsakovų atsakomybės teisiniai režimai, juolab kad, kaip bus aptariama vėliau, pagal Teisingumo Teismo praktiką bet kokiu atveju dėl visų perkančiųjų organizacijų atsakomybės netaikytina kaltės sąlyga, taigi, net ir taikant skirtingas normas, rezultatas iš esmės turėtų būti toks pats (jei pačios faktinės aplinkybės analogiškos). Taip pat atkreiptinas dėmesys į Teisingumo Teismo išaiškinimus, pagal kuriuos iš viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo išplaukiančių perkančiųjų organizacijų pareigų vykdymas nepriklauso nuo aplinkybės, ar viešojo pirkimo procedūra siekiama patenkinti, įgyvendinti viešąjį (bendrąjį) interesą[656].

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimo kontekste taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismų praktikoje ginčuose dėl konkursų organizatorių neteisėtų veiksmų iš esmės[657] netaikomos CK 6.163 straipsnio nuostatos, kuriose, *inter alia*, nurodyta, jog nesąžininga šalis, t. y. atlikusi kaltus, tyčinius veiksmus, nukentėjusiai šaliai turi kompensuoti jos patirtus nuostolius. Vis dėlto CK 6.163 straips-

654 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-307-969/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1947641.

655 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-376/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/833552.

656 „Teisingumo Teismo 1998 m. sausio 15 d. sprendimas byloje Mannesmann Anlagenbau Austria ir kt. prieš Strohal Rotationsdruck (C-44/96)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61996CJ0044.

657 Šiame kontekste pažymėtina, kad vis dėlto ši norma viešiesiems konkursams, kuriems VPĮ netaikytinas, pavyzdžiui, dėl nekilnojamojo turto nuomos, taikytina („Kauno apygardos teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-1046-324/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 2 d., https://www.infolex.lt/tp/1905088; „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-209-553/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1867259).

nio nuostatos paprastai taikytinos įvertinti neteisėtiems pardavėjų, t. y. tiekėjų, veiksmams[658]. Tyrimo autoriui pavyko rasti tik vieną teismo procesinį sprendimą, kuriame lakoniškai buvo pasisakyta dėl CK 6.163 straipsnio nuostatų taikymo viešųjų pirkimų ginče. Tąkart kasacinis teismas nurodė, kad, atsižvelgiant į tai, jog nutraukta sutartis buvo sudaryta viešojo pirkimo konkurso būdu, derybos dėl naujų teisinių santykių nepatenka į ikisutartinių santykių reguliavimo sritį, nes CK normos viešojo pirkimo sutartims taikomos tiek, kiek kituose įstatymuose nenustatyta kitaip[659].

Nors pirmiau nurodytas kasacinio teismo išaiškinimas nėra labai koherentiškas, *a fortiori* jo vėlesnei praktikai dėl VPĮ ir kitų teisės aktų santykio, manytina, iš tiesų perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros procedūrai CK 6.163 straipsnio ir kitų su juo susijusių normų taikymas nėra pats tinkamiausias. Pirma, skolininko ikisutartinės atsakomybės reguliavimas CK šeštosios knygos 12 skyriaus nuostatomis iš esmės nukreiptas į žalos atlyginimo favorizavimą kitų teisių gynybos priemonių atžvilgiu (pvz., CK 6.165 straipsnio 4 dalis; *a contrario*, sudarytos sutarties atveju teisių gynyba platesnė – CK 6.213 straipsnis), išimtimi nebent būtų laikomas reikalavimas pripažinti, kad šalių veiksmais buvo sudaryta sutartis; o viešųjų pirkimų peržiūros sistema, ypač kaip ji įtvirtinta ir aiškinama Lietuvoje, orientuota pirmiausia į teisių gynybą sutarčiai sudarytiti. Antra, ikisutartinių santykių stadijoje akcentuojamas sąžiningumas suponuoja ieškovo pareigą[660] įrodyti atsakovo veiksmų neteisėtumą, *inter alia*, subjektyviuoju aspektu[661], kuris *per se* nesutampa su objektyviai neteisėtų perkančiųjų organizacijų veiksmų koncepcija, todėl kaip kliūtis užtikrinti veiksmingą ieškovų tiekėjų teisių gynybą yra netinkamas siekiant prisiteisti žalos atlyginimą iš perkančiųjų organizacijų. Trečia, CK

---

658 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-56-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1862354; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-67-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1862692; „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-704-236/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1937706.

659 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-413/2006)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/73694.

660 Tai aiškiai matyti iš ginčų, kuriuose pačios perkančiosios organizacijos reikalauja ikisutartinės tiekėjų atsakomybės („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-56-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1862354; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-67-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1862692).

661 Kaip nurodo A. Jakaitė, šis aspektas suprastinas kaip faktinis subjekto sąžiningumas, dėl kurio spręstina, atsižvelgiant tiek į paties subjekto ypatybes ir pastangas išvengti žalos, tiek į konkretaus atvejo išskirtinumą, todėl neretai sąžiningumas apibrėžiamas jo antonimo nesąžiningumo pagrindu, atsižvelgiant į teisingumo, moralės ir protingumo kategorijas (Jakaitė, *supra note*, 27: 103–105).

6.163 straipsnio taikymą paprastai siejant su prarastu pasitikėjimu, o ne pažeistu lūkesčiu, nepriklausomai nuo to, kaip reikėtų aiškinti ir taikyti prarastą galimybę (ar praradimas pagal kitos sudarytos didesnės kainos sutartį, ar praradimas pagal sutartį su hipotetiniu sąžiningu trečiuoju asmeniu[662]), tokios žalos atlyginimas yra problemiškas viešuosiuose pirkimuose: pirmu atveju tiekėjas galėtų reikalauti tik kainų skirtumo, todėl jo galimybės užsidirbti iš kelių sandorių vienu metu, ypač darbų ar paslaugų atveju, būtų ribojamos, antru atveju – jam papildomai kiltų pareiga įrodyti, kokią sutartį jis būtų sudaręs su kitu asmeniu. Abu atvejai keltų pagrįstų abejonių dėl suderinamumo su tiekėjų pažeistų teisių veiksmingumo principu, *inter alia*, atsižvelgiant į pirmiau apžvelgtą viešųjų pirkimų specifiškumą, dėl kurio negalima automatiškai taikyti kitų ikisutartinių ginčų reguliavimo ir praktikos.

Atsižvelgiant į tai, nacionalinėje teismų praktikoje, tiesa, tik iki 2013 m. kovo 12 d. kasacinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos nutarties, pakeitusios ligtolinę nevienodą jurisprudenciją, dėl neteisėtai tiekėjo negautų (prarastų) pajamų neretai buvo sprendžiama taikant bendrąsias CK normas, *inter alia*, CK 6.248 straipsnio 3 dalį, kurioje iš esmės įtvirtinta kaltės prezumpcija, kitose bylose[663] buvo konstatuojama, kad VPĮ įtvirtinta objektyvi[664] perkančiosios organizacijos atsakomybė, todėl kaltės įrodinėti nereikia, dar kitose kaltė buvo viena iš civilinės atsakomybės sąlygų[665], nors ir aiškiai neišskirta tarp kitų. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad nors Lietuvos jurisprudencijoje ir buvo vienokia ar kitokia forma pažymima apie kaltę kaip perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės taikymo sąlygą, iš tiesų nėra pagrindo išvadai, jog perkančiosios organizacijos kaltės įrodinėjimas buvo reali tiekėjų teisių gynybos kliūtis, nes retų ir nesėkmingų procesų priežastimi pirmiausia buvo priežastinio ryšio įrodinėjimas.

Bet kokiu atveju Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2013 m. kovo 12 d. išplėstinės kolegijos nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-32/2013 pažymėjo, kad ligtolinėje teismų praktikoje, VPĮ aiškiai neįtvirtinus žalos atlyginimo sąlygų, buvo taikomos bendrosios civilinės teisės nuostatos, todėl kaltė buvo pripažinta būtinąja perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės sąlyga. Kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovui

662 Ambrasienė, Kryžiūtė, *supra note*, 78: 572–574; Ivanauskas, *supra note*, 118: 43–48.

663 Pvz., „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 2A-591/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/216770.

664 Tokia pozicija, *inter alia*, nurodyta LAT viešųjų pirkimų reguliavimo ir teismų praktikos apžvalgoje, 2009, Nr. 31.

665 Pvz., „Panevėžio apygardos teismo 2010 m. birželio 11 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. 2-641-425/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 2 d., https://www.infolex.lt/tp/211384.

(tiekėjui), siekiančiam prisiteisti žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos, reikia įrodyti *tik* jos neteisėtus veiksmus, žalą ir priežastinį ryšį tarp jų. CK 6.248 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad *civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės; skolininko kaltė preziumuojama, išskyrus įstatymų numatytus atvejus.* Nurodytos VPĮ ir CK nuostatos kartu aiškintinos ir taikytinos taip, kad perkančiosios organizacijos civilinė atsakomybė kyla be kaltės[666]. Atsižvelgiant į tai, civilinei atsakomybei nustatyti nesvarbu, ar perkančioji organizacija, vertindama ieškovo – tiekėjo pasiūlymą, pagrįstai suklydo ar buvo suklaidinta, be to, neaktualus ir ieškovo – tiekėjo kaltės klausimas; perkančioji organizacija privalo užtikrinti viešojo pirkimo procedūrų skaidrumą ir objektyvumą; visiems viešųjų pirkimų teisinių santykių dalyviams – perkančiosioms organizacijoms ir tiekėjams – iš esmės pripažįstamas tapatus profesionalumo lygis sprendžiant dėl jų veiksmų viešojo pirkimo metu[667].

Pažymėtina, kad šie teisės aiškinimai koreliuoja su ankstesne kasacinio teismo praktika dėl viešųjų pirkimų principų reikšmės, *inter alia*, perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo vertinimo aspektu. Kasacinio teismo ne kartą konstatuota, kad viešųjų pirkimų principais privalu vadovautis taikant ir aiškinant visų VPĮ nuostatų turinį (*ratione materia* (materialusis) kriterijus), *inter alia*, tiek dėl tarptautinių ir supaprastintų, tiek dėl klasikinio ir komunalinio sektorių viešųjų pirkimų visų procedūrų nuostatų, taip pat ne tik pirkimo metu, bet ir sudarius bei vykdant viešojo pirkimo sutartį (*ratione temporis* (atsižvelgiant į laiką) kriterijus)[668]. Viešųjų pirkimų principų pažeidimas yra prilyginamas imperatyviųjų nuostatų pažeidimui būtent dėl to, kad šie, kaip ir kitos VPĮ imperatyviosios nuostatos, susiję su viešojo intereso apsauga; viešųjų pirkimų principų pažeidimai yra objektyvaus ir absoliutaus pobūdžio; viešųjų pirkimų principų pažeidimo objektyvumas reiškiasi tuo, kad jo pripažinimui konstatuoti nesvarbios jokios kitos šalutinės aplinkybės, tokios kaip perkančiosios organizacijos atstovų nepatyrimas, jų kaltės laipsnis[669], žalos dydis ir pan.; viešųjų pirkimų principų

---

666 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

667 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901.

668 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-304/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/227684.

669 Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į tai, kad panašios pozicijos laikosi ir Teisingumo Teismas, nurodydamas, jog visos teisių gynimo priemonės, *inter alia*, žalos atlyginimas, nepriklauso nuo išvados, kad egzistuoja perkančiosios organizacijos kaltė („Teisingumo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Strabag ir kt., (C-314/09)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/

pažeidimų absoliutumas reiškia, kad kiekvienas viešųjų pirkimų principų pažeidimas lemia perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, t. y. kiekvienas viešųjų pirkimų principų pažeidimas laikytinas esminiu pažeidimu, ir toks pažeidimo nustatymas suponuoja teismų pareigą pripažinti tokius perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais ir spręsti dėl padarinių[670].

Iš pažiūros atrodytų, kad pirmiau nurodytas teisės aiškinimas, kuriuo nuo generalinio delikto pereita į kreditoriams palankesnį atsakomybės be kaltės (griežtosios[671] ar objektyviosios deliktinės atsakomybės) modelį, yra *contra legem*, nes CK 6.248 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta taisyklė yra ne savarankiška, o nukreipiančioji nuostata į kitas (pavyzdžiui, statinių savininko (valdytojo) atsakomybės, atsakomybės už didesnio pavojaus šaltinio padarytą žalą, atsakomybės už gyvūnų padarytą žalą, atsakomybės už žalą aplinkai, atsakomybės už žalą dėl teismo ir kitų teisėsaugos institucijų neteisėtų veiksmų, atsakomybės už netinkamos kokybės produktus ir paslaugas ir kt. atvejai), o VPĮ, kaip nurodyta pirmiau, kaip, beje, ir ES pozityviojoje teisėje, bent jau dėl negautų pajamų atlyginimo[672], šios sąlygos *expressis verbis* neįtvirtintos[673]. Taip pat pa-

---

juris/document/document.jsf;jsessionid=14B062ECA1550218C759CDCE0AAF4D59?text=&docid=83731&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5401221).

670 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-508/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/141314; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *Biuletenis „Teismų praktika Nr. 31“* (Vilnius, 2009), 281–282.

671 Šiame kontekste pažymėtina, kad, nepriklausomai nuo kasacinio teismo pozicijos griežtąją atsakomybę laikyti atsakomybe be kaltės (pvz., „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-307-969/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1947641), egzistuoja pozicija, jog, atsižvelgiant į tai, kad neteisėti veiksmai neatskirtini nuo kaltės, klasikinės griežtosios atsakomybės atveju neteisėtų veiksmų nustatyti apskritai nereikia. Autoriaus vertinimu, net ir kai kurios griežtosios atsakomybės atveju (pavyzdžiui, dėl padidinto pavojaus šaltinio sukeltos žalos) neteisėti veiksmai laikytini atsakomybės sąlyga, tiesiog jie preziumuojami, o šią prezumpciją CK 6.270 straipsnio 1 dalies prasme gali paneigti atsakovas. Todėl nagrinėjamos temos kontekste iš tiesų korektiškiau laikytis objektyviosios atsakomybės sampratos, nes skolininko neteisėti veiksmai nepreziumuojami, priešingai, kreditoriui tenka pareiga juos įrodyti. Kita vertus, perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sričiai artimiausiam CK 6.271 straipsniui pagal kasacinio teismo praktiką vis dėlto reikia nustatyti neteisėtus veiksmus, todėl nėra visiškai neteisinga tokią atsakomybę kvalifikuoti kaip griežtąją.

672 Kaip jau buvo pažymėta, Direktyvoje 89/665 (kartu su jos pakeitimais Direktyva 2007/66) perkančiosios organizacijos atsakomybės sąlygos niekada nebuvo įtvirtintos, tai atlikta tik Direktyvoje 92/13, kurios nuostatos taikytinos komunaliniams pirkimams.

673 Iš tiesų, kaip nurodo generalinis advokatas P. C. Villalónas, nėra aišku, kodėl Direktyvos 92/13 2 straipsnio 7 dalies nuostata dėl realios žalos atlyginimo priteisimo sąlygų, priėmus bendrą pakeičiančią Direktyvą 2007/66, nebuvo perkelta ir į Direktyvą 89/665. Dėl to, jo nuomone, galima netiesiogiai daryti išvadą, kad teisės aktų leidėjas nenorėjo suvienodinti peržiūros procedūrų sistemų, todėl šis klausimas sąmoningai paliktas neišspręstas („Generalinio advokato Pedro Cruzo Villalóno 2010 m. rugsėjo 14 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie ir kt. (C-568/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. sugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=78701&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6037655).

žymėtina, kad perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės praktikoje iš esmės nesivadovauta kasacinio teismo išaiškinimais dėl viešųjų pirkimų principų pažeidimo absoliutumo ir objektyvumo.

Taigi, Lietuvos pozityviojoje teisėje iš esmės neegzistavo bent kiek konkretesnių nuorodų, leidžiančių kaltės nekvalifikuoti kaip būtinosios perkančiųjų organizacijų deliktinės atsakomybės sąlygos. Kaip pažymėjo Teisingumo Teismas, iš Direktyvos 89/665 nuostatų aiškiai neišplaukia jokių konkrečių perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygų[674]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad jokių konkrečių taikymo sąlygų ES teisėje nenustatyta ir kitiems peržiūros procedūros instrumentams[675]. Dėl to būtent teismų praktikoje, pirmiausia Teisingumo Teismo, perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės klausimas buvo sprendžiamas atskirai aiškinant ir taikant veiksmingos tiekėjų teisių apsaugos principą.

Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje susiklosčiusi situacija, kai perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės negautų pajamų atlyginimo priteisimo aspektu sąlygos (ir žalos apskaičiavimo aspektai) aiškiai neįtvirtintos pozityviojoje teisėje, kuri nuolatos akcentuojama kaip *lex specialis* net ir CK atžvilgiu, yra nesuderinama su Teisingumo Teismo nurodymais, jog valstybės narės turi reglamentuoti ieškinių dėl žalos atlyginimo procedūrines taisykles, kurios, kaip nurodyta pirmiau, neturi būti nepalankesnės nei taikomos panašiems iš nacionalinės teisės sistemos kylančių teisių apsaugai numatytiems ieškiniams (lygiavertiškumo principas), ir dėl jų naudojimasis Sąjungos teisėje nustatytomis teisėmis neturi tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas (veiksmingumo principas)[676].

Teisingumo Teismas dėl ikisutartinės atsakomybės sąlygų yra nurodęs, kad nacionalinis teisinis reguliavimas, pagal kurį žala dėl ES viešųjų pirkimų teisės ar ją perkeliančių nacionalinių teisės nuostatų pažeidimo nukentėjusiems asmenims atlyginama tik įrodžius perkančiosios organizacijos atstovų kaltę ar apgaulę (sukčiavimą), nesuderinamas su Direktyvos 89/665 nuostatomis dėl greitų ir veiksmingų peržiūros

---

674 „Teisingumo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Strabag ir kt., (C-314/09)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=14B062ECA1550218C759CDCE0AAF4D59?text=&docid=83731&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5401221.

675 „Teisingumo Teismo 2016 m. rugsėjo 15 d. sprendimas sujungtose bylose Star Storage (C-439/14 ir C-488/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=183368&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=999667.

676 „Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval (C-166/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002046.

procedūrų ir dėl peržiūros institucijų įgaliojimų tiekėjams priteisti žalos atlyginimą. Tiekėjui, kurio teisės pažeistos neteisėtu perkančiosios organizacijos sprendimu, kyla grėsmė prarasti teisę gauti žalos atlyginimą arba bent jau jį prisiteisti pavėluotai dėl to, kad jis negali įrodyti pirmiau nurodytų sąlygų, todėl jas įtvirtinanti teisinė sistema nelaikytina tinkama. Vienintelė aplinkybė, kad nacionaliniai teismai tokios vidaus teisės normos netaiko, nesuponuoja jos atitikties ES teisinei tvarkai, nes taip neužtikrinamas teisinis saugumas, aiškumas ir tikslumas bei asmenų žinojimas apie jų subjektinių teisių, kuriomis jie galėtų pasinaudoti teisme, apimtį[677].

Taip pat pažymėtina, kad pirmiau nurodytoms ES teisės normoms prieštarauja, *inter alia*, toks reguliavimas, pagal kurį perkančiosios organizacijos kaltė yra viena iš jos atsakomybės taikymo sąlygų, nors ji ir būtų preziumuojama perkančiosios organizacijos nenaudai, t. y. iš anksto laikomasi prielaidos, kad neteisėti atsakovo sprendimai priimti kaltais veiksmais. Kaip nurodė Teisingumo Teismas sprendime byloje *Strabag*, su veiksmingumo principu nesuderinamas perkančiosios organizacijos atsakomybės bendrąja prasme (t. y. dėl visų peržiūros procedūros instrumentų) taikymas, susietas su jos kalte, nepriklausomai nuo to, kad pagal teisinį reguliavimą ieškovas neturi pareigos įrodyti perkančiosios organizacijos kaltės, tačiau pastaroji įpareigojama paneigti jai taikomą kaltės prezumpciją, ribojančius pagrindus, kuriais galima remtis šiuo tikslu. Teisingumo Teismo vertinimu, priešingu atveju gali kilti pavojus, kad dalyvis, kuris patyrė žalą dėl neteisėto perkančiosios organizacijos sprendimo, vis dėlto praras teisę į žalos atlyginimą, kiek tai susiję su šiuo sprendimu padaryta žala, jei perkančiajai organizacijai pavyktų paneigti jos kaltės prezumpciją. Net jei ir nepavyktų, toks reguliavimas suponuotų grėsmę ieškovui gauti žalos atlyginimą pavėluotai, atsižvelgiant į šalių ginčą dėl tokios civilinės atsakomybės sąlygos[678].

---

677 „Teisingumo Teismo 2004 m. spalio 14 d. sprendimas byloje Komisija prieš Portugaliją (C-275/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49215&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1010433.

678 „Teisingumo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Strabag ir kt., (C-314/09)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=14B062ECA1550218C759CDCE0AAF4D59?text=&docid=83731&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5401221.

4.2. Valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus sąlygų taikymo viešųjų pirkimo srityje problematika

Teisingumo Teismas, konkretindamas savo poziciją, kad Direktyvoje 89/665 nėra įtvirtintų perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės sąlygų ar nuostolių apskaičiavimo kriterijų, yra, be kita ko, nurodęs, jog peržiūros direktyvose įtvirtinta tiekėjų teisė reikalauti žalos atlyginimo yra konkreti valstybės atsakomybės už privatiems asmenims padarytą žalą pažeidus Sąjungos teisę principo, įeinančio į Sąjungos teisės sistemą, išraiška[679], o valstybės atsakomybės už Bendrijos teisės pažeidimu asmenims padarytą žalą sąlygos negali, jei nėra konkretaus pateisinimo, skirtis nuo tų sąlygų, kurios reglamentuoja Bendrijos atsakomybę panašiomis aplinkybėmis[680].

Dėl valstybės atsakomybės už ES teisės pažeidimą išplėtotoje jurisprudencijoje Teisingumo Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad nukentėję privatūs asmenys turi teisę į žalos atlyginimą, jei įvykdytos trys sąlygos[681]: *pažeista Sąjungos teisės norma siekiama suteikti privatiems asmenims teisių, jos pažeidimas yra pakankamai rimtas ir yra tiesioginis priežastinis ryšys tarp to pažeidimo ir asmenų patirtos žalos*. Šios sąlygos doktrinoje dažnai įvardijamos kaip *Brasserie-Francovich* testas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pačios ES deliktinei atsakomybei, atsižvelgiant į kiek paprastesnes šios prievolės atsiradimo prielaidas ir aplinkybes (pavyzdžiui, nesusidarant netinkamo ar pavėluoto direktyvų perkėlimo situacijai), taikomos įprastinės, tačiau iš esmės savo turiniu panašios sąlygos. Iš nusistovėjusios teismų praktikos matyti, kad Bendrijos deliktinė atsakomybė dėl neteisėtų jos institucijų veiksmų kyla, kai tenkinamos visos sąlygos, t. y. veiksmų, kuriais kaltinamos institucijos, neteisėtumas, žalos tikrumas ir priežastinio ryšio tarp

---

679 „Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 10 d. sprendimas byloje Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie ir kt. (C-568/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83857&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5707342.

680 „Teisingumo Teismo 2000 m. liepos 4 d. sprendimas byloje Bergaderm ir Goupil prieš Komisiją (C-352/98 P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=45418&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5707855.

681 „Teisingumo Teismo 1991 m. lapkričio 19 d. sprendimas sujungtose bylose Francovich ir Bonifaci prieš Italiją (C-6/90 ir C-9/90)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61990CJ0006; „Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas sujungtose bylose Brasserie du Pêcheur prieš Bundesrepublik Deutschland ir The Queen prieš Secretary of State for Transport, ex parte Factortame ir kt. (C-46/93 ir C-48/93)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0046; „Teisingumo Teismo 2009 m. kovo 24 d. sprendimas byloje Danske Slagterier (C-445/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77796&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5710077.

veiksmų, kuriais kaltinamos institucijos, ir nurodytos žalos buvimas[682].

Viena vertus, tokia Teisingumo Teismo pozicija remtis jurisprudencijoje egzistuojančiais teisiniais modeliais ir galėtų būti suprantama, tačiau, antra vertus, neginčytina ir tai, kad valstybių atsakomybė už privatiems asmenims padarytą žalą pažeidus Sąjungos teisę negali būti tapatinama *in corpore* visais aspektais su perkančiųjų organizacijų atsakomybe tiekėjams. Šiuo aspektu pažymėtina, kad nors abiem atvejais ir siekiama nukentėjusiųjų teisių įgyvendinimo, tačiau esama ir esminių skirtumų.

Pirma, akivaizdus skolininkų statuso[683] skirtumas, kylantis iš nevienodo turinio (pobūdžio) teisinių santykių (santykiai *acta jure imperis v. inter partes*). ES teisės pažeidimo koncepcijos taikymo atveju – paprastai tai centrinės (įstatymų leidžiamosios ar vykdomosios) valdžios institucijos[684], netinkamai perkėlusios ES teisę (absoliuti dauguma Teisingumo Teismo nagrinėtų atvejų susiję būtent su netinkamu direktyvų perkėlimu ar apskritai neperkėlimu į nacionalinės teisės sistemą), arba teismai, neužtikrinę vienodo jos aiškinimo ir taikymo; o viešojo pirkimo teisiniuose santykiuose – tai bet kuri perkančioji organizacija, pradedant tomis pačiomis centrinėmis institucijomis ir baigiant pačia mažiausia biudžetine įstaiga. Antra, neteisėti veiksmai, dėl kurių susiklosto žalos atlyginimo santykis, pirmu atveju kyla įgyvendinant išskirtines valdžios, paprastai teisėkūros ar jurisdikcinę, veiklą, o antru atveju – tam tikromis sąlygomis apribotą, tačiau savo turiniu iš esmės įprastinę civilinę (komercinę) veiklą.

Atsižvelgiant į šiuos skirtumus, valstybių atsakomybės už privatiems asmenims padarytą žalą pažeidus Sąjungos teisę institutas pagal savo reguliavimo ir taikymo tikslus nedera su tiekėjų teise į žalos atlyginimą dėl perkančiųjų organizacijų neteisėtų veiksmų, nes pirmu atveju atsakomybės taikymas dėl atsakovų statuso ir veiklos ri-

---

682 „Bendrojo Teismo 2008 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje Belfass prieš Tarybą (T-495/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=67732&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112885.

683 Šia sąvoka apibrėžiamas tik materialiojo santykio dalyvis, t. y. žalą sukėlęs subjektas. Vis dėlto pagal Teisingumo Teismo praktiką, kai žalą padaro valstybės institucija, tinkamu atsakovu laikytina pati valstybė, o ne konkreti įstaiga („Teisingumo Teismo 1997 m. liepos 10 d. sprendimas byloje Palmisani prieš INPS (C-261/95)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0261).

684 Kaip pažymi Agnė Vaitkevičiūtė, prie tokių institucijų galėtų būti priskirtos ne tik įstatymų leidžiamoji, vykdomoji ir teisminė valdžios, bet ir kitos, tačiau tik jei jos atitinka funkcinį ir kontrolės kriterijus, t. y. tokiems subjektams pavesta dalis valdžios funkcijų ir jie kontroliuojami valstybės. Agnė Vaitkevičiūtė, „Valstybių narių atsakomybė už žalą pažeidus Europos Sąjungos teisę“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 62, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1789072/datastreams/MAIN/content.

botinas[685], tai *expressis verbis* pripažįstama Teisingumo Teismo praktikoje[686], antruoju, priešingai, – kuo labiau skatintinas. Kaip jau ne kartą buvo nurodyta, peržiūros direktyvų priėmimo tikslai, įtvirtinti direktyvų preambulėse ir pažymimi Teisingumo Teismo praktikoje, *inter alia*, susiję su tiekėjų teisinės apsaugos užtikrinimu ir stiprinimu.

Antra, teisės doktrinoje pažymimi įvairūs valstybių narių deliktinės atsakomybės už ES teisės pažeidimus aspektai, pavyzdžiui, kad valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus sąlygų, ypač *pakankamai akivaizdaus pažeidimo kriterijaus*, praktinis taikymas nacionaliniuose teismuose yra sudėtingas ir neaiškus, šių sąlygų įrodymas ieškovams yra pakankamai sudėtingas, tai sudaro prielaidas valstybėms išvengti atsakomybės; nors Teisingumo Teismo praktikoje valstybių narių atsakomybė aiškinama kartu su pačios ES deliktine atsakomybe, palaipsniui ieškovams tam tikras valstybės atsakomybės sąlygas įrodyti tapo sudėtingiau nei ES atsakomybę; asmenų teisę reikalauti žalos atlyginimo dėl valstybės institucijų atlikto ES teisės pažeidimo labiausiai riboja *pažeidimo pakankamo akivaizdumo* sąlyga, *inter alia*, atsižvelgiant į sudėtingą įvairių kriterijų taikymą jai nustatyti; neretai teismų praktikoje pakankamu subjekto teisės interesų įgyvendinimu pripažįstamas tik paties teisės pažeidimo konstatavimas[687] tik patvirtina šio instituto pritaikymo problematiškumą viešųjų pirkimų srityje.

Doktrinoje, pripažįstant Teisingumo Teismo praktiką šioje srityje neaiškia[688], išskirtinos priešpriešinės pozicijos, ar dėl peržiūros procedūrų direktyvų priėmimo

685 „Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas sujungtose bylose Brasserie du Pêcheur prieš Bundesrepublik Deutschland ir The Queen prieš Secretary of State for Transport, ex parte Factortame ir kt. (C-46/93 ir C-48/93)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0046.

686 Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas ne kartą konstatavo, kad valstybės atsakomybė, kurią lėmė galutinės instancijos teismų veiksmai, kalbant apie gana sunkų ES teisės pažeidimą, kyla išimtiniais atvejais, kai toks teismas akivaizdžiai pažeidė taikytiną teisę („Teisingumo Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Köbler (C-224/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48649&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5711098; „Teisingumo Teismo 2006 m. birželio 13 d. sprendimas Traghetti del Mediterraneo (C-173/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=55182&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5711407). Tuo tikslu reikia atsižvelgti į pažeistos normos aiškumą, tikslumą, į iš jos kylančios diskrecijos apimtį, į tai, ar žala padaryta tyčia ar netyčia, ar klaida pateisinama, ar egzistavo atitinkama Teisingumo Teismo jurisprudencija tam tikru klausimu, kt. („Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas sujungtose bylose Brasserie du Pêcheur prieš Bundesrepublik Deutschland ir The Queen prieš Secretary of State for Transport, ex parte Factortame ir kt. (C-46/93 ir C-48/93)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0046; „Teisingumo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Test Claimants in the FII Group Litigation (C-446/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66367&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5711905).

687 Vaitkevičiūtė, *supra note*, 684: 6, 11, 52, 53, 100, 139, 140, 151.

688 Caranta, *supra note*, 49: 214, 220.

viešųjų pirkimų srityje tebetaikoma valstybės atsakomybės doktrina[689]. Dėl šio klausimo nėra bendro sutarimo, *a fortiori* dėl to[690], kad sprendime byloje *Strabag* (C-314/09), kuriame neteisėta buvo pripažinta galimybė taikyti perkančiųjų organizacijų kaltės prezumpciją (nepreziumuojamos kaltės sąlyga uždrausta dar anksčiau), Teisingumo Teismas nesirėmė *Brasserie-Francovich* testu[691], tačiau į jį bendrai pateikė nuorodą sprendime byloje *Combinatie Spijker* (C-568/08). Abiejuose sprendimuose buvo aiškinama ta pati žalos atlyginimo priemonė, tačiau pirmu atveju Teisingumo Teismas, kalbėdamas apie veiksmingos teisminės gynybos užtikrinimą, aktyviai aiškino peržiūros direktyvos 2 straipsnio 1 dalies c papunkčio turinį, antru atveju akcentavo šios nuostatos neišsamumą ir valstybių narių autonomiją.

Papildomai atkreiptinas dėmesys į tai, kad abiejose pirmiau nurodytose bylose šalių ginčai dėl perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės nacionaliniuose procesuose, *inter alia*, buvo sprendžiami, atsižvelgiant į specifines, tačiau iš esmės panašias faktines aplinkybes, susijusias su laikinųjų apsaugos priemonių (ne)taikymu: *Strabag* byloje viešojo pirkimo sutartis buvo sudaryta nepatenkinus ieškovo (antros vietos laimėtojo) prašymo specialiajai peržiūros institucijai laikinai sustabdyti viešojo pirkimo procedūras; *Combinatie Spijker* byloje susiklostė iš esmės analogiška situacija, nes tiek antros vietos laimėtojas (ieškovas), tiek konkurso laimėtojas (trečiasis asmuo) kreipėsi į laikinąsias apsaugos priemones taikantį teisėją, kad šis įpareigotų perkančiąją organizaciją sudaryti viešojo pirkimo sutartį būtent su jais; teismas ieškovo prašymą atmetė, trečiojo asmens prašymą tenkino iš dalies ir perkančiajai organizacijai uždraudė sudaryti sutartį su kita įmone nei pirkimo laimėtojas, taigi pirkimo procedūros buvo tęsiamos pagal paskelbtus rezultatus.

Teisingumo Teismas, atsakydamas į jam nacionalinių teismų užduotus klausimus dėl galimo atsakomybės perkančiosioms organizacijoms netaikymo, atsižvelgiant į priimtą procesinį sprendimą taikyti laikinąsias apsaugos priemones ar jų netaikyti, dėl to aiškiai nepasisakė, nors iš atsakymų į kitus klausimus pateikė tam tikrų reikš-

---

689 Sanchez-Graells, *supra note*, 50: 2; Caranta, *supra note*, 151: 71.

690 Caranta, *supra note*, 49: 217–220.

691 Doktrinoje toks nesirėmimas kartais kvalifikuojamas kaip valstybės atsakomybės doktrinos, bent jau dėl jos šiurkštaus pažeidimo dalies, atsisakymas. Žr. Kai Krüger, „Compensation for procurement damage: a nordic exposé“, *Scandinavian Studies in Law* 57, Commercial Law, (Stockholm Institute for Scandinavian Law): 85, https://scandinavianlaw.se/pdf/57-9.pdf.

Iš tiesų tokia išvada darytina iš, *inter alia*, aptariamo Teisingumo Teismo sprendimo 35 punkto, kuriame nurodyta, kad iš peržiūros direktyvos teksto dalies formuluotės visiškai nematyti, jog teisės aktų viešųjų pirkimų srityje pažeidimas, galintis nukentėjusiam asmeniui suteikti teisę reikalauti žalos atlyginimo, turi turėti tam tikrus požymius.

mingų nuorodų. Nors *Strabag* byloje Teisingumo Teismas nenagrinėjo nacionalinio teismo klausimų dėl peržiūros institucijos sprendimų privalomumo perkančiosioms organizacijoms ir galimybės jų nevykdyti, tačiau kartu pažymėjo, kad perkančiosios organizacijos teisė (pareiga) sudaryti viešojo pirkimo sutartį po laikinąsias apsaugos priemones taikančio teismo sprendimo bet kokiu atveju nesuponuoja ieškovo pareigos žalos atlyginimo procese įrodinėti perkančiosios organizacijos kaltės. *Combinatie Spijker* byloje nacionalinio teismo klausimus šiuo aspektu laikė hipotetiniais, tačiau kartu pažymėjo, kad su ES teise, ypač tiekėjų veiksmingos apsaugos principu, *per se* nėra nesuderinamos iš nacionalinio reguliavimo išplaukiančios situacijos, kai nesutampa laikinąsias apsaugos priemones taikančio ir šalių ginčą iš esmės sprendžiančio teisėjo pateiktas viešųjų pirkimų teisės aiškinimas. Bet kokiu atveju, kaip nurodyta pirmiau, abiejų bylų faktinės aplinkybės nurodytu aspektu buvo labai panašios, todėl skirtingi teisės aiškinimai negali būti pagrindžiami atitinkamo atvejo specifiškumu.

Neatsižvelgiant į tam tikras aplinkybes, susijusias su pirmiau nurodytais skirtingais Teisingumo Teismo precedentais (nors sprendimus priėmė skirtingos kolegijos, tačiau juos skiria kiek daugiau nei du mėnesiai[692]), pažymėtina, kad doktrinoje egzistuoja dvi skirtingos jų reikšmės vertinimo pozicijos – vienijimo ir atsiskyrimo[693]. Pirmosios – vienijimo – koncepcijos šalininkai laikosi vertinimo, kad peržiūros direktyvos kvalifikuotinos kaip bendrojo valstybės atsakomybės principo konkretinimas (šią išvadą padarė ir Teisingumo Teismas *Combinatie Spijker* byloje), antrosios (atsiskyrimo) šalininkai teigia, kad darytinas skirtumas tarp viešosios deliktų teisės valstybės atsakomybės forma ir žalos už specifinių ES teisės normų pažeidimą laikantis veiksmingumo principo. Atsiskyrimo doktrinos šalininkai taip pat pažymi ir kitus skirtumus, dėl kurių neturėtų būti taikomas bendrasis valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus konceptas, pavyzdžiui, atsakovo subjektiškumo, pareigos pažeidimo ir jo pateisinamumo koreliacijos, teisių gynybos apimties (pobūdžio) ir šios priemonės šaltinio (pagrindimo), valstybės apsaugos nuo atsakomybės lygio atžvilgiu[694]. Jų vertinimu, egzistuoja du paraleliniai teisiniai režimai, todėl ieškovams tiekėjams nereikia įrodyti, pavyzdžiui, rimto pažeidimo kriterijaus[695].

---

692 Priešingai nei siūlo kai kurie autoriai (tiesa, šiuo aspektu jų mažuma), nemanytina, kad nagrinėjamu atveju taikytina precedentų priėmimo momento taisyklė kaip kriterijus dėl jų kolizijos sprendimo.

693 Vornicu, *supra note*, 94: 228.

694 Schebesta, *supra note*, 16: 65–71.

695 Albert Sanchez-Graells, „The EFTA Court‘s Fosen-Linjen saga on procurement damages: a there and back again walk“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 249.

Šio tyrimo autorius labiau pritaria atsiskyrimo pozicijai. Ją iš esmės patvirtina Bendrojo Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kurioje, be kita, žalos atlyginimo priemonė pripažįstama kaip procedūrinė alternatyva perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimo atžvilgiu, ypač kai teismų įgaliojimai šioje srityje yra apriboti. Kita vertus, Teisingumo Teismo išaiškinimai dėl žalos atlyginimo ir kitų teisių gynybos priemonių santykio, perkančiųjų organizacijų griežtosios atsakomybės koncepcija ir veiksmingumo principo plėtotė taip pat neleidžia pritarti, kad perkančiųjų organizacijų atsakomybė bendrame viešųjų subjektų atsakomybės kontekste nepasižymi jokiu specifiškumu, kuris išskirtų viešųjų pirkimų teisę iš kitų vidaus rinkos sričių[696].

Pažymėtina, kad specifinis viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas, savo detalumu ir kompleksiškumu išsiskiriantis iš kitų vidaus rinkos sričių ir taip suponuojantis specifinį viešųjų pirkimų teisės vykdytinumą peržiūros procedūrų nuostatų taikymo aspektu bei dėl to dar glaudesnį tikros vidaus rinkos sukūrimą[697], ir bendrieji Teisingumo Teismo išaiškinimai dėl valstybių narių atsakomybės suponuoja šių veiksnių koegzistavimo paradoksą[698]. Toks priešybių suderinimas doktrinoje ir kai kurių šalių jurisprudencijoje bandomas pagrįsti ES ir nacionalinių teisės normų bendru taikymu – perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės sąlygos perimamos iš *Brasserie* ir *Francovich* sprendimuose suformuotos Teisingumo Teismo koncepcijos, bet konkrečios sąlygos nustatomos ir vertinamos pagal nacionalinės teisės taisykles, atsižvelgiant į veiksmingumo ir lygiateisiškumo principus[699]. Šios skirtingos koncepcijos, išplaukiančios iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, doktrinoje kartais įvardijamos kaip vienas kitam neprieštaraujantys skirtingi teisės sluoksniai[700].

Doktrinoje vienijimo koncepcijos šalininkai bando suderinti skirtingas pozicijas teigdami, viena vertus, kad netapatintina griežtosios atsakomybės samprata su pakankamai rimto pažeidimo kriterijumi, t. y. vertinimo objektyvumas ir įrodinėjimo standartas (ne kiekvienas pažeidimas bus pakankamai šiurkštus)[701], antra vertus, kad pažeidimo rimtumas ES valstybių narių atsakomybės kontekste apima tiek objektyvųjį,

---

696 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tiekėjų teisės į žalos atlyginimo aiškinimų išsiskyrimas gali būti pagrįstas tuo aspektu, kad skirtingus vertinimus pateikia universalūs ES teisės žinovai ir viešųjų pirkimų srityje besispecializuojantys atstovai. Schebesta, *supra note*, 16: 3–4.

697 Sanchez-Graells, *supra note*, 695: 248.

698 Schebesta, *op. cit.,* 71.

699 Sanchez-Graells, *supra note*, 50: 9// „Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 11 d. sprendimas byloje Nuclear Decommissioning Authority v EnergySolutions EU Ltd.“, žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d., https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2016-0006-judgment.pdf.

700 Sanchez-Graells, *supra note*, 695: 251.

701 *Ibid*

tiek subjektyvųjį kriterijus, o pastarasis taikant griežtąją perkančiųjų organizacijų atsakomybę pagal Teisingumo Teismo praktiką neaktualus[702] (*lex specialis derogat legi generali*). Vis dėlto, kaip teisingai nurodo M. A. Raimundo, ne visos to paties principo apraiškos turi atitikti tas pačias vieno principo taikymo sąlygas – teisė į žalos atlyginimą yra bendroji kategorija, tačiau įvairiose teisės sistemose paprastai tam tikrose srityse prisiteisti žalos atlyginimą yra lengviau nei kitose[703].

Keltinas klausimas, ar toks bendros valstybių narių atsakomybės koncepcijos pritaikymas viešiesiems pirkimams, net ir pripažįstant tam tikrą valstybių narių atsakomybės doktrinos evoliuciją į kriterijų švelnėjimo pusę, kaip tik ir nepatvirtina, kad ši koncepcija viešiesiems pirkimams neaktuali, todėl iš esmės nėra poreikio pateisinti jos *raison d'être* perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros srityje. Civilinės atsakomybės institutas, nors ir susideda iš įvairių sąlygų ir kriterijų, turėtų būti vertinamas kaip kompleksinė ir vientisa teisinė kategorija.

Pažymėtina, kad baimę dėl neriboto ir nekontroliuojamo perkančiųjų organizacijų atsakomybės taikymo, dėl kurio grėsmės, manytina, ir pats Teisingumo Teismas savo praktiką nukreipė į egzistuojančią siaurai taikytiną valstybių narių atsakomybės sritį, atsveria realybė – poreikis įrodyti kitas atsakomybės sąlygas, *a fortiori* priežastinį ryšį[704]. Primintina, kad pirmiau apžvelgti tarpusavyje disonuojantys Teisingumo Teismo sprendimai bylose *Strabag* ir *Combinatie Spijker* buvo priimti susiklosčius specifinėms aplinkybėms. Dėl pirmiau nurodytų priežasčių manytina, kad tokie išskirtiniai atvejai geriau būtų sprendžiami ne taikant valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus koncepciją, *inter alia*, šiurkštaus pažeidimo kriterijų, o konkrečiu atveju aiškinant ir taikant priežastinio ryšio sąlygą (žr. plačiau skyrių apie priežastinį ryšį).

Nepriklausomai nuo atitinkamos vienijimo ar atsiskyrimo koncepcijų teisingumo, doktrinoje apskritai pažymimas peržiūros direktyvose įtvirtinto reguliavimo ir bendrųjų nacionalinių taisyklių dėl valstybių atsakomybės už ES teisės pažeidimus tam tikras nesuderinamumas (pavyzdžiui, atsakomybės atlyginti potencialią žalą aspektu), kilęs, *inter alia*, dėl to, kad pirmoji peržiūros direktyva priimta prieš sprendimą *Francovich* byloje[705]. Vis dėlto aiškumo neprideda ta aplinkybė, kad, kaip jau buvo pažymėta,

---

[702] Sanchez-Graells, *supra note*, 50: 14.

[703] Assis Raimundo, *supra note*, 72: 259.

[704] Totis Kotsonis, „Case E-16/16, Fosen-Linjen AS and AtB: An EFTA Court case clarifying key aspects of EU procurement legislation", žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://www.eversheds-sutherland.com/global/en/what/articles/index.page?ArticleID=en/Competition/case-e-1616-140218.

[705] Sanchez-Graells, *supra note*, 695: 248.

2007 m. revizuojant peržiūros procedūrų direktyvas, dėl žalos atlyginimo nebuvo iš esmės atlikta pakeitimų, nors valstybės atsakomybės koncepcija buvo plačiai išplėtota Teisingumo Teismo jurisprudencijoje ir galėjo būti perkelta į ES viešųjų pirkimų pozityviąją teisę. Atsižvelgiant į tai, Teisingumo Teismo išvada sprendime *Combinatie Spijker* byloje, kad Direktyvos 89/665 nuostatose sukonkretinamas valstybės atsakomybės už privatiems asmenims padarytą žalą pažeidus ES teisę principas, stokoja teisinio pagrindo ir yra *de minimis* netiksli.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismo ne kartą išaiškinta, jog nors pirmiau nurodytos valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus sąlygos (pažeista Sąjungos teisės norma siekiama suteikti privatiems asmenims teisių, jos pažeidimas yra pakankamai rimtas ir yra tiesioginis priežastinis ryšys tarp to pažeidimo ir asmenų patirtos žalos) yra būtinos ir pakankamos, kad asmenims atsirastų teisė į žalos atlyginimą, tačiau neatmestina galimybė, jog remiantis nacionaline teise valstybės atsakomybė gali kilti ir ne tokiomis griežtomis sąlygomis[706]. Pabrėžtina, kad dėl pačios ES institucijų (perkančiųjų organizacijų) atsakomybės, kuri, Teisingumo Teismo vertinimu, neturi esmingai skirtis nuo nacionalinių perkančiųjų organizacijų atsakomybės, Bendrasis Teismas paprastai netaiko pirmiau išvardytų sąlygų, *inter alia*, rimto teisės normų, kuriomis asmenims suteikiamos teisės, pažeidimo[707]. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad Sąjungos teisė nedraudžia nacionalinės teisės normos, kurioje būtų įtvirtintos švelnesnės nei Teisingumo Teismo jurisprudencijoje įtvirtintos sąlygos valstybės narės atsakomybei už žalą, padarytą asmenims dėl jai priskirtinų Sąjungos teisės pažeidimų, atsirasti[708]. Kita vertus, priešingai nei kai kam galėtų pasirodyti, žalos atlyginimo priemonė bet kokiu atveju nebus išimtinai nacionalinės teisės reguliavimo instrumentas, nes, kaip jau buvo pažymėta, vidaus teisės normos ribojamos lygiateisiškumo ir veiksmingumo principų, dėl kurių reikia atsižvelgti į visą vidaus teisės sistemą ir realų aptariamos teisių gynybos priemonės taikymo poveikį[709].

Taigi, iš esmės komplikuotas valstybių atsakomybės už ES teisės pažeidimus modelis perkančiųjų organizacijų ikisutartinei atsakomybei galėtų būti taikomas tiek,

---

[706] „Teisingumo Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Köbler (C-224/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48649&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5711098.

[707] Kalėda, *supra note*, 9: 196.

[708] „Teisingumo Teismo 2019 m. liepos 29 d. sprendimas byloje Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe (C-620/17)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=216546&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5465126.

[709] Treumer, *supra note,* 6: 150–151.

kiek kitomis nacionalinėmis nuostatomis nereguliuojama kitaip, t. y. palankiau ieškovams. H. Schebesta ieškovų pasirinkimą taikyti palankesnį teisinį režimą – valstybių atsakomybės doktriną ar apsaugą, išplaukiančią iš peržiūros direktyvų, – kvalifikuoja kaip teisių gynybos priemonių hibridizaciją[710]. Tokį požiūrį sustiprina ir dviprasmiški Teisingumo Teismo argumentai *Combinatie Spijkers* byloje: nors, kaip nurodyta pirmiau, teismas rėmėsi *Brasserie-Francovich* testu, tačiau kartu nurodė, kad *nesant Sąjungos nuostatų šioje srityje, kiekvienos valstybės narės vidaus teisės sistemoje, laikantis šių sąlygų, nustatytini kriterijai, kuriais remiantis turi būti nustatoma ir apskaičiuojama žala, atsiradusi dėl Sąjungos teisės viešųjų pirkimų sutarčių sudarymo srityje pažeidimo, jeigu laikomasi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų*.

Vis dėlto, nors dėl tokių ieškinių valstybių narių autonomija ribojama anksčiau aptartais lygiateisiškumo ir veiksmingumo principais, ieškovams gali kilti sunkumų vertinant, ar ieškiniai dėl perkančiųjų organizacijų neteisėtais veiksmais sukeltos žalos atlyginimo yra panašūs į kitus valdžios institucijų deliktinės atsakomybės teisinius režimus. Pirmiau nurodytų specialiųjų CK normų aiškinimo ir taikymo apžvalga yra neblogas tokio neaiškumo pavyzdys, ypač užsienio tiekėjų atžvilgiu. Taigi egzistuoja neabejotinas poreikis Teisingumo Teismui išplėtoti *Combinatie Spijker* koncepciją, aiškiau ir detaliau atkleidžiant perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygų turinį. Kita vertus, doktrinoje pažymima, kad teisminio aktyvumo šioje srityje nepakanka ir būtinas konkretus įstatymų leidėjo įsikišimas[711].

Iš tiesų klasikinių atsakomybės sąlygų – neteisėtų veiksmų, priežastinio ryšio ir žalos – modelio įtvirtinimas kaip išplaukiantis iš daugelio teisės sistemoms būdingų tradicijų[712] (primintina, kad kaltės problematika jau išspręsta) nebūtų pernelyg didelė jurisprudencinė (r)evoliucija, kuria būtų užpildytos peržiūros direktyvų reguliavimo spragos, iš dalies suponuojančios tiek doktrinos, tiek teismų atsigręžimą į valstybių atsakomybę už ES teisės pažeidimus[713]. Tokiu būdu perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės instituto *sui generis* pobūdis galėtų būti kuriamas ir pagrindžiamas atskirai analizuojant nacionalinių reguliavimų ir praktikų dėl atsakomybės sąlygų atitiktį veiksmingumo principo atžvilgiu prejudicinio sprendimo procedūros kontekste,

---

710 Žr. Schebesta, *supra note*, 149: 36–37.

711 Sanchez-Graells, *supra note*, 50: 12.

712 Organisation for Economic Co-operation and Development, „Public Procurement Review and Remedies Systems in the European Union“, *SIGMA Papers No. 41*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/5kml60q9vklt-en.

713 Schebesta, *op. cit*., 35-37.

pavyzdžiui, atskirai išplėtojant viešiesiems pirkimams aktualią problematiką, ar apskritai ir kokio sunkumo nukrypimas nuo teisės taisyklių turi būti, kad perkančiajai organizacijai kiltų atsakomybė.

4.3. Neturtinės žalos atlyginimo viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose problematika

Ūkio subjektų teisė reikalauti neturtinės žalos atlyginimo dėl kito asmens neteisėtų veiksmų – vienas klampiausių teisės klausimų[714] ne tik viešųjų pirkimų teisėje, bet apskritai visoje civilistikoje, įskaitant ir civilinės atsakomybės doktriną[715], galimai dėl bent kelių priežasčių: pirma, žymiai retesnio[716] tokio teisės gynybos būdo nau-

---

[714] Pažymėtina, kad su nagrinėjama tema susijusioje valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus srityje šiai problematikai neskiriama daug teismų ir doktrinos dėmesio, bendrai pripažįstant, kad iš principo toks teisės gynybos būdas galimas. Vaitkevičiūtė, *supra note*, 684: 150–151.

[715] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad R. Volodko savo disertaciniame darbe (Renata Volodko, „Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1969831/datastreams/MAIN/content) neturtinės žalos atlyginimo priteisimo aspekto juridiniams asmenims apskritai neanalizuoja, o S. Palevičienė (Cirtautienė) savo disertaciniame darbe šiam klausimui skyrė nemažai dėmesio pristatydama tuometinį reguliavimą ir teismų praktiką, tačiau kartu pažymėjo, kad *neturtinės žalos atlyginimo juridiniams asmenims klausimas, skirtingai nei kiti neturtinės žalos atlyginimo atvejai, Europos teisės moksle iki šiol analizuojamas menkai; galimybė juridiniam asmeniui prisiteisti neturtinę žalą daugumoje Europos šalių pripažinta visai neseniai; teismų praktikos stoka, teisinio interpretavimo skirtumai ir pačių juridinių asmenų iniciatyvos ginant pažeistas teises neturtinės žalos atlyginimu trūkumas arba savo galimybių pervertinimas Lietuvoje gali būti paaiškinti tuo, kad iki šiol nėra juridinio asmens teisės į neturtinės žalos atlyginimą teorinio pagrindimo, kuris leistų aiškiai apibrėžti neturtinės žalos atlyginimo paskirtį ginant juridinio asmens neturtines teises, šių neturtinių teisių pobūdį ir juridinio asmens interesą jų atžvilgiu, įvertinti bendrus žalos atlyginimo pagrindus ir kriterijus atsižvelgiant į paties juridinio asmens, kaip išvestinio teisių subjekto, specifiką, neturtinės žalos santykį su kitais teisių gynimo būdais ir kt.* (Solveiga Cirtautienė, „Šiuolaikinė neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynybos būdo, koncepcija“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2008), 136, 146, https://vb.mruni.eu/object/elaba:1815577/1815577.pdf).

[716] Tyrimo autoriui Lietuvos jurisprudencijoje pavyko rasti tik vieną, tiesa, ieškovui nesėkmingą, perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės dėl neturtinės žalos atlyginimo atvejį – *UAB „Patikimas verslas v. Vilniaus rajono savivaldybės administracija* („Vilniaus apygardos teismo 2016 m. birželio 21 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. 2-4447-590/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 2 d., https://www.infolex.lt/tp/1346261). Dar keliuose ginčuose buvo keliamas neturtinės žalos atlyginimo klausimas dėl neteisėto vienašalio viešojo pirkimo sutarties nutraukimo. Pažymėtina, kad Lietuvos teismų praktikoje neturtinės žalos atlyginimo klausimo viešuosiuose pirkimuose aktualumas išryškėja dėl reikalavimų taikyti laikinąsias apsaugos priemones, siekiant išvengti, *inter alia*, neturtinių interesų pažeidimo, t. y. perkančiosios organizacijos sprendimų ginčijimo srityje.

dojimo juridiniams asmenims[717] ginant savo pažeistas teises[718]; antra, teisės tradicija[719] ir neturtinės žalos reguliavimas pirmiausia nukreipti į fizinių asmenų neturtinės žalos atlyginimą[720]. Tai matyti ir iš CK 6.250 straipsnio 1 dalies nuostatų, kuriose didžioji dalis neturtinės žalos apraiškų susietos būtent su fiziniais, o ne juridiniais asmenimis, pastarųjų atžvilgiu nustatant tik bendrąją reputacijos pablogėjimo situaciją, kuri teismų praktikoje išplėtota ir juridinio asmens pažeminimo, jo socialinių santykių sumažėjimo ir kitais atvejais[721]. Prie pastarosios žalos apraiškų priskirtini[722] ir kitų vertybių pažeidimai, *inter alia*, teisė į juridinio asmens pavadinimą, prekių (paslaugų) ženklus ir kitas vertybes, su kuriomis įstatymai sieja tam tikrų teisinių pasekmių atsiradimą (CK 1.114 straipsnio 1 dalis). Viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose labiausiai tikėtini ūkio subjektų (juridinių asmenų) neturtinių interesų pažeidimai sietini su dalykinės reputacijos pažeidimu ir komercinės paslapties atskleidimu.

Tiekėjų neturtinės žalos atlyginimas viešuosiuose pirkimuose kelia bendrąją šio instituto taikymo problemą, susijusią su pačių šių teisinių santykių specifika, *inter alia*, materializuota buvusios VPĮ redakcijos (galiojusios iki 2017 m. liepos 1 d.) 3 straips-

---

717 Pažymėtina, kad, kaip nurodyta pirmiau, pagal viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą tiekėjo, taigi ir dalyvio, statusą gali turėti ne tik juridiniai, bet ir fiziniai asmenys ar jų grupės, tačiau absoliuti dauguma tiekėjų (dalyvių), bent jau Lietuvoje (atsižvelgiant į Teisingumo Teismo praktikoje nagrinėtus klausimus, tikėtina, ir kitose šalyse), yra juridiniai asmenys, juolab kad dėl ganėtinai formalaus ir biurokratinio viešųjų pirkimų mechanizmo fiziniai asmenys (pavyzdžiui, ūkininkai ar individualia veikla besiverčiantys asmenys), nors ir skatinami įvairiomis viešosios valdžios iniciatyvomis (pvz., https://zur.lt/atsivers-galimybes-ukininkams-dalyvauti-viesuosiuose-pirkimuose), tačiau nėra suinteresuoti dalyvauti viešojo pirkimo konkursuose. Kita vertus, net jei konkurse dalyvauja (ar pirkimo sąlygas ginčija pasiūlymo nepateikęs) fizinis asmuo, jo teisė į neturtinės žalos atlyginimą neturėtų būti labai nutolusi nuo šios teisės įgyvendinimo juridinių asmenų atžvilgiu, nes tokiu atveju, nepriklausomai nuo subjekto statuso, bet kurio dalyvio teisės iš esmės turėtų būti užtikrintos taip pat, žinoma, atsižvelgiant į atitinkamus skirtumus, pavyzdžiui, asmens duomenų paskelbimą ir pan.

718 Kita vertus, teismų praktika, kurioje kartais, pavyzdžiui, nepriimant ieškinio, net nepripažįstama juridinio asmens teisė į savo neturtinių vertybių gynybą, taip pat neprisideda prie tokio pobūdžio ieškinių gausos („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-471-403/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1673953).

719 Kaip pažymi Cirtautienė, nors Europos deliktų teisės doktrinos atstovai iš principo mato šio instituto derinimo poreikį, tačiau kartu pabrėžiamos pernelyg didelės nacionalinių reguliavimų ir tradicijų skirtybės (Solveiga Cirtautienė, „Juridinio asmens teisės į neturtinės žalos atlyginimą kitimo tendencijos civilinės teisės derinimo kontekstu“ iš *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*: *mokslinių straipsnių rinkinys*, Vytautas Mizaras (Vilnius: Justitia, 2007), 28–30).

720 Pažymėtina, kad, pavyzdžiui, Rusijos doktrinoje, priešingai nei teismų praktikoje, juridiniams asmenims apskritai nepripažįstama teisė į neturtinės žalos atlyginimą, nes laikomasi pozicijos, kad juridinis asmuo negali patirti fizinio skausmo ir dvasinių kančių. Cirtautienė, *op. cit.*, 23.

721 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-169/2006)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/59300.

722 Žr. plačiau Solveiga Cirtautienė, „Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas“, *Jurisprudencija* 71, 63 (2005): 5–15.

nio nuostatose, kad pirkimų tikslas – vadovaujantis šio įstatymo reikalavimais sudaryti pirkimo sutartį, leidžiančią įsigyti perkančiajai organizacijai ar tretiesiems asmenims reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, racionaliai naudojant tam skirtas lėšas. Primintina, kad tiekėjų teisinis suinteresuotumas inicijuoti peržiūros procedūrą yra susijęs su jų turtinio intereso sudaryti sutartį gynimu ir yra nukreiptas į prioritetinį šio intereso įgyvendinimą. Neturtinės vertybės, nors ir išplaukia iš sandorių sudarymo (pavyzdžiui, įmonės reputacija gali būti laikoma gera, kai įmonei pavyksta dažnai gauti valstybės užsakymus), tačiau tarp jų nėra tiesioginės koreliacijos. Ūkio subjektų varžymasis viešųjų pirkimų konkursuose apskritai suponuoja laimėtojo ir pralaimėtojo modelio egzistavimą, todėl, nepatikrinus skundžiamo perkančiosios organizacijos sprendimo teisėtumo, vien jo egzistavimas *per se* nesukelia papildomų savarankiškų neigiamų padarinių.

Kita vertus, kasacinio teismo praktika iš esmės siekiama kuo labiau atverti ieškovų galimybes apginti pažeistus interesus, *inter alia*, atlyginant patirtą turtinę ar neturtinę žalą. Kasacinio teismo konstatuota, kad neturtinės žalos atlyginimas CK 6.250 straipsnyje yra reglamentuotas tik pačia bendriausia prasme: šiame straipsnyje, pirma, įvardytas nebaigtinis kriterijų, kuriais apibūdinama neturtinė žala, sąrašas; antra, įtvirtinta blanketinė nuostata, nurodanti, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais; trečia, pateikti keli pavyzdiniai atvejai, kuriais pripažįstama teisė į neturtinės žalos atlyginimą; ketvirta, įtvirtintas nebaigtinis kriterijų, pagal kuriuos nustatomas neturtinės žalos dydis, sąrašas[723]. Taigi, neturtinės žalos atlyginimas iš esmės galėtų patekti ir į viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo sritį, kuri, kaip ne kartą nurodyta pirmiau, ES teisės normose yra reglamentuojama minimaliai, paliekant nacionaliniam įstatymų leidėjui (ir teismams) galimybę šį reglamentavimą išplėsti. Vis dėlto iš dabartinės nacionalinės pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų praktikos (dėl šio klausimo nėra suformuotos kasacinio teismo jurisprudencijos) matyti, kad teismai nelinkę neturtinės žalos atlyginimo instituto perkelti ir į viešojo pirkimo konkurso ar sutarties vykdymo teisinius santykius, *inter alia*, akcentuodami pačių VPĮ normų turinį[724].

Dėl galimo neturtinės žalos atlyginimo priteisimo tiekėjams (dalyviams) pažymėtina, kad VPĮ 101 straipsnio 1 dalies 2 punkte ir 107 straipsnio nuostatose nėra detalizuota žalos sąvoka, todėl iš esmės ji galėtų apimti tiek viešiesiems pirkimams daugiau aktualią turtinę, tiek ir neturtinę žalą. Atsižvelgiant į pateiktą VPĮ ir kitų teisės aktų,

[723] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-217-690/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1602823.

[724] „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-117-236/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1967970.

įskaitant ir CK, subsidiaraus taikymo modelį, žalos rūšys, atskirai nesureguliuotos VPĮ, gali būti atskirai įtvirtintos ir išplėtotos kitose normose. Vis dėlto šis VPĮ ir CK santykis dėl neturtinės žalos nėra toks paprastas, koks galėtų atrodyti iš pirmo žvilgsnio.

CK 6.250 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. Nei VPĮ normose, nei CK šeštosios knygos nuostatose dėl viešojo pirkimo–pardavimo sutarčių neturtinės žalos atlyginimas tiekėjams nėra atskirai sureguliuotas. Vis dėlto kitose CK normose ir įstatymuose (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymas) atskirai įtvirtinta galimybė juridiniams asmenims priteisti neturtinės žalos atlyginimą. Atskirai pažymėtinas CK 2.24 straipsnis, kuriuo reguliuojamas juridinio asmens reputacijos gynimas, kai apie šį asmenį viešai, įskaitant visuomenės informavimo priemones, yra paskleista tikrovės neatitinkanti informacija ar duomenys, darantys žalą jo reputacijai. Vis dėlto pastarasis reguliavimas nėra konkrečiai pritaikytas viešųjų pirkimų specifikai, todėl apie jo taikymą gali būti diskutuojama.

Pirma, perkančiosios organizacijos atstovų bendravimas su trečiaisiais asmenimis[725], pavyzdžiui, žiniasklaida[726], ar savarankiški pranešimai spaudai, kuriuose galėtų būti paskleista tikrovės neatitinkanti informacija, duomenys, menkinantys tiekėjo dalykinę reputaciją, ar net nuomonė, kuri yra nesąžininga, neturinti pakankamo faktinio pagrindo, suponuojanti neigiamas visuomenės nuostatas dėl asmens, apie kurį reiškiama nuomonė, yra įžeidžianti[727], apskritai nepatektų į viešųjų pirkimų, *inter alia*, peržiūros procedūrų, teisinio reguliavimo sritį. Tik atsakovo (perkančioji organizacija) ir ieškovo (tiekėjas) statusas, jų teisiniai santykiai (viešųjų pirkimų konkursas) ar panašūs

[725] Šiame kontekste išskirtinas Bendrojo Teismo 1999 m. liepos 9 d. sprendime nagrinėtas atvejis, kai kompetentingas Europos Komisijos pareigūnas nacionaliniams PHARE programos koordinatoriams tiekėjo viešojo pirkimo sutarties vienoje iš Rytų Europos šalių vykdymo metu (konsultavimo paslaugos sudaromos su atitinkamomis nacionalinėmis institucijomis) nusiuntė raštą, kuriame nurodė, kad nors šis tiekėjas ir pateikė labai patrauklius pasiūlymus ir patenkinamas mokymo programas, tačiau nepristatė minimalių finansinių garantijų, suponuojančių jo kaip patikimo partnerio vertinimą. Po šio kreipimosi su šiuo tiekėju Rytų Europos šalyse daugiau buvo nebesudarinėjamos mokymo paslaugų sutartys. Bendrasis Teismas pripažino, kad, ypač atsižvelgiant į tai, kad šis ūkio subjektas specializavosi PHARE projektų srityje, tokiais veiksmais buvo pakenkta tiek šio tiekėjo, tiek jo vadovo reputacijai, o tai padarė įtaką visai jo veiklai. Bendrasis Teismas pripažino, kad neturtinę žalą patyrė ne tik juridinis asmuo, bet ir fizinis asmuo – jo vadovas (pagrindinis akcininkas), todėl atitinkamai priteisė 100 ir 25 tūkst. Eur (buvo prašoma atitinkamai 300 ir 100 tūkst. Eur) neturtinės žalos atlyginimo („Bendrojo Teismo 1999 m. liepos 9 d. sprendimas byloje New Europe Consulting ir Brown prieš Komisiją (T-231/97)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61997TJ0231).

[726] Pvz., „Panevėžio apygardos teismo 2019 m. spalio 31 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. e2A-546-755/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 2 d., https://www.infolex.lt/tp/1773775.

[727] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-247-701/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1988112.

kriterijai nesuponuoja viešųjų pirkimų peržiūros procedūrų egzistavimo. Be to, pirmiau nurodyti ar panašūs perkančiųjų organizacijų veiksmai pagal VPĮ normas nekvalifikuotini kaip sprendimas, dėl kurio būtų galima inicijuoti viešųjų pirkimų peržiūros procedūrą (tačiau tai neužkirstų kelio kreiptis teisminės gynybos bendrąja tvarka).

Kiti perkančiosios organizacijos veiksmai, kuriais paskleidžiama vieša žinia apie atitinkamą ūkio subjektą, iš esmės susiję su pagal įstatymą priimtų procedūrinių sprendimų paskelbimu konkurso dalyviams ir išviešinimu CVP IS. Taigi, tokios informacijos paskleidimas (išviešinimas) – iš VPĮ išplaukiančios perkančiųjų organizacijų pareigos įgyvendinimas, todėl tokių veiksmų atlikimas apskritai kelia sunkumų juos vertinti teisėtumo aspektu[728]. Be to, tokios pareigos nediskretiškas vykdymas pagal įstatymą iš esmės nesusijęs su saviraiškos laisve. Tokios pozicijos, kad juridinio asmens reputacijos *per se* negali menkinti pagal VPĮ atliekami veiksmai, laikomasi ir negausioje Lietuvos teismų praktikoje[729]. Bendrojo Teismo praktikoje taip pat pažymima, kad neturtinė žala (naujos patirties ir papildomo prestižo įgyties praradimas), kilusi dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų, dėl kurių ieškovas prarado galimybę sudaryti sutartį, paprastai nėra reali ir tikra, t. y. stokojanti priežastinio ryšio su neteisėtais veiksmais, o pagal nusistovėjusią jurisprudenciją neturtinė žala, atsiradusi dėl ginčijamo sprendimo neteisėtumo, yra pakankamai atlyginama teismui konstatavus šį neteisėtumą[730].

Pažymėtinas įdomus ir nevienareikšmiškai vertintinas Bendrojo Teismo sprendimas *Embassy Limousines* byloje[731], kurioje ieškovas iš perkančiosios organizacijos (Europos Parlamento), *inter alia*, reikalavo atlyginti neturtinę žalą dėl to, kad ši tiekėjui sudarė įspūdį, jog jis kaip viešojo pirkimo laimėtojas įgijo teisę sudaryti viešojo pirkimo sutartį, nors galiausiai pirkimas buvo nutrauktas; šio tiekėjo teigimu, aplinkybė, kad jis buvo pripažintas geriausiu, suteikė vilčių (perspektyvų) ne tik jo akcininkams, bet ir tretiesiems asmenims ieškovo verslo plėtojimosi ir sėkmės aspektais. Nors Ben-

---

728 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-307-969/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1947641.

729 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-117-236/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1967970.

730 „Bendrojo Teismo 2006 m. birželio 6 d. sprendimas byloje Girardot prieš Komisiją (T-10/02)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57915&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115153; „Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989.

731 „Bendrojo Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje Embassy Limousines & Services prieš Parlamentą (T-203/96)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61996TJ0203.

drasis Teismas konstatavo, kad ieškovas neįrodė žalos savo reputacijai ir perkančiosios organizacijos atsakomybės už tai, tačiau už teisėtų lūkesčių pažeidimą, kilusį ir dėl reikalingos informacijos laiku nepateikimo, kai tam tikrą laiką, atsižvelgdamas į skubaus poreikio patenkinimą, ieškovas ruošėsi vykdyti viešojo pirkimo sutartį, tačiau galiausiai sutartis su juo nebuvo sudaryta, priteisė nedidelį[732] neturtinės žalos atlyginimą. Su tokia Bendrojo Teismo pozicija koreliuoja ir jo vertinimas, kad neturtinę žalą gali sukelti pats perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų sunkumo pobūdis, kuris turi viršyti tiesiog neteisingo pasiūlymo vertinimo situaciją[733]. Vis dėlto, kaip pažymima doktrinoje, įrodyti neturtinę žalą šiuo pagrindu yra labai sunku[734].

Antra, nors iš principo neteisėti subjekto veiksmai kito subjekto atžvilgiu gali sukelti ir turtinės, ir neturtinės žalos (pavyzdžiui, atleidimas iš darbo ar artimo giminaičio netektis), todėl reikalavimas atlyginti vienos rūšies žalą *per se* nepanaikina teisės ginti ir kito pobūdžio vertybių[735], viešųjų pirkimų srityje neturtinės žalos atlyginimo priteisimas yra problemiškas, nes tokia prievolė stokoja savarankiškumo. Vienintelė aplinkybė, kad perkančioji organizacija priėmė neteisėtą sprendimą, neturėtų suponuoti atitinkamo tiekėjo dalykinės reputacijos sumenkinimo, socialinių santykių sumažėjimo ar kitų situacijų. Analogiškai vertintini ieškovo reikalavimai atlyginti neturtinę žalą dėl prarastos teisės sudaryti sutartį ir iš jos išplaukiančios naudos netekimo, pavyzdžiui, konkurencinio pranašumo sudarius ir įvykdžius ginčo sutartį[736]. Kaip nurodė Bendrasis Teismas, nors perkančiosios organizacijos sprendimas, kuriuo atmetamas tiekėjo pasiūlymas, iš esmės suponuoja neigiamą dalyvio savybių vertinimą, tai *per se* nekelia grėsmės jo reputacijai, jeigu šis vertinimas suformuluotas be kritikos ir pagrįstas faktais[737]. Bendrojo Teismo praktika dėl laikinųjų apsaugos priemonių, atsi-

---

[732] Iš tiesų dėl pirmiau nurodytų priežasčių, atsižvelgiant į lakoniškus Bendrojo Teismo motyvus, susijusius su perkančiosios organizacijos sukurta netikrumo situacija ir tiekėjo vertimu įdėti nenaudingų pastangų ruošiantis skubiai vykdyti sutartį, sprendimas ieškovui priteisti 319 345 Belgijos frankų (7916,35 Eur) labiau panašus į šio teismo intenciją suapvalinti nustatytų pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų (4 680 655 Belgijos frankų) dydį.

[733] „Bendrojo Teismo 1999 m. sausio 28 d. sprendimas byloje BAI prieš Komisiją (T-230/95)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61995TJ0230.

[734] Kalėda, *supra note*, 9: 202.

[735] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-688/2001“, susipažinta kasacinio teismo archyve 2021 m. spalio 4 d.

[736] „Bendrojo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants ir kt. prieš Komisiją (T-160/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1118701.

[737] „Bendrojo Teismo 2008 m. gegužės 14 d. nutartis sujungtose bylose Icuna.Com prieš Parlamentą (T-383/06 ir T-71/07)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/

žvelgiant į taikomos neišvengiamos žalos sąlygos vertinimą, suponuoja dar mažesnę neturtinės žalos atlyginimo galimybę[738].

Jei tiekėjo teises pažeidžia atitinkami perkančiosios organizacijos sprendimai, jie pirmiausia ginčytini, ypač atsižvelgiant į *Institos* modelį, VPĮ nustatyta tvarka. Ieškovui laimėjus ginčą, perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumas ar jo padariniai yra pašalinami iš civilinės apyvartos, pavyzdžiui, pripažįstama, kad ieškovo pasiūlymas buvo atmestas neteisėtai, todėl ieškovui nekyla papildomų neigiamų padarinių, nepriklausomai nuo to, kad apie ginčijamą perkančiosios organizacijos sprendimą prieš tai buvo paskleista vieša žinia. Nors viena iš taikytinų CK 2.24 straipsnio sąlygų yra žinių (ne nuomonės)[739] paskleidimo faktas, viešųjų pirkimų srityje, galiojant formalioms procedūroms ir teisėtumo prezumpcijai, perkančiosios organizacijos sprendimo (ir jo motyvų) atitiktis tikrovei gali būti paneigta tik teismo sprendimu dėl to paties ginčijamo sprendimo teisėtumo.

Kita vertus, manytina, kad egzistuoja bent du perkančiosios organizacijos sprendimai, kurių neteisėtumas gali sukelti ir neturtinės žalos atitinkamam ūkio subjektui, kuris dėl to galėtų inicijuoti įprastinę viešųjų pirkimų peržiūros procedūrą: a) tiekėjo įrašymas į Melagingą informaciją pateikusių tiekėjų sąrašą[740]; b) tiekėjo konfidencialios informacijos atskleidimas kitiems konkurso dalyviams ar kitiems tretiesiems asmenims. Būtent šiais dviem perkančiosios organizacijos sprendimais gali būti pažeistos ne tik atitinkamos VPĮ normos, bet ir papildomai neturtinės ūkio subjekto vertybės. Tai paaiškinama tuo, kad tokiais perkančiosios organizacijos veiksmais, laikantis viešųjų

document.jsf?text=&docid=68298&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1119505.

738 Kalėda, *supra note*, 9: 202.

739 Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad tai, ar konkrečiame teiginyje yra paskelbta žinia ar išsakyta nuomonė, turi būti sprendžiama vadovaujantis tuo, kad žinia yra informacija apie faktus ir jų duomenis. Faktas – tai tikras, nepramanytas įvykis, dalykas, reiškinys; duomenys – fakto turinį atskleidžianti informacija; žinia – informacija apie faktus ir jų duomenis, t. y. reiškinius, dalykus, savybes, veiksmus, įvykius, grindžiamus tiesa, kurią galima užtikrinti patikrinimo bei įrodymo priemonėmis. Žinia yra laikomas teiginys, kuriuo kas nors tvirtinama, konstatuojama, pasakoma ar pateikiama kaip objektyviai egzistuojantis dalykas. O nuomonė – tai asmens subjektyvus faktų ir duomenų vertinimas. Žiniai taikomas tiesos kriterijus, jos egzistavimas gali būti patikrinamas įrodymais ir objektyviai nustatomas. Nuomonė turi turėti pakankamą faktinį pagrindą, tačiau ji yra subjektyvi, todėl jai netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, nuomonės teisingumas nėra įrodinėjamas („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-247-701/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1988112).

740 Šiuo aspektu pažymėtina, kad, kiek tai susiję su tiekėjo veiklos vertinimo kaip korupcinės ar kitokio pobūdžio nusikalstamos, Bendrasis Teismas iš esmės laikosi tapačios pozicijos („Bendrojo Teismo pirmininko 2011 m. spalio 5 d. nutartis byloje Computer Resources International (Luxembourg) prieš Komisiją (T-422/11 R)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=110761&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1120059).

pirkimų taisyklių, ne tik išviešinamas tiekėjo pasiūlymo vertinimo rezultatas, bet ir viešai apie tiekėją paskleidžiama atitinkama informacija, galinti daryti realią įtaką jo vykdomai veiklai ir jo vertinimui.

Pirmu atveju dėl tiekėjo įrašymo į Melagingą informaciją pateikusių tiekėjų sąrašą pažymėtina, kad kalbama apie atvejus, kai tiekėjas pirkimo procedūrų metu nuslepia informaciją ar pateikia melagingą informaciją apie atitiktį iškeltiems kvalifikacijos reikalavimams ar pašalinimo pagrindų nebuvimą, arba tiekėjas negali pateikti deklaruotą atitiktį pagrindžiančių dokumentų (VPĮ 46 straipsnio 4 dalies 4 punktas). Perkančioji organizacija, nustačiusi, kad atitinkamo tiekėjo veiksmai kvalifikuotini kaip melaginga informacija, privalo ne tik atmesti tokio tiekėjo pasiūlymą, bet ir CVP IS paskelbti apie tokio tiekėjo pašalinimą (VPĮ 52 straipsnis), o įrašymas į Melagingą informaciją pateikusių tiekėjų sąrašą, be kita ko, suponuoja draudimą tiekėjui vienerius metus dalyvauti kituose viešuosiuose pirkimuose.

Konkrečios teismų praktikos šiuo klausimu nėra, todėl pagal analogiją galėtų būti analizuojami panašaus pobūdžio (turinio) ginčai, susiję su ūkio subjektų reikalavimu atlyginti neturtinę žalą dėl to, kad perkančioji organizacija nepagrįstai dėl esminio viešojo pirkimo sutarties pažeidimo įtraukė savo kontrahentą į Nepatikimų tiekėjų sąrašą[741]. Nors tokie ieškovų reikalavimai nacionalinių teismų nebuvo patenkinti, tačiau iš šios jurisprudencijos vis tiek galima daryti išvadą, kad iš tiesų ūkio subjekto išviešinimas „gėdos lentoje“ potencialiai gali daryti įtaką juridinio (ar fizinio) asmens reputacijai, kuri suprantama kaip jo geras vardas, teigiamas vertinimas ir požiūris visuomenėje, verslo aplinkoje[742]. Tiek nacionalinėje[743], tiek Europos Sąjungos Bendrojo Teismo praktikoje[744] iš esmės pripažįstama, kad neturtinės teisės pažeidimas *ex facto* nereiškia, jog buvo padaryta neturtinė žala, todėl ieškovui tenka pareiga, *inter alia*, įrodyti, kad dėl atsakovo veiksmų pasikeitė asmens savybių, elgesio, veiklos, rezultatų vertinimas ar požiūris į jį, kad teigiamas vertinimas sumažėjo ar tapo neigiamas[745].

[741] „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 2-1665-790/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1648930; „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-117-236/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1967970.

[742] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-32/2012)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/364746.

[743] Cirtautienė, *supra note*, 719: 26–27.

[744] „Bendrojo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants ir kt. prieš Komisiją (T-160/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1118701.

[745] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-676/2013)“,

Pažymėtina, kad, pagal kasacinio teismo praktiką[746], melagingos informacijos kategorija viešuosiuose pirkimuose nėra tapati moralinei (gyvenimiškai) melagystės sampratai ar sukčiavimo nusikaltimo sudėčiai baudžiamojoje teisėje, nes, pirma, kaip melavimas kvalifikuojami ir pasyvūs veiksmai, t. y. informacijos (konkrečių duomenų) nepateikimas, ir aktyvūs veiksmai, kai, *inter alia*, manipuliatyviai pateikiami atitikties duomenys, kurie pagal savo turinį tik formaliai atitinka reikalavimą (klasikinis pavyzdys dėl profesinio pajėgumo, kai tiekėjas kaip įrodymą pateikia įvykdytą sutartį, tačiau ją vykdė arba ne vienas, arba buvo sutarta dėl kiek kitokio pirkimo objekto); antra, ES teisėje įtvirtinta ne melavimo, o suklaidinimo sąvoka, kuri pagal Teisingumo Teismo praktiką[747] nesusieta su subjekto tyčiniais veiksmais, nes pakanka, kad tiekėjas būtų pripažintas kaltu dėl tam tikro nerūpestingumo. Vis dėlto neginčytina ir tai, kad vien pati „melagių" sąrašo semantinė reikšmė niekaip nedera su socialiai atsakingo ir gerą vardą turinčio verslininko apibūdinimu, todėl, kaip nurodyta pirmiau, atitinkamo tiekėjo priskyrimas tokiai subjektų grupei neišvengiamai daro įtaką jo patikimumui, reputacijai ir kitoms nuo jo neatskiriamoms savybėms. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką[748] tiekėjų pašalinimas dėl VPĮ 46 straipsnio nuostatose įtvirtintų pagrindų taip pat siejamas su ūkio subjekto patikimumu; kaip pažymėjo šis teismas, Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas ketino perkančiajai organizacijai – ir tik jai – suteikti įgaliojimus dalyvių atrankos etape įvertinti, ar kandidatas arba dalyvis turi būti pašalintas iš viešojo pirkimo procedūros; šia galimybe, kurią turi bet kuri perkančioji organizacija, pašalinti dalyvį iš viešojo pirkimo procedūros konkrečiai siekiama jai sudaryti sąlygas įvertinti kiekvieno dalyvio sąžiningumą ir patikimumą[749]. Taigi, be to, kad „melagis" tiekėjas ribojamas dalyvauti kituose pirkimuose, šis ribojimas pagrįstas jo nepatikimumu, nesąžiningumu, vadinasi, – neigiama reputacija.

Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/778120.

746 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771.

747 „Teisingumo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. sprendimas byloje Esaprojekt (C-387/14)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190329&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5712586.

748 „Teisingumo Teismo 2019 m. spalio 3 d. sprendimas byloje Delta Antrepriză de Construcții și Montaj 93 (C-267/18)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=218622&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5713024.

749 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad dėl tokio perkančiosios organizacijos ir tiekėjus jungiančio pasitikėjimo ryšio ir perkančiajai organizacijai suteiktos kompetencijos vertinti jų patikimumą ir sąžiningumą kasacinis teismas netgi kreipėsi į Teisingumo Teismą klausdamas, ar pats teismas, perkančiajai organizacijai dėl to nepriėmus atitinkamo sprendimo, gali *ex officio* tiekėjo veiksmus kvalifikuoti VPĮ 46 straipsnio 4 dalies 4 punkto prasme („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-384-916/2019)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1791078).

Kita vertus, kaip nurodyta pirmiau, iš įstatymo išplaukiančios pareigos vykdymas neturėtų būti vertinamas kaip sukeliantis reputacinę žalą. Pažymėtina, kad pagal kasacinio teismo praktiką[750] tiekėjų pašalinimas dėl pateiktos melagingos informacijos yra ne diskretiškas, o privalomas, tai, be kita ko, suponuoja perkančiųjų organizacijų pareigą šį pašalinimo pagrindą aiškiai išviešinti pirkimo sąlygose. Taigi, ir įrašymas į Melagingą informaciją pateikusių tiekėjų sąrašą yra neišvengiama prieš tai aptartų perkančiosios organizacijos pareigų tąsa. Vis dėlto tai *per se* nesuponuoja ir išvados, kad įrašymas į „melagių" sąrašą negali sukelti jokio neturtinių vertybių pažeidimo, ypač jei tiekėjo pašalinimas šiuo pagrindu bus akivaizdžiai nepagrįstas, pavyzdžiui, perkančioji organizacija aiškiai nukryps nuo teismų suformuotų kriterijų, taikomų kvalifikuojant informaciją kaip melagingą, ar priims neproporcingą sprendimą, pavyzdžiui, neleis tiekėjui pasiaiškinti, atmes jo pasiūlymą dėl to, kad tiekėjo pasitelktas trečiasis asmuo suklaidino tiek perkančiąją organizaciją, tiek patį tiekėją ir šis negalėjo objektyviai nustatyti faktinių aplinkybių[751].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad CK 6.250 straipsnio 2 dalyje, *inter alia*, nurodyta, jog teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos pasekmes, šią žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. Pagal pirmiau nurodytą Teisingumo Teismo praktiką sprendžiant dėl perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės netaikytina skolininko kaltės sąlyga, be to, manytina, kad neturėtų būti taikomi ir kiti CK 6.250 straipsnio 2 dalyje nustatyti kriterijai, *a fortiori* žalą padariusio asmens turtinė padėtis, bendrieji civilinės teisės principai ir pan., nes jų taikymas suponuoja veiksmingumo principo pažeidimą. Pažymėtina, kad sprendimas dėl tiekėjo įrašymo į Melagingą informaciją pateikusių tiekėjų sąrašą yra išvestinis iš sprendimo dėl suklaidinimo ir tiekėjo nepatikimumo pašalinti tiekėją iš viešojo pirkimo procedūrų.

Vertinant kitą galimą perkančiosios organizacijos neteisėtą sprendimą – komercinės paslapties neteisėtą atskleidimą, dėl kurio tiekėjas galėtų reikalauti atlyginti neturtinę žalą, pažymėtina, kad nors toks sprendimas ir skųstinas VPĮ teisės normų prasme, jis neturi *tiesioginio* ryšio su viešojo pirkimo rezultatais komercinės paslap-

---

750 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-426-248/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1934253.

751 „Teisingumo Teismo 2021 m. birželio 3 d. sprendimas byloje Rad Service ir kt. (C-210/20)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=242035&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1008649.

ties turėtojo atžvilgiu (priešingai nei informacijos prašytojo atžvilgiu[752]). Kitais žodžiais tariant, tai – papildomas perkančiosios organizacijos sprendimas, kurio nuginčijimas nedaro tiesioginės įtakos galutiniams viešojo pirkimo rezultatams, t. y. paskelbta ir dar nenuginčyta laimėtojų eilė bus lygiai tokia pati, nepriklausomai nuo aptariamo galimo neteisėto sprendimo. Be to, sprendimas atskleisti tiekėjo pasiūlymo duomenis kitiems subjektams yra reguliuojamas VPĮ normų, tačiau nepasižymi išskirtinumu (specifiškumu)[753], nes toks sprendimas gali būti priimtas ir esant kitiems teisiniams santykiams. Nors pasiūlymo duomenų atskleidimas to prašančiam dalyviui gali būti jam svarbus inicijuojant peržiūros procedūrą, šių duomenų turėtojo teisės išsaugoti komercinę paslaptį pažeidimas nėra susijęs su jo kaip viešojo pirkimo konkurso dalyvio teisių įgyvendinimu, nes tokios informacijos apsauga yra universalaus pobūdžio.

Perkančiosios organizacijos sprendimas neteisėtai atskleisti atitinkamo subjekto pasiūlymo konfidencialią informaciją pažeidžia ne tik VPĮ 20 straipsnyje įtvirtintas perkančiosios organizacijos pareigas, bet ir bendrąsias CK normas bei Lietuvos Respublikos komercinių paslapčių teisinės apsaugos įstatymo nuostatas[754], kurios dėl neturtinės žalos nukreipia į pirmiau pateiktą CK 6.250 straipsnio reguliavimą, kurio taikymo praktika šioje srityje dar nesusiformavusi. Diskutuotina, ar Teisingumo Teismo išplėtoti kriterijai dėl perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės perkeltini ir tokioms situacijoms[755]. Perkančiosios organizacijos sprendimo atskleisti konfidencialią informaciją pripažinimo neteisėtu procesas *per se* nesuponuoja Teisingumo Teismo praktikos leitmotyvo greitai ir veiksmingai atlikti peržiūros procedūras, iki kol pažeidimai dar gali būti ištaisyti (toks pažeidimas apskritai neištaisomas). Kita vertus, pažymėtina ir tai, kad bent Lietuvoje pirmiau aptarta problematika yra daugiau teorinio lygmens, nes praktikoje perkančiosios organizacijos, *inter alia*, prisidengdamos galimos žalos at-

---

[752] „Teisingumo Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras (C-927/19)“ CURIA, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=245661&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5421396.

[753] Kita vertus, kaip įprasta viešiesiems pirkimams, Teisingumo Teismas 2021 m. rugsėjo 7 d. sprendime byloje *Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras*, C-927/19, gan detaliai aprašė perkančiosios organizacijos procedūrines pareigas tiek informacijos prašytojui, tiek turėtojui (šaltiniui).

[754] Ramūnas Birštonas, „Komercinių paslapčių direktyvos įgyvendinimas Lietuvos teisėje“, *Teisė* 110, (2019): 20.

[755] Kita vertus, šios abejonės nepatvirtina Teisingumo Teismo išaiškinimas, kad tiekėjas, siekdamas apsaugoti savo konfidencialią informaciją, gali kreiptis į teismą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo būtent peržiūros direktyvos 2 straipsnio 1 dalies a punkto pagrindu („Teisingumo Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras (C-927/19)“ CURIA, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=245661&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5421396).

lyginimo grėsme, paprastai nelinksta atskleisti atitinkamo konkurso dalyvio pasiūlymo informacijos, net ir neturinčios komercinės paslapties požymių[756].

Teisės doktrinoje pripažįstama, kad neturtinės žalos atlyginimas pažeidus juridinio asmens[757] reputaciją ir kitas neturtines vertybes yra probleminis, *inter alia*, dėl to, kad pelno siekiantiems juridiniams asmenims atlyginama neturtinė žala įgauna specifinę paskirtį. Juridinių asmenų interesas ginant neturtines teises yra turtinis, todėl neturtine žala gali būti atlyginami savo prigimtimi juridinio asmens patirti turtiniai nuostoliai (negautos pajamos, būsimos išlaidos), įrodinėtini objektyviais kriterijais, tačiau juos teisiškai pagrįsti teisių gynimo momentu sunku ar neįmanoma, o atsiradus žalai vėliau, gali kilti sunkumų įrodinėjant priežastinį ryšį tarp patirtos žalos ir teisių pažeidimo fakto; neturtinė žala juridiniam asmeniui atlyginama, kai kitomis civilinių teisių gynimo priemonėmis neįmanoma ar neprotingai sunku pasiekti neturtinės žalos atlyginimu siekiamą visiškos žalos atlyginimo tikslą, todėl neturtinės žalos atlyginimas, ginant juridinio asmens teises, išlieka išimtiniu pažeistų teisių gynimo būdu[758].

Pirmiau nurodyti probleminiai aspektai dėl neturtinės žalos atlyginimo viešuosiuose pirkimuose leidžia daryti išvadą, kad šiuo instrumentu bent artimiausiu metu nebus plačiai ir ieškovams sėkmingai naudojamasi. Pažymėtina, kad dėl viešųjų pirkimų specifikos, reguliavimo tikslų ir ūkio subjektų varžymosi dėl vienos konkrečios sutarties būtent turtinės žalos atlyginimas dominuos užtikrinant pažeistus tiekėjų interesus ir tik išimtiniais atvejais, kai padaryta žala nebus tiesiogiai susijusi su dalyvavimo išlaidų padengimu ar negautų pajamų atlyginimu, reikalavimas atlyginti neturtinę žalą galės būti reiškiamas kaip alternatyvi priemonė.

4.4. Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose sąlygos

4.4.1. Neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai kaip jos civilinės atsakomybės sąlyga

Direktyvos 89/665 (po pakeitimų, atliktų Direktyva 2007/66) 2 straipsnio 1 dalies b punkte nurodyta, kad vienas iš peržiūros institucijos įgaliojimų – panaikinti

---

[756] Birštonas, Šimanskis, *supra note*, 39-3: 28; 31; 40.

[757] Nors *de jure* tiekėju gali būti ir fizinis asmuo, tačiau *de facto* viešuosiuose pirkimuose paprastai dalyvauja tik juridiniai asmenys.

[758] Cirtautienė, *supra note*, 715: 151–152; Cirtautienė, *supra note*, 719: 32.

neteisėtai priimtus sprendimus arba užtikrinti jų panaikinimą, įskaitant diskriminuojančių techninių, ekonominių ar finansinių specifikacijų, nurodytų kvietime teikti pasiūlymus, sutarties dokumentuose arba bet kuriuose su sutarties suteikimo procedūra susijusiuose dokumentuose, pašalinimą. Kaip nurodyta pirmiau, peržiūros direktyvose *expressis verbis* neįtvirtinti perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės taikymo kriterijai, todėl darytina išvada, kad, sprendžiant dėl neteisėtų veiksmų sąlygos, galima vadovautis pirmiau nurodyta nuostata, nes ji iš esmės gali būti taikoma tiek siekiant nuginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus, tiek ir siekiant gauti patirtos žalos atlyginimą, juolab kad, kaip nurodyta pirmiau, pagal *Institos* modelį paprastai tokių teisių gynybos priemonių taikymo seka Lietuvoje yra privaloma.

Doktrinoje reiškiama nuomonių, kad viešojo pirkimo taisyklių pažeidimo pobūdžiui atskleisti pagal analogiją galima taikyti diskriminavimo lyties pagrindu reguliavimą ir jį aiškinančią Teisingumo Teismo praktiką[759], pagal kurią už šios srities normų pažeidimą atsakomybė kyla *per se*. Tokia pozicija, *inter alia*, grindžiama tuo, kad viešųjų pirkimų ir nediskriminavimo lyties pagrindu reguliavimais, kurie sukurti varžymosi tarp kelių subjektų situacijoms, siekiama tų pačių lygiateisiškumo ir galimybių suteikimo tikslų, o abiejų teisinių režimų peržiūros procedūros nukreiptos į atitinkamų taisyklių laikymąsi ir asmenų subjektinių teisių gynimą, be kita ko, į teisę gauti žalos atlyginimą[760]. Kiti laikosi nuomonės, kad, kaip bus parodyta vėliau, neteisėti veiksmai analizuotini atsižvelgiant į bendrą valstybių atsakomybės už ES teisės pažeidimą jurisprudenciją. Pastaroji nuomonė susijusi su šios srities priskyrimu nacionalinėms teisinėms sistemoms.

Pažymėtina, kad perkančiosios organizacijos sprendimo, taigi ir neteisėtų veiksmų, sąvoka nėra atskirai reglamentuota ir Direktyvoje 2014/24, jos nepateikta ir VPĮ. Atskleidžiant atitinkamus viešųjų pirkimų teisės klausimus, pateikiama įvairiausių perkančiosios organizacijos sprendimų klasifikavimo pavyzdžių[761]. Perkančiųjų organiza-

[759] „Teisingumo Teismo 1990 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje Dekker prieš Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (177/88)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61988CJ0177.

[760] Treumer, *supra note,* 6: 156.

[761] Pavyzdžiui, Dainius Kenstavičius savo disertaciniame darbe „Konkurencijos užtikrinimas organizuojant viešuosius pirkimus“ (Vilnius, 2009), atskleisdamas konkurencijos imperatyvo vietą ir svarbą viešuosiuose pirkimuose, didžiausią dėmesį skiria pirkimo sąlygų – tiekėjų kvalifikacijai, pašalinimo pagrindams, techninei specifikacijai – nustatymui, kiek mažiau – jų taikymui, t. y. pasiūlymų vertinimui pagal iškeltus reikalavimus; Eglė Sakalauskaitė savo disertaciniame darbe „Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose“ (Vilnius, 2007) nurodo tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesų sankirtą įvairiais aspektais: dėl rengimosi organizuoti pirkimo procedūras, dėl pirkimo sąlygų nustatymo, dėl pasiūlymų vertinimo ir dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo ir vykdymo.

cijų ikisutartinės atsakomybės kontekste, autoriaus vertinimu, neteisėti veiksmai, t. y. tokiais teismo pripažinti ir, esant galimybei, panaikinti, gali būti atlikti dėl įvairių perkančiosios organizacijos sprendimų, kurie skirstytini į šias dideles grupes: a) pirkimo procedūrų inicijavimas, įskaitant viešą pirkimo sąlygų paskelbimą ar kreipimąsi į tiekėjus supaprastinta tvarka teikti pasiūlymus ir pačių reikalavimų tiekėjams nustatymą, taip pat atitinkamų gėrybių įsigijimas viešai neskelbiant apie pirkimą (neskelbiamos derybos arba pirkimas ne pagal VPĮ); b) pasiūlymų vertinimas, įskaitant laimėtojo išrinkimą; c) kiti „horizontalūs" perkančiosios organizacijos sprendimai bendraujant su tiekėjais įvairiais klausimais (atsakymai į tiekėjų paklausimus, prašymus, pačios perkančiosios organizacijos kreipimasis į tiekėjus prašant pratęsti pasiūlymo galiojimo terminą, visų šalių bendradarbiavimas dėl pasiūlymo išviešinimo kitiems konkurso dalyviams ir pan.); d) pirkimo procedūrų nutraukimas.

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės prasme paprastai (be tam tikrų išimčių, kurios bus aptartos vėliau) nėra skirtumo, dėl kokios pirkimo sąlygos ar pirkimo dalyvių pasiūlymų vertinimo stadijos perkančioji organizacija priėmė neteisėtą sprendimą, todėl iš esmės nėra poreikio detalizuoti pirmiau nurodytų grupių, nes tik šios (o ne konkretūs perkančiosios organizacijos sprendimai) lemia ginčo šalių veiksmus ir jų teisių turinį civilinės atsakomybės santykyje.

VPĮ 101 straipsnio 1 dalies 1 punkte abstrakčiai nurodoma, kad tiekėjas gali kreiptis dėl perkančiosios organizacijos sprendimų, neatitinkančių šio įstatymo reikalavimų, panaikinimo. Vis dėlto iš Lietuvos bendrosios kompetencijos teismų praktikos matyti, kad šiuo aspektu nesilaikoma formalistinio (procedūrinio), daugiau administraciniams teismams būdingo požiūrio, todėl tik VPĮ reikalavimų nesilaikymas *per se* nesukuria tokio pobūdžio neteisėtumo, sukeliančio griežčiausius padarinius, *inter alia*, perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės taikymą. Šiuo aspektu kasacinio teismo taikomos (kaip jo sukurtos ar iš naujo atrastos) trys tarpusavyje susijusios perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo vertinimo doktrinos – pagrindai: nepagrįsto konkurencinio pranašumo kriterijus, formalaus pažeidimo koncepcija ir turinio viršenybės prieš formą principas. Tokia kasacinio teismo praktika iš dalies atsveriamas griežtosios perkančiųjų organizacijų atsakomybės pobūdis. Nors teisiškai nereikšminga, dėl kokių priežasčių perkančioji organizacija nukrypo nuo viešųjų pirkimų taisyklių, tačiau ir ne kiekvienas toks nukrypimas bus pripažintas neteisėtu arba, jei toks ir bus, nebūtinai sukels papildomų padarinių.

Kasacinio teismo vertinimu, pirma, VPĮ nuostatų ir viešųjų pirkimų principų

galimo pažeidimo bei perkančiosios organizacijos veiksmų ir priimtų sprendimų teisėtumo vertinimo kontekste atsižvelgtina į atitinkamų jos veiksmų ar sprendimų realiai sukeliamus padarinius tiekėjams. Dėl to būtina įvertinti tai, kiek perkančiosios organizacijos veiksmai faktiškai (realiai) paveikė tiekėjus ir ar vienam iš tiekėjų buvo suteikta daugiau teisių negu kitiems, t. y. ar perkančiosios organizacijos veiksmai dėl vieno tiekėjo pakeitė šio tiekėjo padėtį ir situaciją kitų tiekėjų nenaudai[762];

antra, viešiesiems pirkimams taikytinas turinio viršenybės prieš formą principas, kuris aktualus vertinant tiek tiekėjų, tiek perkančiosios organizacijos veiksmus. Jo esmė – formalizuotas viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimas neturi viršenybės prieš perkančiosios organizacijos ir tiekėjų veiksmus, jei šie atitinka teisės normų ir viešo konkurso sąlygų esmę ir jomis siekiamus tikslus. Šis principas ypač aktualus dėl pasiūlymų nagrinėjimo, vertinant, ar perkančioji organizacija pagrįstai atmetė tiekėjo pasiūlymą dėl jame aptiktų trūkumų ar netikslumų, t. y. ar tinkamai sprendė dėl tiekėjo pasiūlymo turinio ir formos pusiausvyros[763]; trečia, atsižvelgiant į tai, sprendžiant dėl perkančiosios organizacijos veiksmų, grynai formalus[764] nukrypimas nuo VPĮ nustatytos konkrečios procedūros, kuris iš esmės neturėjo įtakos dalyvių ir kitų tiekėjų teisių apimčiai, negali lemti viešųjų pirkimų principų pažeidimo, nebent besiskundžiantis dalyvis ar tiekėjas iš tiesų įrodytų, kad šiais veiksmais buvo pažeisti jo teisėti iš VPĮ kildinami interesai ir taip nepagrįstai suvaržyta galimybė sudaryti viešojo pirkimo sutartį[765]. Šiuo aspektu primintina, kad pagal pirmiau pateiktą kasacinio teismo jurisprudenciją ieškovų tiekėjų teisinis suinteresuotumas, *inter alia*, vertinamas atsižvelgiant būtent į jų teisės sudaryti viešojo pirkimo sutartį pažeidimą ir tokios galimybės atkūrimą.

Kaip yra pažymėjęs kasacinis teismas, tam tikras viešųjų pirkimų teisinių santykių reglamentavimo ypatumas yra tas, kad jame dominuoja viešajai teisei būdingas imperatyvusis teisinio reguliavimo metodas, t. y. vyrauja privalomojo pobūdžio nuostatos, be to, viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas susijęs su viešojo intereso apsauga,

[762] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. http://www.infolex.lt/tp/8731353K-3-25/2009)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/94000.

[763] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-468-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1651704.

[764] Šiame kontekste pažymėtina įdomi Bendrojo Teismo praktikos tendencija kaip formalius pažeidimus kvalifikuoti nepakankamą perkančiosios organizacijos sprendimo dėl tiekėjų pasiūlymų vertinimo motyvavimą, dėl kurio nekyla ES atsakomybė, nes tokia aplinkybė *per se* nesuponuoja konkurso rezultatų ydingumo („Bendrojo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Alfastar Benelux prieš Tarybą (T-57/09)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=111561&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1120433).

[765] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-150/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/156204.

todėl VPĮ viešiesiems pirkimams nustatyti specialūs reikalavimai, o šio įstatymo nuostatos aiškintinos ir taikytinos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas[766]. Kita vertus, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo taip pat pripažįstama (ne tik viešųjų pirkimų ginčų srityje), kad sandorių negaliojimo instituto paskirtis – siekti, kad civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas, kartu nepažeisti šių santykių stabilumo ir teisinio tikrumo įgytų civilinių teisių atžvilgiu; CK 1.80 straipsnio 1 daliai taikyti būtina konstatuoti dviejų sąlygų visetą: kad teisės norma yra imperatyvioji ir kad šios normos pažeidimo pasekmė yra sandorio negaliojimas; sprendžiant dėl abiejų šių sąlygų esminę reikšmę turi ne lingvistinė normos išraiška, o interesas, kurio apsaugą ji užtikrina; imperatyvioji teisės norma CK 1.80 straipsnio prasme yra tokia, kuria siekiama apsaugoti visos visuomenės interesus, viešąją tvarką, todėl aiškinantis normos imperatyvumą turi būti nustatyta, ar egzistuoja viešasis interesas, kuriam užtikrinti ji skirta[767].

Taigi, veiksmų (sprendimų) pripažinimo neteisėtais kontekste nepakanka įrodyti, kad buvo pažeista atitinkama viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo norma, *a fortiori* VPĮ nuostata, bet kartu reikia įrodyti, kad jei nebūtų pažeidimo, viešojo pirkimo rezultatai ir (ar) konkrečių dalyvių teisių ir pareigų turinys būtų kokybiškai kitoks. Būtent atsižvelgiant į tai, nacionalinėje teismų praktikoje matyti takoskyra dėl padarinių pažeidus pirkimo procedūras ir peržiūros procedūras, nes *paprastai* tik dėl pastarųjų pažeidimo proceso metu galima sušvelninti ieškovams tenkančius neigiamus padarinius, pavyzdžiui, pateikti išsamesnius perkančiosios organizacijos atsakymo į pretenziją motyvus. Atsižvelgiant į tai, pateikta kasacinio teismo praktika dėl perkančiųjų organizacijų veiksmų teisėtumo vertinimo yra aktuali aiškinant ir taikant VPĮ 105 straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtintą pagrindą viešojo pirkimo sutartį pripažinti negaliojančia, nustačius kitų (ne VPĮ 105 straipsnio 1 dalies 1–3 punktuose nurodytus) šio įstatymo imperatyviųjų nuostatų šiurkščių pažeidimų.

Pirmiau nurodyta kasacinio teismo praktika dėl perkančiųjų organizacijų veiksmų vertinimo teisėtumo aspektu ir galimų neigiamų padarinių iš dalies koreliuoja su Teisingumo Teismo teisės išaiškinimais dėl valstybių narių deliktinės atsakomybės už ES teisės pažeidimus ir *iš dalies* atitinka pirmas dvi jurisprudencijoje suformuotas sąlygas – pažeista ES norma siekiama suteikti teises asmeniui[768], juolab kad šis kriterijus

---

[766] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-145/2010)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/155584.

[767] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-534/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/939842.

[768] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Vokietijoje, kur ES viešųjų pirkimų teisė padarė didesnę įtaką nei kur ki-

iš esmės atitinka ir anksčiau aptartą teisinio suinteresuotumo sąlygą, ir pažeidimas yra pakankamai akivaizdus (šiurkštus). Tiek Teisingumo Teismas, tiek Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dėl perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo pasisako, *inter alia*, viešųjų pirkimų principų kontekste, o šie įkūnija bendruosius nediskriminavimo ir lygiateisiškumo principus[769], iš kurių išplaukia sveikos ir veiksmingos konkurencijos tarp viešojo pirkimo procedūroje dalyvaujančių įmonių plėtros skatinimo tikslas, įtvirtintas ir ES pozityviojoje teisėje[770]. Atsižvelgiant į tai, akivaizdu, kad perkančiųjų organizacijų veiksmų teisėtumo vertinimo metodas atitinka subjektinių teisių pažeidimo kriterijų valstybių narių deliktinės atsakomybės srityje. Paprastai pastarasis kriterijus tenkinamas, kai ES teisiniu reguliavimu siekiama užtikrinti asmenų laisvą judėjimą ir diskriminacijos tuo pagrindu uždraudimą[771], be to, kai atitinkama norma gali būti pripažinta kaip veikianti tiesiogiai[772], o Direktyvos 2014/24 18 straipsnio ir kitų straipsnių nuostatos tokiomis savybėmis pasižymi.

Kita vertus, nesutiktina su kai kurių užsienio autorių plačiau neišplėtota nuomone, kad Lietuvos jurisprudencijoje nustatytas ir taikomas šiurkštaus pažeidimo kriterijus[773]. Manytina, kad tokia išvada galėjo būti padaryta, atsižvelgus į VPĮ 105 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostatą (*Teismas pripažįsta pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį*

---

tur, atskirai nurodyta, jog perkančiųjų organizacijų ikisutartinei atsakomybei kilti reikia įtvirtinti viešųjų pirkimų nuostatos, kuria siekiama apsaugoti tiekėją, pažeidimą. Tokiomis nuostatomis pripažįstamos, *inter alia*, tos, kuriomis užtikrinamas skaidrumas, nediskriminavimas ir konkurencinga procedūra arba užtikrinamas lygiateisiškumas varžantis dėl sutarties, jei sutartis viršija tarptautinio pirkimo vertę. (Martin Burgi, „Damages and EC procurement law: German perspectives“, iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 24). Manytina, kad pirmiau apibrėžtos nuostatos laikytinos pagrindinėmis viešųjų pirkimų reguliavimo normomis, o kitos – labiau procedūrinėmis. Nors Lietuvoje tokio skirstymo nėra, tačiau jis netiesiogiai iškyla formalaus pažeidimo koncepcijos pagrindu. Iš esmės analogiškos pozicijos laikosi ir H. Schebesta, teigdama, kad subjektinių teisių suteikimo kriterijus tenkinamas, kai siekiama apginti konkretų teisinį ieškovo (tiekėjo) interesą, o ne bendrąjį (viešąjį) interesą. Žr. Schebesta, *supra note*, 149: 29.

769 Teisingumo Teismo nuosekliai pažymima viešųjų pirkimų principų svarba, jų taikymo universalumas, viešųjų pirkimų principai kvalifikuojami kaip sudarantys viešųjų pirkimų procedūrų direktyvų esmę („Teisingumo Teismo 1993 m. birželio 22 d. sprendimas byloje Komisija prieš Daniją (C-243/89)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61989CJ0243; „Teisingumo Teismo 1996 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje Komisija prieš Belgiją (C-87/94)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0087).

770 „Teisingumo Teismo 2017 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje Archus ir Gama (C-131/16)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190585&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5439879.

771 „Teisingumo Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Köbler (C-224/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48649&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5711098.

772 Vaitkevičiūtė, *supra note*, 684: 105, 107.

773 Treumer, *supra note,* 6: 161.

negaliojančia nustačius kitų šio įstatymo imperatyviųjų nuostatų šiurkščių pažeidimų), kurios turinio ir taikymo praktikos neįmanoma suprasti, neįvertinus pirmiau aptartos kasacinio teismo praktikos dėl nepagrįsto konkurencinio pranašumo kriterijaus, formalaus pažeidimo koncepcijos ir turinio viršenybės prieš formą principo. Nors nacionalinė jurisprudencija šioje srityje iš tiesų iš dalies sutampa su šiurkštaus (akivaizdaus) pažeidimo kriterijumi, tačiau Lietuvos ir Teisingumo Teismo jurisprudencijos turinys panašus tik išoriškai:

pirma, anksčiau nurodyta kasacinio teismo praktika dėl perkančiųjų organizacijų veiksmų vertinimo taikytina savarankiškoje sprendimų peržiūros procedūroje (t. y. procese dėl sprendimų panaikinimo), o ne procese dėl žalos atlyginimo;

antra, šiurkštaus pažeidimo kriterijus tiek Teisingumo Teismo, tiek kai kurių valstybių narių jurisprudencijoje yra atskirai (savarankiškai) taikoma kategorija, susijusi su neteisėtų veiksmų pobūdžio vertinimu; Lietuvoje pirmiau aptartos *nepagrįsto konkurencinio pranašumo*, *formalaus pažeidimo* ir *turinio viršenybės prieš formą* koncepcijos yra daugiau teisėtumo, o ne jo pobūdžio, vertinimo pagrindai, kurie taikytini išimtiniais atvejais, kai akivaizdu, jog formalus nukrypimas nuo taisyklių neturi sukelti neigimų padarinių;

atsižvelgiant į tai, trečia, Lietuvoje specifinis perkančiųjų organizacijų veiksmų vertinimo modelis taikomas taip, kad neteisėtumas ir jo pobūdis vertinamas kartu, todėl, viena vertus, ne visi formalūs VPĮ nuostatų pažeidimai apskritai kvalifikuojami kaip neteisėti, antra vertus, jei dėl nustatyto pažeidimo teismas taiko papildomus padarinius, toks pažeidimas *per se* negali būti laikomas kaip nešiurkštus; be to, Lietuvoje taikoma peržiūros procedūra siekiama nustatyti, ar apskritai atitinkami perkančiosios organizacijos veiksmai dėl jų turinio ir padarinių yra pažeidimas, nepriklausomai nuo jo išorinės formos, todėl nustačius pažeidimo faktą, jo pobūdis netenka prasmės (pavyzdžiui, neteisėtas viešojo pirkimo sąlygų pakeitimas daugiau vertinamas ne *de facto*, o *de jure* aspektu);

ketvirta, Lietuvoje netaikoma kaltės sąlyga (ar į ją neatsižvelgiama kaip į bendrojo veiksmų vertinimo kriterijų);

penkta, paprastai perkančiųjų organizacijų veiksmai vertinami atsižvelgiant į viešųjų pirkimų principus, todėl jų pažeidimas visuomet bus esminis;

šešta, Lietuvoje perkančiųjų organizacijų diskrecija (apskritai sutarties laisvės principas) yra labai ribojama, todėl ji paprastai nėra reikšminga vertinant pažeidimo pobūdį;

septinta, Lietuvoje pirmiau nurodytos tarpusavyje susijusios koncepcijos taikytinos bendrai tiek tiekėjams, tiek perkančiosioms organizacijoms, jų taikymo tikslas – sumažinti formalizmą, bet ne apriboti perkančiųjų organizacijų atsakomybę.

Atsižvelgiant į tai, manytina, kad Lietuvos jurisprudencijoje ne tik nėra aiškių nuorodų, kad šiurkštaus pažeidimo kriterijus būtų aktualus tokia apimtimi (pobūdžiu), kaip jį valstybių narių atsakomybės praktikoje pagrindė Teisingumo Teismas, bet ir kad nacionalinė praktika iš esmės yra priešinga. Kaip nurodyta pirmiau, pagal kasacinio teismo praktiką dėl tiekėjų pareigų peržiūros procedūroje, pirma, atitinkamu būdu derinti skirtingas teisių gynybos priemones (*Institos* modelis), antra, pagrįsti savo suinteresuotumą daugiau ne bendru interesu sudaryti sutartį, o tikėtina ginčo baigtimi, egzistuoja ypač glaudus perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo ir jos civilinės atsakomybės santykis. Toks teisių gynybos teisinis režimas, be kita ko, reiškia, kad žalos atlyginimo institutas, kaip nurodyta pirmiau, yra papildoma konkurso rezultatų nuginčijimo priemonė. Atsižvelgiant į tai, jei šiurkštaus pažeidimo kriterijus su iš jo turinio išplaukiančiomis sąlygomis netaikomas ginčuose dėl sprendimų panaikinimo, nėra pagrindo jo taikyti perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje. Vienintelė aplinkybė, jog procesuose dėl sprendimų negaliojimo ne 100 proc. perkančiųjų organizacijų nukrypimų nuo viešųjų pirkimų reguliavimo yra pripažįstami neteisėtais ir panaikinami, *per se* nesudaro pagrindo išvadai apie specifinį pažeidimo pobūdžio kriterijaus taikymą perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje.

Pirmiau nurodytai išvadai, kad Lietuvoje netaikomas šiurkštaus pažeidimo kriterijus taip, kaip jis nustatytas ir taikomas Teisingumo Teismo (ir kai kurių valstybių narių teismų) jurisprudencijoje, neprieštarauja atskiri kasacinio teismo praktikos pavyzdžiai, kuriais atsižvelgiama į perkančiųjų organizacijų veiksmų subjektyviąją pusę tais atvejais, kai skiriama alternatyvi sankcija – bauda. Dėl to teismai, skirdami baudą perkančiajai organizacijai ar sutrumpindami viešojo pirkimo sutarties terminą, gali atsižvelgti į tai, kad perkančioji organizacija, nors ir įvykdė teisės pažeidimą, bet, pavyzdžiui, savo neteisėtais veiksmais siekė teisėtų tikslų ar pirkimo objektas pasižymėjo dideliu specifiškumu[774], arba neteisėtus veiksmus, *inter alia*, lėmė neaiškus kitų teisės aktų nuostatų turinys ar nesusiformavusi šių nuostatų taikymo praktika[775]. Iš kasacinio teismo praktikos matyti, kad skiriamos alternatyvios sankcijos turi būti indivi-

[774] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-62-415/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 23 d., https://www.infolex.lt/tp/1173467.

[775] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-405-469/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 23 d., https://www.infolex.lt/tp/2032547.

dualizuotos[776], todėl atitikti pažeidimo mastą ir būti proporcingos.

Šiuo aspektu pažymėtina, kad kasacinis teismas alternatyvią sankciją yra kvalifikavęs kaip *sui generis* priemonę, kuri negali būti tiesiogiai prilyginta administracinei atsakomybei (nuobaudai)[777]. Taigi, šioje srityje pagal analogiją netaikytinos baudmių (baudų) skyrimo taisyklės, juolab kad skiriamos baudos dydis apskaičiuojamas ne taikant universalų koeficientą (pavyzdžiui, statistinį matmenį: atlygį, BVP, kokio nors dydžio vidurkį ir pan.), o pagal konkrečios sutarties vertę. Atsižvelgiant į tai, vienintelė aplinkybė, kad perkančiajai organizacijai skirta didelė bauda, *per se* nesuponuoja vertinimo, jog nustatytas pažeidimas yra šiurkštus, ir *vice versa*. Bet kokiu atveju alternatyvios sankcijos neįeina į perkančiųjų organizacijų ikisutartinę civilinę atsakomybę, nes, kaip nurodyta pirmiau, tiekėjas (kreditorius) iš jų skyrimo negauna tiesioginės naudos, todėl nei perkančiajai organizacijai skiriama bauda, nei sutrumpinamas sutarties vykdymo terminas nekvalifikuotini kaip nukentėjusiojo patirtos žalos atlyginimas.

Kalbant apie akivaizdų ir šiurkštų ES teisės pažeidimą valstybių narių (taip pat ir pačios ES) deliktinės atsakomybės už ES teisės pažeidimus kontekste, šis kriterijus suprantamas ir aiškinamas siauriau nei viešųjų pirkimų teisėje[778]. Kaip nurodo A. Vaitkevičiūtė, šis kriterijus Teisingumo Teismo praktikoje nustatomas, *inter alia*, atsižvelgiant į valstybės institucijos kaltės formą (tyčia ar neatsargumas), jos veiksmų laisvę, pažeistos ES teisės normos aiškumą, kylantį, be kita ko, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijoje pateikiamų teisės aiškinimų, į tai, ar klaida gali būti pateisinama, ar ES institucija prisidėjo prie valstybės narės veiksmų[779].

Akivaizdu, kad, kaip jau buvo nurodyta pirmiau, tokios teisės taisyklės nedera nei su paties Teisingumo Teismo, nei kasacinio teismo išaiškinimais viešųjų pirkimų srityje, *a fortiori* dėl viešųjų pirkimų principų. Be to, akivaizdu ir tai, kad viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas yra gan detalus ir formalizuotas, jame įtvirtinti ne tik bendrieji tikslai, bet ir konkretus, dažnai išsamus reguliavimas, todėl atitinkama perkančioji organizacija paprastai negali naudotis plačia diskrecija[780] priimdama procedūrinius sprendimus, taip pat jos klaida dėl to negali būti pateisinama. Apskritai manytina, kad

[776] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-23-248/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1427260.

[777] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-440-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1071909.

[778] Doktrinoje akcentuojama, kad kai kuriose valstybėse narėse, *inter alia*, Vokietijoje, Prancūzijoje, perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė nesiejama su šiurkščiu pažeidimu, o grindžiama iš įstatymo išplaukiančių pareigų pažeidimu, kuris nesiejamas su sunkumo laipsniu. Kalėda, *supra note*, 9: 196.

[779] Vaitkevičiūtė, *supra note*, 684: 109.

[780] Schebesta, *supra note*, 16: 62; Caranta, *supra note*, 49: 220.

pakankamai rimto (šiurkštaus, akivaizdaus) pažeidimo nustatymo testas, kuriame pagal gausią Teisingumo Teismo praktiką reikia nustatyti begalę kriterijų, *inter alia*, pažeistos normos aiškumą, atsakovo diskrecijos laipsnį[781], tam tikrais atvejais gali prieštarauti perkančiųjų organizacijų griežtos atsakomybės pobūdžiui, be to, yra pernelyg sudėtingas viešųjų pirkimų srityje, kurioje skatinamas ginčų sprendimo operatyvumas.

Kaip teisingai nurodo S. L. Kalėda, egzistuojant glaudžiam perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo ryšiui, ieškovui nuginčijus jam nepalankų procedūrinį sprendimą, dėl kurio jis neteko galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutarties, jam paprastai[782] (be pirmiau nurodytos Bendrojo Teismo praktikoje suformuotos išimties nemotyvuotų sprendimų atžvilgiu) to užteks įrodinėjant perkančiosios organizacijos atsakomybės neteisėtų veiksmų sąlygą atskirame žalos atlyginimo procese[783]. Taip pat primintina, kad Teisingumo Teismas per penkis dešimtmečius nemažai ES viešųjų pirkimų direktyvų nuostatų pripažino tiesiogiai veikiančiomis, todėl žalos atlyginimas dėl jų pažeidimo išplaukia iš ES teisės viršenybės koncepcijos.

Tam tikra šio konteksto išimtimi laikytinos pirmiau aptartos negaliojančio sandorio prezumpcijos, kurios iš esmės reiškia, kad atitinkami perkančiųjų organizacijų pažeidimai *ex lege* laikytini rimtais (šiurkščiais), todėl suponuoja pačius griežčiausius padarinius (žr. taip pat Direktyvos preambulės 13 konstatuojamąją dalį). Vis dėlto, kaip jau buvo pažymėta, iš tiesų tiesioginių sutarčių sudarymas ar atidėjimo termino nesuteikimas tiekėjui nesudaro esminės dalies pažeidimų. Toks reguliavimas patvirtina išvadą, kad ES viešųjų pirkimų pozityviojoje teisėje, kiek tai susiję su perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimu ir pačios žalos atlyginimu, iš esmės atskirai nereglamentuojamas perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų pobūdis. Kita vertus, pirmiau nurodyti aspektai, kurių pagrindu abejotinas šiurkštaus pažeidimo kriterijaus suderinamumas su viešųjų pirkimų reguliavimu ir jo tikslais, *a fortiori* veiksmingumo principu, ne visuose teisiniuose režimuose suponuoja kliūtį taikyti pakankamai

---

781 Pažymėtina, kad būtent perkančiųjų organizacijų disponuojamos diskrecijos apimtis yra vienas iš esminių kriterijų, kurių pagrindu neprieinama prie bendros pozicijos dėl ES valstybių narių atsakomybės doktrinos taikymo viešiesiems pirkimams. Kaip jau buvo pažymėta anksčiau, pagal Lietuvos jurisprudenciją perkančiosioms organizacijoms pripažįstama ganėtinai ribota veikimo laisvė. Nors didžiausia perkančiųjų organizacijų diskrecija pripažįstama nustatant pirkimo sąlygas, tačiau būtent šis pažeidimas lyginant su kitais, *a fortiori* pasiūlymų vertinimą, suponuoja mažiausią perkančiosios organizacijos atsakomybę, *de minimis*, negautų pajamų (prarasto pelno) srityje.

782 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ne visose valstybėse egzistuoja tokia prejudicialumo taisyklė, taigi, ieškovui antrame procese gali tekti iš naujo įrodinėti teisės pažeidimą. Atsižvelgiant į tai, gali būti aktualus ne tik pažeidimo faktas, bet ir jo pobūdis (Bovis, *supra note*, 65: 210).

783 Kalėda, *supra note*, 9: 197.

rimto (šiurkštaus) pažeidimo kriterijų perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje.

Atskirai aptartina ELPA teismo pozicija dėl viešųjų pirkimų pažeidimo pobūdžio kaip kriterijaus taikyti perkančiųjų organizacijų atsakomybę. Iš negausios ELPA teismo jurisprudencijos išskirtini du tarpusavyje susiję sprendimai vienoje byloje, pagal ieškovę doktrinoje „pakrikštyti“[784] *Fosen-Linjen*[785] saga[786]. ELPA teismo vertinimu byloje *Fosen-Linjen I*, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo praktiką[787], atsakomybės są-

---

[784] Šiai temai buvo paskirtas visas specializuoto viešųjų pirkimų teisės žurnalo *European procurement & public private partnership* 2019 m. 4-asis leidimas.

[785] „ELPA teismo 2017 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS prieš AtB AS (E-16/16)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/16-16-judgment/?wpdmdl=1271; „ELPA teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS, palaikomą Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), prieš AtB AS (E-7/18)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/7-18-judgment/?wpdmdl=6235.

[786] Ieškovė *Fosen-Linjen*, maža vietinė Norvegijos įmonė, kuri apie 15 metų vykdė dvi smulkias transportavimo keltais paslaugas; atsakovė perkančioji organizacija *AtB*, kartu su savivalda atsakinga už transporto paslaugų administravimą (planavimą, paramos teikimą ir viešųjų paslaugų pirkimą) Pietų Triondelago (*Sør-Trøndelag*) apskrityje; perkančioji organizacija 2013 m. birželio 5 d. paskelbė keltų paslaugų pirkimą (skelbiamų derybų būdu), jis buvo suskirstytas į dvi dalis, skirtas sudaryti 10 metų trukmės sutartims, kurias būtų galima pratęsti dar po 2 metus; ginčas kilo dėl pirmos pirkimo dalies, dėl kurios reikėjo pateikti disponavimo dviem keltais įrodymus; šioje pirkimo dalyje dalyvavo trys tiekėjai; pasiūlymai vertinti pagal ekonomiškai naudingiausią vertinimo būdą, taikant tris kriterijus: a) kainą (50 proc.); aplinkos kriterijų (25 proc.), kurį, *inter alia*, sudarė deklaruojamos (atskirai neįrodinėtinos) laivų degalų sąnaudos; c) kokybę (25 proc.) atžvilgiu; perkančioji organizacija 2013 m. gruodžio 17 d. paskelbė konkurso rezultatus, pagal šiuos ieškovė užėmė antrą vietą, nors ji pateikė geriausią kainą, gavo tiek pat balų už kokybę, bet laimėtojui nusileido tik dėl aplinkos kriterijaus; po ieškovės pateiktos pretenzijos dalyviams skirti balai buvo perskaičiuoti, bet konkurso rezultatai dėl to nepasikeitė (tik sumažėjo atotrūkis tarp 1 ir 2 vietų); ieškovė pateikė ieškinį teismui, šis patenkino jos prašymą dėl laikino viešojo pirkimo sutarties su laimėtoju sudarymo sustabdymo; iš esmės šalių ginčas susijęs su pirkimo sąlygomis dėl degalų sąnaudų ir jų taikymo vertinant tiekėjų pasiūlymus; perkančioji organizacija 2014 m. balandžio 30 d. informavo tiekėjus, kad dėl pritaikytų laikinųjų apsaugos priemonių nutraukia pirkimą; jos pozicija buvo pagrįsta apeliacinės instancijos teismo, kuris paliko nepakeistas laikinąsias apsaugos priemones, sprendimo motyvais dėl pirkimo sąlygų ydingumo ir aplinkybe, kad atsakovė neturi pagrindo atmesti laimėtojo pasiūlymo; ieškovė šio atsakovės sprendimo neginčijo, o perkančioji organizacija dvejiems metams (2015–2016 m.) su anksčiau pripažintu laimėtoju sudarė paslaugų sutartį; 2016 m. pradžioje buvo paskelbtas tapatus konkursas dėl paslaugų pirkimo 2019–2029 m., jame ieškovė nedalyvavo; 2014 m. vasarį pateikė ieškinį dėl žalos atlyginimo reikalaudama iš atsakovės prarasto pelno arba alternatyviai – dalyvavimo išlaidų atlyginimo; reikalavimas buvo grindžiamas neteisėtu pirkimo procedūros nutraukimu; pirmosios instancijos teismas visus jos reikalavimus atmetė, todėl ieškovė 2015 m. spalio 30 d. pateikė apeliacinį skundą, jį nagrinėdamas teismas kreipėsi į ELPA teismą, o šis pirmąjį sprendimą priėmė 2017 m. spalio 31 d.; apeliacinės instancijos teismas vertino, kad dėl pirkimo sąlygų ydingumo procedūros buvo nutrauktos teisėtai, todėl nenustatytas priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir prarasto pelno; vėliau į ELPA teismą kreipėsi ir Norvegijos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas abiejų šalių kasacinius skundus toje pačioje byloje, nes jam iškilo klausimų dėl ELPA teismo sprendimo *Fosen-Linjen I* dalies, susijusios su pažeidimo pobūdžiu, taikant perkančiosios organizacijos ikisutartinę atsakomybę.

[787] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ankstesnėje (nuo 1998 m.) savo praktikoje ELPA teismas, objektyviai vadovaudamasis senesne Teisingumo Teismo jurisprudencija, iš esmės taikė *Brasserie-Francovich* testą, išskyrus atvejus, kai kildavo poreikis taikyti palankesnį režimą, atsižvelgiant į ELPA teisės spragas, susiju-

lyga negali būti perkančiosios organizacijos kaltė, t. y. negalima situacija, kai dėl tam tikrų pažeidimų tiekėjams būtų neatlyginta žala ar nuostolių atlyginimo priteisimas būtų pasunkintas. Lygiai tokia pati išvada darytina, ELPA teismo vertinimu, ir dėl teisės pažeidimų sunkumo pobūdžio, t. y. veiksmingumo principui prieštarautų toks reguliavimas, kai iš anksto būtų negalimas ar pasunkintas žalos atlyginimas dėl tam tikrų pažeidimų, pavyzdžiui, nustačius, kad atsakomybė siejama tik su atitinkamo sunkumo (rimtumo) pažeidimais, o lengvesni pažeidimai nesuponuotų jos piniginės prievolės atlyginti žalą[788]. Tokia žalos atlyginimo ribojimo tvarka galėtų sumažinti perkančiųjų organizacijų pasiryžimą laikytis galiojančių viešųjų pirkimų taisyklių ar sumažintų jų stropumą (uolumą) vykdant viešojo pirkimo procedūras. Be to, tai prieštarautų tikslui užtikrinti vienodą peržiūros priemonių naudojimą ir, priklausomai nuo aplinkybių, suponuotų skirtingą perkančiųjų organizacijų atsakomybės taikymą įvairiose EEE šalyse bei dėl to tiekėjams kylančius sunkumus. Tokiu būdu tam tikras viešųjų pirkimų pažeidimo pobūdis ar sunkumo laipsnis būtų nesuderinamas su peržiūros procedūrų veiksmingumu ir operatyvumu bei bendros rinkos laisvių įgyvendinimu. Dėl to pažeidimo sunkumo sąlyga nebūdinga žalos atlyginimo priemonės taikymui, juolab kad šiuo atveju netaikytinas ir perkančiosios organizacijos kaltės kriterijus ar reikšmingo nukrypimo (esminės, didelės ar akivaizdžios klaidos) nuo teisinės tvarkos sąlyga[789]. Atsižvelgdamas į tai, ELPA teismas konstatavo, kad perkančiosios organizacijos atsakomybei Direktyvos 89/665 2 straipsnio 1 dalies c papunkčio prasme kilti pakanka paprasto viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimo.

Fosen-Linjen II sprendime[790], atsižvelgdamas į proceso šalių argumentus dėl Teisingumo Teismo praktikos dėl valstybių atsakomybės sąlygų (Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 10 d. sprendimą byloje *Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie ir kt.*, C-568/08), ELPA teismas toje pačioje byloje iš esmės pakeitė savo ankstesnę poziciją šiuo klausimu, jį susiaurindamas ir pritaikydamas tik prarasto pelno atlyginimo situacijoms. Teismas nurodė, kad peržiūros direktyvose, kurios yra minimalaus suderinimo teisės aktai, konkrečiai įtvirtintas tik dalyvavimo išlaidų atlyginimas, o

sias su teisės viršenybės ir tiesioginio taikymo doktrinomis, dėl kurių netaikymo ieškovas ir patirdavo žalos (Haukeland Fredriksen, *supra note*, 80: 242).

788 Pažymėtina, kad tokios pozicijos, aiškinant Teisingumo Teismo sprendimą *Strabag byloje*, anuomet buvo laikomasi ir doktrinoje. Treumer, *supra note*, 147: 39.

789 „ELPA teismo 2017 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS prieš AtB AS (E-16/16)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/16-16-judgment/?wpdmdl=1271.

790 „ELPA teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS, palaikomą Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), prieš AtB AS (E-7/18)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/7-18-judgment/?wpdmdl=6235.

pelno praradimo atlyginimas atskirai jose nereglamentuojamas, todėl ši sritis, įskaitant atsakomybės sąlygas, paliekama nacionalinių įstatymų leidėjų reguliavimo diskrecijai, ribojamai lygiateisiškumo ir veiksmingumo principų, *inter alia*, nustatyti ir apibrėžti viešųjų pirkimų teisės pažeidimo pobūdį žalos atlyginimo kontekste. ELPA teismas netikėtai[791] atsigręžė[792] į valstybių atsakomybės koncepciją, apimančią, *inter alia*, pakankamai rimto pažeidimo sąlygą (kriterijų). Be to, jo vertinimu, nors kaltė nelaikytina perkančiųjų organizacijų atsakomybės sąlyga, tai nereiškia, kad tam tikri objektyvūs ir subjektyvūs veiksniai, susiję su kaltės samprata pagal nacionalinę teisinę sistemą, negali būti svarbūs vertinant, ar konkretus pažeidimas yra pakankamai rimtas. Teismas konstatavo, kad peržiūros direktyvų 2 straipsnio 1 dalies c papunktis nereikalauja, jog bet koks viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimas būtų pakankamas, kad būtų atlyginta žala už prarastą pelną asmenims, nukentėjusiems dėl EEE viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimo.

ELPA teismas sprendime byloje *Fosen-Linjen I* iš tiesų plačiai peržiūros direktyvų tikslų ir suderinamumo pobūdžio atžvilgiu ir pernelyg liberaliai[793] pagrindė teisės pažeidimo kaip atsakomybės sąlygos turinį (apimtį), dėl to sulaukė tiek labai aštrios,

---

[791] Sprendime byloje *Fosen-Linjen I* ELPA teismas, vertindamas, ar perkančiosioms organizacijoms gali būti taikoma Teisingumo Teismo suformuotos valstybių atsakomybės koncepcija ir šios atsakomybės sąlygos, atskirai konstatavo, kad perkančiosios organizacijos veikla vykdant viešojo pirkimo procedūras nelaikytina viešosios valdžios įgyvendinimu (*actum jure imperii*), priešingai nei tais atvejais, kai įstatymų leidėjas netinkamai perkelia teisės aktą į savo teisės sistemą ar teismas pagal šį aktą priima sprendimą. Jo vertinimu, pirkimo procedūra prilygsta sutarties sudarymui *inter partes*, apimančiam komercinę veiklą (*acta juri gestionis*).

[792] Iš sprendimo byloje *Fosen-Linjen II* motyvuojamosios dalies matyti, kad būtent tokios griežtesnės pozicijos – Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Brasserie du Pêcheur ratio decidendi* – laikomasi Jungtinės Karalystės ir Švedijos aukščiausiųjų teismų jurisprudencijoje. Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis Teismas šios pozicijos laikėsi sprendime byloje *Nuclear Decommissioning Authority v Energy Solutions EU Ltd*, priimtame 2017 m. balandžio 11 d., t. y. prieš pusę metų iki ELPA teismo sprendimo byloje *Fosen-Linjen I*.

[793] Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į ginčo specifiką, kai buvo ginčijami tiekėjų pasiūlymų vertinimo rezultatai pagal neaiškias ir nekonkrečias pirkimo sąlygas. Taigi, galimai ELPA teismas siekė išvengti sudėtingo rebuso, ar tokiu atveju perkančiosios organizacijos sprendimas suteikti atitinkamus ekonominio naudingumo balus yra rimtas pažeidimas. Iš tiesų ELPA teismo sprendimo *ratio decidendi* reiškia, kad visi perkančiosios organizacijos pažeidimai yra reikšmingi, taigi, prilygsta vertinimui, kad jie visi yra rimti pažeidimai valstybių griežtosios atsakomybės koncepcijos kontekste. Taip aiškinama jo pozicija koreliuoja ir su kasacinio teismo praktika dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų vertinimo atitikties imperatyvams (teisėtumo pagrindui) aspektu. Be to, tokia ELPA teismo pozicija analizuotina kartu su priežastinio ryšio sąlyga (žr. toliau), pagal kurią ne kiekvienas perkančiosios organizacijos pažeidimas suponuoja jos atsakomybę. Taigi, neatmestina tikimybė, kad ELPA teismas iš tiesų valingai ar netyčia neteisėtų veiksmų ir priežastinio ryšio sąlygas vertino bendrai ir būtent pastarajai sąlygai suteikė didesnę reikšmę, todėl ir neteisėtų veiksmų pobūdis nėra reikšmingas, pakanka ir paprasto pažeidimo. Kaip pažymėta jo sprendimo 82 punkte, paprasto pažeidimo sąlyga sukelia perkančiosios organizacijos atsakomybę su sąlyga, kad tenkinami kiti atsakomybės kriterijai, ypač dėl priežastinio ryšio.

tiek nuosaikesnės[794] doktrinos kritikos, *inter alia*, dėl ES ir EEE teisinių sistemų divergencijos, kurios procese nesitikėjo nei ginčo šalys, nei nacionalinis teismas[795]. Vis dėlto antrasis jo bandymas pateikti peržiūros direktyvų aiškinimą ne tik parodė sugriežtėjusį jo požiūrį į pakankamai rimto pažeidimo sampratos taikymą, bet ir, tik pacituojant peržiūros direktyvų nuostatas ir akcentuojant valstybių nacionalinių įstatymų leidėjų diskreciją, perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų sąlygos aiškinimą ir taikymą grąžino (kaip nurodo A. Sanchezas-Graellsas, 180 laipsnių kampu (*u-turn*[796]) į 2010 m. gruodžio 9 d., kai Teisingumo Teismas priėmė pirmiau aptartą sprendimą *Combinatie Spijker* byloje (C-568/08) su iš jo išplaukiančiu pirmiau aptartu teisiniu neapibrėžtumu. Atsižvelgiant į tai, kad tiek Teisingumo Teismo, tiek ELPA teismo praktika daro poveikį nacionaliniams teisiniams režimams, o dėl minimalaus viešųjų pirkimų peržiūros procedūrų standarto ES lygmeniu tokia įtaka būtų dar didesnė nei įprastai, *Fosen-Linjen* saga ir jos baigtis neprisidėjo prie nacionalinių – tiek ES, tiek ELPA šalių – reguliavimų ir juos aiškinančių jurisprudencijų suartėjimo bei glaudesnio pačių Teisingumo Teismo ir ELPA teismo bendradarbiavimo.

Vienas iš ryškiausių tokios atskirties pavyzdžių, paaiškinamų klasikiniais teisės tradicijų skirtumais, *inter alia*, dėl viešųjų subjektų atsakomybės, rimto pažeidimo pobūdžio vertinimo kontekste yra Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės jurisdikcijos, kuriose laikomasi visiškai priešingų pozicijų šioje srityje. Prancūzijoje, kurioje plėtojama grynai nacionalinė bendra viešų subjektų atsakomybės už netinkamą administravimą doktrina (*responsabilité extracontractuelle de l'administration pour faute de service*), dėl kurios ES teisė turi mažai įtakos, be kita ko, atsižvelgiant į šio instituto taikymą nuo 20 amžiaus pirmosios pusės[797], iš esmės laikomasi ELPA teismo sprendimo byloje *Fosen-Linjen I ratio decidendi*, t. y. perkančiųjų organizacijų atsakomybei kilti pakanka paprasto pažeidimo (žinoma, jei nustatytos priežastinio ryšio ir žalos sąlygos ir būtent pastaroji yra svarbiausia *Conseil d'Etat* jurisprudencijoje). Jungtinėje Karalystėje – nuo Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 11 d. sprendimo byloje *Nuclear Decommissioning Authority v. Energy Solutions EU Ltd* atvirai ir tiesiogiai palaikomas kaip tinkamas Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Combinatie Spijker* išaiškinimas, t. y. *Brasse-*

---

794 Sanchez-Graells, *supra note*, 50: 1–23.

795 Haukeland Fredriksen, *supra note*, 80: 243–244.

796 Sanchez-Graells, *supra note*, 695: 248, 250, 254.

797 Nicolas Gabayet, „Damages for breach of public procurement law: a french perspective", iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 8.

rie-Francovich testas[798], *inter alia*, šiurkštaus pažeidimo kriterijus[799].

Taip pat įdomu pažymėti, kad po sprendimo *Fosen-Linjen II* byloje Norvegijos Aukščiausiasis Teismas 2019 m. rugsėjo 27 d. sprendimu ne tik *expressis verbis* perėmė *Brasserie-Francovich* testą, bet ir suvienodino savo praktiką realios žalos ir negautų pajamų atlyginimo priteisimo klausimu (dėl pirmųjų įrodinėjimo standartas nebuvo aiškus, nors pripažįstama, jog jis žemesnis negautų pajamų atveju, o dėl antrųjų buvo būtina įrodyti perkančiosios organizacijos esminę klaidą (*material error*), reiškiančią aukštesnį įrodinėjimo standartą), ir nuo šiol abiem atvejais ieškovai turi, *inter alia*, įrodyti, kad perkančiosios organizacijos pažeidimas buvo pakankamai rimtas (kvalifikuojamasis). Atsižvelgiant į tai, realios žalos įrodinėjimas pasunkėjo, o negautų pajamų – kiek palengvėjo[800].

Šio tyrimo autoriaus vertinimu, apskritai problema dėl *Brasserie-Francovich* testo taikymo viešuosiuose pirkimuose tampa aktuali dėl to, kad, priešingai nei Lietuvoje, kitur neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų vertinimas neužima svarbiausios vietos peržiūros procedūrų sistemoje. Dėl to arba netaikomas *Institos* modelis, t. y. sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo procesų išskyrimas, kadangi ES valstybių narių lygmeniu (taip pat dėl pačios ES deliktinės atsakomybės) yra neprivalomas ir fakultatyvus[801], arba, sudarius sutartį, ribojama tiekėjų teisė patenkinti savo interesus kitaip nei atlyginant jiems žalą. Kaip nurodyta pirmiau, dvipakopės ikisutartinės atsakomybės sistemos įtvirtinimo tikslai ir tokio modelio taikymas iš esmės pagrįsti perkančiosios organizacijos atsakomybės sąlygų nustatymo (įrodinėjimo) išskaidymu dviejuose procesuose. Manytina, kad jei ieškovui, nuginčijusiam atitinkamą perkančiosios organizacijos sprendimą pirmame procese, antrajame reikėtų atskirai įrodinėti neteisėtų veiksmų kaip jos civilinės atsakomybės sąlygą, tokia tvarka susilpnintų ieškovų teisių gynybą (tiek finansine, tiek laiko prasme), peržiūros procedūrų (procesų) išskaidymą padarytų perteklinį.

Pažymėtina, kad *Combinatie Spijker* byloje, panašiai kaip *Fosen-Linjen* byloje, antros vietos laimėtojas kreipėsi dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo (pripažinti,

[798] Vornicu, *supra note*, 94: 222–229.

[799] Šiuo aspektu atkreiptinas dėmesys į tai, kad Jungtinės Karalystės jurisprudencijoje prieš tai (1999 m.) buvo laikomasi visiškai priešingos pozicijos, kad bet koks pažeidimas *per se* pakankamas, nepriklausomai nuo jo šiurkštumo. Arrowsmith, *supra note*, 41: 1422.

[800] Lund, *supra note*, 25: 239–240.

[801] Pažymėtina, kad tokia situacija susidarė ir *Fosen-Linjen* sagoje, nes iš abiejų ELPA teismo sprendimo aprašomųjų dalių matyti, jog nors po galutinių konkurso rezultatų ieškovė ir kreipėsi į teismą, tačiau iš esmės tik dėl laikinųjų apsaugos priemonių, o po mėnesio nuo šio kreipimosi pateikė ieškinį dėl žalos atlyginimo.

kad pirmos vietos pasiūlymas negaliojantis, kad ieškovas pateikė geriausios kainos pasiūlymą, ir įpareigoti perkančiąją organizaciją su juo sudaryti sutartį); į procesą įstojo ir konkurso laimėtojas, kuris pateikė prašymą taikyti analogišką priemonę dėl sutarties sudarymo savo naudai; teismas patenkino laimėtojo prašymą ir sutartis buvo su juo sudaryta, o vėliau ieškovas atsiėmė savo ieškinį dėl kitų reikalavimų ir kreipėsi tik dėl žalos atlyginimo. Vienas iš sunkumų, su kuriuo susidūrė nacionaliniai teismai, nagrinėdami žalos atlyginimo klausimą, buvo tas, kad sutarties sudarymas buvo pagrįstas laikinąsias apsaugos priemones taikiusio teisėjo sprendimu, įpareigojančiu sudaryti sutartį tik su laimėtoju, taigi, jo vertinimu, atsakomybė galimai turėjo būti padalyta tarp teismo ir perkančiosios organizacijos.

Manytina, kad Teisingumo Teismas bandė suderinti skirtingus teisinius režimus, nes, ieškovui kreipiantis žalos atlyginimo ir įrodžius perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, kuris prieš tai aiškiai nebuvo konstatuotas, nepriklausomai nuo formalaus jo pobūdžio, tiekėjui būtų atveriamas kelias reikalauti perkančiosios organizacijos atsakomybės. Vis dėlto pagal Teisingumo Teismo praktiką, kurioje dominuoja teisėtumo vertinimas viešųjų pirkimų principų, konkurencijos užtikrinimo ir vidaus rinkos laisvių įgyvendinimo pagrindu, akivaizdu, kad ne kiekvienas viešųjų pirkimų teisės pažeidimas turėtų suponuoti perkančiosios organizacijos atsakomybę. Tokia problema nežinoma, neaktuali ir greičiausiai nesuprantama Lietuvoje tiek dėl *Institos* modelio, tiek dėl kasacinio teismo neteisėtų veiksmų vertinimo praktikos. Doktrinoje pažymima, kad apskritai sąlyga „pakankamai rimtas pažeidimas“ yra stokojanti turinio, nes ji iš esmės reiškia paties pažeidimo ar priežastinio ryšio egzistavimą[802].

Toliau atskirai apžvelgtini atitinkami perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų sąlygos materialieji ir procedūriniai aspektai, atsižvelgiant į *Institos* modelį, t. y. žalos reikalavimą tik prieš tai įrodžius perkančiosios organizacijos veiksmus.

4.4.1.1. Materialieji aspektai

Perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumas kaip ikisutartinės atsakomybės sąlyga tiesiogiai koreliuoja su peržiūros institucijų įgaliojimais panaikinti neteisėtus perkančiosios organizacijos sprendimus. Tik toks perkančiosios organizacijos sprendimas, kurį galima apskųsti įstatymų nustatyta tvarka, iš esmės gali būti pripažintas neteisėtu ir potencialiai sukeliančiu žalą atitinkamam tiekėjui. Teisingumo Teismas nuosekliai laikosi plačios pozicijos, kad peržiūros procedūros (t. y. teisminė kontrolė

[802] Assis Raimundo, *supra note*, 72: 259–260.

dėl perkančiosios organizacijos sprendimų laikino suspendavimo ar tokio sprendimo panaikinimo) aktualios visų perkančiosios organizacijos sprendimų, kuriems taikomos iš Sąjungos teisės viešųjų pirkimų srityje išplaukiančios taisyklės ir kurie gali pažeisti šias taisykles bei dėl to sukelti padarinius, nepriklausomai nuo šių sprendimų turinio ar priėmimo formos (pagrindo) ir momento, atžvilgiu[803]. Dėl to iš esmės kiekvienas sprendimas, priimtas iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo, patenka į peržiūros procedūrų apimtį, nepaisant galimybės prisiteisti nuostolių atlyginimą sutarties sudarymo atveju[804].

Tai, kad ES įstatymų leidėjas peržiūros direktyvų 2 straipsnio 1 dalies b punkte nurodė atitinkamus konkrečius perkančiųjų organizacijų sprendimus, susijusius su tam tikromis viešojo pirkimo sąlygomis, įtvirtintomis bet kuriuose su sutarties sudarymo procedūra susijusiuose dokumentuose, skųstino perkančiosios organizacijos sprendimo nesusiaurino. Be to, peržiūros direktyvų bendrosiose nuostatose, kuriose įtvirtinta šių direktyvų taikymo sritis ir valstybių narių pareiga nustatyti greitas ir veiksmingas peržiūros procedūras, nepateiktas perkančiosios organizacijos priimamo sprendimo bet kokio pobūdžio ribojimas[805]. Galiausiai pagal peržiūros direktyvas valstybės narės turi pareigą įtvirtinti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo bet kokiems perkančiųjų organizacijų priimamiems sprendimams mechanizmą. Taigi, jei galima laikinai sustabdyti bet kurių perkančiosios organizacijos procedūrinių veiksmų galiojimą (padarinius), kyla pagrįstų abejonių, ar skųstini perkančiosios organizacijos sprendimai galėtų būti kokiu nors pagrindu apriboti, t. y. neskųstini ir (ar) nenaikintini.

Vis dėlto į sąvoką „perkančiųjų organizacijų priimti sprendimai“ neįeina perkančiosios organizacijos veiksmai, kurie atspindi perkančiosios organizacijos vidaus svarstymus dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo, todėl jiems netaikoma peržiūros procedūra[806]. Prie tokių sprendimų priskirtini, pavyzdžiui, perkančiosios organizaci-

---

803 „Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Stadt Halle ir RPL Lochau (C-26/03)“, https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49805&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5450586.

804 „Teisingumo Teismo 1999 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Alcatel Austria ir kt. (C-81/98)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44818&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5445176.

805 Kaip nurodyta pirmiau, perkančiosios organizacijos sprendimo samprata visai nedetalizuota peržiūros direktyvose, dėl to Teisingumo Teismas, tai konstatavęs sprendime byloje Stadt Halle ir RPL Lochau (C-26/03), šios sąvokos turinį atskleidė aiškindamas bendrąsias direktyvų nuostatas, *inter alia*, veiksmingumo principą bei konkurencijos užtikrinimo tikslą.

806 „Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Stadt Halle ir RPL Lochau (C-26/03)“, https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49805&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5450586.

jos bendradarbiavimo su rinka veiksmai aiškinantis tam tikrus aspektus dėl pirkimo objekto ar konsultuojantis dėl savo pačios poreikių. Tokie ikiprocedūriniai perkančiųjų organizacijų veiksmai nesukuria tiekėjams teisėtų lūkesčių, nedaro įtakos jų teisėms ir pareigoms, todėl jų ginčijimas niekaip neužtikrina jų teisių įgyvendinimo.

Šiame kontekste keltinas klausimas dėl VPĮ 27 straipsnio 1 dalies 2 punkte įtvirtintos perkančiųjų organizacijų teisės skelbti techninių specifikacijų projektus (taip pat dėl VPĮ 27 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintų rinkos konsultacijų). Kadangi perkančiosios organizacijos neprivalo atsižvelgti į gautas pastabas, dėl kurių techninės specifikacijos projektas ir skelbiamas iš anksto, manytina, jog sprendimas paskelbti tokį projektą – neskųstinas perkančiosios organizacijos sprendimas. Pažymėtina, kad vienintelė aplinkybė, jog toks projektas buvo paskelbtas, nereiškia, kad ir pats viešojo pirkimo konkursas bus paskelbtas, pavyzdžiui, perkančioji organizacija praras finansavimą, pasikeis jos poreikiai ir pan. Žinoma, VPĮ netaikymas šioje srityje *per se* neriboja tiekėjų teisės pagal kitus teisės aktus kreiptis į perkančiąsias organizacijas, kvestionuoti jų sprendimus, prašyti suteikti informacijos, paaiškinti veiksmų motyvus ir pan., juolab kad tiekėjai gali būti suinteresuoti realiai įgyvendinti teisę susipažinti su preliminariais perkančiųjų organizacijų veiksmais ruošiantis pirkimui. Dėl to iš tiekėjų negali būti visiškai atimta teisė, pavyzdžiui, kreiptis į perkančiąją organizaciją ir prašyti jos pratęsti pastabų teikimo terminą ar net pakartoti visą šią ikikonkursinę procedūrą.

Teisingumo Teismas ne kartą bandė riboti valstybių narių (įstatymų leidėjo ar teismų) diskreciją siaurai apibrėžti perkančiosios organizacijos sprendimo sąvoką. Pirmiausia pažymėtina, kad Teisingumo Teismas nesutiko su formalistiniu požiūriu, jog perkančiosios organizacijos sprendimai, priimti *de jure* neegzistuojant pirkimo procedūroms, t. y. sprendimas neatlikti pirkimo pagal viešųjų pirkimų taisykles (pavyzdžiui, sudaromas vidaus sandoris[807] ar darbo sutartis[808]) ar sprendimai nutraukti pirkimą, neskųstini kaip nepatenkantys į viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo sritį[809]. Dėl pirmiau

[807] „Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Stadt Halle ir RPL Lochau (C-26/03)“, https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49805&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5450586.

[808] „Teisingumo Teismo 2018 m. spalio 25 d. sprendimas byloje Anodiki Services EPE (C-260/17)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=207007&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5715992.

[809] „Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 18 d. sprendimas byloje HI (C-92/00)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47427&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5405316; „Teisingumo Teismo 2005 m. birželio 2 d. sprendimas byloje Koppensteiner (C-15/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=60185&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5454539.

nurodytų perkančiųjų organizacijų sprendimų pažymėtina, kad Teisingumo Teismas juos pagal turinį iš esmės sulygino, nurodydamas, jog sprendimas netaikyti viešųjų pirkimų procedūros kvalifikuotinas kaip sprendimas šią procedūrą užbaigti[810].

Kasacinio teismo konstatuota, kad kai atmetami visi pasiūlymai (pagal įstatymą laikoma, kad pirkimo procedūros pasibaigė), o vienas iš tiekėjų inicijuoja peržiūros procedūrą, pretenzijos padavimas *per se* nei pratęsia, nei atnaujina viešojo pirkimo procedūras; tačiau tokia išvada nereiškia, kad tiekėjai dėl perkančiosios organizacijos sprendimo atmesti visų tiekėjų pasiūlymus negali inicijuoti peržiūros procedūros; viešojo pirkimo procedūrų pabaiga iš esmės reiškia perkančiųjų organizacijų, bet ne tiekėjų ar teismų veiksmų suvaržymą; atsižvelgiant į tai, nors viešojo pirkimo procedūros gali būti pabaigtos ar nutrauktos, tiekėjai nėra varžomi ginčyti perkančiųjų organizacijų veiksmų, o teismai priimti sprendimus dėl jų, *inter alia*, įpareigoti perkančiąsias organizacijas iš naujo įvertinti tiekėjų pasiūlymus[811].

Pažymėtina, kad draudimas siaurai apibrėžti sąvoką „perkančiosios organizacijos priimami sprendimai" apima ir teisėtumo kontrolės pagrindus. Teisingumo Teismas nusprendė, kad, atsižvelgus į Direktyva 89/665 siekiamą tikslą sustiprinti teisių gynimo priemones ir jeigu nenustatyta kitaip, kontrolė, kurią teismas turi vykdyti per joje nustatytas teisių gynimo procedūras, neturi būti aiškinama siaurai[812]. Teisingumo Teismo konstatuota, kad su Direktyva 89/665 nesuderinamas toks nacionalinis reguliavimas, pagal kurį perkančiosios organizacijos sprendimų teisėtumo kontrolė būtų apribota tik savavališkumo nagrinėjimu[813].

Generalinio advokato Manuelio Camposo Sánchezo-Bordonos nuomone, tokia pati situacija susidarytų ir sprendžiant dėl nacionalinės teisės normos arba valstybėje narėje įtvirtintos praktikos, pagal kurią teisių gynimo procese vykdoma tik ribotos apimties kontrolė, siekiant patikrinti tik perkančiųjų organizacijų sprendimų pagrįstumą, t. y. formalų teisėtumą vertinant, ar nepadaryta akivaizdi klaida (pagal Nyderlandų teisę „ribota" sprendimo kontrolė reiškia teismo įgaliojimus spręsti tik tai, ar perkančioji organizacija galėjo pagrįstai priimti savo sprendimą). Kaip nurodė generalinis advo-

[810] „Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Stadt Halle ir RPL Lochau (C-26/03)", https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49805&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5450586.

[811] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-219-690/2017)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1470040.

[812] „Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 18 d. sprendimas byloje HI (C-92/00)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47427&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5405316.

[813] *Ibid*

katas, perkančioji organizacija iš principo galėtų priimti įvairius vienodai „pagrįstus“ sprendimus, kurie neprarastų „pagrįstumo“ dėl to, kad galiausiai pirmenybė būtų skirta vienam iš jų, t. y. tam, kuris geriausiai atitinka konkurso sąlygas, o kokybės aspektu teismo analizė, kai patikrinamas tik akto „pagrįstumas“, galiausiai nelabai skiriasi nuo analizės, kuri leistų teigti, kad šiam aktui nebūdingas savavališkumas, kuris Teisingumo Teismo pripažįstamas kaip nepakankamas kontrolės pagrindas[814].

Perkančiųjų organizacijų sprendimų teisėtumo kontrolės apimtis, *inter alia*, priklauso (tiesiogiai koreliuoja) nuo vertinimo, kokio masto leistina diskrecija perkančioji organizacija disponuoja viešojo pirkimo procedūrų metu. Jei perkančiosios organizacijos sprendimo teisėtumo vertinimas apsiribos tik procedūriniais aspektais, *inter alia*, ar ginčijamas sprendimas turi normatyvinį (ar jurisprudencinį) pagrindą, ar jis tinkamai įformintas sprendimas, apie jį laiku pranešta visiems suinteresuotiems asmenims ir pan., nebus vertinamas tokio sprendimo rezultatas tiekėjų konkurencijos galimam iškraipymui, viešųjų pirkimų principų užtikrinimui ir pan.[815]. Toks vertinimo modelis apskritai gali lemti situacijas, kai, nors *de jure* visi perkančiosios organizacijos sprendimai yra skųstini, bet *de facto* dėl kai kurių jų tiekėjams nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas.

Šiuo aspektu pažymėtinas Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sprendimas civilinėje byloje[816], kurioje buvo sprendžiama dėl viešojo pirkimo sąlygų, įtvirtinusių didžiausią perkančiajai organizacijai priimtiną pasiūlymo kainą (t. y. tokią, kurią viršijus pasiūlymai bus atmesti), teisėtumo. Šio teismo vertinimu, ieškovei, įrodinėjusiai, kad už pirkimo sąlygose įtvirtintą didžiausią leistiną kainą neįmanoma pateikti pasiūlymo, apskritai nepripažįstamas teisinis suinteresuotumas ginčyti tokį reikalavimą, nes, *inter alia*: (i) VPĮ neįtvirtinta perkančiosios organizacijos pareiga didinti pirkimui skirtų lėšų sumą; (ii) viešojo pirkimo vertė susideda ne tik iš atitinkamo rinkos tyrimo ir pirkimo objekto kainos pagrindimo, bet ir perkančiosios organizacijos valios skirti atitinkamą lėšų sumą pirkimui įvykdyti; (iii) kartais, net jei numatoma pirkimo vertė

---

814 „Generalinio advokato Manuelio Camposo Sanchezo-Bordonos 2016 m. birželio 30 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Connexxion Taxi Services (C-171/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=181081&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6038812.

815 Pavyzdžiui, Eglė Sakalauskaitė savo disertaciniame darbe prie perkančiųjų organizacijų diskreciją ribojančių veiksnių priskiria viešojo intereso apsaugą, teisės, *inter alia*, viešųjų pirkimų, principų taikymą, pirkimo tikslo siekimą, interesų sankirtos užkardymą, tiekėjų sąžiningos konkurencijos užtikrinimą (Sakalauskaitė, *supra note*, 3-1: 30-70).

816 „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. birželio 10 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. e2A-749-553/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/2001586.

yra nustatyta neteisingai, ji nebūtinai lemia VPĮ nustatytos tvarkos taikymo neteisėtumą ar dirbtinai sumažintą konkurenciją; (iv) perkančioji organizacija turi absoliučią diskreciją suplanuoti pirkimui skirtiną lėšų sumą; (v) ginčo pirkimo sąlygos panaikinimas savitikslis, nes bet kokiu atveju – ar pirkimo sąlyga bus pripažinta neteisėta, ar neatsiras tinkamų tiekėjų – pirkimas neįvyks; (vi) VPĮ nesuteikia teismui teisės įpareigoti perkančiąją organizaciją numatyti pirkimui daugiau lėšų, negu ji pasirengusi skirti. Detaliai nevertinant apeliacinės instancijos teismo argumentų ir tai, ar perkančioji organizacija tinkamai apskaičiavo pirkimo vertę ir pirkimui skirtų lėšų sumą, akivaizdu, kad pagal pirmiau nurodytus teismo motyvus ginčijamas perkančiosios organizacijos sprendimas *de facto* tapo beveik neskundžiamas.

Teisingumo Teismas, tikslindamas reikalavimą dėl perkančiosios organizacijos sprendimų peržiūros apimties, nurodė, kad peržiūros procedūros ES lygmeniu skirtos įgyvendinti pirmiausia teisėtumo kontrolei, kuria siekiama užtikrinti, kad būtų laikomasi atitinkamų Sąjungos teisės normų arba nacionalinių šias teisės normas perkeliančių nuostatų. Vis dėlto nacionalinis įstatymų leidėjas šią kompetenciją gali išplėsti ir perkančiosios organizacijos veiksmų tikslingumo vertinimo aspektu[817]. Primintina pirmiau aptarta kasacinio teismo praktika, kad teismai *ex officio* ar viešąjį interesą ginančios institucijos prašymu galėtų atlikti perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo kontrolę ir racionalaus lėšų panaudojimo principo taikymo aspektu.

Su valstybių narių pareiga užtikrinti veiksmingas ir greitas nacionalines peržiūros procedūras nedera ir toks teisinis modelis, pagal kurį tiekėjų teisė ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus būtų apribota laiko atžvilgiu, t. y. nors tiekėjai galėtų skųsti bet kurį perkančiosios organizacijos sprendimą, kurio neteisėtumas pažeidžia jų interesus (išskyrus pirmiau nurodytus perkančiosios organizacijos vidaus svarstymus), tačiau savo teises jie galėtų ginti tik tam tikroje stadijoje, pavyzdžiui, sudarius pasiūlymų eilę ir priėmus sprendimą dėl laimėtojo[818]. Kitais žodžiais tariant, tiekėjai iš esmės negali būti ribojami iš karto kvestionuoti perkančiosios organizacijos veiksmų atitinkamoje stadijoje tam, kad įvairiais skirtingais pagrindais jie galėtų ginčyti galutinius konkurso rezultatus, pavyzdžiui, kad laimėtojo kvalifikacija ar pasiūlymas yra netin-

---

[817] „Teisingumo Teismo 2014 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje Croce Amica One Italia (C-440/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160564&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5716538.

[818] „Teisingumo Teismo 2017 m. balandžio 5 d. sprendimas byloje Marina del Mediterráneo ir kt. (C-391/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=189625&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5455242.

kami. Su tokiu aiškinimu koreliuoja Teisingumo Teismo ir kasacinio teismo praktika dėl tiekėjams taikomų trumpų peržiūros procedūros terminų (procedūrinio pretenzijų padavimo termino ir ieškinio senaties termino) ir jų laikymosi svarbos.

Pabrėžtina, kad panaši neteisėto nacionalinio reguliavimo situacija susidaro ir tais atvejais, kai joje apskritai *de jure* įtvirtinta, jog tam tikri sprendimai negali būti atskirai apskųsti, dėl to kai kurie sprendimai gali būti tik ieškinio dėl kito sprendimo neteisėtumo pagrindas. Pavyzdžiui, ieškovas kvestionuoja galutinius viešojo pirkimo rezultatus ne dėl pačių rezultatų teisingumo, o dėl to, jog į pasiūlymų eilę negalėjo būti įtrauktas atitinkamas ūkio subjektas, tačiau nacionalinėje teisėje buvo nenustatyta galimybė skųsti kai kuriuos perkančiosios organizacijos sprendimus iki galutinių konkurso rezultatų. Pažymėtinas ir anuomet egzistavęs Austrijos viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas, kuriame buvo išskiriami atskirai skųstini ir neskųstini perkančiosios organizacijos sprendimai. Prie pirmųjų priskirti pirkimo paskelbimas, įvairios išvados, pateiktos per terminą pasiūlymams pateikti, ir sprendimas sudaryti sutartį, prie antrųjų – visi sprendimai, priimti iki atskirai ginčijamų sprendimų priėmimo; sprendimus, kurių negalima ginčyti atskirai, galima apskųsti tik kartu su vėlesniais atskirai ginčytinais sprendimais. Teisingumo Teismas konstatavo, kad toks nacionalinis reguliavimas, kuriuo, *inter alia*, dėl atskirai neskųstinų sprendimų negalima pareikšti ieškinio dėl negaliojimo, o tik dėl veiksmų pripažinimo neteisėtais, dėl ko ir sprendimas atšaukti pirkimą iš esmės tampa iš dalies nevertinamas teismine tvarka, prieštarauja Direktyvos 89/665 1 straipsnio 1 dalies ir 2 straipsnio 1 dalies b punktui[819].

Nors Teisingumo Teismo ne kartą nurodyta, kad perkančiosios organizacijos sprendimo sąvokai turi būti suteikiamas kuo platesnis turinys, be kita ko, neribojamas laiko atžvilgiu, iš jo praktikos taip pat darytina išvada, jog sąvoka „sprendimas“ iš esmės nukreipia tik į pirkimo procedūras, o ne peržiūros procedūrą, t. y. perkančiosios organizacijos sprendimus, kuriais inicijuojamas (arba baigiamas) konkursas, vertinami tiekėjų pasiūlymai ir nustatomas laimėtojas, tačiau ne dėl sprendimo atmesti ar patenkinti tiekėjo pretenziją. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal Lietuvos teismų praktiką ieškinio reikalavimas dėl tiekėjo pretenzijos atmetimo nėra savarankiškas reikalavimas ir dėl to nepatenka į bylos nagrinėjimo dalyką. Tokia pozicija pagrįsta vertinimu, kad perkančioji organizacija, atmetusi tiekėjo pretenziją, iš esmės ir toliau laikosi savo pir-

---

[819] „Teisingumo Teismo 2005 m. birželio 2 d. sprendimas byloje Koppensteiner (C-15/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=60185&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5454539.

mojo sprendimo[820]. Kita vertus, ieškovai nėra ribojami ieškinyje perkančiosios organizacijos sprendimo dėl pasiūlymų vertinimo ar pirkimo sąlygų, *inter alia*, kvestionuoti dėl nepakankamo, neišsamaus jo ar atsakymo į pretenziją motyvavimo[821].

Kaip nurodė kasacinis teismas, viešųjų pirkimų ginčuose teismui pripažinus ieškovo pagrindinio reikalavimo pagrįstumą ir tenkinus ieškinį ar jo dalį, perkančiosios organizacijos sprendimai, kuriais tiekėjo pretenzija buvo atmesta, netenka teisinės reikšmės ir teismui nereikia dėl jų atskirai spręsti; dėl to bylos dalis dėl perkančiosios organizacijos sprendimo atmesti tiekėjo pretenziją ar jos neišnagrinėti nutrauktina[822]. Be to, kai perkančioji organizacija, gavusi pretenziją, iš naujo vertina atitinkamo tiekėjo pasiūlymą ir sprendžia dėl skundžiamo savo sprendimo teisėtumo, tai laikytina ne priimto sprendimo persvarstymu, o tiesiog VPĮ nustatytu pretenzijos nagrinėjimu. Sprendimas tenkinti tiekėjo pretenziją ir panaikinti prieš tai priimtą sprendimą – perkančiosios organizacijos teisėtai išreikšta valia pasinaudoti įstatyme įtvirtinta teise pakeisti savo ankstesnį sprendimą; jei perkančiajai organizacijai, siekiančiai išnagrinėti pretenziją, kyla poreikis dar kartą įvertinti tiekėjo pasiūlymą ir jos pačios priimto tiekėjo skundžiamo sprendimo pagrįstumą, skundžiamo sprendimo naikinti vien dėl to, kad tiekėjo pasiūlymas vertinamas dar kartą, nėra būtina[823].

Kita vertus, tais atvejais, kai perkančioji organizacija patenkina pretenziją ir panaikina (visiškai ar iš dalies) savo prieš tai priimtą sprendimą bei apie tai praneša suinteresuotiems dalyviams, laikytina, kad tai kokybiškai naujas jos sprendimas, todėl jį, esant reikalui, galima skųsti VPĮ nustatyta tvarka, t. y. vėl teikti pretenziją ir ieškinį teismui[824]. Kyla klausimas, ar perkančioji organizacija, iš pradžių priėmusi, pavyzdžiui, sprendimą atmesti tiekėjo A pasiūlymą, vėliau, patenkinusi jo pretenziją ir grąžinusi jį į pirkimo procedūras, dėl to gavusi tiekėjo B pretenziją, galėtų vėl priimti sprendimą atmesti tiekėjo A pasiūlymą. Susiklosčius tokiai situacijai aktualus perkančiosios organizacijos sprendimų persvarstymo (savo iniciatyva ar po antrosios tiekėjo pretenzijos)

[820] Pažymėtina, kad greičiausiai dėl panašaus modelio darbo ginčų srityje darbuotojai, kurių skundus atmetė atitinkama darbo ginčų komisija, skundžia ne šios, o darbdavio sprendimą. Vis dėlto priešingu atveju, kai teismo procesą inicijuoja pats darbdavys, nesutinkantis su ikiteisminės ginčų nagrinėjimo institucijos sprendimu, būtent šį sprendimą jis ir ginčija, nes jam nėra poreikio kvestionuoti savo paties sprendimo.

[821] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-231/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/203688.

[822] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-411/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/873135.

[823] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-469-469/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1780698.

[824] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-12/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/801300.

institutas. Pagal kasacinio teismo praktiką perkančiųjų organizacijų teisė persvarstyti savo priimtus sprendimus nėra visiškai diskretiška, ji turi būti pagrįsta, be to, tokia perkančiosios organizacijos teisės apimtis tiesiogiai koreliuoja su pirkimo sąlygų objektyvumu ir galimybe patikrinti tiek pirminius, tiek pakartotinius rezultatus[825].

Kasacinis teismas dėl šio aspekto konstatavo, kad tiekėjai iš esmės gali ginčyti perkančiųjų organizacijų (subjektų) sprendimus pakartotinai vertinti tiekėjų pasiūlymus bet kuriuo iš šių pagrindų: dėl to, ar tiekėjams buvo apskritai ir (ar) tinkamai paaiškinta, dėl kokių priežasčių priimtas sprendimas pakartoti pasiūlymų vertinimą, ir ar šios priežastys objektyvios (pastebėta ar pranešta klaida, VPT įpareigojimas ir pan.); dėl to, ar pakartotinio pasiūlymų vertinimo priežastys pagrįstos išimtinėmis aplinkybėmis, pavyzdžiui, ar pirkimo procedūros (objektas) yra specifiškos, sudėtingos; dėl to, ar kriterijai, pagal kuriuos atliktas pirminis ir pakartotinis pasiūlymų vertinimas, objektyvūs, patikrinami, ar pakartotinai taikomos viešojo pirkimo sąlygos turinys suponuoja platų ar siaurą aiškinimo rezultatą (pavyzdžiui, pagal techninę specifikaciją galima pateikti kelis panašius techninius sprendinius); dėl to, ar pakartotinis vertinimas visiems atitinkamoje padėtyje esantiems ūkio subjektams atliekamas lygiateisiškai, taikant tokius pačius ir tokios pačios apimties vertinimo veiksmus[826]. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad tiekėjai gali ginčyti ne tik pakartotinio pasiūlymo vertinimo rezultatus[827], bet ir patį sprendimą persvarstyti tiekėjų pasiūlymus. Tokia pati tvarka galiotų ir pirkimo sąlygų atžvilgiu, t. y. tiekėjai gali ginčyti tiek pirminę jų versiją, tiek pakeistą, *inter alia*, pakeitimo procedūros teisėtumą[828].

Dėl nagrinėjamos perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės sąlygos atski-

---

[825] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1973837.

[826] *Ibid*

[827] Pažymėtina, kad perkančiosios organizacijos sprendimų persvarstymas gali įvykti ne tik konkurso metu, bet ir teismo proceso metu, pavyzdžiui, perkančiajai organizacijai su ieškovu, kurio pasiūlymo atmetimas yra ginčijamas, sudarius taikos sutartį, siekiant kaip įmanoma greičiau pabaigti ginčą, nors perkančioji organizacija iš esmės ir laikėsi savo veiksmų teisėtumo pozicijos. Tokiu atveju suinteresuotas tiekėjas gali ginčyti teismo patvirtintą taikos sutartį („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-426-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1934253). Kita vertus, kaip bus pažymėta vėliau, perkančiosios organizacijos teisė persvarstyti savo priimtus sprendimus vykstant teismo procesui yra siauresnė nei pirkimo procedūrų metu („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901). Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad perkančioji organizacija neturi teisės pati inicijuoti peržiūros procedūros dėl savo priimto sprendimo.

[828] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-279-690/2017)“, https://www.infolex.lt/tp/1492677.

rai aptartina Lietuvos teisės doktrinoje[829] ir jurisprudencijoje[830] nagrinėta problema dėl tiekėjo teisės susipažinti su kito dalyvio pasiūlymo konfidencialia informacija. Kasacinio teismo praktikoje iš esmės laikomasi pozicijos (ji neatitinka dabartinio reguliavimo, pagal kurį susipažinti su tiekėjo pasiūlymu galima ir po viešojo pirkimo sutarties sudarymo[831]), kad toks informacijos gavimo prašymas tiesiogiai susijęs su tiekėjo teisių gynyba. Vis dėlto tokia išvada darytina dėl tiekėjo prašymo susipažinti ir neleidimo susipažinti apskundimo teismui tikslais, o ne priimamo sprendimo rūšimi, t. y. bet kokiu atveju perkančiosios organizacijos sprendimas (ne)supažindinti su prašoma informacija priimamas dėl viešojo pirkimo konkurso (ne peržiūros) procedūrų.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos apeliacinis teismas apie porą metų (apie 2017–2018 m.) laikėsi pozicijos, jog perkančiosios organizacijos sprendimas, kuriuo ieškovui neleidžiama susipažinti su kito dalyvio pasiūlymu, yra nesavarankiškas ir atskirai neginčytinas sprendimas, todėl dėl jo negali būti reiškiamas reikalavimas. Šio teismo vertinimu, ieškinio reikalavimas dėl perkančiosios organizacijos sprendimų nesupažindinti su laimėtojo pasiūlymu yra ne materialaus, o procesinio pobūdžio, todėl turėtų būti reiškiamas procese pagal CPK 199 straipsnio nuostatas („Rašytinių įrodymų išreikalavimas“) kartu su materialiuoju reikalavimu, pavyzdžiui, ginčijant sprendimą dėl konkurso rezultatų[832].

Vis dėlto kasacinis teismas su tokiu vertinimu nesutiko[833], nurodė, kad toks perkančiosios organizacijos sprendimas nesupažindinti su kito dalyvio pasiūlymu yra savarankiškas ir materialaus pobūdžio, todėl dėl jo galima atskirai inicijuoti peržiūros procedūrą[834]. Tokia pozicija pagrįsta tuo, kad, pirma, dėl tokio perkančiosios organizacijos sprendimo galima pateikti pretenziją, todėl, jos netenkinus, turėtų būti galima kreiptis teisminės gynybos; antra, tiekėjų teisė susipažinti su kitų dalyvių pasiūlymais

829 Plačiau Birštonas, Šimanskis, *supra note*, 39-3: 21-45.

830 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-211-248/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601482; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-212-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601765.

831 Birštonas, Šimanskis, *op. cit*., 21-45.

832 „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-457-381/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1566468.

833 Pažymėtina, kad tokios pozicijos kasacinis teismas laikėsi jau 2013 m. („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-495/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/731610).

834 Šiame kontekste taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nepriklausomai nuo egzistuojančios nacionalinės praktikos, aptariamą klausimą iškėlė Teisingumo Teismui byloje *Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras* (C-927/19); Didžioji kolegija iš esmės pritarė pirmiau aptartai kasacinio teismo jurisprudencijai.

VPĮ įtvirtinta kaip savarankiška, todėl turi būti ginama teismo; trečia, dėl skųstino perkančiosios organizacijos sprendimo ieškovui nebūtinai turi kilti tiesioginiai padariniai, gali – tik jų prielaidos; ketvirta, veiksmingumo principui prieštarautų tokia tvarka, pagal kurią ieškovas būtų priverstas inicijuoti peržiūros procedūrą nežinodamas perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo apimties ir tikėdamasis, kad ji paaiškės teismo proceso metu, dėl ko jis galėtų tikslinti ieškinį[835].

Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismų praktikoje ir doktrinoje pripažįstama, jog tai, kad teisė į kito tiekėjo sužinojimą yra savarankiška ir atskirai ginama teisė, *per se* nereiškia, kad, esant reikalui, pavyzdžiui, jam žinoma didžioji dalis informacijos arba jis siekia gauti tik savo turimų žinių patvirtinimą, ieškovas šią teisę gali įgyvendinti, ir tik kaip procesinį instrumentą, teismo prašydamas išreikalauti atitinkamus dokumentus[836]. Kaip nurodė kasacinis teismas, susižinojimo teisės gynimas įvairiomis priemonėmis priklauso nuo to, kokią teisę tiekėjas gina: teisę į informaciją ar teisę į savo pasiūlymo tinkamą vertinimą. Pastarasis atvejis susijęs su situacija, kai tiekėjas ginčija savo pasiūlymo atmetimą, tačiau siekia patikrinti, ar dėl tų pačių pagrindų perkančioji organizacija laikėsi tiekėjų lygiateisiškumo principo, pavyzdžiui, visiems tiekėjams leido patikslinti neaiškius (netikslius) pasiūlymų duomenis.

Tiek ES, tiek nacionalinis viešųjų pirkimų ginčų reguliavimas suponuoja išvadą, kad peržiūros procedūrų objektas – būtent atitinkamas perkančiosios organizacijos sprendimas, o ne kito tiekėjo veiksmai, pasiūlymo atitiktis pirkimo sąlygoms ir panašiai[837]. Atsižvelgiant į tai, teisiškai nereikšminga vertinti ieškovo galimo numanymo apie savo konkurentų pasiūlymų neatitiktį realumą, juolab kad tokia informacija neleidžia nustatyti, kokią ir kiek ieškovas turėjo informacijos, reikalingos ieškiniui pagrįsti[838]. Dėl to kol perkančioji organizacija nėra formaliai priėmusi sprendimo dėl viešojo pirkimo konkurso procedūros eigos, konkurentų pasiūlymų ar veiksmų vertinimo, tol ieškovas neinicijuoja peržiūros procedūros, nes ji stokoja objekto (skųstino sprendimo), nepriklausomai nuo to, kad dar prieš tokio sprendimo priėmimą ieškovas galimai disponuoja visa reikalinga informacija. Toks peržiūros procedūros objekto modelis visų

[835] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-211-248/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601482.

[836] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-234-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1604066; Birštonas, Šimanskis, *supra note*, 39-3: 33.

[837] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-362-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1056730.

[838] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-211-248/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601482.

pirma leidžia tinkamai įvertinti ieškovo teisių gynybos tinkamumą, *inter alia*, terminų laikymąsi, be to, leidžia ir pačioms perkančiosioms organizacijoms gintis nuo tiekėjų pretenzijų dėl galutinai neįvertintų ūkio subjektų pasiūlymų. Kita vertus, tokia tvarka neriboja tiekėjų iš anksto komunikuoti su perkančiosioms organizacijomis, teikti joms įvairius prašymus, nurodyti reikšmingų duomenų ir pan.

Pažymėtina, kad skundžiamo sprendimo priskirtinumui pačiai perkančiajai organizacijai nedaro įtakos aplinkybė, jog tiekėjų pasiūlymus vertino ne jos nuolatiniai atstovai (Viešųjų pirkimų komisija), o *ad hoc* pasitelkti išoriniai ekspertai, kurių išvadomis perkančioji organizacija vadovavosi priimdama galutinius konkurso rezultatus. Teisiškai nereikšminga, ar perkančioji organizacija ekspertų išvadas detaliai analizavo, ar tiesiog jas perrašė priimdama galutinį sprendimą[839]. Pažymėtina, kad vis dėlto pagal Teisingumo Teismo[840] ir kasacinio teismo[841] praktiką į perkančiosios organizacijos sprendimo apimtį neįeina išorinių kompetentingų institucijų, atliekančių pirkimo laimėtojo patikrą, jo atitiktį specialiesiems teisės aktams, sprendimai, dėl kurių neigiamų išvadų (leidimo sudaryti sutartį neišdavimo) ūkio subjektas negali sudaryti viešojo pirkimo sutarties. Kita vertus, akivaizdu, kad tokių institucijų sprendimai svarbūs viešojo pirkimo procedūrai ir joje dalyvaujantiems tiekėjams, todėl jų atžvilgiu priimtiems neigiamiems tokių institucijų sprendimams turi būti užtikrinta teisė į veiksmingą teisių apsaugą kitais, t. y. ne VPĮ įtvirtintais, pagrindais.

Šiuo aspektu pažymėtina, kad VPĮ nėra atskirai sureguliuotas viešųjų pirkimų peržiūros procedūros ir atskiro proceso dėl specialiosios institucijos (pavyzdžiui, Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisija)

---

839 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-407/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/248795; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-309-248/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1048346; „Teisingumo Teismo 2001 m. spalio 18 d. sprendimas byloje SIAC Construction (C-19/00)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46289&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5717522; „Teisingumo Teismo 2012 m. kovo 29 d. sprendimas byloje SAG ELV Slovensko ir kt. (C-599/10)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=121164&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5718165; „Teisingumo Teismo 2015 m. kovo 12 d. sprendimas byloje eVigilo (C-538/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=162829&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5456598.

840 „Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 6 d. sprendimas sujungtose bylose Club Hotel Loutraki ir kt. (C-145/08 ir C-149/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81179&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=998613.

841 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1973837.

priimto sprendimo apskundimo santykis, todėl tiekėjų teisių apsauga šioje srityje stokoja teisinio saugumo. Iš tiesų perkančioji organizacija pagal VPĮ nėra įpareigota sustabdyti viešojo pirkimo procedūrų, nebent teismas būtų pritaikęs laikinąją apsaugos priemonę, kol tiekėjas pabaigtų ginčo dėl specialios institucijos administracinio akto apskundimo procesą. Dėl to, net jei tiekėjui pavyktų laimėti tokį procesą, tai *per se* nesuponuotų jo teisių į viešojo pirkimo sutarties sudarymą įgyvendinimo. Todėl kyla klausimas, ar tuomet perkančiosios organizacijos sprendimas atmesti tiekėjo pasiūlymą dėl to, kad jis nebuvo validuotas specialiosios institucijos sprendimu[842], galėtų būti kvalifikuojamas kaip neteisėtas.

Išorinių subjektų dalyvavimo viešojo pirkimo procedūroje situacijose taip pat aktualūs ir šių subjektų bei konkurso dalyvių interesų konfliktų nustatymo, užkardymo ir sureguliavimo aspektai. Dėl interesų konfliktų pažymėtina, kad šie gali būti ne tik vertikalaus pobūdžio, t. y. susiklostantys tarp perkančiosios organizacijos pasitelktų ekspertų ir konkurso dalyvių, bet ir horizontalūs, t. y. egzistuojantys tarp atskirų ar tarpusavyje susijusių ūkio subjektų[843]. Keltinas klausimas, ar, atsižvelgiant į prieš tai nurodytą peržiūros procedūros objekto, t. y. skųstino sprendimo, apibrėžtį, tiekėjas gali ginčyti tik kitų tarpusavyje susijusių ūkio subjektų ar tiekėjų, susijusių su perkančiąja organizacija, dalyvavimą konkurse. Iš Teisingumo Teismo ir kasacinio teismo praktikos galima daryti išvadą, kad ieškovai bet kokiu atveju pirmiausia turėtų ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimą dėl pasiūlymų vertinimo, o interesų konflikto aplinkybė gali būti svarbi dviem aspektais: pirma, nurodant ginčijamo sprendimo neteisėtumo pagrindus, t. y. motyvuojant, kad sprendimas atitinkamus ūkio subjektus įrašyti į pasiūlymų eilę yra šiuo aspektu neteisėtas; antra, atitinkamai skaičiuojant (taikant) procedūrinį pretenzijos padavimo ir (ar) ieškinio senaties terminą, kai paaiškėja, kad svarbią informaciją dėl interesų konflikto ieškovas sužino ne iš karto, kai jam tampa aiškūs intereso konflikto situacijoje dalyvaujantys asmenys.

Taigi, netgi tais atvejais, kai po tam tikro laiko paaiškėja, kad perkančioji organizacija neatliko galimo interesų konflikto situacijos tyrimo, ieškovas iš esmės turė-

---

[842] Šiame kontekste papildomai atkreiptinas dėmesys į tam tikrus iššūkius, su kuriais gali susidurti tiekėjas. Pavyzdžiui, Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos koordinavimo komisijos sprendimas yra tvirtinamas Vyriausybės nutarimu, o šio teisės akto teisėtumas apskritai gali būti kvestionuojamas tik Konstituciniame Teisme ir tik tada, jei į jį kreiptųsi Vilniaus apygardos administracinis teismas, kuris kompetentingas nagrinėti ginčus dėl tokių viešojo administravimo subjektų sprendimų; jei jis tokia galimybe nepasinaudotų, ūkio subjektas galėtų pasinaudoti individualaus konstitucinio skundo institutu.

[843] Žr. plačiau Soloveičik, Šimanskis, *supra note*, 39-1: 112–131; Soloveičik, Šimanskis, *supra note*, 39-2: 45–66.

tų skųsti ne tokį perkančiosios organizacijos pasyvumą, o jos priimtą sprendimą dėl atitinkamų ūkio subjektų pasiūlymų vertinimo. Be kita ko, šiuo aspektu pažymėtina, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką iš tiekėjo negali būti konkrečiai reikalaujama įrodyti, jog interesų sankirta buvo reali ir daranti poveikį viešojo pirkimo rezultatams, ieškovui pakanka remtis tik objektyviai prieinamais (viešais) duomenimis, kurių pagrindu būtų galima tokią išvadą padaryti[844]. Kasacinio teismo konstatuota, kad išvada dėl išorinių ekspertų ir vieno iš dalyvių interesų konflikto, kuris suponavo pirkimo procedūrų neskaidrumą, yra ne faktinio, o teisinio pobūdžio, juolab kad perkančioji organizacija buvo pasyvi, todėl nėra poreikio atskirai analizuoti, ar ekspertai savo užduotis atliko tinkamai, nors ir pateko į interesų sankirtos situaciją, t. y. ar jie išliko objektyvūs, ir ar iš tiesų būtent dėl to ieškovo pasiūlymas buvo įvertintas prasčiau[845].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pastaroji išvada buvo padaryta ir dėl jos taikyti neigiami padariniai (skirta alternatyvi sankcija – bauda), *inter alia*, dėl to, jog apie interesų konfliktą ieškovas sužinojo tik praėjus daugiau nei dvejiems metams po teismo proceso pradžios, jau pradėjus vykdyti viešojo pirkimo sutartį. Kitu atveju, manytina, jei dėl aptartų aplinkybių būtų kilęs nesutarimas pirkimo procedūrų metu, ieškovas būtų galėjęs ne tik kvestionuoti konkurso rezultatus, bet ir reikalauti aktyvaus perkančiosios organizacijos įsikišimo, *inter alia*, atlikti interesų konflikto tyrimą ir (ar) pakartoti pasiūlymų vertinimą. Vien interesų konflikto pavojus suponuoja skaidrumo principo pažeidimo grėsmę, todėl vieno ar kelių ekspertų interesų konfliktai ar šališkumo apraiškos sukelia neigiamus padarinius ir kartu vertinime dalyvavusių kitų ekspertų išvadų patikimumui, todėl nėra galimybės atskirti vieno eksperto veiksmų įtakos ekspertizei ir jos išvadoms nuo kitų ekspertų veiksmų[846].

Taip pat keltinas klausimas, ar į perkančiosios organizacijos priimamo sprendimo sąvoką įeina ir jos neveikimas, susilaikymas nuo veiksmų. Kaip jau buvo pažymėta aptariant žalos atlyginimo ir kitų teisių gynybos priemonių taikymo santykį, kasacinis teismas yra linkęs „materializuoti" bet kokį perkančiosios organizacijos veiksmą ir (ar) jį (per)kvalifikuoti kaip atitinkamą sprendimą, kurį būtų galima skųsti VPĮ 101 straipsnio 1 dalies 1 punkto prasme. Šiuo aspektu, kaip nurodyta pirmiau, tokios pačios pozi-

---

844 „Teisingumo Teismo 2015 m. kovo 12 d. sprendimas byloje eVigilo (C-538/13)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=162829&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5456598.

845 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-309-248/2015)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1048346.

846 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-223/2014)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/821763.

cijos laikosi ir Teisingumo Teismas, sprendimą nevykdyti viešojo pirkimo procedūrų, t. y. tiesiogiai sudaryti viešojo pirkimo sutartį, prilygindamas sprendimui nutraukti viešojo pirkimo procedūras, nors šios net nebuvo prasidėjusios.

Iš kasacinio teismo praktikos matyti, kad nors teismas pats konstatuoja esant neteisėtą perkančiųjų organizacijų pasyvumą, tačiau šis analizuojamas ne kaip savarankiškas jų veiklos neteisėtumo aspektas (t. y. kaip ieškinio dalyku esantis reikalavimas pripažinti neveikimą neteisėtu), bet kaip dalis viso pirkimo ir (ar) peržiūros procedūrų proceso[847]. Nepriklausomai nuo doktrinoje reiškiamos kritikos[848], perkančiosios organizacijos pasyvumas tam tikrais atvejais, ypač susijusių asmenų bendro dalyvavimo atveju, sukelia pačius griežčiausius neigiamus padarinius, kuriuos privalo iš dalies kompensuoti ir teismų aktyvumas. Tai ypač akivaizdu analizuojant kasacinio teismo praktiką dėl netinkamo ir nepakankamo perkančiosios organizacijos priimamų sprendimų motyvavimo ar atsakymo į pateiktas pretenzijas[849].

Atsižvelgiant į tokią reikalavimų dėl perkančiosios organizacijos veiklos (veiksmų) perkvalifikavimo „alchemiją“, iš tiesų nėra taip svarbu perkančiosios organizacijos priimamo sprendimo forma (įforminimas) ir jo priėmimo momentas. Šiuo aspektu pažymėtina, kad kasacinis teismas ne kartą yra konstatavęs, jog, pirma, tam tikrais išimtiniais atvejais, atsižvelgiant į deramai informuoto ir įprastai rūpestingo konkurso

---

847 Pavyzdžiui, dėl perkančiosios organizacijos pasyvumo (neveikimo) viešųjų pirkimų srityje kasacinio teismo spręsta, nagrinėjant ieškovo reikalavimą dėl atitinkamų nuostatų neįtvirtinimo pirkimo sąlygose („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-94/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563038; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-258-378/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1484066; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-330-248/2020), Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1951709); dėl neatlikto interesų konflikto tyrimo („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-309-248/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1048346; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-155-415/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1221622; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-354-690/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1548641; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-112-690/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1584315; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-317-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1604926; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-397-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1653395). Visais atvejais ieškovai reikšdavo reikalavimą dėl atitinkamų sprendimų nustatyti pirkimo sąlygas ar įvertinti tiekėjų pasiūlymus pripažinimo neteisėtais ir negaliojančiais bei, esant reikalui, prašydavo teismo įpareigoti perkančiąją organizaciją atlikti tam tikrus veiksmus.

848 Soloveičik, Šimanskis, *supra note*, 39-2: 63–64.

849 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-397-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1653395.

dalyvio standartą, dalyvis (-iai) turi objektyvią galimybę suprasti pirkimo sąlygas tik tada, kai, įvertinusi pasiūlymus, perkančioji organizacija pateikė išsamią informaciją apie savo sprendimo motyvus[850]. Taigi, tam tikra prasme perkančiosios organizacijos išsamus paaiškinimas, kaip buvo pritaikyta abstraktaus ar neaiškaus turinio pirkimo sąlyga, *de jure* reiškia jos pakartotinį paskelbimą, todėl pretenzijos padavimo terminas tokiu atveju galėtų būti skaičiuojamas ne nuo pradinio, o nuo vėlesnio atitinkamos sąlygos *išviešinimo. Antra, tais atvejais, kai perkančioji organizacija atmeta* tiekėjo pasiūlymą vienu pagrindu, tačiau, nagrinėdama dėl to ieškovo pateiktą pretenziją, jo pasiūlymo neatitikties pagrindą kokybiškai išplečia ar nurodo visiškai naują neatitikties pagrindą, laikytina, kad toks naujas pasiūlymo atmetimo motyvas – naujas sprendimas, skųstinas VPĮ nustatyta tvarka[851].

Dėl perkančiųjų organizacijų sprendimų stabdyti pirkimo procedūras kasacinio teismo konstatuota, kad pagal galiojantį teisinį reguliavimą pirkimo procedūrų stabdymas galimas trimis atvejais: pirma, kai tokį sprendimą perkančiąją organizaciją įpareigoja priimti VPT (VPĮ 95 straipsnio 2 dalies 5 punktas); antra, kai bet kurios instancijos teismas priima sprendimą taikyti tokią laikinąją apsaugos priemonę (CPK 423^7 straipsnio 2 dalies 1 punktas); trečia, kai perkančioji organizacija gauna ir nagrinėja gautą pretenziją bei dėl to priima sprendimą (VPĮ 103 straipsnio 2 dalis); iš nurodyto teisinio reguliavimo pirmiausia darytina išvada, kad perkančioji organizacija iš esmės neturi teisės pati (savarankiškai) sustabdyti viešojo pirkimo procedūrų, o šį sprendimą priima arba įpareigota VPT, arba įstatyme nustatytu pagrindu; taigi, pirkimo procedūrų stabdymas perkančiųjų organizacijų sprendimu – VPĮ griežtai reglamentuota, išimtinė priemonė, kuri taikoma joms ne naudojantis teisėmis, o vykdant pareigas; aptartas reguliavimas, be kita ko, koreliuoja su VPĮ reguliavimu, pagal kurį pirkimo sutartis turi būti sudaryta nedelsiant, iš karto po atidėjimo termino. Įstatymų leidėjas iš esmės įtvirtino nepertraukiamų ir operatyviai vykdomų viešojo pirkimo procedūrų modelį, kurio išimtys yra atskirai reglamentuotos ir pagrįstos svarbiomis aplinkybėmis[852].

Iš šios jurisprudencijos akivaizdūs bent du perkančiosios organizacijos ikisu-

---

850 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-437-916/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1549485.

851 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-324/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/690996; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-426-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1934253.

852 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-219-690/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1470040.

tartinei atsakomybei svarbūs aspektai, dėl kurių iš dalies buvo pasisakyta ir anksčiau: pirma, apskritai perkančiųjų organizacijų diskrecija vykdyti atitinkamas VPĮ normas (ar jų nevykdyti) yra ganėtinai ribota, antra, viešojo pirkimo procedūros Lietuvoje iš esmės turi baigtis pirkimo sutarties sudarymu, todėl toks modelis ne tik iki minimumo sumažina perkančiųjų organizacijų pasirinkimo laisvę, būdingą kitoms teisės sistemoms, bet ir, be bendrųjų teisėto elgesio lūkesčių, suponuoja papildomų, kad tiekėjo interesai pirmiausia turėtų būti patenkinti sudarant sutartį. Visa tai suformuoja palankų tiekėjams žalos atlyginimo teisinį režimą, išskiriantį Lietuvą iš daugelio kitų ES valstybių narių.

4.4.1.2. Procesiniai aspektai

Jau buvo aptarti jurisprudencijos aiškinimai dėl daugianarį tiekėją sudarančių ūkio subjektų galimybės savarankiškai inicijuoti peržiūros procedūrą. Iš dalies panaši situacija gali susidaryti ir atsakovo pusėje, kai pirkimą pagal įgaliojimą atlieka kita (įgaliotinė) perkančioji organizacija. Kasacinio teismo konstatuota, kad VPĮ įtvirtintas pirkimo procedūrų atlikimo pagal įgaliojimą reguliavimas apima tik materialiuosius atstovavimo aspektus, tačiau VPĮ neįtvirtintas šalių procesinis teisinis subjektiškumas, t. y. prieš kurią perkančiąją organizaciją – atstovę ar atstovaujamąją – tiekėjas turėtų inicijuoti peržiūros procedūrą[853]. Viešųjų pirkimų specifika lemia tai, kad tiekėjas peržiūros procedūrą pirmiausia inicijuoja pateikdamas pretenziją perkančiajai organizacijai, todėl dėl kilusio viešųjų pirkimų ginčo su tiekėju labiausiai susijusi būtent įgaliotoji organizacija (atstovė), kuri *de facto* vykdė procedūras ir kuriai galimai prireiks jas pakartoti. Kita vertus, kaip pažymėjo kasacinis teismas[854], viešųjų pirkimų ginče gali būti sunku atskirti įgaliotojos ir įgaliotinės perkančiųjų organizacijų atsakomybę (užduoties ir jos vykdymo atskirties problema); vykdant pirkimus pagal įgaliojimą susidaro trišalis teisinis santykis, kuris tiekėją (-us) tam tikromis nevienodomis dalimis, *inter alia*, atsižvelgiant į materialaus santykio plėtojimąsi teismo proceso metu (pvz., sudaryta viešojo pirkimo sutartis), sieja tiek su įgaliotoja, tiek su įgaliotąja (įgaliotine) perkančiąja organizacija, kurios teismo procese dėl to abi turėtų būti įtrauktos atsakovėmis[855].

853 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-372-248/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1297910.

854 *Ibid*

855 Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, juolab dėl to nebuvo atskirai pažymėta prie materialiųjų neteisėtų veiksmų sąlygos aspektų, kad nors kasacinio teismo spręsta, jog alternatyvi sankcija už viešųjų pirkimų procedūrų pažeidimus skirtina įgaliotojai (atstovaujamai) perkančiajai organizacijai, nes būtent ši gauna naudos iš išsaugotos viešojo pirkimo sutarties („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 2 d. nutar-

Atskirai nedetalizuojant visų procedūrinių peržiūros procedūros reikalavimų, kurie nustatyti tiekėjui, inicijuojančiam peržiūros procedūrą (kai kurie aspektai, susiję su pretenzijų terminų skaičiavimu, dalyvių informavimu ir kt., buvo aptarti apžvelgiant veiksmingumo principą), pažymėtina, kad, kaip nurodyta pirmiau, teismams teismo proceso metu nustatyta pareiga proceso teisės normas aiškinti ir taikyti taip, kad nebūtų pakenkta ieškovų (tiekėjų) veiksmingai gynybai (pavyzdžiui, nukrypstant nuo bendrųjų CK normų ir šio kodekso 423^3 straipsnio nuostatų, leisti ieškovui dublike patikslinti ieškinį, *inter alia*, dėl ginčytinų perkančiosios organizacijos sprendimų, kai reikšminga informacija paaiškėja teismo proceso metu[856]).

Kaip nurodyta pirmiau, pagal CPK 423^1 straipsnio 2 dalies nuostatas aiškinančią teismų praktiką specialusis CPK skyrius, kuriame, *inter alia*, įtvirtintas aktyvaus teismo vaidmuo, taikomas tik kai perkančiosios organizacijos sprendimų teisėtumas sudaro savarankišką peržiūros procedūros objektą arba yra sudėtinė bendros peržiūros procedūros dalis. Atsižvelgiant į *Institos* modelį, toks reguliavimas reiškia, kad specialiosios CPK nuostatos taikytinos iš esmės visais atvejais ginčijant perkančiosios organizacijos sprendimus (arba kai ieškovas, vykdydamas pareigą iš pradžių ginčyti perkančiosios organizacijos procedūrinius sprendimus, tik dėl to inicijuoja peržiūros procedūrą, arba, jei išimtiniais atvejais tokia teise jis negalėjo pasinaudoti, iš karto inicijuoja žalos atlyginimo procesą, kuriame atskirai įrodinėja atsakovo neteisėtus veiksmus). Taigi, dėl perkančiosios organizacijos veiksmų vertinimo teismas yra aktyvesnis tais atvejais, kai sprendžia ginčą dėl sprendimo panaikinimo, lyginant su atvejais, kai antrame procese kyla tik priežastinio ryšio ir nuostolių nustatymo ir jų atlyginimo priteisimo klausimas. Atsižvelgiant į tai, keltinas klausimas, kaip ir kiek teismai turėtų būti aktyvūs tokiuose atskiruose procesuose dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų sprendimų panaikinimo.

Primintina, kad pagal Teisingumo Teismo praktiką peržiūros institucija *ex officio* gali išplėsti ginčo ribas, nustatyti ieškovo neįskeltus viešojo pirkimo procedūrų neteisėtumo aspektus[857]. Nors teismo aktyvumas neprieštarauja proceso rungtyniškumo

---

tis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-440-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1071909), civilinės atsakomybės kontekste manytina, kad įgaliotinės ir įgaliotojos atsakomybei taikytinos CK 6.265 straipsnio nuostatos, pagal kurias solidariai atsakytų abi perkančiosios organizacijos.

856 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-362-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1056730.

857 „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje GAT (C-315/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47944&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5403209.

principui ir peržiūros direktyvų tikslams, teismas, siekdamas *ex officio* išplėsti ginčo ribas, privalo apie tai informuoti šalis ir leisti joms būti išklausytoms. Be to, kompetentinga viešųjų pirkimų kontrolės institucija savo iniciatyva gali pradėti peržiūros procedūrą[858]. Lietuvoje viešąjį interesą ginančių institucijų veikla, kuria daroma intervencija į privatinius teisinius santykius dėl viešųjų pirkimų procedūrų pažeidimo, yra vertinama nevienareikšmiškai[859]. Nagrinėjant šią temą reikšminga pažymėti tai, kad ieškovų teisė į žalos atlyginimą iš principo galėtų būti, *inter alia*, grindžiama būtent tokių institucijų inicijuotų ir pasibaigusių procesų pagrindu. Pažymėtinas Teisingumo Teismo aiškinimas, kad iš ieškovo negali būti atimta teisė reikalauti atlyginti žalą, kuri kilo ne dėl ieškovo ieškinyje iškelto neteisėto perkančiosios organizacijos sprendimo, o tokių jos veiksmų, kurie buvo ne tiesiogiai užginčyti, o *ex officio* iškelti teismo[860].

Atsižvelgiant į tai, nepriklausomai nuo to, ar ieškovas laimėjo procesą dėl savo pasiūlymo vertinimo teisėtumo, jis galėtų reikalauti atlyginti žalą pagal teismo *ex officio* pripažintas neteisėtomis pirkimo sąlygas. Žinoma, kaip bus parodyta vėliau aptariant priežastinio ryšio problematiką, toks Teisingumo Teismo išaiškinimas taip pat nereiškia, kad dėl pirmiau nurodyto teismo iniciatyvumo ieškovo padėtis procese dėl žalos atlyginimo visiškai nepasikeičia. Šiame kontekste keltinas klausimas, kiek teismas, spręsdamas dėl tiekėjo pasiūlymo vertinimo, turėtų būti iniciatyvus[861] pasisakyti ir dėl viešojo pirkimo sąlygų teisėtumo, atsižvelgiant į tai, kad tai daro tiesioginę įtaką ieškovo teisių apimčiai. Kai ieškovo ieškinys dėl pasiūlymo vertinimo atmetamas, tai papildomas pirkimo sąlygų įvertinimas gali jam atverti kelią prisiteisti realios žalos (pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidas) atlyginimą, todėl tai gali būti pateisinama, tačiau priešingu atveju, kai jo ieškinys dėl pasiūlymo atmetimo yra patenkinamas[862], teismo

---

858 „Teisingumo Teismo 2020 m. gegužės 14 d. sprendimas byloje T-Systems Magyarország ir kt. (C-263/19)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=226485&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5464223.

859 L. Didžiulis. Prokurorų intervencija į komercines sutartis: ar saugodami viešąjį interesą nepažeisime viešosios tvarkos? https://www.teise.pro/index.php/2021/06/10/l-didziulis-prokuroru-intervencija-i-komercines-sutartis-ar-saugodami-viesaji-interesa-nepazeisime-viesosios-tvarkos/.

860 „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje GAT (C-315/01)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47944&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5403209.

861 Šiuo aspektu taip pat atkreiptinas dėmesys į terminijos niuansus. Teisingumo Teismo sprendimo byloje *GAT*, C-315/01, angliškojoje versijoje vartojama sąvoka *own motion* (*ex proprio motu*), prancūziškojoje – *d'office*, tai labiau atitinka griežtesnę Lietuvos kasacinio teismo viešųjų pirkimų praktikoje vartojamą sąvoką *ex officio*, akcentuojant ne teismo diskreciją, o pareigą pasielgti atitinkamu būdu. Angliškojoje literatūroje Teisingumo Teismo sprendimas vertinamas *ex proprio motu* kontekste. Bovis, *supra note*, 10: 573.

862 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-325-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1644492.

veikimas *ex officio* jam užveria duris į negautų pajamų atlyginimą, todėl tai gali suponuoti *advokatavimo* perkančiosios organizacijos naudai grėsmę.

Kasacinio teismo praktikoje ne kartą konstatuota, kad VPĮ ir CPK įtvirtinti reikalavimai ikiteisminei ginčo stadijai ir teismo procesui, *inter alia*, terminai ir reikalavimai ieškiniui, teisiniame reguliavime įtvirtinti tiekėjų (ieškovų) atžvilgiu, tačiau tai *per se* neriboja teismų[863]. Priešingai dėl viešųjų pirkimų santykių ir jų teisinio reguliavimo pobūdžio teismas viešųjų pirkimų ginčus turėtų spręsti kaip aktyvus arbitras[864], nes viešųjų pirkimų bylos įstatymu priskirtos nedispozityviųjų bylų kategorijai, tai reiškia, jog jose teismas negali apsiriboti pasyvaus arbitro vaidmeniu, o yra įpareigotas ir įgalintas gindamas viešąjį interesą veikti aktyviai; teismo diskrecija viešojo intereso gynimo bylose reiškia ne tik teisę aktyviai veikti, bet ir atitinkamą pareigą šią teisę įgyvendinti, kai to reikia teisingam bylos išnagrinėjimui; vien aplinkybė, jog šalis neįgyvendino savo procesinės teisės ar netinkamai ją įgyvendino, savaime nėra pakankama spręsti dėl teismo sprendimo, kuriame dėl šių reikalavimų nepasisakyta, teisėtumo[865].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismų aktyvumas pagal šį teisės aiškinimą nėra tiesiogiai siejamas su tiekėjų teisių veiksminga gynyba, o nukreiptas būtent į viešojo intereso apsaugą. Pavyzdžiui, spręsdamas dėl ieškovo pasiūlymo atmetimo vienu pagrindu, teismas, be kita ko, nustato, jog atitinkama viešojo pirkimo sąlyga yra neteisėta. Kita vertus, kasacinis teismas, siekdamas susiaurinti tokią plačią teismų misiją užtikrinti viešąjį interesą ir dėl to kiekvienoje byloje išplėsti ginčo ribas, iš dalies susiaurino pirmiau nurodytą teisės aiškinimą.

Kasacinis teismas šiuo aspektu yra nurodęs, kad aktyvus teismo vaidmuo viešųjų pirkimų ginčuose negali būti aiškinamas taip, kad jis kiekvieną kartą privalėtų nuodugniai išnagrinėti kiekvieną ieškovo nemotyvuotą abejonę, deklaratyvius argumentus, nes tai suponuotų piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis, ginčo nepagrįsto užtrukimo ir ikiteisminės ginčo stadijos reikšmės devalvacijos grėsmę[866]; aktyvus teismų vaidmuo laikytinas jų diskrecija, tačiau ne absoliučia bei ribojama perkančiųjų organizacijų galimai neteisėto veiksmo (sprendimo) akivaizdumu[867]; jei perkančiosios

[863] Kita vertus, autoriaus subjektyviu vertinimu, jurisprudencijoje pastebima vis labiau ryškėjanti tendencija rečiau naudotis *ex officio*.

[864] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-41-469/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1436741.

[865] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-78-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1872212.

[866] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-362-415/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1056730.

[867] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-175-

organizacijos veiksmų galimas neteisėtumas nėra akivaizdus, nenustatytinas be papildomo (atskiro) tam tikrų faktinių aplinkybių vertinimo, o procese nepateikta bent kokių nors objektyvių abejonių dėl to, teismo pozicija *ex officio* neperžengti ginčo ribų nekvalifikuotina kaip jo aktyvaus vaidmens tokio pobūdžio ginčuose pažeidimas[868]. Nors galimo perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo akivaizdumas kaip pagrindas įgyvendinti pareigą peržengti ginčo ribas nuosekliai cituojamas kasacinio teismo praktikoje, iš tiesų šis kriterijus yra pernelyg vertinamojo pobūdžio, todėl teismų aktyvumas *de facto* galiausiai priartėja prie įprastinės diskrecijos.

Kita vertus, tais atvejais, kai teismas pradeda vykdyti viešojo intereso apsaugos funkciją, jis negali vėliau nuo to susilaikyti, t. y., peržengęs ginčo ribas, negali šalių nesutarimo spręsti pagal pradinę jo apimtį. Šiuo aspektu kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad teismo sprendimas išreikalauti įrodymus iš perkančiosios organizacijos, siekiant patikrinti, ar ji lygiavertiškai vertino pasiūlymus, arba teismo sprendimas paskirti teismo ekspertizę ir iškelti papildomų klausimų (abejais atvejais teismų siekiamos išsiaiškinti aplinkybės neįėjo į pradinę ginčo apimtį) reiškia nepareikšto reikalavimo nagrinėjimą *ex officio*, kuris turi būti išspręstas pagal tas pačias civilinio proceso taisykles, kaip ir ieškinio reikalavimai. Dėl to priešingi teismo veiksmai, grindžiami ikiteisminės ginčo stadijos reguliavimu, nesuderinami su teismo pareiga visapusiškai išnagrinėti bylos aplinkybes bei išspręsti visus reikalavimus (CPK 270 straipsnis)[869].

Teismo aktyvumas sprendžiant dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo, *inter alia*, reiškia tai, kad teismas, iš esmės numatydamas naujo proceso dėl žalos atlyginimo galimybę ir šio proceso eigą, turėtų spręsti dėl visų kitų perkančiosios organizacijos sprendimų, kurie buvo priimti neteisėto sprendimo pagrindu, t. y. „užkrėtė" visus kitus sprendimus, pavyzdžiui, neteisėtai pašalinus pirmos vietos laimėtoją, neteisėti tampa sprendimai išrinkti naują laimėtoją ir su juo sudaryti sutartį. Kasacinio teismo konstatuota, kad dėl padarinių, kylančių išsprendus ginčą dėl viešųjų pirkimų procedūrų vykdymo teisėtumo, teisiškai reikšminga ir tai, jog teismo sprendimu, kuriuo tik pasisakoma (jei tam kyla poreikis) dėl neteisėtai sudarytos viešojo pirkimo sutarties, neužtikrinama veiksminga tiekėjų teisių gynyba; perkančiosios

415/2016)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1234148.

868 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-78-248/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1872212.

869 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-234-469/2018)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1604066; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-78-248/2020)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1872212.

organizacijos veiksmų vertinimo nustatymas ginčą laimėjusiam tiekėjui *per se* nesukelia tiesioginių teisinių padarinių, o tik jų prielaidas (pvz., reikalauti priteisti nuostolių atlyginimą dėl neteisėtų veiksmų, sukėlusių žalą); dėl to, nepriklausomai nuo pareikšto reikalavimo ir jo apimties, teismai pagal savo kompetenciją turėtų spręsti dėl visų galimų perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų padarinių[870].

Teismų iniciatyvumas tiesiogiai susijęs ir su viena iš skųstinų perkančiosios organizacijos sprendimų rūšių – sprendimu dėl konfidencialios informacijos apsaugos nesupažindinti ieškovo su kito tiekėjo pasiūlymo duomenimis. Teismo aktyvaus vaidmens poreikis šioje srityje yra akivaizdus, nes ieškovas gali pakliūti į užburto rato situaciją, kai ikiteisminėje ginčo stadijoje perkančioji organizacija, nesupažindinusi ieškovo su prašoma jo konkurento informacija, vėliau tuo pačiu pagrindu atmeta pateiktą pretenziją, o teismo procese peržiūros institucija atitinkamą ar visą bylos medžiagą pripažįsta nevieša. Tokia ydinga situacija gali susidaryti, nepriklausomai nuo to, ar tokį perkančiosios organizacijos sprendimą ieškovas ginčija atskirai, kaip savarankišką materialius padarinius sukeliantį sprendimą, ar ginče proceso priemonėmis teismo prašo išreikalauti atitinkamą medžiagą.

Teisės doktrinoje pažymima, kad kai kuriuos kasacinio teismo praktikos pavyzdžius galima aiškinti kaip prasidėjusią naują nacionalinių teismų aktyvumo kryptį, skirtą veiksmingai tiekėjų teisių apsaugai užtikrinti[871]. Šie pavyzdžiai[872] leidžia daryti išvadą apie teismų pareigą suderinti tiek ieškovo, siekiančio užginčyti konkurso rezultatus, tiek ypač informacijos turėtojo komercinius interesus taip, kad pastarojo jautri informacija, jei ji iš tiesų tokia ir yra, būtų apsaugota, o ieškovo iškeltos abejonės viešojo pirkimo skaidrumu ir tiekėjų lygiateisiškumu būtų patikrintos teismo. Kaip yra pažymėjęs Teisingumo Teismas, teismo, nagrinėjančio viešųjų pirkimų ginčą, atžvilgiu iš esmės negalima naudotis konfidencialios informacijos apsauga, todėl, teismui paprašius atitinkamų duomenų, jie jam ir turėtų būti pateikti[873]. Nors Teisingumo Teismo

---

[870] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-60-378/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1006656.

[871] Birštonas, Šimanskis, *supra note*, 39-3: 34.

[872] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-122-690/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1008110; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-16-378/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1565200; 2018 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-339-469/2018.

[873] „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Varec (C-450/06)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71573&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5420598.

sprendime byloje *Varec* (C-450/06) būtent atskleidžiamas teisės į teisminę gynybą ir konfidencialios informacijos apsaugos santykis Konvencijos 6 ir 8 straipsnių taikymo kontekste, kurios tinkamos pusiausvyros nustatymo pareiga įtvirtinta teismams, kaip pažymima doktrinoje, visų atsakymų į aktualius klausimus jame nepateikiama[874].

Teismų iniciatyvumas netiesiogiai koreliuoja ir su ginčo šalims tenkančios įrodinėjimo naštos paskirstymu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad neretai viešųjų pirkimų bylose problemiškas rungimosi principo (CPK 12 straipsnis) ir jo kvintesencijos – *kiekviena šalis privalo įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų ar atsikirtimų pagrindu,* – taikymas. Be jau pažymėtų pasiūlymų vertinimo ir konkurso rezultatų skundimo konfidencialios informacijos apsaugos pagrindu aspektų, esama ir kitų atvejų, kai ieškovas objektyviai negali pagrįsti savo reikalavimų pagrįstumo. Vienas tokių – procedūrų neskaidrumas dėl tiekėjų tarpusavio ar su perkančiąja organizacija susiklosčiusių ryšių. Šioje srityje teismų aktyvumas, *inter alia*, tarp šalių paskirstant įrodinėjimo naštą, išplaukia iš tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principo. Pažymėtina, kad, kaip bus parodyta vėliau, Lietuvoje specifinis įrodinėjimo standartas nustatytas ir įrodinėjant priežastinio ryšio sąlygą, tačiau dėl žalos ir nuostolių dydžio iš esmės taikomas klasikinis rungimosi principo modelis.

Teisingumo Teismo nurodyta, kad iš viešųjų pirkimų principų išplaukiantis perkančiųjų organizacijų aktyvaus veikimo vaidmuo suponuoja jų pareigą patikrinti, ar egzistuoja interesų konfliktai, ir imtis tinkamų priemonių, skirtų jiems išvengti, nustatyti ir pašalinti; su tokiu aktyviu vaidmeniu nesuderinama tiekėjui nustatyta pareiga vykstant apskundimo procedūrai konkrečiai įrodyti perkančiosios organizacijos paskirtų ekspertų šališkumą (vertikalaus intereso konflikto situacija), nes tai pažeistų veiksmingumo principą, atsižvelgiant į tai, kad ieškovas paprastai negali turėti prieigos prie informacijos ir įrodymų, kurie jam leistų įrodyti tokį šališkumą[875]. Iš esmės tokia pati tvarka taikytina ir horizontaliems interesų konfliktams (tarpusavio tiekėjų ryšiams). Kasacinio teismo šiuo aspektu nurodyta, kad dėl tokių ginčų pobūdžio ir ieškovo (tiekėjo) faktinės padėties, teisinių santykių su kitais dalyviais ieškovui negali būti nustatytas aukštas suderintų veiksmų įrodinėjimo ir nustatymo standartas[876]. Ka-

---

874 Birštonas, Šimanskis, *supra note*, 39-3: 25–27.

875 „Teisingumo Teismo 2015 m. kovo 12 d. sprendimas byloje eVigilo (C-538/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=162829&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5456598.

876 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-155-415/2016)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1221622.

sacinis teismas taip pat nurodė, kad, atsižvelgiant į tai, jog dėl tarpusavyje susijusių ūkio subjektų dalyvavimo pirkime (horizontalaus interesų konflikto atvejis) reikia vertinti subjektų elgesį ne tik konkurso metu, bet ir teismo procese, aktyvios turi būti ne tik perkančiosios organizacijos, bet ir teismai[877].

Kita vertus, veiksmingumo principui, taip pat Chartijos 47 straipsnyje (Konvencijos 6 straipsnyje) įtvirtintai teisei į teisingą teismą neprieštarauja ir nereikalauja papildomo teismo aktyvumo tokios situacijos, kai ieškovas pirmame procese dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų ginčija atitinkamus perkančiosios organizacijos sprendimus, o vėlesniame procese dėl žalos atlyginimo ribojamas „atrasti" naujų atsakovės neteisėtumo apraiškų, nors šias objektyviai galėjo iškelti pirmajame procese. Tokios aplinkybės daugiau vertinamos kliūčių pareikšti ieškinį ir jame nurodyti atitinkamus pagrindus prasme, o ne pasikeitusios teismų praktikos aspektu[878]. Kaip nurodė Teisingumo Teismas, nacionalinis teisinis reguliavimas, dėl kurio ieškovas antrame procese negali išplėsti perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų apimties, o teismai negali atsižvelgti į naujai iškeltus pagrindus, atitinka peržiūros direktyvose įtvirtintus veiksmingumo ir operatyvumo principus[879]. Šio modelio išimtimi laikytinos situacijos, kai ieškovas procese objektyviai negalėjo iš karto iškelti visų perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo aspektų (sprendimų ar jų priėmimo pagrindų). Tokiu atveju ieškovams negali būti ribojama bent jau teisė į žalos atlyginimą, tam tikrais atvejais teisėtai ribojant jų galimybę panaikinti viešojo pirkimo sutartis[880].

---

877 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-317-469/2018)", Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1604926.

878 Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teisingumo Teismas vertino, kad vienintelė aplinkybė, jog ieškovei jos valstybės kilmės kalba buvo išversta ankstesnė ES teisę aiškinanti jurisprudencija konkrečiu klausimu tik po to, kai buvo inicijuota peržiūros procedūra analogišku pagrindu, neleidžia daryti išvados, kad teikdama ieškinį dėl neteisėtų perkančios organizacijos veiksmų panaikinimo ieškovė negalėjo atitinkamo pagrindo iškelti nacionalinėje peržiūros procedūroje. Šiame kontekste Teisingumo Teismas laikosi pozicijos, kad ES teisės išaiškinimas nesukuria naujo jos turinio, t. y. atitinkama teisės norma visuomet buvo tapačios reikšmės. Atsižvelgiant į tai, be kita ko, net ir vystantis Teisingumo Teismo jurisprudencijai valstybės narės neturi pareigos sukurti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį dėl naujo Teisingumo Teismo išaiškinimo būtų galima atnaujinti procesą („Teisingumo Teismo 2019 m. liepos 29 d. sprendimas byloje Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe (C-620/17)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=216546&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5465126).

879 „Teisingumo Teismo 2018 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje Hochtief (C-300/17)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=204751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5433653.

880 „Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval (C-166/14)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002046.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ribojimas antrame žalos atlyginimo procese kelti naujus neteisėtumo pagrindus, t. y. nurodyti papildomus neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, neturėtų būti sutapatinamas su priežastinio ryšio įrodinėjimu (žr. 4.4.2 skyrių). Kaip bus pažymima toliau, perkančiosios organizacijos, siekdamos išvengti civilinės atsakomybės, turi teisę žalos atlyginimo procese įrodinėti, kad dėl kokių nors priežasčių, *inter alia*, neteisėto paties ieškovo pasiūlymo vertinimo, su juo nebūtų sudaryta sutartis. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad Teisingumo Teismo ir kasacinio teismo praktikoje vertintas ribojimas kelti naujus neteisėtus perkančiųjų organizacijų veiksmus, o teismams juos vertinti, labiausiai taikytinas tiekėjams (ieškovams). Tai ne tik nepažeidžia ginčo šalių procesinio lygiateisiškumo, bet ir nesusilpnina pirmojo proceso dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų prejudicinės reikšmės.

Iš tiesų tokia perkančiosioms organizacijoms suteikiama galimybė paneiginėti ieškovo galimybės sudaryti sutartį egzistavimą beveik sutampa su naujų neteisėtų veiksmų nustatymu. Vis dėlto manytina, kad pagrįsta tokį priežastinio ryšio nustatymo modelį nustatyti perkančiųjų organizacijų atžvilgiu, nors jis iš dalies ir sutampa su naujai atrastais pačios atsakovės veiksmais. Pirma, ne visuomet ieškovų galimybė sudaryti sutartį priklauso tik nuo neteisėtų perkančiųjų organizacijų veiksmų (pavyzdžiui, ieškovo, nuginčijusio prieš jį buvusių tiekėjų pasiūlymų vertinimą, pasiūlyta kaina gali būti pripažinta per didele); antra, kaip nurodyta pirmiau, Lietuvoje sprendimų panaikinimo procese netaikoma ieškovo ieškinio priimtinumo pagal jo pasiūlymo atitiktį pirkimo sąlygoms sistema, todėl nei konkurso laimėtojas, nei perkančioji organizacija iš esmės negali įrodinėti šių aplinkybių.

Pirmiau aptarta praktika dėl ieškovų teisių gynybos priemonių naudojimo tinkamumo koreliuoja su kitu svarbiu aspektu – teismo sprendimo *res judicata* galia, ypač kai žalos atlyginimo procesas išskaidytas į kelis savarankiškus etapus. Kaip ne kartą yra pažymėjęs Teisingumo Teismas, šio principo svarba aktuali ne tik nacionalinėse teisės sistemose, bet ir ES teisės lygmeniu: kad būtų užtikrintas teisės ir teisinių santykių stabilumas ir geras teisingumo vykdymas, svarbu, jog teismų sprendimai, kurie, išnaudojus visas galimas teisių gynimo priemones arba pasibaigus naudojimosi jomis nustatytiems terminams, tampa galutiniai, nebegalėtų būti ginčijami[881].

[881] „Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 10 d. sprendimas byloje Impresa Pizzarotti (C-213/13)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=154821&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5718745; „Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 6 d. sprendimas byloje Târşia (C-69/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d.,

Iš kasacinio teismo praktikos matyti, kad *res judicata* galia sukuria ribojimus tiek tiekėjams, tiek perkančiosioms organizacijoms, neapsiribojant nauju teismo procesu, tačiau ir grįžus į pakartotines viešojo pirkimo procedūras[882]. Jei, pavyzdžiui, teismas tenkina perkančiosios organizacijos prašymą nutraukti procesą dėl jos sprendimų konkurse panaikinimo dėl to, kad ji įsipareigoja iš naujo atlikti visų neatmestų pasiūlymų pakartotinį vertinimą, ieškovas, tokiam teismo sprendimui įsiteisėjus, negali kvestionuoti pakartotinio pasiūlymo vertinimo atlikimo (ne pačių rezultatų) teisėtumo. Priešingi ieškovo veiksmai, kaip nurodė kasacinis teismas, kartu reiškia pavėluotą ir netinkamą teismo proceso nutraukimo ginčijimą[883].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teismo procesiniame sprendime dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos sprendimų neretai ieškinys tenkinamas iš dalies dėl proceso metu pasikeitusios faktinės situacijos, *a fortiori* sudarytos ir vykdomos viešojo pirkimo sutarties, kurią teismas, tenkindamas ieškovo reikalavimų esmę, dėl viešojo intereso nusprendžia vis dėlto išsaugoti. Tokiu atveju ieškovui procese dėl žalos atlyginimo nereikia iš naujo įrodinėti perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų tik dėl to, kad pirmojo proceso metu teismas dėl atitinkamų perkančiosios organizacijos sprendimų konkrečiai ar apskritai nepasisakė sprendimo rezoliucinėje dalyje (pavyzdžiui, nepanaikino atitinkamo perkančiosios organizacijos sprendimo)[884]. Tai ne tik apsunkintų ieškovo teisių gynybą, bet ir paneigtų *Institos* modelio *raison d'être*.

Kasacinio teismo pažymėta, kad, pirma, kai įsiteisėjusiu teismo sprendimu, turinčiu prejudicinę galią šalių ginčui, yra konstatuoti atitinkami perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo aspektai, žalos atlyginimo procese perkančioji organizacija, siekdama paneigti savo civilinę atsakomybę tiekėjui, nebegali iš naujo kvestionuoti jau teismų nustatytų aplinkybių; antra, jei įsiteisėjusiu teismo sprendimu nėra konstatuoti

---

https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=169190&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5718998.

882 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-437-690/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1080787; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1973837.

883 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1973837.

884 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

konkretūs viešojo pirkimo procedūrų vykdymo pažeidimai, perkančioji organizacija, siekdama paneigti priežastinio ryšio sąlygą, gali nurodyti atitinkamus konkurso pažeidimus, dėl kurių tiekėjas negalėtų būti pripažintas laimėtoju, pavyzdžiui, iškelti naują neatitikties pagrindą. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad toks procesinis elgesys *de jure* kvalifikuotinas kaip priimto sprendimo persvarstymas, tai darant perkančiajai organizacijai tenka pareiga įtikinamai ir patikimai parodyti, kaip ir kodėl buvo padaryta vertinimo klaida (ne kaip kaltės, kurios nereikia įrodinėti, paneigimo aplinkybę, o kaip tiekėjo pasiūlymo netinkamumo įrodymą)[885].

Kaip nurodyta pirmiau, kasacinio teismo taip pat pažymėta, kad jei perkančioji organizacija ir gali kvestionuoti savo pačios priimtus sprendimus dėl galimai padarytos pasiūlymų vertinimo klaidos, ji tą gali padaryti ne pareikšdama priešieškinį ar naują ieškinį atskirame procese, o tiesiog atsikirsdama į ieškovo reikalavimą dėl žalos atlyginimo. Taigi, iš šio perkančiosios organizacijos teisių gynybos modelio matyti, kad perkančiosioms organizacijoms iš esmės nepripažįstama savarankiška teisė inicijuoti atskirą peržiūros procedūrą, o leidžiama atsikirsti į pareikštą ieškinį dėl žalos atlyginimo, t. y. perkančioji organizacija, priešingai nei tiekėjai, tokiame procese (dėl jos civilinės atsakomybės) gali naudoti „skydą“, bet ne „kalaviją“.

Problemiškiausi *res judicata* padarinių taikymo aspektai susiję su šalių grįžimu į prieš pažeidimą buvusią padėtį, jei tai apskritai įmanoma, t. y. jei nebuvo sudaryta ir pradėta vykdyti nedalomo pirkimo objekto viešojo pirkimo sutartis. Netinkamas teismo sprendimo vykdymas pakartotinėse pirkimo procedūrose ne tik gali neužtikrinti ieškovo teisių į viešojo pirkimo sutarties sudarymą, tačiau ir tapti kliūtimi vėlesniame procese dėl žalos atlyginimo. Kasacinis teismas akcentuoja įsiteisėjusio teismo sprendimo reikšmę pakartotinai vykdant procedūras ir vėliau sprendžiant šalių ginčą dėl perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės[886]. Atsižvelgiant į tai, kad šie aspektai aktualesni dėl priežastinio ryšio, šalių grįžimo į prieš pažeidimą koncepcija bus detaliau aptarta būtent šios civilinės atsakomybės sąlygos kontekste. Dėl pirmiau nurodytų aspektų pažymėtina, kad iš procesinio sprendimo *res judicata* galios išplaukiantys ribojimai, kad ir kaip tai būtų paradoksalu, perkančiosioms organizacijoms ir tiekėjams reiškiasi nevienodai, nes perkančiosioms organizacijoms ankstesnio proceso reikšmė aktuali priežastinio ryšio nustatymo stadijoje, tiekėjams – įrodinėjant neteisė-

[885] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901.

[886] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

tų veiksmų sąlygą.

Su teismų aktyvumu, tiksliau, jo stoka, susijusi teismo ekspertizės skyrimo problematika. Kasacinio teismo ne kartą pasisakyta dėl ekspertinių žinių taikymo poreikio viešųjų pirkimų bylose, ypač susijusiose su medicinos įrangos ar paslaugų pirkimu. Kasacinio teismo, pavyzdžiui, išreikšta abejonė, ar apeliacinės instancijos teismas, vertindamas šalių pateiktas dvi priešingas mokslines ir praktines pozicijas, suprato tikrąjį jų turinį ir be teismo eksperto ar kito kompetentingo subjekto (institucijos) pateiktos išvados galėjo tinkamai įvertinti ginčo šalių pozicijas; skundžiamame teismo procesiniame sprendime pateikta gausybė medicinos terminų, tačiau jie plačiau nepaaiškinti, neatskleista jų prasmė ir turinys[887]. Taigi, kai bylos šalių argumentai visiškai priešingi, savaime vienos bylos šalies pateiktų paaiškinimų, mokslinių straipsnių, vienos iš šalių pasitelkto specialisto, atsakančio į tos šalies suformuluotus klausimus, išvadų nurodymas teismo motyvuose iš esmės nesudaro pagrindo spręsti, jog tokios bylos šalies pozicija yra teisiškai pagrįsta. Priešingai, tokiu atveju darytina išvada, kad teismas suteikė didesnę įrodomąją reikšmę vienos šalies argumentams, neįvertinęs jų patikimumo[888].

Taigi, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai kasacinio teismo iš esmės orientuojami kuo dažniau pasitelkti ekspertines žinias viešųjų pirkimų ginčams spręsti. Kita vertus, pažymėtina ir tai, kad eksperto pasitelkimas specialioms žinioms gauti turi ribas, ekspertui negali būti pateikti atsakyti teisės klausimai, *inter alia*, dėl viešojo pirkimo sąlygų turinio, todėl teismas, pirma, turi tinkamai identifikuoti šalių ginčą, t. y. nustatyti, ar jis, be kita ko, kilęs dėl konkurso reikalavimų turinio, antra, arba pats jį nustatyti, pavyzdžiui, priimdamas dalinį sprendimą, arba ekspertui pateikti klausimus pagal kelis pirkimo sąlygų aiškinimo variantus, dėl kurių šalys ir nesutaria[889].

Viešųjų pirkimų ginčas, kaip ir bet kuris kitas, *de jure* gali baigtis ne tik teismo procesinio sprendimo įsiteisėjimu, tačiau ir kitais pagrindais, nurodytais CPK 140 straipsnyje: ieškinio atsisakymu, ieškinio pripažinimu ir šalių taikos sutarties sudarymu. Iš šių būtent pastarasis kelia daugiausia taikymo problemų. Iš pažiūros atrodytų, kad šalių laisvė ginčą užbaigti taikiai, viena vertus, apskritai neturėtų būti ribojama, antra vertus, viešųjų pirkimų teisinių santykių specifika neturi jokios reikšmės CPK

---

887 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-258-378/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1484066.

888 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-184-248/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1960768.

889 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-78-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1872212.

140 straipsnyje įtvirtintų institutų taikymui. Šiame kontekste pirmiausia atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal CPK 42 straipsnio 2 dalį teismas gali, *inter alia*, netvirtinti taikos sutarties, jei tai pažeistų imperatyviąsias teisės normas ar viešąjį interesą. Atsižvelgiant į tai, kad viešieji pirkimai tiesiogiai susiję su imperatyvais ir visuomenės interesu, keltinas klausimas, kiek ši ginčo taikaus išsprendimo galimybė taikytina tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčų srityje.

Pirmiausiai pažymėtina, kad kasacinis teismas dėl viešųjų pirkimų santykių specifiškumo ir net potencialių naujų ginčų kilimo grėsmės bendrai formuoja poziciją dėl ribotesnio nei įprastai taikos sutarties instituto taikymo sprendžiant perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų ginčus[890]. Kita vertus, iš kasacinio teismo praktikos šioje srityje matyti, kad ribojimas sudaryti taikos sutartį pagrįstas ieškovo ar kitos byloje dalyvaujančios šalies padėties pasikeitimu pirkimo procedūrose (pavyzdžiui, draudžiama susitarti dėl naujojo trečiojo asmens pasitelkimo[891], tiesioginio[892] ar netiesioginio[893] pirkimo sąlygų pakeitimo tam tikrais atvejais pirkimo procedūras vykdant iš naujo), nes tai prieštarauja imperatyviosioms teisės normoms. Tačiau paprastai taikus ginčo sprendimas, kai nesutarimo šalys ne bando modifikuoti santykius, o juos galutinai užbaigti, pavyzdžiui, deklaruodamos, kad jos neturi viena kitai jokių pretenzijų, paprastai yra daug laisvesnis[894].

Kita vertus, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų praktika suponuoja vertinimą, kad šiems teismams viešųjų pirkimų teisiniai santykiai kartais apskritai nedaro jokios įtakos sudarant taikos sutartį ir šalys taikiai gali susitarti dėl bet ko ir visais atvejais. Be jau pirmiau nurodyto atvejo, kai ginčo šalys susitarė dėl alternatyvios sankcijos skyrimo, nors tai išimtinė teismo kompetencija, galima rasti teismų praktikos pavyzdžių, kai pirmosios instancijos teismas, pakartotinai nagrinėdamas viešojo pirkimo rezultatų teisėtumo klausimą (grąžinus bylą nagrinėti iš naujo) ir pripažinęs, kad perkančioji organizacija padarė VPĮ normų pažeidimą, ir dėl to paskyręs alternatyvią sankciją

---

[890] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-96-916/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1008113.

[891] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-426-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1934253.

[892] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-258-378/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1484066.

[893] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-436/2011)“, susipažina kasacinio teismo archyve 2021 m. spalio 4 d.

[894] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-341-248/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1534923.

– baudą, prieš įsiteisėjant jo procesiniam sprendimui patvirtina taikos sutartį[895]. Be to, teismai kartais tvirtina šalių taikos sutartį net ir tais atvejais, kai procese dalyvauja ne tik ieškovas, bet ir kitas dalyvis ir šio interesams tokia ginčo baigtis neišvengiamai turi poveikį[896].

Tyrimo autoriaus vertinimu, taikos sutarties sudarymas grynai komercinio pobūdžio ginčuose (pavyzdžiui, dėl skolos priteisimo) ir viešųjų pirkimų bylose neturėtų būti taikomas tapačiai, nes tiek atitinkamas pirkimas, tiek konkretus ginčas tiesiogiai ar netiesiogiai apima ne tik ginčo šalių, bet ir kitų dalyvių bei visos visuomenės interesus. Kita vertus, pažymėtina, kad ieškovai, inicijavę peržiūros procedūrą dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, iš taikaus ginčo sprendimo paprastai gauna pernelyg mažai materialios naudos. Taikos sutartis bent iš dalies gali būti priemonė perkančiosios organizacijos civilinės atsakomybės aspektams netiesiogiai sureguliuoti, juolab kad sudarius taikų ginčo sprendimo susitarimą ieškovas iš esmės būtų apribotas atskirame procese reikalauti atlyginti patirtą žalą.

4.4.2. Priežastinio ryšio nustatymo (įrodinėjimo) ir nustatymo problematika

Priežastinio ryšio sąlyga perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės kontekste – labiausiai analizuojama ir kontroversiškiausia tema šioje srityje. Kaip pažymi C. H. Bovisas, pats svarbiausias valstybių narių teisinėse sistemose iškylantis klausimas dėl žalos atlyginimo yra susijęs su įrodinėjimo našta nukentėjusiam konkurso dalyviui, siekiančiam prisiteisti nuostolių atlyginimą[897]. Priežastinio ryšio sąlyga, be pirmiau aptartos ieškovų teisinio suinteresuotumo ginčyti perkančiųjų organizacijų sprendimus problematikos, iš esmės yra antrasis (kitur, kur aktualus ir taikytinas rimto pažeidimo kriterijus, – trečiasis) didysis slenkstis tiekėjų (ieškovų) kelyje, siekiant žalos atlyginimo, juolab kad *sine qua non* ir tikimybių pusiausvyros principai jurisprudencijoje taikytini daugiau instinktyviai nei logiškai[898]. Viešųjų pirkimų teisinių santykių specifika, *inter alia*, nesusijusi su fizikinio pasaulio konstantomis (sprendžiama, bent jau negautų pajamų atžvilgiu, ne tai, kas buvo, o kas būtų buvę), ir negalimumas atsukti laiko atgal neišvengiamai suponuoja iš dalies hipotetinį priežastinio ryšio vertinimą,

---

[895] „Vilniaus apygardos teismo 2015 m. rugsėjo 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2-5114-345/2015)“. Susipažinta teismo leidimu *ad hoc*.

[896] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-426-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1934253.

[897] Bovis, *supra note*, 65: 211.

[898] Caranta, *supra note*, 164: 175.

todėl jo taikymo amplitudė įvairiose šalyse, atsižvelgiant į įvairias aplinkybes, yra tokia skirtinga.

Tiekėjų galimybės įrodyti ryšį tarp neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų ir jos sukeltos žalos tiesiogiai koreliuoja su ieškovų padėtimi viešojo pirkimo konkurso procedūrose ir su santykio su perkančiąja organizacija stadija[899]. Atsižvelgiant į tai, ieškovų galimybei įrodyti priežastinį ryšį turi reikšmės atitinkamos faktinės aplinkybės: pirma, ar ieškovas (tiekėjas) apskritai dalyvavo viešojo pirkimo procedūrose, įskaitant aplinkybę, ar pirkimas organizuotas atviro konkurso tvarka, antra, jei ieškovas konkurse dalyvavo, kiek toli buvo pažengęs pirkimo procedūros vykdymas ir ieškovo pasiūlymo vertinimas, ar jis buvo atmestas (ar pirkimo procedūra nutraukta) pradinėje konkurso stadijoje ar prieš viešojo pirkimo sutarties sudarymą.

Didžiausias galimybes įrodyti priežastinio ryšio sąlygą turėtų tie tiekėjai, kurie dalyvavo ginčo konkurse ir kurių pasiūlymas arba buvo atmestas vėliausioje jo stadijoje, arba pats konkursas buvo atšauktas po konkurso rezultatų paskelbimo, arba net jei nė vienas iš dalyvių ir nebuvo pašalintas iš konkurso, tačiau ieškovui, išrinktam antros ar žemesnės vietos laimėtoju, vėliau pavyksta įrodyti, kad prieš jį esantis (-ys) ūkio subjektas (-ai) neteisėtai nepašalintas (-i) iš konkurso. Kaip nurodo R. Caranta, kuo anksčiau padaromas viešojo pirkimo procedūros pažeidimas, tuo „būrimo pratimas yra sunkesnis“[900]. Be to, neretai priežastinio ryšio įrodinėjimo sunkumus gali lemti pasiūlymų vertinimo kriterijų taikymas – mažiausia kaina paprastai sudaro mažiau sunkumų nei ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo metodas.

Kaip vienas įdomesnių (bet doktrinos kritikuotinas) bei patvirtinantis priežastinio ryšio nustatymą kaip tam tikro pobūdžio šamanizmą išskirtinas Ispanijos Aukščiausiojo Teismo precedentas, pagal kurį, konstatavus objektyviai susiklostančius priežastinio ryšio įrodinėjimo sunkumus, negautų pajamų atlyginimas buvo pagal analogiją pripažintas ir tokiam tiekėjui, kuris patirtą žalą siejo su neteisėtais ekonominio naudingumo vertinimo kriterijais; nacionalinio teismo sprendimo „inovatyvumą“ suponavo ne tik tai, kad pats ieškovas pripažino, kad jei būtų buvusios paskelbtos teisėtos pirkimo sąlygos, su juo nebūtinai būtų buvusi sudaryta sutartis, bet ir tai, jog pagal ligtolinę teismų praktiką priežastinio ryšio įrodinėjimo standartas buvo labai griežtas[901].

Kita vertus, priežastinio ryšio sąlygos įrodinėjimo sunkumai, su kuriais gali su-

899 Caranta, *supra note*, 164: 167–170.

900 *Ibid*, 176.

901 María Fuentes, „The Spanish approach to the remedy of damages in the field of European Public procurement“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 11, 1 (2016): 51–52.

sidurti tiekėjai, vertintini ne tik jų pačių, bet ir perkančiųjų organizacijų teisių įgyvendinimo kontekste, siekiant užtikrinti tam tikrą abiejų šalių interesų pusiausvyrą. Vienas ryškiausių tokio interesų derinimo pavyzdžių, susijęs su perkančiųjų organizacijų galimybėmis įrodyti, kad dėl kokių nors priežasčių viešojo pirkimo sutartis su ieškovu bet kokiu atveju (t. y. nepriklausomai nuo to, ar neteisėti perkančiosios organizacijos sprendimai būtų priimti) nebūtų sudaryta, yra, pavyzdžiui, jo paties pasiūlymo netinkamumas, pasiūlyta per didelė kaina ir pan. Be to, perkančioji organizacija tam tikrais atvejais galėtų gintis priežastinio ryšio nustatymo etape tuo aspektu, kad ji objektyviai negalėjo (neturėjo galimybės) priimti kitokio sprendimo arba jį lėmė kitų subjektų veiksmai.

Kaip nurodyta pirmiau, būtent priežastinio ryšio sąlygos taikymas, atsižvelgiant ne tik į tiekėjų, bet ir perkančiųjų organizacijų interesus, *inter alia*, galėtų sumažinti neaiškumą, kylantį dėl valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus koncepcijos, ypač dėl šiurkštaus pažeidimo kriterijaus, taikymo. Šią prielaidą patvirtina pirmiau nurodyti Teisingumo Teismo sprendimai bylose *Strabag* ir *Combinatie Spijker*, kurių kontekstas susijęs su neteisėtai sudarytomis viešojo pirkimo sutartimis po tai daryti leidžiančio laikinąsias apsaugos priemones taikančio teisėjo (institucijos) sprendimo. Nors tokie atvejai *per se* neturėtų suponuoti priežastinio ryšio tarp neteisėtų veiksmų ir sukeltos žalos nutrūkimo ar neegzistavimo, atsižvelgiant į perkančiosioms organizacijoms (kaip ir tiekėjams) pripažįstamą tam tikrą profesionalumo lygį, taip pat į jų atsakomybės pripažinimą griežtąja, galiausiai pačių perkančiųjų organizacijų prisiimamą riziką sudaryti viešojo pirkimo sutartį nepasibaigus peržiūros procedūrai (išskyrus atvejus, kai sutarties skuba yra objektyviai pateisinama), iš tiesų gali susidaryti situacijos, kai priežastinis ryšys neegzistuoja, net ir nustačius, kad perkančioji organizacija priėmė neteisėtą sprendimą, dėl kurio su ieškovu vėliau nebuvo sudaryta sutartis.

Šiame kontekste išskirtinos jurisprudencijoje ir doktrinoje plačiau netyrinėtos situacijos, kai perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą lemia tame pačiame teismo procese iš esmės keičiama viešųjų pirkimų teisės aiškinimo ir taikymo praktika. Pavyzdžiui, jei perkančioji organizacija priimtų sprendimą pašalinti tiekėją dėl tam tikrų jo pasiūlymo neatitikčių pirkimo sąlygoms, kurias (neatitiktis) pagal ligtolinę jurisprudenciją buvo draudžiama tikslinti, tačiau tiekėjas inicijuotų peržiūros procedūrą ir teismas, laikydamasis precedentų keitimo taisyklių, tokį sprendimą pripažintų neteisėtu *de novo*, kiltų pagrįstų abejonių dėl priežastinio ryšio tarp neteisėto sprendimo nesudaryti sutarties su ieškovu ir jam kilusios žalos, nes ginčijamo sprendimo priėmimo

metu perkančiosios organizacijos veiksmai atitiko teisėto elgesio taisyklę.

Kita vertus, manytina, kad tokie atvejai objektyviai yra gan reti (pavyzdžiui, Lietuvos kasacinio teismo jurisprudencijoje, be pačios perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės praktikos akivaizdaus keitimo 2013 m., iš esmės pažymėtinas tik vienas akivaizdus teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių pasikeitimas civilinėje byloje Nr. e3K-7-23-248/2017, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl tiekėjų teisės verstis veikla, reikalinga sutarčiai įvykdyti, vertinimo) ir neturėtų būti plečiami ir taikomi situacijoms, kurių konkretaus vertinimo nebuvo pateikta ankstesnėje jurisprudencijoje. Kitais žodžiais tariant, vienintelė aplinkybė, kad perkančioji organizacija savo būsimo sprendimo teisėtumo negali pagrįsti *in concreto* pagal aktualią jurisprudenciją, paprastai neturėtų lemti priežastinio ryšio sąlygos neegzistavimo.

Pastaroji pozicija, *inter alia*, grindžiama ir Lietuvoje egzistuojančiu privalomu perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo proceso išskaidymo modeliu. Jei perkančioji organizacija, dėl savo sprendimo gavusi pretenziją, o vėliau – ieškinį teisme, motyvuotai laikosi savo pradinio sprendimo, t. y. nepatenkina gautos pretenzijos, nesutinka su ieškiniu ir pan., tai vienintelė aplinkybė, kad teismo neteisėtu pripažintas sprendimas buvo priimtas jai įgyvendinant plačią vertinimo diskreciją, o įstatymo nuostatos ar teismų praktika iš anksto nesuponavo tokio sprendimo aiškaus neteisėtumo, *inter alia*, dėl to, jog jie nebuvo visiškai aiškūs, neturėtų daryti esminės įtakos nustatant priežastinį ryšį. Priešingu atveju būtų nepagrįstai sumenkintas perkančiųjų organizacijų profesionalumo reikalavimas ir jų atsakomybė už viešųjų pirkimų procedūrų tinkamą vykdymą, be to, *Institos* modelis, kaip tiekėjų pasirinkimą naudotis atitinkamomis teisių gynybos priemonėmis varžymas, prarastų prasmę, be kita ko, sumažinant sprendimų panaikinimo priemonės reikšmę visoje peržiūros procedūrų sistemoje.

Įdomu pažymėti, kad kitų valstybių narių, priešingai nei Lietuvos, jurisprudencijoje daroma atskirtis tarp priežastinio ryšio laipsnio (įrodinėjimo naštos slenksčio), priklausomai nuo to, kokios rūšies žalos ieškovas reikalauja – dalyvavimo išlaidų ar prarasto pelno (prarastos galimybės) atlyginimo. Tokia atskirtis, *inter alia*, paaiškinama Direktyvos 92/13 nuostatomis, įskaitant šios direktyvos preambulę[902], dėl dalyva-

---

[902] *kadangi tais atvejais, kai yra pareiškiama pretenzija atlyginti žalą, kurios dydis yra tokio pat dydžio, kaip pasiūlymo parengimo arba dalyvavimo sutarties sudarymo tvarkoje išlaidos, nereikalaujama, kad pretenziją pareiškiantis asmuo, siekdamas susigrąžinti savo išlaidas, įrodytų, jog sutartis būtų buvusi sudaryta su juo, jeigu nebūtų padarytas toks pažeidimas.*

vimo išlaidų atlyginimo priteisimo[903]. Atskirai atkreiptinas dėmesys į tai, kad, kaip jau buvo bendrai pažymėta, vienintelė aiški norma ES peržiūros procedūrų reguliavime dėl priežastinio ryšio – Direktyvos 92/13 nuostata dėl dalyvavimo išlaidų atlyginimo, kurioje, tiesa, įtvirtintas specifinis, ne visoms teisinėms tradicijoms būdingas *prarastos galimybės* institutas, atsveriantis tikrumo (realumo) įrodinėjimą ir teismams suteikiantis didesnės apimties vertinimo laisvę. Tai, kad Direktyvos 92/13 2 straipsnio 7 dalies nuostatos formuluotė iš esmės apima būtent tokio turinio kategoriją, matyti ir iš *travaux préparatoires*. Kaip Europos Komisija nurodė Tarybai, teikdama šios direktyvos pasiūlymą, ieškovai, siekiantys realios žaos atlyginimo, neprivalėtų įrodyti, kad su jais būtų sudaryta sutartis, nes toks įrodinėjimas daugeliu atveju bus labai sunkus, todėl žalos atlyginimo teisių gynimo priemonė taps mažiau veiksminga; ieškovai turėtų įrodyti tik tai, kad buvo neigiamai paveiktos jų galimybės sudaryti sutartį[904].

Galimai būtent dėl tokio ES teisės turinio Direktyvos formuluotė „turėjęs *realią galimybę* laimėti sutartį, o dėl to pažeidimo jis tos galimybės neteko“ į VPĮ 107 straipsnio 3 dalį buvo perkelta kaip „dėl šio pažeidimo jis neteko galimybės sudaryti pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį“, t. y. neakcentuojamas galimybės tikrumas, o tiesiog įtvirtinama klasikinė priežastinio ryšio sąlyga. Kita vertus, neatmestina, kad tokį nacionalinį reguliavimą lėmė tai, jog prarastos galimybės institutas ikisutartiniuose santykiuose Lietuvoje yra nevienareikšmiškai suprantama ir taikoma kategorija[905]. Bet kokiu atveju aptariama nuostata dėl realios žalos įrodinėjimo Lietuvoje iš esmės niekada nebuvo suprantama ir taikoma, kaip buvo galimai sumanyta ES įstatymų leidėjo. Be to, Teisingumo Teismas dėl šios nuostatos taip pat nėra atskirai pasisakęs. Doktrinoje pažymima, kad pirmiau nurodyta Direktyvos 92/13 nuostata, atsižvelgiant į daugiareikšmę prarastos galimybės sampratą, gali būti aiškinama įvairiai: tiek įrodymų vertinimo taisyklių taikymo kontekste (atitinkama įrodinėjimo našta), tiek kaip suteikianti teisę į specifinės žalos atlyginimą[906]. Atsižvelgiant į tai, kita vertus, nebūtų neteisinga konstatuoti, kad viena iš prarastos galimybės apraiškų (įrodinėjimo naštos palengvinimas) bent iš dalies būdinga Lietuvos viešųjų pirkimų praktikai.

Atsižvelgiant į priežastinio ryšio sąlygos svarbą visame perkančiųjų organiza-

---

903 Caranta, *supra note*, 164: 171.

904 Žr. Europos [Bendrijų] Komisijos 1990 m. liepos 25 d. pasiūlymą Tarybai COM(90) 297 final dėl būsimos peržiūros direktyvos komunaliniame viešųjų pirkimų sektoriuje. OJ C 21 6, 1999-08-31. http://aei.pitt.edu/4780/1/003354_1.pdf

905 Ambrasienė, Kryžiūtė, *supra note*, 78: 569–572, 574–579.

906 Schebesta, *supra note*, 16: 53, 205–206.

cijų ikisutartinės atsakomybės procese, taip pat į jurisprudencijos reikšmę ir įvairovę šiuo klausimu, toliau bus atskirai aptarta tarptautinių ir nacionalinių teismų praktika, kurios įvairūs probleminiai aspektai nors ir nepretenduos į išsamią lyginamąją studiją, bet parodys šio klausimo sudėtingumą ir įvairialypiškumą, kuris egzistuoja nepriklausomai nuo doktrinos atstovų vertinimų ir vilčių, kad pagal bendruosius principus ir aktualią kai kurių valstybių narių jurisprudenciją Direktyvos 92/13 nuostatose dėl dalyvavimo išlaidų atlyginimo priteisimo įtvirtintas prarastos realios galimybės laimėti testas būtų plačiau taikomas bet kokios žalos atlyginimo atveju pagal abi peržiūros direktyvas (89/665 ar 92/13)[907].

4.4.2.1. Tarptautinių teismų praktika

4.4.2.1.1. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija

Prieš pradedant analizuoti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudenciją dėl priežastinio ryšio, atkreiptinas dėmesys į kelis aspektus. Pirma, iš tiesų pagrindinę praktiką šioje srityje išvystė ne Teisingumo Teismas, o Bendrasis Teismas (*ex* Pirmosios instancijos teismas), kurie kartu sudaro Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. Nors šiame tyrime jau anksčiau buvo epizodiškai aptariama Bendrojo Teismo jurisprudencija, siekiant parodyti atsakymų į sprendžiamus klausimus įvairovę ir kompleksiškumą, šioje darbo dalyje bus atskirai fokusuojamas dėmesys į suformuotą Bendrojo Teismo praktiką priežastinio ryšio klausimu.

Antra, Bendrojo Teismo praktika, nagrinėjant ne nacionalinių teismų paklausimus dėl teisės aiškinimo (prejudicinio sprendimo procedūra), o sprendžiant dėl tiekėjų ieškovų tiesioginių ieškinių ES institucijai (perkančiajai organizacijai), paprastai ES Komisijai, viešųjų pirkimų srityje susijusi ne su šiame tyrime nagrinėjamomis pirkimo procedūrų ar peržiūros procedūrų direktyvomis, o su kitais teisės aktais, pavyzdžiui, Reglamentu Nr. 1605/2002 dėl Europos Bendrijų bendrajam biudžetui taikomo finansinio reglamento (toliau – Finansinis reglamentas)[908], kuriame *expressis verbis* teisė į žalos atlyginimą neįtvirtinta, todėl Liuksemburgo teismai šiuo atveju taiko pirminę teisę (SESV).

Kita vertus, Bendrojo Teismo praktika nagrinėjamai temai yra bent iš dalies ak-

---

907 Bovis, *supra note*, 65: 211.

908 „Bendrojo Teismo 2008 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje Belfass prieš Tarybą (T-495/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=67732&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112885.

tuali, nes, viena vertus, Teisingumo Teismas nagrinėja apeliacinius skundus dėl Bendrojo Teismo sprendimų, antra vertus, bet kokiu atveju šioje srityje aktualus veiksmingumo principo ir Chartijos nuostatų, *inter alia*, dėl teisės į teisingą teismą, taikymas[909]. Be to, kaip jau buvo pažymėta, pagal Teisingumo Teismą ES deliktinės atsakomybės institutas iš esmės neturi skirtis nuo valstybių narių atsakomybės pažeidus ES teisę. Atsižvelgiant į tai, kaip nepakankami pripažįstami argumentai[910], kad Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo praktikos nesuderinamumą suponuoja skirtingų teisės normų taikymas, *inter alia*, administracinės teisės principų taikymas pirmosios instancijos teisme[911], taip pat tai, kad šie teismai skiriasi institucinės sąrangos prasme, nes tik Bendrasis Teismas veikia kaip faktų ir teisės teismas[912].

Analizuojant Bendrojo Teismo praktiką dėl priežastinio ryšio negautų pajamų kontekste, pirmiausia pažymėtina, kad jis taiko vieną iš Teisingumo Teismo jurisprudencijoje suformuotų ES ir valstybių narių atsakomybės už žalą privatiems asmenims dėl ES teisės pažeidimo kriterijų – *tiesioginį* priežastinį ryšį tarp veiksmą atlikusio subjekto pareigos nesilaikymo ir žalos, kurią patyrė nukentėjusieji. Pagal teismų praktiką dėl tokio priežastinio ryšio matyti, kad patirta žala turi pakankamai tiesiogiai atsirasti dėl nurodytų veiksmų[913], privalomas tiesioginis (arba nedelsiant kylantis) priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos[914] ir šis ryšys turi būti lemiama kilusios žalos priežastimi[915].

Atskirai pažymėtina, kad dėl tam tikro pobūdžio perkančiosios organizacijos

---

909 „Bendrojo Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje Evropaïki Dynamiki prieš Europos investicijų banką (T-461/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=109801&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1121227.

910 Teisybės dėlei pažymėtina, kad autorė H. Schebesta visiškai neneigia galimybės pagal analogiją taikyti Bendrojo Teismo praktiką dėl ES institucijų atsakomybės, tačiau nurodo tam tikrus dėl to iškylančius iššūkius.

911 Iš tiesų tokia pati situacija aktuali ir nacionaliniu lygmeniu, kai perkančiųjų organizacijų sprendimai ne viešųjų pirkimų srityje yra vertinami, pavyzdžiui, gero administravimo principo kontekste. Vis dėlto viešojo administravimo principų turinys nėra labai nutolęs nuo skaidrumo, lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principų.

912 Schebesta, *supra note*, 16: 64.

913 „Bendrojo Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje Evropaïki Dynamiki prieš Europos investicijų banką (T-461/08)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=109801&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1121227.

914 „Teisingumo Teismo 1992 m. sausio 30 d. sprendimas sujungtose bylose Finsider ir kt. (363/88 ir 364/88)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=-CELEX%3A61988CJ0363&qid=1647076893466.

915 „Bendrojo Teismo 1998 m. spalio 29 d. sprendimas byloje TEAM prieš Komisiją (T-13/96) Eur-lex, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61996TJ0013.

neteisėtų veiksmų tiesioginis priežastinis ryšys iš esmės niekada negali būti nustatytas. Tai pažeidimai, susiję su netinkamu ar nepakankamu perkančiosios organizacijos sprendimo vertinti tiekėjų pasiūlymus motyvavimu. Nors Bendrasis Teismas pripažįsta, kad tokio pobūdžio pažeidimas nesuderinamas su skaidrumo principu, nuosekliai laikosi pozicijos, kad nepakankamas motyvavimas savaime negali lemti Sąjungos atsakomybės atsiradimo, ypač todėl, kad toks nepakankamumas neįrodo, kad jei motyvai būtų buvę pakankami, sutartis galėjo ar net turėjo būti sudaryta su ieškovu[916]. Tokia teismo pozicija iš dalies atitinka pirmiau aptartą skirtingų padarinių pažeidus viešųjų pirkimų ir teisių gynybos veiksmingumo principus pagrindimą. Neginčijama, kad netinkamas sprendimų motyvavimas susijęs su skaidrumo principu, tačiau jo didžiausias poveikis yra tiekėjų teisių gynybai, nes ieškovui nesudaromos galimybės visiškai suprasti savo teisių pažeidimo turinį ir dėl to veiksmingai šias teises ginti.

Dėl to pats neteisėtumo konstatavimas (t. y. nepakankamo sprendimo motyvavimo pripažinimas) tampa pakankama ieškovo teisių gynyba, *inter alia*, atsižvelgiant į perkančiosios organizacijos pareigą šį pažeidimą ištaisyti. Viena iš priežasčių, kodėl ieškiniai dėl žalos, kilusios dėl netinkamai motyvuoto sprendimo atmesti tiekėjo pasiūlymą (ar nepripažinti jo geriausiu), yra visuomet atmetami, yra ta, kad Bendrasis Teismas, kaip nurodyta, apsiriboja neteisėtumo konstatavimu, tačiau, priešingai tradicijai, egzistuojančiai Lietuvoje, nesiima aktyviai nustatyti teisėto perkančiosios organizacijos veiksmų (sprendimų) turinio, pavyzdžiui, nesiima vertinti, kiek iš tiesų balų turėjo būti skirta ieškovui. Atsižvelgiant į tai, kad tokiu atveju reikalavimo dėl žalos atlyginimo ir reikalavimo panaikinti neteisėtą perkančiosios organizacijos sprendimą pagrindai sutampa, teismui nesprendžiant dėl skundžiamo perkančiosios organizacijos procedūrinio sprendimo esmės (o ne dėl formos), t. y. nepasisakant, ar pasiūlymai buvo įvertinti tinkamai, neatsiranda priežastinis ryšys tarp perkančiosios organizacijos veiksmų ir jais sukeltos žalos, t. y. prarastos galimybės sudaryti sutartį. Kaip bendrai šiuo aspektu pažymi R. Caranta, vienas iš esminių tiekėjų teisės į žalos atlyginimo priteisimą veiksmingumo trikdžių buvo pernelyg menka Bendrojo Teismo vykdoma kontrolė[917].

[916] „Bendrojo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Alfastar Benelux prieš Tarybą (T-57/09)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=111561&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1120433; „Bendrojo Teismo 2016 m. balandžio 27 d. sprendimas byloje European Dynamics Luxembourg ir kt. prieš Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybą (T-556/11)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=177243&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1125719.

[917] Roberto Caranta, „The liability of EU institutions for breach of procurement rules“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 8, 3 (2013): 238; 240.

Tiesioginio priežastinio ryšio sąlyga aiškinama ir taikoma siaurai (griežtai), o tai lemia ieškovo pareigą įrodyti neginčytinos teisės sudaryti sutartį pažeidimą ir suplanuotų pajamų iš tokios sutarties praradimą. Paprastai Bendrasis Teismas laikosi pozicijos, kad nesama neabejotino tikrumo, jog sutartis su ieškovu iš tiesų būtų sudaryta. Taip pat pažymėtina, kad nors abeji Europos Sąjungos Teisingumo Teismo rūmai formaliai (*de jure*) ir atskiria žalos ir tiesioginio priežastinio ryšio sąlygas, tačiau iš tiesų (*de facto*), spręsdami dėl negautų pajamų, šias sąlygas vertina kartu[918], juolab kad sprendžia ne apskritai dėl žalos, o realios žalos, t. y. konkrečiai įrodytinos ne tik dydžio, bet ir tikėtinumo aspektais[919]. Nors doktrinoje nurodoma, kad priežastinio ryšio ir tikros žalos sąlygos yra vertinamos atskirai neturtinės žalos atlyginimo atveju[920], vis dėlto, autoriaus vertinimu, iš pirmiau aptarto labai specifinio sprendimo byloje *Embassy Limousines*, kuriame Bendrasis Teismas konstatavo, kad ieškovas neįrodė nei savo reputacijos pažeidimo, nei perkančiosios organizacijos prisidėjimo prie jo, tokia bendra išvada nedarytina. Bet kokiu atveju ES teismų jurisprudencijoje dominuoja bendras priežastinio ryšio ir realios žalos vertinimo modelis.

Žalos tikrumui paneigti pakanka nustatyti, kad perkančioji organizacija (paprastai – ES Komisija), nepriklausomai nuo viešojo pirkimo komisijos sprendimo įvertinti pateiktus dalyvių pasiūlymus ir sudaryti pasiūlymų eilę, išlaiko tam tikro lygio diskreciją sudaryti viešojo pirkimo sutartį su atitinkamu ūkio subjektu. Toks nustatymas iš tiesų formalus (t. y. nevertinamos konkretaus atvejo atitinkamos aplinkybės), nes Finansiniame reglamente *expressis verbis* įtvirtinta iš esmės neribota perkančiosios organizacijos laisvė sudaryti sutartį (arba jos nesudaryti) pagal vertinimo komiteto rekomendacijas ar net nutraukti konkursą. Atsižvelgiant į ES institucijos turimą diskreciją sudaryti viešojo pirkimo sutartį, Bendrojo Teismo kontrolė tokios institucijos atžvilgiu apsiriboja tik vertinimu, ar buvo padaryta šiurkšti ir akivaizdi klaida[921].

---

[918] Pvz., Bendrasis Teismas 2018 m. vasario 28 d. sprendime byloje *Vakakis kai Synergates v. Komisija*, T-292/15, *expressis verbis* atitinkamą motyvų dalį, kuri buvo skaidoma į įvairias žalos formas, *inter alia*, įvardijo kaip „dėl žalos ir priežastinio ryšio".

[919] Kaip buvo pažymėta anksčiau aptariant bendrąsias ES deliktinės atsakomybės sąlygas, be įprastinės žalos sąlygos, išskiriamas ir atskiras kriterijus – reali žala, kuri aiškinama ir taikoma kartu su priežastiniu ryšiu vertinant, kokia buvo sutarties su ieškovu sudarymo tikimybė. Nustačius, kad reali žala egzistavo, tiesioginis priežastinis ryšys be didesnių svarstymų taip pat pripažįstamas.

[920] Kalėda, *supra note*, 9: 203.

[921] „Bendrojo Teismo 1996 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje Adia interim prieš Komisiją (T-19/95)", Eur-lex, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=-CELEX%3A61995TJ0019; „Bendrojo Teismo 2008 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje Belfass prieš Tarybą (T-495/04)", CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=67732&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112885.

Taigi, vien *de jure* diskrecijos[922] turėjimas, nevertinant kitų aplinkybių, ar konkrečiu atveju perkančioji organizacija ja pasinaudotų, yra pakankamas pagrindas padaryti išvadai[923], kad nėra tiesioginio priežastinio ryšio tarp teisės pažeidimo ir nukentėjusiojo patirtos žalos (negautų pajamų). Pavyzdžiui, Bendrojo Teismo šiuo aspektu neįtikino ieškovo argumentas, kad Europos Komisija iš 120 atvejų 117 kartų vadovavosi Vertinimo komiteto (viešojo pirkimo komisijos) sprendimais (rekomendacijomis) dėl pirkimo rezultatų, nes, jo vertinimu, tokia statistika vis tiek nesuponuoja išvados, jog su ieškove, jei neteisėtai konkurso laimėtoju pripažintas tiekėjas būtų pašalintas, iš tiesų būtų sudaryta sutartis, todėl žala (negautos pajamos) nėra tikra ir konkreti (reali ir apibrėžta, neginčijama), o tariama[924], arba yra ne atsiradusi ir esama, o būsima ir hipotetinė[925]. Atsižvelgiant į tai, nors negautų pajamų įrodinėjimas iš tiesų yra teisinis priešpriešinių tikimybių, susijusių su ieškovo galimybe sudaryti sutartį, vertinimo modelis, tačiau pirmiau nurodyta jurisprudencija iš esmės įtvirtinama nepaneigiama prezumpcija dėl tiekėjo žalos nerealumo, t. y. iš anksto per mažos jo tikimybės sudaryti sutartį. Tokiu būdu institucijos diskrecijos pagrindas suponuoja grėsmę, kad ieškinys dėl deliktinės atsakomybės neteks didžiosios dalies savo poveikio[926].

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad Bendrasis Teismas, be kita ko, nepripažįsta priežastinio ryšio ne tik dėl negautų pajamų, bet ir kitų žalos formų atžvilgiu. Pavyzdžiui, ieškovui įrodinėjant, kad dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, kuriais, nesiimant konkurso laimėtojo interesų konflikto tyrimo, buvo pažeisti tiekėjų lygiateisiškumo, rūpestingumo ir gero administravimo principai bei Chartijos 41 straipsnis, jis ne tik negavo planuotų pajamų (šias prarado), bet ir negalėjo dalyvauti kituose konkursuose ir jų laimėti, nes, nesudarius ginčo viešojo pirkimo sutarties, jis

---

922 Doktrinoje dėl aptariamos Bendrojo Teismo praktikos netgi teigiama, kad sąvoka „diskrecija“ buvo vartojama nekorektiškai, vietoj jos turėtų būti taikoma kita sąvoka – „vertinimas“ („assessment“). Caranta, *supra note*, 917: 246.

923 Pažymėtina, kad ši paprastai apibrėžiama kaip „negalima užtikrintai teigti“.

924 „Bendrojo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants ir kt. prieš Komisiją (T-160/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1118701.

925 „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

926 „Generalinio advokato Miguelio Poiareso Maduro 2006 m. rugsėjo 7 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Agraz ir kt. prieš Komisiją (C-243/05 P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=63690&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6039723.

neįgijo būtino papildomo profesinio pajėgumo, Bendrasis Teismas pažymėjo, jog neįrodyta, kad ginčo konkursas buvo vienintelė galimybė įgyti reikalingą kvalifikaciją, o ieškovo prarasta galimybė dalyvauti kituose konkursuose susijusi su jo paties kvalifikacijos stoka, o ne su ginčo konkurso pralaimėjimu. Be to, galiausiai ir kituose ES konkursuose perkančiosios organizacijos gali pasinaudoti savo turima diskrecija, todėl galimybės juos laimėti vertinimas yra pernelyg hipotetinis[927]. Tokio pobūdžio žala nelaikytina realia ir tikra, *inter alia*, dėl to, kad ieškovo galimybė dalyvauti kituose konkursuose paprastai išimtinai nepriklauso nuo ginčo konkurso, be to, tokia žala yra hipotetinė, nes ieškovas negali įrodyti, jog iš tiesų būtų tinkamai įvykdęs prarastą sutartį[928].

Tokia teismų pozicija, vertinant ne tik ieškovui tenkančią įrodinėjimo naštą, bet ir realias galimybes įrodyti savo reikalavimų pagrįstumą, beveik[929] tampa panaši į nesudėvimas geležines klumpes[930], *inter alia*, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo gan liberalią poziciją dėl perkančiųjų organizacijų teisės nutraukti pirkimo procedūras, taigi nesudaryti viešojo pirkimo sutarties nė su vienu tiekėju. Aptarta jurisprudencija dėl priežastinio ryšio plačiai kritikuojama doktrinos, kurioje pažymima, kad kriterijus „tikra ir konkreti žala“ yra pernelyg griežtas ir suponuoja neveiksmingą tiekėjų teisių gynybą: net jei ieškovas ir galėtų pateikti įtikinamų įrodymų, kad jis laimėtų konkursą, jei nebūtų padaryti teisės pažeidimai, dėl perkančiosios organizacijos ir pirkimo komisijos kompetencijos pasidalijimo jam nepavyktų įrodyti, kad sutartį jis galiausiai pasirašytų ir įvykdytų[931]; tokiu atveju įrodymas, kad perkančioji organizacija

---

927 „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

928 „Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989.

929 Tam tikra išimtimi laikytina pirmiau aptarta Bendrojo Teismo jurisprudencija, susijusi su konkrečių situacijų dėl teisėtų lūkesčių apsaugos ir skaidrumo principų pažeidimo vertinimu, t. y. iš esmės tik su realia žala, *inter alia*, patirta dėl pasiruošimo vykdyti sutartį, o ne bendra pozicija dėl priežastinio ryšio įrodinėjant negautas pajamas („Bendrojo Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje Embassy Limousines & Services prieš Parlamentą (T-203/96)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61996TJ0203; „Bendrojo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants ir kt. prieš Komisiją (T-160/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1118701.

930 Pažymėtina, kad dėl negautų pajamų viešųjų pirkimų srityje Bendrasis Teismas dar nėra priėmęs nė vieno tiekėjams palankaus sprendimo.

931 Kalėda, *supra note*, 9: 200–201, 203.

neteisėtai atliko viešojo pirkimo procedūras, tampa Pyro pergale, ypač atsižvelgiant į tai, kad neretai viešojo pirkimo sutartis būna sudaryta ir įvykdyta[932].

Kita vertus, Bendrojo Teismo jurisprudencijoje pradėjo aiškiai[933] ryškėti nauja tendencija griežtą praktiką dėl negautų pajamų nepriteisimo atsverti naujai[934] aiškinamu prarastos galimybės institutu. Šios jurisprudencijos naujumas pagrįstas ne tik laiko atžvilgiu, bet ir dėl turinio. ES deliktinės atsakomybės reguliavimas SESV 340 straipsnio nuostatose grindžiamas bendrais valstybių narių įstatymams būdingais principais, tačiau akivaizdu, kad prarastos galimybės institutas nėra visuotinai pripažįstamas ir panašiai taikomas visose ES valstybėse narėse[935]. Atsižvelgiant į tai, pasikeitusi ES (jos institucijų) atsakomybės jurisprudencija gali tapti papildomu teisės šaltiniu sprendžiant dėl nacionalinių perkančiųjų organizacijų atsakomybės, o Bendrojo Teismo jurisprudencijos vystymasis gali bent iš dalies paneigti porą pastarųjų dešimtmečių doktrinoje reikštas abejones, kad dėl pernelyg didelių ES institucijų ir valstybių narių atsakomybės nesuderinamumų Bendrojo Teismo praktika šioje srityje nėra aktuali[936].

Pažymėtina, kad, kaip nurodė generalinis advokatas vienoje iš Teisingumo Teismo bylų[937], galimybės praradimas žalos atlyginimo teisės srityje yra palyginti naujas dalykas[938], nes žalos atlyginimo teisė neapėmė tokio pobūdžio žalos iki XX a. pabaigos,

932 Caranta, *supra note*, 917: 245.

933 Šiuo aspektu pažymėtina, kad keliais dešimtmečiais ankstesnėje praktikoje dėl deliktinės ES atsakomybės Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad visiškai apibrėžta žala gali būti nepakankamas kriterijus, tačiau tokia pozicija būdavo išreiškiama sprendimų dalyse dėl ieškinių priimtinumo („Teisingumo Teismo 1976 m. birželio 2 d. sprendimas sujungtose bylose Kurt Kampffmeyer Mühlenvereinigung KG ir kt. prieš Komisiją ir Tarybą (56/74, 57/74, 58/74, 59/74 ir 60/74)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0056; „Teisingumo Teismo 1987 m. sausio 14 d. sprendimas byloje Zuckerfabrik Bedburg AG ir kt. prieš Tarybą ir Komisiją (281/84)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0281).

934 Kalėda, *supra note*, 9: 204–205.

935 *Ibid,* 206.

936 Žr. Schebesta, *supra note*, 149: 26.

937 „Generalinio advokato Pedro Cruzo Villalóno 2014 m. kovo 20 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Giordano prieš Komisiją (C-611/12 P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149483&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6040345.

938 Kaip pažymėjo generalinis advokatas P. C. Villalónas, galimybės praradimas žalos atlyginimo teisėje pirmą kartą paminėtas ir aiškiai suformuluotas gydytojų atsakomybės srityje; gydytojas, dėl aplaidumo nediagnozavęs rimtos ligos, kuriai esant bylos aplinkybių laikotarpiu ir pagal oficialią statistiką tikimybė išgyventi buvo 80 %, privalo atlyginti žalą, jei tokio aplaidumo rezultatas yra paciento mirtis; tokie atvejai, kai yra ir tikimybės elementas, ir didelis tikimybės procentas, kurį galima techniškai apskaičiuoti, ir aiškus žalos rezultatas, leido žalos atlyginimo teisėje pripažinti galimybės praradimą (*Ibid*). Viešųjų pirkimų teisėje toks modelis iš esmės reikštų vertinimą, kokia buvo tikimybė su ieškovu sudaryti sutartį, jei perkančioji organizacija nebūtų priėmusi neteisėtų sprendimų, t. y. ar bet kokiu atveju – būtų pažeidimas ar ne – ieškovas realiai galėtų tikėtis sudaryti sutartį. Tokiu atveju tiktų Bendrojo Teismo byloje *AFCon*, T-160/03, atmesti argumentai, kad atitinkamoje pirkimų srityje perkančioji organizacija patvirtina absoliučią daugumą

ir jos įtraukimas sutapo su vadinamųjų rizikos teorijų atsiradimu socialinių mokslų srityje. Atsižvelgiant į tai, ir pačių Europos Sąjungos Teisingumo Teismo abejų rūmų jurisprudencija šioje srityje skaičiuoja tik antrą dešimtmetį (pirmieji sprendimai bylose dėl viešosios tarnybos ginčų priimti 2004–2006 m.). Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad Bendrasis Teismas gan formaliai sprendžia dėl prarastos galimybės atlyginimo tuo aspektu, kad jei pareiškiamas „klasikinis" ieškinys dėl negautų pajamų, jis atmetamas kaip nepagrįstas, papildomai nenagrinėjant, ar egzistuoja rimtas galimybės sudaryti sutartį praradimas, kurio finansinis įvertinimas bent iš dalies kompensuotų ieškovo praradimus[939].

Bendrasis Teismas tam tikrais ES deliktinės atsakomybės atvejais (nebūtinai susijusiais su viešaisiais pirkimais), pripažindamas priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir kilusios žalos, ją priteisia kaip prarastos galimybės kompensavimą, vertindamas, kad prarastai galimybei laimėti konkursą galima suteikti ekonominę vertę[940]. Teisingumo Teismas šioje srityje taip pat laikosi pozicijos, kad jei ieškovo siekiamos priteisti žalos egzistavimas neginčytinas, t. y. jis nėra spėjamas ar tik galimas, nepaisant jos apskaičiavimo netikslumų, tokia žala ekonomiškai įvertinama[941]. Šis modelis pagal analogiją perimtas iš kitų ginčų, pavyzdžiui, susijusių su viešąja tarnyba, jurisprudencijos.

Paties Bendrojo Teismo vertinimu, žala dėl prarastos galimybės negali būti sugretinama su žala dėl negautų pajamų: negautas pelnas susijęs su kompensacija už pačią nesudarytą sutartį, o galimybės praradimas susijęs su kompensacija už prarastą galimybę sudaryti minėtą sutartį[942]. Aplinkybė, kad perkančioji organizacija turi didelę diskreciją pasirašydama atitinkamą sutartį, nekliudo atsirasti realiai ir apibrėžtai žalai, kaip tai suprantama pagal jurisprudenciją dėl galimybės praradimo[943]. Perkančiosios

(117/120) konkurso rezultatų.

939 „Bendrojo Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje Evropaïki Dynamiki prieš Europos investicijų banką (T-461/08)", CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=109801&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1121227.

940 „Bendrojo Teismo pirmininko 2010 m. sausio 20 d. nutartis byloje Agriconsulting Europe prieš Komisiją (T-443/09 R)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74737&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1123435.

941 „Teisingumo Teismo 2006 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje Agraz ir kt. prieš Komisiją (C-243/05 P)", CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=64677&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5723002.

942 „Bendrojo Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje Evropaïki Dynamiki prieš Europos investicijų banką (T-461/08)", CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=109801&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1121227.

943 „Teisingumo Teismo 2006 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje Agraz ir kt. prieš Komisiją (C-243/05

organizacijos diskrecija nesudaryti sutarties ar nutraukti konkursą yra reikšminga tiek, kiek ji šia diskrecija *de facto* pasinaudojo, todėl laikytina, kad tiekėjas (ieškovas) dėl per konkursą padarytų pažeidimų prarado galimybę jį laimėti[944]. Taigi, šiuo aspektu keičiasi atlygintinos realios žalos pobūdis – iš esamos, konkrečios ir apibrėžtos – į būsimą, tikėtiną, o pati žala yra ne garantuotos pajamos, o jų reali galimybė. Kaip pažymėjo generalinis advokatas P. C. Villalónas, galimybės praradimas apibrėžiamas ir iš esmės skiriasi nuo pelno netekimo tuo, kad tai yra tikimybės, ir ne bet kokios, o *realios* tikimybės, kad lūkesčiai išsipildys, veiksnys[945].

Vertinant bendrai galimybės praradimas turi būti rimtas, tokį jo pobūdį apibūdina būsimos žalos realumas ir pakankamas praradimo nuspėjamumas, kad jį būtų galima įrodyti įprastomis įrodinėjimo priemonėmis[946]. Be to, būtent ieškovui tenka ne tik prarastos galimybės rimtumo, bet ir buvusios tikimybės laipsnio įrodinėjimo našta. Tai dar kartą patvirtina glaudų priežastinio ryšio ir realios ir nustatytos žalos sąlygų santykį. Jei ieškovui nepavyksta įrodyti, kad jo pasiūlymas galimai turėjo būti pripažintas geriausiu, tai suponuos Bendrojo Teismo vertinimą, kad arba žala yra hipotetinė, arba priežastinis ryšys yra nepakankamai tiesioginis[947].

Kaip pažymėjo Bendrasis Teismas, žalos dėl prarastos galimybės realumas priklauso nuo to, ar nustatyti pažeidimai turėjo esminę reikšmę procedūrai ir ieškovo galimybei sudaryti sutartį. Jei perkančioji organizacija būtų laikiusis rūpestingumo pareigos ir atlikusi iš skaidrumo ir lygiateisiškumo principų išplaukiančias procedūras, neatmestina galimybė, kad laimėtoju pripažintas tiekėjas būtų buvęs pašalintas, todėl sutarties su juo sudarymas galutinai panaikino ieškovo galimybę sudaryti sutartį, ši galimybė buvo reali, o ne hipotetinė, tiesiogiai išplaukianti iš nustatytų pažeidimų[948]. Atsižvelgiant į tai, vertintina, kokia buvo tikimybė, kad ieškovas būtų laimėjęs konkur-

---

P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=64677&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5723002.

944 „Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989.

945 „Generalinio advokato Pedro Cruzo Villalóno 2014 m. kovo 20 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Giordano prieš Komisiją (C-611/12 P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149483&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6040345.

946 *Ibid*

947 Kalėda, *supra note*, 9: 203.

948 „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

są, jei nebūtų buvę teismo nustatytų pažeidimų. Šiuo aspektu pažymėtina, kad (kaip ir Lietuvoje) perkančioji organizacija procese gali paneiginėti priežastinį ryšį paties ieškovo pasiūlymo atitiktimi viešojo pirkimo sąlygoms, t. y. bandyti įrodyti, kad su juo sutartis nebūtų sudaroma bet kokiu atveju[949].

Kaip nurodyta pirmiau, žala ir priežastinis ryšys yra vertinami kartu[950], nes, nustačius ieškovo teisę į žalos atlyginimą, vertinamas jos dydis pagal anglosaksišką[951] (bendrosios teisės[952]) tikimybės vertinimo modelį, iš dalies panašų į negautų pajamų įrodinėjimą, tačiau žalos dydis proporcingai priklauso nuo ieškovui palankių aplinkybių laimėti konkursą skaičiaus (svarbos) ir šių aplinkybių santykinio įvertinimo[953]. Bendrasis Teismas yra konstatavęs, kad prarastos galimybės aplinkybių vertinimui svarbu, jog ieškovo pasiūlymas buvo antras, o tai suponuoja labai dideles[954] arba labai geras (kai, be ieškovo ir neteisėtai pripažinto laimėtojo, nebuvo kitų ūkio subjektų[955]) jo

[949] „Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989.

[950] Šiuo aspektu pažymėtina, kad egzistuoja dvi prarastos galimybės prigimties kryptys: vieni ją sieja su priežastiniu ryšiu, kiti ją kvalifikuoja kaip atskirą žalą (M. Morkūnaitė. Disertacija „Pacientų patirtos žalos atlyginimo problematika“ 2021. VU. P. 301). Nurodyto specifinio tyrimo autorė prarastą galimybę taip pat priskiria prie priežastinio ryšio. H. Schebesta prarastą galimybę kaip sudėtinę priežastinio ryšio dalį atskirai skaido į savarankiškus elementus: *pirma*, kaip įrodinėjimo naštos palengvinimą priteisiant visą patirtą žalą ir, antra, kaip santykinę ar proporcinę atsakomybę, kurioje galimybės tikėtinumas determinuoja galimybės praradimą kaip galutinės ar potencialios žalos dalį (Schebesta, *supra note*, 16: 206). Atsižvelgiant į Bendrojo Teismo praktiką, tikėtina, kad ji susijusi būtent su pastaruoju aspektu.

[951] Iš tiesų nors, kaip buvo nurodyta pirmiau, prarastos galimybės institutas, kurio pradžia siejama su žalos pacientams atlyginimu, labiausiai išplėtotas bendrosios teisės šalyse, tačiau būtent Anglijoje jis šioje srityje nepripažįstamas ir joje taikomas labiausiai turtiniuose santykiuose (Morkūnaitė, *op. cit.,* 308).

[952] Šią tradiciją plačiau nei Europoje perėmė Lotynų Amerikos šalys („Generalinio advokato Pedro Cruzo Villalóno 2014 m. kovo 20 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Giordano prieš Komisiją (C-611/12 P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149483&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6040345).

[953] Kaip nurodė generalinis advokatas P. C. Villalónas, šiuo tikslu sukurtos ir taikytinos rizikos teorijos, kurios leidžia apskaičiuoti ateities įvykių tikimybę esant tam tikroms faktinėms aplinkybėms. Nagrinėjamos temos aptarimo tikslais jos nebus plačiau apžvelgiamos. Kita vertus, viešųjų pirkimų srityje atskirtis tarp negautų pajamų ir prarastos galimybės nėra labai reikšminga, todėl nėra didelio poreikio taikyti sudėtingų apskaičiavimo teorijų. Prarastos galimybės finansinė išraiška kaip ir negautų pajamų atveju apskaičiuojama pagal grynojo pelno kriterijų, o pati prarasta galimybė vertinama lyginant ieškovui palankias ir nepalankias aplinkybes, *inter alia*, statistinius duomenis, kiek laimėtojo išrinkimas baigiasi sutarties sudarymu. Bet tokiu atveju konkretus galimybės sudaryti sutartį apskaičiavimas yra vertinamojo pobūdžio (*Ibid*).

[954] Kitais atvejais, kai ieškovo galimybė sudaryti sutartį menka dėl jo pozicijos laimėtojų eilėje, t. y. jis yra toli nuo pirmosios vietos, Bendrojo Teismo nustatyti pažeidimai nelemia perkančiosios organizacijos atsakomybės, nes nepripažįstama, kad ieškovas dėl tokio pažeidimo prarado galimybę sudaryti sutartį, o jo reikalaujama žala yra ne tikra ir neabejotina, bet hipotetinė ir todėl negali būti atlyginta („Bendrojo Teismo 2008 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje Belfass prieš Tarybą (T-495/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=67732&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112885).

[955] „Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją

galimybes laimėti konkursą. Vis dėlto būtina įvertinti ir tikimybę, ar, esant teisėtiems veiksmams (šiuo atveju – kaip būtų vykdomas interesų konflikto tyrimas, kokie būtų jo rezultatai, ar perkančioji organizacija pasinaudotų teise nutraukti pirkimą), jis galėtų būti pripažintas laimėtoju; be to, be nurodytų aspektų, svarbi aplinkybė, kad perkančioji organizacija nepasinaudojo Finansiniame reglamente įtvirtinta galimybe atsisakyti sudaryti sutartį arba atšaukti konkursą[956].

Pavyzdžiui, Bendrasis Teismas, įvertinęs tai, kad konkurse dalyvavo tik du tiekėjai, laimėtojo pasiūlymas buvo neteisėtai neatmestas, o ieškovo pasiūlymas, nors ir didesnės kainos, buvo pripažintas tinkamu, be to, perkančioji organizacija, prieš pasirašydama sutartį su laimėtoju, nepasinaudojo savo diskrecija nutraukti pirkimą, konstatavo, kad ieškovo galimybė sudaryti sutartį, kurią jis dėl neteisėtų veiksmų prarado, siekia 90 proc.[957]. Nors ir neginčytina, kad toks vertinimo modelis yra daug geresnis už pirmiau nurodytą griežtą praktiką dėl negautų pajamų, tačiau, kaip matyti iš pateikto pavyzdžio, prarastos galimybės vertinimas yra iš esmės vertinamojo pobūdžio. Nurodytu atveju sunku suprasti, dėl kokių priežasčių ieškovo galimybė sudaryti sutartį nesiekė 100 proc. (galimai dėl pragmatizmo nesugretinti su negautomis pajamomis), t. y. kokia konkreti rizika nesudaryti sutarties siekė 10 proc.

Šiuo aspektu, be kita ko, pažymėtina, kad pagal Bendrojo Teismo praktiką prarastos galimybės įrodinėjimas realumo sudaryti sutartį pagrindu iš esmės (daugiausia) sutampa su negautų pajamų įrodinėjimu (be to, paprastai tapatus šių žalų apskaičiavimo metodas, t. y. grynasis pelnas, kuris vienu atveju priteisiamas visas, kitu – jo didesnioji dalis), todėl doktrinoje reiškiama abejonė, ar iš tiesų tiekėjams atlyginama vien tik už galimybės praradimą[958]. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad iš tiesų prarastos galimybės koncepcija atitinka vadinamąją sveikų avių ir sotaus vilko situaciją, t. y. taip tiesiog siekiama suderinti ES institucijų perkančiųjų organizacijų turimą dis-

(T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989.

956 „Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989; „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m.birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

957 „Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989.

958 Kalėda, *supra note*, 9: 203.

kreciją su tiekėjų teise į žalos atlyginimą. Lietuvoje, atsižvelgiant į tai, kad perkančiųjų organizacijų diskrecija iš esmės nėra pripažįstama kaip ginama teisinė vertybė, priešingai, ją nacionaline jurisprudencija įvairiais aspektais siekiama riboti, negautų pajamų kompensavimas kaip pagrindinė turtinės žalos atlyginimo priemonė yra pripažįstamas kaip tinkamas.

4.4.2.1.2. ELPA teismo jurisprudencija

ELPA teismas vienai iš perkančiosios organizacijos atsakomybės sąlygų priskiria pakankamą priežastinį ryšį tarp pažeidimo ir juo sukeltos žalos. Šio teismo vertinimu, atsižvelgiant į veiksmingumo principą ir pagal Direktyvos 89/665 2 straipsnio 1 dalies c papunktį teisę gauti dėl viešųjų pirkimų teisės pažeidimo patirtos žalos atlyginimą, nukentėjusiajam pripažįstama teisė gauti, *inter alia*, prarasto pelno atlyginimą, kuris vis dėlto netapatintinas su dalyvavimo išlaidų atlyginimu. Pirmiau įvardytą kaip pakankamą priežastinį ryšį ELPA teismas kvalifikuoja kaip tiesioginį, kurio egzistavimo prielaida pagrįsta tuo, kad nukentėjęs asmuo realiai (iš tiesų) prarado pelną, o ši sąlyga neegzistuoja, jei nukentėjusysis neturėjo pagrįstų pretenzijų dėl viešojo pirkimo sutarties. Nors veiksmingumo principas suponuoja draudimą apsunkinti prarasto pelno atlyginimo išieškojimą ar jo neleisti, nacionalinės teisės reikalavimas, kad tiekėjas privalo *aiškiai įrodyti, t. y. pateikti įrodymų, patvirtinančių esant didesnę tikimybę*, kad sutartis būtų buvusi sudaryta su juo, jeigu perkančioji organizacija nebūtų pažeidusi viešųjų pirkimų teisės, *per se* nepažeidžia veiksmingumo principo[959]. Šis įrodinėjimo standartas doktrinoje[960] vertinamas kaip aukštesnis už tikimybių pusiausvyros principą tuo aspektu, kad reikia pateikti įrodymus, jog tvirtinimas yra gerokai labiau tikėtinas nei tik teisingas[961].

Priežastinio ryšio kontekste dėl pačios perkančiosios organizacijos teisės gintis nebuvus priežastinio ryšio, nes vykstant peržiūros procedūrai konkursas buvo teisėtai nutrauktas kitais pagrindais, ELPA teismas pažymėjo, kad turi būti išlaikyta pusiausvy-

[959] „ELPA teismo 2017 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS prieš AtB AS (E-16/16)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/16-16-judgment/?wpdmdl=1271.

[960] Kotsonis, *supra note*, 704.

[961] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šį griežtesnį įrodinėjimo standartą viešųjų pirkimų srityje kartais įvardija kaip įtikinamą ir patikimą įrodymą (pavyzdžiui, dėl ieškovo pareigos įrodyti teisinį suinteresuotumą – „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-296-378/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1770321; dėl perkančiosios organizacijos pareigos įrodyti pasiūlymo vertinimo klaidą – „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901).

ra tarp skirtingų interesų. Dėl to, nors perkančiosios organizacijos atsakomybė už bet kokį teisės pažeidimą iš esmės skatina viešųjų pirkimų reguliavimo laikymąsi, perdėta perkančiosios organizacijos atsakomybė gali suponuoti pernelyg dideles išlaidas, taikytinos sistemos lankstumo sumažėjimą ir netgi tiekėjų nepagrįstą praturtėjimą, be to, gali paskatinti perkančiąją organizaciją užbaigti neteisėtas viešojo pirkimo procedūras arba pažeisti sutarties laisvę. Atsižvelgiant į Teisingumo Teismo sprendimą byloje *GAT*, C-315/01, kalbant apie dalyvavimo išlaidų atlyginimą, nėra teisiškai reikšminga, kad tiekėjo ir perkančiosios organizacijos nurodomi teisės pažeidimai, dėl kurių reikėjo nutraukti neteisėtą pirkimo procedūrą, sutaptų.

Kita vertus, svarbu įvertinti, pernelyg neapsunkinant ieškovo, ar tinkamai informuotas ir uolus tiekėjas buvo rūpestingas ruošdamas pasiūlymą, kuris buvo pateiktas sąžiningai[962]. ELPA teismas nesutiko su perkančiosios organizacijos argumentu, nors jo ir nepripažino kaip netinkamo[963], kad ieškovui neatlygintinos dalyvavimo išlaidos, nes jis pateikė pasiūlymą žinodamas apie ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijaus neteisėtumą, nurodydamas, kad pati perkančioji organizacija nebuvo įsitikinusi ir tikra, kad tokia pirkimo sąlyga buvo ydinga, todėl toks žinojimas nepriskirtinas ir gerai informuotam ir uoliam tiekėjui. Tokia pozicija koreliuoja su bendrąja Lietuvos kasacinio teismo viešųjų pirkimų praktika dėl, viena vertus, ribojimo bet kokias perkančiosios organizacijos klaidas pateisinti tiekėjų profesionalumu, tačiau, antra vertus, draudimo tiekėjams pasinaudoti perkančiųjų organizacijų klaidomis[964].

Dėl prarasto pelno atlygintinumo ELPA teismas pirmiausia nurodė, kad pagal Direktyvos 2004/18 41 straipsnį perkančioji organizacija neprivalo sudaryti sutarties, taigi ir užbaigti viešojo pirkimo procedūros, todėl gali, jei tai atitiks EEE teisę, nutraukti konkursą, apie tai (ne tik patį faktą, bet ir sprendimo pagrindus) informuodama dalyvius, o šie gali tokį sprendimą skųsti teismui. Atskirais atvejais, siekiant užtikrinti lygiateisiškumą, skaidrumą ir atvirą varžymąsi, konkurso nutraukimas gali būti vienintelė priemonė procedūrų ydingumui ištaisyti, jas atliekant iš naujo, o viešojo pirkimo sutarties sudarymas pagal neteisėtą sąlygą pažeistų viešųjų pirkimų teisę. Dėl to aptariamu atveju neegzistuoja tiesioginis priežastinis ryšys tarp perkančiosios organizacijos pažeidimo ir tiekėjo patirtos žalos, nesudarius sutarties, nepriklausomai nuo to, kuriuo

---

962 „ELPA teismo 2017 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS prieš AtB AS (E-16/16)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/16-16-judgment/?wpdmdl=1271.

963 Kotsonis, *supra note*, 704.

964 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-85-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1985585.

metu perkančioji organizacija iškėlė tam tikrą savo teisės pažeidimą – pradžioje ar jau vykstant teismo procesui. Atsižvelgiant į tai, jei perkančioji organizacija, gindamasi nuo žalos atlyginimo, nurodo teisės pažeidimą (klaidą), dėl kurio ji nutraukė pirkimo procedūras, jai tenka įrodinėjimo pareiga dėl šios klaidos egzistavimo ir ji turi pagrįsti, kad sprendimas atsisakyti sutarties atitinka EEE teisę[965]. Toks priežastinio ryšio vykstant (buvus) ydingai peržiūros procedūrai vertinimas yra teigiamas, nes, priešingu atveju, arba perkančioji organizacija negalėtų nutraukti procedūrų, arba teismas žalos atlyginimo procese negalėtų atsižvelgti į tai, kad pirkimas buvo neteisėtas[966].

4.4.2.2. Nacionalinių teismų praktika

4.4.2.2.1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudenciją dėl priežastinio ryšio galima būtų suskirstyti į du etapus: iki ir po 2013 m. kovo 12 d. išplėstinės teisėjų kolegijos nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-7-32/2013. Šis praktikos skirstymas laiko atžvilgiu objektyviai suponuoja nacionalinės jurisprudencijos kokybinį virsmą, juolab kad išplėstinės kolegijos skiriamos ne tik dėl klausimų svarbos, bet ir siekiant pakeisti anksčiau sukurtus teisės precedentus.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, kaip ir bus parodyta vėliau, vienu pagrindinių nacionalinės jurisprudencijos evoliucijos veiksnių laikytinas anksčiau aptartas tiekėjų teisių gynybos veiksmingumo principo turinio aiškinimas ir taikymas perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje. Vis dėlto kartu pažymėtina, kad šis imperatyvas ir jo svarba viešųjų pirkimų ginčuose buvo atskleisti dar 2009 m., taigi kasacinio teismo praktikos pasikeitimo negalima aiškinti remiantis išimtinai šia nuostata. Manytina, kad, ir tai iš dalies netiesiogiai atsispindi pačioje 2013 m. kovo 12 d. nutartyje, kasacinis teismas, kaip nurodyta pirmiau, iš naujo atrasdamas veiksmingumo principą[967], tikslingai siekė pakeisti buvusią praktiką, pašalinti tam tikrus jos tiekėjų gynybos įgyvendinimą ribojančius aspektus, taip pat galimai (valingai ar ne) siekė ir kitų tikslų, *inter alia*, pačių perkančiųjų organizacijų diskrecijos ribojimo ir neteisėtų

[965] „ELPA teismo 2017 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS prieš AtB AS (E-16/16)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/16-16-judgment/?wpdmdl=1271.

[966] Kotsonis, *supra note*, 704.

[967] Šiuo aspektu pažymėtina, kad Lietuva priklauso tai šalių, doktrinoje įvardijamų kaip integracinių, grupei, kuriose kaip nepakankamas pripažįstamas valstybių autonomijos, atsveriamos lygiateisiškumo ir veiksmingumo principais, modelis ir aktyviai siekiama veiksmingos tiekėjų teisių apsaugos užtikrinant ES teisės veiksmingumą. Žr. Caranta, *supra note*, 49: 214–215.

veiksmų prevencijos.

Kasacinis teismas iki 2013 m. iš esmės laikėsi ortodoksinio, beveik identiško Teisingumo Teismo praktikai požiūrio į priežastinio ryšio nustatymą ir įrodinėjimą tuo aspektu, kad vienintelė aplinkybė, jog perkančioji organizacija pažeidė atitinkamas VPĮ normas, nereiškia, kad dėl to ieškovas prarado galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį ir dėl to prarado planuotas gauti pajamas. Kaip ne kartą yra pažymėjęs kasacinis teismas, tik VPĮ pažeidimai, kai konkurse gali dalyvauti keli asmenys ir laimėtojas nėra aiškus, potencialaus tiekėjo galimybes gauti pajamų iš galimų tiekimų daro hipotetines, spėjamas, bet ne realiai numatomas[968]. Nors tokia aiškinimo taisyklė yra suprantama, tačiau jos plėtojimas suponavo tai, kad priežastinio ryšio sąlyga iš dalies tampa autonomiška kategorija, kuri, ypač negautų pajamų atveju, modifikuojasi į viešojo pirkimo laimėjimo, kurio realumą turi įrodyti ieškovas (tiekėjas), įrodinėjimą.

Nors kasacinio teismo praktikoje plačiau nepaaiškinta laimėjimo realumo samprata, iš jurisprudencijos pavyzdžių galima susidaryti įspūdį, kad priežastinį ryšį anuomet ieškovui būtų galima įrodyti tik išimtiniais atvejais, pavyzdžiui, kai jis būtų paskelbtas laimėtoju, pakviestas sudaryti sutarties, bet dėl kokių nors priežasčių, *inter alia*, pirkimo procedūrų nutraukimo ar antros vietos laimėtojo inicijuotos peržiūros procedūros, sutartis su ieškovu galiausiai būtų nesudaryta. Visais kitais atvejais ieškovo pareiga įrodyti konkurso laimėjimo realumą tapdavo jam neįveikiama kliūtimi prisiteisti patirtų nuostolių atlyginimą, juolab kad, įrodinėjant prarastą galimybę, reikia nustatyti neabejotiną aplinkybės, kuri iš tiesų realiai nesimaterializavo, egzistavimą, taigi prielaidų pagrindu. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiuo aspektu problemiška daryti labai apibendrinančias išvadas, nes, *inter alia*, dėl kelių nepalankių teisės išaiškinimų iš tiesų iki pirmojo šio amžiaus dešimtmečio tiekėjai aktyviai nesikreipdavo į teismus dėl ikisutartinės perkančiųjų organizacijų atsakomybės.

Vis dėlto iš esamos jurisprudencijos matyti, jog net jei ieškovas ir įrodytų, kad laimėtoju paskelbtas konkurentas turėjo būti pašalintas arba kad paties ieškovo geriausias pasiūlymas neteisėtai buvo atmestas, šių aplinkybių nepakaktų laimėjimo realumui įrodyti, nes, be paprasčiausios perkančiosios organizacijos diskrecijos nutraukti pirkimo procedūras ar pervertinti tiekėjų pasiūlymus, esama ir kitų neigiamų faktorių, dėl kurių ieškovo galimybės sudaryti sutartį mažėja, pavyzdžiui, per didelės kainos pasiū-

[968] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-280/2007)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/79290; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-506/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/311000.

lymas, užsitęsusios pirkimo procedūros ir pan. Pažymėtina, kad priežastinio ryšio barjeras galėjo iškilti ne tik dėl nepakankamų ieškovo pastangų įrodyti prarastą galimybę gauti pajamas ar perkančiosios organizacijos pastangų įrodinėjant, jog su ieškovu tikrai nebūtų sudaryta sutartis, bet ir dėl pačių teismų aktyvumo analizuojant šalių elgesį pirkimo procedūrų metu.

Pavyzdžiui, kasacinis teismas vertino, kad ieškovas neįrodė priežastinio ryšio sąlygos egzistavimo[969] dėl to, kad nors viešojo pirkimo procedūrose ir dalyvavo tik du tiekėjai, o ieškovas įrodė konkurso laimėtojo kvalifikacijos neatitiktį iškeltiems reikalavimams (taip pat norminiams teisės aktams), tačiau iš tiekėjo elgesio konkurse nėra pagrindo daryti išvados, jog ieškovas būtų pateikęs perkančiajai organizacijai priimtiną pasiūlymą, nes jis, pateikdamas atnaujintą pasiūlymą neskelbiamose derybose, nesumažino jo kainos, t. y. jo nepagerino. Pirmiau nurodytų aplinkybių pagrindu kasacinis teismas, be kita ko, suabejojo pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvada dėl ieškovo polinkio derėtis, be to, kaip nurodyta pirmiau, pačiu ieškovo elgesio sąžiningumu, nes ieškovas ieškinį dėl žalos atlyginimo inicijavo, kai viešojo pirkimo sutartis su neteisėtai išrinktu laimėtoju buvo iš esmės įvykdyta[970]. Kita vertus, nei perkančioji organizacija įrodinėjo, nei procese buvo patikimai nustatyta, kad viešasis subjektas turėjo laiko, atmetęs visus pasiūlymus (jei būtų nustatęs ieškovo pasiūlymo neatitiktį arba nutraukęs pirkimo procedūras), iš naujo skelbti konkursą, juolab kad į neskelbiamas derybas kaip paprastesnę ir greitesnę procedūrą jis su atvirame konkurse dalyvavusiais tiekėjais ir perėjo.

Nurodyta kasacinio teismo praktika iš esmės buvo pakeista 2013 m. kovo 12 d. išplėstinės kolegijos nutartimi, kurioje, be kita ko, atskirai pažymėta, kad ligtolinė jurisprudencija sudarė kliūtis veiksmingai tiekėjų teisių gynybai reikalaujant žalos atlyginimo iš perkančiųjų organizacijų, nors šis instrumentas tam tikrais atvejais, ypač

---

[969] Neskelbiamos derybos buvo inicijuotos dėl to, kad du pirkime dalyvavę ūkio subjektai atitiko kvalifikacijos reikalavimus, tačiau jų abiejų pasiūlymuose nurodyta bendra kaina neatitiko pateiktų jos sudėtinių dalių sumos, todėl jų pasiūlymai buvo atmesti. Į neskelbiamas derybas dalyvauti pakviesti abu tiekėjai, nurodant, kad kvalifikacija iš naujo nebus tikrinama, o bus deramasi dėl finansinių pasiūlymo sąlygų pagerinimo, siekiant ekonomiškiausio rezultato. Nagrinėjamoje byloje perkančioji organizacija labiausiai gynėsi ieškovo netinkamai įgyvendintos teisių gynybos ikiteisminėje ginčo stadijoje ir neteisėtų veiksmų nebuvimo argumentais, t. y. nepripažino, kad neteisėtai išrinko laimėtoju atitinkamą ūkio subjektą. *Dėl priežastinio ryšio perkančioji organizacija pacitavo bendrąjį reguliavimą ir ankstesnę kasacinio teismo viešųjų pirkimų praktiką šiuo aspektu ir nurodė, jog ieškovas neįrodė, kad būtų laimėjęs konkursą*. Be to, pridėjo kelis neesminius argumentus dėl grynojo pelno apskaičiavimo, įrodymų vertinimo bei neskelbiamų derybų vykdymo tvarkos.

[970] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-506/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/311000.

kai negalima pasinaudoti kitomis priemonėmis (pavyzdžiui, laikinosiomis apsaugos priemonėmis), lieka iš esmės paskutine galimybe bent iš dalies atkurti pažeistus interesus. Siekdamas pagrįsti teismų praktikos dėl priežastinio ryšio pakeitimo būtinybę ir poreikį, taip pat atskirai pagrįsti naujų teisės aiškinimo taisyklių atsiradimą, kasacinis teismas nurodė, kad žalos atlyginimo institutas viešuosiuose pirkimuose – atskira, iš Europos Sąjungos teisinio reguliavimo išplaukianti ir nacionaliniais teisiniais instrumentais sustiprinama tiekėjų teisių gynybos priemonė, kurios taikymas turi užtikrinti veiksmingą pažeistų interesų gynybą[971].

Svarbus jurisprudencijos pasikeitimas šioje srityje įvyko dėl šių aspektų: pirma, viešojo pirkimo sutarties laimėjimo įrodinėjimas tampa sudėtine viso perkančiosios organizacijos atsakomybės proceso dalimi, o ne savarankišku, atskirai ieškovo įrodinėtinu kriterijumi; antra, prarastos galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutartį įrodinėjimo našta tenka ne išimtinai ieškovui, o iš esmės padalijama abiem šalims, priklausomai nuo jų turimos informacijos ir galimybės įrodyti atitinkamas aplinkybes. Būtent pastarasis aspektas sudaro jurisprudencijos pasikeitimo esmę.

Kaip nurodė kasacinis teismas, *jei pagal atitinkamame pirkime susidėjusias konkrečias aplinkybes labiausiai tikėtina (objektyviai numanoma), kad perkančioji organizacija, laikydamasi VPĮ ir pirkimo sąlygose įtvirtintos tvarkos, tiekėjo (ieškovo), siekiančio žalos atlyginimo iš jos, pasiūlymą būtų pripažinusi laimėtoju (pvz., pirkime liko tik vienas tiekėjas arba, įvertinus neatmestus tiekėjų pasiūlymus, ieškovo siūloma kaina mažiausia), tada jai (perkančiajai organizacijai) tenka pareiga įrodyti, kad, nepaisant jos skundžiamų veiksmų, dėl tam tikrų teisėtų ir pateisinamų priežasčių sutartis su ieškovų nebūtų sudaryta; bet kokiu atveju iš tiekėjo, kurio pasiūlymas pirkimo procedūrų metu nebuvo atmestas, negali būti reikalaujama įrodinėti hipotetinių bei sau nepalankių perkančiosios organizacijos veiksmų*[972]; *tiekėjui (ieškovui), kurio pasiūlymas pirkimo procedūrose buvo neatmestas, pakanka įrodyti, kad jo pasiūlyta kaina buvo mažiausia*[973].

Kaip nurodyta pirmiau, ieškovo įrodinėjimo našta priklauso nuo to, ar jis daly-

---

971 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

972 Prie tokių, kaip nurodyta pirmiau, *inter alia*, priskirtinas įrodinėjimas, kad ieškovo pasiūlyta kaina perkančiajai organizacijai nėra per didelė ir jo pasiūlymas šiuo pagrindu nebūtų atmestas; kad, nesant priešingų veiksmų (sprendimo atmesti jo pasiūlymą), perkančioji organizacija tinkamai įvertino jo pasiūlymą, t. y. jos sprendimas neatmesti ieškovo pasiūlymo yra teisėtas; kad pirkimo procedūros nebūtų nutrauktos kuriuo nors kitu pagrindu.

973 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

vavo viešojo pirkimo konkurse ir iki kokios jo stadijos. Jei ieškovo pasiūlymas apskritai nebuvo atmestas arba jis buvo pašalintas jau galutinėje pasiūlymų vertinimo stadijoje, ieškovui, įrodžius perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą – neteisėtą jo pasiūlymo atmetimą ar kito ūkio subjekto neteisėtą pripažinimą laimėtoju, atsižvelgiant į ieškovo turimą informaciją ir žinias konkrečiu atveju, pakanka tik parodyti tikėtiną procedūros vykdymo scenarijų tam, kad būtų nustatyta priežastinio ryšio sąlyga. Toks įrodinėjimo naštos paskirstymo modelis iš dalies panašus į pirmiau aptartą praktiką dėl ieškovų pareigos apimties įrodyti kito (-ų) tiekėjo (-ų) tarpusavio ar kartu su perkančiąja organizacija egzistuojantį interesų konfliktą. Primintina, kad pastaruoju atveju ieškovui pakanka nurodyti tik objektyvias aplinkybes, suponuojančias interesų sankirtos situacijų galimybę, o tokių atvejų tyrimo ir atsikirtimų procese pareiga dėl to, ar, nepaisant šių aplinkybių, viešojo pirkimo procedūros išliko skaidrios, tenka perkančiosioms organizacijoms.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nurodytas priežastinio ryšio įrodinėjimo ir nustatymo modelis kasacinio teismo suformuotas pagal faktines aplinkybes, kai iš pradžių ieškovas ginčijo perkančiosios organizacijos sprendimų teisėtumą ir tik vėliau kreipėsi į teismą dėl nuostolių atlyginimo priteisimo. Vėliau kasacinio teismo suformuluota *Institos* taisyklė dėl teisių gynybos priemonių taikymo ir derinimo suponavo dar didesnę šio priežastinio ryšio nustatymo modelio reikšmę. Iš tiesų žalos atlyginimo procese, vadovaujantis *res judicata* galią turinčiu sprendimu dėl perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo, nebereikia įrodinėti vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų (neteisėtų veiksmų) ir papildomų su šia susijusių kriterijų, *a fortiori* pažeidimo šiurkštumo, nes perkančiosios organizacijos veiksmų turinys, šiais veiksmais pažeistos sąžiningos konkurencijos pobūdis ir imperatyviųjų normų pažeidimo laipsnis paprastai jau būna įvertinti teismo.

Atsižvelgiant į *Institos* modelį, iš dalies palengvėja ir priežastinio ryšio įrodinėjimas tiek ieškovo, tiek teismo atžvilgiu, nes pirmajame perkančiosios organizacijos nuginčijimo procese teismas, *inter alia*, sprendžia dėl neteisėtų veiksmų padarinių, kurie paprastai atspindi ryšį tarp ieškovo prarastos galimybės sudaryti sutartį ir perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į tai, kad teismas skiria alternatyvią sankciją – baudą perkančiajai organizacijai dėl neteisėtai atmesto mažiausios kainos pasiūlymo[974], iš esmės netiesiogiai ir preliminariai pripažįstama, kad su

[974] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-301-469/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 23 d., https://www.infolex.lt/tp/1495823.

tokiu tiekėju ir turėjo būti sudaryta sutartis. Vis dėlto tokia pati išvada nedarytina, kai teismas iš esmės netaiko jokių neteisėtų veiksmų padarinių perkančiajai organizacijai, nustatęs, kad nors jos sprendimas atmesti tiekėjo pasiūlymą iš dalies yra neteisėtas, bet paliekamas galioti, nes ieškovas nenuginčijo visų jo pasiūlymo atmetimo pagrindų[975].

Kita vertus, teismo sprendimo dėl perkančiosios organizacijos sprendimo teisėtumo *res judicata* galia aktuali tik neteisėtų veiksmų atžvilgiu, o ne priežastinio ryšio sąlygos nustatymo aspektu. Atsižvelgiant į tai, vienintelė aplinkybė, kad perkančioji organizacija skyrė alternatyvią sankciją – baudą perkančiajai organizacijai dėl to, jog ši neteisėtai atmetė mažiausios kainos pasiūlymą, *per se* nereiškia, kad antrame žalos atlyginimo procese perkančioji organizacija negalėtų įrodinėti, kad, net ir nesant jos neteisėtų veiksmų, ieškovė nebūtų tinkamai įvykdžiusi viešojo pirkimo sutarties[976]. Tokiu būdu suderinami tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesai tiek užtikrinant veiksmingą tiekėjų teisių apsaugą, tiek garantuojant, kad atsakovės (perkančiosios organizacijos) atsakys tik už tokius veiksmus, kurie tapo neišvengiamos tiekėjų žalos priežastimi.

Kaip nurodė kasacinis teismas, ieškovui (tiekėjui) tenkanti įrodinėjimo pareiga dėl priežastinio ryšio apsiriboja ginčo pirkimo procedūrose objektyviai egzistuojančiomis (ar egzistavusiomis) aplinkybėmis, kurių pagrindu atsakovė (perkančioji organizacija) būtų sudariusi viešojo pirkimo sutartį, jei nebūtų buvę atlikti neteisėti veiksmai; ieškovui (tiekėjui) tenkanti tokios apimties įrodinėjimo našta iš esmės reiškia ir tai, kad, jam įrodžius ginčo pirkime susiklosčiusias konkrečias aplinkybes, dėl kurių jis įgijo teisę (jam kilo teisėtų lūkesčių) sudaryti viešojo pirkimo sutartį (pavyzdžiui, jo kaina buvo mažiausia), šių aplinkybių įrodymas prilyginamas priežastinio ryšio sąlygos pagrindimui, t. y. nuneigiamai šios ikisutartinės atsakomybės sąlygos prezumpcijai; pareiga įrodyti priešingai (paneigti priežastinio ryšio prezumpciją), t. y. kad viešojo pirkimo sutartis su ieškovu (tiekėju) bet kokiu atveju nebūtų buvusi sudaryta, tenka atsakovei (perkančiajai organizacijai)[977].

---

[975] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. rugsėjo 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-226-943/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 23 d., https://www.infolex.lt/tp/2021271.

[976] Šiame kontekste išskirtina viena naujausių kasacinio teismo nagrinėtų bylų po Teisingumo Teismo sprendimo byloje *Sanresa*. Nors kasacinis teismas pagal Teisingumo Teismo išaiškinimus pripažino, kad perkančioji organizacija neteisėtai atmetė mažiausios kainos pasiūlymą, ir dėl to jai skyrė alternatyvią sankciją – baudą, kiti byloje dalyvaujantys asmenys kasaciniame procese įrodinėjo, kad bet kokiu atveju ieškovė nebūtų sugebėjusi įvykdyti sutarties („Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-405-469/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 23 d., https://www.infolex.lt/tp/2032547).

[977] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-128-

Taigi, pirmiau nurodytą teisės aiškinimo taisyklę reikia suprasti ir taikyti daugiau kaip įrodinėjimo naštos paskirstymo tarp šalių, o ne kaip tikimybės laimėti konkursą vertinimo modelį, taikomą kitose šalyse (apie jį plačiau bus kalbama vėliau), todėl žalos atlyginimo priteisimo prasme Lietuvoje priežastinis ryšys *de jure* turi būti nustatytas visa apimtimi, t. y. arba jo egzistavimas, nors ir teisinių prielaidų pagrindu, konkrečiu atveju įrodomas, arba ne. Atsižvelgiant į tai, jei perkančiajai organizacijai pavyksta parodyti, kad ieškovo galimybė laimėti konkursą dėl papildomų aplinkybių buvo menka, šiam apskritai nepripažįstama teisė į žalos atlyginimą. Ieškovo bendrųjų prielaidų laimėti konkursą (pavyzdžiui, mažiausios kainos pasiūlymas) nurodymas *per se* nesuponuoja priežastinio ryšio sąlygos egzistavimo, jei perkančioji organizacija įtikinamai ir patikimai paneigia priežastinį ryšį, t. y. įrodo, jog esama (buvo) kitų aplinkybių, dėl kurių ieškovas bet kokiu atveju nebūtų pripažintas konkurso laimėtoju. Ginčo šalys, naudodamosi proceso šalių lygiateisiškumu ir rungtyniškumu, neribojamos įrodinėti savo poziciją dėl priežastinio ryšio egzistavimo, todėl nors ieškovui (tiekėjui) nereikia įrodinėti sau nepalankių aplinkybių, tai nereiškia, kad perkančioji organizacija neturi teisės jų įrodyti, o ieškovas neturi pareigos į tai atsikirsti.

Kaip pažymėjo kasacinis teismas, sprendžiant dėl negautų pajamų priteisimo iš esmės susiduriama su tam tikro pobūdžio tikimybės vertinimu, nes bet kokiu atveju teismas vertina teorinę situaciją – ar galėjo būti sudaryta viešojo pirkimo sutartis[978]; teismas tokio pobūdžio ginče pagal šalių pateiktus įrodymus ir argumentus turi spręsti, kurios šalies pateikiamas nematerializuotos (nesamos) situacijos scenarijus realesnis, ir nustatyti pagrįstų prielaidų jam įvykti, jei nebūtų buvę atlikti neteisėti veiksmai; toks vertinimo modelis nepažeidžia tiekėjų veiksmingos gynybos principo; priešingu atveju, ieškovui (tiekėjui) įrodžius pakankamas prielaidas sudaryti viešojo pirkimo sutartį (pvz., mažiausią kainą), priežastinio ryšio nustatymo prezumpcija taptų nenuneigiama[979].

Įrodinėjant priežastinio ryšio (ne)egzistavimą išskirtini keli svarbūs aspektai, susiję su perkančiosios organizacijos neteisėtais veiksmais ir jų padariniais.

Pirma, atsižvelgiant į tai, kad viešojo pirkimo procedūrų metu perkančioji or-

469/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1448684.

978 Kaip nurodo H. Schebesta, tiekėjų patirtos žalos atlyginimas perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės kontekste yra santykinė dviejų pasaulio būvių – įsivaizduojamo ir realaus – lyginimo koncepcija. Schebesta, *supra note*, 16: 185.

979 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-128-469/2017)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1448684.

ganizacija priima keliolika procedūrinių sprendimų dėl vieno ar visų konkurso dalyvių pasiūlymų vertinimo ar procedūrų eigos, be to, perkančiosios organizacijos gali, neprikla usomai nuo tokios galimybės išimtinumo pobūdžio, iš naujo pakartoti tam tikrus procedūrinius veiksmus, pavyzdžiui, iš naujo įvertinti tiekėjų pasiūlymus, kiekvienu atveju svarbu nustatyti, būtent dėl kurio konkretaus perkančiosios organizacijos neteisėto sprendimo ieškovas prarado galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Pavyzdžiui, byloje, kurioje buvo priimta pirmiau aptarta išplėstinės kolegijos 2013 m. kovo 12 d. nutartis, perkančioji organizacija po du kartus atmetė ieškovo pasiūlymą ir nutraukė pirkimo procedūras. Atsižvelgdamas į tai, kad trys perkančiosios organizacijos sprendimai, kuriais du kartus atmestas ieškovo pasiūlymas ir pirmą kartą nutrauktos pirkimo procedūros, pirmosios instancijos teismo buvo pripažinti negaliojančiais, kasacinis teismas vertino, jog pakartotinis pirkimo procedūrų nutraukimas ir buvo būtent ta kliūtis, dėl kurios ieškovas nebuvo pripažintas laimėtoju ir su juo nebuvo sudaryta viešojo pirkimo sutartis.

Kasacinio teismo šiuo aspektu konstatuota, kad to paties pobūdžio perkančiųjų organizacijų veiksmai (pavyzdžiui, kelis kartus vertinami pasiūlymai) sunkina tiekėjų teisių gynybą ir suponuoja perkančiosios organizacijos veiksmų formalumą bei dėl to nėra suderinami su veiksmingumo principu[980]. Be to, perkančiajai organizacijai, neprikla usomai nuo objektyvaus poreikio po teismo proceso nutraukti pirkimo procedūras, su ieškovu grįžus į procedūras, reikėtų atlikti visą pasiūlymo vertinimo procedūrą ir tik tada baigti konkursą, nes tokiu būdu tiekėjas, esant poreikiui, galėtų efektyviai kvestionuoti abu jos sprendimus. Jei perkančioji organizacija nutraukia pakartotines (atnaujintas po teismo proceso) procedūras neatlikusi visų veiksmų pagal VPĮ, būtent jai tenka ieškovo pasiūlymo neatitikties įrodinėjimo našta[981].

Kita vertus, antra, perkančiosios organizacijos sprendimas nutraukti pirkimo procedūras, neprikla usomai nuo jo objektyvaus poreikio, *per se* nepanaikina priežastinio ryšio, jei kitų aplinkybių visuma leidžia nustatyti, kad be atitinkamų neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų ieškovas įgytų teisę sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Jei perkančioji organizacija nutraukė pirkimo procedūras, nes šios užsitęsė ir ji negalėjo sudaryti viešojo pirkimo sutarties pagal paskelbtas sąlygas (pavyzdžiui, įvykdyti sutartį iki tam tikro momento), tai neužkerta kelio ieškovui įrodyti, kad būtent atsakovė savo

[980] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

[981] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

veiksmais prisidėjo prie pirmiau nurodytos situacijos susiklostymo, todėl perkančioji organizacija atsakinga už jam kilusią žalą. Kasacinis teismas aptariamoje 2013 m. kovo 12 d. priimtoje nutartyje konstatavo, kad net jei ir antrasis pirkimo procedūrų nutraukimas ir būtų teisėtas, perkančioji organizacija prieš tai priėmė neteisėtus sprendimus atmesti ieškovo pasiūlymą ir pirmą kartą nutraukti procedūras, dėl to procedūros užsitęsė ir sutartis negalėjo būti sudaryta numatytu laiku[982].

Trečia, atsižvelgiant į *Institos* modelį, t. y. peržiūros procedūros išskaidymą į du procesus, priežastinio ryšio nustatymo ir įrodinėjimo prasme labai svarbu atsižvelgti į pirmojo teismo proceso padarinius visoms ginčo šalims, *inter alia*, perkančiosios organizacijos galimybę, nepažeidžiant teismo sprendimo *res judicata* galios, priimti atitinkamus sprendimus pakartotinėse pirkimo procedūrose, jei šalys į jas grįžta (pavyzdžiui, nesudaryta ar neišsaugota viešojo pirkimo sutartis). Šis vertinimas aktualus ir tais atvejais, kai viešojo pirkimo sutartis buvo sudaryta ir išsaugota, t. y. priežastinis ryšys gali būti nustatytas ar paneigtas ir tais atvejais, kai šalys nebuvo grąžintos į prieš pažeidimą buvusią padėtį[983]. Tokiu atveju šalių grįžimas į pakartotines procedūras vertinamas hipotetiškai, lyg viešojo pirkimo sutartis nebūtų buvusi sudaryta ar išsaugota. Priešingu atveju, tik dėl viešojo intereso išsaugojus sutartį, t. y. dėl kitų aplinkybių, nei pačių ginčo šalių veiksmai, ieškovas negalėtų įrodyti priežastinio ryšio sąlygos.

Dėl šalių grąžinimo (grįžimo) į prieš pažeidimą buvusią padėtį, *inter alia*, atsižvelgiant į teismo sprendimo *res judicata* galią, kasacinio teismo pažymėta, kad šalių grąžinimo (grįžimo) į pirminę padėtį apimtis priklauso nuo to, ar yra pagrindas grąžinti konkretų dalyvį į pirminę prieš pažeidimą buvusią padėtį; jei teismas konstatuoja, kad tam tikro tiekėjo pasiūlymas neteisėtai buvo neatmestas kaip neatitinkantis pirkimo sąlygų, perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumas, t. y. pasiūlymų vertinimo netinkamumas, nesudaro pagrindo ir tokį dalyvį grąžinti į pirminę, prieš pažeidimą buvusią padėtį, nes dėl tokio tiekėjo perkančioji organizacija negali priimti jokio kito sprendimo kaip tik pasiūlymą atmesti; jei pripažįstamas neteisėtumas dėl iš viešojo pirkimo procedūrų pašalinto tiekėjo, pastarasis, esant galimybėms, su perkančiąja organizacija ir kitais ūkio subjektais grąžintinas į prieš pažeidimą buvusią padėtį, nes, *viena vertus*, ne visuomet žinomas galutinis teismo sprendimo įgyvendinimo rezultatas (pavyzdžiui, tiekėjas buvo neteisėtai pašalintas dėl neigiamo pobūdžio sąlygos,

[982] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

[983] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

bet vėliau paaiškėja jo pasiūlymo siaurąja prasme trūkumai) ir, *antra vertus*, pakartotinis tokio tiekėjo pasiūlymo vertinimas gali daryti įtaką kitiems dalyviams (pavyzdžiui, pasiskirstymas pasiūlymų eilėje)[984].

Kita vertus, kai peržiūros institucija, išnagrinėjusi ieškovo reikalavimus dėl perkančiosios organizacijos veiksmų, nusprendžia, kad iš viešojo pirkimo buvo neteisėtai nepašalintas ir (ar) jo laimėtoju pripažintas ūkio subjektas, nei pastarasis dalyvis, nei perkančioji organizacija negali turėti teisėtų lūkesčių dėl tokio tiekėjo grąžinimo (grįžimo) į prieš pažeidimą buvusią padėtį (jei tai konkrečiu atveju apskritai įmanoma) ir teismo sprendimu nustatytų aplinkybių persvarstymo, t. y. naujo sprendimo dėl neteisėtai nepašalinto tiekėjo priėmimo; pastarojo modelio išimtimi laikytinos situacijos, kai teismas, spręsdamas dėl neteisėto tiekėjų pasiūlymų vertinimo, nustato, kad perkančioji organizacija neužtikrino tiekėjams iš VPĮ išplaukiančių teisių (pavyzdžiui, pripažino tiekėjo kvalifikaciją tinkama, nors pateikti dokumentai turėjo trūkumų, tačiau iš dalyvio nebuvo paprašyta paaiškinimų). Taigi, jei perkančioji organizacija iš esmės (formaliąja prasme) tinkamai atliko viešojo pirkimo procedūrą, bet joje priėmė neteisėtus sprendimus, laikytina, kad šią aplinkybę konstatuojantis įsiteisėjęs teismo sprendimas yra galutinis ir *per se* vykdytinas, iš naujo nepersvarstytinas viešojo pakartotinių pirkimo procedūrų metu[985].

Perkančiajai organizacijai netinkamai vykdant pakartotines viešojo pirkimo procedūras, tiekėjas neturi pareigos įrodinėti naujų neteisėtų jos veiksmų, o gali remtis teismo konstatuotais pažeidimais[986]. Pavyzdžiui, jei tiekėjas pirmame procese įrodo, kad jo konkurentas neteisėtai buvo pripažintas laimėtoju, ieškovui nereikia kvestionuoti pakartotinai sudarytos pasiūlymų eilės, kurioje vėl būtų įrašyti tie patys dalyviai, teisėtumo. Priešingu atveju šalių grįžimas į prieš pažeidimą buvusią padėtį ir peržiūros procedūros būtų neribotos ir tęstinės, taip ieškovui apribojant teisę į žalos atlyginimą.

Aptarta kasacinio teismo praktika dėl priežastinio ryšio nustatymo vertintina kaip suderinanti tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesus tuo aspektu, kad ieškovai, prieš tai nuginčiję neteisėtus perkančiųjų organizacijų sprendimus (kaip nurodyta pir-

---

984 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-437-690/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1080787; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-323-969/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1640940.

985 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

986 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-323-969/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1640940.

miau, ne visi formalūs VPĮ pažeidimai suponuoja skundžiamo perkančiosios organizacijos sprendimo panaikinimą), įrodinėja pačias realiausias prielaidas sudaryti sutartį, kuri buvo nesudaryta būtent dėl atsakovų veiksmų (ieškovų pasiūlymo atmetimo ar kitų tiekėjų nepašalinimo), o atsakovams procese suteikiama galimybė įrodyti, kad dėl tam tikrų aplinkybių (paprastai nenustatytų pirmajame procese dėl sprendimo panaikinimo) sutartis su ieškovu nebūtų buvusi sudaryta. Taigi procesiniai priešininkai priežastinio ryšio (ne)egzistavimą įrodinėja jiems palankių faktinių aplinkybių pagrindu, o dėl šių svarbos ir padarinių sprendžia teismas.

4.4.2.2.2. Kitų valstybių teismų jurisprudencija

Kaip nurodyta pirmiau, kitose ES valstybėse narėse egzistuoja įvairiausios priežastinio ryšio koncepcijos, kylančios iš teisinio reguliavimo, teisinės tradicijos ir, akivaizdu, nacionalinės jurisprudencijos. Doktrinoje pirmiau nurodyta įvairovė aiškinama sudėtinga tiekėjų privataus intereso gauti žalos atlyginimą ir viešojo intereso išvengti perteklinių ieškinių pusiausvyros paieška[987]. Vis dėlto jas visas vienija tai, kad daugelyje jų priežastinis ryšys pagrįstas tikimybės laimėti pirkimą, jei nebūtų atlikto pažeidimo, įrodinėjimo modeliu[988], kurio sudėtyje esanti prarastos galimybės doktrina, nepriklausomai nuo jos konkrečios apraiškos taikymo,[989] laikoma pačia palankiausia tiekėjų žalos atlyginimo atžvilgiu[990]. Šioje dalyje bus trumpai apžvelgta kitose valstybėse narėse vyraujanti praktika, daugiau ne siekiant atlikti išsamią lyginamąją analizę, o patvirtinti teiginį apie priežastinio ryšio sampratos ir taikymo įvairovę.

Pavyzdžiui, tiek Jungtinėje Karalystėje, tiek Prancūzijoje egzistuoja žalos atlyginimas prarastos galimybės pavidalu, tačiau jų taikymas nėra identiškas. Jungtinėje Karalystėje prarastos galimybės institutas taikomas ir nacionalinių teismų žalos atlyginimas priteisiamas panašiai kaip Bendrojo Teismo praktikoje, išskyrus atvejus, kai laimėjimas yra beveik garantuotas ir viršija 90 proc., nes tokiu atveju tiekėjui gali būti atlyginamas visas negautas pelnas. Kaip pažymima doktrinoje, prarastos galimybės instituto taikymas įrodinėjant priežastinį ryšį reiškia, kad nebūtina įrodyti, jog jei nebūtų pažeistos viešųjų pirkimų teisės normos, sutartis būtų būtinai sudaryta su ieškovu, o pakanka, vadovaujantis tikimybių pusiausvyros principu, įrodyti, kad buvo reali ir di-

987 Kalėda, *supra note*, 9: 208–209.
988 Bovis, *supra note*, 65: 211.
989 Kaip jau buvo pažymėta, prarasta galimybė gali būti suprantama ir taikoma įvairiai, tiek kaip įrodinėjimo elementas, *inter alia*, proporcinės atsakomybės sudėtinė dalis, tiek kaip net atskira žalos rūšis.
990 Schebesta, *supra note*, 16: 205–206.

delė tikimybė ją sudaryti[991]. Taigi, Jungtinėje Karalystėje dominuoja santykinio priežastinio ryšio egzistavimo (įrodinėjimo) modelis.

Prancūzijoje, *inter alia*, atsižvelgiant į tai, kad prarastos galimybės institutas viešuosiuose pirkimuose daugiau taikytinas kaip įrodinėjimo taisyklės (standartas), prarastas pajamas *in corpore* galima prisiteisti, kai ieškovas įrodo turėjęs *didelę* (kartkartėmis taikomas „labai didelės“ laipsnis[992]) galimybę (progą) laimėti ir šią paveikė perkančiosios organizacijos atliktas teisės pažeidimas, tuomet vertinama, jog jis įrodė savo teisę į sutarties sudarymą, taigi ir prarastas pajamas[993]. Didelės galimybės laimėjimas, panašiai kaip ir Lietuvoje, įrodinėjamas pačios palankiausios ieškovui tikimybės pagrindu, *inter alia*, mažiausia kaina (ji iš esmės suponuoja didelės galimybės laimėti prezumpciją, išskyrus atvejus, kai laimėjimą lemia ne tik kaina) ar antros vietos užėmimu[994] ir pan. Tokiu būdu teisėjas dėl priežastinio ryšio sprendžia, lyg pats būtų perkančioji organizacija[995]. Taigi, Prancūzijoje priežastinio ryšio nustatymo kaip prarastos galimybės modelis iš esmės yra artimesnis prarastų pajamų modeliui, o ne klasikinei prarastos galimybės tradicijai.

Prancūzijoje[996] teismų praktikoje įsitvirtino apskritai labai savitas (pirmiausia dėl to, kad jis taikomas būtent tik viešiesiems pirkimams) priežastinio ryšio modelis[997], ypač realios žalos atlyginimo atveju, kadangi reikia įrodyti ne didelę konkurso laimėjimo tikimybę, o tiesiog tokią galimybę[998]. Šis modelis netgi suderinamas su kone hipotetiniu[999] priežastiniu ryšiu, t. y. mažai tikėtinos žalos atveju[1000]. Pavyzdžiui, jei, be ieškovo, konkurse pasiūlymus pateikė dar du tiekėjai, ir jų visų trijų pasiūlymai buvo tinkami ir galėjo būti pripažinti geriausiais (tai ypač aktualu ekonominio naudingumo

---

991 Kotsonis, *supra note*, 704.

992 Gabayet, *supra note*, 797: 10.

993 Kalėda, *supra note*, 9: 206.

994 Vornicu, *supra note*, 94: 228.

995 Gabayet, *op. cit*., 11.

996 Vornicu, *op. cit.,* 227.

997 Šio modelio savitumas tas, kad tiekėjų nuostolių atlyginimo priteisimo palankumo nesumenkina tai, jog tiekėjai neturi pareigos iš anksto nuginčyti perkančiosios organizacijos neteisėtus veiksmus.

998 Danijoje realios žalos atlyginimo atveju priežastinio ryšio įrodinėjimo kartelė (tikimybė laimėti konkursą) taip pat iš esmės mažesnė nei negautų pajamų priteisimo atveju, nes nereikia įrodinėti pažeidimo kaip tiesioginės ir numatomos negauto pelno pasekmės, o pakanka nurodyti pagrįstą tikimybę laimėti konkursą. Bovis, *supra note*, 10: 579.

999 Kita vertus, hipotetinis žalos atlyginimas irgi turi ribas ir netaikomas tais atvejais, kai apie pirkimą nebuvo paskelbta, t. y. buvo vykdytos neskelbiamos derybos. Tokiu atveju laikoma, kad jei nebuvo pateikta pasiūlymo, nėra jo rengimo išlaidų, be to, prarasta galimybė laimėti konkursą tokiu atveju beveik neįrodoma (Gabayet, *op. cit.,* 12.; Steen Treumer, *The Discretionary Powers of Contracting Entities: Towards a Flexible Approach in the Recent Case Law of the Court of Justic*e, PPLR, 2006 (3), 71, 81).

1000 Kalėda, *op. cit*., 206.

vertinimo atveju, kai nėra iki galo aišku, kokią vietą konkrečiai užimtų atitinkamas tiekėjas, pripažinus, kad laimėtojas turėjo būti pašalintas, t. y. iš keturių tiekėjų lieka trys, arba kai pats ieškovas buvo neteisėtai pašalintas, t. y. tiekėjų nuo dviejų padidėja iki trijų), ieškovo tikimybė laimėti konkursą prilyginama 30 proc., preciziškai nevertinant jam sukeltos žalos[1001].

Be to, pats įrodinėjimo standartas yra atvirkštinis, arba negatyvus, t. y. ieškovai turi parodyti, kad neprarado visų įmanomų galimybių laimėti konkursą, pavyzdžiui, jei ieškovo pasiūlymas nebuvo geriausias, jis savo reikalavimus gali grįsti kvalifikacijos reikalavimų ir ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo atitiktimi; techniškai[1002] tai reiškia ieškovo pareigą įrodyti, kad jo pasiūlymas nebuvo nepriimtinas ar netinkamas[1003], todėl bent jau dalyvavimo išlaidų atlyginimo atveju tiekėjui bus atlyginta tokia žala, jei jis turėjo daugmaž 1 proc. tikimybę laimėti konkursą[1004]. Atsižvelgiant į tai, priežastinio ryšio įrodinėjimas vertinamas pagal tris tikimybės laimėti konkursą laipsnius: didelės tikimybės, nors kokios tikimybės ir jokios tikimybės, kurie suponuoja teisę į atitinkamai arba negautų pajamų, arba realios žalos atlyginimą, arba ieškinio atmetimą[1005]. Antrasis tikimybės laipsnis, nustatomas realios žalos atveju, laikytinas baudiniu (sankcionuojančiu)[1006].

Vokietijoje teisė į žalos atlyginimą pripažįstama bet kuriam konkurso nelaimėjusiam tiekėjui, taip pat ir nepateikusiam pasiūlymo, ir tam, kurio pasiūlymas buvo atmestas (tokiu atveju jam gali būti pripažįstama teisė į tam tikras pasiruošimo išlaidas)[1007]. Žala kildinama iš viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimo, tačiau, siekdami sumažinti perkančiųjų organizacijų ekonominę naštą, teismai taiko ganėtinai griežtą (aukštą) priežastinio ryšio standartą – tikros tikimybės (*genuine chance*) kriterijų, t. y. ieškovas turi neginčijamai įrodyti, kad su juo be pagrįstų abejonių ir beveik iš tikrųjų būtų sudaryta viešojo pirkimo sutartis[1008]. Be to, perkančiosios organizacijos pažeidimas turi tiesiogiai pakenkti, pabloginti tiekėjo galimybę, vertinamą pagal priežastinio ryšio testą (*conditio sine qua non*) laimėti konkursą, kuris, kita vertus, nereiškia tiekėjo

---

1001 Arrowsmith, Linarelli, Don Wallace, *supra note*, 86: 799–800.
1002 Vornicu, *supra note*, 94: 228.
1003 Pavyzdžiui, *Stade de France* konkurso atveju architektui nebuvo pripažinta prarasta galimybė, nes jis vietoj vieno stadiono pasiūlė pastatyti du, t. y. jo pasiūlymas buvo netinkamas. Gabayet, *supra note*, 797: 12.
1004 François Lichère, „Damages for violation of the EC public procurement rules in France“, *Public procurement law review* 15, 4 (2006): 171.
1005 Gabayet, *op. cit.* 9.
1006 *Ibid*, 9–10.
1007 Burgi, *supra note*, 768: 23; 36.
1008 Bovis, *supra note*, 10: 583-584.

pareigos pateikti visus ir bet kuriuos įmanomus įrodymus, pagrindžiančius prarastą realią galimybę laimėti[1009].

Tikros tikimybės laimėti konkursą kriterijus neapima išimtinai tik mažiausios kainos atvejų, kiti kriterijai taip pat gali būti svarbūs, pavyzdžiui, atitiktis pirkimo sąlygoms, produkto ar naudojamų medžiagų kokybė, todėl ir ne mažiausią kainą pasiūlęs tiekėjas gali atitikti aptariamą sąlygą (kai tai susiję su ekonominiu naudingumu); teismų praktikoje pripažįstama, kad tiekėjas bet kokiu atveju neturi būti per žemoje pasiūlymų eilės vietoje, kad jo pasiūlymas nebūtų atmestas[1010]. Tokia praktika daugiausia atitinka Lietuvos kasacinio teismo poziciją dėl kelių kartu taikomų aspektų: teisinio suinteresuotumo ir priežastinio ryšio. Nors Vokietijoje, ieškovams neturint pareigos prieš tai nuginčyti neteisėto perkančiosios organizacijos sprendimo, nepriklausomai nuo to, kad pasinaudojimas tokia teise jiems gali būti palankesnis[1011], *de jure* reikalauti žalos atlyginimo gali bet kuris dalyvis, bet tik arčiausiai laimėjimo buvusiam tiekėjui (-ams) *de facto* paprastai pavyks prisiteisti žalos atlyginimą. Atsižvelgiant į tai, kad teismai, patys neturėdami visos informacijos, turi spręsti dėl hipotetinės situacijos, jei nebūtų buvę pažeidimo, teismų praktikoje, be kita ko, įtvirtinta palengvinta įrodymų vertinimo sistema[1012], pagal kurią perkančiajai organizacijai tenka pareiga bendradarbiauti su teismu šiam pateikiant visą reikalingą informaciją[1013].

Vis dėlto pirmiau aptartas žalos atlyginimo modelis, įskaitant priežastinio ryšio sąlygą, pagal viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą apima tik dalyvavimo išlaidų atlyginimą. Ieškovai, siekiantys negauto pelno atlyginimo, iš esmės turėtų remtis bendrąja *culpa in contrahendo* doktrina[1014], pagal kurią tiekėjai turi įrodyti pasitikėjimu grįstą santykį, kurio egzistavimas išplaukia iš tiekėjo išankstinio lūkesčio, kad perkančioji organizacija laikysis viešųjų pirkimų imperatyviųjų normų, ir kaltę, kuri iš esmės išplaukia iš neteisėtų veiksmų (tyčinių ar nerūpestingų). Dėl to tiekėjai turi įrodyti priežastinį ryšį (taikomas tokio paties lygio *conditio sine qua non* testas) tarp pasitikėjimo pareigų pažeidimo ir kilusios žalos, o perkančiosios organizacijos gali siekti paneigti

---

[1009] Bovis, *supra note*, 10: 24–25, 31.

[1010] Burgi, *supra note,* 768: 24, 32.

[1011] Pažymėtina, kad Vokietijos doktrinos atstovai šiuo aspektu kėlė įvairias idėjas, susijusias su galimybe iš dalies ar visiškai riboti ieškovo teisę į žalos atlyginimą kreditoriaus, neinicijavusio peržiūros procedūros dėl akivaizdaus pažeidimo, prisidėjimo prie kilusių nuostolių pagrindu. *Ibid*, 26; 37.

[1012] *Ibid,* 31.

[1013] Lietuvoje visus įrodymus turi pateikti pirmiausia ieškovai, kuriems, esant elektronizuotai pirkimų sistemai, nėra labai sudėtinga tai padaryti, net tais atvejais, kai nedalyvavo pirkime.

[1014] Galimi ir kiti retesni pagrindai, kurie susiję ne su ikisutartiniais santykiais, o su konkrečiais deliktais, tačiau šie, įskaitant priežastinio ryšio sąlygą, dėl savo retumo nebus atskirai aptariami.

priežastinį ryšį atleidimo nuo atsakomybės ar prisidėjimo prie žalos aplinkybe, t. y. kad tiekėjas patirtų žalos net ir be neteisėtų veiksmų, pavyzdžiui, jei perkančioji organizacija laikėsi teisės normų, be to, ji gali įrodinėti paties ieškovo neteisėtus veiksmus[1015]. Didžiausią tikimybę laimėti, atsižvelgiant į pasitikėjimo kriterijų, turi mažiausios kainos pasiūlymas, o kiti, įskaitant pirkime nedalyvavusį tiekėją, gali gauti tik dalyvavimo išlaidų atlyginimą. Įdomu atkreipti dėmesį, kad, nustačius prarastą realią tikimybę laimėti konkursą, netaikoma proporcinė koreliacija apskaičiuojant nuostolių dydį (dėl konkretaus dydžio pagal pateiktus įrodymus ir reikšmingas aplinkybes, pavyzdžiui, pažeidimo pobūdį, sprendžia teismas)[1016], todėl priežastinis ryšys yra savarankiškesnė atsakomybės sąlyga nei įprastai tokiu atveju.

Norvegijoje ilgą laiką nebuvo pripažįstama tiekėjų teisė į negautų pajamų atlyginimą dėl ikisutartinėje santykių stadijoje padaryto perkančiosios organizacijos pažeidimo (tai aiškinama vokiškosios ikisutartinės atsakomybės (*culpa in contrahendo*), kurioje galima tik reali žala, percepcija Norvegijoje[1017]) ir tik nuo 2001 m. pagal Norvegijos Aukščiausiojo Teismo (*Norges Høyesterett*) pakeistą praktiką, netiesiogiai siejamą su atliktu EEE susitarimo perkėlimu į teisinę bazę, Norvegijos VPĮ buvo įtvirtinta bendroji tiekėjų teisė į žalos atlyginimą, tokia tiekėjų teisių apsaugos priemonė tapo pripažįstama[1018]. Viena iš jurisprudencijoje nurodomų sąlygų pripažinti perkančiųjų organizacijų civilinę atsakomybę – didelio laipsnio tikimybė egzistuojant pakankamam priežastiniam ryšiui tarp teisės pažeidimo ir juo sukeltos žalos. Ši sąlyga, *inter alia*, vertinama, atsižvelgiant į konkrečiu atveju perkančiosios organizacijos turimą veikimo laisvę (diskreciją). Norvegijos Aukščiausiasis Teismas 2008 m. sprendime konstatavo, kad perkančiųjų organizacijų atsakomybės sąlygų įrodinėjimo slenkstis pagal Norvegijos teisę nėra didesnis nei analogišku atveju EEE valstybei pažeidus EEE teisę[1019]. Vienas iš pagrindų nepripažinti jokiam tiekėjui teisės į negautų pajamų atlyginimą – teisėtas pirkimo procedūrų nutraukimas, nes nė vienas negalėtų sudaryti sutarties, nepriklausomai nuo to, ar nutraukimo poreikį suponavo perkančiosios organizacijos prieš tai padaryta klaida (neteisėtos pirkimo sąlygos); kita vertus, pirkimo procedūrų nutraukimas nepašalina priežastinio ryšio priteisiant dalyvavimo išlaidų atlyginimą[1020].

1015 Burgi, *supra note*, 768: 28, 34.
1016 *Ibid*, 32, 35, 36.
1017 Lund, *supra note*, 25: 236–237.
1018 *Ibid*, 237.
1019 „ELPA teismo 2017 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS prieš AtB AS (E-16/16)“, eftacourt, žiūrėta gegužės 5 d., https://eftacourt.int/download/16-16-judgment/?wpdmdl=1271.
1020 Lund, *op. cit.,* 234.

Austrijoje, panašiai kaip Lietuvoje, vyrauja išskaidyto proceso modelis, pagal kurį, jei (ir tik jei[1021]) Viešųjų pirkimų agentūra, kuriai iš pradžių paduodamas skundas, pripažįsta viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimą, ieškovas vėliau dėl žalos (tiek realios žalos, tiek negautų pajamų) atlyginimo gali kreiptis į civilinės jurisdikcijos teismus[1022]. Agentūra, nustačiusi viešųjų pirkimų teisės pažeidimą, kartu konstatuoja jo įtaką ieškovo galimybei laimėti konkursą, todėl ieškinys dėl žalos atlyginimo atmetamas, jei Agentūra nustato, kad nukentėjęs tiekėjas neturėjo realios galimybės laimėti sutartį. Jei nustatoma, kad dėl nustatyto pažeidimo egzistavo tam tikra galimybė ieškovui laimėti pirkimą, jei perkančioji organizacija būtų elgusis teisėtai, ieškovo pralaimėjimo teisme tikimybė sumenksta, nes pagrindinis žalos atlyginimo klausimas išspręstas, todėl civiliniame teisme sprendžiama dėl žalos dydžio ir pažeidimo pobūdžio. Tokiu atveju, panašiai kaip Lietuvoje, įrodinėjimo našta teismo proceso metu tenka ne ieškovui, o perkančiajai organizacijai, kuri turi įrodyti, jog jos pažeidimas nesusijęs su nerūpestingumu (aplaidumu), nors ir taikomas atsakomybės be kaltės modelis. Be to, panašu ir tai, kad priežastinis ryšys dėl prarasto pelno įrodomas tik kai Agentūra nustato, jog ieškovo pasiūlymas buvo ekonomiškai naudingiausias ir todėl su juo turėjo būti sudaryta sutartis, jei nebūtų buvę pažeidimo[1023]. Ganėtinai panašūs modeliai su savo variacijomis egzistuoja ir Belgijoje bei Danijoje, kur ieškovo priežastinio ryšio įrodinėjimas žymiai palengvėja, jei pasiūlymai buvo vertinami pagal mažiausią kainą, o ieškovas įrodo, kad pateikė tinkamą mažiausios kainos pasiūlymą[1024].

Įdomu pažymėti, kad priežastinio ryšio įrodinėjimo standartas Švedijoje priklauso nuo pirkimo rūšies (klasikinis ar komunalinis sektorius) tokiu būdu, kad prarastos sutarties sudarymo tikimybė yra didesnė, jei reikalaujama žalos atlyginimo iš perkančiosios organizacijos, o ne perkančiojo subjekto, veikiančio komunaliniame sektoriuje. Pirmu atveju ieškovas turi įrodyti, kad su juo būtų sudaryta sutartis, antru – kad pažeidimas neigiamai paveikė jo galimybę laimėti[1025].

[1021] Pažymėtina, kad Belgijoje ir Danijoje (Suomijoje) egzistuoja panaši sistema, kai dėl panaikinimo sprendžia atitinkamai *Conseil d'Etat* arba Viešųjų pirkimų ginčų komisija, o dėl žalos – bendrosios kompetencijos teismai, tačiau *Institos* modelis nėra privalomas, todėl civiliniai teismai gali patys vertinti perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumo sąlygą. Bovis, *supra note*, 10: 577, 579, 580–582.

[1022] Tokia pati tvarka galioja ir Italijoje bei Liuksemburge, tik dėl perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo sprendžia administraciniai teismai. *Ibid*, 588, 590.

[1023] *Ibid*, 575–576.

[1024] *Ibid*, 577, 579.

[1025] *Ibid*, 593.

4.4.3.Turtinė žala ir nuostoliai (pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidos bei negautos pajamos)

Nors nacionalinės teisės doktrinoje pažymima, kad turtinės žalos kategorizavimui ligšiolinėje deliktų teisėje skirta pernelyg mažai dėmesio, ši sritis lyginamuoju aspektu pasižymi gan didele įvairove, o atitinkamų turtinės žalos rūšių išskyrimo poreikis kyla dėl netapataus įrodinėjimo procese[1026], viešųjų pirkimų ikisutartinės stadijos srityje iš esmės aktualus klasikinis žalos skirstymas į realią žalą (*damnum emergens*) ir negautas pajamas (*lucrum cessans*), juolab kad, pirma, ši sritis apima tik kelis aiškiai apibrėžtus atvejus (ūkio subjekto patirtas išlaidas ruošiantis ir dalyvaujant viešojo pirkimo konkurse ir negautas pajamas, kurias jis būtų gavęs, jei viešojo pirkimo sutartis su juo nebūtų neteisėtai nesudaryta) ir subjektus (tiekėjus, paprastai juridinius asmenis, ir perkančiąsias organizacijas)[1027].

Kaip nurodyta pirmiau, peržiūros direktyvose nėra detalizuota, į kokios rūšies žalą gali pretenduoti tiekėjai, vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal ES teisę žalą patyręs asmuo turi teisę reikalauti priteisti atlyginti tiek realią žalą, tiek negautas pajamas. Teisingumo Teismas yra nurodęs, kad iš veiksmingumo principo ir kiekvieno asmens teisės prašyti atlyginti karteliu ar veiksmais, galinčiais apriboti ar iškreipti konkurenciją, padarytą žalą išplaukia, kad žalą patyrusiems asmenims turi būti suteikta teisė prašyti atlyginti ne tik faktiškai patirtą žalą (*damnum emergens*), bet ir prarastas pajamas (*lucrum cessans*) bei palūkanas[1028]. Be to, Teisingumo Teismo ne kartą pažymėta, kad negalima visiškai neatsižvelgti į dėl Bendrijos teisės pažeidimo prarastas pajamas, nes, ypač kalbant apie ekonominius ar komercinius ginčus, visiškai neatsižvelgus į prarastas pajamas nebūtų įmanoma atlyginti žalos[1029]. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ES teisė nedraudžia nacionalinėje teisės sistemoje įtvirtinti specifinių nuostolių, pavyzdžiui, turinčių baudimo pobūdį (baudinių nuostolių), jei tai atitiks pirmiau aptartus lygiateisiškumo ir veiksmingumo principus.

[1026] Julija Kiršienė, Toma Aleknaitė, „Turtinės žalos kategorizavimo problemos Lietuvos deliktų teisėje lyginamuoju aspektu“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 13, (2015): 83–99, https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/download/5820/4950.

[1027] Dėl negautų pajamų ir netiesioginių nuostolių sąvokų tapatinimo problematikos, *supra note*, 62.

[1028] „Teisingumo Teismo 2006 m. liepos 13 d. sprendimas sujungtose bylose Manfredi (C-295/04–C-298/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56474&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5729570.

[1029] „Teisingumo Teismo 2001 m. kovo 8 d. sprendimas sujungtose bylose Metallgesellschaft ir kt. (C397/98 ir C410/98)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=45879&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5730125.

VPĮ tik lakoniškai nurodytos turtinės žalos kategorijos (VPĮ 107 straipsnio 2 dalis), o VPĮ 107 straipsnio 3 dalyje, kurioje net *expressis verbis* neįvardyta turtinės žalos rūšis, pateiktas tik jos apibūdinimas (žala, kuri yra tokio paties dydžio kaip pasiūlymo parengimo arba dalyvavimo pirkimo procedūroje išlaidos), todėl viešųjų pirkimų ginčuose šioje srityje teismai taiko bendrąsias CK nuostatas, kuriose taip pat įtvirtintas bendrasis realios žalos ir negautų pajamų skirstymas (CK 6.249 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į tai, kad nuostolių atlyginimo priteisimui iš perkančiųjų organizacijų taikytinas *restitutio ad integrum* principas (CK 6.251 straipsnio 1 dalis), toks nacionalinis reguliavimas atitinka bendruosius ES žalos atlyginimo reikalavimus, pagal kuriuos Bendrijos teisės pažeidimais asmenims padarytos žalos atlyginimas privalo atitikti patirtą žalą, kad užtikrintų veiksmingą asmenų teisių apsaugą[1030]. Daugiau jokių konkrečių žalos dydžio apskaičiavimo kriterijų ES teisėje neįtvirtinta.

Atsižvelgiant į tai, kiekvienoje valstybėje – pozityviojoje teisėje ir (ar) teismų praktikoje – susiformavo saviti (ne tik tuo aspektu, kad įprastos priemonės taikomos ne visose šalyse, bet ir dėl to, kai kuriose jų taikomi išskirtiniai sprendimai[1031]) žalos dydžio apskaičiavimo mechanizmai, *inter alia*, susiję su priteistino nuostolių atlyginimo dydžiu (sumos mažinimu ar žalos atlyginimo nepriteisimu apskritai). Prie tokių priskirtini įvairūs pagrindai, susiję su kreditoriaus (tiekėjo) prisidėjimu prie žalos, įskaitant aplinkybes dėl naudojimosi teisių gynybos priemonėmis (t. y. ar ieškovas kreipėsi žalos atlyginimo prieš tai nuginčijęs neteisėtus veiksmus), taip pat susiję su galimu tiekėjo išteklių išsėmimu, t. y. jo galimybe vienu metu prisiimti sutartinius įsipareigojimus su keliais (keliolika) užsakovais. Pastarasis perkančiųjų organizacijų gynybos būdas taikomas atsižvelgiant į tokius įvairius kriterijus kaip tiekėjo galimybė savarankiškai prisiimti sutartinius įsipareigojimus (t. y. ar jis veikia su subtiekėjais ar ne), rinkos specifiškumas ir paklausos bei pasiūlos pusiausvyra, ginčo sutarties trukmė (kuo ilgesnė sutarties trukmė, tuo didesnė tikimybė rasti alternatyvių pajamų šaltinių,

---

[1030] „Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas sujungtose bylose Brasserie du Pêcheur prieš Bundesrepublik Deutschland ir The Queen prieš Secretary of State for Transport, ex parte Factortame ir kt. (C-46/93 ir C-48/93)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0046.

[1031] Pavyzdžiui, Prancūzijoje, priešingai nei daugelyje šalių, įskaitant ir Lietuvą, apskaičiuojant negautų pajamų dydį, visiškai neatsižvelgiama į tai, ar ieškovas tuo pat metu, kai prarado galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį, nesudarė kitų sandorių; Jungtinėje Karalystėje, kurioje dalyvavimo išlaidos atlyginamos tik tada, kai nustatoma, kad tiekėjas nebūtų dalyvavęs viešojo pirkimo procedūrose, jei iš anksto būtų žinojęs apie perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, tokio modelio nesilaikoma, jei ginčo pirkimas paskelbtas labai konkurencingoje rinkoje, vertinant, kad bet kokiu atveju tiekėjas savo pasiūlymą būtų pateikęs (Gabayet, *supra note*, 797: 13; Fairgrieve, Lichère, *supra note*, 12: 180–181).

t. y. sudaryti kitas sutartis)[1032] (dėl šio žalos dydžio mažinimo pagrindo žr. toliau).

Lietuvos VPĮ *expressis verbis* įtvirtintas tik vienas kriterijus, kurio pagrindu tiekėjui (ieškovui) priteistino nuostolių atlyginimo dydis gali būti mažinamas, atsižvelgiant į tam tikrus specifinius kriterijus (žr. toliau). Primintina, kad išankstinis perkančiosios organizacijos sprendimo nuginčijimas nei VPĮ, nei teismų praktikoje nebuvo aiškiai įtvirtintas kaip galimas priteistino nuostolių atlyginimo dydžio apskaičiavimo kriterijus, *inter alia*, taikant bendrąsias civilinės atsakomybės nuostatas (CK 6.248 straipsnio 4 dalis, 6.253 straipsnio 5 dalis). Įtvirtinus tiekėjų pareigą iš anksto nuginčyti neteisėtus perkančiųjų organizacijų veiksmus, tokios pareigos nevykdymas lemia ne priteistino nuostolių atlyginimo dydžio mažinimą, o apskritai suponuoja perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės netaikymą.

Manytina, kad Lietuvoje toks teisinis reguliavimas, o kartu ir jurisprudencija būtent pagrįsti pirmiau ne kartą apžvelgtu *Institos* modeliu, kuris suponuoja teisėtumo patikros koncentravimą perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimo procese, todėl žalos atlygimas apskritai tampa perkančiųjų organizacijų sprendimų panaikinimo priemonės ribotumą atsveriančia priemone, pavyzdžiui, jei dėl svarbių priežasčių nebuvo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės, dėl ko ginčo sutartis įvykdyta. Kaip nurodyta pirmiau, Lietuvoje sprendžiant dėl konkurso rezultatų teisėtumo būtent perkančiosios organizacijos sprendimų panaikinimo procese įvertinamos priešpriešinės ginčo šalių pozicijos, atitinkamo tiekėjo pasiūlymo neatitikties pobūdis ir pan., todėl žalos atlyginimo procese nustatant priteistiną nuostolių atlyginimo dydį (ar sprendžiant dėl priežastinio ryšio) neturėtų būti pakartotinai vertinamos panašaus pobūdžio aplinkybės.

Italijoje, kurioje neįtvirtintas *Institos* modelis, ieškovui mažinamas priteistino nuostolių atlyginimo dydis ne tik dėl to, kad tiekėjas iš anksto nenuginčija neteisėto perkančiosios organizacijos sprendimo[1033], tačiau šiuo aspektu, *inter alia*, atsižvelgiama į paties ieškovo pasiūlymo kokybę. Pavyzdžiui, Valstybės Taryba viename ginče yra papildomai sumažinusi priteistiną nuostolių atlyginimo dydį, atsižvelgdama į tai, kad tiekėjas pateikė netinkamos formos pasiūlymo užtikrinimą; nors jo pašalinimas iš konkurso buvo pripažintas neteisėtu, jo veiksmai teikiant pasiūlymą buvo pripažinti kaip neatsargumas, dėl kurio iš dalies nebuvo išvengta žalos[1034]. Lietuvoje panašaus po-

[1032] Caranta, *supra note*, 164: 180–181.

[1033] Panašus pagrindas taikomas ir Vokietijoje. Caranta, *supra note*, 164: 180.

[1034] Silvia Ponzio, "State liability in public procurement. The case of Italy", iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART

būdžio ginče – *Liepkalnio sankryžos* byloje – perkančiosios organizacijos sprendimas atmesti tiekėjo pasiūlymą neleidžiant jam patikslinti neaiškios savanoriškai suteikiamos papildomos garantijos formuluotės „nuo dvejų metų“ buvo pripažintas neteisėtu, o perkančiosios organizacijos su kitu tiekėju sudaryta viešojo darbų pirkimo sutartis buvo išsaugota tik dėl viešojo intereso, skiriant ligi šiol didžiausią alternatyvią sankciją[1035] (šiuo metu pirmosios instancijos teisme sprendžiama dėl tos pačios perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės).

VPĮ 107 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad kai tiekėjas reikalauja atlyginti žalą, kuri apima ir realią žalą ir negautas pajamas, teismas tenkina didesnės vertės reikalavimą. Kaip teisingai nurodoma VPĮ komentare, ši nuostata nelaikytina visiško žalos atlyginimo ribojimu, kadangi, tiekėjui priteisus negautų pajamų atlyginimą, kartu atlyginama visa tiekėjo patirta žala[1036]. Laikant, kad negautų pajamų priteisimas yra artimas lėšų sumai, kurią ieškovas tikėjosi gauti, jei būtų įvykdęs sutartį, toks planuojamų pajamų modelis kaip nereikalingas viešųjų lėšų švaistymas negali apimti vienu metu ir negauto pelno, ir dalyvavimo išlaidų atlyginimo[1037].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad aptarta pozityviosios teisės norma – ne įstatymo leidėjo inovatyvus sprendimas, pradėjęs galioti nuo 2017 m. liepos 1 d. kartu su naująja įstatymo redakcija, o nacionalinės jurisprudencijos legitimizavimas. Kasacinio teismo šiuo aspektu pažymėta, kad tais atvejais, kai tiekėjas (ieškovas) reikalauja priteisti atlyginti tiek realią žalą, tiek negautas pajamas, teismas gali atkurti tik vienos rūšies praradimus (jei ieškovas reikalauja abiejų, teismas pagal tiekėjų pažeistų teisių gynybos veiksmingumo principą turėtų tenkinti didesnės vertės reikalavimą); priešingas teismo sprendimas lemtų dvigubą atsakovės (perkančiosios organizacijos) civilinės atsakomybės taikymą[1038].

Tokia pozicija pagrįsta vertinimu (prielaida), kad jei perkančioji organizacija nebūtų atlikusi neteisėtų veiksmų ir sutartis būtų buvusi sudaryta su ieškovu, jam atskirai nebūtų atlyginamos dalyvavimo viešojo pirkimo konkurse išlaidos, todėl tiekėjas, skaičiuodamas pasiūlymo (sutarties) kainą, iš esmės turi įvertinti ne tik sutarties vykdy-

---

Publishing, 2011): 109–110.

[1035] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1942771.

[1036] Biliūnaitė ir kt., *supra note*, 410: 1180, 1188–1189.

[1037] Fuentes, *supra note*, 901: 51.

[1038] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. Nr. 3K-3-413-378/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1068163.

mo, bet ir dalyvavimo konkurse sąnaudas tam, kad tokia sutartis jam būtų pelninga[1039]. Analogiško nepagrįsto praturtėjimo argumento ribojant abiejų žalos rūšių priteisimą laikomasi ir Prancūzijoje, Valstybės Tarybos praktikoje[1040], Danijos ir Belgijos teismų jurisprudencijoje, pastarojoje prioritetas taikytinas negauto pelno atlyginimui[1041], taip pat Airijos ir Švedijos jurisprudencijoje[1042].

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iš ES teismų, ypač Bendrojo Teismo, praktikos nematyti, kad vieno turtinės žalos pobūdžio (tipo) atlyginimas ribotų galimybę priteisti kito pobūdžio žalos atlyginimą. Kita vertus, kaip teisingai pažymėjo kasacinis teismas ir kaip tai buvo nurodyta pirmiau, iš ES teismų jurisprudencijos matyti aiškus ribojimas dėl priežastinio ryšio įrodinėjimo negautų pajamų atžvilgiu[1043], greičiausiai dėl to šis klausimas ir netapo aktualus spręsti kaip atskira problema. Iš tiesų pagal įprastą Bendrojo Teismo vertinimo modelį bendrai pripažįstama, kad ieškovas gali reikalauti abiejų tipų turtinės žalos, tačiau geriausiu atveju apsiriboja dalyvavimo išlaidų atlyginimu[1044].

Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad, siekdamas įrodyti žalą kaip civilinės atsakomybės sąlygą (CK 6.249 straipsnis), ieškovas paprastai privalo įrodyti du elementus: žalos padarymo faktą ir žalos dydį. Žalos padarymo faktas sukuria prievolę atlyginti žalą. Žalos faktas nepreziumuojamas ir turi būti įrodinėjamas įprastine tvarka. Žalos dydis taip pat nėra preziumuojamas, todėl kiekvienu konkrečiu atveju žalos dydį turi įrodyti ieškovas, o teismas privalo patikrinti, ar ieškovas tinkamai apskaičiavo žalos dydį[1045]. Kita vertus, viešųjų pirkimų srityje, ieškovui įrodžius priežastinį ryšį, t. y. dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų prarastą galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį (taip pat dalyvavimo konkurse, kurio procedūrų neteisėtumas nustatytas kompetentingos institucijos, kaštus), žalos padarymo faktas praranda savarankišką įrodinėjimo dalyką, todėl ieškovui tenka tik jos dydžio nustatymo klausimas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad, priešingai nei Lietuvoje, kai kuriose valstybėse narėse žalos faktas ir

[1039] Ponzio, *supra note*, 1034: 110.
[1040] Kalėda, *supra note*, 9: 200.
[1041] Bovis, *supra note*, 10: 577, 579.
[1042] Caranta, *supra note*, 164: 181.
[1043] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. Nr. 3K-3-413-378/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1068163.
[1044] „Bendrojo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants ir kt. prieš Komisiją (T-160/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1118701.
[1045] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-191-611/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/2005554.

nuostolių dydis yra išskaidomi į atskirus procesus, o tai, kai kurių autorių vertinimu, suponuoja mažesnę teisėjų diskreciją apskaičiuojant priteistino žalos atlyginimo dydį vėlesnėje ginčo stadijoje[1046].

Pažymėtina, kad viešųjų pirkimų srityje dominuoja negautų pajamų atlyginimo sritis, *inter alia*, apimanti pirmiau nurodytą priežastinio ryšio problematiką. Tai paaiškinama tuo, kad, be tam tikrų išskirtinių atvejų, kai dėl pirkimo objekto specifikos, reikalaujančios ilgo, kruopštaus ir daug sąnaudų reikalaujančio pasiruošimo, arba kai tiekėjas nusprendžia taikyti agresyvią rinkodarą ta prasme, kad, siekdamas gauti patirties, plėsti klientų ratą ar pan., teikdamas pasiūlymą iš anksto numato gauti sąlyginai nedidelį pelną ar net jokio, paprastai didesnę patirtos žalos dalį sudaro negautos pajamos, o ne dalyvavimo išlaidos.

Tiek priteisdami atlyginti realią žalą, tiek negautas pajamas, nacionaliniai teismai, be kita ko, taiko bendrąsias nuostatas dėl kompensuojamųjų ir procesinių palūkanų, kurios ieškovų prašymu pirmosios taikomos nuo neteisėtų veiksmų (žalos padarymo) pradžios iki ieškinio padavimo (CK 6.261 straipsnis), o antrosios – nuo bylos iškėlimo iki teismo sprendimo visiško įvykdymo (CK 6.37 straipsnis). Bendrojo Teismo konstatuota, kad deliktinės atsakomybės atveju žalos atlyginimu siekiama kiek įmanoma atkurti žalą atlyginti prašančio turtinę padėtį, todėl kai yra nustatomos deliktinės atsakomybės sąlygos, negalima nepaisyti nepalankių padarinių, atsiradusių dėl laiko nuo žalą nulėmusio įvykio iki kompensacijos įvertinimo, dėl to reikia atsižvelgti į infliaciją. Taigi, kompensacinėmis palūkanomis iš esmės siekiama kompensuoti laiką, praėjusį iki tada, kai patirtos žalos dydį įvertina teismas, nepriklausomai nuo jokio skolininko vėlavimo[1047].

Atsižvelgiant į tai, kad tik kai kuriose valstybėse (pavyzdžiui, Italijoje[1048]) galimas ir kitokios rūšies žalos atlyginimo priteisimas, susijęs su būsimais praradimais dėl neįgytos patirties, tokios aplinkybės nurodymas bus pakankamas žalų rūšių įvairovės pristatymas, atskirai nedetalizuojant jas charakterizuojančių veiksnių.

[1046] Schebesta, *supra note*, 16: 197.

[1047] „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m.birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

[1048] Caranta, *supra note*, 164: 179.

4.4.3.1. Negautos pajamos

Pagal kasacinio teismo viešųjų pirkimų ginčų praktiką, kuri šioje srityje iš esmės atitinka bendrąją jurisprudenciją dėl negautų pajamų, atlyginimo priteisimo tikslas – atkurti dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų prarastą ieškovo (tiekėjo) ir atsakovo (pirkėjo) turtinių interesų pusiausvyrą. Šalys *de jure* grąžinamos į padėtį, kuri *de facto* jau nebegalės egzistuoti, nes sutartis sudaryta su kitu tiekėju, todėl tokiu atveju vertinama, kokias pajamas ieškovas būtų realiai gavęs, jei su juo būtų buvusi sudaryta sutartis[1049]. Kaip ne kartą nurodyta pirmiau, atsižvelgiant į tai, kad tiekėjo negautų pajamų nustatymo ir įrodinėjimo tikslais žalos atlyginimo iš skolininko (perkančiosios organizacijos) modelis iš esmės prilygsta šio sutartinei atsakomybei[1050], neretai kasacinio teismo praktikoje šioje srityje cituojamos teisės aiškinimo ir taikymo taisyklės, suformuluotos dėl skolininkų sutartinės atsakomybės. Pažymėtina, kad iš esmės tokio paties bendrojo nuostolių nustatymo ir apskaičiavimo modelio laikosi ir Bendrasis Teismas, kuris nepriteisia ieškovams negautų pajamų atlyginimo tik dėl priežastinio ryšio, o ne dėl to, kad, jo vertinimu, reikėtų taikyti prarastos galimybės kaip pasitikėjimo atkūrimo koncepciją.

Kaip ne kartą yra pažymėjęs kasacinis teismas, įstatyme įtvirtinto visiško nuostolių atlyginimo paskirtis – atsakingam už padarytą žalą asmeniui (prievolės skolininkui) atlyginus, *inter alia*, negautas pajamas, grąžinti šalis į iki teisės pažeidimo buvusią padėtį, adekvačiai kompensuojant nukentėjusiam asmeniui (kreditoriui) jo patirtos žalos dydį. Pažymėtina, kad pagal kasacinio teismo praktiką negautos pajamos, kaip nuostoliai, yra suprantamos kaip grynasis pelnas, t. y. tai, kuo būtų pagerėjusi nukentėjusiojo turtinė padėtis; jos neturi būti suprantamos kaip visos tikėtinos gauti iš asmens veiklos sumos, neatskaičius sąnaudų; išskaičiavus sąnaudas iš visų pajamų (įplaukų), o iš šių – ir pelno mokestį pagal Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymą, asmeniui liktų grynasis pelnas, t. y. tai, kaip būtų pagerėjusi nukentėjusio asmens turtinė padėtis[1051].Tokios pačios pozicijos laikomasi ir Bendrojo Teismo praktikoje sprendžiant dėl žalos kaip prarastos galimybės kompensavimo, t. y. nustatomas grynasis pelnas iš

[1049] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. Nr. 3K-3-413-378/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1068163; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-345-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1953591.

[1050] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

[1051] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-6/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/188731.

prarastos sutarties, ieškovui priklausanti jo dalis, jei jis konkurse dalyvavo ne vienas[1052], taip pat atsižvelgiama ir į kitas aplinkybes, mažinančias grynąjį pelną[1053], ir ši suma dauginama iš matematiškai apskaičiuotos santykinės galimybės laimėti konkursą, kurią ieškovas prarado dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų. Vis dėlto Prancūzijoje atlyginamos prarastos pajamos, o ne pelnas, t. y. neatsižvelgiama į pajamoms taikytinus mokesčius[1054].

Bylos šalis, reikšdama reikalavimą atlyginti negautas pajamas, turi įrodyti, jog ji patyrė realių nuostolių, t. y. negavo pajamų dėl sutarties kontrahento neteisėtų veiksmų padarinių. Reikalaujamos priteisti negautos pajamos turi būti pagrįstos įrodymais, kad jos realios, neišvengiamos, o ne tikėtinos. Remiantis CK 6.249 straipsnio 1 dalimi, turi būti nustatytos realios asmens galimybės gauti konkrečias pajamas, atsižvelgiant į ankstesnes jo gautas pajamas, pasiruošimą ir priemones, kurių jis ėmėsi, siekdamas gauti šių pajamų, ir pan.[1055]. Kasacinio teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad apie tai, ar patirti nuostoliai gali būti vertinami kaip negautos pajamos, spręstina pagal tokius kriterijus: 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų[1056].

Vienas iš problemiškiausių negautų pajamų priteisimo aspektų yra susijęs su jų įrodinėjimu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ankstyvojoje kasacinio teismo praktikoje dėl perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės buvo laikomasi pozicijos, kad ieškovo vien savo nuožiūra parengti negautų pajamų dydį įrodantys dokumentai (lentelės, apskaičiavimai ir pan.) nepakankami reikalaujamų nuostolių dydžiui pagrįsti[1057]. Vis dėlto vėliau argumento, kad negautas pajamas apskaičiavo jų dydžiu suinteresuotas ieškovas ir jis šių apskaičiavimų nepagrindė konkrečiais duomenimis, reikšmė palaipsniui sumenko ir teismų, ypač kasacinio teismo, praktikoje pradėta vadovautis ben-

---

[1052] „Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989.

[1053] Pavyzdžiui, aplinkybę, kad vykstant ginčo nagrinėjimui perkančioji organizacija su ieškovu sudarė laikiną pakeičiančią viešojo pirkimo sutartį („Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989).

[1054] Schebesta, *supra note*, 16: 195.

[1055] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-199/2007)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/78124.

[1056] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-506/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/311000.

[1057] *Ibid*

druoju proceso rungtyniškumo principu, t. y. teismų abejonės ir aktyvumas vertinant negautų pajamų apskaičiavimą daugiausia buvo perkelti atsakovėms – perkančiosioms organizacijoms.

Atsižvelgiant į tai, vienintelė aplinkybė, kad pirmosios ir (ar) apeliacinės instancijos teismai procese rėmėsi tik ieškovo įrodymais, *per se* neleidžia pripažinti įrodymų vertinimo taisyklių pažeidimo, kai proceso šalis, teigianti priešingai, nepateikia jokių savo poziciją patikimai pagrindžiančių įrodymų, o savo prieštaravimus grindžia tik tariama teismų pareiga žalos atlyginimo procese būti aktyviems[1058]. Kaip nurodyta pirmiau, taikant *Institos* modelį, antrame žalos atlyginimo procese dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų jau yra priimtas ir prejudicinę (*res judicata*) galią turintis teismo sprendimas dėl neteisėtų atsakovo veiksmų. Kita vertus, nors kasacinio teismo atskirai pažymėtas perkančiųjų organizacijų pasyvumas ginčijant ieškovų negautų pajamų dydžius[1059], šioje srityje taip pat pabrėžtinos nuolatinės jo pastangos palengvinti ieškovų tiekėjų negautų pajamų įrodinėjimo naštą.

Iš esmės negautų pajamų dydžio įrodinėjimo pagrindas – tiekėjo pasiūlymo kaina. Išimtiniais atvejais ieškovui galimai pavyktų įrodyti negautas pajamas ir kitu pagrindu, tačiau tokios situacijos paprastai turėtų būti susijusios su kokiomis nors specifinėmis aplinkybėmis, pavyzdžiui, labai siaurai ir aiškiai apibrėžta rinka, pirkimo objekto kainos reguliavimu ar kitais išskirtiniais aspektais, dėl kurių tiekėjas, nepateikęs pasiūlymo (pavyzdžiui, ginčydamas pirkimo sąlygas), galėtų įrodinėti ir įrodyti konkretų prarastų pajamų dydį. Vis dėlto absoliuti dauguma atvejų (išskyrus išimtis, susijusias su pirkimo objekto specifika, pavyzdžiui, intelektines paslaugas) susiję su modeliu, kai iš pateikto pasiūlymo kainos ieškovas turi atimti ir tai pateikti kaip įrodymą realiai tikėtinas patirti sąnaudas vykdant sutartį.

Atsižvelgiant į tai, viena iš priemonių, neretai Lietuvoje naudojama didesniuose rangos konkursuose, kuri leidžia racionalizuoti ir supaprastinti negautų pajamų įrodinėjimą ir nustatymą, yra viešojo pirkimo sąlygose įtvirtintos detalios sąmatos, kurias dalyviai kaip sudėtinę pasiūlymo dalį turi užpildyti. Teismas gali nesivadovauti (netaikyti) šiuo netektų pajamų apskaičiavimo metodu, kai jis akivaizdžiai nepakankamas nuostolių dydžiui vertinti, pavyzdžiui, tiekėjas prarado galimybę sudaryti ilgalaikę viešojo pirkimo sutartį (t. y. viršijančią įprastinę trejų metų trukmę) arba sąnaudų iškloti-

[1058] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901.

[1059] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

nė, įtvirtinta pirkimo sąlygose, yra neišsami, nedetali[1060].

Tiekėjų negautų pajamų atlyginimo kontekste susiklosto dviprasmiška padėtis, nes ieškovas tiekėjas paprastai suinteresuotas parodyti kuo mažesnes sutarties vykdymo sąnaudas, kurios tiesiogiai (proporcingai) susijusios su jo reikalaujamos žalos atlyginimo dydžiu, o atsakovė perkančioji organizacija paprastai neišmano konkrečios ūkio srities ir negali žinoti, kokios, tikėtina, būtų realios šios sąnaudos. Ši problema bene aiškiausiai atsiskleidė kasaciniam teismui negautų pajamų įrodinėjimo procese iš esmės nerezultatyviai bandant įdiegti ieškovams priteistinų nuostolių mažinimo instrumentą – pačių ieškovų veiksmus, dėl kurių jie patys galėjo sumažinti patirtos žalos mastą. Nors tiekėjų resursų išsėmimas kaip pagrindas mažinti negautų pajamų dydį (ar jų apskritai nepriteisti), be retų išimčių (pavyzdžiui, Prancūzija), pripažįstamas daugelyje valstybių, įskaitant ir Lietuvą, šio kriterijaus taikymo efektyvumas priklauso būtent nuo įrodinėjimo naštos tarp šalių paskirstymo.

Pirmiausia pažymėtina, jog kasacinis teismas[1061] laikosi bendros pozicijos, kad tiekėjai (ieškovai) negali ir neturi būti ribojami užsidirbti tik konkretaus dydžio pajamas per atitinkamą laikotarpį, todėl vienintelė aplinkybė, jog tuo metu, kai turėjo būti sudaryta viešojo pirkimo sutartis, ieškovas savo veiklą vykdė su kitais trečiaisiais asmenimis, *per se* neturi tapti kliūtimi iš neteisėtus veiksmus atlikusios perkančiosios organizacijos reikalauti atlyginti negautas pajamas. Tokia pozicija iš pažiūros atitinka Prancūzijoje taikomą praktiką, tačiau iš tiesų Lietuvoje kaip ir daugelyje kitų valstybių teisiškai reikšminga aplinkybė, ar tiekėjas atitinkamu momentu gali sudaryti kelias sutartis.

Kasacinis teismas *Institos* byloje nepritarė bendrai teismų pozicijai, kad ginčo viešojo pirkimo sutarties nesudarymas *per se* neužkerta kelio ieškovui sudaryti kitų sutarčių, todėl jis neįrodė, jog dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų patyrė žalą. Kasacinio teismo vertinimu, pakeičiančios (-ių) sutarties (-ių) sudarymas ir vykdymas yra reikšmingas tik tokiu atveju, jei dėl to tiekėjo resursai buvo išsemti ir (ar) jis jų negalėjo kompensuoti, pasitelkti papildomai. Šią poziciją kasacinis teismas išplėtojo nurodydamas, kad, nustatant tiekėjo negautų pajamų dydį, kaip išsemiami ir nekompensuojami vertintini tokie tiekėjo resursai, kurių panaudojimas vykdant prisiimtus įsipareigojimus paneigia galimybę juos panaudoti (kompensuoti) papildomiems įsipa-

[1060] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-345-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1953591.

[1061] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1676090.

reigojimams vykdyti, nes šie resursai pagal savo pobūdį yra reti ir jų kompensavimas yra neįmanomas ar reikalauja neproporcingai didelių sąnaudų (pvz., reta ir itin brangi įranga, retos specializacijos ekspertas ir pan.)[1062]. Pastarojoje *Vlasavos* byloje kasacinis teismas konstatavo, kad keleiviniai autobusai, skirti transportavimo paslaugoms teikti, nėra išsemiamas ir (ar) neatkuriamas resursas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad *Institos* ir *Vlasavos* bylose kasacinio teismo pozicijos išsiskyrė dėl dviejų tarpusavyje susijusių esminių aspektų, nulėmusių tolesnį tiekėjų resursų išsėmimo kriterijaus taikymą. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai teisę sudaryti pakeičiančią sutartį vertino kaip žalą eliminuojančią priemonę, o iš kasacinio teismo argumentų galima susidaryti įspūdį, kad tokios aplinkybės galėtų būti taikomos kaip atsakomybę švelninančios, bet ne šalinančios; atsižvelgiant į tai, taikant bendrąsias civilinės atsakomybės nuostatas, įrodinėjimo našta, kad būtent reikalaujamą žalą patyrė ieškovas, tenka jam (pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų pozicija), o kad reikalaujamų nuostolių dydį lėmė ir paties kreditoriaus veiksmai – tenka atsakovui (skolininkui). Manytina, kad tokį kasacinio teismo vertinimą, *inter alia*, galėjo lemti jo priežastiniam ryšiui taikoma įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklė, kad ieškovas neturi įrodinėti sau nepalankių aplinkybių.

Tai, jog įrodinėjimo našta, kad atitinkami tiekėjo resursai ne tik pagal savo pobūdį išsemiami ir neatkurtini, bet ir kad juos ieškovas išsėmė ir (ar) jų neatkūrė, tenka perkančiajai organizacijai, pirma, iš esmės suponuoja šio kriterijaus netaikymą *de facto*, nes, kaip nurodyta pirmiau, jai tiek dėl savo veiklos specifikos, tiek dėl tik kitam subjektui prieinamų visų duomenų gali būti pernelyg sunku pagrįsti nuostolių dydžio mažinimą, antra, patvirtina kasacinio teismo išvadą *Institos* byloje, kad negautų pajamų atlyginimas viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose iš esmės prilygintinas negautų pajamų atlyginimui esant sutartiniams santykiams. Dėl to manytina, kad resursų išsėmimo kriterijaus arba reikia atsisakyti kaip Prancūzijoje (juolab kad tai atitiktų bendrąją kasacinio teismo poziciją, jog tiekėjams pripažįstamas interesas gauti kuo didesnį pelną, o ne į tam tikrą jo dalį), arba keisti iš esmės jo taikymo praktiką. Pavyzdžiui, Italijoje būtent tiekėjui (ieškovui) tenka našta įrodinėti, kad jis dėl neteisėto pašalinimo iš konkurso negalėjo sudaryti kitų sandorių; kita vertus, tokios aplinkybės neįrodymas lemia ne reikalavimo priteisti nuostolių atlyginimą atmetimą, o nusistovėjusių 10 proc.

[1062] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-345-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1953591.

pelno maržos sumažinimą pusiau[1063].

Negautų pajamų skaičiavimas turi būti protingas, paremtas byloje surinktais įrodymais ir kita faktine medžiaga bei pagrįstas finansų ar ekonomikos teorijos pripažįstamais metodais[1064]. Kasacinis teismas tik išskirtiniais atvejais, kai negautų pajamų įrodinėjimas objektyviai apsunkintas (pavyzdžiui, kai ieškovo pateiktų įrodymų nepakanka teismo įsitikinimui dėl tikslaus nuostolių dydžio susiformuoti), *inter alia*, dėl per ilgo teismo proceso, atsižvelgdamas į bendruosius civilinės teisės principus, taiko CK 6.249 straipsnyje 1 dalyje įtvirtintą taisyklę, kad kai šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, jų sąžiningą dydį nustato teismas[1065]. Taigi, paprastai, kaip nurodyta pirmiau, negautų pajamų dydžio nustatymas paliekamas proceso šalių dispozicijai. Atsižvelgiant į šalims tenkančią įrodinėjimo naštą ir jų aktyvumą pateikti jų poziciją pagrindžiančius duomenis, jos iš esmės nėra atskirai ribojamos procese ginti savo priešpriešinių interesų padidinti ar sumažinti atlygintinos žalos dydį.

Kiek kitokios pozicijos laikomasi Bendrojo Teismo praktikoje, apskaičiuojant prarastos galimybės finansinę išraišką, kuri apskaičiuojama teorinio pobūdžio prarastą galimybę, kuri visada nesiekia 100 proc. (prarastos galimybės multiplikatorius niekada nesieks 1, t. y. ieškovui įrodžius 70 proc. tikimybę laimėti konkursą, jam atlyginama 0,7 prarasto pelno), padauginus iš grynojo pelno, t. y. negautų pajamų, atskaičius išlaidas. Dėl to, kaip buvo pažymėta, prarastos galimybės finansinė išraiška nesutapatinama su prarastomis pajamomis (t. y. su prarasta sutartimi[1066]), kurios, Bendrojo Teismo vertinimu, visuomet bus nereali ir neapibrėžta žala.

Kita vertus, tam tikra Liuksemburgo teismų jurisprudencijos ypatybė yra ta, kad Bendrasis Teismas paprastai palieka pačioms šalims per tam tikrą laiką susitarti dėl tokios žalos finansinės apibrėžties ir, tik joms nepasiekus taikaus susitarimo, dėl to būtų priimamas teismo sprendimas[1067]. Tai aiškinama tuo, kad prarasta galimybė yra verti-

---

[1063] Ponzio, *supra note*, 1034: 109-110.

[1064] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-220/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/821760; „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 2A-1578/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/895835.

[1065] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-345-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1953591.

[1066] „Bendrojo Teismo 2008 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje Belfass prieš Tarybą (T-495/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=67732&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112885.

[1067] „Bendrojo Teismo 2013 m. rugsėjo 16 d. sprendimas byloje ATC ir kt. prieš Komisiją (T-333/10)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=141405&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1124656; „Bendrojo

namojo pobūdžio ir, kaip nurodyta pirmiau, nesutampa su negautomis pajamomis, t. y. jos tikimybė yra santykinė, o ne absoliuti[1068]. Atsižvelgiant į tai, tam tikrais atvejais (ES deliktinės atsakomybės ne viešųjų pirkimų srityje) Liuksemburgo teismai, susidūrę su netektos galimybės finansinės išraiškos apskaičiavimu, *ex aequo et bono* priteisia 50 proc. ieškovo netektų pajamų[1069]. Tai iš esmės atitinka CK 6.249 straipsnio 1 dalies nuostatą ir jos taikymo kasacinio teismo viešųjų pirkimų srityje praktiką.

Pagal teismų praktiką CK 6.249 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pirmiau nurodyta nuostata negali būti aiškinama kaip įpareigojanti teismą visais atvejais savo iniciatyva rinkti įrodymus priteistinų nuostolių dydžiui nustatyti; pateikti nuostolių dydį patvirtinančius ar paneigiančius įrodymus yra ginčo šalių pareiga (CPK 12, 178 straipsniai); ginčo šalių rungimosi principo esmė yra ta, kad būtent dėl įrodinėjamų aplinkybių nustatymo suinteresuotoms šalims tenka įrodinėjimo pareiga ir pagrindinis vaidmuo, renkant įrodymus; žalos padarymo fakto ir jos dydžio įrodinėjimo našta tenka ieškovui. Ieškovas privalo įrodyti jo teisę sukuriančius faktus, tačiau neturi įrodinėti tą teisę paneigiančių faktų – tokius faktus, atsikirsdamas į ieškovo reikalavimą, turi įrodyti atsakovas[1070].

Ieškovas gali įrodyti atitinkamą negautų pajamų dydį, jį įrodinėdamas pasiūlymo kainos ir procese pristatytų duomenų apie tikėtinas išlaidas santykiu (tai lemia žalos dydžio įrodinėjimą *ad hoc*[1071]), nepriklausomai nuo to, kad to paties laikotarpio bendrasis (metinis) pelningumo rodiklis yra žymiai mažesnis[1072]. Kita vertus, nesant kitų duo-

---

Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989.

1068 „Generalinio advokato Pedro Cruzo Villalóno 2014 m. kovo 20 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Giordano prieš Komisiją (C-611/12 P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149483&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6040345.

1069 „Bendrojo Teismo 2006 m. birželio 6 d. sprendimas byloje Girardot prieš Komisiją (T-10/02)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57915&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115153; „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Komisija prieš Girardot (C348/06 P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71993&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1128120.

1070 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-191-611/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/2005554.

1071 Pažymėtina, kad Prancūzijoje prarasto pelno marža varijuoja nuo 1,6 proc. iki 11,63 proc., nors kartais gali viršyti žymiai didesnę ribą (35 proc.) (Gabayet, *supra note*, 797: 12–13); Ispanijoje – vyrauja 6 proc. pelno marža (Fuentes, *supra note*, 901: 52).

1072 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. Nr. 3K-3-413-378/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1068163; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-345-248/2020)“, Infolex

menų, ūkio subjekto pelno nuostolio ataskaita iš esmės yra tinkamas įrodymas ir šalys juo gali remtis[1073]. Pastarasis bendrojo pelningumo kriterijus naudojamas ir Bendrojo Teismo praktikoje[1074]. Be to, tiekėjas gali būti iš dalies atleistas įrodinėti konkrečias tikėtinas sutarties vykdymo sąnaudas tais atvejais, kai jo sutartiniai įsipareigojimai, kurių jis neteko dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, yra intelektinio pobūdžio, t. y. jo veiklos sąnaudos iš esmės susijusios su žmogiškojo kapitalo naudojimu[1075].

Ūkio subjektas, skaičiuodamas savo negautas pajamas, jų dydį gali įrodinėti ne tik pagal pagrindinį pajamų šaltinį, bet ir kitas iš viešojo pirkimo sutarties išplaukiančias ekonomines naudas, kurias jis gali įrodyti. Pavyzdžiui, jei tiekėjas, pildydamas darbų sąmatą, kurioje reikėjo nurodyti ir darbams atlikti reikalingų medžiagų (įrenginių) kainą, vėliau gali įrodinėti egzistuojant skirtumą tarp perkančiajai organizacijai nurodytos medžiagų vertės ir jo galimybės jas gauti pigiau, t. y. tiekėjas darbų pirkime gali prarasti pajamų ir iš darbuose panaudotinų medžiagų (įrenginių) įsigijimo ir pardavimo skirtumo[1076].

Pažymėtina, kad kitokių nei negautas pelnas žalų rūšių priteisimas kitose valstybėse yra ribojamas. Pavyzdžiui, Belgijoje galima prisiteisti tik kompensaciją už neteisėtai nelaimėtą konkursą ir kompensuojamąsias palūkanas, tačiau kitų žalų rūšių – ne. Kita vertus, ieškovui, kuris mažiausios kainos pasiūlymo pateikimo atveju įrodė neteisėtai prarastą teisę į sutarties sudarymą, automatiškai bus pripažinta teisė į 10 proc. jo pasiūlymo kainos žalos atlyginimą (ir 8 proc. kompensuojamųjų palūkanų), laikant, kad tai – įprasta darbų sutarčių pelno marža; ši suma gali būti didinama dėl devalvacijos[1077]. Italijoje taikytina analogiška nuostata, tačiau, įvertinus svarbias aplinkybes, nuo šio dydžio paprastai krypstama žemyn, o ne aukštyn, t. y. mažinama pelno marža[1078]. Tokiu atveju išvengiama gan sudėtingo pirmiau aprašyto negautų pajamų (pelno) įrodinėjimo (nebent ieškovas įrodinėtų didesnės apimties praradimus, tokiu atveju galima

praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1953591.

[1073] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901.

[1074] „Bendrojo Teismo 2016 m. balandžio 27 d. sprendimas byloje European Dynamics Luxembourg ir kt. prieš Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybą (T-556/11)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=177243&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1125719.

[1075] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. Nr. 3K-3-413-378/2015)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1068163.

[1076] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-26-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1971943.

[1077] Bovis, *supra note*, 10: 577–578.

[1078] Ponzio, *supra note*, 1034: 107.

atsižvelgti ir į kitus kriterijus, pavyzdžiui, prarastą galimybę sudaryti kitus sandorius).

Išimtimi laikytini atvejai, kai pasiūlymai buvo vertinami pagal ekonominį naudingumą, todėl ieškovas turi įrodyti savo praradimų apimtį[1079]. Tokiu atveju teismas siekia priteisti kaip įmanoma teisingesnį žalos atlyginimą, atsižvelgdamas į hipotetinę teisėto pirkimo situaciją, taigi ieškovas turi įrodyti prarastą pelną[1080]. Įdomu žymėti, kad, S. Arrowsmith vertinimu[1081], būtent tokios situacijos ir inspiravo prarastos galimybės instituto susiformavimą ir taikymą tam, kad ieškovui būtų atlyginama už sukeltą žalą, esant ekonominio naudingumo vertinimo kriterijui.

4.4.3.2. Pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidos

Ūkio subjektų dalyvavimo konkurse sąnaudos (reali žala) susijusios su bet kokiomis išlaidomis, kurios patirtos ruošiantis dalyvauti konkurse, rengiant pasiūlymą ir susirašinėjant su perkančiąja organizacija. Tai – pirmiausia žmogiškojo kapitalo sąnaudos rengiant pasiūlymą, apskaičiuojamos valandų skaičiumi, taip pat išlaidos ekspertams pasitelkti, specifiniams dokumentams (pažymų, sertifikatų) gauti ir (ar) jiems išversti, banko ar draudimo garantijos išdavimo, pagrįstos kelionės išlaidos (pavyzdžiui, esant būtinybei tiesiogiai dalyvauti perkančiosios organizacijos posėdžiuose, kai jos ir tiekėjo buveinės yra skirtingose vietose, arba pasinaudojus teise nuvykti į projekto vietą apžiūrėti pirkimo objektą, pavyzdžiui, rekonstruotiną pastatą), be to, laiko sąnaudos ar pirmiau nurodytos išlaidos susirašinėjant su perkančiąja organizacija, pavyzdžiui, dėl papildomų dokumentų ar paaiškinimo pateikimo, neįprastai mažos kainos pagrindimo ir pan.

Iš tiesų dalyvavimo viešojo pirkimo konkurse sąnaudos, jų pobūdis Lietuvoje, priešingai nei kitose valstybėse (pavyzdžiui, Vokietijoje ribojamos teisinės konsultacijos dėl dalyvavimo[1082]), nėra ribojami, juolab kad VPĮ atitinkamų ribojančių nuostatų taip pat neįtvirtinta. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad paprastai realios žalos atlyginimo priteisimo ribojimas pastebimas tose valstybėse, kuriose ikisutartinė perkančiųjų organizacijų atsakomybė priskiriama deliktų teisei (Nyderlandai, Jungtinė Karalystė; praktika pagrįsta požiūriu, kad šios išlaidos būtų patirtos bet kokiu atveju[1083]), todėl,

[1079] Panašus modelis taikytinas ir Lietuvoje, tačiau kol kas dėl jo pasisakyta, kai žalos atlyginimo iš tiekėjo reikalauja perkančioji organizacija.

[1080] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-67-248/2020)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1862692.

[1081] Arrowsmith, Linarelli, Don Wallace, *supra note*, 86: 799.

[1082] Schebesta, *supra note*, 16: 187.

[1083] Išimtimi laikytinos situacijos, kai tiekėjas įrodo, kad jis nebūtų dalyvavęs pirkimo procedūroje, jei būtų

siekiant sušvelninti dėl to kylančius padarinius, tokios išlaidos atlyginamos kaip prarasta galimybė, tačiau ne kaip įrodinėjimo standartas, o atskira žalos rūšis[1084].

Įdomu pažymėti, kad kai kuriose valstybėse (Vokietijoje, Nyderlanduose) į atlygintinos realios žalos apimtį įeina tam tikros išlaidos, susijusios su būsimo sandorio vykdymu[1085]. Nors Lietuvoje šis aspektas nėra plačiai paplitęs (tyrimo autoriui nepavyko rasti panašių taikymo atvejų), aptariamas klausimas gali suponuoti kelias problematikas. Pirma, santykio tarp pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų bei negautų pajamų, ypač atsižvelgiant į Lietuvoje įtvirtintą ribojimą patenkinti reikalavimą priteisti tik vienos rūšies nuostolių atlyginimą. Nors iš tiesų tokios išlaidos jau yra patirtos (realios, o ne būsimos), jų tikslas yra ne ikisutartinė stadija, o sutarties vykdymas. Antra, tokių išlaidų priskyrimas prie žalos (turto sumažėjimo) apskritai, atsižvelgiant į tai, kad šios išlaidos gali būti ne vien turto netekimas, o tiesiog nuosavybės formos pasikeitimas, pavyzdžiui, įsigijus sutarčiai vykdyti reikalingą techniką, pakinta tik turto forma, bet ne vertė, kuri vis tiek lieka tiekėjui. Trečia, ūkio subjekto iniciatyvumo ir pareigos vykdymo santykis patiriant tokias išlaidas, t. y. klausimas, ar tiekėjas, savo iniciatyva iš anksto patyręs sutarties vykdymo sąnaudų, neprisidėjo prie kilusios žalos, lieka aktualus.

Kalbant apie realią žalą pažymėtina, kad bylinėjimosi išlaidos reikalaujant atlyginti žalą nelaikytinos dalyvavimo išlaidų dalimi ir tokios išlaidos atlygintinos pagal bendrąjį reguliavimą, t. y. neviršijant maksimalių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo dydžių proporcingai patenkintų reikalavimų daliai. Pagal Bendrojo Teismo praktiką tokios išlaidos taip pat nepriskirtinos prie dalyvavimo išlaidų, be to, panašios išlaidos, susijusios su teisinėmis konsultacijomis ar įvairiomis kitomis teisių gynybos priemonėmis (pavyzdžiui, kreipimusi į Europos ombudsmeną), vertinamos kaip nebūtinos, nes atstovo pagalba pagal teisinį reguliavimą nėra būtina[1086]. Be to, atsižvelgiant į PVM susigrąžinimą, šis mokestis taip pat neįeina į atlygintinos realios žalos apimtį.

Neginčytina, kad pirmiau nurodytos dalyvavimo viešojo pirkimo konkurse išlaidos iš esmės įeina į bendrąsias ūkio subjekto veiklos sąnaudas ir susijusios su

---

buvę laikomasi taisyklių (Martin Trybus, „An overwiew of the United Kingdom Public procurement review and remedies system with an emphasis on England and Wales“ iš *Enforcement of the EU public procurement rules*, Steen Treumer, François Lichère (Copenhagen: DJØF Publishing, 2011), 229).

1084 *Ibid*, 185, 191.

1085 *Ibid*, 187–188.

1086 „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m.birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

įprastine verslo rizika[1087], kurios pasiteisinimas – nagrinėjamu atveju viešojo pirkimo konkurso laimėjimas – ne visada yra aiškiai numanomas, priklauso ne tik nuo paties ūkio subjekto veiksmų, bet, ypač viešuosiuose pirkimuose, ir kitų subjektų, įskaitant ir perkančiąsias organizacijas, sprendimų. Taigi, perkančiosios organizacijos iš esmės neturi pareigos tiekėjams, nelaimėjusiems pirkimo, atlyginti jų patirtas dalyvavimo sąnaudas[1088], nebent tokia galimybė būtų atskirai įtvirtinta pirkimo dokumentuose, paprastai specifiniuose konkursuose (architektūros), kuriuose siekiama pritraukti kuo daugiau dalyvių, pavyzdžiui, nustatant, kad 1–5 vietos laimėtojai gaus atitinkamo dydžio premijas.

Tam tikrais atvejais galimybė laimėti viešąjį pirkimą ir sudaryti viešojo pirkimo sutartį gali išnykti ne atitinkamo ūkio subjekto, o visų dalyvių atžvilgiu. Pavyzdžiui, pagal teisinį reguliavimą ir jį aiškinančią nacionalinę jurisprudenciją[1089] perkančioji organizacija neturi pareigos iš anksto pirkimo dokumentuose aiškiai visiems tiekėjams išviešinti maksimalios jai nepriimtinos kainos, todėl, visiems dalyviams tokią pasiūlius, ji gali teisėtai atmesti visas paraiškas, o pirkimo procedūros pagal įstatymą bus laikomos pasibaigusiomis. Tokiu atveju perkančiajai organizacija nekyla civilinė atsakomybė, t. y. pareiga, atlyginti tiekėjų patirtas išlaidas[1090]. Iš esmės tai patvirtinama kitose srityse taikomų CK 6.271 straipsnio nuostatų aiškinimo praktika, kad viešųjų subjektų specialioji griežtoji civilinė atsakomybė kyla įrodžius neteisėtus veiksmus. Dalyvavimo išlaidų nekompensavimo praktikos nutraukus viešojo pirkimo procedūras laikomasi ir Bendrojo Teismo praktikoje[1091].

Kaip jau buvo lakoniškai pažymėta, pagal kasacinio teismo praktiką perkan-

---

[1087] „Bendrojo Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje Embassy Limousines & Services prieš Parlamentą (T-203/96)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61996TJ0203; „Teisingumo Teismo 2009 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje CAS Succhi di Frutta prieš Komisiją (C-497/06 P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=73335&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5724091.

[1088] „Bendrojo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants ir kt. prieš Komisiją (T-160/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1118701.

[1089] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-40-969/2018)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/1601193.

[1090] „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-458-302/2019)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.infolex.lt/tp/1682354.

[1091] „Bendrojo Teismo 2008 m. gegužės 14 d. nutartis sujungtose bylose Icuna.Com prieš Parlamentą (T-383/06 ir T-71/07)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=68298&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1119505.

čiųjų organizacijų teisė nutraukti viešojo pirkimo procedūras yra labai apribota, jos taikymas priklauso nuo papildomų sąlygų ir yra daug griežčiau vertinamas nei Teisingumo Teismo jurisprudencijoje. Kasacinio teismo pasisakyta, jog tam, kad perkančioji organizacija galėtų nutraukti pradėtas pirkimo procedūras, turi būti nustatytos, *inter alia*, aplinkybės, kurių nebuvo galima numatyti, nepriklausomai nuo jų atsiradimo momento – iki pirkimo pradžios ar jau jam prasidėjus, svarbu, kad atsiradusios aplinkybės turi esminę reikšmę tolimesnei pirkimo eigai, t. y. dėl jų tolimesnis pirkimo procedūrų vykdymas tampa negalimas, taip pat jos perkančiajai organizacijai nebuvo žinomos ir negalėjo būti protingai numatytos pradedant pirkimo procedūras[1092].

Kasacinio teismo taip pat pažymėta, kad VPĮ nuostatos, susijusios su pirkimo pasibaigimu, viena vertus, yra ir turėtų būti objektyvios, daugiau priklausyti nuo faktinių aplinkybių, o ne nuo subjektyvaus jų vertinimo, antra vertus, šios nuostatos kvalifikuotinos kaip išimtinės, aiškintinos ir taikytinos siaurai, t. y. pirkimo procedūrų nutraukimas dėl nenumatytų aplinkybių, atsižvelgiant į VPĮ įtvirtintą pirkimo tikslą ir tiekėjų interesą sudaryti sutartį, – *ultima ratio* pagrįstai taikytinas tik tada, kai perkančioji organizacija yra išnaudojusi (kiek nuo jos priklauso) visas kitas įmanomas teisėtas priemones (pvz., kreipėsi dėl papildomo finansavimo ar kitaip siekė jo gauti, taip pat prireikus kreipėsi bei siekė atitinkamo projekto, finansuojamo Europos Sąjungos struktūrinės paramos, įgyvendinimo sutarties sąlygų, *inter alia*, dėl terminų ir sumos, pakeitimo ir pan.)[1093]. Vis dėlto pirmiau nurodyta kasacinio teismo praktika daugiau nukreipta ne į tiekėjų sąnaudų kompensavimą, o į neteisėtų veiksmų užkardymą (žinoma, tiekėjai, nuginčiję perkančiosios organizacijos sprendimą nutraukti pirkimo procedūras, gali reikalauti jos civilinės atsakomybės).

Dėl nagrinėjamo klausimo svarbu pažymėti, kad tiekėjams turėtų būti atlygintos dalyvavimo išlaidos, jei būtų nustatyti neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai, o jie savo interesų negalėtų patenkinti sudarant viešojo pirkimo sutartį, t. y. prarasdami galimybę ją sudaryti, nepriklausomai nuo to, dėl kokių priežasčių tai įvyko. Perkančiosios organizacijos atsakomybė atlyginti nurodytas ūkio subjekto veiklos sąnaudas tiesiogiai koreliuoja su jos pačios veiksmų atitiktimi imperatyviosioms teisės normoms. Būtent šiuo pagrindu teisės doktrinoje Bendrojo Teismo jurisprudencija dėl

---

[1092] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-433/2011)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/281243.

[1093] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/563026.

įprastinės verslo rizikos kritikuojama kaip nesąžininga tiekėjų atžvilgiu[1094], juolab kad kitais atvejais, kai pirkimo procedūros nenutraukiamos, abeji Europos Sąjungos Teisingumo Teismo rūmai laikosi pozicijos, kad negalima vadovautis išimtinai ūkio subjektams tenkančia verslo rizika, kai nustatomas Bendrijos teisės pažeidimas, dėl kurio sumažėjo dalyvio galimybės laimėti konkursą, nes priešingu atveju būtų pažeisti teisinio tikrumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principai[1095]. Kaip nurodė Bendrasis Teismas, viešojo pirkimo procedūros pažeidimai suponuoja išvadą, kad ieškovas, kaip konkurso dalyvis, patyrė visiškai bereikalingų išlaidų, susijusių su dalyvavimu konkurse[1096].

Bendrasis Teismas bylose dėl netinkamai atlikto interesų konflikto tyrimo vertino, kad Komisijos pažeidimas sumažino ieškovo tikimybę laimėti, nes, jo vertinimu, jei nebūtų atlikti neteisėti veiksmai (nagrinėjamu atveju – atliktas interesų konflikto situacijos vertinimas), laimėtoju pripažintas tiekėjas galbūt būtų pašalintas. Kaip nurodė šis teismas, verslo rizikos prisiėmimas grindžiamas prielaida, kad perkančioji organizacija užtikrins procedūrų skaidrumą ir subjektų lygiateisiškumą[1097]. Be to, Bendrasis Teismas, atsižvelgdamas į specifines ginčo aplinkybes, kai perkančioji organizacija sudarė įspūdį tiekėjui, kad šis konkursą laimėjo ir su juo bus sudaryta sutartis, bet galiausiai pirkimą nutraukė, priteisė patirtų investicijų į būsimą sutartį atlyginimą[1098].

Pažymėtina, kad iš esmės tokios pozicijos laikomasi ir kasacinio teismo prak-

---

[1094] Kalėda, *supra note*, 9: 199.

[1095] „Teisingumo Teismo 2009 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje CAS Succhi di Frutta prieš Komisiją (C-497/06 P)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=73335&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5724091; „Bendrojo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants ir kt. prieš Komisiją (T-160/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1118701; „Bendrojo Teismo 2007 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje Citymo prieš Komisiją (T-271/04)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=61827&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1127583.

[1096] „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m.birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

[1097] „Bendrojo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants ir kt. prieš Komisiją (T-160/03)“, CURIA, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1118701; „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“, CURIA, žiūrėta 2021 m.birželio 30 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

[1098] „Bendrojo Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje Embassy Limousines & Services prieš Parlamentą (T-203/96)“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61996TJ0203.

tikoje, nors joje, kaip nurodyta pirmiau, nesivadovaujama anglosaksiška tradicija vertinti laimėjimo galimybės praradimo realumą, o daugiau vertinama, ar yra aplinkybių, kurios paneigtų tikėtiną prielaidą ieškovui būti pripažintam laimėtoju. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad ligšiolinėje kasacinio teismo praktikoje, atsižvelgiant į paprastai nedideles pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų sumas, silpninančias ieškovų interesą inicijuoti naują procesą, pirmiausia dėl reguliavimo stokos šioje srityje nėra pateikta inovatyvių teisės aiškinimo taisyklių ir sprendimų kompensuoti ieškovams realią žalą tais atvejais, kai nustatoma, kad jie dėl neteisėtų veiksmų negalėjo būti pripažinti laimėtojais ir tokia įvykių seka viršija įprastinę nepasiteisinusią verslo riziką.

Atsižvelgiant į tai, doktrinoje pateikiama siūlymų tiekėjams atlyginti dalyvavimo išlaidas kaip kompensaciją už dalyvavimą su trūkumais vykdytame pirkime[1099], nors kita autorių dalis laikosi Bendrojo Teismo pozicijos nustatyti implicitinę sąlygą, pagal kurią tokios išlaidos atlygintinos tik galimybę laimėti viešojo pirkimo konkursą, t. y. sudaryti sutartį, praradusiems subjektams[1100]. S. Arrowsmith pažymi, kad dalyvavimo viešojo pirkimo konkurse išlaidų atlyginimas suponuoja paradoksą – atsižvelgiant į tai, kad net sėkmingai pasirodžiusiam konkurse dalyviui nekyla teisėtas lūkestis, jog jam bus atlygintos dalyvavimo išlaidos, nėra aišku, kodėl tokios išlaidos vertinamos kaip nuostoliai (*loss*) pagal bendrąją deliktų teisės koncepciją, kuria siekiama grąžinti nukentėjusias šalis į padėtį, jei pažeidimo nebūtų buvę[1101].

Išskirtinos situacijos, kai procese teismas pagal pareikštą reikalavimą arba *ex officio* pripažįsta, kad viešojo pirkimo sąlygos buvo neteisėtos (taip pat pirmiau nurodytas pirkimo procedūrų nutraukimo atvejis). Pavyzdžiui, kasacinio teismo spręsta situacija, kai viešojo pirkimo sąlygose prie iškeltų kvalifikacijos reikalavimų, susijusių su įgaliojimu ir patirties turėjimu dirbti su atitinkama programine įranga, *de jure* buvo įtvirtintas lygiavertės programos reikalavimas, nors vėliau paaiškėjo, jog *de facto* iš esmės neegzistavo jokia kita lygiavertė programa, kurios darbo patirtis perkančiajai organizacijai būtų tinkama[1102]. Kasacinis teismas nurodytoje byloje konstatavo, kad ginčo pirkimo sąlygos buvo dviprasmiškos ir klaidinančios tiekėjus, be to, tiekėjų pasiūlymai buvo vertinti pagal aiškiai pirkimo sąlygose neįtvirtintą reikalavimą turėti programinės įrangos kodą, todėl perkančioji organizacija šiuo atveju dirbtinai sukūrė įspūdį, jog

---

1099 Bovis, *supra note*, 65: 210.

1100 Kalėda, *supra note*, 9: 199.

1101 Arrowsmith, *supra note*, 41: 1381.

1102 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-151-969/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/2009229.

skatina konkurenciją, įtvirtindama realiai nepritaikomas pirkimo sąlygas, ir tokiu būdu klaidino prieigos prie programinės įrangos kodo neturinčius tiekėjus, sukeldama jiems nepagrįstus lūkesčius varžytis pirkime ir taip pažeisdama skaidrumo principą. Vis dėlto teismas neteisėta pripažino tik tą viešojo pirkimo sąlygos dalį, kuria buvo fiktyviai įtvirtintas lygiavertės programos reikalavimas, be to, atsižvelgdamas į tai, pripažino, kad tenkinama tik 50 proc. ieškinio reikalavimų. Taigi, šiuo atveju tiekėjas ne tik dėl klaidinančių pirkimo sąlygų veltui, t. y. be realaus šanso laimėti konkursą, patyrė išlaidų pirkime, tačiau net ir tai įrodęs negavo visų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Iš esmės analogiška, tačiau dar labiau paradoksali situacija susiklostė Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje tiekėjų ir perkančiosios organizacijos (Lietuvos kariuomenės) ginče dėl jos dviejų laivų remonto paslaugų pirkimo[1103]. Tiekėjas „A“ (ieškovas) inicijavo ginčą dėl to, kad perkančioji organizacija tiekėją „B“ (trečiąjį asmenį) pripažino laimėtoju, t. y. siekė panaikinti pasiūlymų eilę tam, kad pats būtų pripažintas laimėtoju; ieškinys buvo iš esmės grindžiamas tuo, kad konkurso laimėtojas neatitinka iškeltų kvalifikacijos sąlygų (kokybės vadybos sistemos ir aplinkos apsaugos vadybos sistemos standartai), atsižvelgiant į tai, kad tik vienas iš tiekėją „B“ sudarančių partnerių turėjo reikalaujamą pajėgumą, nors tarpusavyje susitarė, jog laivus remontuos pavieniui; pirmosios instancijos teismas ieškovo ieškinį patenkino, nurodydamas, kad abu partneriai turėjo atitikti perkančiosios organizacijos iškeltus reikalavimus, ir pagal bylinėjimosi išlaidų atlyginimo reguliavimą jai priteisė apie 60 proc. atstovavimo teisme išlaidų atlyginimo. Tiekėjas „B“ pateikė apeliacinį skundą, kuriuo kėlė alternatyvius reikalavimus: arba panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą ir ieškovo ieškinį atmesti, arba pripažinti, kad konkurso sąlygos buvo neaiškios (ir jas nutraukti), nes jose nebuvo konkrečiai įtvirtinto ribojimo sutelkti dviejų partnerių pajėgumus, dėl to jis pasitelkė atitinkamos kvalifikacijos neturintį partnerį[1104]. Apeliacinės instancijos teismas, palikdamas nepakeistą pirmosios instancijos teismo sprendimą, iš esmės patenkino antrąjį alternatyvųjį tiekėjo „B“ reikalavimą ir konkurso procedūras nutraukė.

Teismas dėl bylinėjimosi išlaidų konstatavo, kad, viena vertus, dėl tokios bylos procesinės baigties tiekėjo „B“ reikalavimai apeliaciniame procese tenkinami 40 proc., antra vertus, tokiu santykiu (40/60) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimas paskirs-

---

[1103] „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-1095-553/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 25 d., https://www.infolex.lt/tp/2030338.

[1104] Atsižvelgdama į tokį reikalavimą, Lietuvos kariuomenė savo lakoniškame atsiliepime į apeliacinį skundą nurodė, kad pati dėl viešojo pirkimo sąlygų teisėtumo apeliacinio skundo neteikia, o atsikertant į tiekėjo „B“ argumentus šiuo aspektu pažymėjo, jog teismas spręstų savo nuožiūra.

tomas tik tarp tiekėjų. Taigi, nagrinėjamoje situacijoje ne tik ne visos galimai suklaidinto tiekėjo bylinėjimosi išlaidos šiam buvo priteistos atlyginti, bet ir pats ieškovas, inicijavęs ginčą dėl konkurso rezultatų ne dėl savo argumentų nepagrįstumo, ne tik nepasiekė procesinės pergalės, bet ir patyrė reikšmingų išlaidų (iš 13 880 Eur atstovavimo išlaidų jam buvo priteista atlyginti tik 7253 Eur).

Tokiais ir kitais panašiais viešojo pirkimo sąlygų neteisėtumo atvejais, nepriklausomai nuo to, ar viešojo pirkimo sutartis buvo sudaryta, ieškovas paprastai negalėtų įrodyti, kad būtent jam neteisėtai buvo suvaržyta teisė sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Pagal kasacinio teismo praktiką, sprendžiant dviejų vertybių koliziją – ar viešojo pirkimo sutartis turėtų būti sudaryta su perteklines pirkimo sąlygas atitinkančiu tiekėju, ar su tiekėju, kuris neproporcingų reikalavimų neatitinka, bet kurio kvalifikacija iš tiesų (*de facto*) yra pakankama viešojo pirkimo sutarčiai įvykdyti, nė vienam tiekėjui nepripažįstamas teisėtas lūkestis sudaryti viešojo pirkimo sutartį[1105].

Atsižvelgiant į padarinius, kylančius dėl viešojo pirkimo sąlygų pripažinimo neteisėtomis, svarstytina dėl poreikio iš naujo persvarstyti ligšiolinę realios žalos kompensavimo taikymo praktiką Lietuvoje, įvertinti, ar dalyvavimo neperspektyviame konkurse išlaidų atlyginimas procese dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų negalėtų tapti alternatyvia tiekėjų teisių gynybos priemone ir tam tikru preventyviu pažeidimų instrumentu, viešojo intereso gynimo priemone[1106], juolab kad, kaip nurodyta pirmiau, dėl, *inter alia*, galimai nedidelių tokių išlaidų sumų tiekėjas nebus suinteresuotas naujame procese reikalauti atlyginti tokias sąnaudas[1107]. Doktrinoje pažymimi argumentai skatinti dalyvavimo išlaidų atlyginimą, atsižvelgiant į jų paprastesnį nustatymą (apskaičiavimą) ir siekį sumažinti spekuliatyvų reikalavimų atlyginti negautas pajamas skaičių[1108]. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, kad Europos Komisija, siūlydama Tarybai priimti Direktyvą 92/13, laikėsi panašios pozicijos[1109].

Siekiant pirmiau nurodytų tikslų, pagal analogiją galėtų būti pritaikyta anksčiau aptarta kasacinio teismo praktika, kad tik veiksmingumo principo pažeidimo atveju

---

[1105] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-590/2013)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/768466.

[1106] Kalėda, *supra note*, 9: 200.

[1107] Treumer, *supra note,* 6: 151.

[1108] Kalėda, *op. cit.*, 200.

[1109] Kaip nurodė Komisija, ginčai dėl tikslios ieškovų pasiūlymų rengimo išlaidų sumos turėtų būti apriboti nustatant minimalią sumą, susijusią su sutarties verte, kuri bus mokėtina, jei nebus įrodymų, kad išlaidos iš tikrųjų buvo didesnės (žr. Europos [Bendrijų] Komisijos 1990 m. liepos 25 d. pasiūlymą Tarybai COM(90) 297 final dėl būsimos peržiūros direktyvos komunaliniame viešųjų pirkimų sektoriuje. OJ C 21 6, 1999-08-31. http://aei.pitt.edu/4780/1/003354_1.pdf).

teismas ieškovui priteisia visą bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, net jei jis viršija maksimaliai priteistinus dydžius. Tokiu būdu šią ribą viršijančių atstovavimo išlaidų atlyginimas įgytų kompensacinę funkciją, o tiekėjas, siekiantis didesnio dalyvavimo išlaidų atlyginimo priteisimo, galėtų atskirai kreiptis į teismą, reikalaudamas skirtumo tarp patirtų dalyvavimo išlaidų ir priteistų atstovavimo išlaidų atlyginimo dalies, kuri viršija maksimalią bylinėjimosi išlaidų ribą. Tokiu būdu maksimalią ribą viršijančių atstovavimo išlaidų atlyginimo priteisimas būtų kvalifikuojamas kaip preziumuojama tiekėjo (nebūtinai ieškovo, o visų byloje dalyvaujančių viešojo pirkimo dalyvių) reali žala. Primintina, kad kitose šalyse (pavyzdžiui, Italijoje) taikoma negautų pajamų atitinkamo dydžio prezumpcija. Analogiška prezumpcija dalyvavimo išlaidų priteisimo atžvilgiu būtų dar lengviau pagrindžiama, nes neįmanoma dalyvauti viešojo pirkimo konkurse nenaudojant resursų (laiko, žmogiškųjų, pasiruošimo ir pan.).

Atrodytų, kad tokio pobūdžio dalyvavimo išlaidų kompensavimas priartėtų prie prancūziškojo modelio, kurio taikymas, kaip nurodyta pirmiau, nesuponuoja poreikio ieškovui įrodyti (ir teismui nustatyti) neginčytiną tikimybę laimėti konkursą, todėl realios žalos atlyginimo priteisimas, *inter alia*, atlieka teisėtumo kontrolės (preventyvumo) funkciją. Vis dėlto, tyrimo autoriaus vertinimu, tiekėjų išlaidų, patirtų pagal neteisėtas pirkimo sąlygas organizuotame konkurse, dėl ko nė vienas ūkio subjektas neįgyja teisės sudaryti viešojo pirkimo sutarties, atlyginimas pirmiausia nukreiptas į konkrečių subjektų pažeistų teisių atkūrimą. Pastarasis tikslas ir dominuoja Lietuvoje, todėl tokio modelio recepcija viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose nebūtų labai komplikuota.

Svarstytina dėl galimybės VPĮ įtvirtinti reguliavimą, kad jei teismas, pripažinęs viešojo pirkimo sąlygas neteisėtomis, perkančiajai organizacijai skiria alternatyvią sankciją – baudą, jos dalis, atitinkanti įprastines dalyvavimo išlaidas arba atskirai tame pačiame procese įrodytas sąnaudas, galėtų būti priteista ir ieškovo naudai[1110]. Tokiu būdu tiekėjams būtų atlyginta už tai, kad jie patyrė išlaidų konkurse, kuriame varžymasis bet kokiu atveju negalėjo baigtis nė vieno jų laimėjimu, o tokių sąnaudų atlyginimas procese dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, be kita ko, leistų, pirma,

---

[1110] Atkreiptinas dėmesys į tai, kad siūloma tam tikro dydžio nuostolių atlyginimo priteisimo tiekėjams galimybė nėra pernelyg drąsi, atsižvelgiant, be kita ko, į Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos siūlymą VPĮ papildyti 108 straisniu. Šioje nuostatoje siūloma įtvirtinti preziumuojamą perkančiosioms organizacijoms priteistiną nuostolių atlyginimo dydį (10 proc. nuo sudarytos viešojo pirkimo sutarties vertės arba nuo jos įvykdymo dalies, jei ji buvo nutraukta) už tiekėjų susitarimus, iškreipiančius sąžiningą konkurenciją („Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projektas“, LRS, žiūrėta 2022 m. liepos 17 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b5c9cf60dcc611ecb1b39d276e924a5d?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=092de38e-2f05-4cea-93d4-4e490765f5e0).

bent iš dalies atkurti teisėtumą, antra, visoms šalims ir valstybei bendrai išvengti naujo proceso.

Primintina, kad Teisingumo Teismas sprendime byloje *T-Systems Magyarország ir kt.* yra pripažinęs, kad alternatyvi sankcija – bauda pagal nacionalinį reguliavimą galėtų būti skiriama ir tiekėjui (iš jo išieškoma), kuris prisidėjo neteisėtai sudarydamas (pratęsdamas) viešojo pirkimo sutartį. Atsižvelgiant į peržiūros procedūrų suderinimo ES lygmeniu pobūdį, siūlytinas nacionalinis reguliavimas taip pat galėtų būti įtvirtintas. Manytina, kad patys nacionaliniai teismai, be pirmiau nurodytos galimybės nukrypti nuo bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo maksimalių dydžių, nesant aiškių pozityviosios teisės nuostatų, negalėtų *ex officio* priteisti tam tikro protingo dydžio dalyvavimo išlaidų atlyginimo, nes tai viršytų civiliniame[1111] ir ypač baudžiamajame[1112] procese už per ilgą procesą pagal Konvencijos 6 straipsnį taikomą valstybės atsakomybės institutą, kuris pagal ieškovo arba nuteistojo prašymą įgyvendinamas arba padidinant žalos atlyginimo dydį, arba sumažinant (sutrumpinant) bausmę už nusikalstamą veiką.

Apibendrinant šią dalį pažymėtina, kad ES teisiniame reguliavime neįtvirtintos perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos, tačiau, vadovaujantis Teisingumo Teismo pateikta tiekėjų veiksmingos teisių gynybos principo samprata, perkančiųjų organizacijų atsakomybė kyla be kaltės, įskaitant draudimą taikyti kaltės prezumpciją, todėl perkančiųjų organizacijų atsakomybė yra griežtoji. Atsižvelgiant į peržiūros procedūrų direktyvose įtvirtintą reguliavimą, nacionalinis perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimas gali būti grindžiamas dviem modeliais – arba pagal analogiją taikomu valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus, arba savitu nacionaliniu sprendimu, grindžiamu ieškovams (tiekėjams) lengviau įrodytinomis sąlygomis. Pirmasis modelis suponuoja įvairių pritaikomumo iššūkių, *a fortiori* šiurkštaus pažeidimo kriterijaus taikymą; atsižvelgiant į tai, valstybėse narėse paprastai egzistuoja saviti tiekėjų žalos atlyginimo mechanizmai, ypač kiek tai susiję su priežastinio ryšio sąlyga.

Lietuvoje perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos negautų pajamų atžvilgiu teisiniame reguliavime *expressis verbis* neįtvirtintos, pagal kasacinio teismo praktiką jos yra: neteisėti veiksmai, žala (nuostoliai) ir priežastinis ryšys tarp

[1111] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-4/2014)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/801656.

[1112] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-65-648/2021)“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., https://www.infolex.lt/tp/2006456.

jų. Jų visų turinys išplaukia iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos, iš jos negalima daryti išvados, kad Lietuvoje taikytinas šiurkštaus pažeidimo kriterijus, suformuotas Teisingumo Teismo praktikoje, nepriklausomai nuo to, jog ne kiekvienas formalus nukrypimas nuo VPĮ ar pirkimo sąlygose įtvirtintų taisyklių gali būti pripažintas neteisėtu ir negaliojančiu.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuotas savitas priežastinio ryšio įrodinėjimo modelis, kuris, priešingai nei kitose valstybėse narėse, taikytinas vienodai siekiant prisiteisti tiek pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų, tiek negautų pajamų atlyginimą. Nors kasacinis teismas neperėmė kitose teisės tradicijose – tiek nacionalinėse, tiek tarptautinėse (Bendrojo Teismo praktikos kontekste) – taikomo prarastos galimybės įrodinėjimo modelio, tačiau jo išplėtota praktika, pagrįsta įrodinėjimo naštos tarp ginčo šalių padalijimu, iš esmės atitinka pačius palankiausius ieškovams (tiekėjams) šios srities pavyzdžius, pagal kuriuos ieškovui nėra būtina įrodyti, kad praeityje nesusiklostę įvykiai be mažiausios abejonės būtų įvykę, jei ne perkančiosios organizacijos atlikti neteisėti veiksmai, t. y. kad sandoris su juo tikrai būtų buvęs sudarytas.

Lietuvoje pasiruošimo pirkimui ir dalyvavimo jame išlaidų atlyginimo priteisimas, lyginant su užsienio praktika, pernelyg susietas su negautų pajamų atlyginimu, todėl tais atvejais, kai tiekėjas negali įrodyti, kad su juo neteisėtai nebuvo sudarytas sandoris, kyla rizika, kad jam bus apsunkintas realios žalos atlyginimo priteisimas. Be to, viešojo pirkimo sąlygų pripažinimo neteisėtomis atvejais tokių išlaidų atlyginimo priteisimą iš dalies riboja (daro nepatrauklų) kasacinio teismo praktikoje suformuotas sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo priemonių tarpusavio taikymo modelis. Atsižvelgiant į tai, kasacinio teismo praktika šioje srityje formuotina kaip labiau atliepsianti tiekėjų interesus ir perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės tikslus.

IŠVADOS

1. Viešųjų pirkimų ikisutartiniai teisiniai santykiai yra platesnės apimties nei klasikinės derybos, pradėtos pagrindinei sutarčiai sudaryti, todėl perkančiosios organizacijos civilinė atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose pasižymi specifiškumu, kylančiu iš detalaus viešųjų pirkimų procedūrų organizavimo teisinio reguliavimo, šios turtinės prievolės turinys yra platesnės apimties nei bendrasis (klasikinis) sąžiningumo imperatyvas, todėl ji laikytina *sui generis* atsakomybe, tiesiogiai neatitinkančia klasikinių deliktinės ar sutartinės atsakomybės sampratų, pasižyminčia tik jai būdingais tikslais, prie kurių, *inter alia*, priskirtini skolininkų (perkančiųjų organizacijų) atitikties imperatyviosioms normoms vertinimas ir šių subjektų elgesio preventyvus koregavimas.

2. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reglamentavimas ES lygmeniu yra labai lakoniškas. Tiekėjų teisės reikalauti žalos atlyginimo iš perkančiųjų organizacijų dėl šių neteisėtų procedūrinių veiksmų reguliavimas, nors ir svarbus (kitose srityse teisė į žalos atlyginimą paprastai nereguliuojama), tačiau yra tik minimalaus jų apsaugos standarto (kartu su laikinosiomis apsaugos priemonėmis ir sprendimų panaikinimu) dalis, kurią konkrečiai turi įgyvendinti ir taikyti kiekviena valstybė narė, ribojama lygiateisiškumo ir veiksmingumo principų. Toks perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimo ES teisėje pobūdis neišvengiamai lemia nacionalinių teisės sistemų išsiskyrimą (savitumą) šioje srityje, o tokiai situacijai keistis artimiausiu metu nėra prielaidų.

3. Vyraujanti pastarųjų trijų dešimtmečių (išskyrus anksčiau suformuotą Prancūzijos jurisprudenciją šioje srityje) nacionalinių, įskaitant Lietuvą, teismų jurisprudencijos ir tarptautinių teismų praktikos raida, be tam tikrų išimčių (pavyzdžiui, ELPA teismo ar Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo praktikos), iš esmės vertintina kaip tendencija kuo veiksmingiau užtikrinti ieškovų (tiekėjų), reikalaujančių žalos atlyginimo, teisių apsaugą. Vis dėlto, teismams siekiant užtikrinti optimaliausią tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų teisių ir interesų pusiausvyrą, šios jurisprudencijos vektorius yra nepastovios krypties, nes teismų praktikoje vis tikslinami ikisutartinės atsakomybės prievolės turinys ir įgyvendinimo sąlygos. Dėl teisinio reguliavimo vakuumo teismai disponuoja plačiomis teisės aiškinimo galiomis, kurios suponuoja didelio teisinio neapibrėžtumo grėsmę ir plačią tiekėjų žalos atlyginimo modelių įvairovę, galinčią apsunkinti tiekėjų teisių gynybą ne savo kilmės šalies teismuose.

4. VPĮ nuo 1997 m. visuomet buvo įtvirtinta bendroji tiekėjų teisė reikalauti žalos atlyginimo dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos procedūrinių sprendimų, tačiau ji (teisė) tik nuo 2010 m. yra kiek labiau detalizuota dalyvavimo išlaidų priteisimo atžvilgiu, todėl pagal VPĮ ir CK normų santykį (VPĮ ir kitų teisės aktų subsidiaraus taikymo taisyklė) dažniausiai tiekėjų reiškiamiems reikalavimams priteisti negautų (prarastų) pajamų atlyginimą turėtų būti taikomas bendrasis reguliavimas. Vis dėlto Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ėmėsi aktyvaus vaidmens aiškinant specialiojo įstatymo normas (VPĮ) tiekėjų teisių gynybos veiksmingumo principo taikymo pagrindu, o tai sudarė prielaidas kasaciniam teismui plėtoti savitą šio instituto koncepciją.

5. ES teisiniame reguliavime neįtvirtintos perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos, tačiau, vadovaujantis Teisingumo Teismo pateikta tiekėjų veiksmingos teisių gynybos principo samprata, perkančiųjų organizacijų atsakomybė kyla be kaltės, įskaitant draudimą taikyti kaltės prezumpciją, todėl perkančiųjų organizacijų atsakomybė yra griežtoji. Atsižvelgiant į peržiūros procedūrų direktyvose įtvirtintą reguliavimą, nacionalinis perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimas gali būti grindžiamas dviem modeliais – arba pagal analogiją taikomu valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus, arba savitu nacionaliniu sprendimu, grindžiamu ieškovams (tiekėjams) lengviau įrodytinomis sąlygomis. Pirmasis modelis suponuoja įvairių pritaikomumo iššūkių, *a fortiori* šiurkštaus pažeidimo kriterijaus taikymą. Valstybėse narėse paprastai egzistuoja saviti tiekėjų žalos atlyginimo mechanizmai, ypač kiek tai susiję su priežastinio ryšio sąlyga.

6. Lietuvoje perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos negautų pajamų atžvilgiu teisiniame reguliavime *expressis verbis* neįtvirtintos, pagal kasacinio teismo praktiką jos yra: neteisėti veiksmai, žala (nuostoliai) ir priežastinis ryšys tarp jų. Jų visų turinys išplaukia iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos, iš jos negalima daryti išvados, kad Lietuvoje taikytinas šiurkštaus pažeidimo kriterijus, suformuotas Teisingumo Teismo praktikoje, nepriklausomai nuo to, jog ne kiekvienas formalus nukrypimas nuo VPĮ ar pirkimo sąlygose įtvirtintų taisyklių gali būti pripažintas neteisėtu ir negaliojančiu.

7. Lietuvoje perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros sistema, įskaitant reikalavimą atlyginti žalą, pagrįsta ieškovo teisės sudaryti viešojo pirkimo sutartį gynimu. Dėl to tiekėjų teisės gauti žalos atlyginimą taikymas yra nesavarankiško pobūdžio, kai (nebe)galima efektyviai pasinaudoti kitomis teisių gynybos priemonėmis. Nors Lietuvoje perkančiųjų organizacijų neteisėtų sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo

priemonių taikymo reguliavimas visuomet buvo plėtojamas atskirai, tačiau kasacinio teismo praktikoje nuosekliai buvo stiprinamas jų tarpusavio priklausomybės ryšys. Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose negali būti tinkamai suprasta, aiškinama ir taikoma, neatsižvelgus į bendrąją viešųjų pirkimų jurisprudenciją, *inter alia*, dėl peržiūros procedūrų.

8. Kasacinio teismo precedentu sukurtas tiekėjų teisių gynybos modelis, pagal kurį jie privalo iš pradžių nuginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus ir tik vėliau kreiptis dėl žalos atlyginimo, kritikuotinas dėl formos ir valstybės valdžios institucijų kompetencijų pasidalijimo. Nors toks teisių gynybos modelis yra palankus ieškovams, be to, taip išvengiama papildomo kriterijaus „pakankamai šiurkštus pažeidimas" taikymo, tačiau jis gali sudaryti problemų užsienio tiekėjams, kurie, vadovaudamiesi VPĮ, gali netinkamai įgyvendinti savo teisių gynybą.

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuotas savitas priežastinio ryšio įrodinėjimo modelis, kuris, priešingai nei kitose valstybėse narėse, taikytinas vienodai priteisiant tiek pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų, tiek negautų pajamų atlyginimą. Kasacinio teismo išplėtota praktika, pagrįsta įrodinėjimo naštos tarp ginčo šalių padalijimu, iš esmės atitinka pačius palankiausius tiekėjams (ieškovams) šios srities pavyzdžius, pagal kuriuos ieškovui nėra būtina įrodyti, kad praeityje nesusiklostę įvykiai be mažiausios abejonės būtų įvykę, jei ne perkančiosios organizacijos atlikti neteisėti veiksmai, t. y. jog sandoris su juo tikrai būtų buvęs sudarytas.

10. Vis dėlto kartu darytina išvada, kad dar efektyvesnę ieškovų (tiekėjų) teisių gynybą suponuotų jų pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų atlyginimo priteisimą ribojančių veiksnių (reguliavimo ir (ar) jurisprudencijos) pakeitimas ginčuose dėl viešojo pirkimo sąlygų teisėtumo. Lietuvoje pasiruošimo pirkimui ir dalyvavimo jame išlaidų atlyginimo priteisimas, lyginant su užsienio praktika, pernelyg susietas su negautų pajamų atlyginimu, todėl tais atvejais, kai tiekėjas negali įrodyti, kad su juo neteisėtai nebuvo sudarytas sandoris, kyla rizika, kad jam bus apsunkintas tokių išlaidų atlyginimo priteisimas. Be to, viešojo pirkimo sąlygų pripažinimo neteisėtomis atvejais šių išlaidų atlyginimo priteisimą iš dalies riboja (daro nepatrauklų) kasacinio teismo praktikoje suformuotas sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo priemonių tarpusavio taikymo modelis. Atsižvelgiant į tai, kasacinio teismo praktika šioje srityje formuotina kaip labiau atliepsianti tiekėjų interesus ir perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės tikslus.

PASIŪLYMAI

Įstatymų leidėjui:

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas[1113]

<...>

„101 straipsnis. Teisė ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus ar priimtus sprendimus

1. Tiekėjas, kuris mano, kad perkančioji organizacija nesilaikė šio įstatymo reikalavimų ar nepagrįstai nutraukė sutartį dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo ir tuo pažeidė ar pažeis jo teisėtus interesus, šiame skyriuje nustatyta tvarka gali kreiptis į apygardos teismą, kaip pirmosios instancijos teismą, dėl:

1) perkančiosios organizacijos sprendimų, neatitinkančių šio įstatymo reikalavimų, panaikinimo ar pakeitimo;

2) žalos atlyginimo;

3) pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pripažinimo negaliojančia;

4) alternatyvių sankcijų taikymo pagal šio įstatymo 106 straipsnio 1 dalį;

5) pirkimo sutarties nutraukimo dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo pripažinimo nepagrįstu.

2. Tiekėjas gali pateikti prašymą teismui dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka.

3. Tiekėjas, norėdamas iki pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties sudarymo teisme ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus ar veiksmus, pirmiausia raštu (faksu, elektroninėmis priemonėmis arba pasirašytinai per pašto paslaugos teikėją ar kitą tinkamą vežėją) turi pateikti pretenziją perkančiajai organizacijai.

4. Tiekėjas gali kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo tik tokiu atveju, kai dėl tiekėjo kreipimosi panaikinti ar pakeisti perkančiosios organizacijos sprendimą priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas, išskyrus atvejus, kai tiekėjas, laikydamasis įstatymų nustatytos tvarkos, negalėjo atskirai ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimų dėl objektyvių priežasčių.“

[1113] Siūlytina tapačiai keisti ir atitinkamas Komunalinių pirkimų įstatymo nuostatas.

„102 straipsnis. Pretenzijos pateikimo perkančiajai organizacijai, prašymo pateikimo ar ieškinio pareiškimo teismui terminai

1. Tiekėjas turi teisę pateikti pretenziją perkančiajai organizacijai, pateikti prašymą ar pareikšti ieškinį teismui (išskyrus šio straipsnio 3**,** ~~ir~~ 4 **ir 5** dalyse nurodytus atvejus):

1) per 10 dienų (supaprastintų pirkimų atveju – per 5 darbo dienas) nuo perkančiosios organizacijos pranešimo raštu apie jos priimtą sprendimą išsiuntimo tiekėjams dienos, o jeigu šis pranešimas nebuvo siunčiamas elektroninėmis priemonėmis, – per 15 dienų nuo pranešimo išsiuntimo tiekėjams dienos;

2) per 10 dienų (supaprastintų pirkimų atveju – per 5 darbo dienas) nuo paskelbimo apie perkančiosios organizacijos priimtą sprendimą dienos, jeigu šiame įstatyme nėra reikalavimo raštu informuoti tiekėjus apie perkančiosios organizacijos priimtus sprendimus.

2. Jeigu perkančioji organizacija per nustatytą terminą neišnagrinėja jai pateiktos pretenzijos, tiekėjas turi teisę pateikti prašymą ar pareikšti ieškinį teismui per 15 dienų nuo dienos, kurią perkančioji organizacija turėjo raštu pranešti apie priimtą sprendimą pretenziją pateikusiam tiekėjui, suinteresuotiems kandidatams ir suinteresuotiems dalyviams.

3. Tiekėjas turi teisę pareikšti ieškinį dėl pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pripažinimo negaliojančia per 6 mėnesius nuo pirkimo sutarties sudarymo dienos.

4. Tiekėjas, manydamas, kad perkančioji organizacija nepagrįstai nutraukė pirkimo sutartį dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo ar nepagrįstai priėmė sprendimą, kad tiekėjas pirkimo sutartyje nustatytą esminę pirkimo sutarties sąlygą vykdė su dideliais arba nuolatiniais trūkumais ir dėl to perkančioji organizacija pritaikė sutartyje nustatytą sankciją, turi teisę pareikšti ieškinį teismui per 30 dienų nuo pirkimo sutarties nutraukimo ar perkančiosios organizacijos sprendimo išsiuntimo tiekėjui dienos.

5. Tais atvejais, kai tiekėjui padaryta žala kildinama iš neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų ar sprendimų, **priimtų vykdant viešojo pirkimo procedūras ar viešojo pirkimo sutartį,** ~~tačiau šiame įstatyme nenustatyta pareiga perkančiajai organizacijai raštu informuoti tiekėjus arba paskelbti apie jos veiksmus ar sprendimus~~, taikomi Civiliniame kodekse nustatyti ieškinio pareiškimo senaties terminai. ~~Šios dalies nuostatos netaikomos šio straipsnio 4 dalyje nustatytu atveju.“~~

„105 straipsnis. Pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pripažinimas negaliojančia

1. Teismas pripažįsta pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį negaliojančia bet kuriuo iš šių atvejų:

1) perkančioji organizacija sudarė pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį nepaskelbusi apie tarptautinį pirkimą Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje arba nepaskelbusi apie supaprastintą pirkimą Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje, kai tai nėra leidžiama pagal šio įstatymo reikalavimus;

2) perkančioji organizacija pažeidė šio įstatymo 86 straipsnio 8 dalyje, 103 straipsnio 2 dalyje ar 104 straipsnio 2 dalyje nustatytus reikalavimus, dėl ko teismui prašymą pateikęs ar ieškinį pareiškęs dalyvis neturėjo galimybės pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis iki pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties sudarymo, ir kartu perkančioji organizacija pažeidė ir kitus šio įstatymo reikalavimus, jeigu tas pažeidimas turėjo neigiamos įtakos teismui prašymą pateikusio ar ieškinį pareiškusio dalyvio galimybėms sudaryti pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį;

3) perkančioji organizacija pažeidė šio įstatymo 78 straipsnio 6 dalies ar 79 straipsnio 9 ir 10 dalių nuostatas ir, sudarydama pirkimo sutartį, pasinaudojo išimtimi, leidžiančia netaikyti atidėjimo termino;

4) nustačius kitų šio įstatymo imperatyviųjų nuostatų šiurkščių pažeidimų.

2. Teismas negali pripažinti pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties negaliojančia pagal šio straipsnio 1 dalies 1 punktą, jeigu yra visos šios sąlygos:

1) perkančioji organizacija nusprendė, kad šiuo įstatymu leidžiama nepaskelbti apie tarptautinį pirkimą Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje arba nepaskelbti apie supaprastintą pirkimą Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje;

2) perkančioji organizacija paskelbė savanoriško *ex ante* skaidrumo skelbimą;

3) pirkimo sutartis ar preliminarioji sutartis buvo sudaryta ne anksčiau kaip po 10 dienų (supaprastinto pirkimo atveju – ne anksčiau kaip po 5 darbo dienų) nuo savanoriško *ex ante* skaidrumo skelbimo paskelbimo dienos.

3. Teismas negali pripažinti pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties negaliojančia pagal šio straipsnio 1 dalies 3 punktą, jeigu yra visos šios sąlygos:

1) perkančioji organizacija mano, kad sudarydama pirkimo sutartį ji laikėsi šio įstatymo 78 straipsnio 6 dalies ar 79 straipsnio 9 ir 10 dalių nuostatų;

2) perkančioji organizacija suinteresuotiems dalyviams išsiuntė pranešimus apie sprendimą nustatyti laimėjusį pasiūlymą pagal šio įstatymo 58 straipsnio 1 dalyje

nustatytus reikalavimus;

3) pirkimo sutartis buvo sudaryta ne anksčiau kaip po 10 dienų (supaprastintų pirkimų atveju – ne anksčiau negu po 5 darbo dienų) nuo pranešimų apie sprendimą nustatyti laimėjusį pasiūlymą išsiuntimo suinteresuotiems dalyviams dienos, o jeigu šie pranešimai nebuvo siunčiami elektroninėmis priemonėmis, – ne anksčiau kaip po 15 dienų nuo šių pranešimų išsiuntimo kitomis priemonėmis dienos.

4. Teismas negali pripažinti pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties negaliojančia pagal šio straipsnio 1 dalies 4 punktą, jeigu šio įstatymo imperatyviųjų nuostatų šiurkštūs pažeidimai nustatomi tik nagrinėjant tiekėjo reikalavimą atlyginti žalą.“

„107 straipsnis. Žalos atlyginimas dėl šio įstatymo reikalavimų nesilaikymo

~~1. Teismas tenkina tiekėjo reikalavimą tik dėl žalos atlyginimo, jeigu pirkimo sutartis jau sudaryta ir buvo laikomasi šio įstatymo 50 straipsnio 5 dalies, 55 straipsnio 8 dalies, 58 straipsnio 1 dalies, 86 straipsnio 1 ir 8 dalių, 102 straipsnio, 103 straipsnio 2 dalies, 104 straipsnio 2 dalies, 105 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių, 106 straipsnio nuostatų.~~

~~2~~**.1.** Tiekėjas, kreipdamasis į teismą dėl žalos atlyginimo, gali reikalauti atlyginti tiesioginius**ų nuostolių** ar ~~netiesioginius nuostolius~~ negautų pajamų, kurių atsirado dėl to, kad perkančioji organizacija nesilaikė šio įstatymo reikalavimų, atlyginimo priteisimą. Kai tiekėjas reikalauja atlyginti žalą, kuri apima ir tiesioginius ~~ir netiesioginius~~ **nuostolius**, **ir negautas pajamas**, teismas tenkina didesnės vertės reikalavimą.

~~3~~**.2.** ~~Kai reikalaujama atlyginti žalą, kuri yra tokio paties dydžio kaip pasiūlymo parengimo arba dalyvavimo pirkimo procedūroje išlaidos,~~ [**Ž**]alos atlyginimo reikalaujantis tiekėjas turi įrodyti žalos dydį, taip pat tai, kad buvo pažeisti šio įstatymo reikalavimai ir kad dėl šio pažeidimo jis neteko galimybės sudaryti pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį.

3. Teismas tiekėjui nepriteisia reikalaujamų nuostolių atlyginimo, jei perkančioji organizacija įrodo, kad jos skundžiami veiksmai nelėmė tiekėjui kilusios žalos.“

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

„423[1] straipsnis. Bendrosios bylų nagrinėjimo taisyklės

1. Viešųjų pirkimų ir koncesijų ~~suteikimo~~ bylas teismas nagrinėja pagal bendrąsias šiame Kodekse nustatytas bylų nagrinėjimo taisykles, atsižvelgdamas į šiame

skyriuje ar kituose įstatymuose nustatytas išimtis.

2. Šiame skyriuje nustatyta tvarka nagrinėjami**os viešųjų pirkimų ir koncesijų bylos, kuriose pareikšti tik reikalavimai, atsirandantys iš viešųjų pirkimų arba koncesijų suteikimo teisinių santykių.** ~~dėl viešųjų pirkimų ir koncesijų suteikimo teisinių santykių kylantys ginčai, išskyrus ginčus dėl žalos atlyginimo. Ginčai dėl žalos atlyginimo sprendžiami šiame skyriuje nustatyta tvarka, kai reikalavimas dėl žalos atlyginimo pareikštas kartu su reikalavimais, atsirandančiais iš viešųjų pirkimų arba koncesijų suteikimo teisinių santykių. Jeigu reikalavimo dėl žalos atlyginimo nagrinėjimas užvilkintų bylos nagrinėjimą, teismas gali šį reikalavimą išskirti į atskirą bylą arba priimti dalinį sprendimą byloje.~~

<...>“

Kasaciniam teismui :

siūlytina plėtoti praktiką dėl realios žalos (pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų) atlyginimo priteisimo ta kryptimi, kad, konstatavęs, jog dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų ieškovas ir kiti suinteresuoti dalyviai negalėjo (prarado galimybę) įgyvendinti savo teisių varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo, teismas turėtų savo iniciatyva spręsti dėl tokių ūkio subjektų dalyvavimo išlaidų konkurse atlyginimo, *inter alia*, naudodamasis bylinėjimosi išlaidų atlyginimo (paskirstymo) instituto nuostatomis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

POZITYVIOJI TEISĖ (įstatymai, jų projektai ir komentarai)

Nacionaliniai teisės aktai[1114]

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. TAR. Žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA.
2. „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.
3. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr.
4. „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2016 m. rugsėjo 1 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622.
5. „Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2017 m. liepos 9 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/asr.

Viršnacionaliniai (tarptautiniai)

6. „Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT.
7. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“. Eur-lex. Žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT.
8. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. ECHR. Žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d., https://www.echr.coe.int/documents/convention_lit.pdf.
9. „Loi type de la CNUDCI sur la passation des marchés publics“. uncitral.un.org. Žiūrėta, 2020 gruodžio 1 d. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/fr/2011-model-law-on-public-procurement-f.pdf.
10. „Tarybos 1989 m. gruodžio 21 d. Direktyva 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių

[1114] Nacionaliniai teisės aktai nurodomi kaip galutinės suvestinės redakcijos aktai, atskirai neišskiriant atitinkamų redakcijų. Teisės aktų registre (ar www.infolex.lt) galima pasirinkti konkrečią teisės akto redakciją.

pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=-CELEX:31989L0665&from=EN.

11. „Tarybos 1992 m. vasario 25 d. Direktyva 92/13/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0013.
12. „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. Direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0017.
13. „Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. Direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32004L0018.
14. „Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. birželio 17 d. reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I)“. Eur-lex. Žiūrėta 2018 m. liepos 5 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=-CELEX%3A32008R0593.
15. „Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. direktyva 2014/24/ES dėl viešųjų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/18/EB“. Eur-lex. Žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=-celex%3A32014L0024.
16. „Europos Parlamento ir Tarybos 2014 m. vasario 26 d. direktyva 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB“. Eur-lex. Žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32014L0025.
17. „Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. gruodžio 11 d. Direktyva 2007/66/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo“. Eur-lex. Žiūrėta 2016 m. birželio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=-

CELEX%3A32007L0066.

Teisės aktų projektai ir jų komentarai (analizės), kitos teisėkūros iniciatyvos (soft law)

18. Institut international pour l'unification du droit privé. *Principes d'Unidroit relatifs aux contrats du commerce international*. Rome: UNIDROIT, 2004. https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2004-French-i.pdf.
19. Commission du droit européen des contrats, *Les principes du droit Europeen des contrats*. København: 1998. https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/PECL2fr.html.
20. Study group on a European civil code and the Research Group on EC private law (Acquis group). *Principles, definitions and model rules of European private law draft common frame of reference (DCFR)*. Sellier: European law publishers, 2008. https://www.fondation-droitcontinental.org/fr/wp-content/uploads/2014/01/traduc-vbar-livre_i-ii-iii-_08-2008.pdf.
21. *Guide to Enactment of the UNCITRAL Model Law on Public Procurement*. UNCITRAL secretariat, Vienna, 2014. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/guide-enactment-model-law-public-procurement-e.pdf.
22. „European Commission green paper, 1.7.2010, COM(2010) 348 final, on policy options for progress towards a European Contract Law for consumers and businesses". Eur-lex. Žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d. https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/api/files/COM(2010)348_0/de00000000664919?rendition=-false.
23. „Europos Komisijos 2013 m. kovo 22 d. pasiūlymas COM(2013) 143 final dėl Tarybos sprendimo dėl Protokolo, kuriuo iš dalies keičiama Sutartis dėl viešųjų pirkimų, sudarymo". Eur-lex. Žiūrėta 2019 m. liepos 5 d. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:4d9e2487-0f97-48ce-88c6-95abf5882d69.0011.01/DOC_3&format=PDF.
24. „Europos Komisijos 2017 m. sausio 24 d. ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai COM(2007) 28 final dėl Direktyvos 89/665/EEB ir Direktyvos 92/13/EEB, su pakeitimais, padarytais Direktyva 2007/66/EB, peržiūros procedūrų veiksmingumo

viešųjų pirkimų srityje“. Eur-lex. Žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

25. „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymo projektas“. LRS. Žiūrėta 2022 m. liepos 17 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b5c9cf60dcc611ecb1b39d276e924a5d?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=092de38e-2f05-4cea-93d4-4e490765f5e0.
26. „LR Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus 2018 m. spalio 10 d. analitinė apžvalga Nr. 18/79“. LRS. Žiūrėta 2021 m. spalio 2 d. https://www.lrs.lt/sip/getFile3?p_fid=9946.
27. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Biuletenis „Teismų praktika Nr. 31“*. Vilnius, 2009.
28. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Biuletenis „Teismų praktika Nr. 33“*. Vilnius, 2010.
29. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. *Biuletenis „Teismų praktika Nr. 38“*. Vilnius, 2013.
30. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *Biuletenis „Teismų praktika Nr. 39“*. Vilnius, 2013.
31. Biliūnaitė, Žydrūnė, Kristina Ivanovė, Dovilė Jankauskytė, Karolina Keršytė, Matas Malijonis, Deividas Soloveičik, ir Karolis Šimanskis. *Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo komentaras*. Vilnius, 2020. https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/mp/komentarai/VPI_komentaras.pdf.
32. LR Ekonomikos ir inovacijų ministerija. „Viešųjų pirkimų problematika ir sprendimų kryptys“. Eimin. Žiūrėta 2022 m. sausio 9 d., https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/Viesuju%20pirkimu%20problematika2021(1).pdf.
33. Mikelėnas, Valentinas. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. (I)*. Vilnius: Justitia, 2003.

INTERNETO NUORODOS, KITUR NEPRISKIRTI ŠALTINIAI

34. Organisation for Economic Co-operation and Development, „Public Procurement Review and Remedies Systems in the European Union“, *SIGMA Papers No. 41*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/5kml60q9vklt-en.
35. „2020-11-12 LNK žinios“, https://lnk.lt/zinios/112707.
36. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkas Marius Bajoras: „Teismas - aktyvus arbitras viešųjų pirkimų bylose“. *Teismai.lt*, 2022 m. sausis, 1 (44), 19–21.

Straipsniai

37. Ambrasienė, Dangutė, Cirtautienė, Solveiga. „Ikisutartinės atsakomybės taikymo problema: deliktinė, sutartinė ar sui generis“. *Jurisprudencija* 112, 10 (2008): 52-63.
38. Ambrasienė, Dangutė, Kryžiūtė, Indrė. „Atsakomybės už preliminariosios sutarties nevykdymą problemos“. *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 561-583.
39. Arrowsmith, Sue, Linarelli, John, ir Wallace Don. *Regulation Public Procurement - National and International Perspectives*. Hague: Kluwert Law international, 2000.
40. Assis Raimundo, Miguel. „Damages in public procurement law: a right or a privilege?“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 255–261.
41. Birštonas, Ramūnas. „Komercinių paslapčių direktyvos įgyvendinimas Lietuvos teisėje“. *Teisė* 110, (2019): 8–23.
42. Birštonas, Ramūnas, Šimanskis, Karolis. „Komercinių paslapčių apsaugos ypatumai viešųjų pirkimų santykiuose“. *Teisė* 112, (2019): 21–45.
43. Bovis, Christopher. „Editorial of special issue on the Fosen-Linjen case“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 209–213.
44. Caranta, Roberto. „The liability of EU institutions for breach of procurement rules“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 8, 3 (2013): 238-247.
45. Caranta, Roberto. „Damages in EU public procurement law: Fosen-Linjen can hardly be the last chapter“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 214–221.
46. Cirtautienė, Solveiga. „Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas“. *Jurisprudencija* 71, 63 (2005): 5–15.
47. Fuentes, María. „The Spanish approach to the remedy of damages in the field of European Public procurement“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 11, 1 (2016): 49–52.
48. Ginter, Carri, Väljaots, Triin. „Excluded tenderer‘s access to a review in a public

procurement procedure“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 13, 4 (2018): 301–306.
49. Haukeland Fredriksen, Halvard. The Fosen-Linjen saga from an EEA law perspective“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 241– 247.
50. Ivanauskas, Andrius. „Prarastos galimybės piniginė vertė“. *Justitia* 63, 1, (2007): 43-48.
51. Jarašiūnas, Egidijus. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija Teisingumo Teismo jurisprudencijoje“. *Jurisprudencija* 24, 1 (2017): 6–34.
52. Kalėda, Saulius Lukas. „Claims for damages in EU procurement and effective protection of individual rights“. *European Law Review* 39, 2 (2014): 193–209.
53. Kiršienė, Julija, Aleknaitė, Toma. „Turtinės žalos kategorizavimo problemos Lietuvos deliktų teisėje lyginamuoju aspektu“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 13, (2015): 83–99. https://ojs.mruni.eu/ojs/vsvt/article/download/5820/4950.
54. Kotsonis, Totis. „*Case E-16/16, Fosen-Linjen AS and AtB: An EFTA Court case clarifying key aspects of EU procurement legislation*“. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://www.eversheds-sutherland.com/global/en/what/articles/index.page?ArticleID=en/Competition/case-e-1616-140218.
55. Krivka, Egidijus. „Intereso problema civilinio proceso teisėje“. *Jurisprudencija* 95, 5 (2007): 25-31.
56. Krüger, Kai. „Compensation for procurement damage: a nordic exposé“. *Scandinavian Studies in Law* 57. Commercial Law, (Stockholm Institute for Scandinavian Law): 85, https://scandinavianlaw.se/pdf/57-9.pdf.
57. Lichère, François. „Damages for violation of the EC public procurement rules in France“. *Public procurement law review* 15, 4 (2006): 171–178.
58. Lund, Dag Sørlie. „The Fosen-Linjen Saga – a Norwegian perspective“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 230–240.
59. Prechal, Sacha, Widdershoven, Rob. „Redefining the Relationship between “Rewe-effectiveness” and Effective Judicial Protection“. *Review of European Administrative Law* 4, 2 (2011): 31–50.
60. Samuilytė-Mamontovė, Aistė. „Netiesioginio direktyvos veikimo doktrinos taikymo ribos“. *Socialinių mokslų studijos* 5, 3 (2013): 865–869.
61. Sanchez-Graells, Albert. „You Can’t Be Serious: Critical Reflections on the Lia-

bility Threshold for Damages Claims for Breach of EU Public Procurement Law After the EFTA Court's Fosen-Linjen Opinion". *Nordic Journal of European Law* 1, 1 (2018): 1–23. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3129430.

62. Sanchez-Graells, Albert. „The EFTA Court's Fosen-Linjen saga on procurement damages: a there and back again walk". *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 248–254.
63. Selelionytė-Drukteinienė, Simona. „Grynai ekonominio pobūdžio žala kaip secifinė žalos kategorija Lietuvos Respublikos deliktų teisėje". *Jurisprudencija* 118, 4 (2009): 123-146.
64. Schebesta, Hanna. „Community law requirements for remedies in the field of public procurement: damages". *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 5, 1 (2010): 23–37.
65. Soloveičikas, Deividas. „Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus". *Teisė* 70, (2009): 67-85.
66. Soloveičikas, Deividas. „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas". *Justitia* 74, 2 (2010): 63–75.
67. Soloveičikas, Deividas, Šimanskis, Karolis. „Viešojo pirkimo sutarties negaliojimas pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę". *Teisė* 83, (2012): 98-117.
68. Soloveičikas, Deividas, Šimanskis, Karolis. „Viešųjų pirkimų sutarties pripažinimas negaliojančia Lietuvos teismų praktikoje". *Teisė* 84, (2012): 46-65.
69. Soloveičik, Deividas, Šimanskis, Karolis. „The evolving concept of conflict of interest in European public procurement law". *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 12, 2 (2017): 112-131.
70. Soloveičik, Deividas, Šimanskis, Karolis. „Interesų konflikto koncepcija pagal Lietuvos ir Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisę ir teismų praktiką". *Teisė* 111, (2019): 45–66.
71. Soloveičik, Deividas. „Perkančiosios organizacijos diskrecijos panaudojimas nutraukiant viešojo pirkimo sutartį dėl esminio jos pažeidimo". *Teisė* 116, (2020): 51–71.
72. Švilpaitė, Eglė. „Konstitucija ir nuosavybės teisės apribojimo galimybės". *Jurisprudencija* 30, 22 (2002): 66-74.

73. Treumer, Steen. „Damages for Breach of the EC public procurement rules – changes in European regulation and practice“. *Public procurement law review*, 2 (2006): 159–170.
74. Turidić, Marko. „Locus standi and the interpretation of „Interest to obtain a particular contract“ in public procurement remedies“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 17, 1 (2022):14-22.
75. Vornicu, Roxana. „Procurement damages in the UK and France – why so different? Revisiting the issue in light of the Fosen-Linjen saga“. *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 222–229.
76. Žaltauskaitė-Žalimienė, Skirgailė. „Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos turinio paieškos“. *Teisė* 97, (2015): 57-72.

Knygos (monografijos, straipsnių rinkiniai, knygų dalys):

77. Arrowsmith, Sue. *The law of public and utilities procurement*. London: Sweet and Maxwell, 1996.
78. Arrowsmith, Sue. *The law of public and utilities procurement. Secon edition*. London: Sweet and Maxwell, 2005.
79. Bovis, Christopher. *EC public procurement case law and reguliation*. Oxford: Oxford university press, 2006.
80. Bovis, Christopher. *The law of EU public procurement. Secon edition.* Oxford: Oxford university press, 2015.
81. Bovis, Christopher, Andrecka, Marta, Canavan, Rick, Caranta, Roberto, Clarke, Charles, Dragos, Dacian C., van Garsse, Steven, Kekelekis, Mihalis, Matei, Emanuela, Neslein, Kine, Olsson, Erik, Panagopoulos, Spyros, Pantilimon Voda, Oana S., Pedersen, Kristian, Sanchez-Graells, Albert, Schoenmaekers, Sarah, Tátrai, Tünde, ir Trybus, Martin. *Research Handbook on EU Public Procurement Law.* Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2016.
82. Burgi, Martin. „Damages and EC procurement law: German perspectives“. Iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère, 19–40. Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011.
83. Caranta, Roberto. „Many different paths, but are they all leading to effectiveness?“. Iš *Enforcement of the EU public procurement rules*, Steen Treumer, François Lichère, 53–93. Copenhagen: DJØF Publishing, 2011.

84. Caranta, Roberto. „Damages for breaches of EU public procurement law. Issue of causation and recoverable losses“. Iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère, 167–184. Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011.
85. Caranta, Roberto, Edelstam, Gunilla, ir Trybus, Martin. *EU Public Contract Law. Public Procurement and Beyond*. Bruxelles: Bruylant, 2014.
86. Cirtautienė, Solveiga. „Juridinio asmens teisės į neturtinės žalos atlyginimą kitimo tendencijos civilinės teisės derinimo kontekstu“. Iš *Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvos*: *mokslinių straipsnių rinkinys*, Vytautas Mizaras, 22–38. Vilnius: Justitia, 2007.
87. Deviatnikovaitė, Ieva. *Administracinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021.
88. Driukas, Artūras, ir Virgilijus, Valančius. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*. *I t. Vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
89. Fairgrieve, Duncan, Lichère, François. „Procedures and access to justice in damages claims for public procurement breahes“. Iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère, 185-195. Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011.
90. Gabayet, Nicolas. „Damages for breach of public procurement law: a french perspective“. Iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère, 7-17. Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011.
91. Jans, Jan, Prechal, Sacha, ir Widdershoven, Rob. *Europeanisation of Public Law. 2 ed.* Groningen: Europa Law Publishing, 2015.
92. Latvelė, Rūta. „Argumentavimas, remiantis teisės tikslu: teorija ir Lietuvos Teismų praktika“. Iš *Teisės viršenybės link*: recenzuotų mokslo straipsnių rinkinys, Bronius Sudavičius, 141–160. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2019. https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2019/06/teises_virsenybes_link_145x205mm_INTERNETUI_geras.pdf.
93. Laužikas, Egidijus, Mikelėnas, Valentinas, ir Nekrošius, Vytautas. *Civilinio proceso teisė I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
94. Norkūnas, Algis. „Civilinės teisinės atsakomybės samprata“. Iš Mykolo Romerio universitetas, *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo*

metų. Mokslo studija, 969–1008. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
95. Ponzio, Silvia. "State liability in public procurement. The case of Italy". Iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère, 89–112. Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011.
96. Sánchez-Graells, Albert. *Public procurement and the EU competition rules. Second edition*. Oxford: Hart Publishing, 2015.
97. Schebesta, Hanna. *Damages in EU public procurement law*. Cham: Springer International Publishing AG, 2016.
98. Trepte, Peter. *Public Procurement in The EU, A Practitioner's Guide, II Edition*. Oxford: Oxford Un. Press, 2007.
99. Treumer, Steen. „Enforcement of the EU public procurement rules: the state of law and current issues". Iš *Enforcement of the EU public procurement rules*, Steen Treumer, François Lichère, 17–52. Copenhagen: DJØF Publishing, 2011.
100. Treumer, Steen. „Basis and condition for damages claim for breach of the EU public procurement rules". Iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère, 149–166. Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011.
101. Trybus, Martin. „An overwiew of the United Kingdom Public procurement review and remedies system with an emphasis on England and Wales". Iš *Enforcement of the EU public procurement rules*, Steen Treumer, François Lichère, 201–234 , Copenhagen: DJØF Publishing, 2011.
102. Vaišvila, Alfonsas. *Teisės teorija: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2000.

Disertacijos

103. Cirtautienė, Solveiga. „Šiuolaikinė neturtinės žalos atlyginimo, kaip civilinių teisių gynybos būdo, koncepcija". Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2008. https://vb.mruni.eu/object/elaba:1815577/1815577.pdf.
104. Drazdauskas, Stasys. „Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei". Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2008. http://web.vu.lt/tf/s.drazdauskas/files/2011/09/DISERTACIJA-SD-080527-print-v3.pdf.
105. Ivanauskienė, Evelina. „Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija". Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2016. https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20079173/datastreams/MAIN/con-

tent.
106. Jakaitė, Agnė. „Civilinė atsakomybė esant ikisutartiniams santykiams“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012. https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2057777/datastreams/MAIN/content.
107. Kenstavičius, Dainius. „Konkurencijos užtikrinimas organizuojant viešuosius pirkimus“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019. https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:39610870/datastreams/MAIN/content.
108. Latvelė, Rūta. „Teisėjo vaidmuo aiškinant teisę“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2010. https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1891893/datastreams/MAIN/content.
109. Morkūnaitė, Monika. „Pacientų patirtos žalos atlyginimo problematika“ (Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2021.
110. Pachnou, Despina. „The effectiveness of bidder remedies forenforcing the EC public procurement rules: a case study of the public works sector inthe United Kingdom and Greece“. Daktaro disertacija, Notingamo universitetas, 2003. https://www.nottingham.ac.uk/pprg/documentsarchive/phdtheses/despina_pachnou_thesis.pdf.
111. Plytnikas, Žydrūnas. „Viešųjų pirkimų kontrolės modelis Lietuvoje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020. https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:69983963/datastreams/MAIN/content.
112. Sakalauskaitė, Eglė. „Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2017. https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:23456392/datastreams/MAIN/content.
113. Tvaronavičienė, Agnė. „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015. https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8928259/datastreams/MAIN/content.
114. Vaitkevičiūtė, Agnė. „Valstybių narių atsakomybė už žalą pažeidus Europos Sąjungos teisę“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010. https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1789072/datastreams/MAIN/content.
115. Volodko, Renata. „Teoriniai ir praktiniai neturtinės žalos instituto taikymo aspektai Lietuvos civilinėje teisėje“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009. https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1969831/datastreams/MAIN/content.

Nacionalinė jurisprudencija

Apygardų teismų praktika

116. „Panevėžio apygardos teismo 2010 m. birželio 11 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. 2-641-425/2010)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 2 d. https://www.infolex.lt/tp/211384.
117. „Vilniaus apygardos teismo 2015 m. rugsėjo 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2-5114-345/2015)“. Susipažinta teismo leidimu *ad hoc*.
118. „Vilniaus apygardos teismo 2016 m. birželio 21 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. 2-4447-590/2016)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 2 d. https://www.infolex.lt/tp/1346261.
119. „Panevėžio apygardos teismo 2019 m. spalio 31 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. e2A-546-755/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 2 d. https://www.infolex.lt/tp/1773775.
120. „Panevėžio apygardos teismo 2020 m. gegužės 28 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. e2-326-425/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 2 d. https://www.infolex.lt/tp/1912925.
121. „Kauno apygardos teismo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-1046-324/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 2 d. https://www.infolex.lt/tp/1905088.
122. „Šiaulių apygardos teismo 2021 m. balandžio 14 d. sprendimas civilinėje byloje (Nr. e2-247-368/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 2 d. https://www.infolex.lt/tp/2000500.
123. „Vilniaus apygardos teismo 2021 m. rugpjūčio 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2-1845-934/2021)“. Susipažinta teismo leidimu *ad hoc*.

Lietuvos apeliacinio teismo praktika

124. „Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 2A-591/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/216770.
125. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr.

2A-1578/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/895835.

126. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-457-381/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1566468.
127. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 2-1665-790/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1648930
128. „Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-458-302/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1682354.
129. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-727-790/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1867379.
130. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-209-553/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1867259.
131. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 2-393-943/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1871526.
132. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-704-236/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1937706.
133. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. sausio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-14-798/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1962957.
134. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-117-236/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1967970.
135. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-545-790/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1978082.
136. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. birželio 10 d. sprendimas civilinėje bylo-

je (Nr. e2A-749-553/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 1 d. https://www.infolex.lt/tp/2001586.

137. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e2A-1095-553/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 25 d. https://www.infolex.lt/tp/2030338.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika

138. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis administracinėje byloje (Nr. A552-2084/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/775884.

139. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. birželio 5 d. nutartis administracinėje byloje (Nr. A-1764-624/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 4 d. https://www.infolex.lt/tp/1730032.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika

140. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-384/2001)“. Susipažina kasacinio teismo archyve 2021 m. spalio 4 d.

141. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-688/2001)“. Susipažina kasacinio teismo archyve 2021 m. spalio 4 d.

142. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-169/2006)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/59300.

143. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas civilinėje byloje (Nr. 3K-P-382/2006)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/67801.

144. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-413/2006)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/73694.

145. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-199/2007)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/78124.

146. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-280/2007)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.

infolex.lt/tp/79290.
147. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-403/2007)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/81442.
148. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-583/2008)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/92072.
149. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. http://www.infolex.lt/tp/8731353K-3-25/2009)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/94000.
150. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-35/2009)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/95119.
151. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-252/2009)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/126785.
152. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. liepos 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-323/2009)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/130205.
153. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-505/2009)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/141163.
154. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-506/2009)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/141164.
155. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-508/2009)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/141314.
156. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-91/2010)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/152401.
157. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-145/2010)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.info-

lex.lt/tp/155584.
158. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-150/2010)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/156204.
159. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-216/2010)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/161202.
160. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-350/2010)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/168401.
161. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-425/2010)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/178703.
162. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-6/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/188731.
163. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. kovo 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-119/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/196642.
164. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-458/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/292955.
165. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-155/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/199126.
166. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-158/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/199125.
167. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-231/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/203688.
168. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-249/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.

infolex.lt/tp/205342.
169. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-293/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/215188.
170. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-320/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/216587.
171. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-304/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/227684.
172. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-407/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/248795.
173. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-433/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/281243.
174. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-436/2011)“ Susipažina kasacinio teismo archyve 2021 m. spalio 4 d.
175. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-436/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/292953.
176. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-506/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/311000.
177. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-404/2011)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/331130.
178. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-32/2012)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/364746.
179. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-132/2012)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/370798.

180. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-359/2012)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/390505.
181. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-408/2012)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/448405.
182. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 29 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-539/2012)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/483485.
183. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-75/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/498352.
184. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-90/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/526529.
185. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-94/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/563038.
186. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-7-32/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/563026.
187. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-247/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/662682.
188. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-324/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/690996.
189. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-320/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/697951.
190. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugpjūčio 1 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-415/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/706831.

191. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-453/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/728522.
192. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-656/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/776901.
193. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-676/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/778120.
194. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-255/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/822091.
195. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-376/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/833552.
196. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-411/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/873135.
197. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-436/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/762693.
198. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-495/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/731610.
199. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-590/2013)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/768466.
200. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-12/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/801300.
201. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-4/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/801656.

202. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-220/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/821760.
203. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-223/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/821763.
204. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-456/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/876149.
205. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-534/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/939842.
206. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-690/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/994829).
207. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. vasario 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-60-378/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1006656.
208. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-96-916/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1008113.
209. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-122-690/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1008110.
210. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-163-415/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1023741.
211. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-309-248/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1048346.
212. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-326-415/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1049430.

213. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-362-415/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1056730.
214. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. Nr. 3K-3-413-378/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1068163.
215. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-440-415/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1071909.
216. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-437-690/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1080787.
217. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. rugpjūčio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-466-969/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1091669.
218. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-541-690/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1147093.
219. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-564-469/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1151220.
220. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-584-378/2015)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1154291.
221. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-62-415/2016)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 23 d. https://www.infolex.lt/tp/1173467.
222. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-155-415/2016)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1221622.
223. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-175-415/2016)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1234148.

224. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-177-916/2016)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1234146.
225. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-89-378/2016)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1257641.
226. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-372-248/2016)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1297910.
227. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-450-690/2016)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1363831.
228. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-528-706/2016)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1394636.
229. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-23-248/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1427260.
230. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-41-469/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1436741.
231. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-128-469/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1448684.
232. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-219-690/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1470040.
233. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-63-969/2017), Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1471020.
234. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-258-378/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1484066.

235. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-261-690/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1484224.
236. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-279-690/2017)“. https://www.infolex.lt/tp/1492677.
237. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 29 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-300-469/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1495835.
238. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-301-469/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 23 d. https://www.infolex.lt/tp/1495823.
239. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-341-248/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1534923.
240. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-369-916/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1537946.
241. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-354-690/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1548641.
242. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-437-916/2017)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1549485.
243. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-16-378/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1565200.
244. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-8-248/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1571640.
245. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-77-969/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1573776.
246. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje (Nr.

e3K-3-112-690/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1584315.

247. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-138-684/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1586130.
248. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-178-378/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1599021.
249. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-160-469/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1600035.
250. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-40-969/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1601193.
251. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-211-248/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1601482.
252. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-212-378/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1601765.
253. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 5 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-217-690/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1602823.
254. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-234-469/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1604066
255. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-317-469/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1604926.
256. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 4 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-319-969/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1640774.
257. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr.

e3K-3-323-969/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1640940.
258. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-325-469/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1644492.
259. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-371-378/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1651699.
260. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-374-248/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1651703.
261. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-468-469/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1651704.
262. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 31 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-397-378/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1653395.
263. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-406-378/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1654566.
264. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-471-403/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1673953.
265. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-359-469/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1676090.
266. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-20-403/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1723387.
267. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-203-469/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1730013.
268. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje (Nr.

3K-3-148-248/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1730628.

269. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-230-378/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1741736.
270. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-297-403/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1769603.
271. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-296-378/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1770321.
272. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-469-469/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1780698.
273. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-384-916/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1791078.
274. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-494-469/2019)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1789464.
275. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-140-916/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1859024.
276. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-56-248/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1862354.
277. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-67-248/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1862692.
278. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-86-916/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1866162.
279. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje

(Nr. e3K-3-78-248/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1872212.

280. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 10 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-179-378/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1892842.
281. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-204-916/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1900244
282. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-358-248/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1926171.
283. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d.. https://www.infolex.lt/tp/1934696.
284. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-255-1075/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1930827.
285. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-426-248/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1934253.
286. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-272-378/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1942771.
287. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-300-378/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1942777.
288. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-307-969/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1947641.
289. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-247-701/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1988112.
290. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje

(Nr. e3K-3-330-248/2020), Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1951709.

291. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-345-248/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1953591.
292. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-360-916/2020)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1956927.
293. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-184-248/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1960768.
294. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-26-969/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1971943.
295. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-39-378/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1973837.
296. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-85-969/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1985585.
297. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-94-969/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1993382.
298. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 26 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-7-74-611/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/1997113.
299. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-191-611/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/2005554.
300. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-65-648/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/2006456.
301. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje

(Nr. e3K-3-151-969/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 3 d. https://www.infolex.lt/tp/2009229.

302. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. rugsėjo 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-226-943/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 23 d. https://www.infolex.lt/tp/2021271.
303. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. e3K-3-405-469/2021)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. spalio 23 d. https://www.infolex.lt/tp/2032547.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo praktika

304. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Dėl žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo (Nr. 23/04)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 1 d. https://www.infolex.lt/tp/62733.
305. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. sausio 25 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Dėl pareigūnų išleidimo į atsargą amžiaus, kurio sulaukus gali būti skiriama valstybinė pensija (Nr. 40/2014)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1179067.
306. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Dėl kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo tiriant korupcinio pobūdžio tarnybinius nusižengimus (Nr. 11/2017-5/2018)“. Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 1 d. https://www.infolex.lt/tp/1716470.

Tarptautinė jurisprudencija

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

307. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 29 d. sprendimas byloje Pine Valley Developments Ltd ir kt. prieš Airiją (Nr. 12742/87)“. HUDOC. Žiūrėta 2021 m. kovo 1 d. https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57711.
308. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. balandžio 18 d. sprendimas byloje Iatridis prieš Graikiją (Nr. 31107/96)“. HUDOC. Žiūrėta 2021 m. kovo 1 d. https://

hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-47868.

309. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2002 m. liepos 10 d. sprendimas dėl priimtinumo byloje Gratzinger ir Gratzingerova prieš Čekijos Respubliką (Nr. 39794/98)“. HUDOC. Žiūrėta 2021 m. kovo 1 d. https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-22710&filename=GRATZINGER%20AND%20GRATZINGEROVA%20v.%20THE%20CZECH%20REPUBLIC.pdf&logEvent=False.
310. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. rugsėjo 28 d. sprendimas byloje Kopecký prieš Slovakiją (Nr. 44912/98)“. HUDOC. Žiūrėta 2021 m. kovo 1 d. https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-66760.
311. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. lapkričio 12 d. Pyrantienė prieš Lietuvą (Nr. 45092/07)“. HUDOC. Žiūrėta 2021 m. kovo 1 d. https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-172584&filename=CASE%20OF%20PYRANTIEN%C4%96%20v.%20LITHUANIA%20-%20%5BLithuanian%20Translation%5D%20by%20the%20Ministry%20of%20Justice%20of%20the%20Republic%20of%20Lithuania.pdf.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika
Teisingumo Teismo generalinių advokatų išvados

312. „Generalinio advokato Miguelio Poiareso Maduro 2006 m. rugsėjo 7 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Agraz ir kt. prieš Komisiją (C-243/05 P)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=63690&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6039723.
313. „Generalinio advokato Miguelio Poiareso Maduro 2007 m. kovo 1 d. išvada Teisingumo Teismo sujungtose bylose van der Weerd ir kt. (C-222/05–C-225/05)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=61250&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6033652.
314. „Generalinės advokatės Eleanoros Sharpston 2007 m. birželio 7 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Lämmerzahl (C-241/06)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m.

rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=63242&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6030656.

315. „Generalinės advokatės Juliane Kokkot 2008 m. kovo 13 d. išvada Teisingumo Teismo byloje pressetext Nachrichtenagentur (C-454/06)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=70504&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6035503.
316. „Generalinio advokato Yves'o Boto 2009 m. spalio 27 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Wall (C-91/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72764&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6036923.
317. „Generalinės advokatės Eleanoros Sharpston 2009 m. spalio 29 d. išvada Teisingumo Teismo sujungtose bylose Club Hotel Loutraki ir kt. (C-145/08 ir C-149/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=DE546CCECA956C1049168272AFF03F60?text=&docid=76023&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6028302.
318. „Generalinės advokatės Juliane Kokkot 2009 m. spalio 29 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Uniplex (UK) (C-406/08) CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=72564&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6035685.
319. „Generalinio advokato Pedro Cruzo Villalóno 2010 m. rugsėjo 14 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie ir kt. (C-568/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. sugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=78701&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6037655.
320. „Generalinio advokato Pedro Cruzo Villalóno 2014 m. kovo 20 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Giordano prieš Komisiją (C-611/12 P)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149483&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6040345.
321. „Generalinio advokato Niilo Jääskineno 2015 m. gegužės 7 d. išvada Teisingumo

Teismo byloje Orizzonte Salute (C-61/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=164145&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6032287.

322. „Generalinės advokatės Juliane Kokkot 2015 m. gegužės 21 d. išvada Teisingumo Teismo byloje MedEval (C-166/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=164347&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6036473.
323. „Generalinės advokatės Eleanoros Sharpston 2016 m. balandžio 28 d. išvada Teisingumo Teismo sujungtose bylose Star Storage (C-439/14 ir C-488/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=177322&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6033077.
324. „Generalinio advokato Manuelio Camposo Sánchezo-Bordonos 2016 m. birželio 30 d. išvada Teisingumo Teismo byloje Connexxion Taxi Services (C-171/15)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 1 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=181081&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6038812.

Bendrojo Teismo praktika

325. „Bendrojo Teismo 1996 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje Adia interim prieš Komisiją (T-19/95)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61995TJ0019.
326. „Bendrojo Teismo 1998 m. spalio 29 d. sprendimas byloje TEAM prieš Komisiją (T-13/96) Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61996TJ0013.
327. „Bendrojo Teismo 1998 m. gruodžio 17 d. sprendimas byloje Embassy Limousines & Services prieš Parlamentą (T-203/96)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61996TJ0203.
328. „Bendrojo Teismo 1999 m. sausio 28 d. sprendimas byloje BAI prieš Komisiją (T-230/95)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61995TJ0230.
329. „Bendrojo Teismo 1999 m. liepos 9 d. sprendimas byloje New Europe Consul-

ting ir Brown prieš Komisiją (T-231/97)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61997TJ0231.

330. „Bendrojo Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas byloje AFCon Management Consultants ir kt. prieš Komisiją (T-160/03)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=54264&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1118701.
331. „Bendrojo Teismo 2006 m. birželio 6 d. sprendimas byloje Girardot prieš Komisiją (T-10/02)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=57915&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115153.
332. „Bendrojo Teismo 2007 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje Citymo prieš Komisiją (T-271/04)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=61827&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1127583.
333. „Bendrojo Teismo 2008 m. gegužės 14 d. nutartis sujungtose bylose Icuna.Com prieš Parlamentą (T-383/06 ir T-71/07)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=68298&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1119505.
334. „Bendrojo Teismo 2008 m. gegužės 21 d. sprendimas byloje Belfass prieš Tarybą (T-495/04)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=67732&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112885.
335. „Bendrojo Teismo pirmininko 2010 m. sausio 20 d. nutartis byloje Agriconsulting Europe prieš Komisiją (T-443/09 R)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74737&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1123435.
336. „Bendrojo Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. sprendimas byloje Evropaïki Dynamiki prieš Europos investicijų banką (T-461/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=109801&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1121227.
337. „Bendrojo Teismo pirmininko 2011 m. spalio 5 d. nutartis byloje Computer Resources International (Luxembourg) prieš Komisiją (T-422/11 R)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/

document.jsf?text=&docid=110761&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1120059.

338. „Bendrojo Teismo 2011 m. spalio 20 d. sprendimas byloje Alfastar Benelux prieš Tarybą (T-57/09)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=111561&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1120433.
339. „Bendrojo Teismo 2013 m. rugsėjo 16 d. sprendimas byloje ATC ir kt. prieš Komisiją (T-333/10)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=141405&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1124656.
340. „Bendrojo Teismo 2015 m. spalio 29 d. sprendimas byloje Vanbreda Risk & Benefits prieš Komisiją (T-199/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1115989.
341. „Bendrojo Teismo 2016 m. balandžio 27 d. sprendimas byloje European Dynamics Luxembourg ir kt. prieš Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybą (T-556/11)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=177243&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1125719.
342. „Bendrojo Teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimas byloje Vakakis kai Synergates prieš Komisiją (T-292/15)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m.birželio 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=3AFFF67E3D5956CE6B671E4A1AA9D115?text=&docid=199762&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1112172.

Teisingumo Teismo praktika

343. „Teisingumo Teismo 1974 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje Van Duyn prieš Home Office (41/74)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT-EN-FR/TXT/?from=FR&uri=CELEX%3A61974CJ0041.
344. „Teisingumo Teismo 1976 m. birželio 2 d. sprendimas sujungtose bylose Kurt Kampffmeyer Mühlenvereinigung KG ir kt. prieš Komisiją ir Tarybą (56/74, 57/74, 58/74, 59/74 ir 60/74)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61974CJ0056.

345. „Teisingumo Teismo 1976 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje Rewe prieš Landwirtschaftskammer für das Saarland (33/76)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61976CJ0033.
346. „Teisingumo Teismo 1986 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje Johnston prieš Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary (222/84)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0222.
347. „Teisingumo Teismo 1987 m. sausio 14 d. sprendimas byloje Zuckerfabrik Bedburg AG ir kt. prieš Tarybą ir Komisiją (281/84)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61984CJ0281.
348. „Teisingumo Teismo 1987 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Demirel prieš Stadt Schwäbisch Gmünd (12/86)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61986CJ0012.
349. „Teisingumo Teismo 1989 m. birželio 22 d. sprendimas byloje Fediol prieš Komisiją (70/87)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61987CJ0070.
350. „Teisingumo Teismo 1990 m. birželio 19 d. sprendimas byloje The Queen prieš Secretary of State for Transport, ex parte Factortame (C-213/89)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=-CELEX%3A61989CJ0213.
351. „Teisingumo Teismo 1990 m. lapkričio 8 d. sprendimas byloje Dekker prieš Stichting Vormingscentrum voor Jong Volwassenen (177/88)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61988CJ0177.
352. „Teisingumo Teismo 1991 m. gegužės 7 d. sprendimas byloje Nakajima prieš Tarybą (C-69/89)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61989CJ0069.
353. „Teisingumo Teismo 1991 m. lapkričio 19 d. sprendimas sujungtose bylose Francovich ir Bonifaci prieš Italiją (C-6/90 ir C-9/90)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61990CJ0006.
354. „Teisingumo Teismo 1992 m. sausio 30 d. sprendimas sujungtose bylose Finsider ir kt. (363/88 ir 364/88)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.

eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61988CJ0363&qid=1647076893466.
355. „Teisingumo Teismo 1993 m. birželio 22 d. sprendimas byloje Komisija prieš Daniją (C-243/89)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61989CJ0243.
356. „Teisingumo Teismo 1996 m. kovo 5 d. sprendimas sujungtose bylose Brasserie du Pêcheur prieš Bundesrepublik Deutschland ir The Queen prieš Secretary of State for Transport, ex parte Factortame ir kt. (C-46/93 ir C-48/93)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=-CELEX%3A61993CJ0046.
357. „Teisingumo Teismo 1996 m. balandžio 25 d. sprendimas byloje Komisija prieš Belgiją (C-87/94)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0087.
358. „Teisingumo Teismo 1997 m. liepos 10 d. sprendimas byloje Palmisani prieš INPS (C-261/95)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61995CJ0261.
359. „Teisingumo Teismo 1998 m. sausio 15 d. sprendimas byloje Mannesmann Anlagenbau Austria ir kt. prieš Strohal Rotationsdruck (C-44/96)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=-CELEX%3A61996CJ0044.
360. „Teisingumo Teismo 1999 m. birželio 15 d. sprendimas byloje Rechberger ir kt., (C-140/97)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A61997CJ0140.
361. „Teisingumo Teismo 1999 m. spalio 28 d. sprendimas byloje Alcatel Austria ir kt. (C-81/98)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=44818&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5445176.
362. „Teisingumo Teismo 1999 m. lapkričio 23 d. sprendimas byloje Portugalija prieš Tarybą (C149/96)“. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A61996CJ0149.
363. „Teisingumo Teismo 2000 m. liepos 4 d. sprendimas byloje Bergaderm ir Goupil prieš Komisiją (C-352/98 P)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=45418&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5707855.

364. „Teisingumo Teismo 2000 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje ARGE (C-94/99)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d.. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=45867&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1006254.
365. „Teisingumo Teismo 2001 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Siples (C-226/99)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=45480&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5425224.
366. „Teisingumo Teismo 2001 m. kovo 8 d. sprendimas sujungtose bylose Metallgesellschaft ir kt. (C397/98 ir C410/98)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=45879&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5730125.
367. „Teisingumo Teismo 2001 m. liepos 12 d. sprendimas byloje Ordine degli Architetti ir kt. (C-399/98)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46535&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1005280.
368. Teisingumo Teismo 2001 m. spalio 18 d. sprendimas byloje SIAC Construction (C-19/00)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=46289&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5717522.
369. „Teisingumo Teismo 2002 m. birželio 18 d. sprendimas byloje HI (C-92/00)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47427&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5405316.
370. „Teisingumo Teismo 2002 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Universale-Bau ir kt. (C470/99)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47592&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5459747.
371. „Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 27 d. sprendimas byloje Santex (C-327/00)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48085&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5422914.
372. „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Hackermüller (C-

249/01)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47942&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5449488.

373. „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje GAT (C-315/01)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47944&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5403209.
374. „Teisingumo Teismo 2003 m. birželio 19 d. sprendimas byloje Fritsch, Chiari & Partner ir kt. (C-410/01)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48444&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437190.
375. „Teisingumo Teismo 2003 m. liepos 10 d. sprendimas sujungtose bylose Booker Aquaculture ir Hydro Seafood (C-20/00 ir C-64/00)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48497&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5407069.
376. „Teisingumo Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Köbler (C-224/01)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48649&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5711098.
377. „Teisingumo Teismo 2003 m. gruodžio 4 d. sprendimas byloje EVN ir Wienstrom (C-448/01)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48779&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002764.
378. „Teisingumo Teismo 2004 m. vasario 12 d. sprendimas byloje Grossmann Air Service (C-230/02)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48915&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5437738.
379. „Teisingumo Teismo 2004 m. birželio 24 d. sprendimas byloje Komisija prieš Austriją (C-212/02)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49310&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5435883.
380. „Teisingumo Teismo 2004 m. spalio 14 d. sprendimas byloje Komisija prieš Por-

tugaliją (C-275/03)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49215&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1010433.

381. „Teisingumo Teismo 2005 m. sausio 11 d. sprendimas byloje Stadt Halle ir RPL Lochau (C-26/03)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49805&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5450586.
382. „Teisingumo Teismo 2005 m. kovo 3 d. sprendimas sujungtose bylose Fabricom (C-21/03 ir C-34/03)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=55035&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5727025.
383. „Teisingumo Teismo 2005 m. birželio 2 d. sprendimas byloje Koppensteiner (C-15/04)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=60185&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5454539.
384. „Teisingumo Teismo 2005 m. birželio 9 d. sprendimas byloje Komisija prieš Italiją (C-270/03)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=58353&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1000862.
385. „Teisingumo Teismo 2005 m. spalio 8 d. sprendimas byloje Espace Trianon ir Sofibail (C-129/04)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=59567&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=997213.
386. „Teisingumo Teismo 2006 m. birželio 13 d. sprendimas Traghetti del Mediterraneo (C-173/03)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=55182&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5711407.
387. „Teisingumo Teismo 2006 m. liepos 13 d. sprendimas sujungtose bylose Manfredi (C-295/04–C-298/04)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=56474&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5729570.
388. „Teisingumo Teismo 2006 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje Agraz ir kt. prieš Komisiją (C-243/05 P)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.

eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=64677&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5723002.

389. „Teisingumo Teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Test Claimants in the FII Group Litigation (C-446/04)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=66367&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5711905.
390. „Teisingumo Teismo 2007 m. kovo 13 d. sprendimas byloje Unibet (C-432/05)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=62136&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5427570.
391. „Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 4 d. nutartis byloje Consorzio Elisoccorso San Raffaele (C-492/06)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69832&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=999285.
392. „Teisingumo Teismo 2007 m. spalio 11 d. sprendimas byloje Lämmerzahl (C-241/06)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69840&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5462230.
393. „Teisingumo Teismo 2008 m. sausio 10 d. sprendimas byloje Komisija prieš Portugaliją (C-70/06)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69544&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1001339.
394. „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 14 d. sprendimas byloje Varec (C-450/06)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71573&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5420598.
395. „Teisingumo Teismo 2008 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Komisija prieš Girardot (C-348/06 P)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71993&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1128120.
396. „Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje Komisija prieš Ispaniją (C-444/06)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71032&pageIndex=0&doclang=L-

T&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5461521.

397. „Teisingumo Teismo 2008 m. balandžio 15 d. sprendimas byloje Impact (C-268/06)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=71395&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5431163.
398. „Teisingumo Teismo 2009 m. kovo 24 d. sprendimas byloje Danske Slagterier (C-445/06)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77796&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5710077.
399. „Teisingumo Teismo 2009 m. balandžio 30 d. sprendimas byloje CAS Succhi di Frutta prieš Komisiją (C-497/06 P)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=73335&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5724091.
400. „Teisingumo Teismo 2009 m. birželio 11 d. sprendimas byloje Komisija prieš Prancūziją (C-327/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74479&pageIndex=0&doclang=fr&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5466361.
401. „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje CoNISMa (C-305/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=77183&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1003947.
402. „Teisingumo Teismo 2009 m. gruodžio 23 d. sprendimas byloje Komisija prieš Airiją (C-455/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=74263&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5467357.
403. „Teisingumo Teismo 2010 m. sausio 28 d. sprendimas byloje Uniplex (UK) (C-406/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=56D74F99818FDFB915C6E0DF5D4EBBBC?text=&docid=75574&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=995446.
404. „Teisingumo Teismo 2010 m. gegužės 6 d. sprendimas sujungtose bylose Club Hotel Loutraki ir kt. (C-145/08 ir C-149/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=81179&pa-

geIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=998613.
405. „Teisingumo Teismo 2010 m. rugsėjo 30 d. sprendimas byloje Strabag ir kt., (C-314/09)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=14B062ECA1550218C759CDCE0AAF4D59?text=&docid=83731&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5401221.
406. „Teisingumo Teismo 2010 m. spalio 21 d. sprendimas byloje Symvoulio Apochetefseos Lefkosias (C-570/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83636&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5402455.
407. „Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 10 d. sprendimas byloje Combinatie Spijker Infrabouw-De Jonge Konstruktie ir kt. (C-568/08)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83857&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5707342.
408. „Teisingumo Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas sujungtose bylose Gavieiro Gavieiro et Iglesias Torres (C-444/09 ir C-456/09)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=83450&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5419318.
409. „Teisingumo Teismo 2011 m. liepos 28 d. sprendimas byloje Samba Diouf (C-69/10)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=108325&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5432027.
410. „Teisingumo Teismo 2012 m. kovo 29 d. sprendimas byloje SAG ELV Slovensko ir kt. (C-599/10)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=121164&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5718165.
411. „Teisingumo Teismo 2012 m. spalio 4 d. sprendimas byloje Byankov (C-249/11)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=128008&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5426872.
412. „Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 4 d. sprendimas byloje Fastweb (C-100/12)“.

CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=139104&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5438233.

413. „Teisingumo Teismo 2013 m. liepos 10 d. sprendimas byloje Impresa Pizzarotti (C-213/13)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=154821&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5718745.
414. „Teisingumo Teismo 2014 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje Idrodinamica Spurgo Velox ir kt. (C-161/13)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=151967&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=996169.
415. „Teisingumo Teismo 2014 m. birželio 19 d. sprendimas sujungtose bylose Specht ir kt. (C-501/12–C-506/12, C-540/12 ir C-541/12)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=153813&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5726552.
416. „Teisingumo Teismo 2014 m. gruodžio 11 d. sprendimas byloje Croce Amica One Italia (C-440/13)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160564&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5716538.
417. „Teisingumo Teismo 2015 m. kovo 12 d. sprendimas byloje eVigilo (C-538/13)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=162829&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5456598.
418. „Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 6 d. sprendimas byloje Orizzonte Salute (C-61/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=169187&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5411363.
419. „Teisingumo Teismo 2015 m. spalio 6 d. sprendimas byloje Târşia (C-69/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=169190&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5718998.
420. „Teisingumo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje MedEval (C-

166/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172143&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1002046.

421. „Teisingumo Teismo 2016 m. kovo 24 d. sprendimas byloje MT Højgaard et Züblin (C-396/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=178581&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1006772.
422. „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 5 d. sprendimas byloje PFE (C-689/13)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=175548&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5438928.
423. „Teisingumo Teismo 2016 m. balandžio 7 d. sprendimas byloje Partner Apelski Dariusz (C-324/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=175666&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1007240.
424. „Teisingumo Teismo 2016 m. liepos 14 d. sprendimas byloje Wrocław - Miasto na prawach powiatu (C-406/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=181688&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1007717.
425. „Teisingumo Teismo 2016 m. rugsėjo 15 d. sprendimas sujungtose bylose Star Storage (C-439/14 ir C-488/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=183368&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=999667.
426. „Teisingumo Teismo 2016 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje Technische Gebäudebetreuung ir Caverion Österreich (C-355/15)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=6A658B20CD79C5510A1AECBDA631560D?text=&docid=186500&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=27009.
427. „Teisingumo Teismo 2017 m. balandžio 5 d. sprendimas byloje Marina del Mediterráneo ir kt. (C-391/15)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=189625&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5455242.
428. „Teisingumo Teismo 2017 m. vasario 15 d. sprendimas byloje British Film Insti-

tute (C-592/15)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=187864&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5418836.

429. „Teisingumo Teismo 2017 m. gegužės 4 d. sprendimas byloje Esaprojekt (C-387/14)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190329&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5712586.
430. „Teisingumo Teismo 2017 m. gegužės 11 d. sprendimas byloje Archus ir Gama (C-131/16)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=190585&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5439879.
431. „Teisingumo Teismo 2018 m. gegužės 18 d. sprendimas byloje Specializuotas transportas (C-531/16)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=202044&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5457714.
432. „Teisingumo Teismo 2018 m. rugpjūčio 7 d. sprendimas byloje Hochtief (C-300/17)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=204751&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5433653.
433. „Teisingumo Teismo 2018 m. lapkričio 28 d. sprendimas byloje Amt Azienda Trasporti e Mobilità ir kt. (C-328/17)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=208242&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5440924.
434. „Teisingumo Teismo 2018 m. spalio 4 d. sprendimas byloje Link Logistik N&N (C-384/17)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=206428&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5419885.
435. „Teisingumo Teismo 2018 m. spalio 25 d. sprendimas byloje Anodiki Services EPE (C-260/17)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=207007&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5715992.
436. „Teisingumo Teismo 2019 m. liepos 29 d. sprendimas byloje Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe (C-620/17)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d.

https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=216546&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5465126.

437. „Teisingumo Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. sprendimas byloje Lombardi (C-333/18)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217491&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5442120.
438. „Teisingumo Teismo 2019 m. spalio 3 d. sprendimas byloje Delta Antrepriză de Construcţii şi Montaj 93 (C-267/18)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=218622&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5713024.
439. „Teisingumo Teismo 2020 m. sausio 30 d. sprendimas byloje Tim (C-395/18)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=222884&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1008235.
440. „Teisingumo Teismo 2020 m. gegužės 14 d. sprendimas byloje T-Systems Magyarország ir kt. (C-263/19)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=226485&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5464223.
441. „Teisingumo Teismo 2020 m. rugsėjo 10 d. sprendimas byloje Tax-Fin-Lex (C-367/19)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=230864&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1003427.
442. „Teisingumo Teismo 2021 m. kovo 24 d. sprendimas byloje NAMA ir kt. (C-771/19)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=239242&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5443748.
443. „Teisingumo Teismo 2021 m. balandžio 15 d. sprendimas byloje Braathens Regional Aviation (C-30/19)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=239882&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5433223.
444. „Teisingumo Teismo 2021 m. birželio 3 d. sprendimas byloje Rad Service ir kt. (C-210/20)“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. liepos 31 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=242035&pageIndex=0&doclang=LT&mo-

de=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1008649.

445. „Teisingumo Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. sprendimas byloje Klaipėdos regiono atliekų tvarkymo centras (C-927/19)“ CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 30 d. https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=245661&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=5421396.
446. „Teisingumo Teismo 2021 m. gruodžio 21 d. sprendimas byloje Randstad Italia (C-497/20)“. CURIA. Žiūrėta 2022 m. liepos 1 d., https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=251515&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=29903.

ELPA teismo praktika

447. „ELPA teismo 2017 m. spalio 31 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen, AS prieš AtB, AS (E-16/16)“. Eftacourt. Žiūrėta gegužės 5 d. https://eftacourt.int/download/16-16-judgment/?wpdmdl=1271.
448. „ELPA teismo 2019 m. rugpjūčio 1 d. sprendimas byloje Fosen-Linjen AS, palaikomą Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), prieš AtB AS (E-7/18)“. Eftacourt. Žiūrėta gegužės 5 d. https://eftacourt.int/download/7-18-judgment/?wpdmdl=6235.

Kita jurisprudencija

449. „Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 11 d. sprendimas byloje Nuclear Decommissioning Authority v EnergySolutions EU Ltd.“. Žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d.. https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2016-0006-judgment.pdf.

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Karolis Šimanskis

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ IKISUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2022

Daktaro disertacija rengta 2015–2021 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Ramūnas Birštonas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

prof. dr. Simona Drukteinienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Nariai:

prof. dr. Aleksei Kelli (Tartu universitetas, Estijos Respublika, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

prof. dr. Raimundas Moisejevas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

doc. dr. Rimantas Simaitis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

doc. dr. Dalia Vasarienė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Daktaro disertacija bus ginama viešame teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2022 m. rugsėjo 9 d. 14 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje.

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva.

Daktaro disertacijos santrauka išsiusta 2022 m. rugpjūčio 9 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius), Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

Karolis Šimanskis

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ IKISUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE

DISERTACIJOS SANTRAUKA

Tyrimo problematika. Viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą ir jo taikymą, arba, kaip jie įvardijami doktrinoje, sudėtingą teisinę ekosistemą, prie kurios, šio tyrimo autoriaus vertinimu, priskirtina ir viešųjų pirkimų teisės disciplina (doktrina), iš esmės sudaro dvi tarpusavyje susijusios teisinių santykių sritys – viešojo pirkimo paskelbimo ir vykdymo procedūros ir viešojo pirkimo organizatorių sprendimų (veiksmų) peržiūros procedūros. Perkančiųjų organizacijų (perkančiųjų subjektų[1115]) civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose institutas priskirtinas būtent pastarajai sprendimų peržiūros procedūrai[1116], t. y. teisės normų sistemai, kuria reguliuojamas perkančiųjų organizacijų sprendimų apskundimas ir viešųjų pirkimų konkursų dalyvių (tiekėjų, pateikusių pasiūlymus viešojo pirkimo konkurse) ar bet kurių kitų viešojo pirkimo sutarties sudarymu suinteresuotų ūkio subjektų teisių gynyba (įskaitant viešąjį interesą ginančių subjektų veiklą).

[1115] Šiame tyrime bus vartojama bendroji *perkančiosios organizacijos* sąvoka, apimanti visus viešojo sektoriaus pirkėjus. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal teisinį reguliavimą pirkėjai įvardijami skirtingai, priklausomai nuo sektoriaus, kuriame jie veikia ir (ar) rengia pirkimus: klasikiniame sektoriuje veikia perkančiosios organizacijos, komunaliniame – perkantieji subjektai.

[1116] Šiame tyrime, *inter alia*, bus vartojama bendrosios *peržiūros* ar *peržiūros procedūros* sąvokos, apimančios perkančiųjų organizacijų sprendimų ir veiksmų revizavimą, t. y. ginčijimą. Šiame kontekste pabrėžtina, kad nacionalinėje viešųjų pirkimų doktrinoje (Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 60–61, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8928259/datastreams/MAIN/content) teigiama, jog peržiūros ir ginčų sąvokos nėra tapačios, o pastaroji įtvirtinta VPĮ iš esmės dėl to, kad tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų nesutarimus spręsti pavesta bendrosios kompetencijos teismams. Šio darbo autoriaus vertinimu, pirmiau nurodytas šios atskirties pagrindimas yra pernelyg sofistikuotas, juolab negali būti paaiškintas viešųjų pirkimų konfliktų sprendimo tvarkos reglamentavimo administracine kilme, nes VPĮ reglamentuojamos įvairios šalių nesutarimų sprendimų procedūros, *inter alia*, dėl viešojo pirkimo sutarties nutraukimo. Labiausiai tikėtina, kad, kaip ir nurodo pati Agnė Tvaronavičienė, peržiūros sąvokos neįtvirtinimas VPĮ ar kituose teisės aktuose pirmiausia lėmė nacionalinės teisinės terminijos vartojimo tradicijas. Iš tiesų „ginčas“ ir „peržiūra“ nėra lygiavertės sąvokos kitu aspektu – pirmoji reiškia šalių nesutarimą, konfliktą, antroji – daugiau jo sprendimo, nagrinėjimo procedūrą, todėl ginčų nagrinėjimas iš esmės ir atitinka peržiūrą (peržiūros procedūrą).

Ikisutartinis ginčo šalis saistančio santykio pobūdis suponuoja subjektų tarpusavio teisių ir pareigų turinį, o šis, nors ir susijęs su viešojo pirkimo sutarties sudarymu, iš esmės apima tik derybų dėl šios sutarties sudarymo stadiją. Viešųjų pirkimų teisės normos skirtinga apimtimi aktualios tiek ikisutartinei santykių stadijai, tiek viešojo pirkimo sutarties vykdymui, todėl perkančiosios organizacijos pareiga atsakyti už savo veiksmus viešojo pirkimo dalyviui ar kontrahentui gali būti atskirų tyrimų objektas. Šiame darbe bus koncentruojamasi būtent į civilinės atsakomybės klausimus, kylančius dėl pirkimo procedūrų (derybų) metu perkančiosios organizacijos priimtų sprendimų.

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės institutas iš esmės atkartoja bendrąjį viešųjų pirkimų teisinių santykių problematiškumą: reguliavimo tarpdisciplininiškumą ir daugiasluoksniškumą (viešoji ir privatinė teisė; nacionalinė ir viršnacionalinė teisė; materialiosios ir proceso teisės normos), įstatymų leidėjo veiklos ir teismų praktikos santykį, plačius teisinio reguliavimo tikslus (jie apima ne tik atitinkamų ūkio subjektų ir atitinkamų perkančiųjų organizacijų teises ir pareigas konkretaus pirkimo ar peržiūros procedūrose, bet ir ūkio subjektų konkurencijos, bendros rinkos laisvių, žmogaus teisių užtikrinimo ir pan. klausimus). Visi šie faktoriai, pirma, sudaro prielaidas teisės normų specifiškumui ir jų turinio nepastovumui, t. y. vis tobulinamas reguliavimas (visuotinai žinoma, bet primintina, kad VPĮ[1117] – vienas daugiausiai keičiamų nacionalinių teisės aktų) ir dinamiškai plėtojama jurisprudencija, todėl, antra, suponuoja didesnę nei įprastai šių santykių dalyvių ir institucijų praktikų svarbą.

Tiekėjų patirtos žalos atlyginimas yra ne tik jų pažeistų interesų atkūrimas, bet kartu ir pačios perkančiosios organizacijos teisėtumo įvertinimas, kuriuo patenkinamas visos visuomenės poreikis teisingumui ir teisėtumui. Viešųjų pirkimų teisinių santykių srityje, įskaitant ir ginčus dėl perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės, pirmiausia susiduria ne tik konkretaus santykio dalyvių – atitinkamo pirkėjo ir atitinkamo pardavėjo – interesai (pirmasis nori gauti geros kokybės vertybę ir už ją mokėti kuo mažiau, antrasis už šią vertybę nori gauti kuo daugiau), bet ir pirmiau nurodytiems dalyviams atstovaujančios socialinės grupės, visuomenės atitinkamos dalys ar net didžioji jos dalis. Neretai viešuosiuose pirkimuose kyla visuomenės intereso dėl pirkimo objekto sankirta su tiekėjų interesu sąžiningai ir lygiateisiškai dėl to pirkimo objekto varžytis, laimėti pirkimą[1118]. Viešųjų pirkimų, įskaitant peržiūros procedūras, viešojo

[1117] „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas“, TAR, žiūrėta 2016 m. rugsėjo 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622.

[1118] Eglė Sakalauskaitė „Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2017), 5–6, 9, 33–37, 172,

intereso pobūdis lemia poreikį rasti tinkamą ūkio subjektų ir perkančiųjų organizacijų (taip pat ir visuomenės) interesų pusiausvyrą.

Dėl nurodyto viešųjų pirkimų teisės kompleksiškumo kyla teorinio pobūdžio klausimų, susijusių su perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės instituto turiniu, jos kvalifikavimu ir vertinimu, kuo ji panaši į bendrosios ikisutartinės atsakomybės problematiką ir kuo nuo šios skiriasi. Tai, be kita ko, suponuoja poreikį aiškintis, kokių galimų tikslų perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimu gali (turi) siekti, *inter alia*, atsižvelgdamas į ES teisės normas, įstatymų leidėjas ir koks reguliavimas geriausiai šiuos tikslus atspindi. Taip pat yra svarbūs perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės identifikavimo ir santykio su kitomis tiekėjų teisių gynybos priemonėmis (reikalavimu panaikinti ar pakeisti neteisėtus sprendimus, įskaitant sprendimą sudaryti viešojo pirkimo sutartį, taip pat prašymu teismui taikyti laikinąsias apsaugos priemones) klausimai, leidžiantys žalos atlyginimo priemonę kvalifikuoti kaip savarankišką ar kaip kitas teisių gynybos priemones papildantį instrumentą. Šis klausimas ES pozityviojoje viešųjų pirkimų teisėje atskirai reguliuojamas, įtvirtinant atitinkamus teisių gynybos modelius ir jų veikimo ribas.

Perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė atspindi *pirkimo vykdymo* procedūrų ir jose priimtų *sprendimų peržiūros* procedūrų susipynimą ir šių abiejų abipusę priklausomybę: tiekėjai iš perkančiųjų organizacijų reikalauja atlyginti žalą, kurią sukėlė viešojo pirkimo procedūrų metu priimti sprendimai jų pačių ar kitų ūkio subjektų atžvilgiu. Šiame kontekste keltinas esminis praktinio pobūdžio klausimas, ar ir kokia apimtimi perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės turinys priklauso nuo viešųjų pirkimų procedūrų vykdymo, jų reguliavimo VPĮ ir jų aiškinimo jurisprudencijoje. Kitais žodžiais tariant, kiek, sprendžiant dėl tiekėjo reikalavimo atlyginti žalą iš perkančiosios organizacijos už šios neteisėtus veiksmus ikisutartinių derybų metu, svarbus viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimas ir iš jo išplaukiančios šalių teisės ir pareigos: viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose dominuojantys interesai, perkančiosioms organizacijoms suteikiamos diskrecijos priimti sprendimus apimtis, tiekėjų teisių gynybos priemonių prieinamumas bei veiksmingumas ir pan. Taigi, svarbu įvertinti ir nustatyti, ar perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose institutas apskritai gali būti aiškinamas ir taikomas apsiribojant civilinės atsako-

https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:23456392/datastreams/MAIN/content; Dainius Kenstavičius „Konkurencijos užtikrinimas organizuojant viešuosius pirkimus“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), 73–74, 123–124, 150, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:39610870/datastreams/MAIN/content.

mybės sąlygomis, neatsižvelgiant į visą viešųjų pirkimų ekosistemą.

Teismų aktyvumas, ypač pastarąjį dešimtmetį, plėtojant viešųjų pirkimų teisę pastebimas Lietuvoje[1119] ir kitose ES valstybėse narėse, *inter alia*, dėl perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės. Teismų aktyvi veikla arba, kaip pasakytų kai kurie sociologinės jurisprudencijos atstovai, socialinė inžinerija perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje tiesiogiai koreliuoja su nacionalinėmis teisės tradicijomis, įprastai ribojančiomis žalos atlyginimą ikisutartinių santykių srityje, ir reguliavimu, kuris neretai perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje neišsamus, t. y. arba abstraktus (pavyzdžiui, Danijoje), arba apskritai įtvirtintas tik bendrosiose teisės normose (pavyzdžiui, Nyderlanduose)[1120], suponuojančiu teismų iniciatyvą labiau užtikrinti tiekėjų pažeistus interesus.

Šiuo aspektu svarbus ne tik nacionalinio, bet ir ES peržiūros procedūrų reguliavimo lygmuo. Kaip pažymi Europos Komisija, viešųjų pirkimų ginčų nagrinėjimą reglamentuojančios direktyvos yra svarbiausia viešuosius pirkimus reglamentuojanti priemonė ir unikalus ES teisės akto, kuriuo ES suteikiamos teisės visiškai įgyvendinamos nacionaliniu lygmeniu, pavyzdys[1121]. Kita vertus, pažymėtina, kad toks reguliavimas yra gan lakoniškas, jo turinys neišsamus. Nors žalos atlyginimo priemonė, priimant Peržiūros direktyvą 89/665[1122], buvo naujovė nacionalinių reguliavimų, kuriuose tokia teisė tiekėjams ne visuomet buvo pripažįstama, atžvilgiu, bet iš laiko perspektyvos matyti, kad ji yra mažiausiai išplėtota visoje ES tiekėjų teisių gynybos priemonių sistemoje[1123].

[1119] Pažymėtinos net trys kasacinio teismo parengtos viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalgos: Teismų praktika Nr. 31 (2009 m.), 38, 39 (2013 m.). Taip pat pažymėtina, kad, 2021 m. pabaigos duomenimis, iš kasacinio teismo kreipimosi į Teisingumo Teismą statistikos matyti, jog beveik kas trečias kreipimasis (8/28) buvo pateiktas dėl ES viešųjų pirkimų teisės aiškinimo. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad viešųjų pirkimų bylos kasmet sudaro apie 5 proc. visų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriuje išnagrinėtų bylų.

[1120] Steen Treumer, „Basis and condition for damages claim for breach of the EU public procurement rules“ iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 152–153.

[1121] „Europos Komisijos 2017 m. sausio 24 d. ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai COM(2007) 28 final dėl Direktyvos 89/665/EEB ir Direktyvos 92/13/EEB, su pakeitimais, padarytais Direktyva 2007/66/EB, peržiūros procedūrų veiksmingumo viešųjų pirkimų srityje“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

[1122] „Tarybos 1989 m. gruodžio 21 d. Direktyva 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2016 m. birželio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31989L0665&from=EN.

[1123] Saulius Lukas Kalėda, „Claims for damages in EU procurement and effective protection of individual rights“, *European Law Review* 39, 2 (2014): 207.

Dėl to, kaip nurodyta pirmiau, perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės klausimai neišvengiamai perėjo į teismų rankas, taip dar labiau prisidedant prie egzistuojančios teisių gynybos sistemų įvairovės, *inter alia*, dėl tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčus, tarp jų ir dėl žalos, nagrinėjančių institucijų, ieškinio senaties termino, galimybės pirkimo procedūrų teisėtumą procese inicijuoti visuomeninėms organizacijoms ir pan.[1124]. Kaip nurodo Europos Komisija, pagal 2017 m. duomenis visos valstybės narės taiko nuostatas, *inter alia*, dėl žalos atlyginimo kaip privalomos teisių gynybos priemonės, tačiau jų metodai gerokai skiriasi pagal teismines tradicijas[1125], *inter alia*, dėl ginčų priskyrimo atitinkamai teisminei (bendrosios ar administracinės kompetencijos) jurisdikcijai (ar apskritai teismams) ar ieškovų galimybei žalos atlyginimo siekti kartu (iš karto) ginčijant neteisėtus perkančiųjų organizacijų veiksmus, galiausiai sampratos, ar žalos atlyginimo iš perkančiųjų organizacijų ginčas dėl viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo turi kokios nors specifikos (ar tai vis dar viešųjų pirkimų ginčas)[1126].

Apskritai viešųjų pirkimų teisė – jurisprudencinė teisė. Kaip nurodo vienas žymiausių viešųjų pirkimų teisininkų Christopheris H. Bovisas, viešųjų pirkimų teisė suformuota, *inter alia*, remiantis Teisingumo Teismo praktika; šia jurisprudencija buvo suteiktas konkretus turinys pamatiniams principams, kuriais grindžiamas viešųjų pirkimų reguliavimas, ji prisidėjo prie viešųjų pirkimų *acquis* vystymo pateikiant doktrinai konceptualius viešųjų pirkimų direktyvų klausimus; galiausiai Teisingumo Teismo aktyvumas plėtojant teisės aiškinimą parodė, kad viešųjų pirkimų reguliavimo detalumas anaiptol nėra vertingas ir neužtikrina viešųjų pirkimų acquis veiksmingumo[1127]. Albertas Sanchezas-Graellsas ir Constantas De Koninckas apskritai nurodo, kad itin dinamiška viešųjų pirkimų ginčų jurisprudencija suponuoja nuolatinę tyliąją reformą, o tinkamas ES viešųjų pirkimų teisės taikymas įmanomas tik susipažinus su atitinkamais Teisingumo Teismo išaiškinimais[1128].

[1124] Christopher Bovis, *EC public procurement case law and reguliation* (Oxford: Oxford university press, 2006), 575–594

[1125] „Europos Komisijos 2017 m. sausio 24 d. ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai COM(2007) 28 final dėl Direktyvos 89/665/EEB ir Direktyvos 92/13/EEB, su pakeitimais, padarytais Direktyva 2007/66/EB, peržiūros procedūrų veiksmingumo viešųjų pirkimų srityje“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

[1126] Duncan Fairgrieve, François Lichère, „Procedures and access to justice in damages claims for public procurement breahes“, iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 188–189.

[1127] Christopher Bovis ir kt., *Research Handbook on EU Public Procurement Law* (Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2016), 325.

[1128] Deividas Soloveičik, „Perkančiosios organizacijos diskrecijos panaudojimas nutraukiant viešojo pirki-

Kita vertus, jurisprudencijos vystymasis nebūtinai vertintinas pozityviai. Nuolatinis perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės probleminių klausimų (per)svarstymas teismų praktikoje sukelia pagrįstų abejonių, ar lakoniškas nacionalinis ir (ar) viršnacionalinis teisinis šios srities reguliavimas iš tiesų pajėgus užtikrinti ginčo šalių ir suinteresuotų viešųjų pirkimų sistemos subjektų teisinį saugumą. Taip pat aktualu nustatyti ir įvertinti, kokio detalumo perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimo lygmuo atitiks viešųjų pirkimų teisės kompleksiškumą (specifiškumą). Privatinės teisės paradigma suponuotų abstraktesnio reguliavimo poreikį, viešosios teisės – detalesnį. Ši problematika nėra vien tik teorinio (doktrininio) lygmens, o priešingai, t. y. daugiau sukelianti realių praktinių iššūkių, nes nacionalinis peržiūros procedūrų reguliavimas ir jį aiškinanti teismų praktika taikytini ir užsienio ieškovams tiekėjams, kurie dėl nacionalinės teisės savitumo tam tikrais atvejais gali atsidurti nepalankesnėje padėtyje nei pirkėjo kilmės šalies ūkio subjektai.

Nors tiek ES, tiek Lietuvos teisiniame reguliavime tiekėjų teisių gynybos būdai įtvirtinti kaip autonomiški, konkretus tiekėjų teisės į žalos atlyginimą turinys, *inter alia*, santykis su kitais peržiūros procedūros elementais, atsižvelgiant į pirmiau nurodytą teisinio reguliavimo lakoniškumą, atsiskleidžia teismams plėtojant viešųjų pirkimų ginčų jurisprudenciją. Pastarųjų metų kasacinio teismo praktika ne tik patvirtina tokį teisių gynybos priemonių tarpusavio ryšį, bet ir priverstinai orientuoja ieškovus žalos atlyginimo institutu naudotis tik išnaudojus kitus teisių gynybos būdus, o teismus – aktyviau taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir labiau susilaikyti nuo alternatyvių sankcijų taikymo, nes abi šios priemonės padidina tiekėjams žalos patyrimo grėsmę ir nuostolių atlyginimo priteisimo iš perkančiosios organizacijos tikimybę. Tokia teismo praktikos tendencija gali būti vertinama ne tik ieškovų teisių užtikrinimo, bet ir šių ribojimo aspektais.

Tiek nacionaliniai[1129], tiek kitų šalių statistiniai duomenys[1130] rodo, kad tinkamai vykdomos pirkimo procedūros yra retesnis reiškinys nei viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimai (santykis 1/3), vis dėlto žalos atlyginimas, kaip tiekėjų teisių gynybos būdas, yra vis labiau populiarėjanti, bet iki šiol santykinai mažai naudojama priemonė, *inter alia*, priklausanti nuo ieškovams taikytino teisinio režimo. Pavyzdžiui, 2011 m. duomenimis, Jungtinėje Karalystėje, kurioje šios priemonės taikymas nuolatos (įskaitant

mo sutartį dėl esminio jos pažeidimo“, *Teisė* 116, (2020): 54.

1129 Plačiau žr. vpt.lt// https://vpt.lrv.lt/lt/statistika-ir-analize/ketvirtines-ir-metines-ataskaitos-1.

1130 Pvz., Hanna Schebesta, *Damages in EU Public Procurement Law* (Cham: Springer International Publishing AG, 2016), 2.

jurisprudencijos kaitą į griežtėjančią ar laisvėjančią pusę) buvo ribojantis, per metus buvo paduodami tik pavieniai ieškiniai, o Prancūzijoje, beje, palankiausioje šiuo aspektu šalyje, per metus pareiškiama apie 20 tokių ieškinių (iš visos 4000 peržiūros procedūrų masės)[1131]. Viena iš tokių teisinių sistemų skirtybių priežasčių pripažįstamas nevienodas teismų iniciatyvumo lygmuo, nuo Jungtinėje Karalystėje dominuojančio rungtyniškumo kulto iki Prancūzijoje vyraujančio administracinio teismo proceso inkvizicinio pobūdžio[1132].

Taigi, tiekėjų siekis atkurti savo pažeistus interesus kompensuojant patirtą žalą nėra kasdienis socialinės tvarkos atkūrimo mechanizmas, jo prieinamumo ir galimybės taikyti ribojimai yra tiek formalūs (įstatymai ir teismų praktika), pavyzdžiui, dėl žyminio mokesčio taikymo, tiek neformalūs (teisinė tradicija, socialiniai ryšiai), pastarieji neįeina į nagrinėjamo tyrimo apimtį. Kai kuriose valstybėse tiekėjai apskritai nelinkę paduoti į teismus perkančiųjų organizacijų (ypač perkančiųjų subjektų), nes nenori sugadinti santykių su jomis[1133]. Kai kurie autoriai yra padarę išvadą, kad žalos atlyginimo priteisimas koreliuoja su bendros peržiūros procedūros dažnumu, t. y. šalyse, kuriose yra aukštas perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros lygmuo, bus galimai daugiau ieškinių dėl žalos atlyginimo[1134]. Kita vertus, pernelyg laisvas perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės taikymas gali sukelti priešingą efektą, nes perkančiosios organizacijos pernelyg atsargiai vykdys pirkimus[1135].

Tiekėjų aktyvumas ginant galimai pažeistas teises koreliuoja su teismų praktika aiškinant ir taikant perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygas. Būtent teismams tenka svarbiausias vaidmuo užtikrinti ieškovų tiekėjų teisių į žalos atlyginimą veiksmingumo ir perkančiųjų organizacijų interesų nepermokėti už tą patį pirkimo objektą (atlyginant žalą ieškovui ir konkurso laimėtojui sumokant pagal neteisėtai sudarytą sutartį) pusiausvyrą. Šiuo aspektu kyla probleminių klausimų, ar ir kaip teismai turi atsižvelgti į bendrąjį ikisutartinės atsakomybės reguliavimą, o gal formuoti sava-

[1131] Duncan Fairgrieve, François Lichère, „Procedures and access to justice in damages claims for public procurement breahes“, iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 192.

[1132] *Ibid*, 194–195.

[1133] Pavyzdžiui, Nyderlanduose tik 3 proc. tiekėjų apskritai inicijuoja viešųjų pirkimų peržiūros procedūras. Hanna Schebesta, *Damages in EU Public Procurement Law* (Cham: Springer International Publishing AG, 2016), 2.

[1134] Duncan Fairgrieve, François Lichère, „Procedures and access to justice in damages claims for public procurement breahes“, iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 192.

[1135] Christopher Bovis, *EC public procurement case law and reguliation* (Oxford: Oxford university press, 2006), 89

rankišką perkančiųjų organizacijų teisinės atsakomybės sistemą, ar bendrosios civilinės atsakomybės normos yra pakankamos veiksmingai tiekėjų teisių apsaugai užtikrinti.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad privačių asmenų patirtos žalos atlyginimas iš savo valstybių narių ar jų atstovų už ES teisės pažeidimą ES pozityviojoje teisėje nėra įtvirtintas kaip bendroji norma (*a contrario* teisinis reguliavimas dėl ES institucijų civilinės atsakomybės), *a fortiori* tais atvejais, kai atitinkama ES teisė veikia tiesiogiai, t. y. ja galima pasinaudoti nacionaliniame teisme[1136], taigi žalos atlyginimas, kaip teisių gynybos būdas, įgyvendinamas nacionalinės teisės pagrindu. Valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus savo subjektams koncepciją Teisingumo Teismas išplėtojo kaip atsvarą atvejams, kai atitinkama ES teisės norma neveikia tiesiogiai. Tiekėjų teisė į žalos atlyginimą, įtvirtinta viešųjų pirkimų peržiūros direktyvose, – vienas iš išimtinių atvejų, kai ES teisėje toks teisių gynybos būdas įtvirtintas *expressis verbis*. Vis dėlto ši aplinkybė galutinai neeliminavo valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus koncepcijos viešuosiuose pirkimuose taikymo, o tai lėmė praktinių sunkumų įrodinėjant ir nustatant civilinės atsakomybės sąlygas, pirmiausia – šiurkštaus pažeidimo kriterijų. Pastarojo (ne)taikymas konkrečiu atveju lemia skirtingą tiekėjų teisių turinį ir galimybę ją veiksmingai įgyvendinti.

Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose sąlygos ir kriterijai suponuoja reikšmingus praktinius nagrinėjamos temos klausimus, nuo kurių priklauso žalos atlyginimo sistemos vertinimas. Pažymėtina, kad, atsižvelgiant į pirmiau nurodytą teismų aktyvumą užtikrinant ieškovų (tiekėjų) pažeistas teises ir į ES peržiūros procedūrų reguliavimą, kurio tikslas – sustiprinti egzistuojančias nacionalines ūkio subjektų teisių gynybos priemones, gali susidaryti įspūdis, jog linkstama išimtinai į tiekėjų teisių užtikrinimo modelį. Vis dėlto, be pirmiau nurodytų aspektų, svarbu nustatyti, kaip ir kokiomis priemonėmis užtikrinama tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų teisių ir pareigų pusiausvyra, kokios taisyklės ir ribojimai taikomi šalims, siekiančioms gauti žalos atlyginimą ar nuo tokio reikalavimo apsiginti.

Tyrimo aktualumas. Tiekėjų pažeistų teisių gynimas ir jo veiksmingumas reikšmingas visai viešųjų pirkimų sistemai bent jau dėl dviejų priežasčių: pirma, tai padeda užtikrinti vienų iš santykių dalyvių – tiekėjų subjektinių teisių įgyvendinimą, be to, antra, preventyviai reguliuoja perkančiųjų organizacijų elgesį viešųjų pirkimų

[1136] Christopher Bovis, *EC public procurement case law and reguliation* (Oxford: Oxford university press, 2006), 87–88.

procedūrose. Taigi, perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė kaip viena iš teisių gynybos priemonių svarbi tiek patiems tiekėjams jų teisių užtikrinimo prasme, tiek ir visai visuomenei viešųjų pirkimų procedūrų efektyvumo kontekste. Tinkamas žalos atlyginimą reguliuojančių nuostatų aiškinimas ir taikymas reikšmingas ir pačioms perkančiosioms organizacijoms, kurioms svarbu užtikrinti pusiausvyrą tarp savo ir visuomenės poreikių patenkinimo vykdant viešojo pirkimo procedūras ir viešojo pirkimo konkurso dalyvių teisių. Šio tyrimo aktualumas tiekėjams ir perkančiosioms organizacijoms kyla ir dėl praktinio poreikio, kaip ikisutartinių santykių šalims suprasti savo teisių ir pareigų civilinės atsakomybės kontekste turinį, jų įgyvendinimo sąlygas ir ribojimus.

Atsižvelgiant į tai, poreikis tirti perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės institutą yra akivaizdžiai reikalingas ir naudingas šio santykio dalyviams, ypač tiekėjams, ir visiems kitiems suinteresuotiems asmenims, o tyrimo rezultatai gali prisidėti prie ikisutartinės atsakomybės viešuosiuose pirkimuose reguliavimo ir (ar) taikymo plėtojimo bei tobulinimo, juolab kad tokių tyrimų Lietuvoje labai stinga. Nacionalinis įstatymų leidėjas (taip pat ir teismai) neabejotinai suinteresuotas (-i) gauti nešališką peržiūros procedūros reglamentavimo analizę, kuri neturėtų apsiriboti tik formaliu nacionalinio reguliavimo atitikties ES teisei, įskaitant Teisingumo Teismo jurisprudenciją, vertinimu (teisėtumo poreikis), bet apimtų ir visapusišką perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės probleminių klausimų sritį, *inter alia*, tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesų pusiausvyros procese užtikrinimą, žalos atlyginimo ir kitų tiekėjų teisių gynybos priemonių tarpusavio taikymą, pirkimo procedūrų ir peržiūros procedūrų santykį (tinkamumo poreikį).

Tyrimo naujumas. Mokslinio tyrimo naujumą suponuoja du aspektai. Pirma, perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose reguliavimo naujumas (paprastai trumpesnį laiką pozityviojoje teisėje įtvirtinta norma bus mažiau išanalizuota už ilgiau taikomą normą) ir jo taikymo, įskaitant teismų praktiką, dažnumas; antra, doktrinos skiriamas dėmesys atitinkamai teisės problemai.

Dėl pirmojo aspekto pažymėtina, kad, kaip nurodo Europos Komisija, tiekėjų teisių gynimo priemonės rūšis, kuria dažniausiai buvo naudojamasi, buvo reikalavimas dėl perkančiosios organizacijos sprendimo, įskaitant diskriminuojančias specifikacijas, panaikinimo (negaliojimo) bei laikinųjų apsaugos priemonių taikymas[1137]. Norvegijoje,

[1137] „Europos Komisijos 2017 m. sausio 24 d. ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai COM(2007) 28

ELPA ir EEE šalyje, kurioje taikytinas ES viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas[1138], per 20 metų (1999–2019 m.) dėl negautų pajamų teismai priteisė nuostolių atlyginimą 21 byloje ir tik 2001 m. pirmą kartą priteistas negautų pajamų atlyginimas, nors nacionalinio viešųjų pirkimų reguliavimo pradžia datuojama nuo 1883 m.[1139] Apskritai perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės institutas yra santykinai naujas reiškinys visoje ES ir EEE. Kaip pažymi autoriai, dar prieš 25 metus pagal Europos Komisijos inicijuotą tyrimą tuometinių 15 ES valstybių narių teismų praktikoje beveik visiškai neaptinkama tiekėjų žalos atlyginimo pavyzdžių[1140]. Taip pat pažymėtina, kad Teisingumo Teismo praktikoje pateikta itin mažai išaiškinimų dėl perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose, o Bendrojo Teismo praktika dėl ES institucijų atsakomybės vykdant viešuosius pirkimus, nors yra daug gausesnė, tačiau ji šioje srityje reikšmingai kokybiškai kito per pastaruosius penketą metų, todėl dar nėra pakankamai įvertinta doktrinos.

Dėl nagrinėjamai temai skiriamo dėmesio teisės doktrinoje išskirtinas tarptautinis ir nacionalinis lygmuo. Civilinės atsakomybės tema bendrai Lietuvoje iš esmės nėra *terra incognita*, ji tirta ir nagrinėta įvairių mokslininkų skirtingais aspektais (šioje srityje priskaičiuojama beveik 20 disertacijų įvairiais civilinės atsakomybės klausimais). Be to, Lietuvoje yra atlikta ir specifinių tyrimų šioje srityje, t. y. dėl ikisutartinės civilinės atsakomybės (Agnė Jakaitė[1141]) ir deliktinės ir sutartinės atsakomybės kolizijos

final dėl Direktyvos 89/665/EEB ir Direktyvos 92/13/EEB, su pakeitimais, padarytais Direktyva 2007/66/EB, peržiūros procedūrų veiksmingumo viešųjų pirkimų srityje“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

[1138] ELPA yra 1960 m. įkurta tarpvyriausybinė organizacija, į kurią šiuo metu įeina Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija ir Šveicarija. 1992 m. buvo sudarytas tarptautinis EEE susitarimas (ES asociacijos sutartis), kuriuo, be kita ko, sudaromos sąlygos iš dalies į ES bendrąją rinką įtraukti ELPA šalis, išskyrus Šveicariją. ES teisės aktai dėl vidaus rinkos, EEE šalims sutikus į savo teisės aktus įtraukti jų nuostatas, tampa tų šalių teisės aktų dalimi. EEE apima daugiau negu įprasti laisvosios prekybos susitarimai, nes ELPA šalims (išskyrus Šveicariją), be tam tikrų konkrečių sričių (pavyzdžiui, žemės ūkis ar užsienio ir saugumo politika), nustatytos visapusiškos su ES vidaus rinka susijusios teisės ir pareigos. ES teisės aktai, įskaitant ir viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, pagal specialią procedūrą įtraukiami į EEE susitarimą, o vėliau, esant poreikiui, – į nacionalines teisės sistemas. Teisės aktus dėl vidaus rinkos pradėjus taikyti ELPA ir EEE šalims, jų perkėlimą į nacionalinę teisę ir taikymą stebi ELPA priežiūros institucija ir ELPA teismas https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060503/04A_FT(2013)060503_LT.pdf [Žiūrėta 2021-07-14]. Taigi viešųjų pirkimų procedūrų ir peržiūros direktyvos vienu metu yra ir ES, ir EEE teisės aktai, dėl kurių aiškinimo pagal kompetenciją sprendžia Teisingumo Teismas ir ELPA teismas.

[1139] Dag Sørlie Lund, „The Fosen-Linjen Saga – a Norwegian perspective“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 236; 238.

[1140] Steen Treumer, „Basis and condition for damages claim for breach of the EU public procurement rules“ iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 149.

[1141] Agnė Jakaitė, „Civilinė atsakomybė esant ikisutartiniams santykiams“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2012), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2057777/datastreams/MAIN/con-

(Evelina Ivanauskienė[1142]). Vis dėlto perkančiųjų organizacijų ikisutartinė civilinė atsakomybė – Lietuvos doktrinos nepelnytai plačiau vis dar neištirta teisinių santykių sritis.

Apskritai[1143] viešieji pirkimai Lietuvos moksle (ne tik teisės, bet ir vadybos bei ekonomikos) yra gan retai tyrinėjami, o jau pateikti tyrimai ganėtinai fragmentuoti[1144]. Kad ir kaip būtų keista, viešųjų pirkimų teisė apgintų disertacijų prasme kol kas domina tik tyrimo autoriaus *Alma mater* (šiuo metu Vilniaus universitete keli tyrimai šioje srityje tik rengiami). Šia prasme išskirtinos Mykolo Romerio universitete apgintos Agnės Tvaronavičienės[1145], Eglės Sakalauskaitės[1146], Dainiaus Kenstavičiaus[1147] ir Žydrūno Plytniko[1148] disertacijos. Visų šių darbų tyrimų laukas – viešoji teisė. Pristatomas autoriaus tyrimas bus pirmasis privatinės teisės darbas viešųjų pirkimų srityje. Be to, išskirtina ir tai, kad šiame darbe nagrinėjama tema santykinai siaura, konkrečiai apima tik vieną VPĮ straipsnį, nors svarbios sąsajos ir su kitomis VPĮ bei CK[1149] normomis, kurių santykis bus aptartas darbe.

Kaip jau buvo nurodyta, šio disertacinio tyrimo tema ir apskritai visa viešųjų pirkimų teisinių santykių sritis mažai nagrinėta Lietuvos teisės doktrinos atstovų. Išskirtinas dr. Deivido Soloveičiko indėlis į viešųjų pirkimų teisės analizę ir šios srities populiarinimą. Kiek tai tiesiogiai susiję su disertacinio tyrimo tema, pažymėtini du dr.

---

tent.

[1142] Evelina Ivanauskienė, „Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2016), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20079173/datastreams/MAIN/content.

[1143] Šiame darbe nebus atskirai apžvelgti Lietuvoje atlikti viešųjų pirkimų procedūrų reguliavimo ir taikymo tyrimai, nes jie detaliai apžvelgti kitų autorių disertacijose, kurios parengtos ir apgintos per gana nedidelį laiko tarpą. Atsižvelgiant į tai, autoriaus vertinimu, tikslinga atskirai sutelkti dėmesį tik į nacionalinius peržiūros procedūrų tyrimus.

[1144] Eglė Sakalauskaitė „Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2017), 14, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:23456392/datastreams/MAIN/content.

[1145] Agnė Tvaronavičienė, „Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 60–61, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8928259/datastreams/MAIN/content.

[1146] Eglė Sakalauskaitė „Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2017), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:23456392/datastreams/MAIN/content.

[1147] Dainius Kenstavičius „Konkurencijos užtikrinimas organizuojant viešuosius pirkimus“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:39610870/datastreams/MAIN/content.

[1148] Žydrūnas Plytnikas, „Viešųjų pirkimų kontrolės modelis Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:69983963/datastreams/MAIN/content.

[1149] „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2018 m. balandžio 1 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.

D. Soloveičiko (šio autoriaus tyrimų sritis labiau apima viešųjų pirkimų procedūrų vykdymo problematiką) straipsniai: „Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus“[1150] bei „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas“[1151]. Taip pat pažymėtini du jo ir tyrimo autoriaus straipsniai[1152], kuriuose, analizuojant viešojo pirkimo sutarties negaliojimo instituto Lietuvoje ir Europos Sąjungoje reguliavimo ir taikymo problemas, paliestas ir perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės klausimas. Šiame kontekste atskirai atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvoje parengti naujos redakcijos viešųjų pirkimų įstatymų komentarai, tarp kurių bendrautorių buvo ir šio disertacinio darbo autorius. Tyrimo autorius, rengdamas disertacinį darbą, su kitais bendraautoriais parengė ir kelis straipsnius, kuriuose nagrinėjami specifiniai perkančiųjų organizacijų veiksmų teisėtumo vertinimo klausimai[1153].

Žymiai daugiau dėmesio disertacinio tyrimo temai skyrė užsienio autoriai. Kita vertus, derėtų pažymėti, kad užsienio doktrinoje dominuoja bendresnieji peržiūros procedūros probleminiai klausimai (dėl šios procedūros inicijavimo ir tvarkos, viešojo pirkimo sutarčių nuginčijimo ir pan.), nors šių autorių darbuose viešųjų pirkimų vykdymo procedūros sulaukia daugiau dėmesio nei peržiūros procedūros[1154]. Ypač išskirtini patys autoritetingiausi autoriai, atskirai ar bendrai nagrinėjantys peržiūros procedūros probleminius aspektus: Sue Arrowsmith[1155], C. H. Bovisas[1156], Peteris

---

[1150] Deividas Soloveičikas, „Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus“, *Teisė* 70, (2009): 67-85.

[1151] Deividas Soloveičikas, „Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas“, *Justitia* 74, 2 (2010): 63–75.

[1152] Deividas Soloveičikas, Karolis Šimanskis, „Viešojo pirkimo sutarties negaliojimas pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę“, *Teisė* 83, (2012): 98-117; Deividas Soloveičikas, Karolis Šimanskis, „Viešųjų pirkimų sutarties pripažinimas negaliojančia Lietuvos teismų praktikoje“, *Teisė* 84, (2012): 46-65.

[1153] Deividas Soloveičik, Karolis Šimanskis, „The evolving concept of conflict of interest in European public procurement law“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 12, 2 (2017): 112-131; Deividas Soloveičik, Karolis Šimanskis, „Interesų konflikto koncepcija pagal Lietuvos ir Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisę ir teismų praktiką“, *Teisė* 111, (2019): 45–66; Ramūnas Birštonas, Karolis Šimanskis, „Komercinių paslapčių apsaugos ypatumai viešųjų pirkimų santykiuose“, *Teisė* 112, (2019): 21–45.

[1154] Pavyzdžiui, iš kone septynių dešimčių specializuoto viešųjų pirkimų teisės žurnalo „Public procurement law review“ 2020–2021 m. tik trys straipsniai daugiau ar mažiau susiję su perkančiųjų organizacijų ikisutartine atsakomybe.

[1155] Sue Arrowsmith, *The law of public and utilities procurement*. *Secon edition* (London: Sweet and Maxwell, 2005).

[1156] Christopher Bovis, *EC public procurement case law and reguliation* (Oxford: Oxford university press, 2006).

Trepte'as[1157], Steenas Treumeris, François Lichère'as, Roberto Caranta, Martinas Burgi, Martinas Trybusas, Nicolas Gabayet[1158], C. De Koninckas, Peteris Flamey[1159] ir A. Sanchezas-Graellsas[1160]. Šie autoriai viešųjų pirkimų peržiūros procedūrą, *inter alia*, žalos atlyginimo institutą, analizuoja bendrame viešųjų pirkimų reguliavimo kontekste, apžvelgdami Europos Sąjungos reglamentavimą, t. y. direktyvas, jų perkėlimą ir taikymą nacionalinės teisės sistemose, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktiką bei nacionalinę jurisprudenciją.

Be šio indėlio, taip pat išskirtinos dvi monografijos, kuriose atskirai ir išsamiai nagrinėta perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės problematika. Pirmojoje išskirtinas keliolikos autorių darbas, kuriam vadovavo Duncanas Fairgrieve'as ir F. Lichère'as[1161]; šioje monografijoje perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės klausimu įvairiais bendrais aspektais (pavyzdžiui, dėl ES teisinio reguliavimo ir jurisprudencijos) ir skirtingų nacionalinių teisinių reguliavimų kontekste pasisakė keliolika autorių (Nicolas Gabayet, M. Burgi, Vero Eiró, Esperança Mealha, Fiona Banks, Michaelas Bowsheras QC, Janas M Hebly, Folkertas G Wilmanas, Silvia Ponzio, Catherine Donnelly, S. Treumeris, R. Caranta, D. Fairgrieve'as, F. Lichère'as, Danielis I Gordonas, Michaelas R Goldenas, Caroline Nicholas), kurių daugelio įžvalgos naudojamos šiame disertaciniame tyrime.

Antroji monografija parengta Hannos Schebestos[1162] (ji 2013 m. šia tema apsigynė ir disertaciją). Nors autorė, kaip ir prieš tai nurodytoje monografijoje, atskirai apžvelgia kelių ES valstybių narių teisinį reguliavimą ir jį aiškinančią teismų praktiką, jos įžvalgos neapsiriboja vertikaliu tam tikrų jurisdikcijų tyrimu, o apima bendresnį viso ES reguliavimo, Teisingumo Teismo praktikos ir ES valstybėms narėms bendrų konceptų, pavyzdžiui, prarastos galimybės sampratos ir jos apraiškų, tyrimą ir apžvalgą.

Be monografijų ar kitų reikšmingesnių darbų, pažymėtina, kad planuojama disertacinio darbo tema rašo ir kiti autoriai, jų straipsniai publikuojami specializuotuose

[1157] Peter Trepte, *Public Procurement in The EU, A Practitioner's Guide, II Edition*. Oxford: Oxford Un. Press, 2007.

[1158] Steen Treumer & François Lichère (eds), *Enforcement of the EU Public Procurement Rules,* DJOF Publishing Copenhagen, 2011.

[1159] Constant De Koninck, Peter Flamey, *European Public Procurement Law-Part II Remedies: The European Public Procurement Remedies Directives*. Kluwer Law International.

[1160] Albert Sánchez-Graells, *Public procurement and the EU competition rules. Second edition* (Oxford: Hart Publishing, 2015).

[1161] Duncan Fairgrieve ir François Lichère, *Public Procurement Law: Damages as an Effective Remedy* ,(Oxford: Hart Publishing, 2011).

[1162] Hanna Schebesta, *Damages in EU Public Procurement Law* (Cham: Springer International Publishing AG, 2016).

viešųjų pirkimų teisės leidiniuose, kuriuose įvairiais smulkesniais klausimais ar, atsižvelgiant į tam tikros šalies teisinį reguliavimą, aptariama peržiūros procedūros problematika, įskaitant žalos atlyginimą (pvz., R. Caranta[1163], A. Sanchezas-Graellsas [1164] ir kt.).

Nors, kaip minėta, užsienio autorių indėlis šia tema yra labai svarbus, jis paprastai apsiriboja nacionalinių praktikų studijomis ar lyginimu, taip pat tarptautinių teismų jurisprudencija, o Lietuvos nacionalinės dimensijos neapima[1165]. Kita vertus, Lietuvos teisinio reguliavimo ir teismų praktikos analizė taip pat negali būti vertinama vien tik kaip nacionalinės doktrinos dalis, nes šios srities tyrimai aktualūs ne tik Lietuvos, bet ir užsienio teisės teoretikams ir praktikams. Be to, užsienio autorių tyrimai, be specialaus *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 2019 m. numerio, skirto šiai temai, yra kiek senesni, todėl nagrinėjama studija yra naujausias tyrimas šioje srityje. Galiausiai, kaip nurodyta pirmiau, nors perkančiųjų organizacijų ikisutartinė atsakomybė daug dažniau nagrinėta užsienio autorių, tačiau jų darbuose paprastai apsiribojama tik konkrečių civilinės atsakomybės sąlygų ir kriterijų nagrinėjimu, o šiame darbe yra siekiama plačiau ir kompleksiškai ištirti įvairių tiekėjų teisių gynybos priemonių santykį, be to, ryšį tarp peržiūros ir pirkimo vykdymo procedūrų. Tai, tyrimo autoriaus subjektyviu vertinimu, didžiausia šios studijos pridėtinė vertė.

Tyrimo objektas. Disertacinio darbo objektas – perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose Lietuvoje. Kita vertus, nors didžiausias dėmesys bus skiriamas nacionalinio reguliavimo ir jurisprudencijos analizei ir atitinkamų tyrimų pateikimui bei naujų išvadų suformulavimui, kartu bus pateikti ES ir kai kurių valstybių nacionalinis reguliavimas bei ES Teisingumo Teismo abejų rūmų ir tam tikrų nacionalinių teismų jurisprudencija. Vis dėlto ES teisės lygmens analizė bus pateikiama kaip sudėtinė Lietuvos teisės dalis, vertinant jų abiejų sąveiką ir suartėjimo ar

---

[1163] Roberto Caranta, „Damages in EU public procurement law: Fosen-Linjen can hardly be the last chapter“, *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 214–221.

[1164] Albert Sanchez-Graells, „You Can't Be Serious: Critical Reflections on the Liability Threshold for Damages Claims for Breach of EU Public Procurement Law After the EFTA Court's Fosen-Linjen Opinion“, *Nordic Journal of European Law* 1, 1 (2018): 1–23, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3129430.

[1165] Išimtimi laikytinos S. Treumerio įžvalgos dėl Lietuvoje neva taikytino šiurkštaus pažeidimo kriterijaus, kurio pagrindu sprendžiama, ar perkančioji organizacija leistinai suklydo priimdama neteisėtą sprendimą. Steen Treumer, „Basis and condition for damages claim for breach of the EU public procurement rules“ iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 161.

išsiskyrimo priežastis bei veiksnius, o kitų valstybių narių jurisprudencija bus skirta parodyti, koks platus iškeltų probleminių aspektų sprendimų laukas egzistuoja kitose šalyse, kodėl kai kurie jų neperkelti Lietuvoje.

Tyrimo tikslas. Šio disertacinio darbo tikslas – įvertinti perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose instituto reguliavimo bei jo taikymo aspektus derinant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesus bei pasiūlyti sprendimus nustatytoms problemoms spręsti.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant užsibrėžto tikslo, keliami šie pagrindiniai uždaviniai:

a) įvertinti perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose specifiką šios prievolės kvalifikavimo kontekste;

b) išanalizuoti perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės instituto atsiradimo ir plėtros procesus Lietuvos ir Europos Sąjungos pozityviojoje teisėje;

c) atskleisti tiekėjų gynybos veiksmingumo principo kaip prielaidos taikyti specialiąsias viešųjų pirkimų teisės normas turinį ir jo taikymo padarinius;

d) apibrėžti žalos atlyginimo svarbą tiekėjų interesų gynybos sistemoje, atskleisti jo santykį su kitomis teisių gynybos priemonėmis;

e) atskleisti, koks pagal Lietuvos teisinį reguliavimą veikia tiekėjų žalos atlyginimo modelis, kokios tiekėjų (ieškovų) ir perkančiųjų organizacijų (atsakovių) teisės ir pareigos pagal jį susiklosto;

f) įvertinti ieškovų kreipimosi į teismą dėl žalos atlyginimo procesines ir materialines prielaidas bei kriterijus (perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygas) ir jų taikymą;

g) pasiūlyti konkrečius sprendimus, kurių pagrindu būtų galima efektyviau derinti tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesus pirkėjų ikisutartinės atsakomybės aspektu.

Tyrimo metodai. Rengiamas tyrimas yra kokybinio pobūdžio, jo tikslui pasiekti ir uždaviniams įgyvendinti taikyti šie mokslinio tyrimo metodai:

1. *teisinių dokumentų analizės* metodas taikomas analizuojant tiek nacionalinę, tiek tarptautinę teisinę bazę, įskaitant *soft law*, reglamentuojančią perkančiųjų orga-

nizacijų ikisutartinės civilinės atsakomybės klausimus, patenkančius į tyrimo objektą, taip pat šių teisės aktų *travaux préparatoires* bei jų komentarus, nacionalinę, užsienio ir viršnacionalinių teismų praktiką nagrinėjamu klausimu;

2. *lyginamasis (komparatyvinis)* metodas naudojamas lyginant Europos Sąjungos, Lietuvos ir kitų šalių nacionalinius teisės aktus bei jurisprudenciją perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose srityje, ypač atitinkamų civilinės atsakomybės sąlygų ir papildomų kriterijų aiškinimo ir taikymo atžvilgiu; šis metodas, be kita ko, taikomas vertinant nacionalinės teisės aktus – *lex specialis* ir *lex generalis*, taip pat atskirus nacionalinės ir (ar) tarptautinės jurisprudencijos pavyzdžius atitinkamu klausimu;

3. *metaduomenų* metodas naudojamas atliktų mokslinių tyrimų (monografijų, disertacijų, straipsnių), tiesiogiai ar netiesiogiai susijusių su nagrinėjama tema, duomenims vertinti ir pritaikyti; šis metodas ypač reiškėsi tiesiogiai su nagrinėjama tema nesusijusiose srityse, pavyzdžiui, pritaikant teisės doktrinos įžvalgas apie teismų iniciatyvumą kūrybiškai aiškinti ir plėtoti teisės normų turinį; kiek tai susiję su nagrinėjamos temos atliktais tyrimais, visi jie tam tikru lygiu buvo įvertinti, pateikti argumentuota pozicija, kodėl jiems (ne)pritariama;

4. *istorinis* metodas naudojamas siekiant pateikti nagrinėjamos problemos istorinę analizę teisinio reguliavimo ar jurisprudencijos vystymosi aspektu; šis metodas kartu su lyginamuoju skirtas teisinio reguliavimo ar teismų praktikos dinamikai atitinkamu aspektu visapusiškai atskleisti, parodant, kokiu pagrindu įvyko (ar turėjo įvykti) atitinkamas kokybinis pokytis;

5. *sisteminės* analizės metodas naudojamas perkančiosios organizacijos ikisutartinės atsakomybės instituto problemoms nustatyti ir tirti įvairiais aspektais; pirmiausia šis metodas taikytas vertinant perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose santykį su kitomis tiekėjų teisių gynybos priemonėmis bendroje peržiūros procedūrų sistemoje, taip pat visame viešųjų pirkimų procese (t. y. ne tik peržiūros, bet ir pirkimo procedūrų atžvilgiu); šis metodas taip pat taikytas vertinant, koks konkretus tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų teisių ir pareigų balansas susiklosto įvairiose peržiūros procedūrų stadijose ir ar ši pusiausvyra kinta;

6. *teleologinis* metodas naudojamas iškeltų prielaidų pagrindu nustatant Lietuvos ir ES įstatymų leidėjo ir teismų tikslus bei intencijas atitinkamu būdu reguliuoti ir taikyti civilinės atsakomybės institutą viešuosiuose pirkimuose; šio metodo pagrindu keliamos turiningojo vertinimo hipotezės, kokios aiškiai neišreikštos priežastys paska-

tino įstatymų leidėjo ar teismų aktyvumą ar pasyvumą konkrečioje situacijoje nustatyti atitinkamą elgesio modelį; šiuo tikslu atskirai vertinami teisės aktų *travaux préparatoires*, jų aiškinamieji raštai, preambulės ir kt., taip pat atitinkami procesinių sprendimų motyvai, kuriais tiesiogiai nesuformuota konkreti teisės aiškinimo taisyklė, tačiau pateikiami naudingi teisės aiškinimai, kurių pagrindu galima daryti atitinkamas išvadas.

Ginamieji teiginiai

1. Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose institutui didesnę įtaką daro ne įstatymų leidėjo iniciatyvos, o jurisprudencijos raida, todėl jo taikymas pasižymi dinamiškumu, kuris suponuoja ieškovų teisių gynybos nepastovumo ir neapibrėžtumo grėsmę.

2. Nors tiekėjų patirtos žalos atlyginimas iš perkančiųjų organizacijų ir šių neteisėtų sprendimų panaikinimas *stricto sensu* yra savarankiškos tiekėjų teisių gynybos priemonės, Lietuvoje tarp jų egzistuoja toks glaudus ryšys, kad jos sudaro vieną integralią sistemą, kurioje derinami tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų priešpriešiniai interesai.

3. Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose instituto taikymas Lietuvoje laikytinas iš esmės palankiu ieškovams (tiekėjams), kurie dėl to paprastai gali efektyviai prisiteisti patirtų nuostolių atlyginimą.

Darbo struktūra. Disertacinį darbą, be įvadinių ir išvadinių (bei pasiūlymų) dalių, sudaro keturios nagrinėjamos temos dalys: pirmojoje apžvelgiamos perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės turiningosios charakteristikos – šio instituto samprata ir reguliavimo tikslai, paskirtis (funkcijos) ir kvalifikavimas, t. y. priskyrimo deliktinei ar sutartinei atsakomybei problematika; antrojoje iš istorinės perspektyvos pristatomas ES (ir kitų viršnacionalinių sistemų) teisinis reguliavimas perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės srityje, jo įtaka nacionaliniams teisiniams režimams ir Lietuvos viešųjų pirkimų ginčų, *a fortiori* dėl tiekėjų žalos atlyginimo, teisinio reguliavimo plėtotė, be to, apžvelgiamas specialiųjų viešųjų pirkimų teisės normų ir bendrųjų civilinės teisės normų santykis ir galimos šių taisyklių kolizijos sprendimas; trečioje dalyje apžvelgiamos tiekėjų teisės į žalos atlyginimą efektyvaus įgyvendinimo

prielaidos, kurios nagrinėjamos temos kontekste suprantamos kaip veiksmingos teisinės gynybos[1166] (veiksmingumo) principo turinys ir reikšmė tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų ginčams, taip pat dėl pastarųjų ikisutartinės atsakomybės, skirtingų tiekėjų teisių gynybos priemonių tarpusavio santykis ir taikymas, taip pat tiekėjų teisinis suinteresuotumas inicijuoti perkančiųjų organizacijų priimtų sprendimų teisėtumo vertinimo peržiūros procedūrą ir atskiri šio suinteresuotumo aspektai; ketvirtoje dalyje analizuojamos perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos, ypatingą dėmesį skiriant priežastiniam ryšiui, pateikiamas jų vertinimas ES Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų, ypač Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, praktikoje, apžvelgiama valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus problematika ir galimas pritaikymas perkančiųjų organizacijų atsakomybės srityje.

IŠVADOS

1. Viešųjų pirkimų ikisutartiniai teisiniai santykiai yra platesnės apimties nei klasikinės derybos, pradėtos pagrindinei sutarčiai sudaryti, todėl perkančiosios organizacijos civilinė atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose pasižymi specifiškumu, kylančiu iš detalaus viešųjų pirkimų procedūrų organizavimo teisinio reguliavimo, šios turtinės prievolės turinys yra platesnės apimties nei bendrasis (klasikinis) sąžiningumo imperatyvas, todėl ji laikytina *sui generis* atsakomybe, tiesiogiai neatitinkančia klasikinių deliktinės ar sutartinės atsakomybės sampratų, pasižyminčia tik jai būdingais tikslais, prie kurių, *inter alia*, priskirtini skolininkų (perkančiųjų organizacijų) atitikties imperatyviosioms normoms vertinimas ir šių subjektų elgesio preventyvus koregavimas.

2. Perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reglamentavimas ES lygmeniu yra labai lakoniškas. Tiekėjų teisės reikalauti žalos atlyginimo iš perkančiųjų organizacijų dėl šių neteisėtų procedūrinių veiksmų reguliavimas, nors ir svarbus (kitose srityse teisė į žalos atlyginimą paprastai nereguliuojama), tačiau yra tik minimalaus jų apsaugos standarto (kartu su laikinosiomis apsaugos priemonėmis ir sprendimų panaikinimu) dalis, kurią konkrečiai turi įgyvendinti ir taikyti kiekviena valstybė narė, ribojama lygiateisiškumo ir veiksmingumo principų. Toks perkančiųjų organizacijų

[1166] Disertaciniame darbe kaip sinonimiškos bus vartojamos sąvokos „veiksmingos teisinės gynybos principas“, „veiksmingos tiekėjų teisių apsaugos principas“, „veiksmingumo principas“ bei įvairūs jų variantai, reiškiantys tą pačią teisinę kategoriją.

ikisutartinės atsakomybės reguliavimo ES teisėje pobūdis neišvengiamai lemia nacionalinių teisės sistemų išsiskyrimą (savitumą) šioje srityje, o tokiai situacijai keistis artimiausiu metu nėra prielaidų.

3. Vyraujanti pastarųjų trijų dešimtmečių (išskyrus anksčiau suformuotą Prancūzijos jurisprudenciją šioje srityje) nacionalinių, įskaitant Lietuvą, teismų jurisprudencijos ir tarptautinių teismų praktikos raida, be tam tikrų išimčių (pavyzdžiui, ELPA teismo ar Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo praktikos), iš esmės vertintina kaip tendencija kuo veiksmingiau užtikrinti ieškovų (tiekėjų), reikalaujančių žalos atlyginimo, teisių apsaugą. Vis dėlto, teismams siekiant užtikrinti optimaliausią tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų teisių ir interesų pusiausvyrą, šios jurisprudencijos vektorius yra nepastovios krypties, nes teismų praktikoje vis tikslinami ikisutartinės atsakomybės prievolės turinys ir įgyvendinimo sąlygos. Dėl teisinio reguliavimo vakuumo teismai disponuoja plačiomis teisės aiškinimo galiomis, kurios suponuoja didelio teisinio neapibrėžtumo grėsmę ir plačią tiekėjų žalos atlyginimo modelių įvairovę, galinčią apsunkinti tiekėjų teisių gynybą ne savo kilmės šalies teismuose.

4. VPĮ nuo 1997 m. visuomet buvo įtvirtinta bendroji tiekėjų teisė reikalauti žalos atlyginimo dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos procedūrinių sprendimų, tačiau ji (teisė) tik nuo 2010 m. yra kiek labiau detalizuota dalyvavimo išlaidų priteisimo atžvilgiu, todėl pagal VPĮ ir CK normų santykį (VPĮ ir kitų teisės aktų subsidiaraus taikymo taisyklė) dažniausiai tiekėjų reiškiamiems reikalavimams priteisti negautų (prarastų) pajamų atlyginimą turėtų būti taikomas bendrasis reguliavimas. Vis dėlto Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ėmėsi aktyvaus vaidmens aiškinant specialiojo įstatymo normas (VPĮ) tiekėjų teisių gynybos veiksmingumo principo taikymo pagrindu, o tai sudarė prielaidas kasaciniam teismui plėtoti savitą šio instituto koncepciją.

5. ES teisiniame reguliavime neįtvirtintos perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos, tačiau, vadovaujantis Teisingumo Teismo pateikta tiekėjų veiksmingos teisių gynybos principo samprata, perkančiųjų organizacijų atsakomybė kyla be kaltės, įskaitant draudimą taikyti kaltės prezumpciją, todėl perkančiųjų organizacijų atsakomybė yra griežtoji. Atsižvelgiant į peržiūros procedūrų direktyvose įtvirtintą reguliavimą, nacionalinis perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės reguliavimas gali būti grindžiamas dviem modeliais – arba pagal analogiją taikomu valstybių narių atsakomybės už ES teisės pažeidimus, arba savitu nacionaliniu sprendimu, grindžiamu ieškovams (tiekėjams) lengviau įrodytinomis sąlygomis. Pirmasis modelis suponuoja įvairių pritaikomumo iššūkių, *a fortiori* šiurkštaus pažeidimo kriterijaus tai-

kymą. Valstybėse narėse paprastai egzistuoja saviti tiekėjų žalos atlyginimo mechanizmai, ypač kiek tai susiję su priežastinio ryšio sąlyga.

6. Lietuvoje perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygos negautų pajamų atžvilgiu teisiniame reguliavime *expressis verbis* neįtvirtintos, pagal kasacinio teismo praktiką jos yra: neteisėti veiksmai, žala (nuostoliai) ir priežastinis ryšys tarp jų. Jų visų turinys išplaukia iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijos, iš jos negalima daryti išvados, kad Lietuvoje taikytinas šiurkštaus pažeidimo kriterijus, suformuotas Teisingumo Teismo praktikoje, nepriklausomai nuo to, jog ne kiekvienas formalus nukrypimas nuo VPĮ ar pirkimo sąlygose įtvirtintų taisyklių gali būti pripažintas neteisėtu ir negaliojančiu.

7. Lietuvoje perkančiųjų organizacijų sprendimų peržiūros sistema, įskaitant reikalavimą atlyginti žalą, pagrįsta ieškovo teisės sudaryti viešojo pirkimo sutartį gynimu. Dėl to tiekėjų teisės gauti žalos atlyginimą taikymas yra nesavarankiško pobūdžio, kai (nebe)galima efektyviai pasinaudoti kitomis teisių gynybos priemonėmis. Nors Lietuvoje perkančiųjų organizacijų neteisėtų sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo priemonių taikymo reguliavimas visuomet buvo plėtojamas atskirai, tačiau kasacinio teismo praktikoje nuosekliai buvo stiprinamas jų tarpusavio priklausomybės ryšys. Atsižvelgiant į tai, Lietuvoje perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose negali būti tinkamai suprasta, aiškinama ir taikoma, neatsižvelgus į bendrąją viešųjų pirkimų jurisprudenciją, *inter alia*, dėl peržiūros procedūrų.

8. Kasacinio teismo precedentu sukurtas tiekėjų teisių gynybos modelis, pagal kurį jie privalo iš pradžių nuginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus ir tik vėliau kreiptis dėl žalos atlyginimo, kritikuotinas dėl formos ir valstybės valdžios institucijų kompetencijų pasidalijimo. Nors toks teisių gynybos modelis yra palankus ieškovams, be to, taip išvengiama papildomo kriterijaus „pakankamai šiurkštus pažeidimas“ taikymo, tačiau jis gali sudaryti problemų užsienio tiekėjams, kurie, vadovaudamiesi VPĮ, gali netinkamai įgyvendinti savo teisių gynybą.

9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuotas savitas priežastinio ryšio įrodinėjimo modelis, kuris, priešingai nei kitose valstybėse narėse, taikytinas vienodai priteisiant tiek pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų, tiek negautų pajamų atlyginimą. Kasacinio teismo išplėtota praktika, pagrįsta įrodinėjimo naštos tarp ginčo šalių padalijimu, iš esmės atitinka pačius palankiausius tiekėjams (ieškovams) šios srities pavyzdžius, pagal kuriuos ieškovui nėra būtina įrodyti, kad praeityje nesusiklostę įvykiai be mažiausios abejonės būtų įvykę, jei ne perkančiosios organizacijos atlikti neteisėti

veiksmai, t. y. jog sandoris su juo tikrai būtų buvęs sudarytas.

10. Vis dėlto kartu darytina išvada, kad dar efektyvesnę ieškovų (tiekėjų) teisių gynybą suponuotų jų pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų atlyginimo priteisimą ribojančių veiksnių (reguliavimo ir (ar) jurisprudencijos) pakeitimas ginčuose dėl viešojo pirkimo sąlygų teisėtumo. Lietuvoje pasiruošimo pirkimui ir dalyvavimo jame išlaidų atlyginimo priteisimas, lyginant su užsienio praktika, pernelyg susietas su negautų pajamų atlyginimu, todėl tais atvejais, kai tiekėjas negali įrodyti, kad su juo neteisėtai nebuvo sudarytas sandoris, kyla rizika, kad jam bus apsunkintas tokių išlaidų atlyginimo priteisimas. Be to, viešojo pirkimo sąlygų pripažinimo neteisėtomis atvejais šių išlaidų atlyginimo priteisimą iš dalies riboja (daro nepatrauklų) kasacinio teismo praktikoje suformuotas sprendimų panaikinimo ir žalos atlyginimo priemonių tarpusavio taikymo modelis. Atsižvelgiant į tai, kasacinio teismo praktika šioje srityje formuotina kaip labiau atliepsianti tiekėjų interesus ir perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės tikslus.

PASIŪLYMAI

Įstatymų leidėjui:

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas[1167]

<...>

„**101 straipsnis. Teisė ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus ar priimtus sprendimus**

1. Tiekėjas, kuris mano, kad perkančioji organizacija nesilaikė šio įstatymo reikalavimų ar nepagrįstai nutraukė sutartį dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo ir tuo pažeidė ar pažeis jo teisėtus interesus, šiame skyriuje nustatyta tvarka gali kreiptis į apygardos teismą, kaip pirmosios instancijos teismą, dėl:

1) perkančiosios organizacijos sprendimų, neatitinkančių šio įstatymo reikalavimų, panaikinimo ar pakeitimo;

2) žalos atlyginimo;

3) pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pripažinimo negaliojančia;

4) alternatyvių sankcijų taikymo pagal šio įstatymo 106 straipsnio 1 dalį;

5) pirkimo sutarties nutraukimo dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo pripažinimo nepagrįstu.

[1167] Siūlytina tapačiai keisti ir atitinkamas Komunalinių pirkimų įstatymo nuostatas.

2. Tiekėjas gali pateikti prašymą teismui dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka.

3. Tiekėjas, norėdamas iki pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties sudarymo teisme ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus ar veiksmus, pirmiausia raštu (faksu, elektroninėmis priemonėmis arba pasirašytinai per pašto paslaugos teikėją ar kitą tinkamą vežėją) turi pateikti pretenziją perkančiajai organizacijai.

4. Tiekėjas gali kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo tik tokiu atveju, kai dėl tiekėjo kreipimosi panaikinti ar pakeisti perkančiosios organizacijos sprendimą priimtas įsiteisėjęs teismo sprendimas, išskyrus atvejus, kai tiekėjas, laikydamasis įstatymų nustatytos tvarkos, negalėjo atskirai ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimų dėl objektyvių priežasčių.“

„**102 straipsnis. Pretenzijos pateikimo perkančiajai organizacijai, prašymo pateikimo ar ieškinio pareiškimo teismui terminai**

1. Tiekėjas turi teisę pateikti pretenziją perkančiajai organizacijai, pateikti prašymą ar pareikšti ieškinį teismui (išskyrus šio straipsnio 3**,** ~~ir~~ 4 **ir 5** dalyse nurodytus atvejus):

1) per 10 dienų (supaprastintų pirkimų atveju – per 5 darbo dienas) nuo perkančiosios organizacijos pranešimo raštu apie jos priimtą sprendimą išsiuntimo tiekėjams dienos, o jeigu šis pranešimas nebuvo siunčiamas elektroninėmis priemonėmis, – per 15 dienų nuo pranešimo išsiuntimo tiekėjams dienos;

2) per 10 dienų (supaprastintų pirkimų atveju – per 5 darbo dienas) nuo paskelbimo apie perkančiosios organizacijos priimtą sprendimą dienos, jeigu šiame įstatyme nėra reikalavimo raštu informuoti tiekėjus apie perkančiosios organizacijos priimtus sprendimus.

2. Jeigu perkančioji organizacija per nustatytą terminą neišnagrinėja jai pateiktos pretenzijos, tiekėjas turi teisę pateikti prašymą ar pareikšti ieškinį teismui per 15 dienų nuo dienos, kurią perkančioji organizacija turėjo raštu pranešti apie priimtą sprendimą pretenziją pateikusiam tiekėjui, suinteresuotiems kandidatams ir suinteresuotiems dalyviams.

3. Tiekėjas turi teisę pareikšti ieškinį dėl pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pripažinimo negaliojančia per 6 mėnesius nuo pirkimo sutarties sudarymo dienos.

4. Tiekėjas, manydamas, kad perkančioji organizacija nepagrįstai nutraukė pirkimo sutartį dėl esminio pirkimo sutarties pažeidimo ar nepagrįstai priėmė sprendimą,

kad tiekėjas pirkimo sutartyje nustatytą esminę pirkimo sutarties sąlygą vykdė su dideliais arba nuolatiniais trūkumais ir dėl to perkančioji organizacija pritaikė sutartyje nustatytą sankciją, turi teisę pareikšti ieškinį teismui per 30 dienų nuo pirkimo sutarties nutraukimo ar perkančiosios organizacijos sprendimo išsiuntimo tiekėjui dienos.

5. Tais atvejais, kai tiekėjui padaryta žala kildinama iš neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų ar sprendimų, **priimtų vykdant viešojo pirkimo procedūras ar viešojo pirkimo sutartį,** ~~tačiau šiame įstatyme nenustatyta pareiga perkančiajai organizacijai raštu informuoti tiekėjus arba paskelbti apie jos veiksmus ar sprendimus~~, taikomi Civiliniame kodekse nustatyti ieškinio pareiškimo senaties terminai. ~~Šios dalies nuostatos netaikomos šio straipsnio 4 dalyje nustatytu atveju.“~~

„105 straipsnis. Pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties pripažinimas negaliojančia

1. Teismas pripažįsta pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį negaliojančia bet kuriuo iš šių atvejų:

1) perkančioji organizacija sudarė pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį nepaskelbusi apie tarptautinį pirkimą Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje arba nepaskelbusi apie supaprastintą pirkimą Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje, kai tai nėra leidžiama pagal šio įstatymo reikalavimus;

2) perkančioji organizacija pažeidė šio įstatymo 86 straipsnio 8 dalyje, 103 straipsnio 2 dalyje ar 104 straipsnio 2 dalyje nustatytus reikalavimus, dėl ko teismui prašymą pateikęs ar ieškinį pareiškęs dalyvis neturėjo galimybės pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis iki pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties sudarymo, ir kartu perkančioji organizacija pažeidė ir kitus šio įstatymo reikalavimus, jeigu tas pažeidimas turėjo neigiamos įtakos teismui prašymą pateikusio ar ieškinį pareiškusio dalyvio galimybėms sudaryti pirkimo sutartį ar preliminariąją sutartį;

3) perkančioji organizacija pažeidė šio įstatymo 78 straipsnio 6 dalies ar 79 straipsnio 9 ir 10 dalių nuostatas ir, sudarydama pirkimo sutartį, pasinaudojo išimtimi, leidžiančia netaikyti atidėjimo termino;

4) nustačius kitų šio įstatymo imperatyviųjų nuostatų šiurkščių pažeidimų.

2. Teismas negali pripažinti pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties negaliojančia pagal šio straipsnio 1 dalies 1 punktą, jeigu yra visos šios sąlygos:

1) perkančioji organizacija nusprendė, kad šiuo įstatymu leidžiama nepaskelbti apie tarptautinį pirkimą Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje arba nepaskelbti apie supaprastintą pirkimą Centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje;

2) perkančioji organizacija paskelbė savanoriško *ex ante* skaidrumo skelbimą;

3) pirkimo sutartis ar preliminarioji sutartis buvo sudaryta ne anksčiau kaip po 10 dienų (supaprastinto pirkimo atveju – ne anksčiau kaip po 5 darbo dienų) nuo savanoriško *ex ante* skaidrumo skelbimo paskelbimo dienos.

3. Teismas negali pripažinti pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties negaliojančia pagal šio straipsnio 1 dalies 3 punktą, jeigu yra visos šios sąlygos:

1) perkančioji organizacija mano, kad sudarydama pirkimo sutartį ji laikėsi šio įstatymo 78 straipsnio 6 dalies ar 79 straipsnio 9 ir 10 dalių nuostatų;

2) perkančioji organizacija suinteresuotiems dalyviams išsiuntė pranešimus apie sprendimą nustatyti laimėjusį pasiūlymą pagal šio įstatymo 58 straipsnio 1 dalyje nustatytus reikalavimus;

3) pirkimo sutartis buvo sudaryta ne anksčiau kaip po 10 dienų (supaprastintų pirkimų atveju – ne anksčiau negu po 5 darbo dienų) nuo pranešimų apie sprendimą nustatyti laimėjusį pasiūlymą išsiuntimo suinteresuotiems dalyviams dienos, o jeigu šie pranešimai nebuvo siunčiami elektroninėmis priemonėmis, – ne anksčiau kaip po 15 dienų nuo šių pranešimų išsiuntimo kitomis priemonėmis dienos.

4. Teismas negali pripažinti pirkimo sutarties ar preliminariosios sutarties negaliojančia pagal šio straipsnio 1 dalies 4 punktą, jeigu šio įstatymo imperatyviųjų nuostatų šiurkštūs pažeidimai nustatomi tik nagrinėjant tiekėjo reikalavimą atlyginti žalą.“

„107 straipsnis. Žalos atlyginimas dėl šio įstatymo reikalavimų nesilaikymo

~~1. Teismas tenkina tiekėjo reikalavimą tik dėl žalos atlyginimo, jeigu pirkimo sutartis jau sudaryta ir buvo laikomasi šio įstatymo 50 straipsnio 5 dalies, 55 straipsnio 8 dalies, 58 straipsnio 1 dalies, 86 straipsnio 1 ir 8 dalių, 102 straipsnio, 103 straipsnio 2 dalies, 104 straipsnio 2 dalies, 105 straipsnio 1, 2 ir 3 dalių, 106 straipsnio nuostatų.~~

~~2~~**.1.** Tiekėjas, kreipdamasis į teismą dėl žalos atlyginimo, gali reikalauti atlyginti tiesioginiu~~s~~**sų nuostolių** ar ~~netiesioginius nuostolius~~ negautų pajamų, kurių atsirado dėl to, kad perkančioji organizacija nesilaikė šio įstatymo reikalavimų, atlyginimo priteisimą. Kai tiekėjas reikalauja atlyginti žalą, kuri apima ir tiesioginius ~~ir netiesioginius~~ **nuostolius**, **ir negautas pajamas**, teismas tenkina didesnės vertės reikalavimą.

~~3~~**.2.** ~~Kai reikalaujama atlyginti žalą, kuri yra tokio paties dydžio kaip pasiūlymo parengimo arba dalyvavimo pirkimo procedūroje išlaidos,~~ [**Ž**]alos atlyginimo reikalaujantis tiekėjas turi įrodyti žalos dydį, taip pat tai, kad buvo pažeisti šio įstatymo reikalavimai ir kad dėl šio pažeidimo jis neteko galimybės sudaryti pirkimo sutartį ar

preliminariąją sutartį.

3. Teismas tiekėjui nepriteisia reikalaujamų nuostolių atlyginimo, jei perkančioji organizacija įrodo, kad jos skundžiami veiksmai nelėmė tiekėjui kilusios žalos.“

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas

„423[1] straipsnis. Bendrosios bylų nagrinėjimo taisyklės

1. Viešųjų pirkimų ir koncesijų ~~suteikimo~~ bylas teismas nagrinėja pagal bendrąsias šiame Kodekse nustatytas bylų nagrinėjimo taisykles, atsižvelgdamas į šiame skyriuje ar kituose įstatymuose nustatytas išimtis.

2. Šiame skyriuje nustatyta tvarka nagrinėjam~~i~~**os viešųjų pirkimų ir koncesijų bylos, kuriose pareikšti tik reikalavimai, atsirandantys iš viešųjų pirkimų arba koncesijų suteikimo teisinių santykių.** ~~dėl viešųjų pirkimų ir koncesijų suteikimo teisinių santykių kylantys ginčai, išskyrus ginčus dėl žalos atlyginimo. Ginčai dėl žalos atlyginimo sprendžiami šiame skyriuje nustatyta tvarka, kai reikalavimas dėl žalos atlyginimo pareikštas kartu su reikalavimais, atsirandančiais iš viešųjų pirkimų arba koncesijų suteikimo teisinių santykių. Jeigu reikalavimo dėl žalos atlyginimo nagrinėjimas užvilkintų bylos nagrinėjimą, teismas gali šį reikalavimą išskirti į atskirą bylą arba priimti dalinį sprendimą byloje.~~

<...>“

Kasaciniam teismui :

siūlytina plėtoti praktiką dėl realios žalos (pasiruošimo ir dalyvavimo išlaidų) atlyginimo priteisimo ta kryptimi, kad, konstatavęs, jog dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų ieškovas ir kiti suinteresuoti dalyviai negalėjo (prarado galimybę) įgyvendinti savo teisių varžytis dėl viešojo pirkimo sutarties sudarymo, teismas turėtų savo iniciatyva spręsti dėl tokių ūkio subjektų dalyvavimo išlaidų konkurse atlyginimo, *inter alia*, naudodamasis bylinėjimosi išlaidų atlyginimo (paskirstymo) instituto nuostatomis.

MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

Disertacinio tyrimo rengimo metu paskelbtos šios mokslinės publikacijos recenzuojamuose periodiniuose moksliniuose leidiniuose:

1. D. Soloveičik, K. Šimanskis. „The evolving concept of conflict of interest in European public procurement law“ (*European Procurement & Public Private Partnership Law Review*. Volume 12 (2017), Issue 2;

2. D. Soloveičik, K. Šimanskis. „Interesų konflikto koncepcija pagal Lietuvos ir Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisę ir teismų praktiką“ (*Teisė*, 111, 2019);

3. R. Birštonas, K. Šimanskis. „Komercinių paslapčių apsaugos ypatumai viešųjų pirkimų santykiuose“ (*Teisė*, 112, 2019).

MOKSLINIO TYRIMO PRISTATYMAS MOKSLINIUOSE RENGINIUOSE

Disertacinio tyrimo rezultatai pristatyti toliau nurodomuose mokslinėse-praktinėse konferencijose:

1. 2016 m. gegužės 5 d. pranešimas „Perkančiųjų organizacijų teisė ir jos ribojimas vykdyti pirkimus jų neskaidant į dalis ar atskirus pirkimus“ tarptautinėje Baltijos viešųjų pirkimų konferencijoje (rengėjas – advokatų kontora „Glimstedt“, UAB „Ekspertų mugė“).

2. 2017 m. balandžio 12 d. pranešimas „Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai Lietuvoje“ tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Viešųjų pirkimų konferencija 2017“ (rengėjai – advokatų kontora „Cobalt“ ir UAB „Count Line“).

CURRICULUM VITAE

Vardas	Karolis
Pavardė	Šimanskis
El. p.	karolis.simanskis@gmail.com

Išsilavinimas

2016–2022	Mykolo Romerio universitetas, Teisės mokykla (Vilnius, Lietuvos Respublika), doktorantūros studijos
2006–2008	Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas (Vilnius, Lietuvos Respublika), teisės (civilinės teisės specializacija) magistro kvalifikacinis laipsnis
2005–2006	Ekso-Marselio III Polio Sezano universitetas (Provanso Eksas, Prancūzija), Teisės ir Politikos mokslų fakultetas, teisės (Europos Sąjungos teisės specializacija) magistro kvalifikacinis laipsnis
2001–2004	Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas (Vilnius, Lietuvos Respublika), teisės bakalauro kvalifikacinis laipsnis

Darbo patirtis

2006–2008	Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija
2008–dabar	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (nuo 2010 m. Civilinių bylų skyriaus vyriausiasis patarėjas)

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Karolis Šimanskis

CIVIL LIABILITY OF CONTRACTING AUTHORITIES IN PRECONTRACTUAL RELATIONS

Summary of Doctoral Thesis
Social Sciences, Law (S 001)

Vilnius, 2022

The Doctoral Thesis was prepared in 2015-2021 at Mykolas Romeris University under the right to organize doctoral studies granted to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University by the order of the Minister of Education, Science and Sports of the Republic of Lithuania No. V-160 dated on February 22, 2019.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Ramūnas Birštonas (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001).

The Doctoral Thesis will be defended at the Legal Research Council of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairperson:

Prof. Dr. Simona Drukteinienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

Members:

Prof. Dr. Aleksei Kelli (University of Tartu, Estonia, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Dr. Raimundas Moisejevas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001);

Assoc. Prof. Dr. Rimantas Simaitis (Vilnius University, Social Sciences, Law, S 001);

Assoc. Prof. Dr. Dalia Vasarienė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

The public defence of the Doctoral Thesis will take place at the sitting of the Legal Research Council at Mykolas Romeris University on the 9th of September, 2022 at 2.00 PM in the Conference Hall of Mykolas Romeris University (Room I-414).

Address: Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania.

The Summary of Doctoral Thesis was sent out on the 9th of August, 2022.

The Doctoral Thesis is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius,) and the Libraries of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius) and Vytautas Magnus University (K. Donelaičio str. 52, Kaunas).

Karolis Šimanskis

CIVIL LIABILITY OF CONTRACTING AUTHORITIES IN PRECONTRACTUAL RELATIONS

SUMMARY OF DOCTORAL THESIS

Research issues. Legal regulation and application of public procurement or, as referred to in the doctrine, a complex legal ecosystem which, in the opinion of the author of this research, includes also the legal discipline (doctrine) of public procurement, essentially consists of two interrelated fields of legal relations – procedures of publication and conducting of public procurement and procedures of review of decisions (actions) of the public procurement organisers. The institute of civil liability of contracting authorities (contracting entities[1168]) in precontractual relations falls under the said procedure of review of decisions[1169], i.e., the system of legal norms regulating appeals against decisions of contracting authorities and defence of rights of participants of public tenders (suppliers submitting their offers within a public tender) or any

[1168] This research shall use the general notion of *contracting authority* which includes all the public sector buyers. It must, however, be noted that, in accordance with legal regulation, buyers are referred to in different manner depending on the sector they function and/or organise procurement in: the classic sector has contracting authorities while the utilities sector – contracting entities.

[1169] This research shall *inter alia* use the general notions of *review* or *review procedure* which cover revision of decisions and actions of the contracting authorities, i.e., appealing against them. It must be noted in this regard that the national public procurement doctrine (Agnė Tvaronavičienė, "Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas" (*The peculiarities and effectiveness of public procurement dispute resolution procedure*) (doctoral thesis, Mykolas Romeris University, 2015), 60–61, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8928259/datastreams/MAIN/content) states that the concepts of review and disputes are not identical and the latter has been established in the LPP essentially because the ordinary (civil) courts have been commissioned with resolution of disagreements between the suppliers and contracting authorities. Author of this paper believes that the above-mentioned substantiation of the said distinction is too sophisticated and cannot be explained by administrative origin of the procedure of resolution of public procurement conflicts since the LPP regulates various procedures of resolution of disagreements between the parties *inter alia* termination of the public procurement contract. It is most likely that, as Agnė Tvaronavičienė herself has stated, failure to include the concept of review in the LPP or other legal acts resulted, firstly, in the tradition of use of national legal terminology. In fact concepts of "dispute" and "review" are not equivalent concepts from quite a different aspect – the first means a disagreement, conflict of parties while the second – mostly the procedure of resolution, examination of the latter. Therefore, examination of disputes essentially corresponds to review (review procedure).

other subject interested in conclusion of the public procurement contract (including activities of the entities defending public interest).

Precontractual nature of the relations between the parties presupposes the content of the mutual rights and obligations of the subjects, and the latter, despite being related to conclusion of the public procurement contract, essentially only covers the stage of negotiations on conclusion of the said contract. Legal norms of public procurement are relevant in different scope to precontractual phase of the relations as well as performance of the public procurement contract. Therefore, the obligation of the contracting authority to be liable to the tenderer or a contracting party for its actions may be the object of separate research. This paper shall concentrate on the matters of civil liability stemming from the decisions adopted by the contracting authority during procurement procedures (negotiations).

The institute of precontractual liability of contracting authorities essentially shares the general problems of the public procurement legal relations: multidisciplinarity and multiple layers of regulation (public and private law; national and transnational law; norms of substantive and procedural law), relation of legislator's activities and case law, broad objectives of legal regulation (covering not only the rights and obligations of the respective economic operators and contracting authorities during procedures of specific procurement or review process but also matters of competition of economic operators, freedoms of the common market, securing human rights, etc.). All the factors above, firstly, predetermine specific nature of legal norms and inconsistency of content thereof, i.e., regulation is regularly being improved (it is common knowledge that LPP[1170] is one of the most amended national legal acts) as well as dynamic development of jurisprudence. Therefore, they, secondly, predetermine higher importance of practices of the parties to such relations and institutions than it would be otherwise.

Compensation of damages incurred by a supplier is not only restoration of their violated interests but also assessment of lawfulness of the contracting authority itself intended to meet the public demand for justice and lawfulness. In the field of public procurement legal relations including also disputes regarding civil liability of contracting authorities, firstly, there is a collision of interests of not only the parties to the specific relations (i.e., the respective buyer and seller) but also those of the social group representing the above-mentioned parties, respective parts of the public or even majo-

[1170] Republic of Lithuania Law on Public Procurement, TAR, viewed on 1 September 2016, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C54AFFAA7622.

rity thereof. In the course of public procurement there is often a collusion between the public interest in relation to the object of procurement and the interest of the suppliers in competing for such object of procurement fairly and on equal basis and in winning the tender[1171]. The public interest nature of public procurement including the review procedures predetermined the need to find an adequate balance of interests of the economic operators and contracting authorities (as well as the public).

The said complexity of public procurement law raises theoretical matters in relation to content of the institute of precontractual liability of contracting authorities, qualification and evaluation thereof, similarities to and differences from the problems of general precontractual liability. This *inter alia* presupposes the need to establish legislator's likely objectives of regulation of precontractual liability of contracting authorities, *inter alia* in accordance with the legal norms of EU, as well as specific regulation representing the said objectives best. Of significance are also the matters of identification of precontractual liability of contracting authorities and relation to others remedies (request for annulment or amendment of unlawful decisions including the decision to conclude a public procurement contract, also request for the court to impose interim measures), which allow qualification of the measure of awarding of damages as an independent instrument or one supplementing other remedies otherwise. In the positive public procurement law of the EU this matter is individually regulated by providing for respective models of defence of rights or limits of their effect.

Precontractual liability of contracting authorities reflects the links and interdependence between the *procedures for conducting procurement* and the *procedures for review of decisions* made therein: the suppliers claim from the contracting authorities compensation of damages resulting from the decisions adopted in relation to them or other economic operators. Here the essential matter of practical nature arises, namely whether and to what extent the content of precontractual liability of contracting authorities depends on conduction of public procurement procedures, regulation thereof in the LPP and interpretation in the jurisprudence. In other words, what is the level of significance of regulation of public procurement procedures and resulting rights and

[1171] Eglė Sakalauskaitė "Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose" (*Problems of contracting authorities' discretion in balancing different interests in public procurement*) (doctoral thesis, Mykolas Romeris University, 2017), 5–6, 9, 33–37, 172, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:23456392/datastreams/MAIN/content; Dainius Kenstavičius "Konkurencijos užtikrinimas organizuojant viešuosius pirkimus" (*Competitive environment when organising public procurement*) (doctoral thesis, Mykolas Romeris University, 2019), 73–74, 123–124, 150, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:39610870/datastreams/MAIN/content.

obligations of parties to [court's] decision on suppliers' claim against the contracting authority for compensation of damages resulting from unlawful acts of the latter during precontractual negotiations: interests dominating public procurement legal relations, scope of decision-making discretion of contracting authorities, availability and effectiveness of remedies, etc. Hence, it is important to assess and establish whether the institute of liability of contracting authorities in precontractual relations may be interpreted and applied merely within the scope of civil liability and ignoring the whole ecosystem of public procurement.

Activity of courts, especially in the last decade, in development of the public procurement law (*inter alia* in relation to precontractual liability of contracting authorities) can be observed in Lithuania[1172] as well as other EU Member States. Activity of courts or, as certain representatives of sociological jurisprudence would say, social engineering in the area of precontractual liability of contracting authorities directly correlates to the national traditions of law, which usual limit compensation of damages in the area of precontractual relations, as well as regulation, the latter often being incomplete (i.e., abstract (e.g., in Denmark) or in fact established solely in the general norms of law (e.g., Netherlands)[1173], which presuppose initiative of courts to secure violated interests of the supplier one a higher level.

In this regard of importance is regulation of review procedures not only on the national but also EU level. European Commission has stated that the directives regulating resolution of public procurement disputes are an essential instrument in regulating public procurement and a unique example in EU law of giving full effect to EU rights at national level[1174]. On the other hand, it should be noted that such regulation is rather laconic and content thereof are incomplete. Even though during adoption of the Review

---

[1172] Three overviews of regulation of public procurement and case law drawn up by the court of cassation could in fact be noted: Case Law No 31 (2009), 38, 39 (2013). Please also note that data of the end of 2021 shows that, in accordance with the statistics of the court of cassation addressing the Court of Justice, almost one third of application (8/28) was related to interpretation of the EU public procurement law. Please note that public procurement cases constitute approximately 5% of the cases heard by the Civil Cases Division of the Supreme Court of Lithuania in a year.

[1173] Steen Treumer, "Basis and condition for damages claim for breach of the EU public procurement rules" from *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 152–153.

[1174] Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the effectiveness of Directive 89/665/EEC and Directive 92/13/EEC, as modified by Directive 2007/66/EC, concerning review procedures in the area of public procurement, Eur-lex, viewed on 1 November 2018, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

Directive 89/665[1175] the instrument of compensation was a novelty in regards to national regulations which did not always provide for such a right of the suppliers, the time has shown that it remains least developed within the whole EU system remedies[1176].

Hence, as has been stated above, matters of precontractual liability of contracting authorities unavoidably were taken over by the courts thus even further contributing to existing diversity of systems of defence of rights *inter alia* in relation to institutions examining disputes between suppliers and contracting authorities (including those related to damages), term of prescription of claims, ability by public organisations to initiate lawfulness of procurement procedures within the proceedings, etc.[1177] European Commission has stated that, in accordance with the data of 2017, all Member States apply the provisions *inter alia* regarding compensation of damages as mandatory remedies; however, their methods are rather different, depending on the judicial traditions[1178], *inter alia* regarding attribution of disputes to a certain judicial (ordinary or administrative competence) jurisdiction (if attributed to the courts at all) or possibility for the claimants to claim compensation of damages while disputing at the same time (from the outset) unlawful acts of contracting authorities, or, finally, regarding the concept whether the dispute regarding compensation of damages by the contracting authority is of some specific nature considering to legal regulation of public procurement (or does it rather remain a public procurement dispute)[1179].

In general, public procurement law is jurisprudential law. Christopher H. Bovis, one of the best-known public procurement lawyers, has stated that public procurement law has been formed *inter alia* on the basis of the case law of the Court of Justice; the said jurisprudence provided the fundamental principles, serving as basis for regulation of public procurement, with specific content and contributed to development of the

[1175] „Tarybos 1989 m. gruodžio 21 d. Direktyva 89/665/EEB dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo“, Eur-lex, žiūrėta 2016 m. birželio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:31989L0665&from=EN.

[1176] Saulius Lukas Kalėda, „Claims for damages in EU procurement and effective protection of individual rights“, *European Law Review* 39, 2 (2014): 207.

[1177] Christopher Bovis, *EC public procurement case law and reguliation* (Oxford: Oxford university press, 2006), 575–594

[1178] „Europos Komisijos 2017 m. sausio 24 d. ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai COM(2007) 28 final dėl Direktyvos 89/665/EEB ir Direktyvos 92/13/EEB, su pakeitimais, padarytais Direktyva 2007/66/EB, peržiūros procedūrų veiksmingumo viešųjų pirkimų srityje“, Eur-lex, žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

[1179] Duncan Fairgrieve, François Lichère, „Procedures and access to justice in damages claims for public procurement breahes”, iš *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 188–189.

public procurement *acquis* through providing the doctrine with conceptual matters of public procurement directives; finally, activity of the Court of Justice in development of interpretation of law has shown that the detailed nature of regulation of public procurement is not in any way valuable and fails to guarantee effectiveness of public procurement *acquis*[1180]. Albert Sanchez-Graells and Constant De Koninck actually state that very dynamic jurisprudence of public procurement presupposes constant silent reforms, and adequate application of EU public procurement law is only possible if interpretations by the Court of Justice are given consideration to[1181].

On the other hand, development of jurisprudence is not necessarily a positive thing. Constant (re)consideration of the problematic matters of precontractual liability of contracting authorities in the case law raises reasonable doubts whether laconic national and/or transnational legal regulation in this field can ensure legal security of the parties to the dispute and interested subjects of the public procurement system. It must also be established and consider the level of detail of regulation of precontractual liability of contracting authorities that would correspond to complexity (specific nature) of public procurement law. The paradigm of private law would presuppose the need for more abstract regulation while that of public law – more detailed regulation. This problem is not solely on the theoretical (doctrinal) level. To the contrary, it rather results in actual practical challenges since national regulation of review procedures and case law interpreting the latter should also apply to foreign claimants (suppliers) who in certain cases could find themselves at greater disadvantage that the economic operators of the buyer's country of origin due to peculiarities of national law.

Even though the suppliers' remedies established in the EU as well as Lithuanian legal regulation are autonomous, laconic nature of legal regulation mentioned above means that specific content of the suppliers' right to compensation, *inter alia* the relation to other elements of the review procedure, manifests itself through development of public procurement dispute jurisprudence by the courts. Resent case law of the court of cassation not only supports such interrelation of remedies but also requires the claimants to invoke the institute of compensation of damages only after referring to other remedies; the courts at the same time must more actively apply interim measures and

---

[1180] Christopher Bovis and others, *Research Handbook on EU Public Procurement Law* (Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing, 2016), 325.

[1181] Deividas Soloveičik, „Perkančiosios organizacijos diskrecijos panaudojimas nutraukiant viešojo pirkimo sutartį dėl esminio jos pažeidimo", (*The implementation of discretion of the contracting authority while terminating a public procurement contract for a material breach*) *Teisė* 116, (2020): 54.

abstain from imposition of alternative sanctions since both said measures increase the risk of damages for the suppliers and likelihood of awarding of damages from the contracting authority. Such tendencies in the case law may be considered not only in terms of securing the rights of the claimant but also in terms of limiting them.

National[1182] as well as foreign[1183] statistical data shows that duly conducted procurement procedures are less of a common phenomenon than violations of public procurement rules (ratio of 1/3). However, compensation of damages as suppliers' remedy, which *inter alia* depends on the legal regimen applicable to claimants, despite becoming more popular has still been relatively seldom used. For example, data of 2011 shows that in the United Kingdome, where application of this measure was constantly (including changes in jurisprudence (either getting more relaxed or stricter)) limiting, there were only several statements of claim submitted while in France, which is the most favourable country in this regard, approximately 20 statements of claim of shit nature are submitted annually (of the total of 4000 review procedures)[1184]. One of the reasons for such differences in legal systems is different level of initiative available to the courts, namely the cult of adversariality dominant in the United Kingdom and inquisitory nature of administrative proceedings prevailing in France[1185].

Hence, the aim of the suppliers to have their violated interests restored through compensation of damages is not a daily mechanism of restoration of social order; restrictions on availability and possibility of application thereof are formal (laws and case law), e.g., regarding application of stamp duty, as well as informal (legal tradition, social contacts), which do not fall within the scope of the research at hand. In some countries the suppliers are not inclined to sue contracting authorities (in particular contracting entities) since they would rather prevent deterioration of their relations with them[1186]. Some authors have actually concluded that awarding compensation of damages correlates with frequency of the general review procedure, i.e., countries with higher level of review of decisions of contracting authorities would likely have more claims for com-

---

[1182] For more please see vpt.lt// https://vpt.lrv.lt/lt/statistika-ir-analize/ketvirtines-ir-metines-ataskaitos-1.

[1183] E.g., Hanna Schebesta, *Damages in EU Public Procurement Law* (Cham: Springer International Publishing AG, 2016), 2.

[1184] Duncan Fairgrieve, François Lichère, "Procedures and access to justice in damages claims for public procurement breahes", from *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 192.

[1185] *Ibid*, 194–195.

[1186] E.g., in Netherlands only 3% of the suppliers initiate public procurement review procedures. Hanna Schebesta, *Damages in EU Public Procurement Law* (Cham: Springer International Publishing AG, 2016), 2.

pensation of damages[1187]. On the other hand, unrestricted application of the institute of precontractual liability of contracting authorities may have a contrary effect since contracting authorities would carry out public procurement with excessive care[1188].

Activeness of suppliers in defending their potentially violated rights correlates with the case law interpreting and applying the prerequisites of precontractual liability of contracting authorities. The courts actually have the most important role in securing the balance between effectiveness of the suppliers' rights to compensation of damages and interest of the contracting authority in prevention of overpayment for the same procurement object (by compensating for the damages to the supplier and paying to the winner of the tender under the unlawfully concluded contract). In this regard problematic matters arise regarding whether and how the courts should consider the general regulation of precontractual liability or whether they should form an independent system of legal liability of contracting authorities, also whether the general norms of civil liability are sufficient for protection of suppliers' rights to be effectively secured.

It must be noted that compensation for damages incurred by individuals awarded from their Member States or representatives thereof at the EU for violation of EU law has not been established in the EU positive law as a general norm (*a contrario* legal regulation regarding civil liability of EU institutions), *a fortiori* in cases where the respective EU law has direct effect, i.e., it may be used at a national court[1189]. Hence, compensation of damages as a remedy is implemented on the basis of national law. Liability of Member States to their individuals for violation of EU law has been developed by the Court of Justice as a counterweight to the cases where the respective EU law has no direct effect. Suppliers' right to compensation of damages has been established in the public procurement review directives. It is one of the exclusive cases where EU law *expressis verbis* provides for such remedies. This circumstance, however, did not completely eliminate application of the concept of liability of Member States for violations of EU law in public procurement, and the latter resulted in practical difficulties when proving and establishing the prerequisites of civil liability, firstly, the criterion of serious breach. Application (non-application) of the latter in a specific case predetermined

[1187] Duncan Fairgrieve, François Lichère, "Procedures and access to justice in damages claims for public procurement breahes", from *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 192.

[1188] Christopher Bovis, *EC public procurement case law and regulation* (Oxford: Oxford university press, 2006), 89

[1189] Christopher Bovis, *EC public procurement case law and regulation* (Oxford: Oxford university press, 2006), 87–88.

different content of suppliers' rights and ability to effectively exercise them.

Prerequisites and criteria of civil liability of contracting authorities in precontractual relations presuppose significant practical matters of the topic at hand on which evaluation of the system of compensation of damages depends. It must be noted that, in view of the above-mentioned activity of courts in securing violated rights of claimants (suppliers) as well as EU regulation of review procedures intended to strengthen existing national economic operators remedies, it may appear that the trends lean exclusively towards the model of securing suppliers' rights. However, besides the aspects above, it must also be established how and what measures are used to secure balance of rights and obligations of suppliers and contracting authorities; the rules and restrictions applicable to the parties claiming compensation of damages or defending against such must also be established.

Relevance of the research. There are at least two reasons why defence of violated rights of suppliers and effectiveness of the latter is of significance to the whole public procurement system: firstly, this helps to secure exercising of subjective rights of one of the parties to the relations (suppliers); moreover, secondly, it preventively regulates conduct of contracting authorities during public procurement procedures. Hence, precontractual liability of contracting authorities as one of remedies is important to the suppliers in terms of securing their rights as well as to the public itself in terms of effectiveness of public procurement procedures. Adequate interpretation and application of provisions regulating compensation of damages is of significance to the contracting authorities themselves since it is important for them to secure the balance of meeting the needs of theirs and those of the public during conduction of public procurement procedures as well as the rights of participants of public procurement tenders. Relevance of this research to the suppliers and contracting authorities stems also from the practical need of theirs as parties to precontractual relations to understand the content of their rights and obligations within the context of civil liability, also prerequisites and limits of implementation thereof.

In view of the said, the need to research the institute of precontractual liability of contracting authorities clearly exists and is beneficial for the parties to this relation (in particular the suppliers) as well as the rest of interested person. Results of the research may contribute to development of regulation and/or application of precontractual liability in public procurement in particular considering the fact that research of this

kind in Lithuania is very scarce. National legislator (as well as the courts) are undoubtedly interested in impartial analysis of regulation of the review procedure, which is not limited to formal assessment of compliance of national regulation with the EU law including case law of the Court of Justice (need for lawfulness) and would cover also complete area of problem matters of precontractual liability of contracting authorities *inter alia* securing balance of interests of suppliers and contracting authorities during the proceedings, mutual application of compensation of damages and other suppliers' remedies, relation of procurement procedures and review procedures (need for appropriateness).

Research novelty. Novelty of the scientific research is presupposed by two aspects. Firstly, novelty of regulation of civil liability of contracting authorities in precontractual relations (usually a norm which has been established in the positive law for a short time shall be less analysed compared to an older norm) and frequency of application thereof including case law; secondly, attention of the doctrine to the respective problem of law.

Regarding the first aspect it must be noted that the European Commission has stated that the most frequent type of remedy sought annulment (invalidity) of a decision of a contracting authority including discriminatory specifications and imposition of interim measures[1190]. In Norway, a state of EFTA and EEA, a country in which EU public procurement legal regulation applies[1191], in 20 years (1999–2019) compensation

---

[1190] „Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the effectiveness of Directive 89/665/EEC and Directive 92/13/EEC, as modified by Directive 2007/66/EC, concerning review procedures in the area of public procurement, Eur-lex, viewed on 1 November 2018, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0028#footnoteref5.

[1191] FTA is an intergovernmental organisation formed in 1960. It currently includes Iceland, Lichtenstein, Norway, and Switzerland. In 1992 an international EEA agreement (EU association agreement) was concluded which *inter alia* allowed partial inclusion of the EFTA States (save for Switzerland) in the EU common market. Upon consent by the EFTA States to include provisions of the EU legal acts on internal market in their legal acts they become part of legislation of the said countries. EEA covers more than usual agreements on free trade because, besides certain specific sectors (e.g., agriculture or foreign and security policy) it provides for comprehensive rights and obligations of the EFTA States (save for Switzerland) in relation to the EU internal market. EU legislation including also legal regulation of public procurement are included in the EEA agreement in a special procedure, and then, should it be so necessary, in the national legal systems. After internal market legislation has been extended to the EEA EFTA countries, transposition and application are monitored by the EFTA Surveillance Authority and the EFTA Court https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060503/04A_FT(2013)060503_LT.pdf [viewed on 14 July 2021]. Hence, directives on public procurement procedures and review are simultaneously legal acts of the EU and EEA and are interpreted by the Court of Justice and EFTA Court in accordance with their competence.

of loss in relation to not received income was awarded by courts in 21 cases and only in 2001 compensation of not received income was awarded for the first time even though national regulation of public procurement dates back to 1883.[1192] In general the institute of precontractual liability of contracting authorities is a relatively new phenomenon in the EU and EEA. Authors have noted that 25 years ago the survey initiated by the European Commission has shown that case law of the 15 EU Member States had almost no examples of compensation of damages awarded to the suppliers[1193]. It must also be noted that case law of the Court of Justice provides for particularly few interpretations of civil liability of contracting authorities in precontractual relations, and the case law of the General Court in relation to liability of the EU institutions during public procurement despite being more abundant underwent significant qualitative changes in the last five years and, therefore, has not been sufficiently assessed by the doctrine.

Considering the attention given to the topic at hand in the legal doctrine one could distinguish international and national levels. In general the topic of civil liability is not essentially a *terra incognita* in Lithuania. It has been examined by scientists from different aspects (there are almost 20 dissertations on various matters of civil liability). Moreover, specific research in this field has also been carried out in Lithuania, i.e., regarding precontractual civil liability (Agnė Jakaitė[1194]) and collision of tortious and contractual liability (Evelina Ivanauskienė[1195]). Still, precontractual civil liability of contracting authorities undeservedly remains not researched in greater detail.

In general[1196], public procurement is rather rarely researched in Lithuanian science (not only that of law but also management or economics), and available research

---

[1192] Dag Sørlie Lund, "The Fosen-Linjen Saga – a Norwegian perspective", *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 236; 238.

[1193] Steen Treumer, "Basis and condition for damages claim for breach of the EU public procurement rules" from *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 149.

[1194] Agnė Jakaitė, "Civilinė atsakomybė esant ikisutartiniams santykiams" (*Civil liability in precontractual relations*) (doctoral thesis, Vilnius University, 2012), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2057777/datastreams/MAIN/content.

[1195] Evelina Ivanauskienė, "Deliktinės ir sutartinės civilinės atsakomybės pagrindų konkurencija" (*Concurence between the grounds of tortious and contractual civil liability*) (doctoral thesis, Mykolas Romeris University, 2016), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:20079173/datastreams/MAIN/content.

[1196] This papers shall not individually overview researches of regulation and application of public procurement procedures in Lithuania since they have been overviewed in detail by other authors in their dissertations, which were drawn up and defended within a relatively short period of time. In view of the said the author believes that it is expedient to concentrate solely on national research of review procedures.

is rather fragmented[1197]. Strangely enough, in terms of defended dissertations public procurement law has so far been interesting to author's *Alma mater* only (at this particular time Vilnius University several researches in this field are still pending). In this regard one could note dissertations defended at the Mykolas Romeris University by Agnė Tvaronavičienė[1198], Eglė Sakalauskaitė[1199], Dainius Kenstavičius[1200], and Žydrūnas Plytnikas[1201]. All said papers researched the field of public law. This author's research shall be the first paper on private law in the field of public procurement. Moreover, it is also exceptional that the topic examined in this paper is relatively narrow, and essentially covers a single Article of the LPP; at the same time, though, links to other norms of the LPP and CC[1202] are also important and the relation thereof shall be discussed in the paper.

As has already been indicated, the topic of this thesis research and the field of public procurement relations in general has not been extensively researched by the representatives of the doctrine of Lithuanian law. Notice should be given to contribution of Dr. Deividas Soloveičikas to analysis of public procurement law and promotion of this field. Within the scope related to the topic of the thesis research, two articles by Dr. D. Soloveičikas (field of research of this author mostly covers issues of conduction of public procurement procedures) could be distinguished: "Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus" (*Principle of* effectiveness *and interim measures*

[1197] Eglė Sakalauskaitė "Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose" (*Problems of contracting authorities' discretion in balancing different interests in public procurement*) (doctoral thesis, Mykolas Romeris University, 2017), 14, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:23456392/datastreams/MAIN/content.

[1198] Agnė Tvaronavičienė, "Viešųjų pirkimų ginčų sprendimo tvarkos ypatumai ir efektyvumas" (*The peculiarities and effectiveness of public procurement dispute resolution procedure*) (doctoral thesis, Mykolas Romeris University, 2015), 60–61, https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8928259/datastreams/MAIN/content.

[1199] Eglė Sakalauskaitė "Perkančiųjų organizacijų diskrecijos problemos derinant skirtingus interesus viešuosiuose pirkimuose" (*Problems of contracting authorities' discretion in balancing different interests in public procurement*) (doctoral thesis, Mykolas Romeris University, 2017), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:23456392/datastreams/MAIN/content.

[1200] Dainius Kenstavičius "Konkurencijos užtikrinimas organizuojant viešuosius pirkimus" (*Competitive environment when organising public procurement*) (doctoral thesis, Mykolas Romeris University, 2019), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:39610870/datastreams/MAIN/content.

[1201] Žydrūnas Plytnikas, "Viešųjų pirkimų kontrolės modelis Lietuvoje" (*Public procurement control model in Lithuania*) (doctoral thesis, Mykolas Romeris University, 2020), https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:69983963/datastreams/MAIN/content.

[1202] Civil Code of the Republic of Lithuania, TAR, viewed on 1 April 2018, https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB.

and compensation of damages as remedies in public procurement)[1203] and "Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas" (*Reform of the system of suppliers' remedies in Lithuania: interim measures and compensation of damages*)[1204]. One should also note two articles by him and the researcher[1205], which also talk of the matter of precontractual liability of a contracting authority within the scope of analysis of the problems of regulation and application of the institute of invalidity of a public procurement contract in Lithuania and European Union. Here it must be individually noted that new edition of comments on the public procurement laws has been drawn up in Lithuania, and the author of this paper was a co-author of those. When drawing up this paper the author of this research in cooperation with other authors drew up several articles on specific matters of evaluation of lawfulness of actions of contracting authorities[1206].

The topic of the thesis received significantly more attention from foreign authors. On the one hand, it should be noted that foreign doctrine is dominated by more general matters of review procedure (initiation and procedure thereof, challenging public procurement contracts, etc.), even though public procurement conduction procedures are given more attention in the works of such authors compared to review procedures[1207]. Particular notice should be given to the most authoritative authors individually or in cooperation researching the problematic aspects of the review procedure: Sue Arro-

---

[1203] Deividas Soloveičikas, "Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės vykdant viešuosius pirkimus" (*The principle of effectiveness and interim measures as well as compensation of damages the remedies in public procurement*), *Teisė* 70, (2009): 67-85.

[1204] Deividas Soloveičikas, "Tiekėjų teisių gynimo priemonių sistemos reforma Lietuvoje: laikinosios apsaugos priemonės ir žalos atlyginimas" (*Reform of the remedies system in public procurement in Lithuania: interim measures and damages*), *Justitia* 74, 2 (2010): 63–75.

[1205] Deividas Soloveičikas, Karolis Šimanskis, "Viešojo pirkimo sutarties negaliojimas pagal Europos Sąjungos ir Lietuvos teisę", (*Ineffectiveness of a public procurement contract according to the law of the European Union and Lithuania*) *Teisė* 83, (2012): 98-117; Deividas Soloveičikas, Karolis Šimanskis, "Viešųjų pirkimų sutarties pripažinimas negaliojančia Lietuvos teismų praktikoje", (*Ineffectiveness of public procurement contract according to Lithuanian case law*) *Teisė* 84, (2012): 46-65.

[1206] Deividas Soloveičik, Karolis Šimanskis, „The evolving concept of conflict of interest in European public procurement law", *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 12, 2 (2017): 112-131; Deividas Soloveičik, Karolis Šimanskis, „Interesų konflikto koncepcija pagal Lietuvos ir Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisę ir teismų praktiką" (*The concept of the conflict of interest in Lithuanian and EU public procurement law and case law*), *Teisė* 111, (2019): 45–66; Ramūnas Birštonas, Karolis Šimanskis, „Komercinių paslapčių apsaugos ypatumai viešųjų pirkimų santykiuose" (*Peculiarities of trade secrets protection in public procurement*), *Teisė* 112, (2019): 21–45.

[1207] E.g., of almost seventy articles of the specialised public procurement law journal "Public procurement law review" in 2020–2021only three were related to a greater or lesser extent to precontractual liability of contracting authorities.

wsmith[1208], C. H. Bovis[1209], Peter Trepte[1210], Steen Treumer, François Lichère, Roberto Caranta, Martin Burgi, Martin Trybus, Nicolas Gabayet[1211], C. De Koninck, Peter Flamey[1212], and A. Sanchez-Graells[1213]. The said authors analyse the public procurement review procedure and *inter al*ia the institute of compensation of damages within the general context of regulation of public procurement by overviewing EU regulation, i.e., Directives, transposition thereof and application in the systems of national law, case law of the Court of Justice of the European Union, and national jurisprudence.

Besides the said contribution one should also distinguish two monographies individually and comprehensively analysing the topic of precontractual liability of contracting authorities. In the first one a work of numerous scientists led by Duncan Fairgrieve and F. Lichère should be distinguished[1214]; in the said monography numerous authors spoke on the matter of precontractual liability of contracting authorities from general aspects (e.g., legal regulation and jurisprudence of the EU) as well as within the context of different national legal regulation (Nicolas Gabayet, M. Burgi, Vero Eiró, Esperança Mealha, Fiona Banks, Michael Bowsher QC, Jan M Hebly, Folkert G Wilman, Silvia Ponzio, Catherine Donnelly, S. Treumer, R. Caranta, D. Fairgrieve, F. Lichère, Daniel I Gordon, Michael R Golden, Caroline Nicholas). Insights of most of the said authors is used in this research.

Second monography has been drawn up by Hanna Schebesta[1215] (she also defended her dissertation on this topic in 2013). Even though, as in the case of the monograph above, the author individually overviews legal regulation of several EU Member States and case law interpreting such regulation, her insights are not limited to vertical research of certain jurisdictions but rather cover more general examination and over-

---

1208 Sue Arrowsmith, *The law of public and utilities procurement. Second edition* (London: Sweet and Maxwell, 2005).

1209 Christopher Bovis, *EC public procurement case law and regulation* (Oxford: Oxford university press, 2006).

1210 Peter Trepte, *Public Procurement in The EU, A Practitioner's Guide, II Edition*. Oxford: Oxford Un. Press, 2007.

1211 Steen Treumer & François Lichère (eds), *Enforcement of the EU Public Procurement Rules,* DJOF Publishing Copenhagen, 2011.

1212 Constant De Koninck, Peter Flamey, *European Public Procurement Law-Part II Remedies: The European Public Procurement Remedies Directives*. Kluwer Law International.

1213 Albert Sánchez-Graells, *Public procurement and the EU competition rules. Second edition* (Oxford: Hart Publishing, 2015).

1214 Duncan Fairgrieve and François Lichère, *Public Procurement Law: Damages as an Effective Remedy* (Oxford: Hart Publishing, 2011).

1215 Hanna Schebesta, *Damages in EU Public Procurement Law* (Cham: Springer International Publishing AG, 2016).

view of the whole EU regulation, case law of the Court of Justice, and concepts shared by the EU Member States e.g., the concept of lost chance and manifestations thereof.

Besides the monographies and other works of any significance it should also be noted that other authors also write on the intended topic of the thesis; their articles are being published in specialised public procurement publications, in which the problems of review procedure including compensation of damages are discussed within the context of various smaller matters or in accordance with legal regulation of a certain country (e.g., R. Caranta[1216], A. Sanchez-Graells [1217], etc.).

Despite, as has already been stated, the contribution of foreign authors on this topic being of great importance, it is usually limited to studies or comparison of national practices also case law of international courts but does not include the Lithuanian national dimension[1218]. On the other hand, analysis of Lithuanian legal regulation and case law may also not be seen solely as a part of national doctrine since research in this field is of relevance not only to the Lithuanian but also foreign theorists and practitioners of law. Moreover, save for the special 2019 issue of *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* intended for this particular topic, research by foreign authors is somewhat older and, thus, the study at hand is the latest research in this field. Finally, as has been indicated above, even though precontractual liability of contracting authorities was more often examined by foreign authors, their works are usually limited to examination of specific prerequisites and criteria of civil liability. Meanwhile, this work is intended to examine in a broader and complex manner the relation between various suppliers' remedies as well as the relation between the procedures of review and procurement conduction procedures. The author believes that the latter is the greatest added value of this study.

Object of the research. Object of the thesis paper – civil liability of contracting

---

[1216] Roberto Caranta, "Damages in EU public procurement law: Fosen-Linjen can hardly be the last chapter", *European Procurement & Public Private Partnership Law Review* 14, 4 (2019): 214–221.

[1217] Albert Sanchez-Graells, "You Can't Be Serious: Critical Reflections on the Liability Threshold for Damages Claims for Breach of EU Public Procurement Law After the EFTA Court's Fosen-Linjen Opinion", *Nordic Journal of European Law* 1, 1 (2018): 1–23, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3129430.

[1218] Exception could be insights of S. Treumer in relation to the criterion of serious breach allegedly applied in Lithuania on basis of which the decision is made whether the contracting authority made a permissible mistake when adopting an unlawful decision. Steen Treumer, "Basis and condition for damages claim for breach of the EU public procurement rules" from *Public procurement law. Damages as an effective remedy*, Duncan Fairgrieve, François Lichère (Oxford and Portland, Oregon: HART Publishing, 2011): 161.

authorities in precontractual relations in Lithuania. On the other hand, even though most of the attention shall be given to analysis of national regulation and jurisprudence as well as presentation of respective research and formulation of new conclusions, at the same time EU regulation and national regulation of certain countries as well as case law of both chambers of the EU Court of Justice and certain national courts. Still, analysis of law on the EU level shall be presented as a constituent part of Lithuanian law when considering interoperability thereof and reasons for and factors of convergence or divergence thereof; jurisprudence of other Member States shall be intended to demonstrate the wide area of the problems raised existing in other countries, also the reasons for failure to transpose some of them to Lithuania.

Aims of the research. The aim of this thesis paper – assessment of the aspects of regulation and application of the institute of civil liability of contracting authorities in precontractual relations by balancing interests of suppliers and contracting authorities and suggesting solutions to the established problems.

Objectives of the research. To achieve the aim the following main objectives have been identified:

a) Assessment of the specifics of civil liability of contracting authorities in precontractual relations in terms of qualification of this obligation;

b) Analysis the processes of occurrence and development of the institute of precontractual liability of a contracting authority in the positive law of Lithuania and European Union;

c) Defining the content of the principle of effectiveness of defence of suppliers as the precondition for application of special norms of public procurement law and outcomes of application thereof;

d) Defining the importance of compensation of damages in the system of defence of suppliers' rights; demonstration of relation thereof to other remedies;

e) Demonstration of the model of compensation for suppliers' damage in effect under the Lithuanian legal regulation, rights and obligations of suppliers (claimants) and contracting authorities (defendants) in accordance with the latter;

f) Assessment of the procedural and substantive preconditions and criteria for the claimants to claim damages at court (prerequisites of precontractual liability of con-

tracting authorities) and application thereof;

g) Presenting specific solutions for more efficient balancing of interests of suppliers and contracting authorities in terms of precontractual liability.

Methods of the research. The research is of qualitative nature; following methods were applied to achieve the aims and objectives:

1. method of *analysis of legal documents* applies to analysis of national as well as international legal basis including soft law regulating matters of precontractual civil liability of contracting authorities, which are part of the object of the research, also *travaux préparatoires* of and commentaries on such legal acts, case law of national, foreign, and transnational courts in relation to the matter at hand;

2. *comparative* method is used to compare legal acts of the European Union as well as national Lithuanian and foreign legal acts and jurisprudence in the field of civil liability of contracting authorities in precontractual relations in particular in terms of interpretation and application of respective prerequisites and additional criteria of civil liability; this approach *inter alia* applies when evaluating national legal acts (*lex specialis* and *lex generalis*) and individual examples of national and/or international jurisprudence on the respective matter;

3. *metadata* method is used for assessment and application of data of existing scientific research (monographies, dissertations, articles) directly or indirectly related to the topic at hand; this approach particularly manifested in the areas not directly related to the topic at hand e.g., when applying insights of the legal doctrine on initiative of courts to creatively interpret and develop content of legal norms; to the extent related to the research of the topic at hand, all the above was considered on a certain level and reasons for consent to/objection against them were presented;

4. *historical* method is used to present historical analysis of the problem at hand in terms of development of legal regulation or jurisprudence; jointly with the comparative approach it is intended to full disclosure of dynamics of legal regulation or case law from a certain aspect by demonstrating the reasons a respective qualitative change to occurred (or should have occurred);

5. *systematic analysis* method is used to identify the problems of the institute of precontractual liability of a contracting authority and examine them from different aspects; firstly, this method was used to assess the relation of civil liability of contracting

authorities in precontractual relations to other suppliers' remedies in the overall system of review procedures as well as in the public procurement process (i.e., in terms of not only review but also procurement procedures); this method was also used to identify specific balance of rights and obligations of suppliers and contracting authorities at various stages of review procedures and whether such balance varies;

6. *teleological* method is used to establish on the basis of preconditions made the aims and intentions of a Lithuanian and EU legislator and courts to regulate and apply in a certain manner the institute of civil liability to public procurement; on the basis of this approach hypotheses of qualitative assessment are raised regarding clearly not expressed reasons encouraging activity or passiveness of the legislator or courts in relation to establishment in a specific situation of a respective model of conduct; for this purpose individual consideration is given to *travaux préparatoires* of legal acts, their explanatory notes, preambles, etc., also respective motives of procedural decisions which do not directly formulate a specific rule of interpretation of law but rather provide for useful interpretations leading to certain conclusions.

Thesis statements

1. Institute of civil liability of contracting authorities in precontractual relations is more affected by development of jurisprudence rather than legislator's initiatives and, therefore, application of thereof is dynamic; the latter presupposes risk of volatility and uncertainty of defence of claimants' rights.

2. Even though compensation by contracting authorities of damages incurred by suppliers and annulment of unlawful decisions of contracting authorities *stricto sensu* are independent suppliers' remedies, they are so closely related in Lithuania that they form an integral system balancing opposite interests of suppliers and contracting authorities.

3. Application of the institute of civil liability of contracting authorities in precontractual relations in Lithuania should be seen as essentially favourable to claimants (suppliers) allowing them to efficiently have compensation of incurred loss awarded.

Structure of the paper. Besides the introductory part and conclusions (inclu-

ding proposals) the dissertation consists of four parts of the topic at hand: in the first one the substantial characteristics of precontractual liability of contracting authorities (concept of this institute and aims of regulation, purpose (functions) and qualification thereof, i.e., problems of attribution to tortious or contractual liability) are overviewed; the second part provides for a historic presentation of legal regulation of EU (and other transnational systems) in the area of precontractual liability of contracting authorities; effect of the latter on national legal regimen, also development of legal regulation of Lithuanian public procurement, *a fortiori* regarding compensation of suppliers' damages; in addition, it overviews the relation between the special norms of public procurement law and general norms of civil law and solution of likely collision thereof; the third part overviews preconditions for efficient exercising of suppliers' right to compensation of damages, which, within the context of the topic at hand, are seen as the content of the principle of effective judicial defence[1219] (effectiveness) and significance thereof to the disputes between suppliers and contracting authorities *inter alia* regarding precontractual liability of the latter, relation between different suppliers' remedies and application thereof, also legal interest of suppliers in initiation of the procedure of evaluation of lawfulness of decisions adopted by contracting authorities and individual aspects of such interest; the fourth part analyses prerequisites of precontractual liability of contracting authorities by giving particular attention to the causal link, presents evaluation thereof in the case law of the EU Court of Justice and national courts (in particular those of Lithuania), overviews the problems in relation to liability of Member States for violation of EU law and likely application in the field of liability of contracting authorities.

CONCLUSIONS

1. Precontractual relations in public procurement are of broader scope that classic negotiations initiated for conclusion of the principal contract, therefore, civil liability of the contracting authority in precontractual relations is of specific nature stemming from detailed legal regulation of organisation of public procurement, content of the said pecuniary obligation is of broader than the general (classic) imperative of fairness. Therefore, it should be seen as *sui generis* liability which does not directly meet

[1219] The paper shall use the concepts of "principle of effective legal defence", "principle of effective defence of suppliers' rights", "principle of effectiveness" and various variations thereof as synonyms meaning the same legal category.

the classic concepts of tortious or contractual liability. It has its own individual aims *inter alia* evaluation of compliance of debtors (contracting authorities) with imperative norms and preventive correction of conduct of such entities.

2. Regulation of precontractual liability of contracting authorities of the EU level is very laconic. Despite being important (in other fields the right to compensation of damages is usually not regulated) regulation of the right of economic operators to claim damages resulting from unlawful procedural acts of contracting authorities remains a part of the minimal standard of protection thereof (jointly with interim measures and annulment of decisions), which must be implemented and applied by the Member State and which is limited by the principles of equivalence and effectiveness. Such nature of regulation of precontractual liability of contracting authorities in the EU law unavoidably predetermines divergence (individuality) of national legal systems in this field, and there are no presumptions for any changes in this particular situation.

3. Save for certain exceptions (e.g., case law of the EFTA Court or the Supreme Court of the United Kingdom) dominating development of the case law of the national (including Lithuania) courts as well as international courts in the last three decades (except for French jurisprudence in this area formed earlier) should essentially be seen as a tending to guarantee most effective protection of rights of claimants (suppliers) requesting compensation of damages. However, in the attempt by the courts to secure the most optimal balance of rights and interests of suppliers and contracting authorities the vector of this jurisprudence is unstable since the content and conditions of implementation of precontractual liability is regularly clarified. Vacuum in legal regulation provides the courts with bread rights to interpret the law, which presupposed the risk of serious legal uncertainty and wide variety of models of remedies for suppliers, which could impede defence of suppliers' rights in national courts other than those of their native state.

4. Since 1997 the LPP always provided for the general right of the suppliers to claim compensation of damages resulting from unlawful procedural decisions of the contracting authority. However, such right was described in any greater detail in terms of awarding participation costs only in 2010. Therefore, in accordance with the relation of the norms of the LPP and CC (the rule of subsidiary application of the LPP and other legal acts), most often general regulation would have to be applied to claims of the suppliers for compensation of lost profit. However, the Supreme Court of Lithuania undertook an active role in interpretation of the norms of the special law (the LPP)

on the grounds of application of the principle of effectiveness of defence of suppliers' rights and the latter enables the court of cassation to develop a distinctive concept of this institute.

5. EU legal regulation does not provide for the prerequisites of precontractual liability of contracting authorities. However, in accordance with the concept of effective defence of suppliers' rights presented by the Court of Justice, liability of contracting authority arises in the absence of fault including prohibition of application of presumption of fault; hence, liability of contracting authorities is strict. Considering regulation set forth in the review procedures directives, national regulation of precontractual liability of contracting institutions may be based on two models: either that of liability of Member States for violations of the EU law applied as an analogy, or individual national decision based on the conditions more easily provable by the claimants (suppliers). The first model presupposes application of various challenges of applicability *a fortiori* criterion of serious breach. Member States usually have their unique mechanisms of compensation of damages particularly in relation to the prerequisite of the causal link.

6. In Lithuania prerequisites of precontractual liability of contracting authorities in terms of lost profit have not been *expressis verbis* established in legal regulation. In accordance with the case law of the court of cassation they are as follows: unlawful acts, damages (loss), and causal link between them. Content of them all is derived from the case law of the Supreme Court of Lithuania; the latter does not lead to the conclusion that the criterion of serious breach formulated in the case law of the Court of Justice applies in Lithuania despite the fact that not every formal deviation from the rules set forth in the LPP or clause in tender specifications may be recognised as unlawful and invalid.

7. In Lithuania the system of review of decisions of contracting authorities including claims for damages is based on defence of claimant's right to conclude a public procurement contract. Thus, the claimant's right to compensation of damages is not independent, i.e., it shall only apply when one may (no longer) effectively use other remedies. Even though regulation of annulment of unlawful decisions of contracting authorities and compensation of damages was always developed individually in Lithuania, the court of cassation has consistently strengthened interdependence thereof in its case law. In view of the said, civil liability of contracting authorities in precontractual relations in Lithuania may not be duly understood, interpreted and applied without giving consideration to the general jurisprudence of public procurement *inter alia* that

in relation to review procedures.

8. The model of defence of suppliers' rights developed on the basis of the precedent of the court of cassation, in accordance with which they must, firstly establish unlawful acts of the contracting authority and only then claim compensation of damages, is subject to criticism due to its form and division of competence between national authorities. Despite being favourable to the claimants and even allowing to waive an additional criterion of a "sufficiently serious breach", such model could, however, cause problems to foreign suppliers who may not adequately defend their rights under the LPP.

9. In its case law the Supreme Court of Lithuania has formed a unique model of proof of causal link. Contrary to other Member States, it applies to compensation of preparation and participation costs in the same manner as compensation of lost profit. Case law of the court of cassation essentially based on division of the burden of proof between the parties to the dispute essentially meets the examples in this field most favourable to the claimants (suppliers), in accordance with which the claimant does not have to prove that the events which did not occur in the past would have undoubtedly occurred in the absence of the unlawful acts committed by the contracting authority, i.e., that the contract would have been concluded with the claimant (supplier).

10. However, one must also conclude that defence of rights of the claimants (suppliers) would become even more efficient should there be any changes to the factors restricting awarding of preparation and participation costs (regulation and/or jurisprudence) in the disputes regarding lawfulness of the clause in tender specifications. Compared to foreign case law, in Lithuania awarding of cots of preparation for and participation in procurement is excessively linked to compensation of lost profit. Therefore, in cases where the supplier is unable to prove that the contract was unlawfully not concluded with him there is a risk that compensation of such costs awarded to the supplier would become more complicated. Moreover, in cases of recognition of the clauses in tender specifications as unlawful awarding of compensation of the said costs is partially limited (made unattractive) by the model of interapplicability of both decision annulment and compensation of damages formed in its case law by the court of cassation. In view of the said, case law of the court of cassation in this field should be formed as more favourable to interests of suppliers and in line with the aims of precontractual liability of contracting authorities.

SUGGESTIONS

For the legislator:

Republic of Lithuania Law on Public Procurement[1220]

"Article 101. Right to challenge the actions or decisions of the contracting authority

1. An economic operator who believes that the contracting authority has not complied with the requirements of this Law or has, without providing justified grounds, terminated a contract as a result of a material breach of a public contract and thus violated or will violate its legitimate interests may, in accordance with the procedure laid down in this Chapter, refer to a regional court as a court of first instance for:

1) annulment or amendment of the decisions of the contracting authority which do not meet the requirements of this Law;

2) damages;

3) nullification of the public contract;

4) imposition of alternative sanctions pursuant to Article 106(1) of this Law;

5) recognition of termination of the public contract as a result of a material breach of the public contract as unjustified.

2. An economic operator may refer to court for application of interim protection measures in accordance with the procedure laid down by the Code of Civil Procedure of the Republic of Lithuania.

3. An economic operator shall, in order to challenge in court the decisions or actions of the contracting authority before the award of a public contract or the conclusion of a framework agreement, lodge a claim with the contracting authority in writing (by fax, by electronic means or against signature via a postal service provider or another appropriate carrier).

4. An economic operator may refer to the court for damages only when a binding court decision has been adopted as a result of their claim to annul or amend the decision of the contracting authority, except for cases where the economic operator, following the procedure established by law, could not separately challenge in

[1220] It is recommended to change in the same manner the corresponding provisions of the Law on Public Utilities.

court the decisions of the contracting authority for objective reasons."

"Article 102. Time limits for lodging a claim with the contracting authority, making a request to or bringing a lawsuit before a court

1. An economic operator shall have the right to lodge a claim with the contracting authority, to make a request to or to bring a lawsuit before a court (except for cases specified in paragraphs 3**,** ~~and~~ 4 and 5 of this Article):

1) within 10 days (in the case of a simplified procurement – within 5 working days) from the date on which a notice of the contracting authority about the decision taken by the contracting authority is sent to economic operators or, if this notice is not sent by electronic means, within 15 days from the date on which the notice is sent to the economic operators;

2) within 10 days (in case of a simplified procurement – within 5 working days) from the date on which a decision taken by the contracting authority is published, if this Law does not require to inform the economic operators in writing about the decisions taken by the contracting authority.

2. If the contracting authority fails to examine a claim lodged with it within the set time limit, an economic operator shall have the right to make a request to or bring a lawsuit before a court within 15 days from the date on which the contracting authority ought to have given a written notice of a decision taken to the economic operator who has lodged the claim, interested candidates and interested tenderers.

3. An economic operator shall have the right to bring a lawsuit for nullification of a public contract or a framework agreement within six months from awarding of the public contract.

4. An economic operator that considers that the contracting authority has unjustifiably terminated a public contract as a result of a material breach of the contract shall have the right to bring a lawsuit before a court within 30 days from the termination of the public contract.

5. In cases wherean economic operator has incurred damages through unlawful actions or decisions **adopted by** ~~of~~ the contracting authority **during public procurement procedures or the implementation of a public procurement contract**, ~~however this Law does not impose on the contracting authority the obligation to give a written notice to economic operators or to publish its actions or decisions~~, the periods of limitation for the bringing of a lawsuit as stipulated in the Civil Code of the Republic

of Lithuania shall apply. ~~The provisions of this paragraph shall not be apply in the case provided for in paragraph 4 of this Article~~."

"Article 105. Nullification of a public contract or a framework agreement

1. A court shall nullify a public contract or a framework agreement in any of the following cases:

1) the contracting authority has awarded the public contract or concluded the framework agreement without publication of a contract notice in the case of a procurement governed by international rules in the Official Journal of the European Union or without publication of a contract notice in the case of a simplified procurement in the Central Portal of Public Procurement, when this is not permitted pursuant to requirements of this Law;

2) the contracting authority has infringed upon the requirements of Article 86(8), Article 103(2) or Article 104(2) of this Law, and consequently the tenderer who made a request to or brought a lawsuit before the court could not avail of any remedy prior to awarding of the public contract or conclusion of the framework agreement, and the contracting authority has infringed upon other requirements of this Law, which has impaired the chances of that tenderer to be awarded the public contract or to conclude the framework agreement;

3) the contracting authority has infringed upon the provisions of Article 78(6) or Article 79(9) and (10) of this Law and, in awarding the public contract, has invoked a derogation entailing non-application of the period of deferment;

4) upon detecting the infringements of other imperative provisions of this Law.

2. A court may not nullify a public contract or a framework agreement under point 1 of paragraph 1 of this Article, if there are all of the following conditions:

1) the contracting authority decides that this Law permits awarding without publication of a contract notice in the case of a procurement governed by international rules in the Official Journal of the European Union or without publication of a contract notice in the case of a simplified procurement in the Central Portal of Public Procurement;

2) the contracting authority has published a voluntary ex-ante transparency notice;

3) the public contract has been awarded or the framework agreement was concluded not earlier than after the lapse of 10 days (in the case of a simplified procure-

ment – not earlier than after the lapse of 5 working days) from the publication of the voluntary ex-ante transparency notice.

3. A court may not nullify a public contract or a framework agreement pursuant to point 3 of paragraph 1 of this Article if all of the following conditions are met:

1) the contracting authority considers that it complied with the provisions of Article 78(6) or Article 79(9) and (10) of this Law when awarding the public contract;

2) the contracting authority has sent notices to interested tenderers regarding the decision to identify the winning tender in accordance with the requirements set out in Article 58(1) of this Law;

3) the public contract has been awarded not earlier than after the lapse of 10 days (in the case of a simplified procurement – not earlier than 5 working days) from the date on which notices of a decision to identify the winning tender are sent to interested tenderers or, if these notices are not sent by electronic means, not earlier than after the lapse of 15 days from the date on which these notices are sent by other means.

4. A court shall not nullify a public contract or a framework agreement under point 4 of paragraph 1 of this Article, if the grave infringements of the imperative provisions of this Law are detected only during the examination of the economic operator's claim for damages".

"Article 107. Damages for non-compliance with requirements of this Law

1. ~~A court shall satisfy an economic operator's claim solely as regards damages where a public contract has already been awarded, and compliance with the requirements set forth in Article 50(5), Article 55(8), Article 58(1), Article 86(1) and (8), Article 102, Article 103(2), Article 104(2), Article 105(1), (2) and (3) and Article 106 of this Law has been ensured.~~

~~2~~**1**. An economic operator referring to court for damages may claim damages for direct losses or lost income as a result of a failure of the contracting authority to comply with the requirements of this Law. When the economic operator claims damages including damages for both direct losses and lost income, the court shall satisfy a higher value claim.

~~3~~**2.** ~~Where damages are claimed for the same amount as the cost of preparing a tender or participating in a procurement procedure,~~ **[T]**he economic operator seeking damages must prove the amount of the damages, as well as the fact of infringement of requirements of this Law and impaired chances to be awarded a public contract or to conclude a framework agreement.

3. A court shall not award the economic operator the compensation for the claimed damages if the contracting authority proves that its actions that are the subject of the complaint did not determine the damages sustained by the economic operator".

Civil Procedure Code of Lithuania

"Article 423[1]. General rules of hearing cases

1. A court shall hear public procurement and concessions ~~contract award~~ cases while following the general rules of this Code, taking into consideration the exceptions provided in this Chapter or in other laws.

2. **Public procurement and concessions cases, in which only the claims that arise from the legal relations of public procurement or concessions contract award have been submitted,** ~~Disputes arising due to public procurement and concessions legal relations~~ shall be heard by the procedure established in this Chapter ~~except cases concerning compensation of damages. Disputes regarding compensation shall be heard by the procedure established in this Chapter, when the claim for award damages is filed together with claims arising from legal relations of public procurement or concessions contract award procedure. If the examination of the claim for damages would protract the hearing of the case, the court may separate this claim into a separate case or make a partial decision in the case.~~

<…>"

Suggestions for Supreme Court of Lithuania:

It is suggested that jurisprudence regarding the compensation for actual damages (preparation and participation costs) be developed in such a way that, upon finding that the claimant and other interested tenderers could not (lost the opportunity to) exercise their rights to compete for the award of a public procurement contract due to the illegal actions of the contracting authority, the court shall decide *ex proprio motu* on compensation for the costs of participation of such economic operators, inter alia, using the regulations of the institute for compensation (distribution) of litigation costs.

LIST OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS

The following scientific publications were published during the preparation of the research in the peer-reviewed periodic scientific journals:

1. D. Soloveičik, K. Šimanskis. „The evolving concept of conflict of interest in European public procurement law“ (*European Procurement & Public Private Partnership Law Review*. Volume 12 (2017), Issue 2;

2. D. Soloveičik, K. Šimanskis. „Interesų konflikto koncepcija pagal Lietuvos ir Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisę ir teismų praktiką“ (*The concept of the conflict of interest in Lithuanian and EU public procurement law and case law*) (*Teisė*, 111, 2019);

3. R. Birštonas, K. Šimanskis. „Komercinių paslapčių apsaugos ypatumai viešųjų pirkimų santykiuose“ (*Teisė*, 112, 2019)// (*Peculiarities of trade secrets protection in public procurement*) (*Teisė*, 112, 2019).

PRESENTATIONS AT SCIENTIFIC CONFERENCES

The results of the research were presented at the following scientific-practical conferences:

1. Presentation „Perkančiųjų organizacijų teisė ir jos ribojimas vykdyti pirkimus jų neskaidant į dalis ar atskirus pirkimus“ („The right of contracting authorities and their limitation to conduct procurements without dividing them into parts or separate procurements”), international Baltic public procurement conference, organised by law firm „Glimstedt“ and UAB „Ekspertų mugė“, on May 5 th, 2016.

2. Presentation „Perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose probleminiai aspektai Lietuvoje“ („Problematic aspects of civil liability of contracting authoritiess in precontractual relations in Lithuania”), international scientific conference „Public procurement conference 2017“, organised by law firm „Cobalt“ and UAB „Count Line“, on April 12th, 2017.

CURRICULUM VITAE

Name	Karolis
Surname	Šimanskis
E-mail	karolis.simanskis@gmail.com

Education

2016–2022	Mykolas Romeris University, Law Scool (Vilnius, Republic of Lithuania), doctoral studies
2006–2008	Mykolas Romeris University, Faculty of Law (Vilnius, Republic of Lithuania), Master‘s degree in law (civil law)
2005–2006	Paul Cézanne University Aix-Marseille III (Aix-en-Provence, France), Faculty of Law and Politic Sciences, Master‘s degree in law (EU law)
2001–2004	Mykolas Romeris University, Faculty of Law (Vilnius, Republic of Lithuania), Bachelor‘s degree in law

Work experience

2006–2008	The Ministry of Education and Science of the Republic of Lithuania
2008–to date	Supreme Court of Lithuania (from 2010 until now – Chief adviser of the Civil Division)

Šimanskis, Karolis

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ IKISUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022. P. 452

Bibliogr. 341-288 p.

Disertacijoje „Perkančiųjų organizacijų civilinė atsakomybė ikisutartiniuose santykiuose“ autorius kompleksiškai tiria įvairius perkančiųjų organizacijų civilinės atsakomybės ikisutartiniuose santykiuose reguliavimo bei jo taikymo aspektus derinant tiekėjų ir perkančiųjų organizacijų interesus. Autorius nagrinėja pirkimo vykdymo procedūrų ir jose priimtų sprendimų peržiūros procedūrų abipusį ryšio ir perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės identifikavimo ir santykio su kitomis tiekėjų teisių gynybos priemonėmis (reikalavimu panaikinti ar pakeisti neteisėtus sprendimus, įskaitant sprendimą sudaryti viešojo pirkimo sutartį, taip pat prašymu teismui taikyti laikinąsias apsaugos priemones) klausimus. Darbe išsamiai pristatomas Lietuvos ir ES reguliavimas bei jo vystymasis ir jo reikšmė jurisprudencijai, ypač Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikai, kurioje suformuotas savitas tiekėjų žalos atlyginimo modelis. Autorius tiria perkančiųjų organizacijų ikisutartinės atsakomybės sąlygas ir reikšmingas tiekėjų teisių gynybos prielaidas. Be to, darbe analizuojamas teismų aktyvumas užtikrinant ieškovų (tiekėjų) teisę į žalos atlyginimą ir iš šios veiklos išplaukiančios grėsmės. Tyrimo eigoje nustatomos teisinio reguliavimo ir jurisprudencijos problemos, siūlomi aktualūs jų sprendimo būdai.

The author of the doctoral thesis „Civil liability of contracting authorities in precontractual relations” comprehensively investigates various aspects of the regulation and the application of the institute of civil liability of contracting authorities in precontractual relations by balancing the interests of economic operators (suppliers) and contracting authorities. The author analyses the mutual link between the procedures for conducting procurement and the review procedures of decisions made therein; he also examines the questions of the identification of precontractual liability of contracting authorities and the relation to other remedies (request for annulment or amendment of unlawful decisions including the decision to award a public procurement contract, as well as request for the court to impose interim measures). The research presents in detail Lithuanian and EU legal frameworks and their development, and their significance for jurisprudence, especially

for the case law of the Supreme Court of Lithuania, which formed a unique model of compensation for the damages of economic operators'. The author examines the prerequisites and significant preconditions for the defence of economic operators' rights. Furthermore, the author analyses the activity of the courts in ensuring claimants' (economic operators') right to be awarded compensation and the threats arising from this activity. The research identifies the problems of the legal regulation and case law and suggests relevant solutions.

Karolis Šimanskis

PERKANČIŲJŲ ORGANIZACIJŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ IKISUTARTINIUOSE SANTYKIUOSE

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz.

Parengė spaudai Jovita Jankauskienė

Spausdino UAB „Šiaulių spaustuvė“
P. Lukšio g. 9G, 76200 Šiauliai
El. p. info@dailu.lt
https://siauliuspaustuve.lt